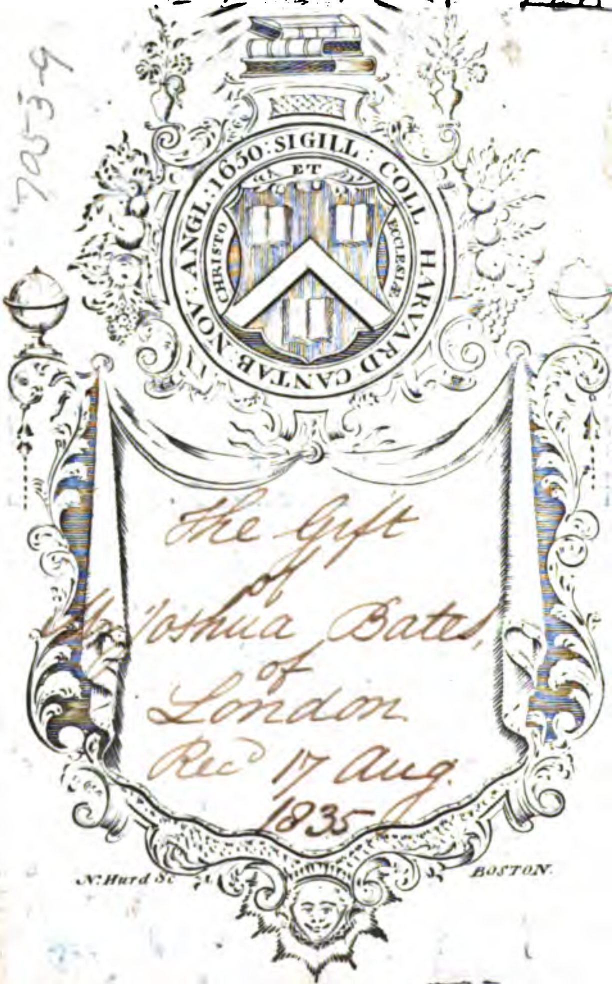

Ls 39.140
SIGILL : COLL : HARVARD : CANTAB : NOV : ANGL : 1650
CHRISTO ET ECCLESIÆ
The Gift
of
Mr. Joshua Bates,
of
London
Recd 17 Aug.
1835
N. Hurd Sc
BOSTON

P. PAPINII STATII

OPERA OMNIA

EX EDITIONE BIPONTINA

CUM NOTIS ET INTERPRETATIONE

IN USUM DELPHINI

VARIIS LECTIONIBUS

NOTIS VARIORUM

RECENSU EDITIONUM ET CODICUM

ET

INDICE LOCUPLETISSIMO

ACCURATE RECENSITA.

VOLUMEN SECUNDUM.

LONDINI:

CURANTE ET IMPRIMENTE A. J. VALPY, A. M.

1824.

P. PAPINII STATII

THEBAIS.

ARGUMENTA

LIBRORUM XII. THEBAIDOS,

EX VETUSTISSIMO CODICE TOLETANO.

SOLVITUR in PRIMO fratrum concordia libro.
Denegat et fœdus, repetitaque regna SECUNDUS.
TERTIUS in Thebas inflammat Dorica castra.
In QUARTO Mavors bello rapit undique Graios.
QUINTUS et Hypsipyles luctus, narratque dolores.
Archemori SEXTUS ludos ad funera ducit.
SEPTIMUS obsessas Thebas, vatisque sepulcrum.
Occidit OCTAVO Menalippi cuspide Tydeus.
Hippomedonta solo dat NONUS et Arcada telo.
Cuspide fulminea DECIMUS Capanea terebat.
UNDECIMUS parili germanos funere jungit.
ULTIMUS Ogygias dat vincere Thesea Thebas.

Aliud in veteribus libris legitur totius Operis Argumentum ; hoc nempe :
Associat profugum Primus Tydeo Polynicen.
Tydea legatum docet, insidiasque, Secundus.
Tertius Hermonidem canit, et vates latitantes.
Quartus habet reges, ineuntes prœlia, septem.
Mox furiæ seni Quinto narrantur, et anguis.
Archemori bustum, Sexto, ludique leguntur.
Dat Graios Thebis, et vatem Septimus umbris.
Octavo cecidit Tydeus, spes fida Pelasgis.
Hippomedon Nono queritur, cum Parthenopeo.
Fulmine percussus Decimo Capaneus superatur.
Undecimo sese perimunt per vulnera fratres.
Argiam flentem memorat Duodenus, et ignes.
Nulla Argumenta habent Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant.—5 Pro *Hypsipyles* Gevart. Amstel. Gronov. Barth. &c. *Hypsiphiles.*

P. PAPINII STATII

THEBAIDOS

LIBER I.

ARGUMENTUM.

Œdipus, ut se patrem interfecisse, et matrem uxorem duxisse cognovit, dolore percitus, sibi oculos eruit, et occultando dedecori, se in subterraneum locum condit. Œdipi filii, Eteocles et Polynices, patrem nec invisunt in calamitate, nec solantur: quibus graviter infensus numina Inferorum ac præcipue Tisiphonen furiam, injuriarum parentibus illatarum vindicem acerrimam, in eos invocat. Tisiphone Thebas advolat, vixque regiæ domus limen attigit, cum motus insoliti in fratrum animis oriuntur. Furor, invidia, odium, discordia, et regnandi cupido, mentes eorum invadunt. Convenerat inter Eteoclem et Polynicem, ut alternis annis regnarent, et ut qui privatus foret, solum exilio verteret. Jupiter Deorum concilium convocat; exponit scelera quibus principes, tam Thebani, quam Argivi, obstringerentur: dicit apud se statuisse, utrosque meritis pœnis afficere, licet a se originem ducant: bellum, quo id fieret, inter eos concitaturum: ejus causas fore nuptias Polynicis Thebani cum Argia Adrasti Argivorum regis filia. Juno Argivos suos defendere frustra nititur: nam Jupiter Stygem obtestatus, se nullius precibus ab hoc proposito deterritum iri, Mercurium ad Plutonem mittit, cum mandatis, ut Laium in superas auras remittat, qui Eteocli nepoti referat, Diis visum, ut ipse regnum retineat, et fratrem id ex conventu repetentem armis repellat. Inde belli semina. Polynices, vitæ suæ a fratre timens, clam Thebis aufugit, et per devios tramites, nocte pluviosa et procellosa, ægre tandem Argos pervenit, et urbem ingressus, in vestibulo regio procubuit, somnum capturus. Adrastus tunc Argis imperabat. Huic duæ filiæ forma præstantes, quarum de nuptiis cum oraculum consuluisset, responsum retulerat, Leonem et Aprum sibi generos fore. Id responsi patris animum admodum angebat; Amphiaraus enim, etsi vates peritissimus, illud explicare non poterat. Tydeus Calydona patriam fugiens ob cædem fratris, eadem nocte pluviosa et procellosa interceptus, Argos et ipse accedit; et cum in vestibulo regio requiescere vellet, a Polynice, qui prior venerat, prohibetur. Primum

probra invicem et minas jactant; mox ad manus veniunt. Ad strepitum Adrastus excitatur, et facibus accensis egressus, duos adolescentes sanguine respersos videt. Sciscitatus, cujus generis essent, et quæ irarum causæ, Tydeus se Œnei Calydonis regis filium, Polynices, splendorem natalium non sibi deesse, respondit: parentum tamen nomina reticet. Adrastus, mitigatis eorum animis, in Regiam eos introducit; utrumque oculis perlustrat, et hunc leonis pelle, illum apri exuviis indutum cernens, conjecit eos esse, quos sibi generos fata destinabant. Nocti gratias agit, quod ejus ope, solicitudine, qua dudum urgebatur, liberatus esset. Sacrificia fieri, dapesque afferri, ac filias accersiri jubet. Sacris demum peractis, memor Tydeum prius dixisse, ab Œneo se ortum, ad Polynicem conversus, ab eo, quibus parentibus natus esset, postulat. Polynices paulum cunctatus, Cadmum generis sui auctorem, Thebas patriam, Jocastam matrem esse dicit; patrem non nominat. Cui Adrastus respondet celare frustra illum velle, quæ omnibus nota essent; verum parentum scelera liberis non nocere, modo parentes non imitentur. Tandem Adrastus hymnum in honorem Apollinis canit.

FRATERNAS acies, alternaque regna profanis
Decertata odiis, sontesque evolvere Thebas,

Pierius ardor subiit animum enarrandi fraterna bella, et regnum vicibus haben-

Singulis Thebaidos libris, si hunc primum librum excipias, præfixa sunt Argumenta in membranis. Argumentum vero, quod initio hujus libri desideramus, olim extitisse indicio nobis est Lactantius, qui ejus mentionem facit in Commentariis.—1 Quidam codd. Barthii: *cognataque regna*; et ita legit Lactantius, et citat media ætate scriptor Chronici Laurishamensis; *alternaque* Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. &c.—2 *Dicertata* codex quidam, quem citat Barthius in Advers. lib. XVI. cap. 20. *sontisque evolvere*

NOTÆ

Thebaidos] Thebais nomen sumit ab argumento: continet enim bellum quod inter Eteoclem et Polynicem ad Thebas gestum est.

1 *Fraternas acies*] Polynices enim et Eteocles, inter quos bellum hoc Thebanum gestum est, erant fratres, et Œdipi filii: in eoque ambo mutuis vulneribus ceciderunt. *Alternaque regna*] Vacuo per abdicationem Œdipi Thebarum regio solio, Eteocles et Polynices pacti sunt, ut alternis annis imperarent. Sic Procas rex Albanorum, filiis Amulio et Numitori regnum annuis vicibus habendum reliquit. *Profanis*] Bene *profanis*. Omnes enim discordiæ et inimicitiæ inter fratres et propinquos impiæ sunt et profanæ.

2 *Decertata*] Bernartius, et ceteri Interpretes, pro 'valde et pertinaciter certata,' acceperunt; præpositio enim 'de' in compositione plerumque auget: ut in 'deamo,' 'depereo,' et similibus. Barthius vero neminem Interpretum vim hujus verbi perce-

Pierius menti calor incidit. Unde jubetis
Ire Deæ? Gentisne canam primordia diræ?
Sidonios raptus, et inexorabile pactum
Legis Agenoreæ? scrutantemque æquora Cadmum?

dum, decertatum impiis inimicitiis, ac Thebas nocentes. A quo tempore, Deæ, imperatis incipere? an dicam originem pravæ familiæ? raptum virginis Sidoniæ, et inflexibilem conditionem mandati Agenoris? et Cadmum percurrentem maria? Res

Rom. et vet. Lindenbrogii; *sontesque exolvere* Exc. Cantab.—5 *Sydonios raptus* Ald. 1. 'Scitius quidvis dixisset, quam *pactum*.' Barth. Nescio quis con-

NOTÆ

pisse dicit; sed *decertata* significare, 'perdita et amissa concertando:' et ita veterem Glossographum intellexisse; apud quem: 'Decertata, certando amissa. Neuter enim tenuit, quod uterque alteri invidit. Quia quod propter illi fratricidium fecerunt, id post eos habuit Creon.' Hunc sensum confirmare potuisset Barthius duobus locis Thebaidos, uno lib. IV. 'Ah miseri morum! bellatis sanguine tanto, Et saltus dux alter habet.' Ubi Eteocles et Polynices duobus tauris comparantur, qui secum invicem pugnant, ut avita pascua, et communem montem defendant. Altero vero lib. XII. 'Nil actum bello. Miseri, sic dum arma movetis, Vicit nempe Creon.' *Sontes*] Thebæ dicuntur *sontes*, vel propter præsentia bella: quia Thebani contra fidem, ut credibile est, utrique fratri datam, a partibus Eteoclis contra Polynicem regnum ex conventu repetentem steterunt; vel *sontes* propter Œdipum, qui patrem occiderat, et matrem uxorem duxerat; vel τὸ *sontes* non refertur ad Thebanos, sed ad eorum principes Eteoclem et Polynicem. *Thebas*] Thebæ, urbs olim clarissima Bœotiæ, Liberi Patris, et Herculis patria, quam alii ab Ogyge, alii a Cadmo conditam tradunt. Dicta fuit 'Επτάπυλος, a *septem portis*, quarum nomina referuntur Theb. VIII. Erat alia ejusdem nominis in Ægypto 'Εκατόμπυλος, a *centum portis*, cognominata, et alia in Cilicia, Eetionis regia, patria Andromaches, Hectoris uxoris, quam idcirco 'Thebaïdem' vocat Ovidius. Nomen hodie retinet.

3 *Pierius*] Poëticus, seu a Musis, quæ Pierides dictæ sunt, immissus. *Unde jubetis*] Multa enim sunt principia historiæ Thebanæ.

4 *Deæ*] Veteres crediderunt Deas esse, quæ scribendis carminibus præerant, et Musas vocabant. Solebantque Poëtæ eas invocare initio suorum operum. *Gentis diræ*] Gens hic pro familia regia principum Thebanorum sumitur; et dicitur 'dira' propter eorum scelera.

5 *Sidonios raptus*] Intelligit raptum Europæ, Agenoris regis Tyri et Sidonis filiæ, a Jove in taurum converso. *Et inexorabile pactum Legis Agenoreæ? scrutantemque æquora Cadmum*] Europa rapta, Agenor jussit Cadmo filio navem conscendere ad perquirendam et recuperandam sororem; eique interminatus est perpetuum exilium, nisi eam reduceret; unde hic *inexorabile pactum Legis Agenoreæ* dicitur. *Sidonios*] Pro Tyrios, ob propinquitatem Tyri et Sidonis, licentia poëtis familiari: vel quia Agenor utriusque

Longa retro series, trepidum si Martis operti
Agricolam infandis condentem prælia sulcis
Expediam, penitusque sequar, quo carmine muris
Jusserit Amphion Tyrios accedere montes.
Unde graves iræ cognata in mœnia Baccho,

altius repetenda foret, si referrem trepidum satorem belli latentis, supponentem certamina sulcis consceleratis, et si prorsus exponerem, quo cantu Amphion imperaverit saxa appropinquare construendis mœnibus Thebanis: qua de causa exarsit ira

jectabat, *factum.*—10 *Jusserat* Rom. *Jusserit* Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. &c. et sic Petrens. *Tyrios* Petrens. et omnes codd. Gronovii, qui

NOTÆ

rex erat. Sidon autem est celeberrimum et antiquissimum emporium ad mare Phœnicium: quod nomen sortitum est ab abundantia piscium: nam *Saïd* piscatio Phœnicibus significatur. Tyro distabat fere ducentis stadiis, ut habet Strabo. Hodie vocatur *Saïd.*

7 *Trepidum Agricolam*] Cadmum. Cadmus, sorore non reperta, cum ex oraculi responso venisset in ea loca in quibus postea Thebas condidit, draconem Marti sacrum, qui comitum suorum aliquos occiderat, interfecit, et avulsis ejus dentibus, Minervæ monitu, ac satis, orti sunt repente homines armati, qui se mutuis vulneribus conciderunt, quinque exceptis, qui se Cadmo conjunxerunt. *Trepidum*] Quis enim non horresceret, si prodeuntes e terra bellatorum copias videret? *Martis*] Belli. Martem sumi pro bello apud Poëtas passim obvium. *Operti*] Id est, latentis in dentibus satis draconis. Vide Ovid. Met. III.

8 *Infandis*] Quia pepererunt armatos homines. *Condentem prælia sulcis*] Imitatus est Papinius Propertium, qui loquens de Medea, hæc ait lib. III. Eleg. 10. 'Colchis flagrantes adamantina sub juga tauros Egit, et armigera prælia sevit humo.'

9 *Quo carmine muris Jusserit Amphion Tyrios accedere montes*] Amphion Jovis, vel, ut alii volunt, Mercurii filius fuit; a quo cum lyram accepisset, moti dulcedine cantus lapides sponte se muris Thebarum construendis admoverunt. Locus fabulæ datus, quod Amphion Thebas muris et turribus cinxerit, ac fidibus præclare cecinerit: vel potius, ut ait Solinus, quod 'affatus suavitate homines rupium incolas et incultis moribus rudes ad obsequii civilis perduxit disciplinam.'

10 *Tyrios*] Thebanos. Thebani enim a Tyriis originem ducebant. Verum Gronovius legendum censet *Tyriis*, etsi fateatur omnes Mss. codices habere *Tyrios*, ut ad muros referatur: rectius quippe dicit Thebanis muris accedere saxa, quam saxa Thebana muris accedere. *Montes*] Hyperbolice, pro grandibus saxis.

11 *Unde graves iræ cognata in mœnia Baccho*] Per *mœnia* hic personæ intelliguntur. Duplex autem potest esse sensus hujusce versus. Nam aut *graves iræ* possunt esse *Bacchi in cognata* sibi *mœnia*, aut alterius in *mœnia cognata Baccho.* Priori sensu intelligitur de Baccho graviter irato Pentheo, ob spreta orgia sua: unde discerpi eum fecit a propria matre; et hic *mœnia* pro Pentheo accipit Poëta. *Cognata*] Quia Bacchus et Pen-

Quod sævæ Junonis opus, cui sumserit arcum
Infelix Athamas, cur non expaverit ingens
Ionium socio casura Palæmone mater.
Atque adeo jam nunc gemitus, et prospera Cadmi

Bacchus in consanguineam urbem: quod opus immitis Junonis; in quem miser Athamas arcum ceperit: cur genitrix, se præcipitatura comite Palæmone, non exhorruerit magnum mare Ionium. Verum jam nunc patiar sileri res Cadmi adversas, et

---

cum Barthio malit *Tyriis*.—12 Codex Behot. *cur sumpserit arcus*; codd. Barthii, Lindenbrogii, et Petrens. cum Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. &c. *cui sumpserit arcus*; Rom. et Venett. 3. 4. *arcum*, quod receperunt Lindenbrog. Cruc. Gevart. Dan. Heins. et Gronov. improbante Barthio.—15 *Atque adeo* Petrens. codex Behot. Rom. et Venett. quod receperunt Lindenbrog. Cruc. Gevart. Dan. Heins. et Gronov. *Atque ideo* Barthii membranæ cum

NOTÆ

theus consobrini erant; Agave enim, mater Penthei, matertera erat Bacchi. Posteriori sensu intelligi potest de Junone, quæ non contenta perdidisse Semelem matrem Bacchi, quem ex Jove susceperat, (unde gravissimæ iræ,) ultionem suam in omne genus Bacchi extendit, præcipue in sorores matris ejus, nempe Ino, Autonoën, et Agaven; et hic *mœnia* sumeret Poëta, pro sororibus Semeles. Vel quia Ino, Autonoë, et Agave, materteræ Bacchi erant. Prior sensus mihi verior videtur.

12 *Quod sævæ Junonis opus*] Nota fabula, ut Semele per fraudem Junonis decepta est, cum illius suasu petiisset a Jove ut ad se veniret ea majestate qua solebat ad Junonem. Vide Ovid. Met. II. *Sævæ*] Quia Juno acerrimo odio semper pellices Jovis prosecuta est, omnesque, quantum potuit, perdidit. *Cui sumserit arcum Infelix Athamas*] Athamas rex Corinthi furore a Junone immisso percitus, arrepto arcu, Learchum filium sagittis confixit. *Infelix*] Quia in proprium sanguinem sæviit.

13 *Cur non expaverit ingens Ionium, socio casura Palæmone mater*] Ino, uxor Athamantis, ut vidit furentem maritum occidisse Learchum alterum ex filiis, metu secum altero Melicerta e Moluride petra in mare Ionium præcipitem egit. Hi autem, miseratione Nereidum, in numerum Deorum marinorum relati sunt; Ino Leucothoë, filius vero Palæmon Græcis dictus fuit: Latinis autem Mater Matuta, et Deus Portunus. *Ingens Ionium*] Supple 'mare.' Ionium autem mare est ea pars maris Mediterranei, quæ inter Siciliam, Peloponnesum, et Cretam extenditur. Ptolemæus vero in descriptione Macedoniæ, eam quoque portionem Sinus Adriatici, quæ oram Macedoniæ alluit, mari Ionio ascribit.

15 *Gemitus*] Adversa. Quod profugus e patria sedes alias quærere coactus fuerit: quod ejus filiæ in gravissimas calamitates inciderint: quodque ipse tandem regno expulsus confugerit in Illyricum, ubi cum Harmonia uxore in serpentem conversus fuit. *Prospera*] Quod Thebas florentissimam civitatem condiderit; Harmonian, filiam Veneris et Martis, uxorem duxerit, et avus Bacchi per Semelen filiam fuerit.

Præteriisse sinam: limes mihi carminis esto
Œdipodæ confusa domus: quando Itala nondum
Signa, nec Arctoos ausim sperare triumphos,
Bisque jugo Rhenum, bis adactum legibus Istrum,

secundas. Sola confusa Œdipi familia sit mihi terminus operis; cum non audeam sperare celebrare Itala vexilla, nec triumphos de Septemtrione actos, Rhenum bis jugo, et Danubium bis imperio submissum, et conjuratos Dacos deturbatos ex

Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant.—18 Petrensis: *spectare triumphos*; et sic codex Burmanni a manu pr. *sperare* Behot. codex Burm. a manu sec. Rom. Venett. 3. 4. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. &c. Marklandus ad Sylv. I. 4. 91. legit *spirare triumphos*; et sic etiam conj. Heinsius ad Ovid.

NOTÆ

17 *Œdipodæ*] Œdipus, Laii et Jocastes filius, ut primum natus est, in monte Cithærone fuit expositus. (Laius oraculum acceperat, se a filio, si quis sibi ex Jocasta nasceretur, aliquando occisum iri.) Œdipus ibi repertus a Phorbante pastore portatus fuit ad Meropen uxorem Polybi Corinthiorum regis, qui eum pro filio educavit. Œdipus autem grandior factus, comperit se non esse Polybi filium; quapropter consultum ivit Oraculum, a quo accepit, se patrem in Phocide inventurum: quo cum venisset, Laium patrem illac iter facientem imprudens interfecit. Victa mox Sphynge, rex a Thebanis salutatus, Jocastam matrem uxorem duxit; ex qua quatuor liberos suscepit. Exorta demum gravi pestilentia, respondit oraculum, huic finem non fore, nisi cædes Laii vindicaretur: facta igitur hujus cædis diligentissima conquisitione, accepit Œdipus se et patrem interfecisse, et matrem in matrimonio habuisse: unde tanto dolore correptus fuit, ut sibi ipsi oculos eruerit, regnoque abdicato, in locum obscurissimum se condiderit. Quæ omnia postea explicabuntur. *Confusa domus*] Nam in ea familia omnia jura naturæ turbata sunt, quia idem filius, et maritus, eadem mater et uxor, iidem liberi, ac nepotes. *Quando Itala nondum Signa, nec Arctoos ausim sperare triumphos*] Supple 'celebrare.' *Arctoos triumphos*] Intelligit duos legitimos triumphos, quos Domitianus egit de Cattis ac Dacis post varia prælia: de Sarmatis lauream modo Jovi Capitolino retulit, ut discimus ex Suetonio in Domitiano. *Arctoos*] Quia hi populi positi sunt Septemtrionem versus, qui Græcis Arctos dicitur ab ursa majori et minori, quibus subjacet Septemtrio, ἄρκτος enim Græcis *ursam* significat. *Ausim*] Pro audebo, vel audeam. Sic Virg. Ecl. III. 'De grege non ausim quicquam deponere tecum.' Et Georg. II. 'Ausim vel tenui vitem committere sulco.'

19 *Bisque jugo Rhenum*] Innuere vult Cattos, Rheni accolas, victos fuisse a Domitiano, ac sub jugum missos. *Rhenum*] Rhenus notissimus Europæ fluvius, Galliam a Germania dividens. Celebris olim transitu Julii Cæsaris, sed paucis ante annis clarior transitu Ludovici Magni Gallorum regis. Efficit autem illam nominatissimam Batavorum seu Hollandorum insulam, nupera clade memorabiliorem, quam longinquis per omnia maria navigationibus: beneque actum est, ut essent populi, qui

Et conjurato dejectos vertice Dacos:
Aut defensa prius vix pubescentibus annis

monte, aut bella pro Jove prius gesta a Domitiano vix pubertatem ingresso. Et tu,

Met. v. 348. Vide Drakenb. ad Sil. xvi. 536.—20 Nonnulli *disjectos*.—21

NOTÆ

totum orbem, vel coloniis, vel fœderibus, ac commercio tenerent, ut famam invicti regis, tanquam futuri rerum domini, longe lateque per omnes gentes ferrent. *Bis adactum legibus Istrum*] Intelligit Dacos Danubii accolas, a Domitiano bis victos, ac leges Romanas recipere coactos. *Istrum*] Ister seu Danubius ortus, ut ait Plinius lib. iv. cap. 12. 'in Germaniæ jugis montis Abnobæ, ex adverso Raurici Galliæ oppidi, multis ultra Alpes millibus, ac per innumeras gentes lapsus Danubii nomine, immenso aquarum auctu, et unde primum Illyricum alluit, Ister appellatus, sexaginta amnibus receptis, medio ferme eorum navigabili, in pontum vastis sex, vel, ut alii, septem fluminibus evolvitur.' Hodie vocatur *Donau*.

20 *Et conjurato dejectos vertice Dacos*] Daci, populi Transdanubiani, qui ad Septemtrionem Carpatho monte a Polonis disterminantur, habentque ad Occasum Tibiscum fluvium: ad Meridiem vero et Ortum ad Danubium usque extenduntur. Hodie dividuntur in plures populos, Transylvanos, Zypserlandios, Rascios, Servios, et Bulgaros. Dicuntur dejecti vertice, quia hæc gens montibus inhærebat, ut observavit Florus lib. iv. 'Daci montibus inhærent.' Ob idque Papinius semper hanc gentem per 'montem' designat. Equo Maximo: 'Tu tardum in fœdera montem Longo Marte domas.' Et Lacrymis Etrusci: 'Hæc est, quæ victis parcentia fœdera Cattis, Quæque suum donat Dacis clementia montem.' Verisimile est etiam, eorum regiam in editissimo aliquo ac munitissimo monte sitam fuisse, ut patet ex Dionis Epitome, ubi bellum Trajani cum Dacis describitur, quamque ob eam rationem Papinius etiam, 'domum arduam Daci' vocat. Eodem Equo Maximo: 'Et attoniti domus ardua Daci.' *Conjurato*] Hypallage, pro 'conjuratos Dacos.' Et hinc colligimus, forsan moris fuisse Dacis, ut, cum bello urgerentur, confugerent in illum montem, et certo quodam ritu conjurarent contra hostem. Cur enim illum 'verticem conjuratum' appellaret? Quod etiam facere consueverant hausta aqua ex Istro, ut observat Junius Philargyrius ex Aufidio Modesto ad illud Georg. ii. 'Aut conjurato descendens Dacus ab Istro.' Et Prudentius in Symmachum de Alarico Dacorum rege loquens: 'Tentavit Geticus nuper delere tyrannus Italiam, patrio veniens juratus ab Istro.' Et Claudianus de eodem, libro de Bello Getico: 'Qui cuncta sibi cessura ruenti Pollicitus, patrii numen juraverat Istri, Non nisi calcatis loricam ponere Rostris.' Getæ enim et Daci una eademque gens ex Plinio lib. iv. cap. 12. et Horatio lib. iii. Od. 8. ad Mæcenatem: 'Occidit Daci Cotisonis agmen.' Quem Cotisonem Suetonius, Augusto cap. 63. vocat Getarum regem. Strabo tamen Getas collocat magis ad ortum versus, et Pontum Euxinum; Dacos vero ad Occidentem.

Bella Jovis. Tuque o Latiæ decus addite famæ,
Quem nova maturi subeuntem exorsa parentis
Æternum sibi Roma cupit; licet arctior omnes
Limes agat stellas, et te plaga lucida cœli
Pleiadum, Boreæque, et hiulci fulminis expers

Domitiane, qui adjectus es ornamentum Latino nomini, quem Roma sibi in perpetuum imperare optat, succedentem novissimis inceptis senioris patris; quamvis cuncta sidera contrahant suos fines tibi recipiendo, ac te luminosus tractus cœli exors Vergiliarum, Aquilonis, ac hiulci fulminis invitat: et si ipse sol moderator velocium

Alii codd. pro *annis* habent *armis*.—22 *Bella Jovis, tuque o Latiæ* contra codd. et edd. omnes scribi jussit Gronovius.—24 Codex Behot. et Dan. cum edd.

NOTÆ

21 *Defensa*] Supple, a Domitiano.

22 *Bella Jovis*] Intelligit Capitolium, in quod se recepit Domitianus cum ceteris Vespasiani partes sequentibus, quodque defendit contra irruentes Vitellianos. *Tuque o Latiæ, &c.*] Gronovius legit: *teque o Latiæ;* et *te* interpretatur, omnes virtutes tuas, omnem magnitudinem, omnia decora. Sed *τὸ tuque* mihi retinendum videtur. Hic enim incipit Poëta alloqui Domitianum, eumque adulari. *Latiæ*] Romanæ, quia Roma in Latio sita erat.

23 *Maturi*] Maturus et de annis et de animo dicitur, junxitque Ovidius: 'Animo maturus et ævo,' et utrumque de Vespasiano dici potest; nam senex erat et prudens. *Nova exorsa*] Id est, opera inchoata per patrem Vespasianum, quæ Domitianus absolvit. Aurelius Victor: 'Domitianus multa opera inchoata per patrem, vel studio fratris, atque inprimis Capitolium absolvit.' *Parentis*] Vespasiani.

24 *Roma*] Roma caput, non solum Italiæ, sed totius orbis, clarior quam ut debeat indicari. Ejus descriptionem vide apud Plinium lib. III. cap. 5. *Licet arctior, &c.*] Adulatur Poëta Domitianum, secutus exemplum Virgilii, et Lucani. Hæc vero adulatio habebat prævium morem, seu potius errorem, quo imperatores post mortem consecrabantur, ac in numerum Deorum referebantur. Sed cum Poëtæ res augere soleant, addunt de suo, esse in arbitrio principum, quam sedem in cœlis, quamque mundi administrationis partem capere velint. *Arctior*] Ad te recipiendum scilicet.

25 *Plaga lucida*] An circulum lacteum intelligit, quem Ovidius vocat iter, quo superi ad Jovem accedunt? Met. I. 'Est via sublimis, cœlo manifesta sereno, Lactea nomen habet; candore notabilis ipso. Hac iter est Superis ad magni regna Tonantis, Regalemque domum.'

26 *Pleiadum*] Pleiades, Latinis Vergiliæ, Poëtis Atlantides, Arabibus Attauria, (quasi taurinas dixeris,) sunt sex, vel potius septem stellæ, quæ in latere Tauri conspiciuntur, dictæ ἀπὸ τοῦ πλέειν. Nicander, post eum Vitruvius, ac Plinius, in cauda Tauri, Hipparchus extra Taurum, in sinistro pede Persei posuerunt. Has in Taprobana insula nunquam conspici, auctores sunt Plinius et Solinus: sed falluntur; eorum, enim qui Taprobanam incolunt, verticibus prope imminent. Ceterum earum ortus

Solicitet; licet ignipedum frænator equorum
Ipse tuis alte radiantem crinibus arcum
Imprimat, aut magni cedat tibi Jupiter æqua
Parte poli; maneas hominum contentus habenis,
Undarum terræque potens, et sidera dones.
Tempus erit, cum Pierio tua fortior œstro

equorum imponat comis tuis coronam celse fulgentem, aut Jupiter relinquat tibi medium partem vasti cœli; sis contentus dominatione hominum, et imperio terræ marisque, ac des cœlum. Tempus veniet, cum validior furore a Musis immisso,

antiq. *artior omnis.*—28 Membranæ Barthii: *Ipse tuis late;* Petrens. Dan. Petav. Behot. Rom. Venett. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. &c. *alte.*—29 Barthio aliquando placebat: *haud magni, &c.*—32 *Pierio tua fortior* Laur. Petrens. et nonnullæ membranarum Barthii, cum Rom. Gevart. Amstil. Gronov. et recentt. et sic legebat Lactantius; *laurigero* Dan. Petav. Put. unus Behot. Lipsian. Buslid. Lang. Taurin. unus Burmanni, aliique nonnulli Barth. cum Venett. 3. 4. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. et Cruc. Cf.

NOTÆ

tempestates maximas facit. Unde vult Poëta sedem Domitiani in cœlis esse dissitam a Pleiadibus.

Boreæ] Boreas seu Aquilo, ventus qui a Septentrione flat, unus e quatuor Cardinalibus. *Hiulci*] Fulmen dicitur hiulcum, quia fulmen, quicquid percusserit, hiare facit.

27 *Ignipedum frænator equorum*] Designat solem, cui currum equis junctum tribuere veteres. *Ignipedum*] Id est, velocitate pedum scintillas excitantium.

28 *Alte radiantem crinibus arcum*] Intelligit coronam igneam, radios longe projicientem, qua solem caput cinctum habere fingunt Poëtæ. Et alludit ad insanum veterum morem, quo imagines ac statuas imperatorum ornabant insignibus, quæ propria erant Deorum, ut fulminibus, astris, et præsertim radiis, seu radiata corona. Suetonius Augusto: 'Atque etiam sequenti nocte statim videre visus est filium mortali specie ampliorem, cum fulmine ac sceptro, exuviisque Jovis maximi, ac radiata corona.' Ad principes translatum nummi probant, in quibus tam Augustum, quam alios radiato capite videre licet. Hæc autem erant quasi prælndia futuræ consecrationis.

29 *Jupiter*] Hunc summum patrem Deorum ac hominum credebant veteres.

31 *Sidera dones*] Diis relinquas: aut melius, dones Patri Vespasiano, Tito fratri, filioque, sorori, ac uxori. Domitianus enim hos in numerum Deorum retulerat. Vide Suetonium Domitiano. Similis locus Equo Maximo: 'Certus ames terras, et quæ tibi templa dicamus Ipse colas, nec te cœli juvet aula.' Et Eucharistico ad Germanicum: 'Rata numina miseris astris, Templaque des, habitesque domos.'

32 *Pierio œstro*] Œstrum, seu œstrus, Latine asilus, et tabanus dictus, est musca aculeata, seu apis species. Hic metaphorice usurpatur, pro stimulo quasi furibundo, seu furore poëtico, quo Poëtæ agitantur. Item cupiditatum *stimuli* οἶστροι dicuntur,

Facta canam: nunc tendo chelyn: satis arma referre
Aonia, et geminis sceptrum exitiale tyrannis,
Nec furiis post fata modum, flammasque rebelles
Seditione rogi, tumulisque carentia regum
Funera, et egestas alternis mortibus urbes.
Cœrula cum rubuit Lernæo sanguine Dirce,

dicam gesta tua: nunc experior citharam. Sufficiet scribere bellum Thebanum, et sceptrum perniciosum duobus regibus, nec modum odiis post mortem, et flammas busti dissidio pugnaces, cadaveraque ducum insepulta, et urbes exhaustas mutuis funeribus: cum cærulea Dirce tincta fuit cruore Argivo, et mare expavit Ismenum

Achill. I. 509.—33 Gronov. legendum putat: *tento chelyn*.—34 'Probo optimi exemplaris lectionem: *sceptrum excidiale tyrannis;* quod comminisci non fuit ullius librariorum.' *Barth.* *exitiale* retinent Petrens. Dan. Petav. unus Behot. Lipsian. Buslid. et Lang. cum edd. vett.—35 Edd. antiq. *rebellis*.—40 *Hisme-*

NOTÆ

quibus quasi œstro quis agitatur. *Pierio*] A Musis immisso, poëtico. Quidam codices habent *laurigero*, seu Apollineo, quia poëtæ tanquam ministri Apollinis, cui laurus sacra erat, laureas capite ferebant.

33 *Nunc tendo chelyn*] Gronovius legendum censet, *tento*, quod est proludo, meditor, experior. Et hujusce lectionis firmandæ gratia plures citat scriptorum auctoritates. Et apposite ad mentem Papinii. Supra enim Papinius dicit, se non ausum canere 'Signa Itala' nec 'triumphos' Domitiani, sed tempus venturum, quo hoc facere posset: nunc experiri citharam in levioribus argumentis. Sic Achilleid. I. 'Te [Domitiane] longo, nec dum fidente paratu Molimur, magnusque tibi præludit Achilles.'

34 *Aonia*] Thebana. Nam Bœotia, cujus Thebæ caput, prius vocabatur Aonia. *Geminis tyrannis*] Odiose *tyrannis;* id est, Eteocli et Polynici.

35 *Nec furiis post fata modum, flammasque rebelles Seditione rogi*] Tangit fabulam, qua dicitur, imposito Polynicis corpore per errorem rogo Eteoclis fratris, discessisse flammas, ac in diversas partes abiisse, odiumque intestinum, quo fratres in se invicem ardebant, revixisse; unde dicit Poëta, ut rem miram, finem non impositum huic furibundo odio, etiam post mortem, cum mors omnia odia solvere dicatur. Hoc argumentum tractatur a Poëta Theb. XII. Vide Pausaniam in Bœoticis, ubi refert hoc prodigium adhuc suo tempore contingere, cum iis sacra fiunt.

36 *Tumulisque carentia regum Funera*] Gravissimis enim edictis Creon, qui Eteocli successerat, ut postea videbimus, vetuerat, ne corpora ducum Argivorum in bello Thebano occisorum cremarentur, ac sepulturæ mandarentur: minatus crudelissimas pœnas iis qui illis hoc pietatis officium præstarent.

37 *Alternis mortibus*] Id est, civibus, qui ex utraque parte occiderant, peremtis. *Urbes*] Argos et Thebas, ceterasque urbes bello Thebano vexatas.

38 *Cærula cum rubuit Lernæo sanguine Dirce*] Dirce fons Bœotiæ prope Thebas, a quo Thebæ Dircææ vo-

Et Thetis, arentes assuetum stringere ripas,
Horruit ingenti venientem Ismenon acervo.
Quem prius heroum, Clio, dabis? immodicum iræ
Tydea? laurigeri subitos an vatis hiatus?
Urget et hostilem propellens cædibus amnem
Turbidus Hippomedon, plorandaque bella protervi

magno cumulo influentem, qui vix solitus erat lambere littora sua arida. Quem primum Heroum Clio memorabis? an Tydeum impotentem iræ, an laureatum vatem repente absorptum dehiscente terra? Impellit me ad scribendum ferox Hippomedon, occisorum sanguine accelerans inimicum flumen, deflenda sunt arma petu-

non Lactantius in Comment.—43 Codex unus Behot. unus etiam Lindenbrogii: *hostile propellens cædibus agmen*. Lectionem nostram exhibent Petrens.

NOTÆ

cantur, Musis sacer. *Cærula*] Proprium aquarum epitheton. *Lernæo*] Id est, Argivo, a Lerna oppido sinus Argolici, referente Pomponio, vel a Lerne palude Argolidis, in qua Hercules Hydram occidit, vel tandem a fluvio ejusdem nominis in eadem regione, per Prasias in sinum Argolicum influente, ut refert Strabo.

39 *Thetis*] Hic Thetis pro mari sumitur. Alias est mater Achillis. *Assuetum*] Supple Ismenon infra. *Arentes stringere ripas*] Id est, qui solitus est contineri intra parvum alveum, nec effunditur in ripas suas, unde *arentes* et siccæ sunt.

40 *Ismenon*] Ismenus fluvius Bœotiæ, influens in Euripum Euboicum, juxta Aulida.

41 *Heroum*] Scilicet eorum qui venerunt ad expeditionem Thebanam. *Clio*] Clio, una ex Musis, cujus munus erat, canere facta fortium virorum. *Immodicum iræ Tydea*] Tydeus Œnei, Calydoniæ seu Ætoliæ regis, et Eurybœæ filius, unus ex ducibus Argivis. Et bene dicit immodicum iræ: nimium enim indulsit iræ, cum Menalippi, qui eum letaliter vulneraverat, caput dentibus laceravit, ac cerebrum ejus mandit. Vide octavum librum Theb.

42 *Laurigeri subitos an vatis hiatus*] Innuit Amphiaraum vatem Argivum, unum e ducibus Argivorum, qui cum dimicaret, subito terræ hiatu absorptus est. *Laurigeri*] Quia Amphiaraus erat vates, et sacerdos Apollinis, et sic laurum ferebat, ut insigne suæ dignitatis. Laurus enim, ut jam diximus, Apollini dicata erat. Vide Theb. VII.

43 *Urget*] Me ad scribendum scilicet. *Hostilem amnem*] Ismenum.

44 *Turbidus Hippomedon*] Hippomedon Nesimachi ac Nasicæ filius, unus e septem ducibus Argivorum, qui, dum pugnaret contra Thebanos in Ismeno fluvio, multumque sanguinem hostium fudisset, periit, fluvio suas aquas augente. Hoc in libro nono refertur. Unde Hippomedon dicitur 'propellere cædibus hostilem amnem.' *Plorandaque bella protervi Arcados*] Supple, urgent me ad scribendum, vel sunt ploranda. *Arcados*] Id est, Parthenopæi Arcadis, unius e ducibus Argivorum, Meleagri, vel Melaniæ, et Atalantes filii. Dicit *ploranda*, id est, miseratione dig-

Arcados, atque alio Capaneus horrore canendus.
Impia jam merita scrutatus lumina dextra
Merserat æterna damnatum nocte pudorem
Œdipodes, longaque animam sub morte tenebat.
Illum indulgentem tenebris, imæque recessu

lantis Arcados, et majori furore dicendus Capaneus. Œdipus, jam sibi erutis æqua manu nocentibus oculis, abdiderat dedecus suum addictum perpetuæ nocti, et vivebat in longo leto. Illum tenebris deditum, et in solitudine subterranei loci se

Lips. Buslid. Lang. Rom. Ven. 3. 4. Aldd. Colin. Gryph. &c.—45 *Parthenoi, atque alio* legebat Lactantius. *honore canendus* unus Behot. pro var. lect. —48 Unus Behot. et Taurin. *nocte tenebat*; ed. vet. Lindenbrogii *morte trahebat*; et sic Venett. 3. 4. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. et Gevart. *morte tenebat* Put. Petav. Dan. Petrens. Heinsiani, et Barth. cum Amstel. Gronov. et recent.—49 Optimæ membranæ Barthii, *imoque recessu*; sed lectionem nostram testantur Petrens. Behot. Dan. Petav. Rom. Venett. 3. 4. Aldd.

NOTÆ

na, quia Parthenopæus in medio ætatis flore, et primis militiæ rudimentis raptus est. Vide Theb. IX.

45 *Atque alio Capaneus horrore canendus*] Capaneus Hippotæ, vel Hipponoi, et Astynomiæ filius, et maritus Evadnes, dum muros Thebanos scanderet, fulmine occisus periit. Dicitur Theb. II. 'contemtor Deorum,' ac ea de causa a Jove fulmine percussus. Non impune numen offenditur, et semper impietas auctoribus male cessit. Vide Statium lib. X. et Pausaniam Bœoticis. Fabulæ causam dedit, quod is primus fuisse perhibetur, qui hostium muros scalis admotis voluit conscendere, et in ipsa oppugnatione ictu lapidis fuit oppressus, ut tradit Vegetius lib. IV. *Alio horrore*] Id est, majori furore poëtico, quam quo facta aliorum ducum sunt celebrata. Et certe Poëta Theb. X. novas vires sibi a Musis subministrari petit, ad describendum furorem, quo Capaneus Diis bellum intulit, cum muros Thebanos conscenderet. Ait enim Poëta: 'Hactenus arma, tubæ, ferrumque et vulnera: sed nunc, Cominus astrigeros Capaneus tollendus in axes. Non mihi jam solito vatum de more canendum: Major ab Aoniis sumenda audacia lucis: Mecum omnes audete Deæ.'

46 *Impia lumina*] Id est, oculos ipsius impii. *Merita dextra*] Id est, dextra merita laudem ob tam æquum facinus: propriis enim manibus sibi oculos Œdipus eruerat.

47 *Merserat æterna damnatum nocte pudorem Œdipodes*] Supra retulimus, Œdipum, ubi se, et patrem occidisse, et matrem uxorem duxisse cognovit, sibi oculos eruisse, et se in profundum ac obscurissimum locum condidisse.

48 *Longaque animam sub morte trahebat*] Quo nihil miserius dici potest. De eodem Theb. IV. 'Jacet ille in funere longo, Quem premis, et junctæ sentit confinia mortis; Obsitus exhaustos pedore et sanguine vultus, Ejectusque die. Sors leto durior omni.'

Sedis inaspectos cœlo radiisque penates
Servantem, tamen assiduis circumvolat alis
Sæva dies animi, scelerumque in pectore Diræ.
Tunc vacuos orbes, crudum ac miserabile vitæ
Supplicium, ostentat cœlo, manibusque cruentis
Pulsat inane solum, sævaque ita voce precatur:
Di, sontes animas, angustaque Tartara pœnis

continentem tectis invisis cælo et soli, lux tamen acerba rationis circumvolat continuis pennis, et furiæ flagitiorum torquent in corde. Tunc exponit cælo inanes oculorum sinus, sævam ac deplorandam vitæ pœnam, et ferit inanimatam terram sanguinolentis manibus, atque ita orat crudeli voce: Numina, quæ gubernatis

NOTÆ

50 *Penates*] Penates proprie Dii domestici. Sed abusive plerumque sumuntur pro domo.

51 *Assiduis alis*] Ut quæ illum semper exagitant, nec sinunt quiescere. Ex Horat. I. Sat. I. 'Mors atris circumvolat alis.'

52 *Sæva dies animi*] Id est, lux conscientiæ atque furiarum; nam quamvis cæcus esset, facinora tamen sua, conscientia arguente, videbat: conscientia enim scelerum perpetua fax. *Diræ*] Quasi Deorum iræ, Acherontis et Noctis filiæ, animorum sibi male consciorum, ut credebant veteres, carnifices. Servius autem in illud Virg. Æn. XII. 'Dicuntur geminæ pestes cognomine Diræ,' &c. Diras easdem facit cum Furiis, et in cœlo quidem Diras vocari ait, in terris Furias et Eumenides, apud Inferos autem Stygias canes. Athenienses autem eas vocabant *venerabiles Deas*, σεμνὰς θεάς.

53 *Vacuos orbes*] Subintellige, oculorum.

54 *Cruentis*] Sanguine ex erutis oculis.

55 *Pulsat inane solum*] Lactantius inania Tartara interpretatur. Gronovio vero *inane solum*, sunt vacui oculorum loci: 'Solum, quodvis cujusque rei fundamentum,' quod hic multis locis adductis e Cicerone, Apuleio, Ovidio probat Gronovius. Sed est terra sine anima, ut etiam Bernartius interpretatur. Hoc vero, *pulsat*, &c. sumtum ex Homero Iliad. I. loquente de Althæa Diris devovente caput Meleagri filii: Πολλὰ δὲ καὶ γαῖαν πολυφόρβην χερσὶν ἀλοία, Κικλήσκουσ' Ἀΐδην καὶ ἐπαινὴν Περσεφόνειαν, Πρόχνυ καθεζομένη. *Multum et terram multa nutrientem manibus pulsabat, invocans Plutonem et gravem Proserpinam, in genua considens.*

56 *Di, &c.*] Alloquitur Œdipus Deos Inferorum. *Angustaque Tartara pœnis*] Tartara profundissimus Inferorum locus, dictus, ut aliqui volunt, ἀπὸ τοῦ ταράχθαι, ubi nocentes torquebantur. *Angusta pœnis*] Pœnæ, hic nocentes puniti intelligendi; dicitque tot esse, ut Tartara iis continendis angusta sint: e contra Lucanus lib. III. 'in multas laxantur Tartara pœnas.' Inferi enim suas habebant regiones, suos fluvios, suas sylvas, &c. Sed omnia mersa horrendis tenebris. Vide Inferorum descriptionem apud Senecam Hercule furente Act. III. Sc. 2. apud Platonem in Phædone, et Macrobium in Somn. Scipionis lib. I. cap. 10.

Qui regitis, tuque umbrifero Styx livida fundo,
Quam video, multumque mihi consueta vocari
Annue, Tisiphone, perversaque vota secunda:
Si bene quid merui, si me de matre cadentem
Fovisti gremio, et trajectum vulnere plantas
Firmasti: si stagna petii Cyrrhæa bicorni

nocentes animas, et arcta suppliciis Tartara, et tu Styx atra fundo obscuro, quam intueor, et tu, Tisiphone, quam soleo multum implorare, fave, et exaudi malas preces: si quid tibi gratum feci, si me fovisti in sinu tuo labentem ex utero materno, et corroborasti pedes meos plaga perfossos: si dum patrem investigo, adii lacus

Colin. Gryph. Basil. Plant. &c.—57 *Styx lurida* in quibusdam codd.—60 In uno manuscripto codice Barthii: *de ventre cadentem, Fovisti in gremio.* Vulg. retinent Petrens. Behot. Laur. Petav. Dan. &c. cum Venett. 3. 4. Rom.

NOTÆ

57 *Styx*] Styx fluvius Inferorum, cujus fundus lividus ac ater erat.

58 *Quam video*] Nocentes semper in animo præsentia habent loca, in quibus puniri debent, unde quamvis cæcus esset corpore Œdipus, animi tamen oculis dicit, se videre Stygem fluvium Inferorum, per quem Inferos designat.

59 *Tisiphone*] Una ex furiis. Tres enim erant, Tisiphone, Alecto, Megæra. *Perversa*] Quia pater filiis imprecabatur.

60 *Si bene quid merui*] In hac prece orantis artem et ordinem servat Poëta, ut bene monet Lactantius. Primo meritum suum memorat Œdipus, cum dicit, *Si bene quid merui, &c.* Exponit injuriam, 'orbum visu regnoque carentem.' Vindictam quærit, 'Tu saltem debita vindex Huc ades.' Et sibi conciliat Tisiphones favorem, ipsi referendo omnia sua accepta, et ascribendo etiam omnia quæ fecit. *Si me de matre cadentem, &c.*] Respicit Poëta ad morem veterum, quo infantes, simul ac nati essent, humi deponebantur, ut venerarentur terram omnium parentem, ac profiterentur se ex ea originem trahere. Exempla passim obvia apud auctores et Poëtas. Noster Epicedio in filium: 'Meus ille, meus: tellure cadentem Excepi.'

61 *Fovisti gremio*] Et id ex more. Nam ab humo infantem tollebat pater, et in sinum recipiebat. Eodem Epicedio: 'Et vinctum genitali carmine fovi.' Et Epith. Stellæ: 'Tellure cadentem Excepi, fovique sinu.' Et hic testatur Œdipus, omnia parentum officia sibi præstitisse Tisiphonen, cum veri illius parentes de eo perdendo cogitassent. *Si... trajectum vulnere plantas Firmasti*] Œdipus enim, ubi in Cithærone expositus fuit, trajectis loro pedibus ad arborem suspensus est. Unde ratio nominis petita: nam a pedibus vulnere tumentibus Œdipus nominatus fuit. Seneca in Œdipo: 'Forata ferro gesseras vestigia, Tumore nactus nomen et vitio pedum.'

62 *Si stagna petii Cyrrhæa bicorni Interfusa jugo*] Œdipus hic vult innuere se petiisse Delphos, aut Cyrrham, oraculo Apollinis celebres, ut consuleret Apollinem de patre. *Stagna Cyrrhæa*] Intelligit aquas et fontes qui sunt supra Parnassum, quî du-

Interfusa jugo, possem cum degere falso
Contentus Polybo, trifidæque in Phocidos arcto
Longævum implicui regem, secuique trementis
Ora senis, dum quæro patrem: si Sphyngos iniquæ

Cyrrhæ, interfluentes duo cacumina Parnassi, cum possem manere contentus falso patre Polybo, et intercepi regem annis gravem in angusto trivio Phocidis, ac absci-

Aldd. Colin. et Gryph.—64 *Phocidos arce* Behot. Lipsian. Buslid. Lang. Laur. Dan. et Petav. cum Venett. 3. 4. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *Phocidos arcto* codd. Barthii, Gronovii, et Petrens.—66 Barclaius contra omnes codd. legit: *secuique trementis Ora patris, dum*

NOTÆ

plex habet cacumen, unde dicuntur interfusæ *bicorni jugo*. Et sic dictæ a Cyrrha oppido ad radices ejusdem Parnassi sito.

63 *Falso Contentus Polybo*] Polybus hic erat rex Corinthi, ejusque uxor Merops Œdipum, ad se a Phorbante delatum, pro filio educaverat. Unde Polybus non erat verus pater Œdipi.

64 *Trifidæque in Phocidis arcto*] Gronovius recte monet legendum esse, *arcto*, non *arce*, ut habent impressi, et via fuit publica, sed angustior. Apollodorus lib. III. Biblioth. in Phocide, Κόρινθον, loquitur de Œdipo, μὲν ἀπέλιπεν· ἐφ' ἅρματος δὲ διὰ τῆς Φωκίδος φερόμενος συνετύγχανε κατά τινα στενὴν ὁδὸν ἐφ' ἅρματος ὀχουμένῳ Λαΐῳ, id est: *Corinthum reliquit; vectus vero curru per Phocidem obviam habuit in quadam angusta via Laium, qui etiam curru ferebatur.* Sidonius de Cyro: 'Cæsis millibus ante cum ducentis, In vallis Scythicæ coactus arctum, Orbatæ ad Tomyris veniret utrem.' Sic etiam legit Lactantius ad lib. Theb. VII. 344. 'Phocida, quæ civitas habet tres vias, quæ se post multa spatia in unam jungunt plateam: ut ipse in primo: 'trifidæque in Phocidis arcto Longævum implicui regem.'' Vocabatur et hæc via Σχιστὴ, hoc est, *scissa*, unde ratio τοῦ *trifidæ*. Vide Pausaniam in Phocicis. *Phocidis*] Phocis Græciæ parva provincia, ad sinum Crissæum sita, oraculo Delphico, ac monte Parnasso notissima. Hujus provinciæ præcipua ac clariora loca refert Noster Theb. VII. *Trifidæ*] Melius meo judicio *trifido*, ut referatur ad τὸ *arcto*, supple loco, qui 'trifidus' dicitur, quia in hoc arcto jungebantur tres viæ.

65 *Longævum regem*] Laium, ut postea, et serius cognovit.

66 *Senis*] Ejusdem Laii. *Dum quæro patrem*] Profectus enim fuerat Œdipus Corintho, ut perquireret patrem; consultoque oraculo, accepit se patrem in Phocide inventurum. *Sphyngos iniquæ*] Sphynx Echidnæ et Typhonis filia habebat corpus canis, vultum puellæ, vocem humanam, alas avium, ac pedes leonis. Hoc monstrum occupato monte Sphyncio prope Thebas, proponebat prætereuntibus difficiles quasdam quæstiones, quas cum expedire non possent, subito in eos involabat, ac unguibus miserrime dilaniabat. Verum Œdipus illectus præmio, quod proponebatur ei qui Thebanos ab hac peste vindicaret, hanc intrepide aggressus est, et ut erat solertissimo ingenio, ejus ænigma facile solvit: quod tam ægre

Callidus ambages te præmonstrante resolvi:
Si dulces furias, et lamentabile matris
Connubium gavisus inii; noctemque nefandam
Sæpe tuli, natosque tibi (scis ipsa) paravi:
Mox avidus pœnæ digitis cædentibus ultro

di jugulum trepidi senis: si solers te docente expedii ænigmata crudelis Sphyngos: si grato furore contraxi lætus deflendum cum genitrice matrimonium, et sæpe transegi scelestas noctes, et tibi (scis ipsa) genui filios: deinde, si digitis recusantibus totum me dedi sumendo de me supplicio, et perdidi oculos reperta infelici matre:

quæro patrem.—68 *Si dulcis furias* Behot.—69 In eodem codice: *gavisus ini*; sed rectum est *inii*; contrahit enim in unam vocales geminas, ut sæpissime

NOTÆ

hoc monstrum tulit, ut se de saxo præceps egerit. Vide descriptionem hujusce monstri Theb. II. Consule si lubet Apollodorum Biblioth. lib. III. Hyginum in fabulis cap. 151. et Strabonem lib. IX. Palæphatus vero dicit Sphyngem fuisse mulierem quandam, quæ occupato cum militibus Sphyncio monte, hinc excursiones faciebat in agrum Thebanum, et prætereuntes occidebat: Œdipum vero illam intrepide adortum occidisse. Vide eundem. *Iniquæ*] Quia transeuntes occidebat.

68 *Si dulces furias*] Furiæ, hic peccata, et flagitia significant, ut infra: 'Terrarum furias,' id est, flagitia. Vel vocat connubium matris, *dulces furias*, quia hoc contraxerat Furiis quasi pronubis. *Dulces*] Ob concubitum. Vel quia hoc matrimonium erat præmium sui ingenii, animique, ob occisam a se Sphyngem. *Matris*] Jocastæ, aliis Epicastæ vocatæ.

69 *Gavisus*] Quia hoc matrimonio adipiscebatur regnum Thebanum. *Noctemque nefandam*] Nox concubitum sonat, ut sæpe penes Plautum: 'Cadum vini et unam noctem.'

70 *Sæpe*] Quod auget scelus. *Natosque tibi (scis ipsa) paravi*] Pausanias Bœoticis tradit Œdipum nullos ex Jocasta seu Epicasta suscepisse liberos, innixus testimonio Homeri, qui Odyss. B. scribit Jocastam, quam vocat Epicasten, nupsisse quidem Œdipo filio, sed statim rem a Diis hominibus patefactam. Traditque eodem loco Pausanias, Œdipum, quos habuit liberos, ex Euryganía Hyperphantis filia suscepisse: quod is, qui carmina illa condidit, quæ Œdipodia vocantur, declarat. Onatas etiam Platæensibus tristem demisso vultu, ob filiorum dimicationem, pinxit Euryganiam. Eurygeniam vocat Apollodorus.

71 *Mox avidus pœnæ digitis cædentibus* [*cedentibus*] *ultro Incubui*] Legit *cædentibus* per *æ*, hoc est, ferientibus, Lactantius. Sed cum *cedentibus*, per *e* simplex, habeant omnes fere codices, videtur sic scripsisse Papinius, et habuisse ante oculos illud Senecæ, ex Thebaide: 'Hæret etiamnum mihi Ille animus hæret, cum recusantem manum Pressere vultus. Audias verum, Œdipe. Minus eruisti lumina audacter tua, Quam præstitisti: nunc manum cerebro indue; Hac parte mortem perage, qua cœpisti mori.' Ubi 'præstitisti,' significat, tradidisti, præbuisti ad eruendum.

Incubui, miseraque oculos in matre reliqui;
Exaudi, si digna precor, quæque ipsa furenti
Subjiceres: Orbum visu, regnisque, parentem
Non regere, aut dictis mœrentem flectere adorti
Quos genui, quocumque toro: quin ecce superbi
(Pro dolor) et nostro jamdudum funere reges
Insultant tenebris, gemitusque odere paternos.
Hisne etiam funestus ego? et videt ista Deorum

indulge si rogo digna, et quæ ipsa furioso suggereres. Filii mei, quocumque eos conjugio procreaverim, non sunt dignati manum præbere patri privato visu, et regno, aut illum afflictum solari sermonibus: quin ecce animo inflati (pro dolor) et nostra calamitate jam dudum regnantes, ludibrio habent meam cæcitatem, et aversantur querelas patris sui. Hisne etiam ego sum abominandus? et segnis Deorum pater

alias. Sic modo supra: 'si stagna petii Cyrrhæa.'—74 *Subiceres* Barthii membranæ. Lang. Laur. Taurin. Barthii membranæ, Venett. 3. 4. Rom. Aldd. Colin. Gryph. et Basil. *regnisque carentem;* Petrens. Behot. Buslid. Lipsian. duo Lindenbrogii, unusque Burmanni: *regnisque parentem;* quod primi reposuerunt Bern. et Gevart.—76 Hunc versum Taurin. postponit versui 77. quem Barthius in membranis suis non invenit. Codex Burmanni: *quin arce superbi Proh! dolor et nostro jam dudum sanguine reges.* Cf. Theb.

NOTÆ

72 *Miseraque oculos in matre reliqui*] Joannes Peyraredus (cujus parvulas notas Michaël Marollius Abbas Villalupanus edi curavit cum sua versione Gallica Papinii, simul et editione ejusdem Latina) legit *in morte.* Sed meo judicio pulchriorem sensum facit illud *matre*, et supplendum est, 'agnita,' id est, volui perdere oculos, ubi agnovi infelicem matrem, ne amplius illam viderent, quam antea inceste et cum crimine aspexerant. Quod confirmatur ex Seneca in Theb. Actu I. ubi inducitur Œdipus hæc dicens: 'Dextra quid cessas iners Exigere pœnas? quicquid exactum est adhuc Matri dedisti.'

73 *Digna*] Subintellige, vel tuis, vel meis moribus, ut cui post cædem patris, ac concubitum cum matre, nihil supersit, nisi ut proprios etiam filios perdere velim.

74 *Orbum visu, &c.*] Injuriam exponit Œdipus. Aliam tamen causam iracundiæ Œdipi, et imprecationum ejus in filios affert Apollodorus lib. III. Biblioth. Nempe, quod orbatum oculis parentem a Thebanis expelli passi fuerant. *Regnisque parentem*] Deposuerat enim imperium Œdipus. Aliqui codices habent: *carentem.*

77 *Nostro funere*] Sic suam cæcitatem vocat Œdipus, quam Noster Theb. XI. 'mortem imperfectam' appellat.

79 *Hisne etiam funestus ego*] Hæc cum maxima indignatione pronuntianda. Pater enim filiis semper venerabilis esse debet, in quamcumque incidat calamitatem. *Et videt ista Deorum Ignavus genitor*] Formula usitata in rebus indignis. Similis locus apud Sophoclem in Electra: 'Ubi fulmina sunt Jovis? ubi Sol est lucidus? Suntne illi, et hæc aspicere ac

Ignavus genitor? tu saltem debita vindex
Huc ades, et totos in pœnam ordire nepotes.
Indue quod madidum tabo diadema cruentis
Unguibus arripui, votisque instincta paternis
I media in fratres; generis consortia ferro
Dissiliant: da Tartarei regina barathri

cernit ista? Tu saltem, quæ me ulcisci debes, huc adsis, et dispone omnes posteros in supplicia. Sume coronam respersam sanie, quam avulsi sanguinolentis manibus, et paternis imprecationibus exstimulata, infer te mediam inter fratres; vincula sanguinis gladio dividantur: o domina infernæ voraginis, concede flagitium, quod

II. 108. Achill. II. 360. et Comment. ad Phædr. I. 2.—83 *Unguibus arrupi* unus codex Barthii, quod ille probat; *abrupi* omnes codd. Bernartii, unus Burmanni, cum Venett. et edd. vett. Lindenbrogii; *arripui* Behot. codex Burmanni a manu sec. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. &c. *instincta parentis* margo ed. Barth. ex membranis præstantissimis.—85 Lipsian. habet: *Dissiciant;* quod ex Plauto probat Bernartius. *Dissentiant* in multis codd. teste Lactantio in Comment. *Dissiliant* Petrens. Buslid. Behot. alii, cum

NOTÆ

ferre possunt?'

80 *Tu saltem debita vindex*] Quærit nunc vindictam Œdipus. *Debita*] Negligente scilicet Jove punire suos liberos.

81 *Huc ades*] Ex formula precantium, Deos orantium, ut adessent. Ovidius Am. III. El. 2. 'Huc ades, atque meus fac Dea vincat amor.' *Totos nepotes*] Bene *totos* seu omnes; nam posteri Œdipi omnes pæne male perierunt, ut notant auctores: tam efficacia fuerunt Œdipi vota. Polynices enim et Eteocles mutuis vulneribus se conciderunt: Laodamas, qui successerat patri Eteocli, regno pulsus: Thersander filius Polynicis occisus fuit in bello: Tisamenus ejus filius dirarum Œdipi expers fuit, at eas non effugit Antesion filius, qui ad Dorienses ex oraculo migrare coactus est e patria. Vide Pausaniam Bœoticis.

83 *Indue*] Lactantius interpretatur: Indue liberis meis diadema, id est, filios meos insigni regio evinci, quod ego Laio abripui, cruore ejusdem pollutum. *Tabo*] Vel, cum sibi ipsi oculos eruit Œdipus: vel ad mentem Lactantii, cum diadema Laio abripuit, ejusdem cruore pollutum.

84 *Media*] Ad discordiam serendam, et fratres inter se committendos.

85 *Dissiliant*] Codex Lipsii notante Bernartio habet *dissiciant:* idque rectum videri potest a veteri verbo 'dissicio, cis, cit,' pro 'disseco, cas, cat.' Plautus Curculione: 'Clypeatus elephantum ubi machæra dissicit.' *Tartarei barathri*] Barathrum, apud Festum, Græci appellant locum præcipitem, unde emergi non possit: dictum ab eo quod est *βαθὺς*, id est, *profundus*. Barathrum, ex Diomede lib. I. erat locus apud Inferos: proprie autem apud Athenienses, in quem noxii præcipitantur. *Tartarei*] Vide supra vs. 56.

Quod cupiam vidisse nefas: nec tarda sequetur
Mens juvenum, modo digna veni, mea pignora nosces.
Talia jactanti crudelis Diva severos
Advertit vultus: inamœnum forte sedebat
Cocyton juxta resolutaque vertice crines,
Lambere sulfureas permiserat anguibus undas.
Ilicet igne Jovis, lapsisque citatior astris
Tristibus exsiluit ripis: discedit inane

optem aspicere. Animus juvenum promte obsequetur, cito digna veni, filios meos agnosces. Immitis Dea flectit tristem faciem ad illum hæc proferentem. Ea sedebat forte juxta injucundum Cocyton, et comis e capite expeditis, siverat serpentes lingere sulfureas aquas. Confestim velocior fulmine, et stellis cadentibus, exit e

Venett. 3. 4. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. et recent.—86 'Scriptus liber: *ne tarda sequatur*, minime deterius, si penitus introspicias: nihil tamen mutandum.' *Barth.*—88 *Talia dicenti* ex suis codd. reposuit Lindenbrogius, eumque secutus est Cruceus; Petrens. vero ceterique codd. omnes cum Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. &c. *jactanti.*—93 Codex Barthii: *exsiliit rippis;* edd. vett. omnes *exiliit ripis;* Behot. Petrens. Amstel. Gronov.

NOTÆ

86 *Quod cupiam vidisse nefas*] Scilicet, ut filii misere, et cum scelere pereant.

87 *Mea pignora nosces*] Eos tam proclives ad flagitia invenies, ut ad hoc signum meos esse liberos facile noscas: ut esse genitos nemo non ex me sciat.

88 *Jactanti*] Œdipo. *Diva*] Tisiphone. *Severos*] 'Severi' vocabulum numinibus locisque infernis tributum a Poëtis. Noster Theb. IV. 'Et inane severæ Persephones.' Ibidem: 'Stygiæque severos Junonis thalamos.' Virgilius: 'Amnemque severum Cocyti metuet.'

90 *Cocyton*] Cocytos seu Cocytus unus ex fluviis Inferorum. *Resolutaque vertice crines*] Ut Virgilius: 'Crines effusa sacerdos.' Pro crines habens effusos.

91 *Sulfureas undas*] Aquas scilicet Pyriphlegethontis; innatabat enim Cocytus Pyriphlegethonti, cujus aquæ 'torrentum incendia volvunt,' ut habet Noster Theb. II. *Sulfureas*] Ardentes, quasi sulfure ardenti constantes. *Anguibus*] Furiæ enim depingebantur caput anguibus pro capillitio cinctæ, sanguineam facem manu gestantes, et flagellum, ut videbimus infra.

92 *Igne Jovis*] Fulmine, quod Jovi attribuitur. *Lapsisque citatior astris*] Astra non cadunt. Sed quod stellæ videantur e cœlo quasi cadere, ἀπόῤῥοιαι sunt ignis ætherei, quæ fiunt, cum vehementior ventus altius conscenderit, et trahere exinde aliquas particulas cœperit, quæ simulant casum stellarum. Servius, ad illum Virg. locum Georg. I. 'Sæpe etiam stellas vento impendente videbis Præcipites cœlo labi, noctisque per umbras Flammarum longos a tergo albescere tractus.'

93 *Tristibus*] Supra, 'inamœnis,' ad discrimen amœnorum locorum,

Vulgus, et occursus dominæ pavet: illa per umbras
Et caligantes animarum examine campos,
Tænariæ limen petit irremeabile portæ.
Sensit adesse dies: piceo nox obvia nimbo
Lucentes turbavit equos: procul arduus Atlas
Horruit, et dubia cœlum cervice remisit.
Arripit extemplo Maleæ de valle resurgens
Notum iter ad Thebas: neque enim velocior ullas

mœstis littoribus. Umbræ digrediuntur, et horrent occursum heræ. Illa per medios manes, et campos obscuros multitudine animarum, tendit ad irredux ostium specus Tænarei. Dies sensit ejus adventum: nox occurrens atra nube consternavit luminosos solis equos. Excelsus longe Atlas tremuit, et collo instabili remisit cœlum. Statim illa surgens de valle Maleæ, capit notum iter ad Thebas; nullam enim viam

Barth. &c. *exiluit.*—94 *Vulgus et occursu* Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. et Gevart. *occursus* omnes codd. Barthii, Gronovii, Lindenbrogii, Petrens. et Behot. quod reposuit Lindenbrog. eumque secuti sunt Dan. Heins. Gronov. Barth. et recentt.—96 *Tænareæ* Behot.—102 'Optime Barclaius, *cognatave;*

NOTÆ

quæ sunt in Inferis, ubi pii sunt. *Inane Vulgus*] Mortuorum scilicet corpore carentium, et simulacra tantum habentium.

94 *Dominæ*] Tisiphones, quam supra vocat 'Tartarei reginam barathri.'

96 *Tænariæ limen petit irremeabile portæ*] Tænarus, seu Tænara, Promontorium Laconiæ, quam longissime in mare protensum. Est et urbs et palus ejusdem nominis in ea regione. In hoc promontorio aditus ad Inferos patere credebatur, ut in Averno Italiæ. Virgil. Georg. IV. 'Tænarias etiam fauces alta ostia Ditis.' Situm ejus ceteraque eo spectantia describit Papinius initio Theb. II. Dicitur *limen irremeabile*, quia egredi ex Inferis nulli mortalium concedebatur; unde vocatur 'irredux' Lucano. Virgil. Æneid. VI. 'Facilis descensus Averni, Sed revocare gradum, superasque evadere ad auras, Hoc opus, hic labor est.'

97 *Adesse*] Supple hanc, seu Tisiphonen. *Piceo nimbo*] Valerius Flaccus lib. II. 'Cum Dea se piceo per sudum turbida nimbo Præcipitat.'

98 *Lucentes equos*] Solis scilicet. *Arduus Atlas*] Atlas Iapeti et Clymenes filius, rex Mauritaniæ, cum Persea hospitio non recepisset, in montem sui nominis in Mauritania, objecto Gorgonis capite, conversus est. Nata fabula, quod ex hoc monte Atlas motus cœlestes observaret, hincque dictus ferre cœlum humeris. Addunt Diodorus, Plinius, et alii, id de eo creditum fuisse, quod fabricatus fuerat Sphæram, in qua totum cœlum repræsentabatur. *Arduus*] Ob altitudinem montis Atlantis; unde ab accolis 'columna cœli' dictus.

99 *Dubia*] Ob timorem furiæ venientis.

100 *Maleæ*] Malea, Promontorium Laconiæ, per quinquaginta millia passuum in mare procurrens, adversisque ventorum flatibus, ac undis concurrentibus, ut habet Virgilius, navigationem reddens periculosam.

Itque reditque vias, cognataque Tartara mavult.
Centum illi stantes umbrabant ora cerastæ,
Turba minor diri capitis: sedet intus abactis
Ferrea lux oculis: qualis per nubila Phœbes
Atracia rubet arte labor: suffusa veneno
Tenditur, ac sanie gliscit cutis; igneus atro
Ore vapor; quo longa sitis, morbique, famesque,

it reditque ocyor, præfertque affini Tartaro. Centum cerastæ erecti, qui minor numerus est crinium horrendi capitis, opacabant illi vultum: ferrugineum lumen cavis inest oculis, quale est laborantis lunæ, cum inter nubes carmine magico rubescit: cutis veneno respersa distenditur, et turget tabo: flammeus halitus exit e nigris ejus faucibus, quo sitis longa, et fames, morbique, ac pestilentia gentibus adve-

et ita membranæ optimæ nostræ, necnon inferioris notæ aliæ.' *Barth.* *cognatare* habent etiam Petrens. et Exc. Cantab. probante Handio ad Sylv. I. 2. 160.—103 *Centum illi astantes* Aldd. Colin. Gryph. et Basil. *Centum illi stantes* Behot. Lipsian. Buslid. Lang. Laur. Petrens. et Exc. Cantab. cum Plant. Gevart. Lindenbrog. Cruc. et recent.—106 *Athracia* Lactantius.—109 In qui-

NOTÆ

101 *Notum iter*] Ut quod sæpe frequentabat. *Thebas*] Vide supra vs. 2. *Neque enim velocior ullas Itque reditque vias*] Quia apud Thebas locum exercendis sceleribus inveniebat. Et tangit Poëta tam veteres Agaves, et Baccharum historias, quam recentes Œdipi et Jocastæ.

102 *Cognataque*] Furiæ enim Acherontis Noctisque filiæ dicebantur, unde *cognata Tartara*. Legit autem Barclaius *cognatave* pro *cognataque*, ut sensus sit: Furia magna celeritate Thebas proficiscitur, neque enim locus est, ad quem sæpius tendat, immo nec præfert illi cognata sibi Tartara: æque versari Thebis gaudet ac in Inferis. *Tartara*] Vide supra vs. 56.

103 *Cerastæ*] Cerastes, genus serpentis, e cujus corpore, auctore Plinio, sæpe eminent cornicula quadrigemina; quodque repit in obliquum, ut cancri, teste Pausania. Supra autem diximus, Furias habere caput cinctum serpentibus.

104 *Turba minor diri capitis*] Hoc denotat Tisiphonem innumerabiles serpentes in capite habuisse.

105 *Ferrea*] An dura, sæva? An ferrei, seu potius ferruginei coloris? nam comparat lunæ deficienti, ac rubenti vi magiæ. *Phœbes labor*] Pro, Phœbe laborans. Phœben autem sumi pro luna, omnibus notum est. Et intelligit Poëta errorem veterum, qui putabant lunam magico carmine devocari cœlo, et rubore præ verecundia suffundi, quod vi magiæ cedere cogeretur; et ideo, ne magorum verba ad eam pervenire possent, crepitu æris obstrepebant. Exempla passim obvia apud Scriptores. *Atracia arte*] Id est, Thessalica, ab Atrace urbe Thessaliæ, partis Pelasgiotidis, ab Atrace Penei et Buræ filio condita, ut tradunt Stephanus et Strabo. Non mirum igitur, si Poëta mentionem faciat artis Atraciæ: Thessalæ enim mulieres infamia exercendæ magiæ flagrabant. Nihil notius.

108 *Longa sitis*] *Longa*, quia into-

Et populis mors una venit: riget horrida tergo
Palla, et cœrulei redeunt in pectore nodi.
Atropos hos, atque ipsa novat Proserpina cultus.
Tum geminas quatit illa manus: hæc igne rogali

niunt: hispida palla riget ejus dorso, quam cærulei angues in nodum duplicem ligati nectunt in pectore. Atropos, et ipsa Proserpina hos ornatus renovant. Mox, illa movet ambas manus; quarum una coruscat funerea face, altera vivo angue aëream

bundam: *mors atra venit.*—110 *Palleque cæruleique redeunt in pectora nodi* vetustissimæ membranæ Barthii; unde ille: *Palleque cæruleique sedent in pectore nodi;* edd. vett. *Palla et cærulei redeunt in pectore nodi;* Petrens. et Exc. Cantab. *Palla, et cærulei redeunt in pectora nodi.* Behot. et codd. Lindenbrogii habent etiam *pectora,* quod ille reposuit.—112 ‘Melius membranæ: *Tunc geminas;* inest enim τῷ *Tunc* inobservata hactenus emphasis.’ *Barth.* Deinde, *quatit illa manus* Petrens. in margine, Lipsian. Buslid. Lang. Laur. Venett. 3. 4. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Lindenbrog. et Cruc. *quatit ira manus* unus Behot. unus Burmanni, Taurin. Exc. Cantab. alii. Vide Heins. in Advers. lib. I. cap. 5. p. 58. *quatit igne manus* Petrens. a manu pr. *quatit ira minas* Exc. Cantab. et, pro varia lectione, *illa minas.* Heinsius Advers. l. l. legit: *quatit ira minax;* Jortinus nostras: *qua-*

NOTÆ

lerabilis; unde sitientibus, si eam vel minimo momento sedare non possint, longa videtur.

109 *Mors una*] Mortalitas, seu pestilentia, quæ totas gentes delet. *Riget*] ‘Rigere,’ induratum esse, vel erectum, seu contractum: quia quæ rigent, horrent, et indurescunt.

110 *Palla*] Est honestæ mulieris vestimentum, hoc est, tunicæ pallium. *Cærulei nodi*] Sunt cœrulei angues in nodum implicati. Sic Heliodorus Charicles vestem describens Æthiop. III. ‘Duorum enim draconum caudas ad partem dorsi inter scapulas connectebat: porro colla sub mammillas permutatim producens, et in nodum tortuosum implicans: capita vero elabi e nodo sinens, tanquam appendicem nodi ab utroque latere suspenderat.’ *Redeunt*] Ad duplicationem retulit alterius nodi. *Lactant.*

111 *Atropos*] Una ex Parcis, sic dicta, quia inflexibilis, filia Demogorgonis, vel Erebi et Noctis. *Novat*] Id est, renovat, vel novas retexendo facit. *Proserpina*] Filia Jovis et Cereris, et uxor Plutonis Inferorum regis.

112 *Geminas manus*] Ut fratres utraque manu armaret. *Illa*] Tisiphone. Gronovius ad hunc locum hæc ait: Primo meliores Mss. *ira.* Theb. VII. ‘Tenet in capulis, hastisque paratas Ira manus.’ lib. X. ‘Distulit ira preces.’ Propertius III. 22. ‘Nam quantum ferro, tantum pietate potentes Stamus. Victrices temperat ira manus.’ Id est, in victoria iræ temperamus. Nos quamvis irati, postquam vicimus, manibus temperamus. Neque opus cum Lipsio et Passeratio *illa.* Deinde repetitio τοῦ *manus* non est Statii. Scripti fere *minans* vel *minax.* Lege: *Tum geminas quatit ira minans.* Non concoxerunt τὸ *geminas* sine substantivo poni. At illud intelligitur ex proximo membro *manus.* Sic Horatius: ‘Quis non malarum, quas amor curas habet, Hæc inter obliviscitur?’ Silius lib. II.

Fulgurat, hæc vivo manus aëra verberat hydro.
Ut stetit, abrupta qua plurimus arce Cithæron
Occurrit cœlo, fera sibila crine virenti
Congeminat, signum terris, unde omnis Achæi
Ora maris late, Pelopeiaque regna resultant.
Audiit et medius cœli Parnassus, et asper

percutit. Ut gradum fixit, qua Citharon maxima præcipitis cacuminis sui parte it obviam cælo, iterat horrida sibila viridi coma; ad quod signum terris auditum, totum littus ponti Achæi, ac Peloponnesus late tremunt, et audiit Parnassus in

----

tit illa minans, vel *minax*. Vide Not. Var.—113 Barthius, cui geminatio τοῦ *manus* displicet, legendum putavit: *hæc vivo vacuum aëra verberat hydro:* in optimo manuscripto ejusdem Barthii desunt verba: *hæc igne regali Fulgurat, hæc vivo manus.*—116 Unus Ms. Lindenbrogii, *Congeminant.*—117 *Pelopeaque*

NOTÆ

'Ardor agit, provecta queat dum cernere muros, Inque oculis profugæ Martem exercere carinæ.' Provecta nimirum carina. Hactenus Gronovius. *Hæc*] Supple, manus. *Igne regali*] Faces enim funeribus adhibitæ.

113 *Hydro*] Hydrus, anguis genus, quod in aqua vivit.

114 *Plurimus*] Id est, maxima sui parte. *Abrupta arce*] Arx hic non pro munito loco sumitur, sed pro cacumine, et loco edito aliquando accipiebatur, ut patet ex Festo, apud quem hæc leguntur: 'Auguraculum appellabant antiqui, quam nos arcem dicimus: quod ibi augures publice auspicarentur.' Augures enim celsiora loca ascendebant ad capienda auguria. *Citharon*] Mons in Bœotia, Baccho sacer. Erat et saltus ejusdem nominis.

115 *Fera sibila crine virenti Congeminat*] Virgilius: 'Tot Erinnys sibilat hydris.' *Crine virenti*] Id est, anguibus virentibus, quibus tanquam capillitio caput cinctum habebat. *Virenti*] Quia multi angues virides sunt.

116 *Achæi maris*] Achæum mare vocat, quod alluit Achaiam Peloponnesi provinciam.

117 *Pelopeiaque regna*] Peloponnesum intelligit, cui Pelopidæ imperarunt, exclusis Heraclidis. Unde *Pelopeia regna*. Vocat Noster Hercule Epitr. 'Pelopis terras.' *Resultant*] Virgil. Æn. VII. 'Tartaream intendit vocem, qua protinus omne Intremuit nemus, et sylvæ sonuere profundæ.'

118 *Parnassus*] Notissimus mons Phocidis, Musis et Apollini sacer: habet duplicem verticem, unum Herodoto Tithorea vocatum, alterum Hyampeum. *Medius cœli*] Lactantius: Bene *medius:* quia umbilicus terræ Parnassus dicitur. Nam cum Jupiter medium mundi locum cognoscere vellet, ab ortu atque occasu duas aquilas dimisisse fertur, quæ æquali alarum nisu actæ, sese invicem ad Parnassum obvias habuerunt. Vel quod diluvii tempore aquæ ad ejus vertices non pervenerunt, ut canit Lucanus: 'Hoc solum, fluctu terras mergente, cacumen Eminuit, pontoque fuit discrimen et astris.'

Eurotas, dubiamque jugo fragor impulit Œten
In latus, et geminis vix fluctibus obstitit Isthmos.
Ipsa suum genitrix, curvo delphine vagantem,
Arripuit frænis, gremioque Palæmona pressit.
Atque ea Cadmeo præceps ubi limine primum

medio aëre extensus, feroxque Eurotas, et stridor inclinavit in latus Œten incertam vertice, et Isthmos vix resistit duplicibus aquis hoc fragore agitatis. Ipsa mater Palæmonem suum habenis apprehendit, exspatiantem supra flexum delphinum, et constrinxit ad sinum suum. Primo ubi ea festina posuit pedem in foribus regiæ

Dan.—119 Codices Burmanni: *dubiamque jugo fragor impulit Œten*; quem vide Ovid. Met. IX. 165.—123 Petrens. Exc. Cantab. unus Barthii, unus Bur-

NOTÆ

119 *Eurotas*] Fluvius Laconiæ Spartam præterfluens. *Asper*] Quia populos fortissimos aluit: Lacones enim omnium Græcorum fortissimi habiti: vel quod Lacones durissima disciplina educabantur. Vide Plutarchum Lycurgo.

Dubiamque jugo fragor impulit Œten] Œte mons in finibus Thessaliæ et Doridis, rogo Herculis nobilis. *Dubiam jugo*] Quia cum sit inter Dorida et Thessaliam, cujus sit, incertum est. Plinius Doridi tribuit, alii Thessaliæ. Mihi secus videtur, ait Barthius, et *dubiam jugo* dixit Papinius, velut inclinatam dubiamque quo respiciat. Situs ipse montis veritatem nobis firmabit in tabulis introspectus. Videatur et Strabo lib. IX. qui partem ejus ad Thermopylas nutantem indicat.

120 *Vix obstitit*] Id est, pæne mersus fuit. *Isthmos*] Proprie significat terram oblongam, ac angustam inter duo maria. Hic vero per antonomasiam sumitur pro angustis illis faucibus, quibus Peloponnesus contingit reliquam Græciam, vocaturque Corinthiacus a Corintho urbe nobilissima, quæ in eo sita est. Hunc perfodere multi principes tentaverunt, ut Demetrius rex, Dictator Cæsar, Caligula, Nero, infausto (ut omnium patuit exitu) incepto. Quod cum nunquam perficere potuerint, placuit tandem murum, cui Hexamilio nomen, ab uno mari ad alterum ducere, quo Peloponnesus a continente secluderetur. Sed cum Amurathes Turcarum imperator illum dejecisset, Veneti eundem anno 1453. spatio quindecim dierum restituerunt: quem secundo Turcæ postea solo æquarunt. *Geminis fluctibus*] Quia hinc et inde duobus maribus alluitur, Ægæo et Ionio.

121 *Genitrix*] Leucothoë. Vide supra vs. 14. et apposite Poëta inducit hic Leucothoën, quæ Thebana erat, hincque malis Thebis imminentibus turbari debebat. *Delphine*] Et hoc ex historia. Tradit enim Pausanias in Corinthiacis, corpus Melicertæ, seu Palæmonis, a delphino in huncce locum relatum, Sisyphumque regem Corinthi illud inventum honorifice sepeliisse, Ludosque, a loco Isthmicos vocatos, in honorem Palæmonis instituisse. Quinetiam solent Poëtæ dare Diis marinis delphinos, quibus vehantur.

122 *Gremioque Palæmona pressit*] Virgilius Æn. VII. 'Et trepidæ matres pressere ad pectora natos.' Mire exprimit maternum affectum. *Palæmona*] Palæmon, idem qui Melicerta, filius Inus, seu Leucothoës. Vide supra vs. 14.

Constitit, assuetaque infecit nube penates;
Protinus attoniti fratrum sub pectore motus,
Gentilisque animos subiit furor, ægraque lætis
Invidia, atque parens odii metus: inde regendi
Sævus amor: ruptæque vices, jurisque secundi
Ambitus impatiens, et summo dulcius unum

Cadmi, et inquinavit aulam solita caligine; statim turbidi motus oriuntur in cordibus germanorum, et gentilis rabies, livorque mœrens rebus secundis, ac timor parens inimicitiæ invadit eorum mentes. Inde crudelis dominandi libido, ruptusque successionis ordo, et ambitio intolerans secundi gradus, et illud gratissimum, solum

manni, Buslid. Lipsian. aliique Lindenbrogii: *ubi culmine primum;* quod recepit Lindenbrogius. *ubi vertice* Taurin. *ubi limine* Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. &c. Vide Oudendorp. ad Lucan. v. 155. et Heins. ad Claud. de Laud. Stilic. II. 401.—124 Scriptum exemplar Barthii: *infecit tabe penates.* In alio prisco exemplari hæc glossa legitur: '*tabe* vel *nube*, id est, solito furore.'—126 *Gentilesque animos* Venett. 3. 4. Rom. Lactant. et Gevart. *Gentileisque* Behot. Dan. Petav. alii cum Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *Gentilisque* correxit Barclaius; et sic Petrens. Amstel. Gro-

NOTÆ

123 *Cadmæo limine*] Limine regiæ, quæ quondam Cadmi fuerat. Quidam codices habent *culmine*.

124 *Assueta nube*] Id est, nube seu caligine, qua mentes excæcare solet. Comes enim et prævia Furiæ nox, seu caligo. Supra vs. 97.

125 *Attoniti*] Hypallage. Non *motus attoniti*, sed 'attonito in pectore:' vel *attoniti*, quia reddebant fratres attonitos, cum ipsi sentirent apud se motus insolitos, quosque nunquam antea senserant.

126 *Gentilis furor*] Id est, quo ii qui sunt ejusdem familiæ, seu gentiles, corripiuntur: quo sensu innuere vult Poëta furorem, quo agitati Terrigenæ illi fratres se invicem peremerunt, transiisse in Eteoclem et Polynicem; et fore, ut etiam ipsi in se majorum suorum exemplo furerent. Vide infra vs. 184. et sequenti. Quidam codices habent: *Gentiles*, et sic 'fraternos' intelligeret Papinius. *Ægraque lætis Invidia*] Ægra, quæ ægrescit, et macrescit. Horatius: 'Invidus alterius rebus macrescit opimis.'

127 *Atque parens odii metus*] Quia de metu semper odium nascitur: eos enim odio habemus, quos timemus. Eleganter vetus Poëta: 'Quem metuunt oderunt; quem quisque odit periisse expetit.' Vox Caligulæ: 'Oderint, dum metuant.'

128 *Sævus amor*] Bene *sævus*; regni enim cupiditas semper crudelia suadet et exequitur. *Ruptæque vices, &c.*] Supra monuimus fratres pactos inter se, ut annuis vicibus regnarent, alter post alterum. *Ruptæ*] In animis eorum scilicet: Polynices enim cœpit impatienter, ac ægro animo ferre, quod secundus esset: Eteocles vero cognoscere, nihil dulcius esse, quam solum in primo loco stare. Non enim statim inter eos ortum est bellum. *Jurisque secundi Ambitus impatiens*] Lucanum imitatur lib. I. 'Impatiensque loci fortuna secundi.'

Stare loco, sociisque comes discordia regnis.
Sic ubi delectos per torva armenta juvencos
Agricola imposito sociare affectat aratro;
Illi indignantes, quis nondum vomere multo
Ardua nodosos cervix descendit in armos,
In diversa trahunt, atque æquis vincula laxant
Viribus, et vario confundunt limite sulcos:
Haud secus indomitos præceps discordia fratres
Asperat: alterni placuit sub legibus anni
Exilio mutare ducem: sic jure maligno
Fortunam transire jubent, ut sceptra tenentem

esse in principe loco, atque discordia comes consortibus imperii. Sic cum arator vult conjungere imposito jugo juvencos e truci armento captos; illi, quibus celsum collum nondum usu aratri reflectitur in fortes humeros, reluctantes tendunt in diversas partes, et solvunt nexus æquali nisu, et conturbant sulcos diversa semita. Non aliter abrupta discordia exacerbat effrænatos fratres. Convenit inter eos, ut annuis vicibus regnarent, et ut, qui non regnaret, solum exilio verteret. Sic maligna lege volunt regnum transmitti, ut hac cito effluenti conventione recens succes-

nov. Barth. et recentt.—130 'In vetustissimo libro litera omissa scriptum: *discordia regni*; vera scriptio, aliis etiam libris confirmata.' *Barth.* Itaque ex suis codd. edidit Lindenbrogius, et legendum putavit Gronovius. *discordia regnis* tamen exhibent Petrens. Taurin. Exc. Cantab. Behot. Buslid. Lang. Laur. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Amstel. Gronov. Barth. et recentt.—135. 136 Wakef. Sylv. Crit. P. iv. p. 59. legit: *et iniquis vincula laxant Viribus, et varo confundunt &c.* Cf. Theb. vi. 851.—

NOTÆ

130 *Sociisque comes discordia regnis*] Forsan *regni*, ex illo Lucani: 'Nulla fides regni sociis, omnisque potestas Impatiens consortis erit.' Sic apud Plutarchum in Demetrio Πάντη δυσκοινώνητον ἡ ἀρχὴ, καὶ μεστὸν ἀπιστίας, καὶ δυσνοίας· *Regnum est prorsus insociabile, plenumque diffidentiæ et simultatis.* Herod. Τὸ ἀκοινώνητον ἐν ταῖς ἐξουσίαις. *Incommunicabilis natura potestatis.* Curtius lib. ix. 'Insociabile regnum esse.'

131 *Torva armenta*] Taurorum sunt, quia tauri aliquid torvi habent in facie.

134 *Nodosos cervix descendit in armos*] Secundum Italiæ situm loquitur Poëta, inquit Lactantius. Nam dum nisu trahendi anteriora petunt, cervix in armos reflectitur. *Nodosi*] Id est, fortes.

136 *Vario limite*] Nam cum in diversa trahunt, necesse est variari limites sulcorum.

137 *Præceps*] Omnia enim inconsiderate agit. *Fratres*] Eteoclem et Polynicem.

138 *Alterni sub legibus anni*] Id est, sub lege, ut altero quoque anno regnarent.

139 *Exilio mutare ducem*] Supple, populos mutare principem exilio, vel ducem mutare exilio solum. Altero enim imperante, alter Thebis exire debebat.

Fœdere præcipiti semper novus angeret hæres.
Hæc inter fratres pietas erat: hæc mora pugnæ
Sola, nec in regem perduratura secundum.
Et nondum crasso laquearia fulva metallo,
Montibus aut alte Graiis effulta nitebant
Atria, congestos satis explicitura clientes.

sor semper excruciaret imperantem. Hæc erat pietas inter fratres: hæc sola belli dilatio, non perduratura usque in regem secundum. Et nondum laquearia tegebantur denso auro, nec atria laxe admissura confertos clientes, fulgebant innixa celsis

144 *At nondum crasso laquearia fulta* Taurin. *fulta* habent etiam Petav. Behot. Buslid. Laur. Lang. unus Burmanni, et membranæ Pirckhaimeri ap. Gronov. in Diatr. p. 357. Vide Heinsium ad Claud. VI. Cons. Honor. 167. *laquearia culta* Gebhardus. Nostram lectionem testantur Lipsian. Dan. Petrens. et membranæ Barthii, eamque exhibent Lindenbrog. Cruc. Amstel. Gronov. et recentt.—145 *Montibus aut late* Petav. Buslid. Lipsian. Lang. Laur. Venett. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. et Gevart. *aut alte* Dan. et Petrens. quod proposuit Bernartius, receperunt Lindenbrog. Cruc. Dan. Heins. Gronov. et recent. Vide Barth. ad Claud. Rufin. II. 136. Pro *effulta* Behot. et co-

NOTÆ

141 *Præcipiti*] Quia vices regnandi cito effluebant, annuæ enim solum erant.

143 *Nec in regem perduratura secundum*] Quia expleto Eteoclis anno, et repetente Polynice regnum, bellum exortum est, in quo fratres miserrime perierunt.

144 *Et nondum, &c.*] Hæc cum admiratione pronuntianda et legenda sunt. *Fulva metallo*] Membranæ Pirckhaimeri habent *fulta metallo*, ut dicit Gronovius, eamque lectionem probat. Lipsius et Bernartius *fulva*, Gebhardus *culta* substituunt. Sed optime retineri potest *fulva* ratione metalli seu auri, quod fulvum est. Alias *effulta* sequentis versus omnem duorum horum versuum gratiam tolleret. *Metallo*] Metallum absolute pro auro ponitur, ut Theb. XI. 'Quod fulta metallo Parma micet.' Et apud Claudianum: 'Et niveæ (mirum) cœpere columnæ Ditari, subitoque trabes lucere metallo.' Sic Epithal. Stellæ: 'Robora Dalmatico lucent satiata metallo.' Morem inaurandi laquearia et columnas cœpisse tradit Plinius lib. XXXIII. cap. 3. post Carthaginem eversam.

145 *Montibus Graiis*] Id est, columnis marmoreis ex montibus Græciæ excisis. Ita Nostro, 'mons Libyæ,' in Epulo Domitiani, idem ac 'Libycus silex' in Epithalamio Stellæ. Claudianus Cons. Mallii: 'Consumant totos spectacula montes.' Id est, totorum montium feras. Unde *Mons* hic et similibus locis, sumitur pro quacumque ejus parte, aut pro quocumque quod est in monte. Ex quibus constat quid intelligat Statius in Equo Domitiani: 'Tu tardum in fœdera montem Longo marte domas.' Id est, Dacos, qui in monte sedes habebant, ut jam diximus supra.

146 *Satis explicitura clientes*] Romulus, ut omnes suæ novæ Reipublicæ partes strictius conjungeret, in unamque quasi reduceret familiam, sanxit, ut tenuiores cives se darent

Non impacatis regum advigilantia somnis
Pila, nec alterna ferri statione gementes
Excubiæ, nec cura mero committere gemmas,
Atque aurum violare cibis: sed nuda potestas
Armavit fratres: pugna est de paupere regno.

columnis ex Graio marmore. Satellites non vigilabant ad fores regum, irrequietum somnum capientium, nec armatæ cohortes mærebant redeunte vice excubiarum. Studium non erat, exponendi in conviviis gemmata pocula, nec corrumpendi aurum dapibus. Sed nuda dominatio fratres ad arma impulit: certamen est de inopi prin-

dices Lindenbrogii *suffulta*, quod ille reposuit.—150 *Atque aurum vitiare cibis*

NOTÆ

in clientelam potentioribus, eosque omnibus officiis colerent: contra vero potentiores eorum curam gererent, ac a violentia injuriisque aliorum defenderent. Primos vocavit *clientes*, alteros 'patronos.' Hinc mox inductus, ut clientes ad potentiorum atria mane confluere solerent, salutandi eos gratia. Salutatio autem hæc, non in interiore domus parte, sed in atrio fiebat; ideo hæc atria quam maxime ampla erant, ut continerent sine molestia salutantes. Observandum est etiam hic, Papinium omnes consuetudines Romanorum Græcis tribuere, ut videre est pluribus in locis Thebaidos et Achilleidos.

147 *Advigilantia Pila*] Metonymice. Vigilantes milites pilis armatos. *Pila*] Pilum erat Romanorum telum missile. Vide Vegetium lib. I. cap. 24.

148 *Nec alterna ferri statione gementes Excubiæ*] 'Statio' apud Latinos diversis modis sumitur. Significat primo cohortem militum, quæ ante fores palatii excubabat: quæ notio est hujus loci. 2. Cohortem militum, quæ per provincias contra latrones collocabatur. 3. Milites in urbe vel castris excubantes. 4. Officinam. 5. Jejunium. Deinde pro munere seu officio passim usurpatur, ut statio Imperatoria. *Alterna*] Quia cohortes per vices excubabant, ut nunc, aliæque aliis succedebant. *Excubiæ*] Milites excubantes.

149 *Nec cura mero committere gemmas*] Per *gemmas*, intelligit pocula gemmata, vel e gemmis seu lapidibus pretiosis confecta. Virgilius Georg. II. 'Ut gemma bibat, et Sarrano dormiat ostro.' Plinius lib. XXXIII. Proœmio: 'Gemmarum turba potamus, ac Smaragdis teximus calices.' Pacatus in Panegyrico: 'Nisi æstivam in gemmis capacibus Falerna fregissent.' *Committere* autem eleganter dictum, ait Lactantius, quasi ad periculum; quæ possent frangi, inter trepidantes servos, et semiobrutos vino convivas.

150 *Aurum*] Aureas lances intelligit. *Violare*] Quasi aurum solis templis, Diisque honorandis adhibendum esset, non ferendis cibis. Vel quod auri radii, qui vel ad minimum halitum cessant, dapium fumo ac pinguedine obscurentur, ut ad hunc locum Barclaius. *Nuda*] Id est, his etiam deliciis destituta, quæ nunc affluunt.

151 *Pugna est de paupere regno*] Lucanus lib. I. 'Exiguum dominos commisit Asylum.'

Dumque uter angustæ squalentia jugera Dirces
Verteret, aut Tyrii solio non altus ovaret
Exulis, ambigitur; periit jus, fasque, bonumque,
Et vitæ, mortisque pudor. Quo tenditis iras,
Ah miseri? quid si peteretur crimine tanto
Limes uterque poli, quem Sol emissus Eoo

cipatu. Et dum contendunt, uter araret infertiles agros parvæ Dirces, aut non celsus exultaret in humili sede profugi Tyrii, intercidit jus, fas, æquum, et honestas vitæ, et mortis. Ah infelices, quo iras vertitis? Quid si tanto scelere uterque mundi terminus obtineretur, quem respicit sol emersus ex Orientali ora, quemque

est in antiquissimo codice Barthii.—153 Nonnulli codd. *non lætus ovaret*, improbante Barthio.—156 *Ha miseri* codd. Barthii, Dan. et Petav. quod reposuit Lindenbrog. *Ah* Behot. et Petreus. *quid si peterentur* Petreus.—157 Taurin. *demissus Eoo;* Behot. *mœurus Eoo*, i. e. *mensurus;* et sic Lactantius.

NOTÆ

152 *Uter*] Fratrum. *Angustæ Dirces*] Per angustam Dircen intelligit Bœotiam, quæ non admodum lata est.

153 *Verteret*] Araret, ut Virgilius Georg. III. 'Et campum horrentem fractis invertere glebis.' *Tyrii exulis*] Cadmi. Vide supra vs. 4. *Non altus*] Quia modicum erat regnum, ideo solium regium, pro modulo regni, non erat altum.

154 *Jus, fasque, bonumque*] *Jus* hic est jus humanum: *fas* divinum: *bonum* vero sumitur pro æquo apud Jurisconsultos.

155 *Vitæ, mortisque pudor*] Quia et turpiter vixerunt, arma sumentes contra se invicem, et turpius perierunt, mutuis vulneribus se occidentes. *Quo tenditis iras*] Alloquitur fratres Poëta.

156 *Quid si peteretur crimine tanto Limes uterque poli, &c.*] Imitatus est illud Lucani lib. I. 'Nec pretium tanti tellus pontusque furoris Tunc erat: exiguum dominos commisit Asylum.' *Crimine tanto*] Bello. Inter fratres enim vel leve odium crimen est: quanto magis bellum!

157 *Limes uterque poli, quem Sol emissus Eoo Cardine, quem porta vergens prospectat Ibera? Quasque procul terras obliquo sidere tangit Avius, aut Borea gelidas, madidive tepentes Igne Noti*] His versibus designat Poëta quatuor præcipuas mundi partes, quæ Cardines vocantur a Geographis; nempe Ortum, his verbis: *quem Sol emissus Eoo cardine:* Occasum vero per hæc: *quem porta vergens prospectat Ibera.* Designat autem Septemtrionem his vocibus: *aut Borea gelidas.* Meridiem vero his: *madidive tepentes Igne Noti.* Et Lucanum imitatus est lib. I. 'Unde venit Titan, et nox ubi sidera condit, Quaque dies medius flagrantibus æstuat oris, Quasque procul terras obliquo sidere tangit.' *Eoo*] *Eous*, Ἠῷος, Oriens dicitur, ab ἠὼς quod est *mane*, et Aurora. Capitur etiam adjective, pro *Orientalis*, primaque modo brevis, modo longa est, quia interdum scribitur per η, interdum per ε: brevis ut hic: longa, ut hoc Æneid. III. 'Portus ab Eoo fluctu curvatus in arcum.'

Cardine, quem porta vergens prospectat Ibera?
Quasque procul terras obliquo sidere tangit
Avius, aut Borea gelidas, madidive tepentes
Igne Noti? quid si Tyriæ Phrygiæve sub unum
Convectentur opes? loca dira, arcesque nefandæ

occidens Hispano cardine? et si peterentur eæ regiones, quas dissitus longe ferit obliquis radiis, aut rigentes Aquilone, aut flagrantes ardore pluviosi Noti? Quid si opes Tyriorum Phrygumque in unius potestatem comportentur? Horrenda loca,

Heinsius ad Ovid. Fast. III. 899. ex veteri codice legit: *emersus.*—158 Taurin. Behot. Dan. Petav. omnes Barthii, unus Burmanni, alii, cum Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. et Gevart. *portu vergens prospectat Ibero;* Petrens. vero: *porta vergens prospectat Ibera;* quod ex conjectura Gruteri primus recepit Gronovius.—161 *Tyriæ Phrygiæque* optimæ Barthii membranæ, et sic conj. Jortinus; *Phrygiæ Tyriaque* Exc. Cantab. et codex Burmanni; *Phrygiæ Tyriæve* Behot. et sic legebat Lactant. *Tyria Phrygiave* Petrens. Dan. Petav. Venett. 3. 4. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. &c.—162 *Converrentur opes* Fr. Modius Novantiq. Epist. 52. *Convertentur* Laur. Venett. Aldd.

NOTÆ

158 *Porta*] Legit hic Gronovius *porta*, non *portu*, ut habent impressi, quod etiam Grutero visum, et bene. Cardo enim est portæ, non portus. Et sic Noster Thebaid. x. 'Obruit Hesperia Phœbum nox humida porta.' *Prospectat*] Sol enim oriens Occasum respicit: cum occidit, prospectat Orientem. *Ibera*] Quia Iberia, hodie Hispania, vergit ad Occidentem.

159 *Obliquo sidere*] Sol enim obliquis radiis tantum, non perpendicularibus, attingit has regiones, ob obliquitatem Sphæræ, in qua sitæ sunt.

160 *Avius*] Vel quia ab iis regionibus sol semotus; vel quia non movetur eodem motu, neque sub iisdem circulo, et polis, ut primum Mobile. *Borea gelidas*] Boreas ventus flans a Septemtrione, qui ventus frigidissimus est: unde *gelidas terras* dicit. *Madidive tepentes Igne Noti*] Putabant veteres, regiones, quæ spectabant polum Antarcticum, perpetuo calore vexari, sicut videbant eas, quæ vergunt ad polum Arcticum, perpetuo gelu rigere; unde *igne Noti* *tepentes* dixit. Notus autem est ventus flans a Meridie. *Madidi*] Quia ventus ille pluvias ac imbres procreat.

161 *Quid si Tyriæ Phrygiæve sub unum Convectentur opes*] Hoc dixit, quia Tyrii Phrygesque ditissimi habiti. Primi, ut testatur Philosophus et Diodorus Siculus ex Posidonio, magna argenti vi e Tartesso allata, ad immensas opes brevi pervenerunt. Alteri vero, ob Mydam regem, qui omnia in aurum vertere dicebatur. Unde de iis Horatius dicit: 'Et pinguis Phrygiæ Mygdonias opes.' De Tyro vide supra vs. 5. Phrygia vero erat provincia Asiæ Minoris, inter Cariam, Lydiam, Mysiam, et Bithyniam comprehensa: quarum omnium fines ita confunduntur, ut vix discerni possint. In ea montes Ida et Tmolus, et Pactolus fluvius. *Sub unum*] Id est, vel sub unum cumulum, ita ut unum cumulum conficerent: vel sub unius potestatem.

162 *Loca dira, arcesque nefandæ*] Sceleribus scilicet Œdipi. 'Decla-

Suffecere odio, furtisque immanibus emtum est
Œdipodæ sedisse loco. Jam sorte carebat
Dilatus Polynicis honos: quis tum tibi, sæve,
Quis fuit ille dies? vacua cum solus in aula
Respiceres jus omne tuum, cunctosque minores,
Et nusquam par stare caput? Jam murmura serpunt
Plebis Echioniæ, tacitumque a principe vulgus

et abominandæ arces suffecere exercendis inimicitiis, et immani furore comparatum est, solio Œdipi insidere. Jam Polynices, dilato in proximum annum honore, contrariam sortem habuerat. Quis tum tibi, crudelis, quis ille dies fuit? cum solus in vacua regia videres omnem potestatem tuam, omnesque inferiores, et nullum esse tibi æqualem? Jam crebrescunt susurri vulgi Thebani, et plebis animi occulte alie-

Colin. et Gryph. *Convectentur* Behot. Petrens. Lipsian. Buslid. Lang. Dan. Petav. et membranæ Barthii; itaque ediderunt Bern. Lindenbrog. Cruc. Gevart. Dan. Heins. Gronov. et recentt.—163 *Suffecere odiis* manuscriptus Barthii; et sic etiam legebat Lactantius in Comment. *furtisque* Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. unde nescio, nisi sit error typothetarum in ed. Amstel. *furiisque* certe exhibent Petrens. Exc. Cantab. Taurin. Behot. Dan. Petav. Lipsian. Buslid. Lang. Laur. Venett. 3. 4. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. et Grasser.—164 Lipsian. et Buslid. *cadebat;* quod receperunt Lindenbrog. Cruc. et Bern. Petrens. Exc. Cantab. Laur. Lang. Behot. Dan. Petav. Venett. 3. 4. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Gronov. Veen. et Delph. *carebat*, improbante Barthio.—165 Demster. ad Claud. Rapt. Proserp. I. 100. *sorte cadebat Dilatus Polynicis honor.* Ex optimo

NOTÆ

matio,' ait Lactantius, 'quæ significat eas causas movisse odia, quæ restinguere debuissent: fugere enim debuerunt hi fratres loca dira, et sceptra Œdipi parricidæ, potius quam ad hæc crimina properarent.'

163 *Suffecere odio*] Subintellige, exercendo. *Furiis*] Id est, criminibus, seu flagitiis, ut infra: 'Terrarum furias abolere.'

164 *Jam sorte carebat Dilatus Polynicis honos*] *Cadebat* legendum censet Bernartius; sed omnes Mss. ut observat Gronovius, habent *carebat*, quod melius; sensusque ejus, Polynicem dilato honore in proximum annum sorte regnandi caruisse, quia evenerat illa Eteocli. Sicut Theb. II. dicitur: 'Qua, sorte benigna Fratris, Echionia steterat privatus in aula.'

165 *Quis tum tibi, sæve, Quis fuit ille dies*] Orationem convertit Poëta ad Eteoclem, ubi sortem habuit secundam.

166 *Vacua cum solus*] Amoto scilicet Polynice.

168 *Jam murmura serpunt Plebis Echioniæ*] Tangit morem populi nunquam acquiescendi rebus præsentibus, sed semper novas res cupiendi. *Echioniæ*] Thebanæ ab Echione uno e Spartis, qui una cum Cadmo Thebas condiderunt.

169 *Tacitum*] Bene *tacitum*, id est, summisse et in aurem; nam non tuto verba in principem jactantur.

Dissidet, et (qui mos populis) venturus amatur.
Atque aliquis, cui mens humili læsisse veneno
Summa, nec impositos unquam cervice volenti
Ferre duces: Hancne Ogygiis, ait, aspera rebus
Fata tulere vicem? toties mutare timendos,
Alternoque jugo dubitantia subdere colla!
Partiti versant populorum fata, manuque
Fortunam fecere levem. Semperne vicissim
Exulibus servire dabor? tibi, summe Deorum

nantur a rege, et (quod est ingenium populorum) successor diligitur. At vero aliquis, cui mos erat, ut offenderet potentes ignavis maledictis, et qui non poterat pati spontaneo collo jugum principum: Hancne, inquit, fata dura intulerunt vicissitudinem reipublicæ Thebanæ? toties mutare dominos, et summittere incertas cervices alternæ dominationi! hac conventione ludos faciunt fortunas populorum, et dedita opera sortem eorum contemtam reddunt. Semperne mihi alternis parendum erit exulibus? O supreme pater Deorum et hominum, tibine placuit donare hunc ani-

codice manuscripto scribi jussit Barthius: *quis tunc tibi.*—170 Rom. Aldd. Colin. Gryph. et Basil. *qui mox populis;* Behot. Dan. Petav. Petrens. Taurin. Lang. Lipsian. alii, cum Venett. 3. 4. *qui mos populis*, quod revocavit Bernartius, receperunt Gevart. Lindenbrog. Cruc. Gevart. Dan. Heins.

NOTÆ

171 *Atque aliquis, &c.*] Inducit Poëta civem Thebanum, de his regnandi inter fratres vicibus querentem.

172 *Summa*] Potentes, qui summam rerum tenent.

173 *Ogygiis*] Thebanis. Ogyges enim quibusdam primus Thebarum conditor: unde Thebæ Ogygiæ Poëtis dictæ, ut jam diximus supra.

174 *Vicem*] Annum enim solum regnare debebat uterque, regnumque alteri tradere, anno transacto. *Toties mutare timendos*] Supple reges seu dominos, Horatius: 'Regum timendorum in proprios greges.' Illi, ait, mutant vices, ut imperent, nobis semper serviendum.

175 *Alterno*] Illius enim tunc collum summittendum erat jugo, mox alterius.

176 *Versant*] Bene versant, quia ut mox dicetur: 'Heu dubio suspensa metu, tolerandaque nullis Aspera sors populis! hic imperat; ille minatur.' Nihil enim certum poterat esse in tam præcipiti principum mutatione. *Manuque Fortunam fecere levem*] Notandum, 'manu facere' eadem notione usurpare Senecam pluribus in locis, qua 'sponte facere.' De Brevitate Vitæ cap. 3. 'Adjice morbos, quos sponte facimus;' et Consolatione ad Martiam cap. 19. 'Adeoque senectutem solitudo, quæ solebat destruere, ad potentiam ducit, ut quidam odia filiorum simulent, et orbitatem manu faciant.' Misera enim, et incerta hoc modo erat populi Thebani conditio sub tam varia dominatione; tolerabilior vero principum: ægritudinem enim privatæ vitæ spe dominandi solabantur. *Semperne vicissim*] Quia semper princeps mutandus erat.

178 *Exulibus*] Hoc auget miseriam

Terrarumque sator, sociis hanc addere mentem
Sedit? an inde vetus Thebis extenditur omen,
Ex quo Sidonii nequicquam blanda juvenci
Pondera Carpathio jussus sale quærere Cadmus
Exul Hyanteos invenit regna per agros;

mum imperii consortibus? An inde antiquum præsagium perdurat Thebis, ex quo profugus Cadmus, jussus scrutari frustra per mare Carpathium gratum onus tauri Sidonii, reperit regnum in campis Bœotiis, et pertulit ad usque extremos posteros

Gronov. Barth. et recentt.—179 'Mihi locus hic non inter firmos videtur,

NOTÆ

populi; exilium enim efferat animum. Gravis autem omnis servitus, sed gravior tamen est, quæ subjacet exulibus, seu exilio efferatis. Contrarium tamen paruit in Chilperico nostro I. qui reversus ex exilio regnum optime et justissime administravit.

179 *Sociis*] An fratribus regni sociis? Anne potius intelligit concives suos, qui huic fratrum conventioni, qua alternis regnare debebant, consenserant? Vide Notam vs. 2. supra.

180 *Sedit*] Firmiter placuit: Virgilius: 'Certa sedet patribus sententia pugnæ.' *An inde vetus Thebis extenditur omen, &c.*] Hoc versu et quatuor sequentibus alludit ad fabulam, qua ferunt, Cadmum sevisse dentes draconis, indeque ortam armatorum segetem, qui fratres erant ob communem originem, quique se invicem occiderunt. Dicit ergo querulus ille, præsagium, seu omen, quod visum est, cum conditæ sunt Thebæ, nimirum fraternum bellum, ortum inter armatos illos, transmissum fuisse ad usque Eteoclem et Polynicem fratres, eosque hac divisione fecisse, ut inter se necessario bella orirentur, regnumque alteri eorum non obventurum, nisi cæde alterius, vel utrosque hoc bello perituros.

181 *Sidonii nequicquam blanda juvenci Pondera*] Intelligit Europam raptam a Jove, in taurum converso, vectamque dorso ejus in Cretam usque a finibus Tyriorum. *Blanda*] Quia adamabat illam Jupiter. *Sidonii juvenci*] Non erat Sidonius juvencus, sed pondus, id est, Europa, Sidonium. Vide supra vs. 4. *Nequicquam*] Quia frustra Cadmus sororem quæsivit, nec invenit.

182 *Carpathio sale*] Sal pro mari interdum sumitur, quia salsum est, et ex cujus aqua sal elicitur. Virgilius Æneid. VIII. 'Et spumas salis ære ruebant.' *Carpathio*] Carpathium mare est illa pars Maris Mediterranei, quæ inter Rhodum et Ægyptum extenditur: sic vocatur a Carpatho insula inter Rhodum et Ægyptum. *Jussus Cadmus*] Jussus a patre Agenore. Vide supra vs. 5.

183 *Exul*] Cadmo enim pater interminatus fuerat perpetuum exilium, nisi sororem Europam reduceret. *Hyanteos*] Bœotios. Pausanias Bœoticis tradit, primos, qui Bœotiam incoluerint, Ecteuas fuisse vocatos; iis vero pestilentia deletis, successisse in eorum sedes Hyantas et Aonas, ipsos etiam populos Bœotiæ.

Fraternasque acies fœtæ telluris hiatu
Augurium seros dimisit adusque nepotes?
Cernis, ut erectum torva sub fronte minetur
Sævior assurgens demto consorte potestas?
Quas gerit ore minas? quanto premit omnia fastu?
Hicne unquam privatus erit? tamen ille precanti
Mitis, et affatu bonus et patientior æqui.
Quid mirum? non solus erat. Nos vilis in omnes
Promta manus casus domino cuicumque parati.
Qualiter hinc gelidus Boreas, hinc nubifer Eurus

omen fraterni belli, cum armati fratres orti hiatu gravidæ terræ sibi bellum intulerunt. Aspicis, ut crudelior princeps, amoto socio, elatus superbe minetur sub truci fronte? quem fert terrorem in vultu? quanta superbia omnes deprimit? hicne unquam erit privatus? Ille tamen est lenis supplicibus, et affabilis, ac æquum servat. Quid mirum? solus non est. Nos, abjecta turba, expositi ad omnem fortunam sumus, et obnoxii cuicumque hero. Ut cum hinc frigidus Aquilo, hinc nimbosus Eu-

nec liquido scio quid τὸ *sociis* hic velit.' *Bern.*—185 Bern. et Barth. inter-

NOTÆ

184 *Fraternas acies*] Quia hi armati, etsi fratres, in se invicem aciem struxerunt, ac se peremerunt. *Fœtæ telluris*] Dentibus scilicet Draconis, quasi semine. *Hiatu*] Terra enim magno patuit hiatu, cum tot armati homines ex ea prodierunt.

185 *Seros nepotes*] Eteoclem et Polynicem. Videtur Noster hoc sumsisse ex Lucano lib. IV. 'Sic semine Cadmi Emicuit Dircæa cohors, ceciditque suorum Vulneribus, dirum Thebanis fratribus omen.'

186 *Cernis*] Hoc aliquibus querulus dicit, quasi monstret et designet Eteoclem. *Erectum*] Pro 'erecte,' adverbium, ut alibi: 'torvum lacrymari,' 'torvum mugire,' 'furiale minari.' *Erectum* vero, quia rectiorem staturam affectare, superborum et insolentium hominum est.

187 *Demto consorte*] Polynice fratre. Nam ante sortem ductam, indivisum erat imperium.

189 *Hicne unquam privatus erit*] Hæc cum indignatione pronuntianda. Optat videre Eteoclem privatum, ut ejus fastus ac superbia deprimatur. *Tamen ille precanti Mitis*] Introducitur alter, qui defendit Eteoclem a maledictis invidi.

191 *Quid mirum? non solus erat*] Non mirum est, ait ille maledicus, si Eteocles tanta humanitate utatur erga cives: non solus est: metu enim futuri successoris, continet se intra termines justæ dominationis. Vel ambit hisce ambitiosæ mentis integumentis, et talem se populo exhibendo demulcet populum, ut potentiam fratri subtrahat, et proclíviore in se civium gratia nitatur. *Nos vilis, &c.*] Imitatio Virgiliana, in oratione Drances: 'Nos viles animæ.'

193 *Boreas*] Vide supra vs. 160. *Nubifer Eurus*] Eurus est ventus spirans ab ortu brumali, quem Latini Vulturnum appellant. *Nubifer*] Quia

Vela trahunt, nutat mediæ fortuna carinæ.
Heu dubio suspensa metu, tolerandaque nullis
Aspera sors populis! hic imperat: ille minatur.
At Jovis imperiis rapidi super atria cœli
Lectus concilio Divum convenerat ordo
Interiore polo: spatiis hinc omnia juxta
Primæque occiduæque domus, effusa sub omni
Terra atque unda die: mediis sese arduus infert

rus diripiunt vela, salus navis interceptæ stat in ancipiti. Heu dura conditio nostra, ambiguo timore incerta, et nullis gentibus ferenda! hic regnat; minatur ille. Dii autem jussu Jovis convocati in ædes volubilis cœli, coierant in interiore loco, a quo omnes partes Orientis et Occidentis æqualiter distant, et ex quo tellus et aqua sub toto cœlo patet. Ipse excelsus Jupiter ingreditur in medium Deorum cœtum, mo-

pungunt: *hiatu, Augurium seros, &c.*—196 *Aspera fors* Lindenbrogius et Cruc. unde nescio; *Aspera sors* testantur Behot. Petrens. Lang. Lipsian. Laur. Buslid. Venett. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. et recentt.—197 *At Jovis imperio* Venett. 3. 4. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. et Gevart. *At Jovis imperiis* codex perantiquus Barthii, Dan. Petav. Behot. Petrens. et Taurin. cum edd. Amstel. Gronov. Barth. et recentt. *super ardua cœli* etiam Taurin.—198 *Lætus concilio* Behot. et nonnulli Barthiani.—199 Veteres membranæ Barthii, cum Taurin. et Behot. *spatiis hinc omnia justa*, et sic legendum putat Barthius. Margo ed. Barth. *spatiis hunc;* Marklandus ad Sylv. II. 7. 14. legit: *spatiis huic omnia juxta.*—200 Taurin. *occiduæve domus.* Margo ed. Barth. *et sicca sub omni;* Barthius tamen in notis ad h. l. proposuit: *et visa sub omni:* vel: *atque usta sub omni.* Marklandus l. l. *et*

NOTÆ

pluviosus. Horatius Ep. XVI. 'Ut neque largis Aquosus Eurus arva radat imbribus.' 'Nubifer' etiam Silio Italico lib. X. 'Ubi nubifer Eurus Naufragium spargens operit freta.'

194 *Mediæ*] Inter illos scilicet ventos.

197 *At Jovis imperiis, &c.*] Cum nihil eveniat in terris, nisi Diis auctoribus, fingit Poëta, Jovem vocasse Deos in concionem, ut eis aperiat mentem suam de puniendis Thebanis ac Argivis. *Rapidi*] Cœlum enim rapidissime movetur.

199 *Interiore polo*] Interiore seu secretiore cœli aula. *Spatiis hinc omnia juxta*] Supple, videntur. Periphrasticos medium cœli locum describit: dicit enim congregata numina in eum cœli locum, cui juxta sunt omnia: id est, unde sic videantur omnia, tanquam juxta; quod soli medio loco cœli convenire potest.

200 *Primæque occiduæque domus*] Orientis Occasusque loca designat. Sic Soterius Gallici: 'Occiduas primasque domos.' *Effusa sub omni Terra atque unda*] Supple etiam, videtur, seu patet.

201 *Die*] Dies hic cœlum significat. *Mediis*] Diis. *Ipse*] Jupiter. *Arduus*] Oportebat enim, ut qui major dignitate erat, celsior etiam esset statura. Vel *arduus* hic, cum gravitate incedens, quod etiam convenit summo principi.

Ipse Deis, placido quatiens tamen omnia vultu,
Stellantique locat solio: nec protinus ausi
Cœlicolæ, veniam donec pater ipse sedendi
Tranquilla jubet esse manu: mox turba vagorum
Semideum, et summis cognati nubibus amnes,
Et compressa metu servantes murmura venti
Aurea tecta replent, mixta convexa Deorum
Majestate tremunt: radiant majore sereno
Culmina, et arcano florentes lumine postes.
Postquam jussa quies, siluitque exterritus orbis,

vens tamen cuncta serena facie, et se ponit in sede stellis conspersa. Nec statim ausi Cœlites sedere, donec ipse pater licentiam concesserit placida manu. Mox vulgus errantium Semideorum, fluviique affines altis nubibus, ac venti cohibentes reverentia flatus suos, replent aureas ædes. Templa concutiuntur majestate tot numinum: tecta fulgent majore serenitate, et postes coruscant secreta luce. Postquam imperatum est silentium, et consternatus mundus tacuit, Jupiter orditur ex celsa

---

fusa sub omni.—202 ' In illo laudatissimo nobis perprisco exemplari diserte scriptum est: *Ipse Deus;* quod nequaquam contemno.' *Barth.* *Ipse Deus* habet etiam codex manuscriptus Barthii. Sed totus versus in margine tantum apparet. *trahit omnia* Taurin.—208 *Aurea templa* perantiquus manuscriptus Barthii, Taurin. Lipsian. Buslid. Lang. Laur. Venett. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *Aurea tecta* Behot. unus Lindenbrog. et Petrens. et sic edidere Dan. Heins. Gronov. Veen. Delph. &c. *mista* pro *mixta* Taurin.

NOTÆ

202 *Placido vultu*] Hoc etiam decet regem.

205 *Tranquilla manu*] Hoc etiam decet gravitatem principis. *Vagorum Semideum*] Varia erant genera Deorum apud veteres: alii enim plenam possidebant divinitatem, magnique Dii ac potentes et immortales vocati: ceteri vero imperfectam, seu potius umbram divinitatis, iique vel immortales existimati, ut venti, amnes, aliique; vel mortales, ut Panes, Sylvani, Satyri, Nymphæ, &c. omnesque vocati Semidei. *Vagorum*] Quia per totum orbem dispersa hæc numina.

206 *Summis cognati nubibus amnes*] Hoc dicit secundum Philosophos, qui dicunt ex humiditate terræ nebulas oriri, ex nebulis nubes, ex nubibus pluvias, ex quibus amnes augentur.

207 *Metu*] Id est, reverentia concilii, seu conventus.

208 *Convexa*] Cœlestes sphæræ, globique.

209 *Radiant majore sereno*] Quasi serenitas major cœlo illuxerit ex Deorum concilio. *Serenum* hic substantive, ut infra lib. VIII. et alibi apud Nostrum. 'In sereno' apud Catonem interpretatur Turnebus 'sub dio.' Hunc vide Adv. lib. X. cap. 19.

211 *Exterritus orbis*] Per *orbem* hic intelligit Poëta, vel Deos ex omnibus orbis partibus congregatos; vel simpliciter totum mundum: quasi omnis mundus, omniaque in eo comprehensa, silentium tenuerint, orante Jove.

Incipit ex alto: (grave et immutabile sanctis
Pondus adest verbis, et vocem Fata sequuntur:)
Terrarum delicta, nec exsuperabile Diris
Ingenium mortale queror: quonam usque nocentum
Exigar in pœnas? tædet sævire corusco
Fulmine: jam pridem Cyclopum operosa fatiscunt

sede: (vis ingens et immutabilis adest sacris dictis, et Fata obediunt voci ejus:) Incuso delicta populorum, et animos mortalium Furiis indomabiles. Quonam usque cogar punire malos? piget sævire lucenti fulmine. Jam pridem laboriosi Cyclopum

ut supra *justa* pro *juxta*.—214 Buslid. Laur. unus Lindenbrog. et optimus codex Barthii: *nec exsaturabile*. Behot. Lipsian. Lang. Petrens. alii *exsuperabile*, ut in Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Grasser. Amstel. Gronov. &c.—216 *Exigor* Behot. Lang. Laur. Lipsian. Venett. 3. 4. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. et Cruc. *Exigar* Petrens. Buslid. unus Lindenbrogii, alii; et sic edidere Grasser. Gevart. Dan. Heins. Gro-

NOTÆ

212 *Incipit*] Jupiter. *Immutabile*] Decreta enim divina immutabilia sunt.

213 *Pondus*] Non solum pondus sumitur pro re gravi, ut hic, sed pro dignitate, existimatione, et auctoritate, ut apud Ciceronem 'pondus testimonii,' 'pondera verborum.' *Vocem fata sequuntur*] Eximie, si quicquam in hoc opere: damnat enim diserte veterum et Stoicorum sententiam, dicentium Deum etiam fato subjici; cum ille sit liberrimus; nec fatum aliud sit ex S. Augustino quam 'sanctio, et velut vox divinæ mentis.' In eandem tamen Poëta reincidit veterum opinionem Theb. VII. 'Immoto deducimur orbe Fatorum,' ubi introducit loquentem Jovem.

214 *Terrarum*] Id est, hominum, qui terras habitant. *Nec exsuperabile Diris Ingenium*] Incusat mores ingeniumque hominum, ut qui in ordinem cogi non possint, inexpugnabiles sint Furiis. 'Fatigari eas iis puniendis, illos vero non fatigari committendis peccatis, nec desinere peccare, quamvis puniantur. *Diris*] Furiis. Vide supra vs. 52.

216 *Exigar in pœnas*] Dicit Jupiter, se non sponte, nec ultro punire mortales, sed ab iis ad id ægro quidem animo cogi. 'Exigere' enim petere, extorquere, et cogere significat. Rationem affert ipse Jupiter lib. VII. 'Meaque est jactura, pigetque Tot mutare animas, tot corpora reddere mundo.'

217 *Fulmine*] Fulmen tribuitur Jovi, quia, cum veteribus, Jupiter nihil aliud esset, quam aër, qui sub nomine Jovis colebatur; ideo fulmen ipsi tributum, quia fulmen in aëre gignitur. *Cyclopum*] Cyclopes, Neptuni et Amphitrites filii, Siciliam et Ætnam montem Siciliæ incoluerunt. Dicti Cyclopes, quod unicum oculum, eumque in media fronte rotundum, haberent. Tres præcipue celebrantur Poëtis tanquam Vulcani ministri, creditique fulmina Jovi fabricari. Horum nomina his versibus Virgilii comprehenduntur Æn. VIII. 'Ferrum exercebant vasto Cyclopes in antro, Brontesque, Steropesque, ac

Brachia, et Æoliis desunt incudibus ignes.
Atque ideo tuleram falso rectore solutos
Solis equos, cœlumque rotis errantibus uri,
Et Phaëthontea mundum squalere favilla.
Nil actum est: neque tu valida quod cuspide late
Ire per illicitum pelago, germane, dedisti.

lacerti lassati sunt, et ignes deficiunt fornacibus Æoliis. Passus quidem fueram licenter errare equos Solis per falsum aurigam, et cœlum conflagrare curru evaganti, ac orbem sordere cinere in quem a Phaëthonte coactus est. Nihil hoc profuit: neque quod tu, frater, impulsu fortis tridentis concessisti mari late effundi per veti-

nov. et recentt.—222 *Nil actum neque* Behot.—223 *Ire per illicitum pelagus* duo codd. Lindenbrogii. Post τὸ *dedisti* edd. ante Bern. ponunt notam

NOTÆ

nudus membra Pyracmon.' Hesiodus vero vocat Steropen Asteropen, Brontem Argen. *Fatiscunt*] Cudendis scilicet fulminibus.

218 *Æoliis incudibus*] Vulcanus enim et Cyclopes credebantur habere officinam, non solum in Lemno ac Sicilia, sed etiam in insulis Æoliis, quæ septem sunt, et sitæ inter Italiam et Siciliam, et 'Vulcaniæ' ob id dictæ. Vide Solinum cap. 12. Plinium lib. III. cap. 9. et Melam lib. II. cap. 7. *Desunt*] Ad fabricanda fulmina.

219 *Atque ideo tuleram, &c.*] Hoc versu et tribus sequentibus ad fabulam Phaëthontis alludit, qua ferunt Phaëthontem regendum solis currum a patre accepisse, ac orbem terrarum incendisse, oblitum viæ qua transeundum erat. Hujus fabulæ occasio apud Platonem ponitur in Timæo, cœlestis circuitus quædam permutatio, longo temporum intervallo contingens, quam inflammationis vastitas sequatur. Apud Orosium vero, gravis æstus, qui iis temporibus adeo excanduit, ut Sol, per devia transvectus, universum orbem non tam calore affecisse, quam igne torruisse dicatur. *Falso rectore*] Phaëthonte. Verus enim rector Sol. *Solutos*] Non sine frænis, sed quia regi non poterant, licenter errantes.

220 *Solis equos*] Quatuor erant juncti currui Solis, ut Poëtæ fabulantur, vocatique Pyroeis, Eous, Æthon, et Phlegon. Vide Ovid. Met. II. *Rotis errantibus*] Ab recta scilicet via.

221 *Squalere*] Proprium rerum nimis tostarum. *Phaëthontea favilla*] Id est, incendio Phaëthontis.

222 *Nil actum est*] Nihil hoc profuit ad emendationem hominum, quod totus mundus ustus est a Phaëthonte: quod Dii non permiserunt, nisi graviter irati mortalibus. *Neque tu, &c.*] Vult dicere etiam diluvio non emendatos homines. *Tu*] Neptune, sequenti enim versu, *germane*, est. Neptunus enim erat frater Jovis. *Valida cuspide*] Tridentem innuit, insigne Neptuni. *Valida*] Hinc Neptunus Ἐννοσίγαιος, καὶ Σεισίχθων dictus, id est, *terram concutiens.*

223 *Ire per illicitum*] Id est, supra terram, quod illi lege creationis interdictum est. *Pelago*] Intelligit diluvium illud in Thessalia celeberrimum, et a Poëtis decantatum, præcipueque ab Ovidio descriptum, quod Deucalionis dicitur, quia Deucalion ibi

Nunc geminas punire domos, quis sanguinis auctor
Ipse ego, descendo. Perseos alter in Argos
Scinditur, Aonias fluit hic ab origine Thebas.

tam viam. Nunc ipse ego descendo, ut supplicio afficiam duas familias, quæ originem a me ducunt. Una regnat Argis Perseis, altera ab initio consedit Thebis

interrogationis.—124 Nonnulli codd. Barthiani: *sanguinis actor*.—125 Behot. Laud. Lipsian. Buslid. Ald. 2. (Ald. 1. in erratis,) Colin. Gryph. Basil. Plant. Grasser. et Gevart. *in agros*; Petrens. Lang. Dan. Petav. Ald. 1. Lindenbrog. Cruc. Amatel. Gronov. et recentt. *in Argos*, quod probat Ber-

NOTÆ

tunc regnabat; et summersis omnibus regionem illam habitantibus, præter aliquos, qui ad vicinos montes confugerant, ipse solus cum uxore Pyrrha, vectus parva rate, interque fluctus varie jactatus, tandem post dies novem ad montem Parnassum appulisse dicitur. Hoc autem diluvium eodem anno, nimirum 23. Cecropis Atheniensium regis, quo incendium Phaëthontis accidisse tradunt Eusebius in Chronico, et Cyrillus in Julianum lib. I.

224 *Nunc*] Ubi supra Jupiter questus est generatim de mortalibus, nunc speciatim queritur de sceleribus Thebanorum ac Argivorum. *Quis*] Pro, quibus. *Sanguinis*] Sanguis hic stirpem, progeniem, genus significat.

225 *Descendo*] Si profana divinis miscere liceat, eadem voce utitur in Scriptura Deus, cum de turre Babylonica destruenda loquitur: 'Descendamus.' Rabbini ferunt Deum initio terram habitasse, sed mox infensum hominibus propter scelera, repetiisse cœlum, et quandoque descendere, inductus bonorum pietate. *Perseos alter in Argos Scinditur, Aonias fluit hic ab origine Thebas*] Innuit Jupiter hoc modo loquendi, se auctorem esse duarum familiarum, unius, quæ Argis imperavit, per Danaum filium Beli, qui Belus filius erat Neptuni ex Libya filia Epaphi, qui ex Jove et Io procreatus erat; et alterius, quæ substitit et principatum tenuit apud Thebas a primis hujusce urbis primordiis. Nam Cadmus principesque Thebani etiam a Jove originem ducebant, per eundem Epaphum, cujus filia Libya genuit ex Neptuno Belum, de quo supra, et Agenorem patrem Cadmi. *Perseos Argos*] Argos, nobilis et vetus urbs Peloponnesi in regione Argolica: Hippium cognominabatur ab equorum præstantia. Erant et aliæ ejusdem nominis urbes: in Thessalia Argos Pelasgicum appellatum, item in Acarnania; alia denique in Apulia, opus Diomedis, vulgo Argirippa. Vide Stephanum de Urbibus. *Perseos*] Persei dicuntur Argi, a Persee Jovis et Danaës filio, qui Argis imperavit, et relictis Argis imperium transtulit Mycenas, quam urbem condiderat.

226 *Scinditur*] Bene *scinditur*, quia stirps Jovis per Libyam, quam supra diximus, filiam Epaphi, scissa est in Belidas, seu posteros Beli, et Agenoridas seu posteros Agenoris, ut supra notavimus. Metaphora ducta a fluvio, qui in plures rivos dividitur. Et imitatus est Poëta Virgilium Æneid. VIII. 'Sic genus amborum scindit se sanguine ab uno.' *Aonias fluit hic ab origine Thebas*] Subintellige, apud: *fluit hic*, apud *Aonias Thebas ab origine*. Thebæ Aoniæ dictæ sunt ab Aonj-

Mens cunctis imposta manet: quis funera Cadmi
Nesciat? et toties excitam a sedibus imis
Eumenidum bellasse aciem? mala gaudia matrum,
Erroresque feros nemorum, et reticenda Deorum
Crimina? vix lucis spatio, vix noctis abactæ
Enumerare queam mores, gentemque profanam.
Scandere quinetiam thalamos hic impius hæres

Aoniis. Animus cunctis seductus est. Quis ignoret domum Cadmi ob flagitia concidisse? et toties Eumenidum agmen evocatum ex inferis locis conflixisse? Quis nescit gaudia matrum perversa, crimina horrenda in sylvis commissa, ac scelera numinum silentio operienda? Vix possem recensere intervallo diei, et noctis integræ,

nartius.—227 Buslid. et Dan. *imposta movet*; Petrens. Lang. Laur. Petav. Lipsian. Behot. Venett. 3. 4. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. ceteræ: *imposta manet*. Consule Var. Not. *impasta* conjectabat Barthius.—228 Behot. *et totiens*.—229 'Præstantissimus liber diserte: *bellasse facem*; non refragamur tamen receptæ lectioni.' *Barth.*—230 *Erroresque vagos* Petav. Marklandus ad Sylv. IV. 2. 15. legit *Erroresque feros hominum*. Cf. Theb. III. 641.—232 Taurin. *gentemque nefandam*.—235 Tollius ad Auson. Epist. IX. 24. ex

NOTÆ

bus Bœotiæ populis, ut supra diximus vs. 182. *Thebas*] Vide supra vs. 2. *Fluit hic*] Supple, sanguis. *Ab origine*] Supple, Thebarum.

227 *Imposta*] Seducta affectibus et perturbationibus. *Manet*] Est, ὑπάρχει. sup. vs. 30. 'maneas' pro, sis. Sic Lucretio 'manere' lib. VI. pro esse. 'Onerataque passim Cuncta cadaveribus cœlestum templa manebant.' *Funera*] Hic scelera, quæ totam domum Cadmi exitio dederunt, significare credo. *Cadmi*] Supple, domus Cadmi.

228 *Et toties excitam a sedibus imis Eumenidum bellasse aciem*] Cum Agave, filia Cadmi, Pentheum proprium filium discerpsit. Cum Athamas, gener Cadmi, ducta Ino ejus filia, proprium etiam filium Learchum occidit. *Sedibus imis*] Inferis. *Eumenidum*] Furiarum, quæ et Eumenides dictæ, ut supra diximus vs. 52.

229 *Mala gaudia matrum*] Agaves, cum filium Pentheum dilacerabat.

230 *Erroresque feros nemorum*] Tangit fabulam Athamantis, qui furore percitus Learchum filium sagittis confodit, vel saxo illisit, credens se leonem interficere. Possunt etiam intelligi crimina Bacchantium perpetrata in sylvis in prima institutione sacrorum Bacchi. Orgia enim ejus multo sanguine effuso sancita sunt. *Et reticenda Deorum Crimina*] Junonis scilicet, cum furorem Athamanti immisit, quo in proprium filium sæviit, ut diximus. Ejusdem Junonis, cum decepit Semelem. Bacchi vero, cum in furorem vertit Agaven, quo Pentheum filium dilaceravit. Dianæ etiam, cum mutatum in cervum Actæonem a propriis canibus fecit dilacerari.

233 *Scandere quinetiam*] Intelligit Œdipum. *Impius*] Patrem enim occiderat.

Patris, et immeritæ gremium incestare parentis
Appetiit, proprios monstro revolutus in ortus.
Ille tamen Superis æterna piacula solvit,
Projecitque diem: nec jam amplius æthere nostro
Vescitur, at nati (facinus sine more!) cadentes
Calcavere oculos: jam jam rata vota tulisti,
Dire senex: meruere tuæ, meruere, tenebræ
Ultorem sperare Jovem: nova sontibus arma
Injiciam regnis, totumque a stirpe revellam
Exitiale genus: belli mihi semina sunto
Adrastus socer, et Superis adjuncta sinistris

mores pravæ nationis. Necnon etiam profanus ille filius concupiit polluere lectum paternum, et sinum innoxiæ matris, monstrose reversus in locum ortus sui. Ille tamen luit Divis perpetuas pœnas, seque luce orbavit: nec jam amplius aëre nostro pascitur. At filii ejus (scelus novum!) protriverunt labentes patris oculos. Jam jam, o senex perverse, exauditæ sunt preces tuæ: meruit tua, meruit cæcitas vindicem sperare Jovem. Nova immittam bella nocentibus imperiis, et funditus delebo totam flagitiosam progeniem. Causæ belli mihi sint socer Adrastus, et nuptiæ con-

scriptis codd. legit: *proprios (monstrum!) revolutus in ortus*; et sic etiam Lipsian. Lang. Laur. et unus Lindenbrogii, probante Bernartio. Alii codd. Behot. Buslid. Barthiani, Petrens. &c. cum edd. vett. *monstro*.—241 *Ultorem spectare Jovem* Behot. pro var. lect.—242 *Injiciam populis* Petav.—252 Behot.

NOTÆ

235 *Appetiit*] Appetiit quidem uxorem habere Jocastam, sed nesciebat esse matrem suam. *Monstro*] Adverbium, pro monstrose. *Proprios revolutus in ortus*] Cum suscepit liberos ex eadem muliere, ex qua ipse ortus erat.

236 *Ille*] Œdipus. *Æterna piacula*] Cum se excæcavit.

237 *Projecitque diem*] Erutis sibi oculis. *Æthere nostro*] Vel luce, quam nos largimur. Virgil. Æn. III. 'Et vescitur aura Ætherea.' Vel id dicit, quia Œdipus in subterraneum et obscurum specum se condiderat, ubi animam vix ducebat.

238 *Nati*] Eteocles et Polynices. *Sine more*] Sine exemplo. *Cadentes Calcavere oculos*] Id est, insultavere cæcitati paternæ. Supra Œdipus: 'Quin ecce superbi, (Proh dolor!) et nostro jam dudum funere reges, Insultant tenebris, gemitusque odere paternos.'

239 *Jam jam rata, &c.*] Anastrophe ad Œdipum.

240 *Dire*] Vel ob scelera, vel ob imprecationes, quas in filios fecerat.

241 *Sontibus regnis*] Supra, 'sontes Thebas.'

244 *Adrastus socer*] Adrastus, filius Talai, Megapenthi successerat in regnum Argivorum: patre autem mortuo, Adrastus, relictis Argis, Sicyonem se contulit, ibique cum aliquot annos regnasset, Argos revocatus, principatum in ea urbe tenuit, ubi Polynicem ac Tydeum profugos

Connubia. Hanc etiam pœnis incessere gentem
Decretum: neque enim arcano de pectore fallax
Tantalus, et sævæ periit injuria mensæ.
Sic pater omnipotens: ast illi saucia dictis
Flammato versans inopinum corde dolorem
Talia Juno refert: Mene, o justissime Divum,
Me bello certare jubes? scis semper ut arces
Cyclopum, magnique Phoroneos inclyta fama
Sceptra viris, opibusque juvem, licet improbus illic

fectæ aversis Diis. Statutum est etiam mihi punire hanc familiam. Neque enim perfidia Tantali, et offensa inhumanæ mensæ excidit e secreta memoria. Omnipotens pater sic locutus est. At Juno graviter læsa his verbis, volvens subitum dolorem in ardenti pectore, hæc respondit illi: Mene, o Numinum æquissime, me vis bellare? Compertum habes, ut semper opibus et viris munierim arces Cyclopum, ac regnum ingentis Phoronei, nomine celeberrimum, quanquam illic tu malus somno

NOTÆ

excepit. Regnum autem Argorum obvenerat Talao per patrem Biantem, cum quo frater Melampus illud acceptum a Megapenthe ultimo Danaidarum, ob liberatas a furore sorores, partitus fuerat. *Socer*] Non, quia adhuc socer erat, sed quia Deus, res futuras, ut præsentes videt. Sic *adjuncta*, pro 'adjungenda:' nondum enim erant *adjuncta*.

245 *Hanc gentem*] Familiam Adrasti; quia Adrastus genus ducebat a Tantalo, per Peronem aviam paternam, filiam Nelei et Chloridis, quæ erat filia Amphionis et Niobes Tantali filiæ.

246 *Fallax Tantalus*] Tantalus filius Jovis, cum Deorum divinitatem experiri vellet, Pelopem filium in frusta discerptum illis epulandum apposuit: sed Dii, cognita ejus fraude, eum in Tartara detruserunt, ubi perpetua fame ac siti torquetur. *Fallax*] Vel quia fallere voluit Deos, illis filium comedendum apponendo, vel quia, cum esset Deorum conviva, eorum arcana hominibus prodebat.

247 *Et sævæ periit injuria mensæ*] Cum Diis epulandum filium dedit; ob idque *sævam mensam* vocat.

248 *Sic pater omnipotens*] *Omnipotens* proprium epithetum Jovis. *Saucia*] Pro, sauciata.

249 *Inopinum*] Non id enim expectabat Juno.

250 *Juno*] Uxor et soror Jovis, et regina Deorum. *Justissime*] Invidiose.

251 *Scis semper, ut arces Cyclopum*] Per arces Cyclopum intelligit Argos. Notum autem omnibus Junonem semper favisse Argivis. Virgilius: 'Prima quod ad Trojam pro caris gesserat Argis.' *Cyclopum*] Vel quia Cyclopes construxerant mœnia, arcesque Argorum, ut de Tirynthe Argolidis urbe dicitur: vel quia, quod magnitudine illustre est, Cyclopum opus dicitur.

252 *Phoroneos*] Phoroneus, Inachi filius, primus dicitur dicasse templa Junoni, ac solennia instituisse, dispersosque antea homines, et seorsim habitantes, in unius civitatis jus compulisse. Vide Pausaniam Corinth. II.

253 *Sceptra*] Regnum. *Improbus*] Jubendo Mercurio, ut Argum innocentem hominem occideret.

Custodem Phariæ somno letoque juvencæ
Extinguas, septis et turribus aureus intres.
Mentitis ignosco toris: illam odimus urbem,
Quam vultu confessus adis: ubi, conscia magni

obruas, et tradas morti custodem juvencæ Phariæ, ac in aurum conversus subeas clausas turres. Do veniam simulatis thalamis: illam aversamur civitatem, quam petis detecto numine, ubi jactas tonitrus, insignia magni thalami conscia, et jacu-

---

magni Phoroneos, omissa conjunctione.—255 *Restinguas* Behot. et unus Barthii; et sic legit etiam antiquus Scholiastes.—257 *Quam vultum* codex

NOTÆ

254 *Custodem Phariæ somno letoque juvencæ Extinguas*] Per custodem Phariæ juvencæ, intelligit Argum, quem Juno præfecerat custodiendæ Io: eum Mercurius prius cantu fistulæ sopivit jussu Jovis, mox interfecit; unde *somno letoque Extinguas*, dixit. Mille oculos habuisse Argus dicitur Papinio, sed centum tantum Ovidio. Vide Sylvam ad Somnum Sylv. lib. v. *Phariæ juvencæ*] Ius, quæ a Junone in vaccam conversa fuerat. *Phariæ*] Io Pharia dicta, quia mutata in bovem, post varios et multiplices per orbem errores, tandem pervenit in Ægyptum, ubi, resumta priori forma, ab Ægyptiis benigne accepta fuit, tandemque culta sub nomine Isidis. Pharos autem erat olim insula prope Ægyptum, a qua distabat diei navigatione, postea vero Alexandriæ ponte juncta. In hac insula magnificabatur alta turris a rege Ptolemæo facta, quam constitisse dicunt octoginta talentis. Usus ejus nocturno navium cursui ignes ostendere, ad prænuntianda vada, portusque introitum. Hæc turris erat opus Sostrati Gnidii architecti. Vide Plinium lib. xxxvi. cap. 12. Solinum cap 35. et Strabonem lib. xvii.

255 *Septis et turribus aureus intres*] Tangit fabulam Danaës, quam pater acerrima custodia tenebat; sed Jupiter in aurum conversus penetravit in turrem, in qua servabatur.

256 *Mentitis ignosco toris: illam odimus urbem Quam vultu confessus adis*] Major enim injuria fiebat Junoni, cum Jupiter professus numen ad Semelen accedebat, cum iisdem insignibus quibus ad eam veniebat; unde majori ira exarsit in Semelem, quam in alias Jovis pellices. Afflixit quidem alias, sed non perdidit, exitioque dedit, ut fecit Semelem. Itaque dicit Jovi: Non irascor illi civitati, ubi conversus in varias formas adulteria perpetrasti: cum aliis enim tecta divinitate concumbis, ad Semelem vero detecto numine, et ut ad me venis, accedisti. *Illam urbem*] Thebas.

257 *Ubi*] In qua. *Tonitrus agis, et mea fulmina torques*] Hoc dicit, quia Jupiter, ut fidem faceret Semele, se Jovem esse, venit ad eam cum suis insignibus, tonitru scilicet et fulmine, ut ipsa petierat, et ille promiserat. Hinc causæ irarum Junoni. Hæc enim suæ insignia majestatis solum sumere debebat Jupiter, cum accedebat ad Junonem. Unde *conscia magni signa tori*, et unde *mea* dicit, hoc est, ad me solam spectantia, nullique sive Deæ, sive mortali communicanda.

Signa tori, tonitrus agis, et mea fulmina torques.
Facta luant Thebæ: cur hostes eligis Argos?
Quin age, si tanta est thalami discordia sancti,
Et Samon, et veteres armis exscinde Mycenas.
Verte solo Sparten: cur usquam sanguine festo
Conjugis ara tuæ, cumulo cur thuris Eoi

laris fulmina mea. Thebæ puniantur ob scelera: cur Argos oderis? Quin age, si tanti est dissidium cum legitima conjuge, destrue ferro et Samon, et antiquas Mycenas, dirue funditus Spartam. Cur usquam læta altaria tuæ uxoris tepent sacro

Barthii.—260 Gronovius legendum censet: *si tanti est.* In vetustissimo exemplari Barth. et Taurin. *discordia nostri.*—262 Taurin. Lang. et nonnulli

NOTÆ

259 *Facta luant Thebæ: cur hostes eligis Argos*] Consentit equidem, ut Thebæ, quas oderat, puniantur, sed avertere nititur exitium ab Argis, qui sibi cari erant. *Facta luant*] Ut et Theb. XII. 'Aut nece facta luant.' Ovidius Ep. Heroid. X. 99. 'Nec facta luisses, Impia funeribus Cecropi terra tuis.'

260 *Quin age*] Figurate concedimus, quod tamen fieri nolumus, ut Virgilius Georg. IV. 'Quin age, et ipsa manu felices erue sylvas.' *Si tanta est*] Scribendum, ait Gronovius: *Si tanti est.* Si tantopere te delectat uxoris offensio: si quovis pretio libet comparare discordem conjugem. Ovid. Met. II. Jovem dicentem facit: 'Sunt, o sunt jurgia tanti!' *Thalami sancti*] Id est, me habere discordem, quæ tua sum uxor legitima, Deaque.

261 *Samon*] Samos Ionica, insula in mari Icario, e regione Ioniæ, patria Pythagoræ Philosophi, Junoni sacra, ut omnes sciunt. Est et Samos Thracia, sive Samothracia insula maris Ægæi, adjacens Thraciæ. Tertia etiam maris Ionii insula prope Zacynthum. Vide Ortelium. *Veteres Mycenas*] Mycenæ urbs Peloponnesi in Laconia, quam condidit Perseus, relictis Argis ob occisum a se Acrisium avum. *Veteres* vocat, non ratione temporis, quo Poëta loquentem hic inducit Jovem: nam Perseus circiter anno mundi 2672. regnare cœpit, primum apud Tirynthem, deinde Mycenis. Expeditio vero septem ducum adversus Thebanos, in annum competit mundi 2766. unde circiter 94. anni inter utrumque tempus effluxerant. Sed *veteres*, ratione temporis, quo Poëta scribebat.

262 *Sparten*] Sparte nobilissima urbs Peloponnesi, et Laconiæ caput, legibus Lycurgi optime instituta, alio nomine Lacedæmon: nunc vocatur Misitra. *Sanguine festo*] Sanguine victimarum.

263 *Thuris Eoi*] Non ita antiquum thuris usum scribit Plinius lib. XIII. cap. 1. 'Iliacis temporibus unguenta non erant, nec thure supplicabatur.' Arnobius lib. VII. 'Nam,' inquit, 'neque temporibus (ut perhibetur) heroicis, quidnam esset thus scitum est: neque genitrix et mater Superstitionis Etruria opinionem ejus novit et famam.' *Eoi*] Id est, Sabæi: apud enim solos Sabæos Arabes invenitur thus. Virgilius Georg. I. 'Molles sua thura Sabæi.'

Læta calet? melius votis Mareotica fumat
Coptos, et ærisoni lugentia flumina Nili.
Quod si prisca luunt auctorum crimina gentes,
Subvenitque tuis sera hæc sententia curis,
Percensere ævi senium; quo tempore tandem
Terrarum furias abolere, et sæcula retro
Emendare sat est? jamdudum ab sedibus illis
Incipe, fluctivaga qua præterlabitur unda

victimarum cruore, cur acervo thuris Sabæi? Dignius Coptos Mareotica exhalat votis, et plorans fluvius Nili pulsantis sistra ærea. Quod si populi pœnas dant ob vetera majorum delicta, et inter tuas solicitudines, tardum hoc consilium succurrit tibi, percurrendi vetustatem orbis; quæ tandem tempora sufficient delendis peccatis mundi, ac corrigendis præteritis sæculis? Jamdudum ordire ab his regionibus, qua Alpheus præterfluit aquis meantibus per mare, procul repetens amicam Siculam.

codd. Barthiani: *cur unquam.*—266 *Quo si prisca* Aldd. Colin. Gryph. ceteræ; *Quod si prisca* Dan. Petav. Behot. Petrens. Buslid. Lang. Laur. &c. et sic ediderunt Bern. Lindenbrog. Cruc. Gevart. Dan. Heins. et Gronov. *actorum* Taurin. *auctorum* codex Burmanni cum Glossa: 'Antecessorum tuorum.' Vide N. Heins. ad Claud. Laud. Stilic. II. 2.—267 *Subvenit atque tuus* manuscriptus Barthii; unde ille conj. *Subvenietque tuis.* Lindenbrogius et Cruc. *seria hæc.* Lectionem nostram tamen servant omnes codd. et edd. vett.—271 Barthius legi jussit: *fluctifuga.* Romana: *qua subterlabitur*

NOTÆ

264 *Mareotica Coptos*] Coptos celeberrima olim Ægypti urbs, caputque Thebaidos, et commune Arabum ac Ægyptiorum emporium, ut eam vocat Strabo lib. VII. Meminit hic hujusce urbis Juno, quia ibi colebatur Io, seu Isis. Plutarchus refert Isidem, cum Osiridem maritum a Typhone interfectum audiisset, in hac urbe lugubri veste indutam, et tonsis capillis, ejus mortem luxisse. Unde Poëta hic *lugentia flumina Nili* dicit. Coptos Cana Rhamusio dicitur. *Mareotica*] Non quod in regione Mareotica sita sit, quæ Ptolemæo et Geographis alio nomine dicitur Marmarica, sed quia Mareotica constituit partem Ægypti, hinc *Mareotica* dicitur Coptos, quasi Ægyptia. Potuit etiam vocari Mareotica, a Mareoti lacu in Ægypto, qui Alexandriam a Meridie alluit.

265 *Ærisoni Nili*] Nilus, celeberrimus ille Ægypti fluvius, vocatur *ærisonus* propter sistra ærea, quorum frequens usus in sacris Isidis.

267 *Sera hæc sententia*] *Sera*, quia hoc sero et tarde Jovi venerat in mentem.

269 *Terrarum furias*] *Furiæ*, hic ingentia peccata seu flagitia, præcipue in Deos, ac propinquos commissa. Virgilius Æneid. I. 'Furias Ajacis Oilei.'

270 *Sedibus illis*] Pisas intelligit urbem Elidis, in qua templum erat Jovis; et prope quam Ludi Olympici, ab Olympia loco sic dicti, celebrabantur.

271 *Fluctivaga qua præterlabitur un-*

Sicanos longe relegens Alpheus amores.
Arcades hic tua (nec pudor est?) delubra nefastis
Imposuere locis: illic Mavortius axis

Illic Arcades exstruxerunt tibi (nec te pudet?) templum in nefariis locis: illic est

unda.—272 *Alpheos* Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. ceteræ. *Alpheus* Behot. et Petrens.—273 In optimo Barthii codice: *Arcades hic tua (nec pudor est) delubra nefandis;* Behot. Petrens. Lipsian. Laur. Buslid. Lang. Dan. Petav. alii, cum Venett. 3. 4. *Arcades hic tua;* Aldd. Colin. Gryph. et Basil. *Arcades hi tua.* Correxit ex scriptis Bernartius.—274 Barthius in scriptis invenit τὸ *Mavortius* in duas voces discissum, ita ut *male* scriptum

NOTÆ

da Sicanos longe relegens Alpheus Amores] Meminit hic Alphei Poëta, quia Alpheus fluvius Pisas alluit, et quia in eo Elæi cineres sacrificiorum abluebant, hisque postea Jovis Olympici simulacrum, quod erat opus Phidiæ, illinebant. Vide Pausaniam priore Eliacorum. Hic autem fluvius per subterraneos meatus creditur pervenire in Siciliam per medium mare, purasque conservare aquas, ac misceri tandem Arethusæ fonti, cujus amore captus esse dicitur. Noster Epithalamio Stellæ: 'Tumidæ sic transfuga Pisæ Amnis, in externos longe flammatus amores, Flumina demerso trahit intemerata canali, Donec Sicanios tandem prolatus anhelo Ore bibat fontes: miratur dulcia Nais Oscula, nec credit pelago venisse maritum.' Locum huicce rei dedit, quod jacta in Alpheum, sub imum mare penetrantem, in Arethusa fonte prope Syracusas redduntur. Ita Plinius, Pausanias priore Eliacorum, Hugo Falcandus in historia Sicula, Nicanor de fluminibus. Strabo tamen reclamat, idque fabulosum affirmat. *Fluctivaga*] Sub imum enim mare penetrare dicitur Alpheus. *Sicanos amores*] Arethusam fontem Siciliæ, cujus amore captus creditur Alpheus: Sicilia enim prius Sicania vocata. *Longe*] Quia, ex Elide provincia Peloponnesi pervenire dicitur ad Arethusam fontem in Sicilia, inter quam et Elidem longus tractus maris Ionii intercedit.

273 *Arcades hic tua delubra nefastis Imposuere locis*] Non tamen Arcades dicarunt templum hoc Jovi, sed Elæi, ut tradit Pausanias Eliac. I. Verum finitimi erant Arcades, Diagone fluvio a Meridie in Alpheum influente contra Lymnanthum montem, Pisæum agrum ab Arcadia dividente. Et hoc licentia Poëtis familiari, sumendi unum populum pro altero. Et forte hoc dicit Poëta, quia Arcades etiam ejectis Elæis auctoritatem ludos Olympicos celebrandi sibi vindicarunt, ut videre est apud Pausaniam Eliac. II. Unde restituti Elæi has omnes Olympiadas, nimirum quartam et centesimam, quam Arcades, et has quas Pisæi celebrarunt, 'Anolympias' vocarunt, ac in fastos suos non retulerunt. Vide Pausaniam ibidem. Forsan hic mentionem fecit Arcadum Juno, quia Jupiter quibusdam natus et educatus in Arcadia proditur. *Hic*] Apud Pisas. *Nefastis locis*] In optimo exemplari est, *nefandis.* Et hoc quia apud Pisas stadium erat Œnomai, ut mox dicetur, qui victos curuli certamine filiæ Hippodamiæ procos occidebat.

274 *Illic Mavortius axis Œnomai*]

Œnomai, Geticoque pecus stabulare sub Hæmo
Dignius: abruptis etiamnum inhumata procorum
Reliquiis trunca ora rigent: tamen hic tibi templi
Gratus honos: placet Ida nocens, mentitaque manes

currus Œnomai Martis filii, et sunt equi, qui stabularent decentius sub Hæmo Thracio. Et nunc capita procorum amputata, et nondum sepulta, rigent in fractis reliquiis. Illic tamen honor delubri acceptus tibi est. Sons Ida tibi cordi est, et

---

priore syllaba prorsus videatur. Hinc ille conjectabat: *male proditus axis.* —275 *Onemai* Behot.—276 Optimus liber manuscriptus Barthii, Taurin. Lipsian. Buslid. Lang. et Laur. *etiamnum inhumata;* et sic quoque Behot.

NOTÆ

Œnomaus Martis filius et Harpinæ, rex Elidis et Pisæ, accepto oraculo, se a genero interfectum iri, procis Hippodamiam filiam petentibus curule certamen proponebat, ea lege, ut victi morerentur, victor vero Hippodamia potiretur. Victis igitur tredecim, occisisque, ipse a Pelope cursu victus est, et occisus deturbato curru. Sic Pelops et regno Œnomai filiaque potitus est.

Pecus] Equos Œnomai intelligit; et *pecus* etiam de equis dicitur, ut apud Columellam lib. VI. cap. 27. 'Pecus equinum,' et apud Virg. Georg. III. 75. Alludit autem ad equos Diomedis regis Thraciæ, qui humanis carnibus vescebantur. *Getico sub Hæmo*] Hæmus mons Thraciæ in tantum altitudinis abit, ut Euxinum et Adriam ex summo vertice ostendat, ut ait Mela lib. II. cap. 2. *Getico*] Quia Getæ, gens Thraciæ, montem hunc accolunt. Vide Melam ibidem.

276 *Abruptis etiamnum inhumata procorum Reliquiis trunca ora rigent*] Nam Œnomaus capita procorum a se interfectorum super portam suæ domus figebat, ut tradit Hyginus. *Tamen hic tibi gratus honos*] Intelligit templum honori Jovis dicatum apud Pisas in Elide, de quo supra.

278 *Placet Ida nocens*] Intelligit hic Idam Phrygiæ montem, non Cretæ. Nocens vero, vel ob Paridis judicium in hoc monte: Virgil. Æn. I. 'Manet alta mente repostum Judicium Paridis, spretæque injuria formæ:' vel potius ob raptum Ganymedis in eodem monte. Virgilius ibid. 'Et genus invisum, et rapti Ganymedis honores.' Barthio vero Ida est mons Cretæ insulæ, et credit Poëtam montem prius dixisse, mox totam insulam. *Mentitaque manes Creta tuos*] Creta insula maris Mediterranei prope Peloponnesum, multis famigerata fabulis, adventu Europæ, Pasiphaës et Ariadnes amoribus, Minotauri feritate, fatoque, Dædali operibus, et fuga, tum statione, atque morte: maxime tamen eo quod ibi sepulti Jovis pæne clarum vestigium: sepulcrum enim est, cui nomen ejus insculptum esse accolæ ostendunt. Mela lib. II. Verum refert Callimachi scholiastes, sepulcrum illud non esse Jovis, sed Minois ejus filii: in ejus autem inscriptione deletas vetustate voces has 'Minois filii,' et solum legi 'sepulcrum Jovis,' cum interposito spatio inter τὸ 'sepulcrum' et τὸ 'Jovis.' Unde Cretenses falsi, seu fallentes alios, honorem sepulti apud se Jovis, sibi tribuerunt. Hinc *mentita manes tuos.*

Creta tuos: me Tantaleis consistere tectis,
Quæ tandem invidia est? belli deflecte tumultus,
Et generis miseresce tui: sunt impia late
Regna tibi, melius generos passura nocentes.
Finierat miscens precibus convicia Juno.
At non ille gravis, dictis, quanquam aspera, motus
Reddidit hæc: Equidem haud rebar te mente secunda
Laturam, quodcumque tuos (licet æquus) in Argos
Consulerem, neque me (detur si copia) fallit

Creta, quæ falso gloriatur tuo sepulcro. Quis tandem livor, me habere sedem Argis Tantaleis? Averte belli strepitus, et tuæ stirpis miserere. Habes alias late profanas ditiones, quæ dignius perferent hos sontes generos. Juno desierat, ingerens probra inter preces. At ille gravis, non motus his verbis, quanquam acerba sint, hæc respondit: Putabam sane te non passuram æquo animo, quicquid statuerem (licet juste) in tuos Argos; nec dubito (si præbeatur facultas) quin Bacchus et

---

—279 Behot. *me Tantaleis consistere terris;* Taurin. *me Tantaleis consistere templis.* Vide supra ad vs. 208. *nec Tantaleis consistere tectis* in alio quodam codice. Ceteri omnes, cum edd. vett. lectionem nostram servant.—280 *Quæ tanta invidia est* optimus codex Barthii, quod ille probat.—281 *Et generis miserere tui* codd. Lindenbrogii; *miseresce tui* Petrens. Behot. alii. ‘Hæc vera est lectio.’ *Barth.*—283 *Finierat precibus miscens* Behot.—284 Barthius omnino scribendum putat: *At non ille gravi* (*quanquam aspera*) *motu Reddidit hæc.* Bernartius vero: *At non ille gravis, dictis, quanquam aspera, motu.* Behot. Taurin. alter Burmanni, Lipsian. Laur. Buslid. Lang. Dan. Petav. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. &c. *motu;* Gevart. Amstel. Gronov. et recentt. *motus*, unde nescio.—287 *Consuleram* codd. Lindenbrogii. *si detur copia* Buslid. Lang. Lipsian. Laur. Dan. Petav. Venett. 3. 4. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. et Gevart. *detur si copia* optimæ membranæ Barth. Behot. Taurin. Petreus. Exc. Cantab. unusque Barthii.

NOTÆ

279 *Me Tantaleis considere tectis Quæ tandem invidia*] Imitatio Virgiliana Æn. IV. ‘Quæ tandem Ausonia Teucros considere terra.’ *Invidia est*] Mens Junonis: Si tibi placent loca nefanda, ut sunt Pisæ, Ida, et Creta, quod tibi pudori esse deberet, quæ invidia me incolere Tantalea tecta? *Tantaleis*] Quia posteri Tantali Argis et Mycenis regnarunt, ut Atreus, Agamemnon, Menelaus.

281 *Et generis miseresce tui*] Argivi enim reges, per Danaum et Tantalum, et Mycenæi, per Perseum et Tantalum eundem, originem a Jove ducebant. *Impia*] Nocentes enim non nisi apud impios recipi possunt.

282 *Generos nocentes*] Tydeum et Polynicem generos Adrasti. *Nocentes*] Polynices enim natus erat ex incesto filii cum matre: Tydeus vero Menalippum fratrem occiderat, ut infra: ‘Fraterni sanguinis illum Conscius horror agit.’

Quanquam aspera] Supple sint.

286 *Tuos Argos*] Vide supra vs. 225. et 251.

Multa super Thebis Bacchum, ausuramque Dionem
Dicere; sed nostri reverentia ponderis obstat.
Horrendos etenim latices, Stygia æquora fratris
Obtestor, mansurum et non revocabile verum,
Nil fore quo dictis flectar: quare impiger ales
Portantes præcede Notos, Cyllenia proles,
Aëra per liquidum, regnisque illapsus opacis

Venus audeant plura pro Thebis dicere; sed reverentia nostræ majestatis eos retinet. Juro etenim per terribiles aquas, maria Stygii fratris, æternum et immutabile fatum, me nullis precibus motum iri. Igitur, o nate Cyllenes, ales diligens prægrediaris ventos te ferentes per fluidum aërem, et demissus in umbrosa loca, dic

Hoc primus reposuit Dan. Heins. in Amstel.—290 *Horrendos latices etenim Stygia æquora* Behot. *etenim latices Stygii* Dan. Petav. Lipsian. Lang. Laur. Buslid. Venett. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. &c. *etenim latices Stygia* Petreus. Taurin. codex Burmanni, et optimæ membranæ Barthii, cum edd. Gevart. Amstel. Gronov. et recentt.—291 *Mansuetum obtestor* margo ed. Barth. *Mansurum obtestor* Barthii membranæ; *Obtestor mansurum et irrevocabile* Taurin. et unus Burmanni, unde ille: *atque irrevocabile.* Nostram lectionem testantur alii codd. cum edd. vett.—293. 294 Barthius interpungit *Portantes p. Notos C. proles Aëra per liquidum; regnis-*

NOTÆ

288 *Multa super Thebis Bacchum*] Hoc dicit, quia Thebæ patria erat Bacchi. *Dionem*] Dione mater Veneris. Unde et Venerem 'Dionæam' vocat Virgilius. Quin et ipsa Venus 'Dione' vocata. Bene meminit hic Veneris: solicita enim esse debuit de nepotibus suis, Thebanis principibus, per Hermionem suam filiam.

289 *Ponderis*] Hebræi eadem voce, *cabod*, gloriam, majestatem, dignitatem, ac pondus vocant.

290 *Horrendos latices, Stygia æquora fratris Obtestor*] Dii jurare consueverant per Stygem, *mansurum*, ut ait Noster, *et non revocabile verum*.

Horrendos latices] Stygem intelligit fluvium Inferorum, 'Cujus Di jurare timent, et fallere numen.' *Stygii fratris*] Plutonis, qui regnum Inferorum obtinet.

291 *Verum*] Fatum.

292 *Impiger*] Ut decet nuntium. *Ales*] Mercurius nuntius Deorum alas in pedibus et capite habere dicitur, ac virgam in manibus. Est etiam Deus eloquentiæ, lucri, mercatorum, et inventor Palæstræ. Est etiam unus e septem planetis.

293 *Portantes*] Supple, te. *Notos*] Hic, Noti, pro quibuslibet ventis. *Cyllenia proles*] Mercurius, *proles Cyllenia* dictus a Cyllene monte Arcadiæ, in quo Maia Jove gravida Mercurium peperit.

294 *Liquidum*] Eodem sensu Græci ὑγρὸν capiunt, hoc est, *facile mobile*, et εὐκαμπτὸν, *lentum, flexile*, ut unda, ignis, aër. *Regnis opacis*] Inferis umbrosis. Virgil. Æneid. VI. 'Et tristes sine sole domos.'

Dic patruo: superas senior se tollat ad auras
Laius, extinctum nati quem vulnere, nondum
Ulterior Lethes accepit ripa, profundi
Lege Erebi: ferat hæc diro mea jussa nepoti:
Germanum exilio fretum, Argolicisque tumentem
Hospitiis, quod sponte cupit, procul impius aula
Arceat, alternum regni infitiatus honorem:
Hinc causæ irarum: certo reliqua ordine ducam.
Paret Atlantiades dictis genitoris, et inde
Summa pedum propere plantaribus illigat alis,
Obnubitque comas, et temperat astra galero.

patruo: ut longævus Laius, quem, occisum plaga a filio accepta, ulterior ora Lethes nondum admisit, more imi Erebi, referat se in auras superas; portet hæc mea mandata pravo nepoti: profanus, quod ultro optat, longe repellat regia fratrem confisum exilio, et superbum hospitio Argolico, illi denegans decus imperii, quo alternis potiri debet. Hinc semina odiorum; cetera administrabo certa serie. Atlantis nepos morem gerit patris jussis, et inde cito nectit summis pedibus talaria, et tegit capillos pileo, eoque moderatur fulgorem vultus sui. Tum dextra capit caduceum, quo

que, &c.—295 Behot. et Taurin. *se attollat ad auras.* Vide Oudendorp. ad Frontin. III. 9. 4.—302 Codex manuscriptus Barthii: *certo ordine cetera ducam;* Lindenbrogii codd. *ordine dicam.*—303 Taurin. *alligat alis;* Petrens.

NOTÆ

295 *Patruo*] Plutoni. Mercurius enim erat Jovis filius, cujus Pluto frater; unde Mercurio *patruus* Pluto.

296 *Laius*] Laius rex Thebarum, Œdipi filii manu occisus.

297 *Lethes*] Lethe fluvius Inferorum, in quem immerguntur animæ, statim ac Inferos ingressæ sunt, 'et longa oblivia potant.'

298 *Lege Erebi*] Qua inulti et insepulti centum annos errare coguntur. Virgilius de Palinuro insepulto Æn. VI. 'Centum errant annos, volitantque ea flumina circum.' Lucanus lib. I. de inulto Crasso: 'Umbraque erraret Crassus inulta.' *Erebi*] Erebus Inferorum Deus. Sumitur et pro Inferis: originis prorsus Hebraicæ: *hereb* enim caliginem et tenebras significat. *Diro nepoti*] Supple suo, Eteocli, *diro*, propter feritatem morum, aut natales incestos.

299 *Germanum*] Polynicem. *Exilio fretum, Argolicisque tumentem Hospitiis*] Quia Polynices exul ab Adrasto Argivorum rege benigne receptus fuerat, et gener destinatus.

300 *Impius*] In fratrem, cui jus denegat.

301 *Alternum honorem*] Alternis enim regnare debebant fratres, ut jam sæpius diximus.

303 *Atlantiades*] Mercurius, quia Maia mater ejus erat filia Atlantis. *Genitoris*] Jovis.

304 *Plantaribus alis*] Talaria vocabantur. Vide supra vs. 292. Virgilius Æn. IV. 'Pedibus talaria nectit.'

305 *Obnubitque comas, et temperat*

Tum dextræ virgam inseruit, qua pellere dulces
Aut suadere iterum somnos, qua nigra subire
Tartara, et exsangues animare assueverat umbras.
Desiluit; tenuique exceptus inhorruit aura.
Nec mora, sublimes raptim per inane volatus
Carpit, et ingenti designat nubila gyro.

solet abigere, aut iterum conciliare blandos somnos, quo intrare atra Tartara, et reddere vitam mortuis. Devolavit, et tremuit admissus in subtilem auram. Nec cunctatur, capit cito excelsum volatum per aërem, et illuminat nubila magno orbe.

aliique: *illigat alis.*—306. 307 In membranis Barthii: *qua pellere somnos Aut mandare iterum dulces.*—309 *Dissiluit* Lipsian. Laur. Lang. Venett. 3. 4. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *Desiluit* Petrens. Behot. Buslid. Dan. Petav. et membranæ Barthii; quod receperunt Lindenbrog. Cruc. Gevart. Dan. Heins. Gronov. Barth. et recentt. *Delicuit* alii codd. Barthii, unde ille conjectabat, *Delicuit.* Behot. *inhorruit umbra.*—310 Edd. vett. *raptus per inane;* Behot. Laur. Lipsian. Buslid. Petrens. Taurin. Barthii membranæ, &c. *raptim per inane;* quod reposuerunt Bern. Lindenbrog. Cruc. Gevart. Dan. Heins. Gronov. &c.—311 'Omnino scribendum cum iisdem perfecte bonis membranis *dissignat.*' Barth. Videtur hanc vocem agnoscere etiam

NOTÆ

astra galero] *Obnubit*, obscurat Lactantio: ne nudo capite descendens terras fulgore percuteret. *Temperat*] Quia benefica stella Mercurii maleficarum temperat flammas. *Astra*] Fulgorem capitis. *Galero*] Pileo, quo Arcades utebantur.

306 *Tum virgam, &c.*] Homerus Iliad. Ω. 'Cepit autem virgam; hac demulcet oculos hominum quorum vult: hos autem rursus et dormientes excitat.' Virgilius Æn. IV. 'Tum virgam capit: hac animas ille evocat orco Pallentes, alias sub tristia Tartara mittit, Dat somnos, adimitque, et lumina morte resignat.' Unde πομπαῖος, et ψυχοπομπὸς Græcis vocatur. Hanc virgam κηρυκεῖον vocant Græci, Latini caduceum.

309 *Tenui aura*] Qua mortales fruuntur. *Tenui*] Nam aër crassior est in æthere. *Inhorruit*] Cum enim a loco calidiore in frigidiorem intramus, tremimus seu inhorrescimus.

310 *Inane*] Inane hic Poëtæ sumitur pro aëre, ut et frequenter aliis Poëtis.

311 *Designat*] Dii enim e cœlo descendentes vestigium sui meatus lucidum in aëre relinquebant. Noster lib. VI. de Apolline loquens: 'Extemplo Nemeen, radiante per æthera saltu, Ocyor et patrio venit igne, suisque sagittis. Ipse olim in terris; cœlo vestigia durant; Claraque per Zephyros etiamnum semita lucet.' Joannes Peyraredus, *designat*, interpretatur, aperit, Metaphora a rebus obsignatis, ut idem sit, quod, resignat. Forte, ait, et 'designarè' sit, formare, ut videretur ingenti ille gyro nubem quasi circumferre. Barthius vero legit ex optimis membranis *dissignat*, id est, scindit, et semita notabili ea transit. Idem omnino dicit Claudianus perpetuus Papinii imitator, Consul. Olyb. et Panegyr. in tert. Consulatum Honorii.

Interea patriis olim vagus exul ab oris
Œdipodionides furto deserta pererrat
Aoniæ: jam jamque animis male debita regna
Concipit, et longum signis cunctantibus annum
Stare gemit: tenet una dies noctesque recursans
Cura virum, si quando humilem decedere regno
Germanum, et semet Thebis, opibusque potitum
Cerneret, hac ævum cupiat pro luce pacisci.
Nunc queritur ceu tarda fugæ dispendia: sed mox

Interea filius Œdipi, nuper extorris patria, clam errans pervagatur deserta Aoniæ. Et jam male agitat in mente debitum imperium, et queritur morari longum annum, astris tarde procedentibus; hæc sola solicitudo dies noctesque rediens occupat juvenem, si quando videret privatum fratrem exire regno, et se possidere principatum ac divitias Thebarum, optaret emere hanc diem toto vitæ tempore. Nunc incusat obliquas vias, ut suam fugam morantes; sed mox spiritus regius effert illum,

Scholiastes.—313 Optimæ Barthii membranæ, Dan. Petav. Laur. Lang. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Lindenbrog. et Cruc. *furtim;* Lipsian. Buslid. Behot. Petrens. Taurin. alius Burmanni, et nonnulli Barthiani, cum Venett. *furto.*—315 Editio Crucei: *et longum signū;* unde nescio, nisi sit error typothetarum.—317 ‘Clare in manuscripto optimo, *descendere;* quam lectionem non erat librariorum alicujus comminisci.’ *Barth.* —319 Codex Barthii: *hacque ævum.* Behot. *laude pacisci.*—320 ‘Ineptum illud *ceu,* et sententiam obfuscans. Scribe ope optimarum membranarum,

NOTÆ

312 *Patriis*] Thebanis.

313 *Œdipodionides*] Polynices Œdipi filius. *Furto*] Quædam editiones habent *furtim,* sed *furto* elegantius. Noster Theb. III. ‘Heu quantus furto cruor, et sine laude jacetis!’ Idem lib. IX. ‘Ausus erat furto dextram injectare Leonteus.’ Virgilius Æneid. IV. ‘Neque ego hanc abscondere furto Speravi, ne finge, fugam.’ *Furto* vero, quia insidias timebat a fratre.

314 *Aoniæ*] Bœotiæ. Vide supra vs. 126. *Male debita*] Non indebita, ut male sana, sed *male debita,* quæ esset bello armisque repetiturus. Aut certe male concipit animo regna sibi debita, quæ nunquam erat habiturus.

315 *Et longum signis cunctantibus annum Stare gemit*] Animo enim cupienti nihil satis festinatur. Claudianus: ‘Incusat spes ægra moras, tardique videntur Stare dies, segnemque rotam nec volvere Phœbe.’

316 *Tenet una dies noctesque recursans Cura virum*] Quæ enim vehementer optamus, semper cogitamus, ac animo versamus.

319 *Hac ævum cupiat pro luce pacisci*] Ex Virgilio: ‘Vitamque volunt pro laude pacisci.’ Hoc est, pro illo die, quo se regnantem videret, libenter totius vitæ suæ tempus daret.

320 *Nunc queritur, ceu tarda fugæ dispendia*] Duplex potest esse sensus hujusce loci, ex duplici significatione vocis ‘dispendium:’ significat enim damnum, et obliquam viam.

Attollit flatus ducis, et sedisse superbum
Dejecto se fratre putat: spes anxia mentem
Extrahit, et longo consumit gaudia voto.
Tunc sedet Inachias urbes, Danaëiaque arva,
Et caligantes abrupto sole Mycenas,

et credit se superbum sedere deturbato fratre. Spes ægra dimovet sede animum, et exhaurit lætitiam longo desiderio. Tunc statuit capere securam viam ad oppida Inachi, et campos Danai, ac Mycenas obscuras subducto solis lumine. Seu Erinnys

quæ aperte *eu* præferunt: *heu tarda*.—321. 322 Codd. Bernartii: *et sedisse superbus Dejecto tunc fratre putat.* Barthii membranæ: *fastus ducis, et sedisse superbus*, et ita edidit Grasserus.—324 *Danneiaque rura* Taurin. *Daneiaque regna* Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. &c. *Danaiaque arva* Venett. Rom. Dan. Behot. Petav. Lindenbrog. et Cruc. *Danaëiaque arva* membranæ Barthii et Petrens.—325 Unus codex Barthii a manu sec. *subducto sole.*

NOTÆ

Prima significatione, queritur Polynices, et damnum fecisse credidit, quod tamdiu fastus fratris sui tulerit privatus in ejus aula, nec prius Thebas reliquerit. Secunda significatione, queritur de obliquis viis, ut si tardarent fugam suam, exitumque suum e Bœotia. Fugisse enim constat e superioribus, cum sibi timeret a fratre: et infra dicitur: 'Pulsat metus undique et undique frater.' Coactus igitur fuerat capere obliquas vias ac incognitas, ne ipsum attingere et invenire possent, si quos frater mitteret, qui ipsum insequerentur. Lucanus lib. VIII. 'Jam super Herculeas fauces, nemorosaque Tempe, Æmoniæ deserta petens dispendia sylvæ:' de longo nimirum circuitu Pompeianæ fugæ ab acie Pharsalica loquens. Ibidem: 'Incerta fugæ vestigia turbat, Incertasque errore vias.' 'Dispendium' vero hic opponitur 'compendio.' Noster lib. II. 'Fert via per dumos propior, qua calle latenti Præcelerant, densæque legunt compendia sylvæ.'

Mox Attollit flatus ducis] Id est, mox solatur, ac confirmat se spe regni obtinendi, et jam se insidere in solio regio cogitat, animosque regios sumit.

321 *Superbum*] Alii codices, *superbus*, puro puto Hellenismo. Sic Virg. Æneid. II. 'Sensit medios delapsus in hostes.'

322 *Spes anxia mentem Extrahit*] Rationem affert Noster Theb. II. 'Et qua non gravior mortalibus addita cura, Spes ubi longa venit.' Themistius: 'Propter spem gaudebat, magis autem torquebatur propter dilationem.'

323 *Et longo consumit gaudia voto*] Dilata enim spes totum gaudium, quod de obtinenda re habere speramus, nobis adimit.

324 *Inachias urbes, Danaëiaque arva*] Supplenda præpositio Ad. Ad *Inachias urbes.* Intelligit Argos et Argolidem, in qua regnarunt Inachus et Danaus. Duplex enim in illo regno regum familia, Inachidarum et Danaidarum. In priore novem ab Eusebio reges enumerantur: in posteriore quinque. Vide et Pausaniam Corinthiacis, ubi discrepat ab Eusebio in primis recensendis regibus. Erat et Inachus fluvius Argolidis.

Ferre iter impavidum: seu prævia ducit Erinnys,
Seu fors illa viæ, sive hac immota vocabat
Atropos. Ogygiis ululata furoribus antra
Deserit, et pingues Baccheo sanguine colles.
Inde plagam, qua molle sedens in plana Cithæron
Porrigitur, lassumque inclinat ad æquora montem,

se ei præbuit ducem, seu casus fuit ille itineris, seu eum inflexibilis Atropos in has partes appellabat. Relinquit specus, in quibus furores Ogygii percrepuerunt, et colles opimos cruore a Bacchantibus effuso. Inde transit regionem, qua Cithæron leniter declivis extenditur in planitiem, et demittit in mare vergentem montem.

—326 *Ferre iter impavidus* in uno codice; *Ferre ipsum impavidum* Scholiastes: *seu prævia ducat* Barthii membranæ.—329 Unus manuscriptus codex Barthii: *Pentheo sanguine;* et sic legit N. Heinsius in Advers. lib. II. cap. 2. p. 214.—331 *Porigitur* optimæ Barthii membranæ. *lapsuque inclinat ad æquora* Venett. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. &c. *lassumque inclinat in æquora* Dan. Heinsius ex scriptis codd. ad Claud. Rapt. Proserp. III. 352.

NOTÆ

325 *Et caligantes abrupto sole Mycenas*] Innuit fabulam Atrei, qui Thyesti fratri filios epulandos apposuit, quo viso sol dicitur refugisse. De Mycenis vide supra vs. 161. *Caligantes*] Id est, lumine solis privatas, ob reditum solis in sua vestigia. *Abrupto sole*] Id est, Abrupto solis cursu.

326 *Impavidum*] Se enim in tuto sperabat fore apud Argos. *Erinnys*] Furia. Furiæ enim Erinnyes Græcis dicebantur.

327 *Immota Atropos*] Atropos, una ex Parcis. Vide supra vs. 111. *Immota*] Quia inflexibiles ac inexorabiles erant Parcæ, seu Fata. Nam secundum veteres, quod Fatis decernebatur, immutabile erat.

328 *Ogygiis*] Thebanis. *Ululata furoribus antra*] Id est, in quibus Orgia Bacchi celebrata fuerunt, cum solitis furoribus, et ululatibus Baccharum. Virgilius Æneid. IV. 'Orgia, nocturnusque vocat clamore Cithæron.' *Ululata*] Ut regnata, triumphata.

329 *Et pingues Baccheo sanguine colles*] Id est, montem Cithæronem, quem mater Agave pinguefecit sanguine peremti Penthei sui filii, vel quem pinguefaciunt Bacchantes proprio sanguine, cum se cædunt in honorem Bacchi.

330 *Molle*] Pro molliter. *Cithæron*] Cithæron mons Bœotiæ, ut jam diximus. Vide supra vs. 114.

331 *Lassumque* [*lapsumque*] *Lassum* habent priores editiones, sed legendum, *lapsum*, id est, vergentem, ut bene monet Gronovius cap. 38. suæ Diatribes. 'Cadere' enim seu 'labi' dicitur, quod dependet aut propendet. Silius: 'Imoque cadit barba hispida mento.' Sic et Claudianus de Raptu Proserpinæ lib. I. 'Augurium qualis laturus iniquum Præceps sanguineo delabitur igne cometes.' 'Præceps delabitur,' est, in abrupto, in præcipiti pendet.

Præterit: hinc arcte scopuloso in limite pendens,
Infames Scyrone petras, Scyllæaque rura
Purpureo regnata seni, mitemque Corinthon
Linquit, et in mediis audit duo littora campis.

Hinc suspensus inter angustias saxosæ semitæ, deserit consceleratas rupes Scyronis, et arva Scyllæ olim subdita seni cui purpureus erat crinis, et mollem Corinthum,

lassumque inclinat ad æquora Petrens. et sic Scholiastes.—332 Marklandus in Epist. Crit. p. 139. pro *arcte* conj. *Actes;* quam conjecturam confirmat codex Burmanni.—335 Nonnulli codd. *immersi;* alii *emersi.*—337 Dan. *sub-*

NOTÆ

332 *Pendens*] Quicquid enim in præcipiti stat, videtur pendere. Nam qui supra scopulos incedit, quasi pendeat, eminus cernentibus sic videtur.

333 *Infames Scyrone petras*] Scyron hic, insidens saxo mari imminenti, hospites suos, vel prætereuntes, cogebat sibi pedes abluere, eosque ex improviso in mare dejiciebat: tandem a Theseo ex eodem saxo deturbatus est. Erat et eodem loco testudo marina, quæ corpora dejectorum devorabat. Virgilius in Ciri: 'Præterit [Scylla] abruptas Scyronis protinus arces, Infestumque suis diræ testudinis exit Spelæum, multoque cruentas hospite cautes.' Hac de causa hæ petræ ἐναγεῖς seu consceleratæ dictæ. Sic 'infames scopulos Acroceraunia,' ob naufragia. Vocatæ et hæ petræ 'Scyroniæ' a Scyrone. Quinetiam scribit Ovidius in has mutata fuisse ossa Scyronis, cum ea nec terra nec mare vellet recipere: 'Sparsisque latronis Terra negat sedem, sedem negat ossibus unda; Quæ jactata diu fertur durasse vetustas In scopulos, scopulis nomen Scyronis adhæret.' Erat et ventus 'Scyron' vocatus, peculiaris Atheniensibus, paulum ab Argeste deflexus, reliquæ Græciæ ignotus, spirans ab iis petris Scyroniis. *Scyllæaque rura Purpureo regnata seni*] Intelligit Megaræ campos, in qua Nisus regnavit. Ille dicitur habuisse crinem purpureum, a quo salus urbis pendebat, quem Scylla Niso patri secuit, tradiditque Minoi, cujus amore capiebatur, obsidenti Megaram. Megara vero urbs et caput Megaridis regionis adjacentis sinui Saronico. Plinius Megaram coloniam vocat.

334 *Mitemque Corinthum*] Corinthus urbs Achaiæ celeberrima, fere in medio Isthmo, ab illa cognominato, sita: ab Ortu Saronicum, ab Occasu Crissæum sinum, qui et Corinthiacus dicitur, habens: duobus inclyta portubus, quorum Lechæum Ionio, Cenchreæ imminent Ægæo mari, unde et 'bimarem' Corinthum Poëtæ appellant. Hæc urbs a Mummio Achaico tandem eversa fuit et incensa. *Mitem* vocat Papinius ob suavem et salubrem aëris temperiem. Sic eidem ob eandem rationem 'mitis Taras' Equo Domitiani, et ad Menecratem: 'Dilectaque mitis Terra Dicarcheæ.' Tantis hæc urbs affluebat voluptatibus opibusque, ut inde natum proverbium: 'Non omnium esse adire Corinthum.' Ephire prius vocabatur. Hodie, *Corintho,* vel *Coranto.*

335 *Et in mediis audit duo littora campis*] Duo littora resonantia scilicet fluctibus duorum marium ad hæc elisis. Isthmus enim utrimque mari alluitur.

Jamque per emeriti surgens confinia Phœbi
Titanis, late mundo subvecta silenti
Rorifera gelidum tenuaverat aëra biga.
Jam pecudes volucresque tacent: jam somnus avaris
Inserpit curis, pronusque per aëra nutat,

et audit duo maria in mediis arvis. Et jam luna oriens prope limitem, quo sol occidit confecto cursu, late sublata supra sopitum orbem, rarefecerat frigidum aërem humida biga. Jam pecora et aves silent: jam somnus irrepit indefessis solicitudi-

---

jecta silente; et sic Scholiastes, et optimæ Barthii membranæ inter lineas. Vide Gronov. Obss. IV. 19. et Heschk. ad Tibull. IV. 1. 70.—338 *Roriflua* vetus Scholiastes; *tentaverat aëra* in quibusdam.—340 Heinsius ad Ovid. Met. VII. 155. legit *Irrepit*, vel *Surrepit*. Taurin. et Petrens. habent, *Inserpit;* alius Burmanni, *Irrepsit*. Petav. etiam *Irrepit;* Put. *Surrepsit*.—343

NOTÆ

336 *Emeriti Phœbi*] Seneca Agamemnone: 'Stat ecce Titan dubius emerito die.' 'Emeritus' vero sol dictus, quod cursum suum absolverat. Sic emeriti milites vocabantur, qui tempore legibus præfinito meruerant. Nam postea militia solvebantur, et quandoque sub signis retinebantur: Evocati etiam dicti. *Surgens confinia*] Hoc sic explicat Macrobius in Somnium Scipionis lib. I. 'Luna postquam a Sole discedens novata est, secundo fere die circa Occasum videtur, et quasi vicina Soli, quem nuper reliquit: postquam ille demersus est, ipsa cœli marginem tenet antecedenti superoccidens. Tertio die tardius occidit, quam secundo: et ita quotidie longius ab Occasu recedit: ut septimo die, circa Solis occasum, in medio cœlo ipsa videatur. Post alios vero septem, cum ille mergit, hæc oritur: adeo media parte mensis dimidium cœlum, id est, unum hemisphærium, ab Occasu in Orientem recedendo metitur. Rursus post septem alios circa Solis Occasum latentis hemisphærii verticem tenet. Et hujus rei indicium est, quod medio noctis exoritur. Postremo, totidem diebus exemtis, Solem denuo comprehendit, et vicinus videtur ortus amborum, quamdiu Soli succedens rursus movetur, et rursus recedens, paulatim semper in Orientem regrediendo, relinquat Occasum.'

337 *Titanis*] Luna. Ut sol Titan appellatur, sic et luna *Titanis*, ut Phœbus et Phœbe. Virgilius: 'Lucentemque globum Lunæ, Titaniaque astra.' *Silenti*] Ob somnum quo obruebatur. Sic infra: 'Jam pecudes volucresque silent.'

338 *Tenuaverat aëra*] Lactantius: 'Diei aër crassior est, tenuis noctis: apte igitur Tenuaverat.' At unde illa Philosophia? ait Barclaius. Certe non a Papinio, qui vult tantum crassum et gelidum noctis aërem supervenientis lunæ radiis nonnihil fuisse dissipatum: nec a ratione, quæ frigore constringi et opacari aërem, laxari ac dilatari calore, docet. *Rorifera biga*] Poëtæ bigam attribuunt lunæ, quadrigam soli, ceteris vero planetis equum unicum. *Rorifera* dicitur, quia nox humida est.

339 *Tacent*] Sopitæ scilicet. *Avaris*] Id est, indefessis, quia animus avarus non facile fatigatur.

340 *Pronusque per aëra nutat*] Fin-

Grata laboratæ referens oblivia vitæ.
Sed nec puniceo rediturum nubila cœlo
Promisere jubar, nec rarescentibus umbris
Longa repercusso nituere crepuscula Phœbo.
Densior a terris, et nulli pervia flammæ
Subtexit nox atra polos: jam claustra rigentis
Æoliæ percussa sonant, venturaque rauco

nibus, et inclinatus pendet in aëre, reducens jucundam oblivionem vitæ operosæ. Sed nubila non spoponderunt reversurum lumen solis aëre rubenti, nec ob densiores tenebras longum crepusculum fulsit repercusso sole. Nigra nebula crassaque a terra surgens, et nulli luci penetrabilis, obscurat cælum. Jam fores frigidæ Æoliæ

Varia lectio est in optimo codice Barthii, *decrescentibus umbris*, quam ille non probat.—344 *Longa repercusso micuere* codex Taurin.—345 *Densior a terra, et nulli penetrabilis astro* sunt verba vet. gloss.—347 *Æoliæ perculsa* Behot. Laur. Venett. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. &c. *perclusa* Lang. et sic Scholiastes; *percussa* Petrens. Taurin. Buslid. Lipsian. Gevart. Dan. Heins. Gronov.

NOTÆ

gebant Poëtæ somnum Deum alatum tacito cursu per aërem ferri, ac terris pronum impendere, soporemque cunctis animantibus immittere suo transitu.

341 *Grata laboratæ referens oblivia vitæ*] Perfugium enim omnium laborum ac solicitudinum est somnus, ut ait Cicero de Divinat. lib. II.

342 *Sed nec puniceo, &c.*] Cum locus, in quo sol occidit, rubet, signum est serenæ noctis: e contrario, tempestatem et pluviam portendit. *Puniceo*] Rubenti.

343 *Jubar*] Solis lucem.

344 *Repercusso*] A nubibus scilicet. *Crepuscula*] Crepusculum significat dubiam lucem, quæ solis ortum præit, et occasum sequitur. Duplex igitur crepusculum, vespertinum et matutinum. Vespertinum desinit, quando sol in verticali octodecim gradibus ab horizonte occidentali distat. Matutinum vero incipit, quando sol in verticali, qui per eum transit, totidem gradibus ab horizonte orientali abest. Ita enim communiter docent Astronomi, quamvis alii illam distantiam ab horizonte ponant paulo majorem, et alii paulo minorem. Causam vero crepusculorum Longomontanus in Astronomiæ præcognitis attingit, nempe corpuscula inter vapores in sublime supra nubes elevata, et quod radiis solaribus collustrentur, in candorem declinantia.

345 *Densior a terris*] Pluviæ præsagium occulte suo more ingerit. Nam nebulæ ima petentes serenitatem designant, altum imbres. Virgil. 'At nebulæ magis ima petunt, campoque recumbunt.' *Flammæ*] Sive lunæ, sive astrorum.

346 *Jam claustra rigentis Æoliæ percussa sonant*] Ventis exire cupientibus. *Claustra Æoliæ*] Carcer, in quo venti includuntur ab Æolo eorum rege, cujus sedes in insula Strongyle, una e Vulcaniis inter Siciliam et Italiam sitis; unde vocat *claustra Æoliæ*. *Rigentis*] Venti enim plerumque frigidi.

347 *Rauco Ore*] Id est, rauco fremitu.

Ore minatur hyems, venti transversa frementes
Confligunt, axemque emotó cardine vellunt,
Dum cœlum sibi quisque rapit: sed plurimus Auster
Inglomerat noctem, et tenebrosa volumina torquet,
Defunditque imbres: sicco quos asper hiatu
Persolidat Boreas: necnon abrupta tremiscunt

agitatæ strident, et imminens tempestas fremit rauco ore; venti transversa sonantes dimicant, et abripiunt axem concussis polis, dum quisque sibi cælum vindicat. Fortior autem Auster noctem ingeminat, et versat obscuros turbines, et pluvias dispergit, quas ferox Aquilo indurat aridis faucibus: fracta etiam fulgura trepi-

&c.—349 Optimæ membranæ Barthii *cardine pellunt*, quod ex vero tamen altero, *vellunt*, addita lineola alia manu mutatum apparet. Taurin. *versant;* Dan. *volvunt.* Edd. vett. *emoto a cardine vellunt;* Bernartius delevit præpositionem duce Langiano. Deest etiam in Behot. et Petrens.—351 *Inglomeras* Taurin. unde Burmannus conj. *Inglomerans noctem, tenebrosa, &c.*—352 *Diffunditque* Put. Petav. Dan. Lang. Laur. aliusque Burmanni, quod probat Barthius; *Defunditque* Taurin. alter Burmanni, Behot. Petrens. Lipsian. Buslid. et Venett. 3. 4. Vide Drakenb. ad Sil. Ital. IX. 142. et Oudendorp. ad Lucan. IV. 82.—353 *Præsolidat* Dan.—357 Idem codex: *et gelidos;* Petav.

NOTÆ

348 *Hyems*] Eodem sensu χειμῶνα sumunt Græci, et pro procella, et pro anni tempestate, quæ *hyems* etiam dicitur. *Venti transversa frementes*] Virgilius: 'Mutati transversa fremunt.' *Transversa*] Quia venti quatuor cardinales ex quatuor partibus mundi flant decussatim.

349 *Confligunt*] Virgilius: 'Confligunt Zephyrusque Notusque.' *Axemque*] Supple mundi. *Emoto cardine*] Cardo hic pro utroque polo sumitur. *Vellunt*] Id est, orbem terræ motis polis sua sede dimovent.

350 *Cœlum*] Aërem, sive nubes. *Auster*] Ventus Meridionalis calidus, ab hauriendis aquis sic dictus. Notus Græcis dicitur, quoniam *νοτὶς* Græce, *humorem* Latine significat.

351 *Inglomerat noctem*] Nubes enim et nubila cogit Auster. *Tenebrosa volumina torquet*] Nemo nescit 'volumen' dici, quicquid volvitur, et quicquid volubile est: ideoque nubes *tenebrosa volumina* vocat Papinius, quas nimirum torquet, id est, flectit, volvit, et in sese curvat, ac rejicit vehementior ventus.

352 *Imbres*] Pluviosus enim hic ventus. *Sicco hiatu*] Venti enim ore aperto depinguntur. *Sicco*] Quia Boreas ventus frigidus et siccus.

353 *Persolidat Boreas*] Lactantius: 'Physicam rationem secutus est. Nam si primo Auster pluvias facit, mox sequitur Boreas, qui easdem, aut in nivem, aut in grandinem mutat.' Unde Ovidius: 'Utque ferunt imbres gelidis concrescere ventis.' *Asper*] Vel a vi qua fertur, vel a frigore quo pungit. *Nec non abrupta tremiscunt Fulgura*] Fulgura enim, cum e nubibus subito erumpunt, quasi tremere et vibrari videntur. *Abrupta*] His enim finduntur nubes, ac perrumpuntur. Virgilio: 'Abrupti nubibus ignes.' Hos ignes etiam Græci ἀπεῤῥωγότες vocant, id est,

Fulgura, et attritus subita face rumpitur æther.
Jam Nemee, jam Tænareis contermina lucis
Arcadiæ capita alta madent: ruit agmine facto
Inachus, et gelidas surgens Erasinus ad Arctos.
Pulverulenta prius, calcandaque flumina nullæ
Aggeribus tenuere moræ, stagnoque refusa est
Funditus, et veteri spumavit Lerna veneno.

dant, et collisus aër scinditur repentinis ignibus. Jam Nemea, jam celsi montes Arcadiæ vicini Sylvis Tænariis rigantur. Inachus præcipitat nova aquarum copia, et Erasinus currens frigidum septemtrionem versus. Nulli aggeres repressere suis crepidinibus flumina prius repleta pulvere, et quæ vado trajiciebantur, et Lerna commota est in imo lacu, et emisit spumas antiqui veneni. Omnis arbor rumpitur.

et Put. *et gelidas surgens Erasinus in undas.* Vetus Scholiastes citat: *et gelidas vergens.*—359 *Aggeribus tenuere viæ* Petrens. Vide Heinsium ad Ovid. Rem. Amor. 214. *stagnoque revulsa est* vetustissimæ Barthii membranæ.—364

NOTÆ

erumpentes e nubibus, et tanquam abscissi.

354 *Attritus subita face rumpitur æther*] Noster Theb. x. 'Fulguraque attritis quoties micuere procellis.' *Rumpitur æther*] Quasi ex collisione nubium.

355 *Jam Nemee*] Nemea et Nemee, sylva et regio Arcadiæ inter Cleonas et Phliuntem, in qua Hercules leonem miræ magnitudinis occidit. *Tænariis*] A Tænaro promontorio Laconiæ, quo designat Laconiam.

356 *Arcadiæ*] Arcadia mediterranea regio Peloponnesi, a mari undique remota, quæ hoc nomen traxit ab Arcade Jovis et Calistæ filio. Eadem Stephano Lycaonia, Gigantis, et Parrhasia dicta. Drymodis et Pelasgia prius vocata. *Capita alta*] Intelligit montes quibus Arcadia attollitur, quorum præcipui erant Pholoë cum oppido: item Cyllene, Lycæus, in quo Lycæi Jovis delubrum, Mænalus, Artemisius, Parthenius, Lampeus, Papinio Lampia et Nonacris: præterque ignobiles octo.

357 *Inachus*] Fluvius Argolidis, unde 'Argivus' dicitur Æschylo. Fontem habet in Artemisio monte: hinc interfluens Argolidem, in sinum Argolicum effunditur. *Et gelidas surgens Erasinus ad Arctos*] Erasinus fluvius Argolidis ortum habet ex lacu Arcadiæ Stymphalide, mox terra occultatus, in agro Argivo denuo erumpit, et Inacho mixtus, in sinum Argolicum evolvitur. Ovidius de eodem Erasino Met. xv. 'Sic modo combibitur, tecto modo gurgite lapsus, Redditur Argolicis ingens Erasinus in agris.' *Gelidas surgens ad Arctos*] Hoc verum non est de Erasino Argolidis, sed de Erasino Achaiæ provinciæ Peloponnesi, qui cursu vergit in Septemtrionem, et juxta Buræ ruinas in sinum Corinthium illabitur. *Gelidas Arctos*] Septemtrionem dici Arcton jam supra diximus vs. 18. quia Septemtrio subjacet ursæ majori, et minori. *Gelidas*] Tractus enim Septemtrionalis frigidissimus est.

358 *Calcandaque*] Id est, pedibus, aquis scilicet exhaustis.

359 *Stagnoque refusa est Funditus, et veteri spumavit Lerna veneno*] Lerna palus in Argolide, celebris hydra ibi ab Hercule occisa. *Veteri veneno*]

Frangitur omne nemus: rapiunt antiqua procellæ
Brachia sylvarum, nullisque aspecta per ævum
Solibus umbrosi patuere æstiva Lycæi.
Ille tamen modo saxa jugis fugientia ruptis
Miratur, modo nubigenas e montibus amnes
Aure pavens, passimque insano turbine raptas
Pastorum pecorumque domos: non segnius amens,
Incertusque viæ, per nigra silentia, vastum
Haurit iter: pulsat metus undique, et undique frater.
Ac velut hyberno deprensus navita ponto,

Tempestates divellunt veteres ramos arborum, et æstiva opaci Lycæi, nunquam exposita solis radiis, detecta sunt. Ille tamen Polynices modo stupet cadentes rupes e fractis montium cacuminibus, modo timet audiens torrentes ortos nubibus e montibus descendentes, et casas pastorum ac pecorum passim ablatas fera diluvie. Excors et ignarus itineris, non pigrius, per obscurum noctem, longam viam emetitur. Timor agit eum undique, et frater undique. Ut Nauta interceptus in mari procel-

In textu optimi codicis Barthiani est *raptis:* illud alterum instar variantis lectionis suprascriptum.—365 Nescio quis: *nubiginis e montibus.* Vide Gronovium in Diatr. p. 333.—367 Taurin. unusque Burmanni: *pastorum pecudumque domos.*—370 Nonnulli codd. *depressus;* alii *deprēsus.* Vide Bentl. ad

NOTÆ

Quia hydra ab Hercule occisa effuderat venenum suum in hanc paludem, quod fundum petierat: dicitque Poëta tantam fuisse tempestatis vim, ut Lerna in imo fundo mota fuerit, et spumaverit veneno, quod ibi excitatum fuerat.

362 *Brachia sylvarum*] Ramos. Virgilius: 'In medio ramos annosaque brachia pandens.' *Nullisque aspecta per ævum Solibus*] Ob densitatem saltus scilicet. *Solibus*] Id est, radiis solaribus.

363 *Æstiva*] Loca umbrosa, in quibus per æstatem pecora captant frigus, et vitant æstum solis. *Lycæi*] Lycæus mons Arcadiæ, ut supra diximus. *Umbrosus* dicitur, ob saltus densissimos, quibus cingitur.

364 *Ille*] Polynices. *Jugis ruptis*] Vi ventorum ac tempestatis.

365 *Nubigenas amnes*] Nubigenas amnes dicit, quod amnes augeantur ex imbribus effusis e nubibus.

366 *Aure pavens*] Virgilius: 'Sonus excitat omnis Suspensum.' *Passimque insano turbine raptas Pastorum pecorumque domos*] Horatius III. Od. 29. 'Nunc lapides adesos, Stirpesque raptas, et pecus, et domos, Volventis una, non sine montium Clamore vicinæque sylvæ, Cum fera diluvies quietos Irritat amnes.'

369 *Pulsat metus undique, et undique frater*] Quem enim timemus, semper nos insequi arbitramur. Virgilius Æneid. VIII, 'Pedibus timor addidit alas.' Euripides in Supplicibus, φόβος μ' ἀναπτεροῖ. *Frater*] Eteocles.

Cui neque temo piger, neque amico sidere monstrat
Luna vias, medio cœli, pelagique tumultu
Stat rationis inops ; jam jamque aut saxa malignis
Expectat summersa vadis, aut vertice acuto
Spumantes scopulos erectæ incurrere proræ :
Talis opaca legens nemorum Cadmeius heros
Accelerat, vasto metuenda umbone ferarum

leo, cui neque segne plaustrum, nec luna propitia luce ostendit iter, hæret dubius animi, in medio aëris, et maris fragore, et jam jam expectat, aut cautes occultas suspecto fundo, aut sublatam proram impingere acuto apici spumosorum scopulorum. Sic heros Cadmeius trajiciens obscuras sylvas properat, pulsans amplo clypeo ti-

Hor. I. Od. 14.—371 Optimus codex Barthii, *monstrant*.—375 Varietatem

NOTÆ

371 *Cui neque temo piger*] Per *temonem* intelligit ἅμαξαν, seu ursam utramque, quæ ἅμαξα dicta fuit Græcis, seu plaustrum, ut testatur Aratus. At proprie septem lucidiores stellæ ursæ majoris, quæ currus figuram gerunt, ἅμαξα dicuntur. Has Arabes *Beneth Nach*, hoc est, filias feretri vocant. Sciendum etiam Græcos majorem ursam in navigationibus observare ; unde ἑλίκωπας vocavit Homerus, ut Theoni videtur : ursam enim majorem ἑλίκην Græci vocarunt. Phœnices vero sequebantur minorem, seu Cynosuram, ut refert Aratus, et Germanicus ejus interpres : 'Dat Graiis Helice cursus majoribus astris : Phœnicas Cynosura regit.' *Piger*] Quia ursa non mergitur respectu degentium in sphæra obliqua Septemtrionem versus, et sic videtur non moveri, ut aliæ stellæ. Virgilius : 'Arctos Oceani metuentes æquore tingi.' Noster Theb. III. 'Ubi sola, superstite plaustro, Arctos ad Oceanum fugientibus invidet astris.'

373 *Malignis*] Latentibus, aut dubiis.

374 *Aut vertice acuto Spumantes scopulos erectæ incurrere proræ*] Pro, Erectam proram incurrere vertici acuto spumantium scopulorum.

375 *Spumantes scopulos*] Non spumant scopuli, sed fluctus, cum ad eos eliduntur.

376 *Opaca nemorum*] Pro, opaca nemora. Theb. XII. 'Arcana nemorum.' Similes loquendi modi, 'ardua montium,' 'glebosa camporum,' &c. *Cadmeius heros*] Polynices, qui a Cadmo originem ducebat.

377 *Umbone*] Latini per vocem, *umbo*, sicut Græci per ἄμβων, teste Varrone, intelligunt quicquid eminet, et protuberat. Hinc Poëtæ umbonem pro clypeo ponunt Synecdochice, a parte quæ in clypeo Romano instar dimidiati ovi prominebat, uti hoc loco Papinius et alii auctores. Sic etiam vocabatur centrum plicarum in toga Romana : ita enim struebatur, ut corrugata in multas plicas clypei formam referret, cujus centrum proprie vocatur umbo. Persius Sat. V. 33. 'Totaque impune Suburra Permisit sparsisse oculos jam candidus umbo.' Alias Papinius vocem *umbo* sumit, pro omni quod prominet, lib. VI. 'Geminis umbonibus agger Campum exire vetat.' Via Domiti-

Excutiens stabula, et prono virgulta refringit
Pectore: dat stimulos animo vis mœsta timoris,
Donec ab Inachiis victa caligine tectis
Emicuit lucem devexa in mœnia fundens
Larissæus apex: illo spe concitus omni
Evolat: hinc celsæ Junonis templa Prosymnæ
Lævus habet, hinc Herculeo signata vapore

menda ferarum lustra, et inclinato pectore perrumpit surculos: anxia vis metus admovet menti aculeos. Tandem a tectis Argivis fastigium arcis Larissæ effulsit, mittens lucem in inferiora mœnia, superatis tenebris. Illo currit tota spe actus. Hinc habet ad sinistram fanum Junonis altæ Prosymnæ, hinc nigros lacus Lernæ,

---

lectionis *occurrere proræ* notat Glossographus vetus.—382 Bernartius proposuit: *pede concitus omni*, improbante Barthio.—384 'In codice omnium vetustissimo diserte *habet* est exaratum, quod concinnius altero, *habens*, ipsum se probat.' *Barth.* Ita etiam Petrens. Behot. Taurin. Burm. alii; reposuerunt Dan. Heins. Gronov. Barth. et recentt. Alterum *habens* exhibent Dan.

NOTÆ

ana: 'Tunc umbonibus hinc et hinc coactis.' Immo usurpat etiam pro humero, manu, aut brachio, illo secundi Theb. 'Clypeum non sustinet umbo.'

379 *Dat stimulos animo vis mœsta timoris*] Virgil. Æn. IX. 'Timor anxius urget Solicitum.' Tanta enim interdum vis est timoris, ut nihil aliud timeamus, præter id quod fugimus. Et ut ait Noster Theb. X. 'Est ubi dat vires nimius timor.' *Vis mœsta*] Tristitia enim semper conjuncta est timori. Malum enim quod timemus, ut impendens et præsens remur, et sic tristitia afficit nos. Cicero Tuscul. lib. IV. 'Ægritudini finitimus est metus. Est enim metus, ut ægritudo præsentis, sic ille futuri mali: itaque nonnulli ægritudinis partem quandam metum esse dicebant: alii autem metum præmolestiam appellabant, quod est quasi dux consequentis molestiæ.'

380 *Inachiis*] Argivis. Inachus enim primus rex Argorum.

382 *Larissæus apex*] Arx Argorum vocabatur Larissa. Noster Theb. II. 'Munichiis, cui non Argiva per urbes Posthabita est Larissa jugis.' Erat et urbs Thessaliæ sic dicta, a qua Achilles *Larissæus* cognominatus. *Spe*] Inveniendi securi illic perfugii. Bernartius legit *pede*.

383 *Celsæ Junonis templa Prosymnæ*] Prosymna urbs Argolidis loco excelso sita, in qua templum Junonis erat, lucusque ei sacer. *Junonia templa*] Sic Ovidio Fast. VI. 'Mensis Junonius.' 'Junonia sacra.' Amor. lib. III. 'Junonius custos' de Argo, Met. XIV. Etiam 'Junonia templa.' Trist. II. 'Proxima adoranti Junonia templa subibit, Pellicibus multis hanc doluisse Deam.' Ita libri veteres, non 'Junonis:' et 'Janus Junonius' Macrob. Sat. lib. I. cap. 9.

384 *Lævus*] Ad Lævam. *Herculeo signata vapore Lernæi stagna atra vadi*] Alludit ad fabulam hydræ, quam Hercules vix, multoque cum labore confecit. Hæc enim serpens multa ca-

Lernæi stagna atra vadi: tandemque reclusis
Infertur portis: actutum regia cernit
Vestibula: hic artus imbri ventoque rigentes
Projicit, ignotæque acclinis postibus aulæ
Invitat tenues ad dura cubilia somnos.
Rex ibi tranquillæ medio de limite vitæ
In senium vergens populos Adrastus habebat,
Dives avis, et utroque Jovem de sanguine ducens.
Hic sexus melioris inops, sed prole virebat
Fœminea, gemino natarum pignore fultus.

celebres Herculis fumo. Et tandem subit patentes portas. Statim videt vestibulum regiæ domus. Illic prosternit humi corpus rigidum vento et pluvia, et innixus postibus ignotæ aulæ, advocat levem somnum ad durum lectum. Ibi rex Adrastus, tendens in senectutem, transacta quiete media vita, populos regebat; summo genere natus erat, et trahebat genus a Jove per utrumque parentem. Carebat ille sobole dignioris sexus, sed florebat stirpe muliebri, innixus duplici pignore filiarum. Cui

············

Put. Petav. Lang. Laur. Lipsian. Buslid. et edd. vett.—385 Unus liber Barthii, *stagna alta*.—386 *Infert se portis* tentabat Jortinus in Obss. Misc. —388 Behot. Venett. Aldd. Colin. Basil. et Plant. *acclivis*; Dan. Put. Petav. Buslid. Lang. Lipsian. Laur. Petrens. Taurin. Burm. et Barthiani, *acclinis*; et sic ediderunt Lindenbrog. Cruc. Gevart. Grasser. Dan. Heins. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—393 Barthii membranæ, *inobs*.—396 Varietas lec-

NOTÆ

pita unico duntaxat corpore habebat; cumque unum caput excideretur, duo alia statim repullulabant. Cum igitur Hercules ferro nihil proficeret, ignem admovit capitibus abscissis; sicque impediit, ne alia capita rursus orirentur, eoque tandem modo hanc occidit. Hoc certamen Herculis insculptum erat clypeo Capanei, ut Noster canit Theb. IV. 'squalet triplici ramosa corona Hydra recens obitu: Pars anguibus aspera vivis Argento cælata micat, pars arte reperta Conditur, et fulvo moriens ignescit in auro. Circum amnis torpens, et ferro cœrula Lerne.' *Herculeo vapore*] Abscissis enim hydræ capitibus Hercules ignem admovebat, sicque fumus oriebatur, ac vapor.

Atra] Veneno hydræ scilicet.

385 *Reclusis*] Quod signum erat pacificæ urbis. Vel quod tunc temporis in summa pace vivebant. Nondum enim bella inter Græcos orta fuerant.

388 *Ignotæ*] Nesciebat enim Polynices, quæ urbs erat, et cui parebat.

889 *Tenues*] Tam propter curas quibus angebatur, quam propter durum cubile, in quo jacebat. Quod illi non solitum erat.

891 *Adrastus*] Rex Argorum, ut supra diximus.

893 *Sexus melioris*] Sexus melior, mares.

894 *Fultus*] Liberi enim columnæ et munimenta familiarum.

Cui Phœbus generos (monstrum exitiabile dictu!
Mox adaperta fides) ævo ducente canebat
Setigerumque suem et fulvum adventare leonem.
Hæc volvens, non ipse pater, non docte futuri
Amphiaraë vides; etenim vetat auctor Apollo.
Tantum in corde sedens ægrescit cura parentis.
Ecce autem antiquam fato Calydona relinquens
Olenius Tydeus (fraterni sanguinis illum

Phœbus prædixerat, setosum suem ac fulvum leonem progressu temporis generos fore: res relatu horrenda, sed mox agnita veritas. Non tu ipse genitor, hæc animo versans, non tu perite venturi Amphiaraë intelligis; Apollo enim, qui responsum dederat, prohibet. Tantum solicitudo inhærens cordi patris ingravescebat. Ecce autem Tydeus Olenius, fato deserens veterem Calydonem, (pavor conscius fra-

---

tionis in optimo Barthii exemplari notat alios legisse: *fato ducente.*—398 Petav. Put. Dan. Lang. Laur. Lipsian. Buslid. Venett. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *non tu ipse pater;* Behot. Petrens. Cantab. Taurin. Burm. et optimæ Barthii membranæ: *non ipse pater;* et sic edidere Dan. Heins. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—400 Behot. Lang. Laur. Lipsian. Taurin. Buslid. et optimus codex Barthii, *parenti;* Petrens. Dan. Put. Petav. Burm. alii, cum Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. Gevart. Grasser. Dan. Heins. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *parentis;* Venett. et vet. Lindenbrogii *paventi:* et sic legit Nic. Heinsius ad Ovid. Met. VII. 306.—402 In uno scriptorum Barthii est *Œneus,* cum glossa:

NOTÆ

396 *Mox adaperta fides*] Hoc infra explicatur.

397 *Setigerumque suem, et fulvum adventare leonem*] Consulenti enim oraculum de generis Adrasto, (duæ enim erant huic filiæ, eæque forma præstantes,) responsum fuerat, suem et leonem generos ei fore. *Setigerum*] Setæ enim proprie suum et aprorum. *Fulvum*] Fulvus, color rufo ac viridi mixtus, proprius leonum: unde 'fulvi' dicuntur leones etiam Plinio.

399 *Amphiaraë*] Amphiaraus Thebanus vates peritissimus. Plura de eo postea dicentur. *Auctor*] Qui cecinerat. *Apollo*] Idem qui Phœbus Jovis et Latonæ filius. Præerat vaticiniis. Hujus nomine Sol cultus veteribus.

400 *Ægrescit cura parentis*] Nesciebat enim Adrastus, quorsum evaderet fides oraculi: hinc cura torquebatur ancipiti.

401 *Calydona*] Calydon urbs primaria Ætoliæ, Meleagri patria et Œnei regia: vocata etiam fuit Meleagria. Cyriacus Aconitanus dixit sua ætate vocari Aëtonem.

402 *Olenius Tydeus*] Tydeus filius Œnei regis Ætoliæ: *Olenius* dicitur ab Oleno oppido Ætoliæ. *Fraterni sanguinis illum Conscius horror agit*] Tydeus enim fratrem Aphareum, quem alii Menalippum vocant, occidisse dicitur. Alii Thoantem avunculum fratrem suæ matris. Antiquitus autem moris erat, referente etiam Homero, ut reus cædis patriam desereret, et exularet, quod etiam Plato in Legibus constituit: olimque hoc in Græcia usurpatum, docet Euripides his versibus: Καλῶς ἔθεντο

Conscius horror agit) eadem sub nocte sopora
Lustra terit, similesque Notos dequestus et imbres,
Infusam tergo glaciem, et liquentia nimbis
Ora, comasque gerens, subit uno tegmine, cujus
Fusus humo gelida partem prior hospes habebat.
Hic vero ambobus rabiem fortuna cruentam
Attulit: haud passi sociis defendere noctem
Culminibus, paulum alternis in verba minasque
Cunctantur: mox ut jactis sermonibus iræ

ternæ cædis eum insequitur) trajicit hac somnolenta nocte easdem sylvas, et incusans eosdem ventos et pluvias, et ferens glaciem dorso inspersam, vultuque ac crine aqua manantibus, succedit eidem tecto, cujus prior advena, jacens in frigida terra, partem occupabat. Tunc vero fortuna movit inter ambos sanguineum furorem: non se tulere invicem devitare injuriam noctis, sub communi tecto. Paulum morantur, probra invicem ac minas jactantes: mox, ut ingestis dictis, iræ abunde

'id est Œnei filius.'—404 Petav. *conquestus et imbres.*—405 'Voculam *et* optimæ et aliæ membranæ omittunt.' *Barth.*—406 Dan. Heinsius ad Claud. de Bel. Get. 355. malit: *Ora comasque rigens.*—408 Taurin. *fortuna cruenta.* De hac variatione vide Misc. Obss. Tom. I. p. 24. Nic. Heins. ad Ovid. Heroid. Epist. v. 16. legit: *fortuna cruentans;* sed P. Burm. ad Epist. XVII. 21. vulgatam agnoscit.—409 'Melius optimus liber, *Intulit.*' Barth. Vide P. Burm. ad Ovid. loco modo citato.—410 Optimus liber Barthii: *paulumque alterni in verba minasque;* altera vero lectio agnoscitur Lactantio. —411 Eædem membranæ; *moxque ut jactis.*—412 'Voculam *satis* mutare

NOTÆ

ταῦτα πατέρες οἱ πάλαι· Εἰς ὀμμάτων μὲν ὄψιν οὐκ εἴων περᾷν, Οὐδ' εἰς ἀπάντημ', ὅστις αἷμ' ἔχων κυρεῖ, Φυγαῖσι δ' ὁσιοῦν, ἀνταποκτεῖναι δὲ μή. *Hæc bene constituerunt prisci majores: Non sinebant in conspectum, nec in occursum venire, si quis conscius sibi esset sanguinis; exsilio vero mulctabant; non occidebant.* Quo et illud spectat Thucydidis: Εἰκὸς τὸ πάλαι τῶν μεγίστων ἀδικημάτων μαλακωτέρας κεῖσθαι αὐτὰς τὰς ζημίας· παραβαινομένων δὲ τῷ χρόνῳ, εἰς τὸν θάνατον αἱ πολλαὶ ἀνήκουσι. *Probabile est olim mitiores fuisse criminum pœnas: sed invalescente malitia plures in mortem spectasse.* Lactantius: 'Adhuc enim videbatur nefas quamvis malos, tamen homines supplicio afficere.'

404 *Lustra*] 'Lustrum' præter hanc significationem, Plauto est etiam lupanar. Sumitur etiam pro spatio quinque annorum; quæ notio frequens apud historicos Romanos.

406 *Gerens*] Mallem, *rigens.* *Uno tegmine*] Ablativo casu pro Dativo, quod est elegantiæ priscæ. Lucilius: 'Esuriente leoni ex ore exsculpere prædam.' Prop. lib. I. 'Illa meo caros donasset funere crines.' *Tegmine*] Tecti, quo Polynices usus.

408 *Rabiem*] Rixam, seu litem.

409 *Defendere noctem*] Prohibere vel arcere injuriam noctis seu tempestatis. Virgilius: 'Hunc oro defende furorem.' Id est, prohibe. Quomodo apud Græcos ἀρήγειν et ἀρκεῖν, ambigua significatione.

410 *Alternis*] Mutua vice verborum, invicem. Virgilius: 'Alternis dicetis: amant alterna camœnæ.'

Intumuere satis, tum vero erectus uterque
Exertare humeros, nudamque lacessere pugnam.
Celsior ille gradu procera in membra, simulque
Integer annorum, sed non et viribus infra
Tydea fert animus; totosque infusa per artus
Major in exiguo regnabat corpore virtus.
Jam crebros ictus ora et cava tempora circum
Obnixi ingeminant, telorum aut grandinis instar
Rhipheæ, flexoque genu vacua ilia tundunt.
Non aliter quam Pisæo sua lustra Tonanti

exarserunt, tum autem uterque assurgens cœpit denudare humeros, ac inermis conserere certamen. Ille procerior erat statura ob amplos artus, et pariter florenti ætate; sed Tydeus non gerit animum robore inferiorem, et major fortitudo inspersa totis membris vigebat in parvo corpore. Jam obluctati iterant frequentes ictus circum os et circum cava tempora, instar telorum, aut grandinis in montem Ripheum incidentis, et cædunt sibi invicem curvato genu cava ilia. Ut cum quinquennales ludi celebrati in honorem Jovis Pisæi revertuntur, et arena calet magnis.

alibi voluimus ut iræ dictæ sint *seri* sermonibus; sed nulla fatigatione sententiæ probæ opus, libris non addicentibus.' *Barth.*—415 Priscianus lib. VII. hæc verba ita producit: *nec non et viribus infra;* Barthii membranæ: *set non.*—416 Petav. et Behot. *totos infusa.*—419 Agnoscunt omnes membranæ et edd. Lutatius etiam et Scholiastes vocem *telorum*, Barthio alioquin

NOTÆ

413 *Exertare humeros*] More pugilum.

414 *Celsior ille*] Polynices, quem oblongo et venusto corpore fuisse aiunt.

416 *Tydea fert animus*] Pro, Tydeus fert animum. *Totosque infusa per artus Major in exiguo regnabat corpore virtus*] De eodem Tydeo, Noster Theb. VI. 'Nunquam hunc animum natura minori Corpore, nec tantas ausa est includere vires.'

420 *Rhipheæ*] Rhiphei montes in Scythia Europæa, nimiis nivibus ac grandinibus expositi.

421 *Non aliter quam Pisæo sua lustra Tonanti*] Intelligit ludos Olympicos, quinto quoque anno redeunte, in honorem Jovis Olympici, celebrari solitos Olympiæ prope Pisas in Elide, in quibus oleagina corona donabantur victores. Horum originem aliqui referunt Pelopi, alii Herculi; nec primum editos in honorem Jovis, sed in funere Pelopis ab Atreo et Hercule. Verum hos ludos, progressu temporis intermissos, restauravit Iphitus Praxondæ filius, Elæus, et Jovi consecravit. Hinc profluxit illa celeberrima Olympiadum Epoche, quarum prima incidit in æstatem anni 777. ante Christum: et viginti et duobus annis præcedit Romam conditam. De Olympicorum ludorum et mercatus origine, restauratione, auctore, qui varius habetur, solennibus, accurate scripsit Pausanias Eliacorum priore, Benedictus Pererius Soc. Jes. in Principiis Naturalibus, et Scaliger Animadv. Euseb. *Pisæo Tonanti*] Jovi Olympico. Tonans proprium Jovis epitheton.

Cum redeunt, crudisque virum sudoribus ardet
Pulvis, at hinc teneros caveæ dissensus ephebos
Concitat, exclusæque expectant præmia matres.
Sic alacres odio, nullaque cupidine laudis
Accensi incurrunt, scrutatur et intima vultus
Unca manus, penitusque oculis cedentibus instat.
Forsan et accinctos lateri (sic ira ferebat)
Nudassent enses, meliusque hostilibus armis
Lugendus fratri, juvenis Thebane, jaceres,
Ni rex insolitum clamorem, et pectore ab alto
Stridentes gemitus, noctis miratus in umbris,
Movisset gressus, magnis cui sobria curis

sudoribus certantium; et hinc dissidium spectatorum exstimulat teneros adolescentes, et matres summotæ opperiuntur præmia. Sic ira alacres, et nullo inflammati laudis desiderio, irruunt; et curva manus rimatur interiora vultus, et valde premit declinantes oculos. Forsitan et strinxissent gladios lateri accommodatos (sic furor volebat) et adolescens Thebane honestius periisset adversarii ferro, a germano deflendus, nisi rex Adrastus, cui senectus magnis excitata solicitudinibus, jam leviore sopore tenebatur, gradus protulisset, stupens per tenebras noctis insuetas voces, et

suspectam.—424 In optimo Barthii codice est: *expectant gaudia matres*, altero suprascripto.—428 *Forsan et accincto* Gevart. aliique; sed lectionem nostram testantur Petrens. Exc. Cantab. Taurin. Burm. Petav. Put. Dan.

NOTÆ

422 *Crudis*] Magnis, duris sive vehementibus.

423 *At hinc teneros caveæ dissensus ephebos Concitat*] Id est, favor populi in studia divisi instigat ephebos. Et expressit studia faventium. *Caveæ*] Cavea hoc loco sumitur pro spectatoribus. Alias cavea, medius locus amphitheatri: depressior erat, ac propterea cavea dictus.

424 *Exclusæque matres*] Ratio, cur mulieres arcebantur a spectaculo Olympico, erat, ut pudori earum consuleretur: nudi enim certabant. Vide Pausaniam Eliacorum priore. Excipiebantur Cereris Antistitæ, quibus ob sacerdotii dignitatem concedebatur spectare ludos Olympicos. Ob eandem rationem Nero ad athletarum spectaculum invitavit et virgines Vestales. Suet. Ner. cap. 12.

425 *Nulla cupidine laudis*] Certabant enim Polynices et Tydeus noctu, nullisque præsentibus, qui testes esse potuissent fortitudinis et animi sui.

426 *Vultus*] *Vultus* hic in genitivo ponitur.

430 *Lugendus fratri*] Hoc enim Eteocles pie fecisset; nec postea fratres se invicem occidissent. *Juvenis Thebane*] Apostrophe ad Polynicem.

431 *Rex*] Adrastus. *Pectore ab alto*] Supple, ductos.

433 *Magnis cui sobria curis Pendebat somno jam deteriore senectus*] Quia in ingenti cura minor est somnus, et

Pendebat somno jam deteriore senectus.
Isque ubi progrediens numerosa luce, per alta
Atria, dimotis adverso limine claustris
Terribilem dictu faciem, lacera ora, putresque
Sanguineo videt imbre genas: Quæ causa furoris,
Externi juvenes? (neque enim meus audeat istas
Civis in usque manus) quisnam implacabilis ardor
Exturbare odiis tranquilla silentia noctis?
Usque adeone angusta dies? et triste, parumper
Pacem animo, somnumque pati? sed prodite tandem
Unde orti? quo fertis iter? quæ jurgia? nam vos
Haud humiles tanta ira docet, generisque superbi
Magna per effusum clarescunt signa cruorem.
Vix ea, cum mixto clamore obliqua tuentes
Incipiunt una: Rex o mitissime Achivum,

gemitus ductos e profundo pectore. Et is, ut procedens cum multis facibus per celsa atria, reclusis repagulis oppositæ portæ, aspicit rem dictu horrendam, vultus laniatos, et malas fœdatas cruore: Quæ causa irarum, advenæ adolescentes? ait: (neque enim mei cives ausi essent venire ad hanc pugnam:) quisnam est inflexibilis furor jurgiis turbare quietum silentium noctis? Usque adeone est brevis dies, et grave animo, capere somnum, et aliquam quietem? Sed tandem exponite, unde oriundi? quo itis? quæ causa contentionis? Nam tantus animus probat vos non esse ignobiles, et magna indicia generosæ originis elucent in sparso sanguine. Vix ea dixerat, cum simul ordiuntur, mixtis vocibus, aspicientes se invicem torvis oculis:

Laur. Lang. Buslid. Lipsian. alii, et edd. vett.—436 Barthii membranæ: *adverso a limine*, quod ille probat.—440 'Qui hæc supposuerunt, vellem mihi dicerent qua fiducia id fecerint. Lipsii liber priscam et germanam lectionem ingerit: *Civis inusque manus*, quod rectum est.' *Bern.* Taurin. habet: *Civis inire manus;* unus Burmanni: *Civis venire manus;* Petrens. Behot. Lang. Laur. alii, cum edd. vett. *Civis in usque manus.* Burmannus conjec-

NOTÆ

quia deficiente calore minimum somni capit senectus.

440 *Civis in usque manus*] Supple venire ad manus.

442 *Angusta dies*] Ad conserendam pugnam. *Triste*] Tristis res.

445 *Haud humiles tanta ira docet*] Virgilius Æneid. IV. 'Degeneres animos timor arguit.'

447 *Mixto clamore*] Uterque enim cœperunt simul loqui. *Obliqua tuentes*] Pro oblique, seu obliquis oculis se invicem intuentes.

448 *Achivum*] Achaia, unde Græci Achivi et Achæi dicti, duplex est. Minor in Peloponneso, mari a Septemtrione terminata, cujus initium Isthmus Corinthiacus, et cujus caput Corinthus: Ægialos antea vocabatur, propter urbes in littore ordine dispo-

Quid verbis opus? ipse undantes sanguine vultus
Aspicis. Hæc passim turbatis vocis amaræ
Confudere sonis: inde orsus in ordine Tydeus
Continuat, mœsti cupiens solatia casus:
Monstriferæ Calydonis opes, Acheloiaque arva
Deserui: vestris hic me ecce in finibus ingens
Nox operit: tecto cœlum prohibere quis iste
Arcuit? an quoniam prior hæc ad limina forte

Rex o placidissime Achæorum, quid necesse est loqui? ipse cernis vultus cruore respersos. Hæc verba passim permiscuere confusis sonis iratæ vocis. Inde incipiens Tydeus, distincte prosequitur: Quærens levamentum tristi infortunio, reliqui divitias monstriferæ Calydonis, et campos Acheloi: ecce hic horrenda nox me deprehendit in vestris finibus. Quis iste prohibuit me devitare sub tecto tempestatem?

----

tabat: *neque enim meus audeat ire Civis in usque manus.*—449 *Quid verbis opus est? undantes* Lipsian. Buslid. Lang. Laur. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *Quid verbis opus? ipse undantes* Behot. Petrens. Taurin. &c. cum Gevart. Grasser. Amstel. Gronov. et recentt.—454 Behot. Taurin. et Burm. *hæc* pro *hic*: 'scilicet librarios offendit abundantia sermonis: *hic in finibus vestris*: abesse poterat *hic*; sed et recte adest.' *Burm.* Cf. Propert. I. 19. 7. IV. 4. 12. Codex Burmanni præterea transponit verba, et omittit vocem *ecce*, ita: *Deserui: hæc me vestris in finibus ignes*, et pro varia lectione: *in finibus urgens*. 'Sed ita claudicat versus, nisi hiatum admittamus; quem Statius tamen in deliciis non habuisse videtur.' *Burm.*—455 Behot. *tectum cælum*, et pro v. l. *tecto*; Taurin. *tecto tælum.*—456 *Arguit* Taurin. Burm. Barthiani, Lipsian. Buslid. Lang. Laur. Petav. Put. Dan. Behot. Venett.

NOTÆ

sitas. Altera et major Achaia erat extra Peloponnesum, quæ habebat ad Ortum partem Ægæi maris, ad Occasum Epirum; a Septemtrione Macedonia, a Meridie vero Crissæo sinu atque Saronico terminabatur. Incipiebatque ab Isthmo, quo a Peloponneso dividebatur. Hæc in multas regiones scindebatur, quarum præcipuæ erant Attica, Bœotia, Phocis, et Locris.

450 *Turbatis sonis*] Supra mixto clamore.

452 *Mœsti casus*] Cædis scilicet fratris, quem imprudens in venatione occiderat.

453 *Monstriferæ*] Ob aprum Calydonium, quem Diana immiserat, quemque postea Meleager occidit. Vide Ovid. Met. VIII. Fab. 4. *Acheloiaque*] Sic dicta ab Acheloo amne, qui in Thessalia oriens, Ætoliam præterfluit et Acarnaniam. Antea vocabatur Thoas, et Strabo testatur suo tempore vocari Acarnanam. Erant et alii tres fluvii ejusdem nominis, unus in Asia Minori, cujus ortus erat in monte Sipylo, ut tradit Pausanias; alter in Achaia Peloponnesi juxta urbem Dymen: tertius vero juxta urbem Lamiam dictam, ut refert Strabo. Hic, de quo agimus, nunc ab aliis hodie *Aspri* vocatur, Nigro *Catochi*; Cyriaco Aconitano *Geromlea*; accolis *Pachicolamo*.

455 *Cœlum*] Hic pro aëre, seu potius pro injuria aëris.

Molitur gressus? pariter stabulare bimembres
Centauros, unaque ferunt Cyclopas in Ætna
Compositos, sunt et rabidis jura insita monstris,
Fasque suum: nobis sociare cubilia terræ?
Sed quid ego? aut hodie spoliis gavisus abibis,
Quisquis es, his; aut me, si non effœtus oborto

an quia prior forte pervenit ad has fores? Tradunt semiferos Centauros contineri in eodem stabulo, et Cyclopes in Ætna simul dormire. Sunt et leges innatæ crudelioribus belluis, et jus suum: nobis non licuit cubare in eodem loco? Sed quid ego? aut discedes hodie his lætus exuviis, quisquis es: aut me senties, si animus

---

Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *Arcuit* Grasser. Gevart. Dan. Heins. Gronov. Barth. et recentt. et sic etiam correxit Heinsius ad Ovid. Heroid. Epist. v. 16. probante Burmanno. Vide G. Voss. ad Vell. Pat. p. 122. —457 *Molitus gressus* malit Bernartius; *Molitus gressum* ex optimis membranis profert Barthius; nostram tamen lectionem non damnat.—458 *Cyclopes in Ætna* Put. Lipsian. Buslid. Lang. Laur. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *Cyclopas* Petav. Dan. Behot. Petrens. Taurin. Burm. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—459 *Composito* Aldd. Colin. Gryph. et Basil. *Compositos* ex Venet. 4. restituit Bern. et sic Petrens. Behot. Taurin. Dan. Put. Petav. Grasser. Gevart. Dan. Heins. Gronov. et Barth. *et rapidis* Petav.—461 *Ecquid ego* in quibusdam codd. *aut hodie* Behot. et optimæ Barthii membranæ. Emendandum ita ante ex suis libris vidit V. D. J. Sincerus in Promulside.—462 *Quisquis is es* Burmannus ad Ovid. Trist. III. 9. 56. *Quisquis es is* Aldd. Colin. Gryph. et Basil. *Quis-*

NOTÆ

457 *Molitur*] In optimis membranis: *Molitus.*

Bimembres Centauros] Centauri dicuntur *bimembres*, quia media parte erant homines, media equi.

458 *Cyclopas*] Thucydides lib. VI. Antiquissimi feruntur in Ætna Cyclopes, et in alia parte Siciliæ Læstrygones habuisse sedes. Idque declarant portentosa eorum cadavera, et monstrosi specus, quæ in hunc usque diem pro ostentis visuntur, teste Fazelo rerum Sicularum lib. I. *Ætna*] Mons Siciliæ notissimus, flammas vomens, cujus descriptionem vide apud Petrum Bembum.

459 *Compositos*] In somnum scilicet. Virgilius Georg. IV. 'Vix defessa senem passus componere membra.' *Sunt et rabidis jura insita monstris, Fasque suum*] Eodem spectant hæc Juvenalis Sat. V. 'Quando leoni Fortior eripuit vitam leo? quo nemore unquam Expiravit aper majoris dentibus apri? Indica tigris agit rabida cum tigride pacem Perpetuam, sævis inter se convenit ursis: Ast homini ferrum letale incude nefanda Produxisse parum est.'

460 *Nobis sociare cubilia terra*] Supple, non licuit?

461 *Sed quid ego*] Subintellige, hæc jacto, seu similia. *His spoliis gavisus*] Sic Virgilius Æneid. X. 'Aut hodie victor spolia illa cruenta, Et caput Æneæ referes.' Respexit autem morem, quo victores arma pretiosasque vestes adimebant victis. Hic *his*, δεικτικῶς, pro pelle apri Calydonii, qua indutus erat. Pelles enim bestiarum et animalium dicuntur spolia et exuviæ.

Sanguis hebet luctu, magni de stirpe creatum
Œneos, et Marti non degenerare paterno
Accipies. Nec nos animi, nec stirpis egemus,
Ille refert contra: sed mens sibi conscia facti
Cunctatur proferre patrem: tunc mitis Adrastus,
Immo agite, et positis, quas nox inopinaque suasit
Aut virtus, aut ira, minis, succedite tecto.
Jam pariter coëant animorum in pignora dextræ.

enectus recenti dolore non torpet, ortum ex genere celebris Œnei, et non desciscere a virtute paterni Martis. Ille Polynices respondet contra; nec animus nobis deest, nec splendor natalium: sed mens gnara paterni facinoris dubitat genitorem nominare. Tunc lenis Adrastus inquit: Immo agite, et missis minis, quas nox, aut subita virtus, aut ira suggessit, subite regiam; dextræ etiam jungantur in pignus

quis es his Petrens. Taurin. Behot. Put. Petav. Dan. Lipsian. Buslid. Lang. Laur. et Venett. 3. 4. quod restituit Bern. et receperunt Lindenbrog. Cruc. Gevart. Grasser. Dan. Heins. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *effatus aborto* Taurin. et Burm. *ab orto* Barthii membranæ; unde ille: *aut me, ni* (*non effatos ab ortu*) *Sanguis, &c.*—464 *Oneos* Behot.—466 Dan. Petav. Put. Behot. Petrens. Exc. Cantab. Lipsian. Buslid. Lang. et Laur. *conscia fati;* et hoc responerunt Lindenbrog. Cruc. et Gevart. Nostram lectionem testantur omnes codd. Barthiani, cum Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. et sic ediderunt Dan. Heins. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *conscia fatali* Taurin. sed voluit *fati.*—468 Barthii membranæ: *inopina suasit,* quod ille probat; et sic habent etiam Aldd. Colin. Gryph. et Basil. et tuetur V. D. Nic. Erythræus ad Virgil. in 'Suevit.' Lectionem nostram servant Behot. Petrens. Exc. Cantab. Lipsian. Buslid. Lang. Laur. Petav. Dan. Put. Taurin. Lindenbrog. Bern. Cruc. Gevart. Grasser. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—470 Lipsian. et nonnulli Barthiani: *coëant ambo-*

NOTÆ

462 *Oberto luctu*] Ob cædem fraternam imprudenter a me commissam.

464 *Œneos*] Œneus rex Calydonis, pater Tydei. *Et Marti non degenerare paterno*] Quia Mars dicebatur concubuisse cum Althæa uxore Œnei, et ex ea suscepisse Meleagrum: hinc dicit *Martem paternum.*

466 *Ille*] Polynices. *Facti*] Legitur et *fati.* *Facti* vero incesti et parricidii, cujus reus Œdipus pater. *Fati* autem, qua lectione minor culpa parentum, cum fato, quod inevitabile est, imputatur.

467 *Cunctatur proferre patrem*] Omne malum enim aut timore aut pudore natura perfudit, ut eleganter ait Tertullianus. Euripides Hippolyto: *Δουλοῖ γὰρ ἄνδρα, κἂν θρασυσπλαγχνός τις ᾖ, Ὅταν ξυνειδῇ μητρὸς ἢ πατρὸς κακά.* *Frangit enim animum viri, licet strenuus sit, quando sibi conscius est scelerum parentum.* Hinc cunctatur proferre Œdipi nomen, quia parricida erat et incesti cum matre reus.

470 *Coëant animorum in pignora dextræ*] Dare dextras in signum fidei et amicitiæ vetus est mos; unde dextra semper est habita propria sedes fidei, et ipsi consecrata: quin etiam fides repræsentatur per duas dextras junctas, ut videre est in veteribus nummis.

Non hæc incassum, Divisque absentibus acta:
Forsan et has venturus amor præmiserit iras,
Ut meminisse juvet: nec vana voce locutus
Fata senex: siquidem hanc perhibent post vulnera junctis
Esse fidem, quanta partitum extrema protervo
Thesea Pirithoo, vel inanem mentis Orestem
Opposito rabidam Pylade vitasse Megæram.

fidei. Non hæc frustra evenerunt, nec sine Deorum numine: forsan et futura amicitia hunc furorem præmiserit, ut dulce sit recordari. Nec longævus irrita voce ventura prædixit: si quidem referunt, tantam conjunctionem inter eos fuisse post hanc pugnam, quanta fuit Theseo cum petulanti Pirithoo, cum quo partitus est ultima discrimina, vel Oresti, mente capto, cum Pylade, quo medio declinavit furi-

---

rum; optimæ Barthii membranæ cum ceteris codd. *animorum.*—472 Taurin. Burm. Dan. Petav. Behot. et nonnulli Barthiani: *præmiserat;* optimæ Barthii membranæ: *permiserat;* Petrens. Buslid. Laur. Lang. Lipsian. Venett. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Grasser. &c. *præmiserit.*—475 *Isse fidem* conjectabat Barthius.—477 *Opposito rapidam Pilade* Aldd. Colin. Gryph. et Basil. *rabidam* Dan. Put. Petav. Lipsian. Buslid. Lang. Laur. Petrens. Taurin. Behot. et optimæ Barthii membranæ, cum edd. Linden-

NOTÆ

474 *Fata*] Futura, quæ fatis decernuntur.

475 *Esse*] Pro fuisse. *Quanta partitum extrema protervo Thesea Pirithoo*] Celebrantur, maxime apud veteres, quinque amicorum paria, Thesei nimirum et Pirithoi, Orestis et Pyladis, Tydei et Polynicis, quæ hic designantur: Achillis et Patrocli, Herculis et Telamonis. *Partitum*] Τὸ *partitum* regitur a τῷ *perhibent* superioris versus, et subintelligendum est, fuisse. *Protervo*] Supple, cum.

Thesea] Theseus, Ægei et Æthræ filius, unice amabat Pirithoum, cui gratificaturus descendit cum eo in Inferos ad rapiendam Proserpinam. Quæ expeditio erat periculosissima: ubi enim eo pervenerunt, Theseus in vincula conjectus est, et Pirithous a Cerbero devoratus. Theseus tandem ab Hercule liberatus fuit. Pirithous erat filius Ixionis et alterius mulieris, quam Nepheles, ex qua nati dicuntur Centauri. *Extrema*] Id est, extrema pericula. Tacitus lib. XIV. 'Vitam ipsam in extremum adductam.'

476 *Inanem mentis*] Sic Ovid. Epist. III. 'Sanguinis atque animæ corpus inane fuit.' Sic 'inanissimæ prudentiæ' apud Ciceronem pro Murena. *Orestem*] Orestes Agamemnonis et Clytemnæstræ filius, ultor paternæ necis, matrem interfecit, quapropter furore correptus est. Sed hoc solatium recepit in sua calamitate, quod Pyladem habuit omnium suarum profectionum socium, ac comitem periculorum: tantaque in se invicem amicitia conjuncti sunt, ut alter pro altero mori non recusaret. Vide Lucianum Toxari. Pylades autem erat filius Strophii Phocidis reguli, qui Orestem neci subtractum educaverat.

477 *Megæram*] Megæra una ex tribus Furiis, quæ Orestem ob cædem matris exagitabat.

Tunc quoque mulcentem dictis corda aspera regem
Jam faciles (ventis ut decertata residunt
Æquora, laxatisque diu tamen aura superstes
Immoritur velis) passi subiere penates.
Hic primum lustrare oculis cultusque virorum
Telaque magna vacat: tergo videt hujus inanem
Impexis utrimque jubis horrere leonem,
Illius in speciem, quem per Theumesia Tempe
Amphitryoniades fractum juvenilibus armis

bundam Megæram. Tunc etiam, ut debellata ventis maria quiescunt, attamen aura diu superstes paulatim cessat in vexatis velis; sic juvenes jam mitiores, obsequentes regi lenienti verbis suis feros eorum animos, ingressi sunt regiam. Hic primum facultas est Adrasto percurrendi visu indumenta, et ingentia Juvenum tela. Cernit supra dorsum hujus rigere pellem leonis, incomtis ex utroque humero jubis, instar illius leonis, quem Amphitryonis filius adhuc adolescens clava confregit in amœnis

brog. Cruc. Gevart. Grasser. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—480 Lipsian. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. et Basil. *lassatisque;* et sic legit Dan. Heinsius ad Claud. Rufin. I. 276. *laxatisque* Petrens. Exc. Cantab. Taurin. Burm. Behot. Dan. Put. Petav. Laur. Lang. Buslid. et optimi Barthiani, cum Bern. Lindenbrog. Gevart. Grasser. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—486 Codex Gronovii, (vide Diatr. p. 223. ed. Hand.) alii Barthiani, Buslid. et vet. Lindenbrogii, *juvenilibus annis,* quod probat Gronovius l. l. *armis* habent optimæ Barthii membranæ, Laur. Lang. Lipsian. Behot. Petrens. Exc. Cantab. Taurin. Dan. Put. Petav. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Grasser. Lindenbrog. Cruc. Amstel. Gronov.

NOTÆ

479 *Jam faciles*] Id est, nondum deposita tota ira, sed in parte sedata verbis Adrasti. Comparatio enim, quæ hic affertur, ad hunc sensum nos ducit. *Ventis ut, &c.*] Non absimilis comparatio lib. VII. 'Ut si quando ruit, debellatasque reliquit Eurus aquas, pax ipsa tumet, pontumque jacentem Exanimis jam volvit hyems.'

481 *Passi subiere penates*] Cum Bernartius non intelligeret illud *passi*, emendavit, et substituit *passu subiere penates*. Non vidit illud *passi* referri ad τὸ *regem* supra.

483 *Inanem leonem*] Pellem leonis. Sic lib. VI. eodem sensu dicit 'inanem tigrin,' pro pelle tigridis.

485 *Theumesia Tempe*] Tempe proprie loca amœna prope Peneum Thessaliæ fluvium, nemoribus consita, et aquis irrigua. Unde loca similia in aliis regionibus Tempe vocantur. Hic autem significat tractum amœnissimum prope Theumesum montem Bœotiæ. Duos enim leones superasse dicitur Hercules, primum in Bœotia, Cithæronium vocatum, alterum prope Cleonas in Nemea, qui et 'Cleonæus,' et 'Nemeæus' dictus est.

486 *Amphitryoniades*] Hercules a patre Amphitryone. *Fractum juvenilibus armis*] Id est, clava occisum. *Ju-*

Ante Cleonæi vestitur prælia monstri.
Terribiles contra setis ac dente recurvo
Tydea per latos humeros ambire laborant
Exuviæ, Calydonis honos: stupet omine tanto
Defixus senior, divina oracula Phœbi
Agnoscens, monitusque datos vocalibus antris.
Obtutu gelida ora premit, lætusque per artus

campis Theumesi, et cujus exuviis induebatur ante certamen cum monstro Cleonæo. Contra horrendum setis, et adunco dente spolium, decus Calydonis, vix amplectebatur latos armos Tydei. Senior torpet immobilis tanto prodigio, intelligens sacra responsa Apollinis, et oracula edita in loquacibus speluncis. Fixis in terram oculis obmutuit ore gelato, atque hilaris tremor percucurrit ejus membra. Agnovit mani-

Barth. Veen. et Delph.—491 Taurin. et unus Burmanni: *divinaque oracula*; unde Burmannus conjectabat: *divinaque carmina.* Ceteri omnes codd. cum edd. vett. *divina oracula.*—493 *Obtuitu* Taurin. et unus Burmanni.—494

NOTÆ

vocalibus] Quia Hercules vix decimum octavum ætatis annum attigerat, cum occidit leonem Cithæronium.

487 *Cleonæi monstri*] Leo enim Cleonæus, seu Nemeæus, ingentis erat magnitudinis: ideo *monstrum* vocat. *Vestitur*] Pro vestiebatur. Tempus pro tempore, quod frequens non solum Poëtis, sed et scriptoribus. Sic supra 'esse' pro 'fuisse,' et infra 'affore,' pro 'adesse.' *Vestitur*, quia Hercules pelle leonis Cithæronii indutus erat, cum interfecit Cleonæum, cujus postea pelle semper indutus fuit. *Cleonæi*] Occisus est enim leo ille in Nemea Sylva, quæ est inter Cleonas parvum oppidum Arcadiæ, et urbem Phliuntem. Refert Plinius lib. VIII. cap. 6. in Europa, tantum inter Acheloum Nestumque amnes, esse leones, sed longe viribus præstantiores iis quos Africa aut Syria gignant.

489 *Ambire laborant*] Ob latitudinem humerorum Tydei.

490 *Exuviæ*] Exuviæ proprie spolia hostibus detracta. Sumitur et, ut hic, pro pelle apri, et cujusque animalis. Sic leonis exuviæ, serpentis exuviæ, pro pelle leonis, et leberide. Intelligit vero pellem Apri Calydonii, qui hic dicitur *Calydonis honos*, quia Meleager ceterique Calydonii principes hujus venatione et cæde decorati sunt ac illustrati. Apollodorus autem, Biblioth. lib. III. tradit illos, id est, Tydeum et Polynicem in clypeis gestasse, alterum apri, alterum leonis faciem.

491 *Defixus*] Proprium hoc ingentis stuporis mentis. *Senior*] Adrastus. *Divina oracula Phœbi Agnoscens*] Quibus scilicet cecinerat Apollo generos Adrasto 'ævo ducente . . . Setigerumque suem, et fulvum adventare leonem.'

492 *Vocalibus antris*] Non ipsa antra vocalia erant, sed vocalis Pythia, quæ ex iis oracula reddebat apud Delphos.

493 *Obtutu gelida ora premit*] Virgilius explicat: 'Obtutu tenet ora, soloque immobilis hæret.' *Lætusque per artus Horror iit*] Horror, seu tre-

Horror iit: sensit manifesto numine ductos
Affore, quos nexis ambagibus augur Apollo
Portendi generos, vultu fallente ferarum,
Ediderat: tunc sic tendens ad sidera palmas:
Nox, quæ terrarum cœlique amplexa labores
Ignea multivago transmittis sidera lapsu,
Indulgens reparare animum, dum proximus ægris
Infundat Titan agiles animantibus ortus,
Tu mihi perplexis quæsitam erroribus ultro
Advehis alma fidem, veterisque exordia fati

festo a Diis missos advenisse generos, quos dubiis responsis vates Apollo promitti cecinerat sub mendaci specie ferarum. Tunc sic porrigens manus ad astra: Nox, quæ involvens labores telluris et cœli transvehis diverso motu astra lucida, et inservis refovendis mentibus, dum sol propinquus excitet veloci ortu anxios mortales, tu mihi, propitia, sponte affers explicationem oraculi, in cujus indagatione dubiis erroribus implicabar, et patefacis decreta antiqui fati: fave operi tuo, et rata ha-

Horror init optimæ Barthii membranæ et Taurin.—502 *Tu mihi prolixis* Lipsian. et nonnulli codd. Barthiani. *quæsitam ambagibus* Taurin. ' An gloss.

NOTÆ

mor corporis, timoris est et gaudii. Sed hoc loco gaudii, unde *lætus* dicitur. Timoris horror est, quem Virgilius dicit: 'Horror ubique animum, simul ipsa silentia terrent.' Gaudii, ut apud Terentium: 'Totus, Parmeno, Tremo, ... postquam aspexi hanc.'

495 *Affore*] Pro, adesse, et *affore* pro, adfore. Sic Virgil. 'Ingenti cæde peracta Affore cernetis.' *Quos nexis ambagibus augur Apollo Portendi generos, vultu fallente ferarum*] Supra: 'Cui Phœbus generos (monstrum exitiabile dictu! Mox adaperta fides) ævo ducente canebat Setigerumque suem, et fulvum adventare leonem.' *Nexis ambagibus*] Oracula enim Phœbi semper obscura et obliqua erant. *Augur*] Apollo enim divinationibus præesse dictus. *Vultu fallente ferarum*] Quia pellibus ferarum tecti Tydeus et Polynices, ut diximus.

498 *Terrarum cœlique amplexa labores*] Nox enim hominibus Diisque data est ad quietem capiendam, et ad intermittendos labores, et solita ministeria, quæ per *terrarum* et *cœli labores* intelligit. *Amplexa*] Virgilius: 'Involvens umbra magna terramque polumque.'

499 *Multivago*] Vario enim motu ducuntur sidera.

501 *Titan*] Sol *Titan* dictus, quia erat filius Hyperionis, qui erat e numero Titanum. *Agiles*] Non ipsi *agiles*, sed quia agiles reddunt homines, ut redeant ad solitos labores.

502 *Perplexis erroribus*] Quia oraculum Apollinis explicare ipse Adrastus et Amphiaraus frustra tentaverant, nec verum agnoscere potuerant: unde ipsis necesse fuerat in varios errores incidere. Supra: 'Hæc volvens non ipse pater, non docte futuri Amphiaraë vides: etenim vetat augur Apollo.'

Detegis: assistas operi, tuaque omina firmes.
Semper honoratam dimensis orbibus anni
Te domus ista colet: nigri tibi, Diva, litabunt
Electa cervice greges, lustraliaque exta
Lacte novo perfusus edet Vulcanius ignis.
Salve prisca fides tripodum, obscurique recessus.

beas tua præsagia. Hæc domus te semper colet et venerabitur finito cujusque anni curriculo: furvæ pecudes delecto capite tibi, Diva, immolabuntur, et ignis sacer Vulcano recenti lacte respersus consumet exta lustralia. Salve antiqua veritas

vocis *anfractibus*? sed vide III. 615. et IV. 648.' *Burm.*—508 Heinsius ad

NOTÆ

503 *Exordia*] Decreta, seu oracula.

504 *Operi*] Supple, tuo. Noctu enim agnoverat, quos affore generos cecinerat Phœbus. Idcirco hoc illi attribuit, et gratias agit. *Tuaque omina firmes*] Id est, impleas nuptiarum celebratione.

505 *Dimensis orbibus*] Finitis singulis annis anniversaria sacra nocti promittit. Ut apud Virgilium Æneid. v. 'Annua vota tamen.'

506 *Nigri*] Victimæ enim nigri coloris immolabantur nocti, ut et Diis Inferis. Virgilius Æneid. VI. 'Ipse atri velleris agnam Æneas matri Eumenidum, magnæque sorori Ense ferit.' *Litabunt*] *Litare*, est proprie καλλιερεῖν, seu læta et prospera exta sacrificando habere.

507 *Electa cervice*] Multa enim cura victimæ eligebantur, ut Diis nihil nisi dignum offerretur. Pollux ait oportuisse esse omnibus membris, et artubus integras, non mutilas, non læsas, non distortas. *Lustraliaque*] Vel pinguia, quia censores peracto lustro, opimas, pinguesque ac eximias victimas immolabant. Ob id enim, per quinquennale tempus pecora, ut devota sacrificiis nutriebantur, ait Lactantius, et ideo 'pinguia.' Vel quia, ut ait Turnebus Advers. lib. VII. cap. 13. 'Quod cum omnia sacra nos purgent, et lustrent, extorum esu id maxime consequimur, et sacrificiorum participes sumus, a quibus impii arceantur.' Iisdem vocibus usus erat Virgil. lib. VIII. 'Vescitur Æneas simul, et Trojana juventus Perpetui tergo bovis, et lustralibus extis.' *Lustralia exta* vocat Livius, 'solennia,' ob solenne sacrificium.

508 *Lacte novo*] Sacrificia numinum inferorum, inter quæ censebatur et nox, et minorum Deorum lacte perfundebantur. *Edet Vulcanius ignis*] Quia in sacrificiis partem victimæ adolebant. Ignis *Vulcanius* dictus, quod Vulcanus igni præerat.

509 *Prisca*] Ob antiquitatem oraculi Delphici. *Tripodum*] De significatu tripodis non consentiunt scriptores. Homerus Iliad. Ψ. videtur innuere vas fuisse, quod tribus pedibus sustinebatur, et haberet ansas, sive aures, quibus caperetur. Callimachus in lavacro Dianæ tripodem, sellam fuisse dicit tribus pedibus innixam, cui Pythia insidens oracula reddebat. Hellanicus vas cineribus plenum. Strabo speluncam profundissimam. Lactantius lauri speciem fuisse ait. Vide et Plutarchum in So-

Deprendi, Fortuna, Deos. Sic fatus, et ambos
Innectens manibus tecta ulterioris ad aulæ
Progreditur. Canis etiamnum altaribus ignes
Sopitum cinerem et tepidi libamina sacri
Servabant. Adolere focos, epulasque recentes
Instaurare jubet: dictis parere ministri
Certatim accelerant: vario strepit icta tumultu
Regia: pars ostro tenues, auroque sonantes

Tripodum, et antri tenebrosi. Fortuna aperuit mentem Deorum. Sic locutus, et ambos capiens manibus, procedit ad penetralia ulterioris regiæ. Foci adhuc custodiebant in albentibus aris nondum extinctas favillas et libamenta sacri tepidi. Imperat ignes suscitare et referre novas dapes. Servi properant cum æmulatione jussa facere. Aula personat percussa diverso strepitu: pars instruere lectos

Ovid. Amor. I. 15. 41. legit *edit.*—510 'Blanditur pro vera lectione quod VV. DD. suaserunt: *Deprendit Fortuna Deos.*' Barth.—511 'In optimis vetustissimisque primum, dein in alteris etiam membranis nostris, clare scriptum offendimus: *In manibus nectens.* Nihil mutandum in vulgato.' *Idem.* —516 Taurin. *aula tumultu Regia.*—517 Duo epitheta *tenues* et *sonantes* sus-

NOTÆ

lene. *Obscurique recessus*] Intelligit hiatum fatidicum in templi Delphici penetralibus, super quem machina extructa fuit, ne Pythia in eum caderet, et super quam sine periculo posset exultare, et oracula reddere: quæ machina ob tres pedes quibus innitebatur, dicta fuit tripus.

510 *Deprendi* [*Deprendit*] *fortuna, Deos*] Sic Peyraredus legit, non *Deprendi*, ut habent codices: et ejus lectionem secutus sum.

512 *Canis*] Quia cineres albescunt.

513 *Libamina*] Intelligit vinum e pateris in ignem supra aram accensum, injectum: quem morem innuit Ovidius Met. XIII. 'Thure dato flammis, vinoque in thura profuso.' *Tepidi*] Hoc designat, superiori die vota fuisse persoluta, si tepidæ adhuc erant libationibus aræ.

517 *Ostro*] Ostrum purpuræ liquor, succus et color, unde pro ipso colore purpureo, ut hic, sumitur. Educebatur autem pretiosus ille liquor ex quodam genere conchæ, quæ 'purpura' vocabatur; 'murex' etiam, 'conchylium,' et 'ostrum' dicebatur. 'Purpuræ' autem, ut ait Plinius, 'florem illum, tingendis expetitum vestibus, in mediis habent faucibus. Liquoris est hic minimi in candida vena; unde pretiosus ille bibitur nigranti colore rosæ sublucens: reliquum corpus sterile: vivas capere contendunt, quia cum vita sua succum illum evomunt.' Vide Plinium lib. IX. cap. 36. et 37. Inventio autem tingendi cum sanguine purpurarum ascribitur Tyriis, referentibus Polluce in Onomastico, Nonno Dionys. IV. et Cassiodoro Variarum lib. I. Usus purpuræ antiquissimus, ut quæ tempore Herculis reperta fuerit.

Emunire toros, altosque inferre tapetas;
Pars teretes levare manu ac disponere mensas.
Ast alii, tenebras et opacam vincere noctem
Aggressi, tendunt auratis vincula lychnis.
His labor inserto torrere exsanguia ferro
Viscera cæsarum pecudum: his cumulare canistris
Perdomitam saxo Cererem: lætatur Adrastus
Obsequio fervere domum: jamque ipse superbis
Fulgebat stratis, solioque effultus eburno.

discubitorios stragulis purpureis, et auro crepantibus, et imponere densos tapetas: pars lucidas facere, et sternere rotundas mensas. At alii adorti umbras superare, et obscuram noctem, suspendunt e funiculis aureas lucernas. His opera est torrere immissis verubus exanimas carnes mactatarum pecudum: illis onerare canistra panibus e frumento lapide molito. Gaudet Adrastus servitio agitari familiam. Jamque ipse splendebat supra magnifica stragula, recubans in lecto

pecta fuerant Barthio et Jortino; Burmannus vero defendit.—518 *Emunire toris* conjectabat Barthius; *Emunire parat* nonnulli Barthiani. *alteque inferre* codex Put. *aliosque inferre* solus multorum codicum jactator Grasserus.—521 Taurin. *vincla lichinis;* unus Burmanni: *vincula linghinis.* Burmannus con-

NOTÆ

518 *Emunire toros*] Ex veterum consuetudine, ut lectos cœnatorios sub horam cœnæ stragulis vestibus, textilibus aut purpureis, insternerent.

519 *Levare manu*] Id est, lucidas reddere, ut apud Virgilium: 'Levato lucida ferro.'

521 *Tendunt auratis vincula lychnis*] Veteres plerumque utebantur pensilibus lucernis. Sic et Virgilius: 'Dependent lychni laquearibus aureis.'

523 *Canistris*] Mos videtur fuisse apud veteres, ut panis non argenteis, sed vimineis vasculis inferretur.

524 *Molitam saxo Cererem*] Veteribus incognitus usus moletrinarum, seu ut nunc vocantur, molendinorum fluvialium. Utebantur saxis molisque trusatilibus ad terendum triticum. Huic operæ adhibiti primum servi, ut videre est apud Plautum et Terentium pluribus in locis. Tandem jumenta, quæ ob id Suetonius vocat *pistrinensia.* Pistrina enim vocabantur loca, in quibus triticum molebatur. Tandem ævo Ciceronis repertæ molæ aquariæ. *Cererem*] Cererem pro frugibus et pane sumi omnibus notum est, quia, ut refert Plinius lib. VII. cap. 56. 'Ceres frumenta invenit, cum antea glande homines vescerentur. Eadem molere et conficere: ob id Dea judicata.' Pausanias in Laconicis tradit Miletam Lelegis filium in Alesia vico molam primum invenisse, ejusque usum in molendia frugibus docuisse, ac inde dictum eum vicum 'Alesiam,' quasi pistrinum, aut pistorium.

526 *Solioque*] Solium hic lectum cœnatorium significat. Veteres enim epulantes toris cubabant, quod 'accumbere' et 'discumbere' etiam dicitur. Et hic Poëta servat morem sui temporis. Homerus autem sedentes ad mensas, non accumbentes Heroës facit.

Parte alia juvenes siccati vulnera lymphis
Discumbunt: simul ora notis fœdata tuentur,
Inque vicem ignoscunt: tunc rex longævus Acesten
(Natarum hæc altrix, eadem et fidissima custos
Lecta sacrum justæ Veneri occultare pudorem)
Imperat acciri, tacitaque immurmurat aure.
Nec mora præceptis; cum protinus utraque virgo
Arcano egressæ thalamo (miserabile visu)
Pallados armisonæ, pharetratæque ora Dianæ

eburneo. Parte alia adolescentes, lotis aqua plagis, discumbunt, et una aspiciunt vultus suos livoribus turpatos, sibique invicem parcunt. Tunc senior rex Adrastus jubet Acesten accersi (hæc educatrix erat, et eadem custos fidelissima filiarum ejus, electa, quæ eas domi abditas teneret, et illibatam earum pudicitiam legitimis nuptiis conservaret) et tacite insusurrat in ejus aurem. Nec jussis dilatio; cum ambæ puellæ statim exiere secreto cubiculo (mirum aspectu) habentes vultus

jectabat: *vincla lychnucis.*—531 'Nihil vetustissimæ membranæ variant hoc loco, nisi quod suspicionem tamen unus codex movet, in quo clare scriptum, *Venerique.*' Barth.—534 Behot. *egressæ a thalamo.* 'In vetustissimo exemplari *archana* inserta aspiratione semper legitur.' *Barth. mirabile visu* Petrens. Taurin. Burm. Behot. Dan. Put. Petav. Laur. Buslid. Lang. Lipsian. optimi Barthiani, Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. Grasser. Gevart. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *miserabile visu* nonnulli Barthiani, quod receperunt Editores Bipontini.—539

NOTÆ

527 *Siccati vulnera lymphis*] *Lymphis,* id est, aqua. Quia fluxus sanguinis aquæ frigore sistitur. Sic Virgilius Æneid. x. 'Vulnera siccabat lymphis.'

531 *Sacrum pudorem*] Intemeratam pudicitiam, seu virginitatem. *Justæ Veneri*] Justis et legitimis nuptiis. *Occultare*] Id est, in secretiore aulæ parte asservare. Credebant siquidem violari quodammodo pudorem virginum ac verecundiam, si in hominum conspectum prodiissent.

532 *Tacita*] Pro tacite, seu summissa voce.

533 *Utraque virgo*] Argia et Deiphyle filiæ Adrasti, ut lib. II. videbitur.

534 *Arcano thalamo*] Hoc ex more Græcorum veterum, apud quos conclavia mulierum erant in interiore parte domus, quæ ob id 'gynæconitis' appellabatur: quod simul a Parthis observatum veteribus, servatum et nunc Persis, et populis orientalibus. Hæ gynæconitides, necnon ipsæ mulieres, Arabico vocabulo *haram,* id est, vetitum ac prohibitum, appellantur. Observant etiam hunc morem nonnulli apud Europæos.

535 *Pallados armisonæ*] Pallas Græcis, Minerva Latinis, fingitur e cerebro Jovis prognata, sapientiæ, et bonarum omnium artium Dea, inventrixque lanificii: ab Atheniensibus religiose colebatur. *Armisonæ*] Quia repræsentabatur armata, et formidabilis ægide, hasta, et galea. *Pharetratæque Dianæ*] Diana Latonæ ex Jove filia, nata in Delo insula cum

Æqua ferunt, terrore minus: nova deinde pudori
Visa virum facies: pariter pallorque, ruborque
Purpureas hausere genas: oculique verentes
Ad sanctum rediere patrem. Postquam ordine mensæ
Victa fames, signis perfectam auroque nitentem
Iasides pateram famulos ex more poposcit,
Qua Danaus libare Deis seniorque Phoroneus

similes armatæ Minervæ, et pharetratæ Dianæ, terrore excepto. Nova deinde res fuit verecundiæ earum, visi hominum vultus: pallor et rubor æqualiter occuparunt earum pulchras malas, et pudentes oculi conversi sunt ad venerandum parentem. Expleta fame dapibus, aliis post alias repositis, Adrastus Iasio oriundus petit a ministris, ex consuetudine, scyphum cælaturis elaboratum, et auro fulgentem, qua

'Meliorem lectionem arbitrer, si codd. aliqua addicant *mensis*; sic enim non semel Maro, et magis grandior fiat locutio.' *Barth.*—539 *Purpureas auxere genas* conjecit Bernartius; sed nihil mutandum putat Barthius.—544

NOTÆ

Apolline eodem partu. Eadem existimata, quæ Luna, Proserpina, et Hecate, ut plerisque placet, ac Lucina. Hæc ob virginitatis amorem dicitur cœtus hominum refugisse, et venando sylvas coluisse, paucarum virginum comitatu contenta: arcum ferebat et pharetram, inde *pharetrata* Nostro dicta: succincta semper incedens, et cothurno induta: ob hancque rationem Dea sylvarum, et nemorum habebatur.

536 *Terrore minus*] Id est, excepto terrore. Imitatus est noster Propertium lib. IV. El. 1. 'Quippe suburbanæ parva minus urbe Bovillæ.' Arma autem, quibus instructæ erant Pallas et Diana, quendam terrorem, seu torvum quid pulchritudini earum miscebant. *Nova deinde pudori Visa virum facies*] Id est, facies virorum nova res visa est pudicis virginibus. Aditus enim in gynæconitida viris non patebat.

537 *Pallorque ruborque Purpureas hausere genas*] Id est, pallor ruborque sibi invicem succedebant in earum genis. Et timidorum eleganter exprimit mores. Sic de Thiodamante Noster Th. x. 'Et trepidas incerto sanguine reddit Exhauritque genas.' Horatius I. Od. 13. 'Tunc nec mens mihi nec color Certa sede manet.'

538 *Oculique verentes Ad sanctum rediere patrem*] Expressit mores erubescentium, qui si in novam inciderint faciem, statim suos oculos ad notam sibi personam detorquent. *Sanctum patrem*] Sic sanctos parentes dicit Epicedio Glauciæ: 'Fas mihi sanctorum venia dixisse parentum.' Parentes enim Dii domestici.

539 *Ordine mensæ Victa fames*] Ordinem mensæ dicit, quia cœna in plures missus dividebatur. Noster Achill. II. 'Ut placata fames epulis bis terque repostis.'

541 *Iasides*] Adrastus, quem vocat Iasidem ab Iasio antiquo rege Argivorum. *Ex more*] Solebant enim veteres peracta cœna in honorem Deorum fundere.

542 *Qua Danaus libare Deis seniorque Phoroneus Assueti*] Virgil. Æn. I. 'Implevitque mero pateram quam Belus et omnes A Belo soliti.'

Assueti: tenet hæc operum cælata figuras:
Aureus anguicomam præsecto Gorgona collo
Ales habet: jam jamque vagas (ita visus) in auras
Exsilit: illa graves oculos, languentiaque ora
Pæne movet, vivoque etiam pallescit in auro.
Hinc Phrygius fulvis venator tollitur alis:

Danaus et longævus Phoroneus consueverant fundere vinum in honorem Deorum. Is scyphus habet hæc argumenta figuris insculpta. Volucer in auro repræsentatus tenet amputatam cervicem Gorgonis anguibus crinitam; et jam (ita videbatur) ille evolat in tenues auras: hæc pæne movet os languens, et moribundos oculos, et pallet etiam in fulvo auro. In alia scyphi parte venator Phrygius rapitur a fulvis

Idem Bernartius legendum sine ullo dubio ait, *præsecto;* sed hoc habent omnes codd. cum Venett. Aldd. Colin. Gevart. Lindenbrog. Cruc. Grasser. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *præfecto* error est in Gryph. 2. cujus textum, hic illic correctum, recudendum curavit Bernartius.—548

NOTÆ

Danaus] Beli filius, Ægypto profectus, Argorum regnum hoc modo obtinuit. Illo contendente de regno Argorum, cum Gelanore Agenoris filio, incertisque Argivis, utri eorum adjudicarent regnum, accidit, ut lupus taurum his spectantibus adoriretur, ac occideret; quo viso Argivi regnum Danao tradiderunt: judicantes lupo Danaum, ut extraneum designari, Gelanorem vero tauro, quod est domesticum animal. *Libare*] Est aliquid leviter degustare, strictim attingere, offerre Diis, et vinum fundere in honorem Deorum. Quæ significatio est hujus loci. *Phoroneus*] Vide supra vs. 252.

543 *Hæc*] Supple, patera cælata, seu exsculpta. *Tenet operum figuras*] Pro habet opera figurata.

544 *Aureus anguicomam præsecto Gorgona collo Ales habet*] Id est, Perseus in auro sculptus tenet manu caput præsectum Gorgonis anguicomæ. *Anguicomam Gorgona*] Medusam designat, quæ loco crinium caput anguibus circumdatum habebat, cuique caput Perseus amputavit. *Ales*] Perseus, ut jam diximus. Ei enim, proficiscenti ad expeditionem Gorgonum, Mercurius talaria sua dederat.

546 *Exsilit*] Id est, tollit se, seu tollere se videtur. Tam bene sculptus erat Perseus, ut post amputatam cervicem Medusæ evolare in aërem videretur. *Illa*] Gorgon, seu Medusa. *Graves*] Morituros, vel *graves* refert ad fabulam, qua caput Medusæ in saxa spectantes vertere dicebatur: major autem vis erat in oculis.

547 *Pæne movet, vivoque etiam pallescit in auro*] Hoc maxime commendatur ars sculptoris, quod etiam in vivo, seu nativum colorem retinente, auro pallorem in vultu morientis Gorgonis effinxerit.

548 *Phrygius venator*] Ganymedes Trois regis Trojæ filius, quem rapuit Jupiter in aquilam conversus, dum venaretur in Ida monte. *Phrygius*] Trojanus. *Fulvis alis*] Supple, aquilæ, et hoc loco imitatus est Papinius Virgilium lib. v. 'Intextusque puer frondosa regius Ida Veloces jaculo cervos cursuque fatigat, Acer, anhelanti similis: quem præpes ab Ida

Gargara desidunt surgenti, et Troja recedit:
Stant mœsti comites, frustraque sonantia laxant
Ora canes, umbramque petunt, et nubila latrant.
Hanc undante mero fundens, vocat ordine cunctos
Cœlicolas, Phœbum ante alios; Phœbum omnis ad aras
Laude ciet comitum, famulumque, evincta pudica

pennis Aquilæ: Gargara deprimuntur sublato, et Troja removetur: stant afflicti socii, et canes nequicquam solvunt stridentes fauces, et petunt umbram, ac nubes allatrant. Adrastus, fundens hunc scyphum plenum vino, invocat omnes serie cœlites, præ ceteris Apollinem; omnis cohors sociorum ac servorum, redimita lauro casta,

Hunc versum non, nisi in margine, habet Taurin.—549 Optimus Barthii codex: *ac Troja*. Pro *desidunt* Taurin. habet, *descidunt;* voluit, *descendunt*. Cf. Achil. II. 308.—550 'In eodem optimo libro superest veritas scriptionis Papinianæ *sonacia*, cum interpretatione: 'sonare consueta.'' *Barth.* Pro *laxant* Nic. Heinsius ad Ovid. Trist. II. 459. legit, *lassant;* quod probat P.

NOTÆ

Sublimem pedibus rapuit Jovis armiger uncis. Longævi palmas nequicquam ad sidera tendunt Custodes, sævitque canum latratus in auras.'

549 *Gargara*] Unum e quatuor cacuminibus montis Idæ secundum Strabonem, qui tria altera vocat, Phalacra, Lecten, et Pergama. Erat etiam urbs ejusdem nominis in Troade. *Desidunt*] Hoc probatur ex Theoremate 57. Opticæ Euclidis: 'Oculo celeriter moto, res spectatæ, procul positæ, relinqui seu desidere videntur.' *Surgenti*] In altum. *Troja*] Troja urbs primaria Troadis, expeditione Græcorum, suoque excidio notissima. *Recedit*] Recedere videtur, ita judicante oculo, qui motu conspecto, se quiescere sibi visus, terram retrocedere credit. Virgilius Æneid. III. 'Terræque urbesque recedunt.'

550 *Comites*] Amici, famulique.

551 *Umbramque*] Umbram, quam raptus Ganymedes surgendo efficiebat.

552 *Hanc*] Pateram. *Undante mero fundens*] Antiquam expressit consuetudinem libandi. Nihil enim apud veteres frequentius, quam post cœnam in honorem Dei alicujus, vini paululum infundere, vel in mensam vel in ignem; vel in terram, vel aquam, pro re præsenti. De mensa hic et apud Virg. Æn. I. 'Dixit, et in mensa laticum libavit honorem.' De igne Noster infra: 'Fundite vina focis.' De terra, Virgilius Æn. V. 'Duo rite mero libans Carchesia Baccho Fundit humi.' De aqua vero Noster Propemptico Metii Celeris: 'Prima salutavit Capreas, et margine dextro Sparsit Tyrrhenæ Mareotica vina Minervæ.' *Vocat ordine cunctos Cœlicolas*] Moris etiam erat Pontificii in omnibus sacris, post speciales Deos, quibus sacrum fiebat, omnes Deos ex ordine invocare, ne, si quem omitterent, ultorem spreti numinis experirentur. Cujus plurima erant exempla.

554 *Pudica fronde*] Lauro, in quam Daphne conversa dicitur fugiendo Apollinem: hinc sacra Apollini.

Fronde, manus: cui festa dies, largoque refecti
Thure vaporatis lucent altaribus ignes.
Forsitan, o juvenes, quæ sint ea sacra, quibusque
Præcipuum causis Phœbi obtestemur honorem,
Rex ait, exquirunt animi: non inscia suasit
Religio: magnis exercita cladibus olim
Plebs Argiva litant: animos advertite, pandam:
Postquam cœrulei sinuosa volumina monstri,
Terrigenam Pythona, Deus septem orbibus atris
Amplexum Delphos, squamisque annosa terentem
Robora, Castaliis dum fontibus ore trisulco

præconiis invitat Apollinem ad altaria, cui Deo sacra dies est, et cujus causa ignes multo thure renovati coruscant in suffitis aris. Forsan, o juvenes, vultis scire, rex inquit, quæ sint ea solennia, et quare reddimus præcipuos honores Phœbo. Non ignara religio hæc docuit. Populus Argivus magnis olim affectus calamitatibus hæc sacrificia facit: mentem adhibete, exponam. Postquam Deus Apollo occidit, consumtis sagittis in numerosas plagas, cæruleum monstrum tortuosum spiris Pythona e terra ortum, qui ambiebat Delphos septem lividis gyris, et attenuabat squamis vetustas arbores, dum instratus aquis Castaliis aperit trisulcam gulam, quærens pabu-

Burmannus: et sic etiam codex Behot.—558 In optimis Barthii membranis clare scriptum est, *obtestamur*.—559 Behot. *exquirant animi*.—569 Laur.

NOTÆ

555 *Cui*] Apollini.

558 *Præcipuum Phœbi obtestemur honorem*] Id est, obtestemur præcipue Phœbum, per hæc sacra, ac solennia, quæ in honorem ejus facimus.

559 *Animi*] Subintellige, vestri.

562 *Cærulei sinuosa volumina monstri Terrigenam Pythona*] Longum hyperbaton. *Cærulei monstri*] Serpentes enim plerumque sunt cœrulei coloris. *Monstri*] Ob horrendam longitudinem. *Terrigenam Pythona*] Python serpens ingentis magnitudinis, nata in Phocide ex terræ corruptione post diluvium, ut ferunt Poëtæ. Hanc Junonis instinctu Latonam insequentem occidit Apollo: in cujus rei memoriam instituti ludi in honorem Apollinis in Phocide, 'Pythii' appellati, et ipsa mulier, quæ Delphis oraculo Apollinis præsidebat, 'Pythia' vocata, et ipse Apollo 'Pythius.'

564 *Delphos*] Delphi urbs Phocidis, oraculo Apollinis celeberrima, in Parnasso sita. Hujus situs describitur Justin. lib. XXIII. Heliodor. lib. II. De templo vero Delphico ac oraculo consule Pausaniam Phocicis, Strabonem lib. IX. et Diodorum Siculum lib. XVI.

565 *Castaliis fontibus*] Fons Castalius in Phocide, prope Parnassum montem, cujus aquæ fatidicæ erant, scriptis Poëtarum notissimus. Hujusce fontis, ut refert Ammianus Marcellinus, venas fatidicas obstruxisse dicitur Cæsar Adrianus, mole saxorum ingenti, veritus ne, ut ipse, præcinentibus aquis, capessendam

Fusus hiat, nigro sitiens alimenta veneno,
Perculit, absumtis numerosa in vulnera telis,
Cyrrhæique dedit centum per jugera campi
Vix tandem explicitum, nova deinde piacula cædi
Perquirens, nostri tecta haud opulenta Crotopi
Attigit: huic primis, et pubem ineuntibus annis
Mira decore pio servabat nata penates
Intemerata toris: felix, si Delia nunquam

la atro veneno, et eo monstro vix tandem evoluto texit centum jugera agri Cyrrhæi: deinde cupiens expiari ab hac cæde, venit ad non divitem domum Crotopi nostri. Huic assidebat in ædibus filia, nativa pulchritudine admirabilis in prima pubertate, et nuptiarum expers: fortunata, si nunquam Apollinis furta sensisset, nec cum eo

Buslid. Lipsian. Lang. Dan. Put. Petav. Taurin. Barth. alii, cum edd. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Lindenbrog. Cruc. et Grasser. *piacula cædis;* Petrens. Behot. Barthiani, Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *piacula cædi.*—571 *Contigit* optimæ Barthii membranæ. Taurin. Barth. Put. Petav. Lipsian. Laur. Lang. Buslid. et omnes Barthiani, cum Venett. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *pubescentibus;* Dan. Behot. et Petrens. cum Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.

NOTÆ

Rempublicam comperit, alii similia etiam docerentur. Sed postea Julianus has recludere cogitavit; ac statim circum humata corpora statuit eo ritu transferri, quo Athenienses insulam purgaverunt Delon. *Ore trisulco*] Ob linguam trisulcam. Virgilius Geor. III. 'Linguis micat ore trisulcis.'

568 *Cyrrhæique*] A Cyrrha urbe sita ad Parnassi radices. Vide supra vs. 62.

569 *Vix tandem explicitum*] Eleganter longitudinem exprimit serpentis mortuæ, quæ non tota explicita centum jugera tegebat. Nam viva serpens semper se implicat. *Nova deinde piacula cædi Perquirens*] Alludit ad morem, quo, qui cædem fecerant, tanquam polluti expiarentur; alias in cœtus non admittebantur: et hæc expiatio fiebat aqua fluviali. Ovidius in Fastis: 'O nimium faciles qui tristia crimina cædis Fluminea tolli posse putatis aqua!'

570 *Crotopi*] Hic Crotopus erat Argivorum rex, ac Apollinem cæde Pythonis pollutum expiavit. Mos enim erat apud Græcos, ut qui cædem commiserant, a regibus expiarentur. Vide Herodotum lib. I.

572 *Decore pio*] Naturali, non fucis aut cura decorato. *Servabat nata penates*] Ex Virgilio: 'Sola domum et tantas servabat nata penates.' Hæc vocabatur Psamathe. Infans autem, quem clam suscepit ex Apolline, Linus vocatus, ut discimus ex Theb. VI. discerptus fuit parvulus a canibus, ut hic infra dicitur. Unde graviter iratus Apollo immisit Argivis monstrum quoddam ποίνην appellatum, quod parvulos recens natos devorabat: quo occiso a Corœbo, idem Apollo gravissima peste Argivos afflixit. Hæc fuse a nostro infra describuntur. Consule etiam si vis Pausaniam in Atticis.

Furta, nec occultum Phœbo sociasset amorem.
Namque ut passa Deum Nemeæi ad fluminis undam,
Bis quinos plena cum fronte resumeret orbes
Cynthia, sidereum Latonæ fœta nepotem
Edidit: ac pœnæ metuens (neque enim ille coactis
Donasset thalamis veniam pater) avia rura
Eligit, ac natum septa inter ovilia furtim
Montivago pecoris custodi mandat alendum.
Non tibi digna, puer, generis cunabula tanti

junxisset clandestinum amorem. Nam, ut a Deo compressa est, enixa peperit Latonæ pulchrum nepotem, supra ripas fluminis Nemei, postquam luna decies suum orbem omnino complevit: ac supplicium verita (non enim ille genitor ignovisset nuptiis, quibus non consenserat) petit semotos campos, et clam committit educandum filium in claustro ovili, montano pastori. Non tibi, infans, erant cunabula conve-

---

pubem ineuntibus; Barthius conj. *adpubescentibus;* quod displicet Burmanno —576 Gronov. Obss. IV. 15. legit: *plena cum luce.*—585 Petav. et nonnulli

NOTÆ

573 *Delia*] Apollinea, quod Apollo natus esse creditur in Delo, unde 'Delius' dictus fuit.

574 *Furta*] 'Furtum' antiqui vocabant quicquid clam factum esset: unde concubitus clandestini, et adulteria passim Poëtis dicuntur *furta.* Virgilius Georg. IV. 'Martisque dolos et dulcia furta.' Noster hic et Theb. IV. 'Nocturnaque furta licentûm Cornipedum, ét cupidas Faunorum arcebo rapinas.' *Sociasset amorem*] Græci dicunt μίγνυσθαι φιλότητι καὶ εὐνῇ.

575 *Nemeæi ad fluminis undam*] Notat hic Lactantius morem Poëtarum, quo ex Diis genitos super fluminum ripas memorent esse editos, ut facilis nimirum posset esse ablutio. Virgil. Æn. I. 'Tune ille Æneas quem Dardanio Anchisæ Alma Venus Phrygii genuit Simoëntis ad undam?' Quin et notandus mos, quo mulieres lavabantur post partum. Plautus in Amph. duob. locis moris hujus meminit, et Terentius in Andria act. III. sc. 2. 'Nunc primum fac isthæc ut lavet.' Hic autem fluvius debet esse in Argolide prope Nemeam Sylvam; unde illi nomen.

576 *Bis quinos plena cum fronte resumeret orbes Cynthia*] *Cynthia,* luna, quæ eadem ac Diana, dicta a monte Cyntho Deli insulæ, in qua nata est. Legitimum autem et ordinarium partus tempus est mensis a conceptu decimus. Id sacri et profani libri testantur. Sed menses illi decem lunares sunt, ut fuse exponit Laurentius Ramires in Pentecontarcho. *Plena cum fronte*] Id est, hi menses decem debent esse completi. Nota illa Virgilii: 'Matri longa decem tulerunt fastidia menses.' Ovidius Fast. II. 'Luna novum decies implerat cornibus orbem, Quæ fuerat virgo credita, mater erat.'

577 *Latonæ*] Latona mater Apollinis. *Nepotem*] Apollo enim, ut jam diximus, pater hujus infantis, erat Latonæ filius.

Gramineos dedit herba toros, et vimine querno
Texta domus: clausa arbutei sub cortice libri
Membra tepent, suadetque leves cava fistula somnos,
Et pecori commune solum, sed fata nec illum
Concessere larem; viridi nam cespite terræ
Projectum temere et patulo cœlum ore trahentem
Dira canum rabies, morsu depasta cruento,
Disjicit: hic vero attonitas ut nuntius aures
Matris adit, pulsi ex animo genitorque, pudorque,
Et metus: ipsa ultro sævis plangoribus amens
Tecta replet, vacuumque ferens velamine pectus

nientia tantæ origini: terra præbuit herbidum cubile, et casa confecta erat ex quercus ramis: artus tui calefiunt septi, vice cunarum, cortice arbuti, et cava tibia conciliat facilem soporem, et stratum tibi idem erat cum pecore. Sed fata illi nec indulserunt hos penates. Nam furor canum rabidus, morsu sanguineo devorans, discerpsit eum, cum casu positus fuisset supra virentem cespitem, et duceret aërem aperto ore. Ut vero hic rumor feriit aures consternatæ genitricis, exclusi sunt ejus mente pater, verecundia, et timor: insuper ipsa vecors replet domum crudelibus

codd. Barthiani: *cava buccina.*—587 Behot. Taurin. et Burm. cum edd. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *viridis;* Lipsian. Buslid. Lang. Laur. Dan. Put. Petav. Petrens. optimi Barthiani, Rom. Venett. Lindenbrog. Cruc. Grasser. Gevart. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *viridi.*—590 *Dissicit* codd. Barthii meliores, Taurin. duo Burmanni, Petrens. Put. Dan. et Buslid. *Disicit* Exc. Cantab. hoc est *Disjicit*, quod habent Laur. Lipsian. Lang. Behot. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Grasser. Amstel.

NOTÆ

584 *Clausa arbutei sub cortice libri tepent*] Quasi indumenta ejus essent ex corticibus arborum: vel cunabula innuit facta ex arbuti cortice.

585 *Fistula*] Fistula enim propria pastorum.

586 *Et pecori commune solum*] Juvenalis Sat. VI. 'Et pecus et dominos communi clauderet umbra.'

587 *Larem*] Lares erant Dii domestici, privati, ac domibus præsidebant, ipsisque focus sacer erat. Hinc abusive Lares pro ipsis ædibus, seu domo privata, passim Poëtis ac Scriptoribus sumitur, ut hic.

588 *Et patulo cœlum ore trahentem*] Virgilius: 'Et patulis captavit naribus auras.'

590 *Disjicit*] Omnes libri meliores habent *Dissicit*. Id verbum jam non pauci, erutum, illustratumque, auctoribus bonis restituerunt. Videsis Fr. Jureti Notas ad Paulinum de vita Martini lib. III. et novissime Joan. Casp. Gevartium Elect. lib. II. cap. 4. et alios. Ex Barthio.

591 *Pulsi ex animo genitorque, pudorque, Et metus*] Effectus nimii doloris, tollere ex animo omnem rerum considerationem.

593 *Vacuumque ferens velamine pectus*] Mulieres enim in luctu lacerabant vestes, ac pectus denudabant.

Occurrit confessa patri: nec motus, et atro
Imperat, infandum! cupientem occumbere leto.
Sero memor thalami, mœstæ solatia morti,
Phœbe, paras: monstrum infandis Acheronte sub imo
Conceptum Eumenidum thalamis: cui virginis ora,
Pectoraque, æternum stridens a vertice surgit
Et ferrugineam frontem discriminat anguis.
Hæc tam dira lues nocturno squalida passu

lamentis, et habens nudatum pectus, obviam it patri, et rem fatetur. Nec ille flexus, jubet, horrendum! eam crudeli nece affici, quod hæc petebat. O Phœbe sero amicæ memor, paras ultionem tristi leto; educis monstrum editum sub profundo Acheronte in diris cubiculis furiarum; cui vultus et pectus erat puellæ: serpens perpetuo sibilans se attollit e summo ejus capite, et mediam cingit nigram frontem. Hæc tam immunda pestis tacito passu noctu irrepebat in cubicula, et avellebat infantes

Gronov. Barth. Veen. et Delph. *Afficit* Petav.—594 *Occurrit manifesta patri* optimus Barthii codex, cum glossa: 'vel *confessa*.' Idem liber, cum Dan. Bebot. Put. Petav. Petrens. Taurin. Burm. *et atro*; quod receperunt Lindenbrog. Cruc. Dan. Heins. in Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *at atro* exhibent Lipsian. Lang. Laur. Buslid. Venett. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. et Gevart.—597 Petav. *Acheronte profundo.*—598 *Eumenidum*

NOTÆ

594 *Motus*] Paterna caritate.

595 *Cupientem*] Mors enim gratissima iis, qui gravi dolore corripiuntur.

596 *Sero*] Non enim ejus meminit nisi mortuæ. *Solatia*] *Solatia* vocat vindictam: quia offensis nihil dulcius ultione; hæcque est solatium injuriæ.

597 *Acheronte*] Acheron fluvius Inferorum. Erant et fluvii ejusdem nominis in Epiro, in Lucania, auctore Plinio, in Elide apud Strabonem, et unus ad Heracleam Ponti, a rege Maryandinorum Acheronte sic vocatus, ut Andro Teius refert. Is postea 'Soonautes' dictus a quibusdam nautis Megarensibus, qui illuc tempestatem maris evaserant, ut scribit Apollonius in Argon.

599 *Æternum*] Adverbium. Semper.

601 *Hæc tam dira lues*] Veteres credebant esse monstra, ut hic describuntur, quæ recens natos infantes devorarent. Hæc vocabantur 'lemures,' 'striges,' 'lamiæ.' Romani instituerant sacra in honorem cujusdam Deæ Carnæ, ad averruncandas istas pestes. Vide Plinium lib. XI. cap. 39. Ovid. Fast. VI. et Serenum. Hæc superstitio adhæsit etiam Judæis. Rabbini scribunt esse nocturnum quoddam monstrum, seu Lamiam, quam Lilit vocant, quæ infantes rapit et occidit. Unde Judæi, maxime per Germaniam, circa lectum puerperæ, et in quatuor cubiculi partibus, in quo puerpera cubat, creta solent scribere, *Adam, Heva, Kous Lilit*: id est, Adam, Heva, foras Lilit: et scribunt etiam nomina angelorum trium, medicinæ et curationi hominum præfectorum, quos *Senoi, Sansenoi*, et *Sammanglof* vocant.

Illabi thalamis, animasque a stirpe recentes
Abripere altricum gremiis, morsuque cruento
Devesci et multum patrio pinguescere luctu.
Haud tulit armorum præstans animique Corœbus,
Seque ultro lectis juvenum, qui robore primi
Famam posthabita faciles extendere vita,
Obtulit: illa novos ibat populata penates
Portarum in bivio: lateri duo corpora parvum
Dependent, et jam unca manus vitalibus hæret,
Ferratique ungues tenero sub corde tepescunt.
Obvius huic latus omne virum stipante corona

recens natos e sinu nutricum, et eos ore sanguineo deverabat, et valde pinguescebat paternis doloribus. Corœbus celebris factis et animo strenuus non hoc passus est; sponte se ducem præbuit delectis juvenibus, qui viribus præstantes percupiebant nomen producere contemtu vitæ. Illa ibat in aditu portarum, ut diriperet domos, quas nondum vastaverat. Duo corpora infantium dependent ejus latere: et jam adunca illius manus infigitur eorum præcordiis, ac duri ungues incalescunt sub molli corde. Juvenis it in hujus occursum, turba virorum undique cingente sua latera, et

---

specubus optimi Barthiani codd.—602 Behot. *recentis.*—603 *Arripere* Dan. Petav. Put. Lipsian. Laur. Lang. Behot. alii Barthiani, Venett. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. et Cruc. *Abripere* optimæ Barthii membranæ, Buslid. Taurin. Petrens. Burm. Gevart. Grasser. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *altricum a gremiis* in optimo Barthii cod.—604 *Divesci* in eodem manuscripto; et sic etiam Behot.—606 'In optimo libro ambigua scriptura est *ultor* an *ultro* legendum censeat.' *Barth.*—608 Petav. *illa novas ibat populata per urbes.*—609 *Portarum in dubio* unus codex. Vide Nic. Heins. ad Ovid. Heroid. Epist. XVII. 178.—610 *Dependent et adunca manus vitalibus hæsit* Taurin.—611 'In optimo librorum *tenero*; in aliis membranis clare reperi scriptum *tepido*, quod ab ultimo verbo hujus versus descendit in na-

NOTÆ

602 *Animasque a stirpe recentes*] Id est, infantes, qui nuper a parentibus, ut a stirpe et trunco, tenuiorum surculorum instar, ortum duxerant.

604 *Devesci*] Velut 'depascere.' In optimo libro scriptum est *Divesci.*

605 *Corœbus*] Nomen Herois Argivi, qui Pœnen occidit, et se pro salute civium devovit.

607 *Famam posthabita faciles extendere vita*] Id est, qui erant eo animo, ut facile vitam exponerent ad extendendum suum nomen. Ut Virgilius Æn. IX. 'Est hic, est animus lucis contemtor, et istum Qui vita bene credat emi, quo tendis, honorem.'

608 *Obtulit*] Subintellige, ducem. *Illa*] Pœne scilicet.

609 *In bivio*] Bivium, aditus ex illa parte, et hinc patens. Virgilius Æn. IX. 'Locum insidiis conspeximus ipsi Qui patet in bivio portæ.' *Parvum*] Parvorum.

610 *Et jam unca manus vitalibus hæret*] Ut viscera eorum laceraret.

It juvenis, ferrumque ingens sub pectore diro
Condidit: atque imas animæ mucrone corusco
Scrutatus latebras, tandem sua monstra profundo
Reddit habere Jovi: juvat ire, et visere juxta
Liventes in morte oculos, uterique nefandam
Proluviem, et crasso squalentia pectora tabo,
Qua nostræ cecidere animæ: stupet Inacha pubes:
Magnaque post lacrymas etiamnum gaudia pallent.
Hi trabibus duris, solatia vana dolori,
Proterere exanimes artus, asprosque molares
Deculcare genis: nequit iram explere potestas.

occuluit magnum ensem sub horrendo monstri pectore: et rimatus fulgenti acie vitæ penitissimos recessus, remisit tandem suum portentum ad infernum Jovem. Placet vadere, et cernere cominus lividos mortui oculos, et diram alvi immunditiem, et pectus saxie densa sordidum, in quod nostra pignora ceciderunt. Plebs Argiva stupefacta est et ingens lætitia pallet adhuc etiam post fletus. Hi duris fustibus elidere exsanguia ejus membra, inane levamentum luctui, et dilaniare malas asperis saxis: facultas sæviendi non potest iracundiam satiare. Illam aves noctu circumvolantes

---

sum librariorum, nec meretur attendi.' *Barth.*—613 Duo exemplaria Barthii secundæ notæ: *ferrumque rigens.* Dan. et Petav. *sub pectore duro.*—618 Codd. Petav. et Heinsii: *liventia viscera.* Heinsius ad Sil. Ital. II. 463. et XVI. 135. legit: *liquentia viscera,* improbante Burmanno.—619 *Inacha pubes* Venett. Ald. Colin. Gryph. Basil. Plant. et Gevart. *Inacha plebes* Petreus. Exc. Cantab. Taurin. Burm. Petav. Dan. Put. Behot. Laur. Long. Lipsiens. Buslid. Lindenbrog. Cruc. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—620 Behot. *etiam nunc gaudia.*—622 Dan. *exanimos artus;* Buslid. *exanimos artus scaprosque molares.*—623 *Proculcare genis* Petav. *explere voluntas* codex Bur-

NOTÆ

615 *Profundo Jovi*] Plutoni. Ex Homero, qui Plutonem vocat *Δία καταχθόνιον, Jovem subterraneum.* Pluto etiam Nostro vocatur lib. XI. 'Infernus Tonans.'

616 *Visere juxta*] Quia vivente monstro cominus accedere non audebant.

619 *Quæ*] Pro, in quæ, et refert ad *pectora* superioris versus. *Animæ*] Infantes; liberi enim parentum animæ. *Inacha*] Argiva, a prisco rege Inacho.

620 *Magnaque post lacrymas etiamnum gaudia pallent*] Mœror enim ac pallor ex longo et gravissimo luctu ac timore contractus, tantus quandoque est, ut nec per gaudium evitati mali expelli possit. Aut monstrum, etiam post mortem, timebatur.

622 *Proterere exanimes artus, asprosque molares*] Buslidianus codex: *Proterere exanimes artus scaprosque molares.* Quod non aperuit Bernartius. Adi Nonium in Scapres. *Molares*] Supple, lapides. *Aspros*] Quia natura scabri et asperi sunt.

623 *Deculcare genis*] Pro, deculcare genas asperis molaribus: *Deculcare*] Idem quod, 'calcare,' et

Illam et nocturno circum stridore volantes
Impastæ fugistis aves; rabidamque canum vim,
Oraque sicca ferunt trepidorum inhiasse luporum.
Sævior in miseros fatis ultricis ademtæ
Delius insurgit, summaque biverticis umbra
Parnassi residens, arcu crudelis iniquo
Pestifera arma jacit, camposque et celsa Cyclopum
Tecta superjecto nebularum incendit amictu.
Labuntur dulces animæ: mors fila sororum
Ense metit, captamque tenens fert manibus urbem.
Quærenti, quæ causa, duci; quis ab æthere lævus
Ignis, et in totum regnaret Sirius annum;

plausu alarum, impastæ vitastis, et tradunt famelicos canes, et jejunas fauces trementium luporum ea abstinuisse. Apollo crudelius irascitur infelicibus ob mortem extinctæ vindicis, et insidens summo jugo bicipitis Parnassi, sævus jaculatur injusto arcu tela pestifera, et torret agros, ac alta Cyclopum culmina, superimmisso velo nebularum. Migrant caræ animæ: mors secat gladio sororum stamina, et tenens expugnatam urbem, Orco eam demittit. Regi consulenti, quæ causa, quis ardor malignus ab aëre, et cur canicula dominaretur per totum annum; idem Phœbus

manni; unde ille conjectabat; *explere voluptas.*—635 *Ignis an in totum* Behot.

NOTÆ

quo et 'de' præpositione componitur. Eadem voce usus Plinius lib. VII. cap. 10. 'Alii in qualo pedibus in profluente deculcant.' *Potestas*] Adde sæviendi.

625 *Impastæ*] Ob fœditatem hujusce monstri. *Canum vim*] Pro canibus. Ut Herculea vis, id est, Hercules.

626 *Trepidorum*] Ad aspectum hujus monstri. *Inhiasse*] Aperta quidem habuisse, non vero depasta fuisse.

627 *Ultricis*] Ulciscebatur enim injuriam seu offensam, quam ex morte amatæ recepisse a Crotopo credebat.

628 *Delius*] Apollo, a Delo insula in qua natus. *Biverticis*] Quia Parnassus mons duplex habet cacumen.

629 *Parnassi*] Montis Phocidis. Vide supra vs. 118.

630 *Pestifera arma jacit*] Ex Homero Iliad. A. *μετὰ δ' ἰὸν ἧκε, sagittam autem emisi.* Vide descriptionem pestis apud Thucydidem. Consule et Ammianum Marcellinum cap. 19. Hippocratem de peste. *Et celsa Cyclopum Tecta*] Argos. Vide supra vs. 151.

631 *Nebularum amictu*] Quibus scilicet crassus evadit aër, ejusque temperies mutatur: quæ una est ex præcipuis pestis causis.

633 *Ense metit*] Tanta festinatio erat mortis, ut non digitis, sed gladio fila rumperet. *Fert manibus*] Id est, diripit mortibus vel populatur. Græci dicunt *ἄγειν καὶ φέρειν*. Vel in Orcum dimittit.

634 *Duci*] Crotopo. *Lævus Ignis*] *Lævus* hic noxius. Virgilius de eodem Sirio Æneid. x. 'Ille sitim morbosque ferens mortalibus ægris

Idem auctor Pæan rursus jubet ire cruento
Inferias monstro juvenes, qui cæde potiti.
Fortunate animi, longumque in sæcula digne
Promeriture diem! non tu pia degener arma
Occulis, aut certæ trepidas occurrere morti.
Cominus ora ferens, Cyrrhæi in limine templi
Constitit, et sacras ita vocibus asperat iras:
Non missus, Thymbræe, tuos supplexve penates

auctor calamitatis denuo imperat juvenes, qui monstrum occiderant, ejus Manibus immolari. Felix Corœbe animo, et jure adepture æternam per omne ævum famam! non tu ignavus abscondis pia arma, aut tremis obviam ire indubitatæ morti. Offerens se propius stetit in aditu templi Cyrrhæi, et hoc sermone lacessit furorem Dei: O Thymbræe, non missus aut supplex accedo ad tuos lares; mea pietas et

—636 *Idem actor* Barthii membranæ.—639 Unus codd. Barthii: *non turpia deneger arma.*—642 In optimis Barthii membranis notatur alias legi: *sacris ita vocibus*, quod nolit Barthius.—643 *Nec missus* Venett. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. et Grasser. *Non missus* Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Lipsian. Bulid. Petrens. Exc. Cantab. Taurin. Burm. omnes Barthiani, Lindenbrog.

NOTÆ

'Nascitur, et lævo contristat lumine cœlum.'

635 *Sirius*] Splendidissima stella in ore canis posita, cujus ortus plerumque pestilentiam toto anno facit, plerumque paucis diebus: sæpius innoxia oritur.

636 *Auctor*] Membranæ, *Actor*; quomodo et Glossographus priscus. *Pæan*] Pæan cognomentum Apollinis, vel ἀπὸ τοῦ παίειν, *ferire radiis*, vel ἀπὸ τοῦ παύειν, *morbos sedare*. Vel ab acclamatione ἰὲ παῖ. Scaliger Poëtic. lib. I. cap. 23. Est etiam Pæan nomen Hymni, qui in honorem ejus canebatur.

637 *Inferias*] 'Inferiæ,' ut ait Servius, sacra mortuorum, quæ mortuis feruntur. *Qui cæde potiti*] Id est, qui cædem perpetraverant.

638 *Fortunate animi*] Apostrophe ad Corœbum. *Longumque in sæcula digne Promeriture diem*] Qui enim pro patria ceciderunt, merito per gloriam vivere intelliguntur. *Digne*] Adverbium.

639 *Pia*] Ut pro patria capta.

641 *Cominus ora ferens*] Ut iratus Apollo eum occidi juberet: summo enim desiderio moriendi pro patria tenebatur. *Cyrrhæi*] Pausanias scribit Delphici. Apud Cyrrham etiam erat templum et oraculum Apollinis.

643 *Non missus*] Sed ultro et sponte. *Thymbræe*] Dii cognomenta sumunt plerumque a locis ubi coluntur. Sic 'Jupiter Olympius,' 'Capitolinus,' 'Juno Argiva,' 'Minerva Alea,' &c. Thymbra autem est locus prope Trojam, sic dictus a copia herbæ thymbræ: ibi templum Apollini dicatum: unde 'Thymbræus' Apollo dictus est. *Supplexve*] Ut pœnam deprecer. *Penates*] Penates proprie sunt hominum. Hic sumitur pro templo.

Advenio: mea me pietas, et conscia virtus
Has egere vias: ego sum, qui cæde subegi,
Phœbe, tuum mortale nefas, quem nubibus atris
Et squalente die, nigra quem tabe sinistri
Quæris, inique, poli: quod si monstra effera magnis
Cara adeo Superis, jacturaque vilior orbis,
Mors hominum, et sævo tanta inclementia cœlo est;
Quid meruere Argi? Me me, Divum optime, solum
Objecisse caput fatis præstabit. An illud
Lene magis cordi, quod desolata domorum
Tecta vides? ignique datis cultoribus omnis

virtus facti conscia me huc mittit. Ego sum, Phœbe, qui occidi tuum mortale portentum, quem, injuste, petis noxiis nebulis, die turbido, et atra lue adversi cœli. Quod si dira monstra tam accepta sunt ingentibus Diis, et levius sit damnum mundo, homines perire, et tanta sævitia est crudeli cœlo; quid Argivi commisere? Melius erit, æquissime Deorum, me solum me morti exponere. An illud magis gratum est, quod aspicis deserta culmina domorum, et quod omnis campus coruscat rogis incola-

Cruc. Gevart. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—649 'Alii legunt *orbi*, eaque scriptura etiam in optimo exemplarium annotatur. Res eodem redit.' *Barth.* *orbi* habent etiam Dan. Put. Petav. Taurin. Behot. Lindenbrog. et Cruc. *orbis* Lipsian. Lang. Laur. Buslid. Petrens. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *orbe* unus Burmanni.—652 Barthius, *præstabat*; et ita Exc. Cantab. unus Burm. Lang. Dan. Petav. Petrens. et Behot.—653 Gronovius conj. en *illud*, *Leve*,

NOTÆ

644 *Pietas*] Qua jam pro patria tuenda Pœnam occiderat. *Conscia virtus*] Id est, virtus, qua conscius sibi erat præclari facinoris.

645 *Has egere vias*] Supple in: *In has egere vias.*

646 *Tuum mortale nefas*] Innuere vult se culpa carere, si quidem nihil sanctum violaverit: cum constet hoc monstrum fuisse mortale. Lactantius. *Nubibus atris*] Supra: 'Superjecto nebularum incendit amictu.'

647 *Sinistri*] Adversi, noxii. Virgilius Georg. I. 'Arboribusque, satisque Notus, pecorique sinister.'

648 *Inique*] Injuste, quod pro aliena culpa punis innocentes.

651 *Divum optime*] Ironice: non enim bene 'optimum' diceret, quem supra iniquitatis arguit: sed propositum ejus est, magis irritare Apollinem, ne sibi parcat, 'pereatque' sic 'ingentis gloria facti;' mori enim pro patria flagrantissime cupiebat.

653 *Lene magis cordi*] Gronovius legit, *Leve*. An mavis, o leve, desolare domos innocentes. Infra: 'Junoniaque arva Dexter ames.'

654 *Ignique datis cultoribus omnis Lucet ager*] Hinc discimus morem cremandi mortuorum corpora antiquiorem esse quam vulgo statuitur. *Lucet ager*] Rogis scilicet. Et notat hic morem cremandi corpora extra urbes.

Lucet ager? sed quid fando tua tela manusque
Demoror? expectant matres, supremaque fundunt
Vota mihi: satis est: merui, ne parcere velles.
Proinde move pharetras, arcusque intende sonoros,
Insignemque animam leto demitte: sed illum,
Pallidus Inachiis qui desuper imminet Argis,
Dum morior, depelle globum. Fors æqua merentes
Respicit: ardentem tenuit reverentia cædis
Latoidem, tristemque viro summissus honorem

rum? Sed quid verbis retardo tuas sagittas, et manus? Argivæ matres præstolentur, et faciunt super me ultimas preces. Sufficit. Merui, ut non mihi ignoscas. Quate igitur pharetram, et flecte stridentem arcum, et morti dimitte illustrem animam, sed nece mea remove nimbum illum, qui luridus desuper impendet Argis Inachiis. Fortuna cernit æquis oculis bene promeritos. Pudor necis tanti viri repressit iratum Apollinem, et flexus indulget heroi mæstum munus vitæ.

magis cordi.—655 'Minime mutanda lectio quam defendunt omnes etiam scripti codd.' *Barth.* Dan. Heinsius ad Claud. IV. Cons. Honor. 53. legit: *Luget ager*; quod citat etiam Burmannus ad Val. Flac. II. 276. *Lucet ager* Taurin. Burm. Petrens. Behot. Dan. Put. Petav. alii, cum edd. vett.—656 Lang. optimus codex Barthii, et Venett. *fundunt* pro *fiunt*; quod magis Papinianum putat Barthius.—659 Margo ed. Barth. *demitte* ex codd. Behot. Dan. Lang. Laur. Put. Petav. Buslid. et Lipsian. et sic Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. &c.—661 *Sors æqua* in quibusdam codd. et sic apud veterem Glossatorem; *Fors æqua* codd. Barthiani, Behot. Lang. Laur. Buslid. alii, cum

NOTÆ

656 *Expectant matres*] Ut cesset pestis mea morte. *Supremaque fundunt Vota mihi*] Codex Gronovii: non *fiunt*, ut impressi. Fundunt supremas preces super me, tanquam super victima.

657 *Merui, ne parcere velles*] Id est, merui conviciis meis, ut mihi non parcas.

658 *Proinde*] Maronianum dissyllabum Æn. VII. 'Proinde tona eloquio.' Lucretius de Scipione lib. III. 'Ossa dedit terræ, proinde ac famul infimus esset.'

659 *Insignemque animam*] Auget meritum sacrificii, dicendo *insignem animam*, cum possit rependere jacturam monstri a se occisi, nihilque ideo amplius ab Argivis exigendum affirmat.

660 *Pallidus*] Qui pallidos Argivos efficiebat. Vel *pallidus* globus, ut supra 'squalens dies.' *Inachiis Argis*] Vide supra vs. 619.

661 *Fors æqua merentes Respicit*] 'Respicere' opem ferre: ex quo Romanis culta est Fortuna respiciens.

662 *Reverentia cædis*] Non enim sine pudoris jactura potuisset occidere insignem virum, ac se ultro deroventem pro salute patriæ.

663 *Latoidem*] Phœbum Latonæ filium: *Latoides* dicitur forma Græca Λητοΐδης. *Tristem honorem*] Honorificum enim erat Corœbo vivere post tam præclarum facinus. *Tristem*] Quia volebat mori pro salute patriæ.

Largitur vitæ: nostro mala nubila cœlo
Diffugiunt: at tu stupefacti a limine Phœbi
Exoratus abis: inde hæc stata sacra quotannis
Solennes recolunt epulæ, Phœbeiaque placat
Templa novatus honos. Has forte invisitis aras
Vos, quæ progenies? quanquam Calydonius Œneus,
Et Parthaoniæ (dudum si certus ad aures
Clamor iit) tibi jura domus; tu pande, quis Argos
Advenias, quando hæc variis sermonibus hora est.

Noxii nimbi recedunt e cælo nostro. At tu, Corœbe, ægre discedis a foribus attoniti Phœbi. Inde solennes dapes renovant singulis annis hæc fixa sacra, et repetitus cultus lenit in templo Apollinem. Forte et vos invisitis hæc altaria. Nunc, qui estis? Sed (si certa vox feriit aures meas) ad te spectant jura Parthaoniæ domus, et hæreditas Œnei Calydonii. Tu vero dic, quibus parentibus oriundus Argos accesseris, quoniam hoc tempus opportunum est variis colloquiis. Heros Ismenius extemplo

edd. vett.—664 *Largitur vittæ* Dan.—667 *Solennes recolunt epulas* Taurin. *redeunt epulæ* Behot. *Phœbeaque* Barthius.—668 Codex unus Lindenbrogii: *invisitus ad aras;* unde ille conjectabat: *inistis ad aras.*—669 *Vos quæ progenies* ex codd. Laur. Lang. Lipsian. et Buslid. restituit Bernartius; et ita exhibent optimæ Barthii membranæ, Petav. Taurin. Petrens. et Burm. receperunt Gevart. Grasser. Dan. Heins. in Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *Vos quoque* Aldd. Colin. Gryph. Basil. Lindenbrog. et Cruc.—670 Dan. *Portioniæ.* Nic. Heinsius ad Ovid. Met. VIII. 541. tacite legit: *si dudum certus ad aures Rumor iit.* Codex Behot. habet etiam: *si dudum.*—672 *Evenias* optimus et vetustissimus codex Barthii a manu sec. sed *Devenias* a

NOTÆ

665 *Stupefacti*] Tanto animo, ac tanto amore Corœbi in patriam.

666 *Exoratus*] Expugnatus. Vult Poëta difficulter exoratum Corœbum a suis concivibus, ut mortis propositum relinqueret. *Stata sacra*] Stata sacra sunt, quæ omnibus annis, et stato certoque tempore recurrunt: diversa ab illis, quæ 'indicta' appellantur, quæ nempe vel in alia tempora rejici possunt, vel etiam omitti penitus.

667 *Solennes*] Id est, quæ omnibus annis præstari debeant. *Phœbeiaque placat Templa*] Id est, Phœbum. Continens pro contento.

669 *Vos, quæ progenies*] Adrastus ubi exposuit Tydeo et Polynici originem horum sacrorum, jam sermone ad hos converso, petit ab iis, quo genere orti sunt. *Quanquam Calydonius Œneus, &c.*] Sed memor Adrastus verborum Tydei, quibus se ex Œneo oriundum professus fuerat, non ultra hunc percunctari pergit: respiciens autem Polynicem, dicit ipsi: *Tu pande, quis Argos Advenias.* Reticuerat enim nomen parentum Polynices, ut supra vidimus. *Calydonius Œneus*] Œneus enim erat Calydonius et rex Calydonis.

670 *Parthaoniæ*] Parthaon pater Œnei. *Si certus ad aures Clamor iit*] Id est, si bene me audisse memini.

671 *Tu*] Polynicem hic alloquitur Adrastus. *Quis*] Ex quo sanguine, vel ex quo genere procreatus. *Argos*] Vide supra vs. 225.

Dejecit mœstos extemplo Ismenius heros
In terram vultus, taciteque ad Tydea læsum
Obliquare oculos: tum longa silentia movit:
Non super hos Divum tibi sum quærendus honores,
Unde genus, quæ terra mihi: quis defluat ordo
Sanguinis antiqui, piget inter sacra fateri.
Sed si præcipitant miserum cognoscere curæ,
Cadmus origo patrum, tellus Mavortia Thebe,

demisit tristem faciem, et furtim retorquet oculos ad offensum Tydeum: tum rupit longam taciturnitatem. Non a me petendum est, dum Deorum sacra peraguntur, quo sim genere, quæ sit patria mihi: grave mihi est declarare inter hæc solennia, quo stemmate vetus origo mea deducatur. Sed si cupido capit te cognoscendi infelicem, Cadmus generis auctor, Mavortiæ Thebæ patria mihi est, et Jocasta,

m. pr. Pro *hora est*, quod exhibent Petrens. Behot. Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Lipsian. Buslid. Taurin. et Burm. *ora* tenent Aldd. Colin. Gryph. et Basil. Mutavit Bernartius.—673 Dan. et optimæ Barthii membranæ: *mœstos*

NOTÆ

672 *Variis sermonibus*] Instituendis, supple, vel serendis.

673 *Dejecit vultus*] Dejectio vultus signum verecundiæ. Erubuit Polynices propter parricidium patris, et incestum matris, maxime ante Tydeum, quem prior offenderat. Indoles venerandi pudoris! agnoscit crimen familiæ, erubescit, ne similis judicetur. *Ismenius heros*] Polynices, ab Ismeno fluvio Bœotiæ sic dictus.

674 *Taciteque*] Ne notarent alii. *Ad Tydea læsum Obliquare oculos*] Quod magis angebat Polynicem, erat, quod genus suum profiteri deberet ante hostem, quem prior læserat, et hinc necesse erat, ut dedecus suæ originis hostis sciret. Aliqui legunt *lævum*, id est, qui illi sinister accubabat.

675 *Longa*] Cunctabatur enim pudore.

676 *Honores*] 'Honores' pro sacris passim apud Poëtas. Virgilius Æn. VIII. 'Forte die solenne illo rex Arcas honorem Amphitryoniadæ magno Divisque ferebat.' Sumitur et 'honor' pro hostia. Virgilius Æn. III. 'Meritos aris mactavit honores, Taurum Neptuno,' &c.

677 *Quis defluat ordo Sanguinis antiqui*] Supra: 'Aonias fluit hic [sanguis] ab origine Thebas.'

678 *Piget inter sacra fateri*] Ex sacris id petitum est. Cum enim summa cura adhiberetur, ne qua mala vox obstreperet in sacris peragendis, fierique deberent mente et voce pura, merito timebat dicere, unde genus duceret, ne prolata nomina parentum parricidii et incestus reorum sacra profanarent.

679 *Sed si præcipitant miserum cognoscere curæ*] Virgilius: 'Sed si tantus amor casus cognoscere nostros.'

680 *Cadmus origo patrum*] Cadmum, tanquam magis cognitum apud Græcos, nominat, cum stirpem suam ad Neptunum usque et ipsum Jovem referre posset. *Mavortia Thebe*] Thebe hic singulari numero sumitur. Dicitur *Mavortia*, vel ob Hermionem

Et genitrix Iocasta mihi: tum motus Adrastus
Hospitiis, (agnovit enim,) Quid nota recondis?
Scimus, ait: nec sic aversum fama Mycenis
Volvit iter: regnum, et furias, oculosque pudentes

mater. Tum Adrastus, motus hospitis calamitate, (agnovit enim,) Quid, inquit, occultas, quæ sunt omnibus comperta? Noscimus, nec sic fama tenet aversam viam ab urbe Mycenis. Scit regnum, et furores, et oculos lucem perosos, et si quis riget

lacrymans Ismenius, probante Barthio.—681 *Est genetrix Jocasta mihi* Barthius ex uno optimo codice manuscripto; et sic Behot. qui habet etiam: *cum motus Adrastus.*—682 *Hospitiis cognovit cum* in iisdem Barthii membranis, quam scripturam ille non improbat.—683 'Plerique codd. et scriptura Lutatii habent *adversum*; sed vera est et optimo nostro probata lectio *aversum*.'

NOTÆ

Martis filiam, quæ nupsit Cadmo Thebarum conditori: vel ob Spartos superstites mutuæ cædi, qui editi erant dentibus draconis Marti sacri, quique una cum Cadmo Thebas incoluerunt: vel tandem ob bellicam virtutem, qua Thebani eminuerunt.

681 *Genitrix Iocasta*] Œdipum non nominat majoribus criminibus astrictum, ut qui incesto parricidium cumulaverat.

682 *Hospitiis*] Id est, affectu, quo quis erga hospites suos moveri solet.

683 *Nec sic aversum fama Mycenis Volvit iter*] Virgilium imitatur Æn. I. 'Nec tam aversus equos Tyria sol jungit ab urbe.' *Mycenis*] Hic pro Argis, ob viciniam urbium harum.

684 *Regnum, et furias, oculosque pudentes, &c.*] Franciscus Guyetus (cujus parvulas notas Michaël Marollius Abbas Villalupanus imprimi curavit una cum sua editione Latina Statii ac versione Gallica) expungit hunc versum et tres sequentes, cum prima voce quinti, tanquam adulterinos, et supposititios. Nescio qua ratione, nisi forte dicat, non esse probabile Adrastum, quem Poëta, semper decori observantissimus, depingit ut virum gravem ac sapientem, hæc dixisse: non enim esse sapientis ac gravis viri, objicere ad os aliquid alteri, unde ille dolere ac erubescere possit: præsertim vero cum supra Polynices de industria et pudore nomen patris reticuerit propter infamiam, avum nominasse contentus. Sed tamen hi versus non videntur alieni ab ingenio Statii, continentque optimum sensum. Et potest dici Adrastum non in animo habere Polynicem offendere, quem jam generum destinaverat, sed tantum horrorem scelerum inculcare velle, ac malos frustra sperare latere posse, sed, quicquid faciant, flagitia eorum in omnium cognitionem oraque ventura. Ceterum his versibus designat Poëta quatuor orbis partes, Septemtrionem per *Arctoos soles*, Orientem per *Gangem* Indiæ fluvium, Occidentem per *Oceanum nigrum occasibus*, Meridiem denique per *Syrtes* adjacentes Africæ, quæ tota ad meridiem spectat. *Regnum*] Id est, quomodo regnum adeptus fuerit Œdipus. *Furias*] Hoc designat cædem patris, et incestum cum matre. *Oculosque pudentes*] Id est, quomodo oculos sibi eruerit ipse Œdipus, lucem perosus.

Novit, et Arctois si quis de solibus horret,
Quique bibit Gangen, aut nigrum occasibus intrat
Oceanum, et si quos incerto littore Syrtes
Destituunt: ne perge queri, casusque priorum
Annumerare tibi: nostro quoque sanguine multum

ex Septemtrionalibus solibus, et qui potat Gangem, aut subit Oceanum obscurum astrorum obitu, et si qui sunt, quos Syrtes fallunt ambigua ripa. Desine queri, et tibi imputare quicquid parentibus accidit: plurimum etiam in nostro genere de-

Barth.—685 In eodem vetustissimo libro *desolibus* una perpetua vox clare

NOTÆ

685 *Arctois si quis de solibus horret*] Cum enim Sol obliquissimis, ideoque invalidis radiis istas regiones attingat tantum, auget potius frigus per antiperistasin, ut dicunt Philosophi, quam depellit. Unde eleganter dicit populos Septemtrionales horrere de solibus Arctois, seu Septemtrionalibus. Summo enim frigore horremus ac tremimus.

686 *Quique bibit Gangen*] Ganges fluvius Indiæ celeberrimus: vocatur adhuc quoque *Ganga*, vel *Pen jab* Persice, id est, quinque aquæ, a quinque fluviis in eum influentibus. *Aut nigrum occasibus intrat Oceanum*] Oceanus est mare ambiens totam terram. Credebant autem veteres solem, et omnia astra mergi in Oceanum occidentalem, unde vocat *nigrum* seu obscurum *occasibus*. Sic Protreptico Crispini: 'Quantumque nigrantem Fluctibus occiduis, fessoque Hyperione Thulen Intrarit.' Et ad Claudiam: 'Vel super Hesperiæ vada caligantia Thules.' *Nigrum*] Quia demerso sole in Oceanum, nox venit.

687 *Et si quos incerto littore Syrtes Destituunt*] Syrtes duæ sunt prope Africæ Leptim in Mari Mediterraneo, major et minor, suntque sinus periculosi, propter fluctus et arenas refluentes, importuosi ac navigantibus infesti. *Incerto littore*] Nam, ut canit Lucan. lib. IX. 'Syrtes, vel primam mundo natura figuram Cum daret, in dubio pelagi terræque reliquit.' Est enim hic incerto sinu mare vadosum, alternis fluxus atque refluxus vicibus dubium, terræ ac maris mira inæqualitate. Lucanus ibidem: 'Nam neque subsedit penitus, quo stagna profundi Acciperet, nec se defendit ab æquore tellus; Ambigua sed lege loci jacet invia sedes: Æquora fracta vadis, abruptaque terra profundo, Et post multa sonant projecti littora fluctus.' *Destituunt*] Quia subito refluit mare, et sic incauti nautæ pereunt. Eodem verbo usus Curtius lib. IV. de Nasamonibus loquens, 'qui obsident littora Syrtibus vicina, et æstu destituta navigia notis sibi vadis occupant.'

688 *Casusque priorum*] Id est, patris matrisque.

689 *Nostro quoque sanguine multum Erravit pietas*] Adrastus enim genere paterno oriundus erat ab Æolo, cujus filius Athamas Learchum filium sagittis confixit, alterumque filium Phryxum Jovi immolare voluit. Pero autem avia Adrasti paterna, per Chloridem matrem, Amphionis et Niobes Tantalo genitæ filiam, originem

Erravit pietas: nec culpa nepotibus obstat.
Tu modo dissimilis rebus mereare secundis
Excusare tuos: sed jam temone supino
Languet Hyperboreæ glacialis portitor Ursæ.
Fundite vina focis, servatoremque parentum
Latoiden votis iterumque iterumque canamus.
Phœbe parens, seu te Lyciæ Pataræa nivosis

flexit pietas; nec scelera avorum nocent posteris. Tu modo dispar, dignum te redde præclaris facinoribus, ut qui te genuere excusentur. Verum jam glacialis Ursæ Hyperboreæ portitor obscuratur, et temonem resupinat. Spargite vinum in ignem, et rursus rursusque celebremus precibus filium Latonæ liberatorem patrum nostrorum. Phœbe pater, seu te Pataræa dumeta exercent venantem in nivosis

comparet.—698 Petrens. *te mergere;* unde Jortinus nostras conj. legendum,

NOTÆ

maternam ad Tantalum referebat. Notum vero omnibus, Tantali, Pelopisque posteros omni genere scelerum contaminatos fuisse, pietatemque omnibus pæne violatam. Nam parentes liberos, liberi parentes, uxor maritum, maritus uxorem, frater fratrem, affines affinitate junctos interfecerunt; pater liberos comedit; demum affinem patruelis, glorem levir, filiam pater stupravit. Unde 'Pelopeia domus,' pro sæva et impia, proverbii loco usurpata est.

692 *Temone supino*] Quia currum solutis equis erecto temone supinabant.

693 *Languet*] Id est, fulgor ejus remittitur, seu albescit: adventu enim diei solisve astra albescunt, seu sensim apparere desinunt. *Hyperboreæ Ursæ*] Ursa dicitur 'Hyperborea,' ab Hyperboreis populis ultra aquilonem, in extremo mundi cardine Septemtrionem versus sitis; de quibus vide Plinium lib. IV. cap. 10. aliosque Geographos. *Glacialis portitor*] Portitor proprie ille dicitur, qui traducit homines, vel vehit navigio, ad ulteriorem fluminis vel lacus vel stagni ripam vel littus. Hic qui aliquid portat. Et per portitorem ursæ intelligi credo, ex adjuncto temone, Plaustrum, seu Græcis ἅμαξαν, quo nomine, teste Arato, ut jam diximus, utramque ursam, et majorem et minorem, Græci vocabant. *Glacialis*] Quod tractus Septemtrionalis perpetuis frigoribus ac glacie rigeat. Lactantius per *portitorem* Ophiuchum intelligit. Intelligi potest etiam Bootes.

694 *Fundite vina focis*] Ritus observatus ab antiquis, ut post epulas etiam vinum funderent in honorem Deorum, hymnumque, quo gratias agerent, canerent; ut facit hic Adrastus. *Servatoremque parentum*] Cum pestem, qua affligebantur Argivi, avertit.

695 *Latoiden*] Latonæ filium. Vide supra vs. 663.

696 *Seu te Lyciæ Pataræa, &c.*] Imitatur Horatium Poëta III. Od. 4. 'Qui rore puro Castaliæ lavit Crines solutos, qui Lyciæ tenet Dumeta, natalemque sylvam, Delius et Patareus Apollo.' *Lyciæ*] Lycia regio Asiæ Minoris, inter Pamphyliam et

Exercent dumeta jugis, seu rore pudico
Castaliæ flavos amor est tibi mergere crines:
Seu Trojam Thymbræus habes, ubi fama volentem
Ingratis Phrygios humeris subiisse molares:
Seu juvat Ægæum feriens Latonius umbra
Cynthus, et assiduam pelago non quærere Delon:

cacuminibus montium Lyciæ; seu tibi placet abluere flavos capillos in castis aquis fontis Castalii; seu Thymbræus Trojam possides, ubi referunt te libenter portasse lapides Phrygios humeris non remuneratis; seu delectat Cynthus Latonius percutiens umbra sua mare Ægæum, et per mare non scrutari immotam Delon: sagittæ

demergere, aut *immergere*.—700 Idem V. D. nescius quid Statius intelligat per *Ingratis*, proposuit: *Instratos humeris Phrygios subiisse* ex Sylv. III. 1.

NOTÆ

Cariam sita. *Patarea*] A Patara urbe Lyciæ, Apollinis templo et oraculo celebri, ubi veteres credebant Apollinem per sex menses dare responsa, Servio auctore.

697 *Exercent*] Venantem scilicet. *Rore pudico*] Quia Castalia virgo fugiens Apollinem in hunc fontem se injecit, ab eaque Castalius dictus est.

698 *Castaliæ*] Fontis Castalii. Vide supra vs. 565.

699 *Thymbræus*] Vide supra vs. 643. *Ubi fama volentem Ingratis Phrygios humeris subiisse molares*] Tangit fabulam, qua dicuntur Neptunus et Apollo de Laomedonte construendos muros Trojanos certa mercede conduxisse. Locus fabulæ datus, quod Laomedon destinatam ad sacra Neptuno et Apollini facienda pecuniam, imminentibus Mysiis, ad murorum fabricam transtulit. *Ingratis*] Non quod Apollo operam suam haud libenter locaret; dicit enim superiori versu *volentem*; sed quod promissa mercede frustratus est. *Phrygios molares*] Virgilius: 'Saxaque subvectare humeris Trojana juvabit.' Ubi 'saxa Trojana' sunt Statio *Phrygii molares*. *Molares* ingentes lapides, quales molæ.

701 *Ægæum*] Supple mare. Ægæum autem mare est illa pars Maris Mediterranei, prope Græciam, quæ Europam ab Asia dividit, et multas habet insulas inter Hellespontum et Tenedum. Quidam tradunt hoc nomen sortitum esse, vel ab Ægeo Thesei patre, qui illuc se præcipitasse dicitur, vel a Gigante Ægæone scopulis Maris Ægæi a Neptuno alligato. Strabo scribit, hoc nomen traxisse ab Ægæo oppido in Eubœa. Plinius vero lib. IV. cap. 11. hæc habet: 'Ægæo Mari nomen dedit scopulus inter Tenedum et Chium, verius quam insula Æx nomine a specie capræ, quæ ita Græcis appellatur. Cernunt eum a dextra parte Andrum navigantes ab Achaia, dirum ac pestiferum.' Solinus eadem dicit cap. 17. Hoc mare hodie *Archipelago* vocatur, Turcis 'Mare Album.' *Latonius Cynthus*] Cynthus mons Deli insulæ, in quo Latona dicitur peperisse Apollinem et Dianam; unde *Latonius* dicitur: hujus tanta est altitudo, ut vult Noster, ut umbram in Ægæum Mare longe extendat.

702 *Et assiduam pelago non quærere Delon*] Hoc loquendi modo, vult

Tela tibi, longeque feros lentandus in hostes
Arcus; et ætherei dono cessere parentes
Æternum florere genas: tu doctus iniquas
Parcarum prænosse manus, fatumque quod ultra est,
Et summo placitura Jovi: quis letifer annus,

tibi emittendæ sunt, et arcus longe flectendus in barbaros hostes; et cœlestes parentes tibi dono dedere, ut genæ tuæ florerent perpetua juventa. Tu peritus injusta Parcarum stamina præscire, et res futuras, et decreta summi Jovis: quis

96. Codex Burmanni habet, *Phrygiis*.—704 Hæc est Grammaticorum veterum, Lutatii, Glossographi, recentium Interpretum, omniumque librorum scriptorum manu typisque, constans lectio. Barthius tamen germanam

NOTÆ

Poëta, Delon insulam nullam exhibituram amplius molestiam investigantibus, cum non erret ac vagetur per mare, ut antea. Dicitur enim Apollo fixisse errantem Delon, et alligasse proximis insulis Mycono, et Gyaro, ut canit Virgilius Æneid. III. 'Quam pius Arcitenens oras et littora circum Errantem Mycono celsa, Gyaroque revinxit: Immotamque coli dedit, et contemnere ventos.' *Delon*] Delos insula maris Ægæi notissima, Cycladum media, templo Apollinis et mercatu celebrata: quæ diu fluctuata, ut proditur, sola motum terræ non sensit ad M. Varronis ætatem: Mutianus prodidit bis concussam. Hanc Aristoteles ita appellatam prodidit, quoniam repente apparuit enata. Æglosthenes Cynthiam, alii Ortygiam, Asteriam, Lagiam, Chlamydiam, Cynethum, Pyrpilem, igne ibi primum reperto. Cingitur quinque mill. passuum; assurgit Cyntho monte. Vide Plinium. Apud se tamen genitos Apollinem et Dianam, non Delo, ut vulgus credebat, memorant Ephesii apud Tacitum Annal. III. et Strabonem lib. XIV.

703 *Tela tibi*] Supple, mittenda. *Lentandus*] Flectendus. Ut Virgilius: 'Lentandus remus in unda.'

704 *Arcus*] Hinc 'arcitenens' dictus. *Ætherei dono cessere parentes Æternum florere genas*] Id est, ætherei parentes, seu Jupiter et Latona, tibi munere concesserunt, ut genæ tuæ æternum florerent, id est, sicut ait Statius, ut 'Nulla genas lanugo nitentes Carperet, et pulchræ fuscaret gratia formæ.' Et hoc dicit, quia Apollo exprimebatur imberbis. Unde jocus Dionysii Siciliæ Tyranni, qui cum Epidauri barbam auream Æsculapio demi jussisset, affirmavit, non convenire patrem Apollinem imberbem, ipsum vero barbatum conspici.

705 *Tu doctus iniquas Parcarum prænosse manus*] Hoc dicit, quia Apollo divinationi præesse veteribus credebatur. *Iniquas*] Quia earum opera hominibus moriendum est.

706 *Fatumque quod ultra*] Hoc est, res futuras, quæ post hoc præsens, debent evenire.

707 *Et summo placitura Jovi*] Non enim eveniunt res futuræ, nisi quia Jovi id placet, ipsique hoc decretum est. *Annus letifer*] Qui morbos, famem, et pestem, quibus populi moriuntur, affert.

Bella quibus populis, mutent quæ sceptra Cometæ.
Tu Phryga summittis citharæ; tu matris honori
Terrigenam Tityon Stygiis extendis arenis.
Te viridis Python, Thebanaque mater ovantem
Horruit in pharetris: ultrix tibi torva Megæra

pestilens annus, quibus gentibus bella, quæ regna mutent Cometæ. Tu Phryga lyræ tuæ subjicis: tu in honorem matris exporrigis in campis infernis Tityon terra ortum. Te Python viridis, et parens Thebana expavit sagittis triumphantem.

putat: *ætherei dono cessere parentis.*—708 Behot. *qui mutent sceptra Cometæ;* Taurin. *quæ mutent;* utrumque contra legem cæsuræ. Nonnulli: *sceptra Cometes*, ut malit Barthius.—709 Taurin. et Burm. *honore;* ceteri codd. cum edd. vett. *honori*, probante Barthio.—712 Cum in Gronovii editionem vitio typothetico irrepsisset, *Megæræ;* et qui eam iteravere. Venetiis an. 1676. et Veenhusius, inter librariorum mancipia nomen non ignobile, religioni duxere quicquam in melius mutare, licet in erratis moniti. Optimi codicis

NOTÆ

708 *Mutent quæ sceptra Cometæ*] Veteres credebant nunquam cometas impune apparere: ac denunciare aut mortem principum, aut bella, aut mutationem regnorum. De Cometis videndi Mathematici ac Philosophi

709 *Phryga summittis citharæ*] Intelligit Marsyam Phrygem Hyagnidis tibicinis filium, qui cum Apolline in certamen musicum descendere ausus fuit: ab eo vero victus et exuviis corporis exutus, in fluvium sui nominis mutatus est. Vide Curtium lib. III. *Tu matris honori Terrigenam Tityon Stygiis extendis arenis*] Tityus Jovis filius ex Elata Orchomeni filia, quam a se gravidam Jupiter in terram occultavit metu Junonis: ibi hæc Tityon peperit, unde *Terrigena* dictus est. Grandis vero factus Tityus vim Latonæ inferre ausus est; idcirco ab Apolline sagittis fuit confixus, et detrusus apud Inferos: ubi in pœnam criminis per novem jugera extenditur, et visceribus effossis pascit vulturem, aliis serpentem, fibris semper renascentibus, ut supplicium ejus æternum foret. Virgilius mire hoc totum expressit Æneid. VI. 'Nec non et Tityon terræ omniparentis alumnum Cernere erat: per tota novem cui jugera corpus Porrigitur: rostroque immanis vultur adunco Immortale jecur tundens, fœcundaque pœnis Viscera: nec fibris requies datur ulla renatis.'

711 *Te viridis Python*] Hoc supra enarrat Poëta. Dicit 'viridem,' quem supra 'cœruleum' vocavit. Serpentium enim aliæ virides sunt, aliæ cœruleæ: plerumque tamen colorem terræ, qua occultantur, habent. *Thebana mater*] Designat Nioben Tantali filiam, et uxorem Amphionis regis Thebarum, quæ cum multam sobolem ac pulcherrimam haberet, animo elata, Latonam contemnere, ac ei se præferre non dubitavit; unde Dea irata omnes Niobes liberos sagittis Dianæ et Apollinis interficiendos curavit. Tzetzes cap. 141. scribit mares inter venandum in Cithærone occisos, puellas domi. Vide Ovidium Met. VI. Fab. 4.

712 *Megæra*] Una ex Furiis, ut jam diximus.

P. PAPINII STATII

THEBAIDOS

LIBER II.

ARGUMENTUM.

MERCURIUS jussu Jovis extractum Inferis Laium noctu Thebas perducit. Laius induto Tiresiæ vatis Thebani vultu, sumtisque ejus insignibus, Eteocli dormienti in somnis apparet. Nuptias Polynicis ei nuntiat: illum apparatus facere, quibus ipsum aggrediatur, et solio regio deturbet: mentem Deorum esse, ut ipse regnum Thebanum retineat, et fratrem illud repetentem armis repellat. Quibus dictis, falsus Tiresias se prodit avum Laium, et patens vulnus, quo perierat, detegit. Horrenda hac imagine Eteocles excitatus, acrioribus odiis in fratrem accenditur. Interim Adrastus, non dubitans, quin Polynices et Tydeus essent ii, quos fata ipsi generos destinabant, filias illis despondet, Polynici Argiam, Tydeo Deipylen, seque eos in patriam reducturum, ac in solio paterno collocaturum promittit. Nuptiæ magnifice celebrantur. Quædam prodigia lætitiam publicam turbant. Nec mirum: Argia celebre illud et exitiosum monile Harmoniæ gerebat. Vix peractis nuptiarum solennibus, Polynices desiderio obtinendi regni flagrans, Adrastum et Tydeum cónvenit, cum eis de modis quibus illud adipisceretur deliberaturus. Diu consultant. Tandem fidem fratris tentare placuit, et legatum mittere, qui regnum repetat. Tydeus legatione suscepta Thebas pervenit, et ab Eteocle verbis asperis regnum reposcit. Eteocles ferocius respondet, se principatum conservaturum, quem et fortuna et ætatis privilegium sibi dederant. Tydeus irritatus minas jactat, se recuperaturos armis, quod jure non poterant, ac præceps aula egreditur. Eteocles lectissimam quinquaginta juvenum manum via breviore Tydeum antecedere jubet, faucesque angustas, qua ei transeundum erat, insidere, ac eum obtruncare. Tydeus singulari corporis robore et animi magnitudine fundit omnes et interficit, uno excepto, cui pepercit, ut turpis et ignavæ expeditionis eventum Eteocli referret. Tydeus victoria elatus, redire Thebas, seque regi ac civibus consternatis ostentare, animo proponebat. Minerva flagrantem retinet, monens secundis in rebus for-

tunæ moderandum. Meritas igitur Deæ grates de suo patrocinio persoluturus, superbum tropæum ex armis spoliisque jacentium in ejus honorem erigit: et hymno, quo laudes illius celebrabat, cantato, eique promissis in urbe Pleurone magnificis templis, Argos revertitur.

INTEREA gelidis Maia satus aliger umbris
Jussa gerens magni remeat Jovis: undique pigræ
Ire vetant nubes, et turbidus implicat aër:

Alatus interea Maiæ filius, mandata portans summi Jovis, redit e frigidis Inferis. Immobiles undique nubes impediunt eum progredi, et caliginosus aër involvit: nec

Hujus libri Argumentum quod sequitur præbent optimæ Barthii membranæ, alii codd. ejusdem, Put. unus Behot. Lactantius aliique Glossographi, cum edd. Rom. Venett. Lindenbrog. Cruc. et Barth.

At Maia genitus superas remeabat ad auras,
Excitusque Erebo jam sævus Laius ibat,
Tiresiæ vultum in somnis mentitus et ora,
Armari in fratrem dirum Etheocla perurget:
Perfossumque senis jugulum faciemque recludit.
Moxque suas thalamis natas sociavit Adrastus:
Deipylen Tydei Argiam Polynicis amati.
Sed cupidus regni fortem Cadmeius heros
Tydea legatum mittit, qui fœdera fratrem
Posceret imperii: ille sua non immemor iræ,
Quinquaginta viros legatum obsidere jussit,
Quos stravit telis, victor patriamque revisit.

Versu 2. Barthii membranæ optimæ: *jam serviens.* Versu 4. idem liber: *crudelem Eteocla;* et sic legi jussit Barthius. Vers. 8. *Hinc cupidus* eædem membranæ, quod probat Barthius; alius codex ejusdem: *Set cupidus.* Vers. 9. 10. liber optimus: *qui fœdere fratrem Posceret imperium.* Ultimus versus non comparet in membranis Barthii; sed ejus vicem supplet alius, scilicet: *Ille omnes perimit sine Mæone. Pallada laudat.* Nullum Argumentum habent Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Amstel. Gronov. Veen. et Delph.

NOTÆ

1 *Gelidis*] Quicquid morti ascribitur, ascribitur etiam Inferis tanquam propriæ mortis sedi, ut frigus, silentium, perpetuæ tenebræ, &c. *Maia satus*] Mercurius Maiæ filius. *Aliger*] Ob talaria. Vide superiori libro vs. 304. *Umbris*] Umbræ proprie sunt simulacra mortuorum. Hic pro umbrarum loco accipiuntur.

2 *Jussa gerens magni Jovis*] Jussus enim fuerat Mercurius, ut vidimus libro superiori, descendere in Inferos, extractumque Laium perducere ad Eteoclem, cum mandatis, ut regnum repetenti fratri non restitueret. *Pigræ*] Quia ob spissitudinem non movebantur.

3 *Nubes*] Inferi habebant suum aërem, sed caliginosum, suas nubes, suos amnes, lucos, regiones, &c. *Turbidus*] Apud Inferos enim aër turbidus densusque.

Nec Zephyri rapuere gradum, sed fœda silentis
Aura poli. Styx inde novem circumflua campis,
Hinc objecta vias torrentum incendia cludunt.
Pone senex trepida succedit Laius umbra
Vulnere tardus adhuc: capulo nam largius illi
Transabiit costas cognatis ictibus ensis
Impius, et primas Furiarum pertulit iras.
It tamen, et medica firmat vestigia virga.
Tum steriles luci, possessaque Manibus arva,
Et ferrugineum nemus adstupet, ipsaque tellus

venti acceleraverunt gressus ejus, sed sordida aura muti cœli. Inde Styx novies campis circumfusa; hinc oppositi fluvii ardentes ei obsepiunt iter. Longævus Laius retro sequitur trementi simulacro, incedens adhuc lento gradu, ob plagam; nam impius gladius adactus consanguinea manu transfixit illi costas capulo latius, et intulit primos ictus furoris filii. Vadit tamen, et sustentat gressus adjutori

4 'Distinctio robusta ponenda est post vocem *gradum*; sequentia enim omnia uno protelo cohærunt usque ad illud: *Pone senex.* In optimo scripto expositio est: 'Sicut veniendo eum deportaverant.' *Barth.*—8 'Lectionem incertam faciant expositiones Lutatii, quibus *capulotenus* exponendum proponitur, et vero etiam exponitur. Sed vulgata est in omnibus libris.' *Idem.*—

NOTÆ

4 *Zephyri*] Venti, qui vere flare incipiunt, Favonii Latinis dicti. Hic pro quibuslibet ventis sumuntur. *Silentis*] Poëtæ vocant Inferos, 'silentia Lethes regna,' 'loca silentia.'

5 *Poli*] Polus hic aërem significat. *Styx inde novem circumflua campis*] Imitatio Virgiliana Georg. IV. 'Et novies Styx circumfusa coërcet.' Styx fluvius Inferorum, ut jam diximus.

6 *Torrentum incendia*] Pro, torrentes accensi. Et intelligit Phlegethontem, seu Pyriphlegethontem Inferorum fluvium, qui volvit fluctus ardentes. Virgilius Æn. VI. 'Quæ rapidus flammis ambit torrentibus amnis Tartareus Phlegethon, torquetque sonantia saxa.'

7 *Trepida*] Vel quia senex, vel quia nesciebat ad quos usus evocabatur ex Inferis.

9 *Cognatis ictibus*] Quod a proprio filio inflictis. Œdipus enim patrem interfecerat, ut diximus.

10 *Impius*] Eadem ratione, quia a filio adactus. *Et primas Furiarum pertulit iras*] Refert Lactantius *τὸ pertulit* ad Laium; quasi Laius regeret *τὸ pertulit*; et explicat: 'Exordium furoris filii pater pertulit primus,' &c. Sed referri debet ad *τὸ ensis*, qui *pertulit* Laio *primas iras Furiarum* filii sui.

11 *Et medica firmat vestigia virga*] Virg. Æn. III. 'Trunca manum pinus regit et vestigia firmat.' Lucanus lib. IV. 'Dum labat, et fixo firmat vestigia thyrso.' Emendat autem Guyetus *media* vel *modica*. Nam quod hic Lactantius de caduceo Mercurii intelligit, ipsi non placet. *Medica* tamen sumi posset pro adjutrici, vel sustentatrici, si dici potest, latiori verbi 'mederi' significatu.

Miratur patuisse retro, nec livida tabes
Invidiæ, functis quanquam et jam lumine cassis,
Defuit: unus ubi ante alios, cui læva voluntas
Semper, et ad Superos hinc est gravis exitus, ævi
Insultare malis, rebusque ægrescere lætis:
Vade, ait, o felix, quoscumque vocaris in usus,
Seu Jovis imperio, seu major adegit Erinnys

baculo. Tum infæcundæ sylvæ, et campi habitati ab umbris, et horridus lucus mirantur, ipsaque terra stupet retro patuisse. Lividum vitium invidiæ adhæsit etiam mortuis, et jam privatis luce. Ibi unus præ aliis, cui semper pravus affectus fuerat, (hinc exitus Laii ad Superos ei est acerbus,) gaudere rebus hominum adversis, ac angi prosperis: I, inquit, fortunate, ad quæcumque exciris obsequia, seu jussu

15 Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. et Gevart. *quanquam functis et lumine cassis;* Dan. Put. Petav. et Behot. *functis quanquam et lumine cassis;* et sic edidit Lindenbrog. Lectionem nostram testantur optimæ Barthii membranæ, Taurin. Petrens. et Burm.—16. 17 'Perperam hæc difficilia putat, et sine libris pro depositis habet Bernartius; neque capere potuit Joannes Barclaius.' *Barth.* Sam. Petitus Miscell. lib. III. cap. 12. legit: *cui læva voluntas Semper, (et ad Superos hinc est gravis exitus,) ævi, &c.* Taurin. Burm. Cantab. Petrens. Behot. Dan. Petav. Lang. Laur. Lipsian. Buslid. Barthiani, Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Grasser. et Amstel. *et ad Superos (hinc et gravis exitus ævi) &c.* Lectio nostra est ex

NOTÆ

12 *Steriles luci*] Quia nihil gignitur in Inferis.

14 *Patuisse retro*] Rarissime enim id accidebat.

15 *Lumine cassis*] Lumine privatis, id est, mortuis. Virgil. Æn. II. 'Nunc cassum lumine lugent.'

17 *Et ad Superos hinc est gravis exitus, ævi*] Hic locus omnium interpretum ingenia exercuit: quorum sententias referre nimis longum esset. Samuel Petitus Miscel. lib. III. cap. 12. scopum solus mihi attigisse visus est. Primo conjungit τὸ *ævi* cum τῷ *malis* versus sequentis. Deinde parenthesi includit has voces (*et ad Superos hinc est gravis exitus*) et dicit inter mortuos unum fuisse, qui dum vivebat, solebat insultare malis τῶν συγχρόνων, id est, quod appellat Poëta *insultare malis ævi*, et ægrescere, si quid læti illis accideret; atque hinc erat, quod graviter ferebat Laium ad Superos redire, quod Papinius dixit *et ad Superos hinc est gravis exitus*. Laii exitus misero illi gravis erat propter innatam invidiam, et sua certe oratione expressa sequentibus versibus testatur hic invidus ægrescere se lætis Laii rebus, et malis gaudere: 'Heu dulces visure polos, solemque relictum, Et virides terras et puros fontibus amnes; Tristior has iterum tamen intrature tenebras.'

20 *Major Erinnys*] Id est, 'Eumenidum antiquissima,' ut dicit Noster Theb. VII. Non enim Furiæ uno eodemque partu editæ. Nec τὸ *major* hic de potentia supra alias intelligendum est, sed de ætate.

Ire diem contra, seu te furiata sacerdos
Thessalis arcano jubet emigrare sepulcro,
Heu dulces visure polos, solemque relictum,
Et virides terras, et puros fontibus amnes;
Tristior has iterum tamen intrature tenebras.
Illos ut cæco recubans in limine sensit
Cerberus, atque omnes capitum surrexit hiatus;
Sævus et intranti populo: jam nigra tumebat
Colla minax, jam sparsa solo turbaverat ossa:
Ni Deus horrentem Lethæo vimine mulcens
Ferrea tergemino domuisset lumina somno.

Jovis, seu vetustior furia impulit te tendere adversus diem, seu te rabida saga Thessalis imperat exire ex secreto tumulo, heu aspecture blandos cœlos, et solem, quem deserueras, virentiaque prata, ac fluvios fluentes claris aquis; mœstior tamen rursus subiture hancce caliginem. Cum Cerberus jacens in obscuris foribus hos sensit, sustulit cunctos hiatus capitum suorum, immitis etiam vulgo ingredienti. Jam minitabundus inflabat nigram cervicem; jam permiscuerat effusa humi ossa: nisi Deus tangens horrentem somnifera virga, subegisset diros ejus oculos triplici

emendatione Gronovii.—24 Nonnulli legere malint: *Et virides terras, puros-que e fontibus amnes;* sed vulgatam testantur omnes codd. et edd. vett.—27 Unus Behot. *atque omnis.*—28. 29 Idem codex hoc ordine: *jam colla tumebat Nigra minax.*—30. 31 Gronovius in Obss. lib. II. cap. 1. legit: *Ni Deus hor-*

NOTÆ

22 *Thessalis arcano jubet emigrare sepulcro*] Sagæ enim νεκρομαντείᾳ mortuos ex Inferis evocare creditæ. *Thessalis*] Quia Thessalæ mulieres infamia magiæ exercendæ flagrabant.

23 *Heu*] Interjectio dolentis, seu invidentis alienis bonis.

24 *Et virides terras, et puros fontibus amnes*] Quia apud Inferos steriles terræ, et cœnosi seu turbidi fluvii.

25 *Tristior*] Non tantum enim gaudemus in fruendis bonis, quantum dolemus, cum his privamur.

27 *Cerberus*] Cerberus canis triceps, quem ad Inferorum portam excubare veteres credebant: unde janitor Inferorum dicitur. *Capitum*] Tria enim capita habebat Cerberus. Hesiodus ei quinquaginta tribuit capita: alii centum; unde Horatio 'Centiceps' II. Od. 13. *Hiatus*] Et ad ipsius canis capita referendum est, et ad serpentium, quæ caput ejus muniebant: pro villis enim angues e capite ejus pendebant.

28 *Sævus et intranti populo*] Ut exprimeret feritatem in exeuntes, addidit, *Sævus et intranti populo.* Nam intrantes adulari solet.

30 *Lethæo*] Bene *Lethæo,* quia somnum conciliando oblivionem rerum inducit. Λήθη enim Græcis *oblivio.*

31 *Tergemino*] Quia tria capita Cerberi sopienda erant.

Est locus Inachiæ, dixerunt Tænara gentes,
Qua formidatum Maleæ spumantis in auras
It caput, et nullos admittit culmine visus.
Stat sublimis apex, ventosque imbresque serenus
Despicit, et tantum fessis insiditur astris.
Illic exhausti posuere cubilia venti:
Fulminibusque iter est: medium cava nubila montis
Insumsere latus: summos nec præpetis alæ

sopore. Est locus, quem accolæ Inachii appellarunt Tænara, qua timendus vertex spumosæ Maleæ exporrigitur in cælum, et effugit altitudine sua omnem oculorum obtutum. Erigitur celsum illud jugum, et serenum cernit infra ventos, et pluvias, et tantum sedem præbet fatigatis sideribus. Illic fessi venti straverunt lectos suos, et illuc fulmina conantur ire. Cavæ nubes occupavere medium latus montis, nec

ventem divino viminis mulcens Languida tergemino, &c.—32 'Distinguenda hæc sunt ita: *Est locus, Inachiæ dixerunt Tænara gentes*, etiam in curiosorum hominum editionibus male accepta: quos tamen tam claræ rei Aldina aliæque, (sc. Gryph. Colin. Basil. Lindenbrog. et Cruc.) ipsis fere contemtæ, editiones monere debebant.' *Barth.* Nostram interpunctionem dant Gevartius, qui primus mutavit, Grasser. Dan. Heins. Gronov. Veen. et Delph.—37 Hic et tres sequentes versus desiderantur in Dan. Put. Behot. aliisque nonnullis codd. ideoque diversis characteribus edidere Lindenbrogius et Cruceus. Illos tamen exhibent Taurin. Petrens. Burm. Buslid. Lang. Laur. Lipsian. alii Grasseriani, optimæ Barthii membranæ, duo alii Barth. cum edd. Venett. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Grasser. Gevart. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. Papinianos prorsus putat Barthius, sed aliter ordinandos, hoc modo: 43. 44. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 45. &c.—39 *Insidere latus* Taurin. voluit, *Insedere*. 'Inepte aliqui ex nostris codd. *Insedere*, cum id verbum

NOTÆ

32 *Est locus*] Descriptio hic Tænari, qua aditus ad Inferos patebat, ac Maleæ promontorii. *Inachiæ*] Hic Lacænæ: quia Tænarus erat in Laconia, non in Argolide. *Tænara*] Vide superiori lib. vs. 96.

33 *Formidatum*] Ob naufragia ibi frequentia. *Maleæ*] Malea promontorium Laconiæ naufragiis infame. Vide Theb. I. 100.

34 *Et nullos admittit culmine visus*] Ob altitudinem scilicet.

35 *Stat sublimis apex*] Guyetus hunc versum et sequentem supposititios judicat, licet optimi sint. *Apex*] Maleæ scilicet. *Serenus*] Quia nubes exsuperat, et infra se despicit.

36 *Et tantum fessis insiditur astris*] Vult tantam esse hujusce promontorii altitudinem, ut super hoc astra cursu fatigata sedem capiant, ut requiescant.

37 *Illic exhausti posuere cubilia venti*] Tanta altitudo est, ut venti, ubi illo pervenerint, considant, ac exhauriantur. Ceterum hic versus et decem sequentes contra mentem auctoris inculcati Guyeto videntur. Notat quatuor primos charactere diverso editos fuisse in Editione Blasii, et ultimos non omni suspicione vacare, quanquam mali non sint.

38 *Fulminibusque iter est*] Quia fulmina edita loca ut plurimum petunt.

Plausus adit colles, nec rauca tonitrua pulsant.
Ast ubi prona dies, longos super æquora fines
Exigit, atque ingens medio natat umbra profundo.
Interiore sinu frangentia littora curvat
Tænaros, expositos non audax scandere fluctus.
Illic Ægæo Neptunus gurgite fessos
In portum deducit equos: prior haurit arenas

clangor velocis pennæ attingit supremos tumulos, nec sonora tonitrua eos feriunt. Tænarus sinuat elisas ripas interiore anfractu, non audens exsuperare evectas undas. Sed ubi lux inclinata projicit super mare longos montis limites, et magna umbra fluitat in medio ponto; illic Neptunus appulit ad portum equos fatigatos mari Æ-

jam sit positum vs. 36.' *Barth.*—41 ' *Atque ubi* in optimis et fidelissimis membranis: in aliis et vulgo *Ast ubi*, quod præ illo ideo aspernamur, quod narrationem diducat sejungatque magis quam deceat.' *Idem. longos fines* Barthio suspectum; nihil tamen mutant codd.—43 Idem Barthius conj. *frangens sua littora.* Hunc vero et sequentem versum collocat post vs. 36. Vide supra ad vs. 37.—44 Optimæ Barthii membranæ, *Tænarus expositos non audens;* et sic etiam Buslid. Laur. et edd. vett. *Tænaros expositos non audax* Petrens. Behot. alii; quam lectionem probat N. Heins. ad Ovid. Met. II. 406. Vide Burm. ad Ovid. Art. I. 608. *audens* præterea exhibent codd. Burm. *audax* Dan. Petav. Put. Lipsian. et Lang. *ausus* Taurin. et nonnulli codd. Linden-

NOTÆ

41 *Ast ubi prona dies*] Credo hunc versum sequentemque transpositos, et duos sequentes in horum locum transponendos. Quod secutus sum in interpretatione, ut mihi melius visum est. Totus hic igitur locus sic ponendus est et legendus: *Nec rauca tonitrua pulsant. Interiore sinu frangentia littora curvat Tænarus, expositos non audax scandere fluctus. Ast ubi prona dies longos super æquora fines Exigit, atque ingens medio natat umbra profundo: Illic Ægæo Neptunus, &c. Frangentia*] Supple, fluctus illisos. Vel passive potest usurpari, id est, fracta, ab illisis scilicet fluctibus. Quod frequens optimis scriptoribus. Sic Livio 'res eorum auxit,' pro aucta est. Velleio 'tempestas sedavit,' pro sedata est. Catoni 'iræ leniunt,' pro leniuntur. *Tænarus*] Vide supra. *Expositos non audax scandere fluctus*] Quia scilicet dum ad Tænarum allidduntur fluctus, altissime ascendunt. *Non audax*] In optimo codice repertum est, *non audens.* Quod et Lactantius et glossæ agnoscunt. *Ast ubi prona dies, &c.*] Similis locus Surrentino: 'Cum jam fessa dies, et in æquora montis opaci Umbra cadit, vitreoque natant prætoria ponto.' *Longos fines*] Longas umbras: appetente enim nocte umbræ longissimæ. *Medio profundo*] Hinc summam altitudinem Tænari conjicimus, cum umbra ejus in medium usque pontum protendatur. *Umbra*] Tænari. *Illic Ægæo Neptunus, &c.*] Hoc dicit, quia in loco illo erat templum Neptuni ἀσφαλίου, id est, *tutelaris*, quod illi erectum erat, ut tutela sua protegeret nautas prænavigantes Maleam; nam ad hoc promontorium periculosa erat navigatio, ut jam diximus. *Ægæo*] Vide sup. lib. vs. 702.

46 *In portum deducit equos*] Cur-

Ungula; postremi solvuntur in æquora pisces.
Hoc (ut fama) loco pallentes devius umbras
Trames agit, nigrique Jovis vacua atria ditat
Mortibus: Arcadii perhibent si vera coloni,
Stridor ibi, et gemitus pœnarum, atroque tumultu
Fervet ager: sæpe Eumenidum vocesque, manusque,
In medium sonuere diem, letique triformis
Janitor agricolas campis auditus abegit.
Hac et tunc fusca volucer Deus obsitus umbra
Exsilit ad Superos, infernaque nubila vultu
Discutit, et vivis afflatibus ora serenat.

gæo: priores eorum ungulæ fodiunt arenas, posteriores intra mare desinunt in caudas piscium. Devius callis (ut fertur) ducit per hunc locum pallidos manes, et locupletat mortuis inanem regiam atri Jovis. Si incolæ Arcades referunt vera, fremitus, ac suspiria nocentium ibi exaudiuntur, et campus repletur horrendo strepitu. Sæpe clamores et verbera furiarum crepuerunt usque in medium diem, et triceps ostiarius mortis latratu fugavit cultores ex agris. Illac tunc alatus Deus circumdatus nigro nimbo evolavit ad superas auras, et disjecit e vultu suo caliginem Tartaream, et recreat faciem vitali aura. Inde sub tempus apparentis Arcturi, et

brogii.—47 Optimus liber Barthii et Taurin. *in æquore.*—48 Behot. *pallentis;* et sic Dan. et Put.—49 *Limes agit* optimæ Barthii membranæ; quod ille non improbat. Put. et Dan. *atria ditant.*—50 *Manibus* pro *Mortibus* Glossator priscus.—55 *Hac et tum* Behot.—59 Nonnulli codd. *populosque volat.*—61

NOTÆ

rum tribuunt Poëtæ Neptuno equis tractum, quorum priores pedes erant equini, posteriores solvebantur in caudam piscis: Hippocampi vocabantur. *Haurit*] Hic 'haurire' significat fodere, eademque est significatio, quæ hoc loco 'latus haurit apertum,' id est, perforat, confodit.

47 *Postremi pisces*] Id est, posteriores pedes solvebantur in caudam piscis.

48 *Hoc (ut fama) loco pallentes devius umbras Trames agit*] In Tænaro enim erat ingens specus, cujus vastus hiatus, teterrimus odor, auditi ingentes strepitus locum Poëtis dedere fingendi patere hic aditum ad Inferos. *Devius*] Quod sit vivis devius.

49 *Nigrique Jovis*] Plutonis.

50 *Arcadii coloni*] Ex hoc loco discimus Tænarum inhabitari ab Arcadibus: nisi Arcadii hic positi pro Peloponnesiis, seu potius Laconibus, qui Arcadibus finitimi erant.

51 *Gemitus pœnarum*] Id est, nocentium pœnas solventium.

52 *Vocesque*] Quibus nocentes cruciant. *Manusque*] Id est, flagella, quæ in manibus tenent, et quibus nocentes percutiunt.

53 *Sonuere*] Cum incutiuntur. *Letique*] Hic letum seu mors significat Inferos. *Triformis Janitor*] Cerberus, quia habebat tria capita.

55 *Volucer Deus*] Mercurius.

57 *Vivis afflatibus*] Id est, afflatu vitalis auræ.

Inde per Arcturum, mediæque silentia Lunæ,
Arva super populosque meat. Sopor obvius illi
Noctis agebat equos, trepidusque assurgit honori
Numinis, et recto decedit limite cœli.
Inferior volat umbra Deo, præreptaque noscit
Sidera, principiumque sui: jamque ardua Cyrrhæ,

sub mediam noctem, quo tunc omnia tacent, transit super urbes et campos. Somnus, qui ducebat currum noctis, occurrit illi, et festinus honorifice assurgit Deo, et divertit cœli recta via. Simulacrum Laii volat infra numen, et agnoscit astra sibi ablata, et originem sui. Et jam infra aspicit montes Cyrrhæ, et Phocida fœdatam

Vetus Scholiastes notat in aliis scriptum esse: *et recto discedit.*—62 *Inferior meat* Put. et optimæ Barthii membranæ, in quibus etiam: *præreptaque noscit.* —63 ' Omnes optimæ mediæque notæ libri veteres *sui* agnoscunt, quibus

NOTÆ

58 *Inde per Arcturum*] Hunc locum sic interpretatur Jan. Parrhasius Ep. I. Evolavit, inquit, Mercurius a spiraculo Ditis, ipsoque Tænaro circiter secundam vigiliam, nocte scilicet intempesta. Bootes enim, inter cujus crura micat Arcturus, stella primæ magnitudinis, (eum Manilius in pectore Bootæ, Theon in medio cingulo collocat,) sub easdem noctis horas incipit apparere, et ante crepusculum matutinum desinit. Qui auspicantur iter a Mercurio factum per 'arcticum circulum,' (sub quo Crates Tartarum statuit,) indeque per Lunæ globum (quem *silentem* a Papinio dictum volunt, eo quod umbrarum silentium sedes est, aut quod infimus orbis lunæ gravissimo sono movetur, ut est apud Ciceronem,) obscuritatem in re clara affectant. Ut enim verum sit in luna esse sedes alias, fluviosque et quæcumque in terra sunt, (ut Anaxagoras opinatus est et Achilles Arati interpres refert,) ipse Mercurius ex instituto terræ propius volat, ut Æneid. IV. cecinit Poëta: 'Hic primum paribus nitens Cyllenius alis Constitit, hinc toto præceps se corpore ad undas Misit, avi similis, quæ circum littora, circum Piscosos scopulos, humilis volat æquora juxta.' Ac, ut novo exemplo nunc demum Mercurius *arva super populosque* lunæ volet, umbra certe Laii agere tam sublimem cursum non debet, ut orbem Lunæ piorum Manibus assignatum transgressa, divina atque æterna, præsertim diversissime a destinato cursu, dira contagione polluat. Hactenus Parrhasius. *Mediæ silentia Lunæ*] Mediam noctem et intempestam designat, quia tunc omnia silent sive tacent. Ex quo, Orpheo luna ἡσυχίᾳ χαίρουσα, id est, *silentio gaudens*, dicitur. Et Varro Macrobiusque ac Censorinus hinc appellatum 'conticinium' docent.

59 *Sopor obvius illi Noctis agebat equos*] Fabulantur Poëtæ somnum, seu soporem, ducere rhedam noctis seu Lunæ.

60 *Honori Numinis, et recto decedit limite cœli*] Tangit morem, quo apud Romanos privati, minoresque magistratus majoribus assurgerent, et de via decederent.

62 *Umbra*] Laii. *Præreptaque noscit Sidera*] Non enim naturæ lege,

Pollutamque suo despectat Phocida busto.
Ventum erat ad Thebas: gemuit prope limina nati
Laius, et notos cunctatur inire penates.
Ut vero excelsis suamet juga nixa columnis
Vidit, et infectos etiamnum sanguine currus,
Pæne retro turbatus abit: nec summa Tonantis
Jussa, nec Arcadiæ retinent spiramina virgæ.
Et tunc forte dies noto signata Tonantis

rogo suo. Accesserant Thebas. Laius suspiravit prope fores filii, et dubitat subire notos lares. Cum autem aspexit sua tecta fulta altis columnis, et currus adhuc etiam contaminatos suo cruore, consternatus fere retrocessit; nec suprema Jovis mandata, nec afflatus caducei Arcadii eum retinent. Et tunc forte dies celebris

consentientibus contrarie nulla nos necessitas cogit.' *Barth.* *sui* habent etiam Put. Dan. Behot. Petrens. Taurin. Burm. Laur. Lang. et Buslid. cum edd. Grasser. Gevart. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *suum* Petav. Lipsian. Venett. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Lindenbrog. et Cruc.—67 Behot. *excelsis sedem et juga.*—68 In eodem codice: *etiam nunc.*—69 Taurin. *tunc summa.*—72 In uno codice Barthii, *prærepti.* In optimis membranis ejusdem: *tener Euchie.*—74 Nonnulli codd. *certatim ducere.* Vide Dan. Heinsium ad

NOTÆ

sed ferro vita privatus fuerat.

63 *Principiumque sui*] Quædam editiones habent *suum*, sed legendum est *sui*, ex optimis membranis. Tangit autem opinionem quorundam Stoicorum, qui animum originem habere ex cœlo, ex æterno illo igne, e siderum natura crediderunt. Seneca ad Helviam cap. 6. 'Animus, si primam ejus originem aspexeris, non est ex terreno gravique concretus corpore; ex illo cœlesti spiritu descendit.' Quin ab ipso Deo originem habere arbitrati sunt. Epictetus: *Αἱ ψυχαὶ μὲν οὕτως εἰσὶν ἐνδεδεμέναι, καὶ συναφεῖς τῷ θεῷ, ἅτε αὐτοῦ μόρια οὖσαι, καὶ ἀποσπάσματα. Animæ illigatæ et conjunctæ sunt Deo, ut particulæ ejus sint, et decerpta.* Horatius II. Sat. 2. 'Atque affigit humo divinæ particulam auræ.' *Cyrrhæ*] Cyrrha urbs Phocidis, et navale Delphorum.

64 *Phocida*] Phocis regio Græciæ, adjacens sinui Crissæo. Vide lib. superiori vs. 64. *Busto*] Quia Laius in Phocide fuerat ab Œdipo occisus, ejusque corpus crematum, ac sepulcro conditum. Bustum proprie significat locum in quo corpus alicujus crematum fuit. Significat et sepulcrum.

65 *Nati*] Œdipi.

68 *Infectos etiamnum sanguine currus*] Supple, suo. Quia occisus fuit, dum curru veheretur per Phocidem.

69 *Pæne retro*] Quia, ait Lactantius, ut fama est, umbra timet quæ passa est.

70 *Arcadiæ virgæ*] Caducei Mercurii Arcadis.

71 *Et tunc forte dies, &c.*] Dicit Thebanos, die præcedente noctem, qua Thebas pervenerunt Mercurius et Laius, celebrasse festum in honorem natalis Bacchi. *Noto signata Tonantis Fulmine*] Tangit fabulam,

Fulmine, prærupti cum te, tener Evie, partus
Transmisere patri. Tyriis ea causa colonis
Insomnem ludo certatim educere noctem
Suaserat: effusi passim per tecta, per agros,
Serta inter vacuosque mero crateras, anhelum
Proflabant sub luce Deum: tum plurima buxus,
Æraque taurinos sonitu vincentia pulsus.
Ipse etiam gaudens nemorosa per avia sanas
Impulerat matres Baccho meliore Cithæron.

noto Jovis fulmine advenerat, cum immaturus partus transtulit te, tener Bacche, in femur patris. Ea ratio induxerat Tyrios accolas, ut certatim agerent ludo insomnem noctem. Dispersi passim per domos et per campos efflabant vinum anhelo pectore ad multum diei, inter coronas, et vacua vino pocula. Tum multæ tibiæ, et cymbala ærea, tinnitu superantia sonitum tympanorum, ex taurorum pellibus confectorum, exaudiebantur. Ipse etiam lætus Cithæron egerat matronas mente compotes innocentiori Bacchi instinctu, per tramites sylvarum. Ut cum Thraces celeri

Claudian. III. Cons. Honor. 48. et sic in Put. pro v. l.—77 *Perflabant* Tau-

NOTÆ

qua dicitur Semele arsisse fulmine Jovis, cujus proprium epithetum *Tonans*.

72 *Prærupti cum te, tener Evie, partus Transmisere patri*] Respicit fabulam, qua dicitur Bacchus extractus ex utero conflagrantis matris Semeles, et insertus in femur Jovis, ut legitimos menses expleret. *Evie*] Bacchus, *Evan* et *Evius* dictus, quod in ejus sacris hæc vox *Evoë* crebro clamaretur a Bacchantibus. *Patri*] Jovi.

73 *Tyriis colonis*] Thebanis, qui Tyriorum colonia erant.

74 *Insomnem ludo*] Notat Bernartius Poëtam tangere hic non dubie morem priscum, quo pervigilia fiebant in honorem Deorum.

76 *Serta inter*] Serta et coronas adhibitas fuisse in conviviis notum ex Scriptoribus. *Anhelum Proflabant sub luce Deum*] Imitatio Virgiliana Æn. IX. 'Toto proflabat pectore somnum.' Et dicit *anhelum*, quia ebrii, ut mero stomachum plenum ac gravem habent, non liberam, cum dormiunt, habent respirationem, et spiritum difficulter trahunt: hinc anhelant. *Deum*] Somnum, vel Bacchum seu vinum. Bacchus enim pro vino sumitur, ut omnes sciunt. Sic Theb. V. 'Altaque in mole tapetum Efflantem somno crescentia vina.'

77 *Buxus*] Tibiæ ex buxo. Tibiarum enim usus in sacris Bacchi. Theb. VII. 'Et ad inspirata rotari Buxa.'

78 *Æraque*] Cymbala ærea, quorum et usus in Orgiis. Theb. V. 'Tergaque et æra Dei motas sonuere per auras.' *Taurinos pulsus*] Tympana ex corio taurino confecta.

80 *Baccho meliore Cithæron*] Cithæron mons Bœotiæ, in quo Orgia Bacchi celebrari solita. Dicit *Baccho meliore*, quia tunc temporis Bacchus non amplius impellebat Bacchantes, furore immisso, ad perpetrandas cædes, ut cum Agave in hoc monte

Qualia per Rhodopen rapido convivia cœtu
Bistones, aut mediæ ponunt convallibus Ossæ.
Illis semianimum pecus, excussæque leonum
Ore dapes, et lacte novo domuisse cruorem
Luxus: at Ogygii si quando afflavit Iacchi
Sævus odor, tunc saxa manu, tunc pocula pulchrum
Spargere, et immerito sociorum sanguine fuso
Instaurare diem, festasque reponere mensas.
Nox ea, cum tacita volucer Cyllenius aura

conventu agunt epulas in Rhodope, aut in mediis Ossæ convallibus. Illis lætitia est, semivivum pecus, et erepti cibi leonum faucibus, et mollire cruentas dapes novo lacte: sed si aliquando crudelis odor Iacchi Ogygii caput tentavit, tunc juvat manu jacere lapides, et crateras, ac renovare diem sparso cruore innoxiorum comitum, et rursus sternere festas mensas. Talis nox Thebis erat, cum Ales Cyllenius incidit

rin. improbante Burmanno.—81 Put. *rabido*.—82 In optimo manuscripto Barthii legebatur: *convallibus Ee*, cui *Ossæ* suprascriptum.—84 Put. *domuisse furorem*.—85 Aldd. Colin. Gryph. et Basil. *et Ogygii*. 'Non fugiet vitium attentum Lectorem: Lipsian. Lang. Laur. et Buslid. *ab Ogygii*; ego ausim præstare verum esse, *at Ogygii*.' Bern. *at Ogygii* habent Petreus. Taurin. Behot. Put. Dan. Petav. alii codd. cum edd. Lindenbrog. Cruc. Gevart. Grasser. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—89 Heinsius legebat: *tacita volucer Cyllenius hora*, ut nos docuit Burmannus ad Val. II.

NOTÆ

filium Pentheum discerpsit.

81 *Rhodopen*] Rhodope mons Thraciæ.

82 *Bistones*] Thraces a rege Bistone sic dicti. Erant etiam Bistones, gens Thracia. *Ossæ*] Ossa mons in Thessalia sede Centaurorum notissimus. Hic Poëta in Thracia collocare videtur. Forsan est mons ejusdem nominis in Thracia, de quo tamen silent Scriptores et Geographi.

84 *Domuisse cruorem*] Id est, carnes cruentas: nam semianimum pecus, et extractas ore leonum dapes comedebant Thraces.

85 *Ogygii*] Thebani. *Iacchi*] Iacchus cognomentum Bacchi ἀπὸ τοῦ *ἰάκχω, clamo, ululo:* quod Orgia Bacchi magnis clamoribus ac ululatibus percreparent. Virgilius Ecl. III. 'Populus Alcidæ gratissima, vitis Iaccho.' Hic pro vino sumitur, ut apud eundem Virgilium Ecl. VI. 'Hesterno inflatus venas, ut semper, Iaccho.'

86 *Sævus odor*] Quia odor vini eos ad mutuas cædes excitat. *Tunc saxa manu*] Thraces vinolentiæ deditos fuisse observant Scriptores, et ubi vino incaluerant, solitos procurrere ad arma et in mutuas cædes prorumpere, ut hic notatur. Et Horatius I. Od. 27. 'Natis in usum lætitiæ scyphis Pugnare Thracum est: tollite barbarum Morem, verecundumque Bacchum Sanguineis prohibete rixis.' Vide et Platonem de Legibus lib. I.

89 *Nox ea*] Id est, nox talis erat apud Thebanos, qualis est apud Thraces, dum in Rhodope convivia agunt. *Volucer Cyllenius*] Mercurius, a Cyl-

Regis Echionii stratis allapsus, ubi ingens
Fuderat Assyriis exstructa tapetibus alto
Membra toro. Pro! gnara nihil mortalia fati
Corda sui! capit ille dapes, habet ille soporem.
Tunc senior quæ jussus agit: neu falsa videri
Noctis imago queat, longævi vatis opacos
Tiresiæ vultus, vocemque, et vellera nota
Induitur: mansere comæ, propexaque mento

non moto aëre in strata principis Thebani, ubi ille extensus prostraverat artus fultos sublimi lecto, tapetibus Assyriis ornato. Pro! nescia mens hominum sortis suæ! sumit ille cibos, capit ille somnum. Tunc longævus imperata facit, et ut visum noctis vanum videri non possit, assumit tenebrosam faciem, et vocem, ac solitas vittas laneas senioris auguris Tiresiæ: remansere crines, et promissa mento cana

NOTÆ

lene monte Arcadiæ sic dictus, in quo eum peperit mater Maia. *Volucer*] Ob talaria, ut jam diximus.

90 *Regis Echionii*] Eteoclis, *Echionii* vocati ab Echione, qui post Cadmum tenuit Thebanum imperium.

91 *Assyriis tapetibus*] Tapetes enim optimi ex Assyria et Babylone afferebantur. Notum est Babylonis artificium in stragulis tapetibus, et id genus aliis, ex Plinio lib. VIII. cap. 48. Hinc 'pictura Babylonica' Apuleio Florid. II. dicitur, ob diversos colores illis operibus intexi solitos. Assyria autem regio Asiæ Majoris, quam Ptolemæus ab Ortu Mediæ parte finit, ob Occasu, Mesopotamia, a Septemtrione, parte Minoris Armeniæ, juxta Niphatem montem. Plinius vero lib. V. cap. 12. Assyriam facit Syriæ partem, quæ postea vocata fuit Adiabene. Strabo autem longius Assyriam extendit, eo nomine comprehendens Babyloniam, et maximam circumjacentium regionum partem. Græci et Latini Scriptores confuderunt Assyriam Syriamque, Assyrios Syriosque, ut videre est apud Herodotum, Justinum, et Ciceronem multis in locis.

92 *Pro! gnara nihil mortalia fati Corda sui*] Exclamatio similis huic apud Virgilium Æn. X. 'Nescia mens hominum fati, sortisque futuræ!'

93 *Capit ille dapes*] Si sciret imminentia sibi mala, non tam secure dormiret, aut cibum caperet. *Ille*] Eteocles.

94 *Senior*] Laius.

96 *Tiresiæ*] Tiresias Thebanus vates, Everi filius, excæcatus fuit a Junone ob rationem ab Ovidio allatam Met. III. vaticinii autem munere, et longa vita donatus a Jove. Callimachus vero in Lavacro Palladis, Nonnus Dionys. V. et Propertius lib. IV. El. 19. tradunt Tiresiam oculis privatum a Pallade, quam nudam viderat, pœnas incustoditi visus dedisse, ab eademque munere divinandi donatum. *Et vellera nota*] Intelligit vittas laneas albas, coccineis intextas, utrimque ab infula dependentes, quas vates gestare solebant.

97 *Mansere comæ*] Suæ, Laii scilicet. *Propexaque mento Canities, pallorque suus*] Hæc enim erant Laio communia cum Tiresia, quia senex etiam erat; ideo retenta a Laio, non assumta: indutæ solum vittæ, et in-

Canities, pallorque suus: sed falsa cucurrit
Infula per crines, glaucæque innexus olivæ
Vittarum provenit honos: dehinc tangere ramo
Pectora, et has visus Fatorum expromere voces:
Non somni tibi tempus iners, qui nocte sub alta
Germani secure jaces: ingentia dudum
Acta vocant, rerumque graves, ignave, paratus.
Tu veluti, magnum si jam tollentibus Austris

barba, ac suus pallor. Sed simulata infula cinxit comam, et ex ea propendet decus vittarum ramo glaucæ olivæ illigatarum. Mox visus est virga tangere pectus Eteoclis, et detegere hæc arcana fatorum: Non tibi tempus est dormiendi, segnis, qui in profunda nocte quiescis, nihil timens a fratre. Magna negotia te dudum, iners, appellant, et ingentes apparatus, qui tibi faciendi sunt. Tu cessas, ut si nauta

60.—98 'In uno, non tamen optimo, exemplari scriptum offendi, *Cæsaries*; quod improbum non est, etsi nescio quo modo invectum ei libro, cui parum alioquin tribuo. Ita de pariter prolixa barba Ovid. Met. xv. de Æsculapio: 'baculumque tenens agreste sinistra, Cæsariem longæ dextra deducere barbæ Visus.' Placet.' *Barth.*—100 Behot. *dein tangere ramo.*—102 'Melior omnino et Papinio dignior optimarum membranarum scriptura, per interrogationis sarcasmum ignaviam tyranno exprobrans: *Nunc somni tibi tempus, iners?* Et mox: *quid nocte sub alta Germani secure jaces?* Mirum tot ab aliis collatos codd. Bernartio, Lindenbrogio, Behotio, quartum, cum Argentinensi Editione (Gevart.) non ausim dicere, et hic et alibi tantopere in errores vulgares, et ubi detecti sunt, manifestos, conspirare.' *Barth.*—105 '*Tu, veluti magnum.* Sic recte collocatur distinctio in Lindenbrogiana ed. quam

NOTÆ

fula, vultusque, ac cæcitas Tiresiæ. *Falsa*] Id est, non sua. Hac enim Laius Tiresiam simulabat.

99 *Infula*] Homero στέμμα, proprie velamentum capitis sacerdotalis, vittas habens laneas utrimque dependentes. Erant et regum infulæ. Ita Justinus lib. xi. cap. 10. 'Tunc proficiscitur [Alexander] in Syriam: ubi et obvios cum infulis multos Orientis reges habuit.' Ita et Pollio in Gallienis duobus cap. 10. 'Odenatus rex obtinuit totius Orientis imperium, quod se fortibus factis dignum tantæ majestatis infulis declaravit.' Nimirum, quia regum persona sacra erat. Erant etiam Magistratuum, ut apud Spartianum in Adriano cap. 6. 'Turbo' dicitur 'ornatus infulis Pannoniæ,' hoc est, titulo præfecturæ Pannoniæ. Seneca Cons. ad Helviam: 'Vir constans miserias infularum loco habet.' *Glaucæque innexus olivæ Vittarum provenit honos*] Vittis enim augurum ramus olivæ innectebatur.

101 *Pectora*] Eteoclis, ut illum expergefaceret.

103 *Secure*] Velleius lib. ii. 'Nemo celerius opprimitur, quam qui nihil timet: et frequentissimum initium est calamitatis, securitas.'

104 *Paratus*] Qui tibi faciendi sunt.

105 *Tu veluti, magnum*] Hyperbaton est. Id est, tu cunctaris, ita

Ionium nigra jaceat sub nube magister,
Immemor armorum, versantisque æquora clavi,
Cunctaris: jamque ille novis (scit fama) superbus
Connubiis, viresque parat, quis regna capessat,
Quis neget: inque sua senium sibi destinat aula.
Dant animos socer augurio fatalis Adrastus,
Dotalesque Argi: nec non in fœdera vitæ
Pollutus placuit fraterno sanguine Tydeus.

quiescat sub atro nimbo, et Austris jam rapientibus magnum mare Ionium, oblitus armamentorum, ac gubernaculi flectentis navem per mare. Et jam ille frater, (ut fama est) gloriatur recenti matrimonio, et copias colligit, quibus regnum invadat, et quibus postea reddere recuset, et sibi proponit agere senectutem in sua regia. Adrastus socer fatis destinatus, et dotales Argi afferunt ei spiritus, nec non Tydeus fœdatus cruore fraterno assumtus est in societatem vitæ. Hinc superbia, et spes

perperam alteri versus voci subjungunt Lugdunenses antiquæ, Aldd. Gevart. Bern. et Genevenses in egregio illo Poëtarum Latinorum Corpore; quod qui instituerunt æque oculati fuerunt, atque iste Somnurnus Eteoclis excitator.' *Idem.*—108 Edd. vett. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. Gevart. et Grasser. cum nonnullis codd. manuscriptis; *novis* (*sic fama*) *superbit*; Gronovius ex suis codd. edidit: *scit fama*, et ex errore typothetæ *superbus*, quod cum Daum. Barth. et Veen. retinent Editores Bipontini; corrigit vero Gronovius in Obss. lib. II. 13. *novis* (*scit fama*) *superbit*. Non ausim tamen mutare. Codd. Put. Petav. Dan. Behot. Petrens. Exc. Cantab. Laur. Lipsian. Buslid. Taurin. Barth. Burm. alii: *superbit*. Vide Nic. Heinsium in Advers. lib. II. cap. 7. p. 259.—110 Petrens. Taurin. Burm. optimæ Barth. membranæ, Exc. Cantab. Behot. Dan. Put. Petav. Aldd. Colin. Gryph. Lindenbrog. et Cruc. *inque tua*; et sic correxit Nic. Heinsius in Advers. l. l. *inque sua* tamen exhibent Venett. Rom. Bern.

NOTÆ.

quietem agens, ut gubernator dormiens ventis mare versantibus. *Austris*] Auster ventus meridionalis. Hic Austri sumuntur pro quibuslibet ventis.

106 *Ionium*] Supple mare. Vide superiori lib. vs. 14.

107 *Armorum*] Supple nauticorum. *Versantisque æquora clavi*] Id est, gubernaculi.

108 *Ille*] Frater. *Scit fama*] Habent impressi *sic fama*, sed scripti *scit fama*, ut observat Gronovius. Neque aliter legit Lactantius, qui explicat: 'Fama de eo loquitur: vel notum est, quod dico, omnibus.' Eodem modo, auctore eodem Gronovio, reponendum est e scriptis Theb. v. 466. 'Scit cura Deum.'

110 *Quis neget*] Postea, cum semel illud ceperit. *Sua*] Id est, ad se solum pertinente: regnum enim nunquam redditurus est. Ceteræ editiones habent, *tua*.

111 *Augurio fatalis*] Ob responsum oraculi, quod acceperat Adrastus. Vide superiori lib. *Adrastus*] Rex Argorum, ut jam diximus.

112 *Dotalesque Argi*] Quia Argi obvenire debebant Polynici, ex parte Argiæ uxoris.

113 *Fraterno sanguine*] Superiori libro vidimus Tydeum fratrem suum interfecisse.

Hinc tumor, et longus fratri promitteris exul.
Ipse Deum genitor tibi me miseratus ab alto
Mittit: habe Thebas, cæcumque cupidine regni,
Ausurumque eadem germanum expelle; nec ultra
Fraternos inhiantem obitus sine fidere cœptis
Fraudibus, aut Cadmo dominas inferre Mycenas.
Dixit, et abscedens (etenim jam pallida turbant
Sidera lucis equi) ramos ac vellera fronti
Deripuit, confessus avum, dirique nepotis

fratri data, te diu exulem fore. Ipse pater Deorum tui misertus, demisit me ad te ex alto cælo. Thebas posside, et ejice fratrem excæcatum libidine dominandi, et eadem attentaturum; nec ultra patiaris illum spem habere in dolis inchoatis, optantem fraternam mortem, aut imponere Thebis jugum Mycenarum. Sic ait, et abiens (nam jam equi Solis obscurant pallida astra) avulsit capite ramos, et vittas laneas, se prodens avum, et imposuit se lecto pravi nepotis: deinde detegit guttur adhuc

Grasser. Gevart. Amstel. Gronov. Daum. et recent.—116 Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *habet;* Fr. Modius Epist. 52. correxit, *habe;* et sic Petrens. Taurin. Exc. Cantab. Dan. Behot. Petrens. alii.—118 Optimæ Barthii membranæ: *inhiantem abitus;* quod illi placet. Pro *fidere* ed. Gronovii operarum lapsu *sidere;* et hoc retinet ed. Veenhusii, qua pejor nunquam edita; etiam Bipontina, quæ non omnino immunis est ab erroribus typographicis. Wakefieldius in Sylv. Crit. P. IV. p. 136. legit: *nec ultra F. i. obitus diffidere cœptis, &c.*—121 *Sidera solis equi* Petreus.—122 Taurin. et Burm. *Diripuit;* et sic etiam Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. Vide lib.

NOTÆ

114 *Et longus fratri promitteris exul*] Stimulat hoc modo Eteoclem, ut non restituat regnum fratri secundum pacta: si quidem frater illi non redditurus erat. *Longus exul*] Similis loquendi modus in Lacrymis Etrusci: 'Et longo transmittit habere nepoti.' Id est, promitteris fratri, ut longo tempore exul futurus sis.

117 *Ausurumque eadem*] Quæ nunc audere tibi persuadeo, id est, retinere imperium.

119 *Cadmo*] Id est, Thebis quarum conditor Cadmus. *Mycenas*] Mycenæ urbs Laconiæ, quæ erat sub imperio Adrasti. Et Mycenas posuit pro Argis ob vicinitatem duarum urbium, et quia eidem fere semper principi paruerunt. Homerus semper distinguit Argos et Mycenas, recentiores vero eandem esse dixerunt, ut ait Scholiastes Sophoclis initio Electræ.

120 *Abscedens (etenim jam, &c.*] Non enim lucente die mortuorum umbris errare permissum erat. Virgilius Æn. v. 'Jamque vale: torquet medios nox humida cursus, Et me sævus equis oriens afflavit anhelis. Dixerat, et tenues fugit, ceu fumus, in auras.' *Pallida*] Quia adventu solis albescunt sidera, fulgoremque amittunt.

121 *Ramos ac vellera*] Supra enim vidimus, Laium sumsisse ramos olivæ et vittas laneas, ut Tiresiæ similis videretur.

122 *Confessus avum*] Non amplius simulat Tiresiam, sed se prodit avum. *Nepotis*] Eteoclis.

Incubuit stratis: jugulum mox cæde patentem
Nudat, et undanti perfundit vulnere somnum.
Illi rupta quies, attollit membra, toroque
Erigitur plenus monstris, vanumque cruorem
Excutiens, simul horret avum, fratremque requirit.
Qualis ubi audito venantum murmure tigris
Horruit in maculas, somnosque excussit inertes;
Bella cupit, laxatque genas, et temperat ungues;
Mox ruit in turmas, natisque alimenta cruentis
Spirantem fert ore virum: sic excitus ira
Ductor in absentem consumit prælia fratrem.
Et jam Mygdoniis elata cubilibus alto

apertum letali vulnere, et conspersit somnum ejus multo sanguine. Illi Eteocli excussus sopor fuit; artus erigit, et assurgit in lecto plenus terroribus, excutiens falsum sanguinem: una avum execratur, et fratrem expetit. Sic ubi tigris, accepto clamore venatorum, expavit ad visum plagarum, et abrupit desidem soporem; optat prælium, et solvit malas, et ungues acuit: deinde irrumpit in catervas, et portat in faucibus vivum hominem, escam crudelibus catulis: sic princeps efferatus rabie, peragit pugnam adversus fratrem absentem. Et jam Aurora, surgens e lecto

III. 412. et 567.—124 Behot. *perfudit sanguine somnum.* 'vulnere pro *sanguine* posuit.' *Schol.* Alius Scholiastes, uti et marg. cod. Burm. *sanguine* tuetur. P. Burmannus ad Val. Flac. nostram lectionem stabilit.—125 *Illi rupta quies* legi jussit Bernartius.—131 Optimus Barthii codex, *cruento;* alii omnes

NOTÆ

123 *Jugulum mox cæde patentem*] Superiori lib. vs. 65. 'Secuique trementis Ora senis.' *Cæde*] Vulnere, quo cædes perpetrata.

124 *Perfundit vulnere somnum*] *Vulnere*, pro sanguine e vulnere profluente. Non perfudit somnum, sed Eteoclem dormientem.

126 *Monstris*] Terroribus. *Vanumque cruorem*] Se perfusum enim sanguine vane crediderat.

127 *Fratremque requirit*] Ut vindictam sumat de eo.

129 *In maculas*] Cruceus legit *in maculis*, et dicit Papinium more suo respexisse ad illud magni magistri Æn. v. 'Horridus in maculis et pelle Libystidis ursæ:' tametsi vulgo ibi legatur 'jaculis.' *Maculæ* enim non hic, quibus tigris variatum corpus habet: sed intelligenda retia, uti et Varro lib. II. 'Septum totum grandibus maculis tegitur, ne eo involare aquila possit, neve ex eo evolare aves.' Aut certe foramina retis, uti accepit Cicero Verrina VII. 'Reticulumque ad nares sibi admovebat, tenuissimo lino, minutis maculis, plenum rosæ.' Inde Gallica vox *Maille*.

133 *Ductor*] Eteocles. *In absentem consumit prælia fratrem*] Imitatio Virgiliana Æn. VII. 'Et spe jam præripit hostem.'

134 *Mygdoniis*] Id est, Phrygiis. Mygdonia enim erat regio Phrygiæ, sic vocata a Mygdonibus Macedoniæ

Impulerat cœlo gelidas Aurora tenebras,
Rorantes excussa comas, multumque sequenti
Sole rubens: illi roseus per nubila seras
Advertit flammas, alienumque æthera tardo
Lucifer exit equo, donec pater igneus orbem
Impleat, atque ipsi radios vetet esse sorori;
Cum senior Talaonides, nec longa morati
Dircæusque gradum pariterque Acheloius heros

Mygdonio, fugaverat a summo cælo frigidas umbras, motis humidis crinibus, et multum rutilans a sole pone venienti. Purpureus Lucifer illum versus flectit per tenebras tardos ignes, et deserit lento equo cælum, jam non suum: donec lucis pater totus appareat, et ipsi sorori lumen adimat; cum longævus Talai filius, et Thebanus heros, et Calydonius, non multum cunctati e lectis prosiliunt. Illos somnus

cum edd. vett. *cruentis.*—135 *Expulerat cælo* codex Leodensis Bernartii; ita quoque margo optimi codicis Barthiani.—138 'Omnino laudo veterem codicem nostrum, qui clara varietate scripturæ et rei præfert: *Obvertit flammas*, cum Glossa: 'Contra illam se vertit; *alienum* id est diurnum, jam a Sole possessum.'' *Barth.* *Avertit flammas* Taurin. Vide Drakenb. ad Sil. Ital. IV. 88.—141 Scripti meliores Gronovii, *Talaionides.*—142 *Dircæusque gradu* unus

NOTÆ

populis, qui in Asiam Minorem illuc transvecti, ibi sedes posuerant. Dicit *Mygdoniis*, seu Phrygiis, quia Aurora nupserat Tithono Phrygio Laomedontis fratri.

136 *Rorantes*] Ros enim nocte plerumque cadit. Cicero de Divinat. lib. I. 'Cum primum gelidos rores Aurora remisit.'

137 *Rubens*] Circa diluculum enim rubet cœlum. *Seras*] Quia Lucifer seu Stella Veneris serius omnibus astris ac planetis occultatur radiis solis.

138 *Alienum*] Quia jam a sole solo tunc possidetur, non amplius a ceteris astris. *Tardo*] Quia, ut diximus, serius occultatur radiis solis.

139 *Lucifer exit equo*] Noster eodem lib. 'Achelous Echinadas exit.' Idem Theb. VI. 'Venientem eludit et exit, Sponte ruens.' Fulgentius Astronomico: 'Metam sol eminus exit.' Sic et alii passim. Lucifer autem, Stella Veneris. *Equo*] Poëtæ singulis planetis dant unicum equum, Soli quadrigam, Lunæ bigam. *Pater igneus*] Sol, fons luminis. *Orbem Impleat*] Id est, educat se totum supra Horizontem.

140 *Sorori*] Lunæ. Quia Helios et Selene, id est, Sol et Luna, erant Hyperionis filii: vel quia Apollo, qui idem ac Sol, et Diana, quæ eadem ac Luna, filii erant Jovis et Latonæ.

141 *Talaonides*] Adrastus Talai filius. Quidam scripti habent, *Talaionides.* Quod melius. Homerus Iliad. B. Υἱὸς Ταλαϊονίδαο ἄνακτος, *Filius Talaionidæ regis.* *Longa*] Hellenismus, pro longum.

142 *Dircæus*] Thebanus, Polynices, a Dirce fonte Bœotiæ. *Acheloius heros*] Tydeus, sic dictus ab Achelo fluvio Ætoliæ.

Corripuere toris: illos post verbera fessos,
Exceptamque hyemem cornu perfuderat omni
Somnus: at Inachio tenuis sub pectore regi
Tracta quies, dum mente Deos inceptaque versat
Hospitia, et quæ sint generis ascita repertis
Fata movet. Postquam mediis in sedibus aulæ
Congressi, inque vicem dextras junxere, locumque,
Quo serere arcanas aptum atque evolvere curas,
Insidunt; prior his dubios compellat Adrastus:
Egregii juvenum, quos non sine numine regnis
Invexit nox dextra meis, quibus ipse per imbres,

consperserat toto cornu, fatigatos tam excepta procella, quam pugna. At rex Inachius levem somnum sub pectore ceperat, dum volvit animo Deorum oracula, et novos hospites, et cogitat, quæ sint decreta fatorum de generis, quos invenerat. Postquam convenerunt in mediam aulam regiæ, et dederunt sibi invicem dextras, capiunt sedes in loco idoneo ad disserendum et agendum de secretis negotiis; prior Adrastus his verbis alloquitur incertos: Optimi adolescentes, quos nox fausta perduxit in meum regnum, non sine consilio Deorum, et quorum gressus ipse meus

Behot. recentiore atramento.—145 Behot. *sub pectora.* Vide Burm. ad Val. Flac. VI. 603.—146 *Fracta quies* Taurin. Burm. et Behot. Scholiastes explicat: ‘Non perennis, sed interrupta;’ quæ ad *Fracta* spectant. *Tracta quies* Petrens. Exc. Cantab. Dan. Put. Petav. Laur. Lipsian. Buslid. alii cum edd. omnibus. Vide Broukh. ad Propert. I. 14. 9.—147 Unus Behot. *generis adsuta repertis;* unus Barth. *generis ascita reperti.*—150 Unus Behot. *aptumque evolvere;* et sic etiam codex Burmanni. Taurin. habet: *actumque revolvere.* Burmanno arridet *τὸ revolvere.* Cf. Ovid. Met. X. 355. Virg. Æn. X. 58. Sed illi magis placet: *aptumque evolvere curas.*—153 ‘In præstantissimo libro claris literis scriptum est: *nox dextra,* cum nobis quidem inenarrabili glossæ facinore: ‘id est, prospicia.’ An dexteram ‘prosperam’ intelligendam voluit? Hæreo, clare enim scribitur. Et ita Leodensis liber Bernartii.’ *Barth.* Taurin. Burm. Behot. Dan. Petav. Put. Petrens. Exc. Cantab. alii, cum edd.

NOTÆ

144 *Cornu perfuderat omni Somnus*] Somnus enim depingitur tenens cornu plenum sopore, quod spargit supra terram.

145 *Inachio regi*] Adrasto sic dicto vel ab Inacho primo rege Argorum, vel ab Inacho fluvio Argolidis. Et notanda hic elegantia Poëtæ, qui tres duces fluviorum cognominibus designavit.

146 *Dum mente Deos*] Id est, oracula, seu responsa Deorum.

147 *Generis repertis*] Agnoverat enim Polynicem et Tydeum eos esse, quos sibi generos portendebant fata.

149 *Inque vicem dextras junxere*] Ad fidem sanciendam futuri fœderis ac futuræ amicitiæ.

150 *Curas*] Negotia, quæ curas afferunt.

153 *Nox dextra*] Aliqui legunt *nox atra.*

Fulminibus mixtos, intempestumque Tonantem
Has meus usque domos vestigia fecit Apollo;
Non equidem obscurum vobis, plebique Pelasgæ
Esse reor, quantis connubia nostra procorum
Turba petant studiis: geminæ mihi namque, nepotum
Læta fides, æquo pubescunt sidere natæ.
Quantus honos, quantusque pudor (ne credite patri)
Et super hesternas licuit cognoscere mensas.

Apollo direxit usque in meam regiam, per pluvias fulminibus mixtas, et aërem procellosum; non sane arbitror ignotum esse vobis, et populis Græciæ, quanta contentione multitudo procorum ambiat nostram affinitatem: duæ namque filiæ, nepotum hilaris fiducia, propitiis astris mihi pubescunt. Quanta sit earum venustas et quanta modestia (ne fidem adhibete genitori) potuistis videre inter hesternam

••••••••••••

vett. *nox atra*, quod sequentia firmant.—157 *Esse rear* Dan. et unus Behot. *connubia nostra* optimæ Barthii membranæ.—158 Taurin. Burm. Dan. Petav. Put. unus Behot. Laur. Lang. Lipsian. et Buslid. cum Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. Gevart. et Grasser. *petat;* alter Behot. nonnulli Barthiani, Petrens. et membranæ Gronovii, *petant;* quod habent edd. recent.—160 ' Melior videtur vet. cod. lectio: *nec credite;* nervosius

NOTÆ

154 *Tonantem*] Jovem, cujus proprium epitheton Tonans, sumi pro aëre omnibus notum est.

155 *Apollo*] Acceptum vult Apollini, quod Polynices et Tydeus Argos venerint.

156 *Pelasgæ*] Argivæ. Nam tota Peloponnesus Pelasgia antiquitus appellata, auctore Plinio, a Pelasgo primo Arcadum rege, qui homines ab immiti et fera vita traduxit ad molliorem et humaniorem. Unde Pelasgi, idem qui Argivi et Arcades. Hi Peloponneso expulsi in Hæmoniam, quæ Thessalia vocata est postea, migrarunt ducibus Achæo, Phthio, et Pelasgo: unde sexta ætate a Curetibus et Lelegibus, qui deinde Ætoli ac Locri appellati sunt, fugati, pars in Cretam abierunt; pars in Cycladas insulas: alii Hestiotidem ad Olympi et Ossæ radices; alii Bœotiam, Phocidem, et Eubœam; Asiam et Hellesponti oram ac Lesbum occuparunt alii. Complures in Saturniam, quæ est Italia, trajecerunt; seque indigenis miscuerunt. Athenas etiam venerunt, ut colligimus ex Thucydide. Vide Strabonem lib. v. et Dionysium Halicarnassæum lib. I.

157 *Connubia nostra*] Seu nostrarum filiarum.

158 *Turba petant*] Sic lib. I. 'Plebs Argiva litant.' Lib. VI. 'Bellatrix sedere cohors. Et mox 'turba ruunt.' Lib. VII. 'Subeunt Tegeæa juventus.' Et Eod. vs. 806. 'Sibi quisque cavent.' Quædam editiones habent, *petat*.

159 *Æquo pubescunt sidere natæ*] Sic Theb. IV. 'Sic hoc tibi sidere dextro Crescat onus.'

160 *Honos*] Hic pulchritudinem significat. Virgilius Æn. I. 'Et lætos oculis afflavit honores.'

Has tumidi solio, et late dominantibus armis
Optavere viri, (longum enumerare Pharæos
Œbaliosque duces,) et Achæa per oppida matres,
Spem generis, nec plura tuus despexerat Œneus
Fœdera, Pisæisque socer metuendus habenis.
Sed mihi nec Sparta genitos nec ab Elide missos
Jungere fas generos: vobis hic sanguis, et aulæ

canam. Principes superbi solio, et late patenti imperio (prolixum foret recensere proceres Pharæos et Œbalios) et in urbibus Achæis matres expetiverunt illas, ut spem propagandæ suæ stirpis: nec pater tuus Œneus, nec socer curru Pisæo formidabilis plures affinitates spreverat. Sed non mihi licet assumere generos Sparta oriundos, nec missos ab Elide; hæ meæ filiæ, et jura meæ aulæ destinabantur vobis

enim rem semovet.' *Barth.*—162 Taurin. unus Behot. Laur. Lipsian. Buslid. Lang. alii, *arvis* pro *armis*. 'Inepti libri qui hic mutant: non noster.' *Barth.* Vide Nic. Heins. ad Ovid. Fast. II. 195.—164 'Male hæc affecta arbitror; libri tamen nihil mutant.' *Bern.* Vide Gronovium in Not. Var. ad h. l.—167 *Sed mihi sed Sparta* edd. Gronov. Veen. et Barth. unde nescio, nisi error sit in Gronoviana. *Sed mihi nec Sparta* Petrens. Exc. Cantab. Behot. Dan. Put. Petav. Laur. Lipsian. Buslid. Lang. alii, cum Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plan. Gevart. Grasser. Lindenbrog. Cruc. et Delph.—168

NOTÆ

162 *Has tumidi solio*] Hæc artificiose, ne videatur eos inopia procerum destinasse generos, ait se multos rejecisse et honore præstantes.

163 *Pharæos*] Hi duces vocantur a Pharis, quod Laconiæ est oppidum, Homero Pharin, Lacedæmoniis Pharæ appellatum, non a Pharo Ægyptia. Fuerunt et duæ aliæ Pharæ, una in Messenia, altera in Achaia.

164 *Œbalios*] Œbalii sunt Lacones, sic dicti ab Œbalo rege, qui suum nomen dedit exiguæ parti Laconiæ, quæ ab eo Œbalia dicta est. *Et Achæa per oppida matres*] Nihil affectum, inquit Gronovius, modo bene distinguas: *viri (longum enumerare Pharæos. Œbaliosque duces, et Achæa per oppida matres)*: et viri, et matres per urbes Achæas, pro filiis nempe, optavere illas vel sponsas, vel nurus, per quas genus suum propagarent. *Achæa per oppida*] Vide Theb. I. 448.

165 *Nec plura tuus despexerat Œneus Fœdera*] Hoc dicit, propter Dejaniram filiam Œnei, quæ a multis procis petebatur, quorum præcipui Hercules et Achelous, qui pro ea in singulare certamen descenderunt, in quo victus Achelous. *Tuus*] Quia Tydei erat pater Œneus.

166 *Pisæisque socer metuendus habenis*] Œnomaum intelligit, qui hac lege, ut jam diximus, currebat cum procis filiæ suæ Hippodamiæ, ut victum certa mors maneret, victor vero Hippodamiam in virtutis præmium duceret uxorem. Unde *metuendum* vocat.

167 *Sparta*] Urbs nobilissima Laconiæ caput. Vide superiori lib. vs. 262. *Elide*] Elis, provincia et urbs Peloponnesi, notissima delubro Olympii Jovis, et ludorum claritate, fastos Græciæ complexo.

168 *Hic sanguis*] Hæ meæ natæ.

Cura meæ, longo promittitur ordine fati.
Di bene, quod tales stirpemque animosque venitis,
Ut responsa juvent: hic duræ tempore noctis
Partus honos: hæc illa venit post verbera merces.
Audierant: fixosque oculos per mutua paulum
Ora tenent, visique inter sese ordine fandi
Cedere: sed cunctis Tydeus audentior actis
Incipit: O quam te parcum in præconia famæ
Mens agitat matura tuæ, quantumque ferentem
Fortunam virtute domas! cui cedat Adrastus

longa fatorum serie. Dii bene verterunt, quod tales venitis genere et animo, ut oracula placeant. Hoc decus vobis comparatum est tempore acerbæ noctis: hoc præmium contigit vobis post receptos ictus. Ut audiverunt, uterque paulum tenet fixa lumina in vultum alterius, et visi sunt sibi invicem deferre primum locum loquendi. Sed Tydeus audacior in omnibus factis orditur: O quam animus prudens te reddit modestum in prædicandis tuis laudibus, et quantum superas prosperam fortunam moderatione tua! Cui Adrastus peritia regnandi inferior est? Quis ig-

Behot. *et sanguis.*—169 *Jura*, pro *Cura*, lapsus est operarum in ed. Gronoviana; hinc invasit alias tres Veen. Delph. et, quod magis mirandum, Bip. quamvis correxerat Gronovius in Erratis.—172 ‘ Magis heroicum et virile est in rem præsentem quod noster codex præfert: *post vulnera merces.* Ita Papinius ipsemet lib. I. 474.’ *Barth.*—173 Unus Behot. exhibet *animos*, et suprascriptum alio stylo, *oculos.*—174 Edd. vett. *visisque inter sese.* ‘ Corruptus literula locus sententiæ facit noctem: quam facile dispelles, si ut reposui, legas, *visique inter sese*, nec dubium quin Papinius ita scripserit.’ *Bern.*—175 *Tydeus audacior* Taurin. Burm. et Behot. Vide Burm. ad Ovid. Art. Am. I. 608.—178 Margo ed. Barth. *cedit Adrastus.*—187 *Tu potis es,*

NOTÆ

170 *Quod tales stirpem animosque*] Hellenismus, et subintelligenda particula κατά. *Tales*] Sic fortes et nobiles.

171 *Ut responsa juvent*] Ut me delectet tales generos Apollinis responso meruisse. *Duræ noctis*] Cujus nimirum injuria coacti fuerant recipere se Argos.

172 *Post verbera*] Intelligit rixam ortam inter Tydeum et Polynicem ad portam aulæ suæ, in qua rixa multos ictus pugni et calcis sibi invicem inflixerant.

175 *Sed cunctis Tydeus audentior actis*] Talis ubique depingitur.

176 *O quam te parcum, &c.*] Hoc est, nimio pudore plurimum tuis laudibus detrahis.

177 *Quantumque ferentem Fortunam virtute domas*] A vento secundante sumta metaphora. Similis apud Senecam Ep. 22. ‘ Nec instare Fortunæ ferenti.’ Noster Pietate Abascantii: ‘Tenor idem animo, moresque modesti Fortuna crescente manent.’ Paulus Consul apud Livium Dec. v. lib. v. in exhortatione ad suos post victum et captum Perseum regem Macedoniæ: ‘ Exemplum insig-

Imperiis? quis te solio Sicyonis avitæ
Excitum infrænos componere legibus Argos
Nesciat? atque utinam his manibus permittere gentes,
Jupiter æque, velis, quas Doricus alligat undis
Isthmos, et alterno quas margine summovet infra:

noret te evocatum fuisse ex Sicyone avito solio, ut legibus mansuefaceres indomitos Argivos? Atque utinam tibi placuisset, juste Jupiter, tradere his manibus regendos populos, quos Isthmos Doricus aquis circumscribit, et quos infra repellit utra-

NOTÆ

ne cernitis mutationis rerum humanarum. Vobis hoc præcipue dico, juvenes. Ideo in secundis rebus nihil in quemquam superbe ac violenter consulere decet: nec præsenti credere fortunæ, cum quid vesper ferat incertum sit. Is demum vir est, cujus animum, nec prospera flatu suo, nec adversa infringat.' Et Aristoteles negat Ethic. I. facile esse, sine virtute, ferre ut decet res secundas. *Ἄνευ τῆς ἀρετῆς οὐ ῥᾴδιον φέρειν εὐμελῶς τὰ εὐτυχήματα*, quia, ut ait Niobe apud Libanium, *αἱ εὐτυχίαι πολλάκις τὴν γνώμην διαφθείρουσι, res secundæ sæpius corrumpunt mentem.* Et Livius lib. IV. 'Magnos animos magnis honoribus fieri.' Et Virgilius Æn. X. 'Nec servare modum rebus subiata secundis.'

179 *Sicyonis avitæ*] Sicyon caput modicæ regionis in Achaia Peloponnesi, Sicyoniæ dictæ, in qua primum regnasse ferunt Adrastum, et ex ea rogatum ab Argivis transtulisse regiam Argos, ut rudes Argivorum mores naturæ suæ lenitate mansuefaceret. *Avitæ*] Quia regnum Sicyonis a majoribus acceperat Adrastus, per Lysianassam matrem, quæ ex regibus Sicyonis originem ducebat. Vide Pausaniam in Corinthiacis. In hac urbe regnatum fuisse mille circiter annis testis est Apollodorus, et Castor in excerptis Euseb. et ex iis Chronicon Eusebianum: hoc est sub regibus 967. vel 969. sub sacerdotibus tribus et triginta vixisse. Pausanias vero in Corinthiacis postremum regnasse Zeuxippum tradit, eoque mortuo Agamemnonem Sicyoniam rem ad Mycenæos transtulisse.

181 *His manibus*] Adrasti scilicet. Optat enim hoc versu et duobus sequentibus Adrasto totius mundi imperium. Isthmus enim Peloponnesios cum ceteris Græcis alligat: separat autem ab iisdem alterno margine, utroque videlicet littore, reliquas gentes orbis terrarum.

182 *Quas Doricus alligat undis Isthmos*] De Isthmo vide lib. superiori vs. 120. *Doricus*] A Doriensibus, Doridis regionis Malliaco sinui adjacentis populis. Dores enim seu Dorienses hac regione profecti, ducibus Heraclidis seu Herculis posteris, Peloponnesum, pulsis Pelopidis, occupaverunt; quod accidit 80. annis post Trojanum excidium. Tentaverant quidem Heraclidæ reditum in Peloponnesum post mortem Eurysthei, sed repulsi, cæso Hyllo Herculis filio, ausis exciderant. Vocat itaque Poëta Isthmum *Doricum*, non quod jam Dores Peloponnesum occupavissent, sed quia post centum annos hanc regionem obtinuerunt. *Alligat undis*] Isthmus enim undique mari circumscribitur, nisi qua jungitur Helladi seu Græciæ.

183 *Et alterno quas margine summo-*

Non fugeret diras lux intercisa Mycenas,
Sæva nec Eleæ gemerent certamina valles,
Eumenidesque aliis aliæ sub regibus, et quæ
Tu potior, Thebane, queri: nos vero volentes,
Expositique animis. Sic interfatus, et alter
Subjicit: Anne aliquis soceros accedere tales
Abnuat? exulibus quanquam patriaque fugatis
Nondum læta Venus, tamen omnis corde resedit
Tristitia, affixique animo cessere dolores.
Nec minus hæc læti trahimus solatia, quam si

que ora: non sol interruptus vitaret horrendas Mycenas, nec valles Elidis flerent sæva prælia, nec aliæ furiæ alios agitarent principes, nec essent, quæ tu, Thebane, tam juste incusas. Nos vero libentes, promtisque animis, delatum honorem accipimus. Sic locutus est, et alter addidit: Anne aliquis recusaret tales soceros, cum sese offerunt? Quamvis nuptiæ nondum sint gratæ profugis, et patria extorribus, tamen omnis mæror noster pacatur, et lactus inhærentes animo migraverunt; nec minus hilares hoc levamentum accipimus, quam si navis fracta rapido vento

Thebane Taurin. Burm. et unus Behot. *Tu potis Thebanc* alter Behot.—200

NOTÆ

vet infra] Intelligit supra gentes quæ intra Isthmum comprehendebantur, nunc designat has regiones, quas Isthmus utraque ora summovet, id est, reliquam Græciam. Et forsan Poëta habuit ante oculos hos versus Ovidii Met. vi. Fab. 8. 'Quæque urbes aliæ bimari clauduntur ab Isthmo, Exteriusque sitæ bimari spectantur ab Isthmo.'

184 *Non fugeret diras lux intercisa Mycenas*] Id est, si tu Adrastus regnasses in tota Græcia, non sol interruptus fugisset diras Mycenas. Et tangit fabulam, qua sol dicitur refugisse in sua vestigia, ne videret convivium in quo Atreus Thyesti fratri filios epulandos apposuerat. Sed veritatis hoc est, ut dicit Hyginus, Atreum apud Mycenas primum solis eclipsim observasse: cui invidens frater, ex urbe discessit.

185 *Sæva nec Eleæ gemerent certamina valles*] Alludit ad fabulam quà dicitur Œnomaus procos filiæ suæ Hippodamiæ victos certamine currus occidisse. *Eleæ*] Quia stadium Œnomai erat in Elide. Vide supra.

186 *Eumenidesque aliis aliæ sub regibus*] Subintellige, non essent. *Et quæ Tu potior, Thebane, queri*] Id est, nec essent ea, de quibus tu potiori jure quereris, o Thebane. Mens vero totius loci est: Nec crimina committerentur sub aliis regibus, nec tibi denegaretur regnum, o Thebane. Floreret enim virtus sub Adrasti imperio, et jus suum unicuique tribueretur.

188 *Alter*] Polynices.

190 *Exulibus quanquam patriaque fugatis Nondum læta Venus*] Exulibus enim ac extorribus nihil dulce potest esse. *Læta Venus*] Quia vota sunt ista felicium.

193 *Quam si Præcipiti, &c.*] Com-

Præcipiti convulsa Noto prospectet amicam
Puppis humum: juvat ingressos felicia regni
Omina quod superest fati vitæque laborum
Fortuna transire tua. Nec plura morati,
Consurgunt: dictis impensius aggerat omne
Promissum Inachius pater, auxilioque futurum
Et patriis spondet reduces inducere regnis.
Ergo alacres Argi, fuso rumore per urbem
Advenisse duci generos, primisque Hymenæis
Egregiam Argian, nec formæ laude secundam
Deipylen, tumida jam virginitate jugari,

cernat salutarem terram. Expedit nobis, ingressis faustis auspiciis regnum tuum, transigere sub patrocinio tuæ fortunæ quod nobis reliquum est annorum ærumnarumque vitæ. Nec plus cunctati, consurgunt. Inachius pater confirmat verbis expressioribus cunctas pollicitationes suas, promittitque, se eos adjuturum, et in patriam reversos restituturum in sedem avorum. Itaque gaudentes Argivi, sparso nuntio per civitatem, generos advenisse regi, et formosam Argiam, et Deipylen non illi pulchritudine inferiorem, plena jam virginitate, mox fore junctas primis

Taurin. *reduces reducere regnis.*—203 Unus Behot. *adventasse*, et pro v. l. *advenisse.*—204 *Deiphilen* Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Grasser. Gevart. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. Scribendum *Deipylen*; nam Græcis Δηϊπύλη est; et sic correxit Gronovius in Erratis: male tamen Editores

NOTÆ

paratio adumbrata ex Homerica Odyss. V.

195 *Juvat ingressos felicia regni Omina*] Pro juvat ingressos felicibus ominibus regnum tuum.

197 *Fortuna tua*] Sub tutela fortunæ tuæ. Enitendum est enim miseris, ut adjungantur felicibus: sperare enim possunt eorum patrocinio se adversam fortunam superaturos. Et videtur Poëta illud Lucani ante oculos habuisse: 'Fatis accede Deisque, Et cole felices.'

199 *Inachius pater*] Adrastus.

200 *Et patriis spondet reduces inducere regnis*] Idem tradit Apollodorus lib. III.

202 *Primis Hymenæis*] Sic lib. III. 'Ex quo primus Hymen.' Silius lib. I. 'Virgineis juvenem tædis primoque hymenæo Imbuerat conjux, memorique tenebat amore.' Ubi 'primus' dicitur sine respectu ad secundas nuptias. Et 'Hymenæus' hic sumitur pro nuptiis. Hymen enim seu Hymenæus nuptiis præsidet.

204 *Deipylen* [*Deiphilen*] Melius *Deipylen*, ut habent quidam Mss. et Apollodorus. *Tumida jam virginitate*] Prudentius contra Symmachum lib. II. 'Cum thalamis habilis tumuit vigor.' Virginibus enim in plena pubertate corpus intumescit, præsertim pectus et mammæ, hinc 'tumida virginitas.' Turneb. lib. XXV. cap. ult.

Gaudia mente parant: socias it Fama per urbes,
Finitimisque agitatur agris, procul usque Lycæos
Partheniosque super saltus, Ephyræaque rura.
Nec minus Ogygias eadem Dea turbida Thebas
Insilit, et totis perfundit mœnia pennis,
Labdaciumque ducem præmissæ consona nocti
Territat, hospitia, et thalamos, et fœdera regni,
Permixtumque genus: (quæ tanta licentia monstro?
Quis furor est?) jam bella canit: diffuderat Argos
Expectata dies: læto regalia cœtu
Atria complentur, species est cernere avorum

nuptiis, sibi proponunt animo lætari. Fama pervadit confœderatas urbes: et circumfertur per vicinas regiones, procul usque et ultra sylvas Lycæas, et Parthenias, ac agros Corinthios. Nec segnius idem tumultuosum numen subit Thebas Ogygias, et totis alis conspersit muros, et perculit principem Thebanum, jactans hospitia, et nuptias, et regni fœdus, et junctam affinitatem: omnia hæc convenientia viso præteritæ noctis. Quæ tanta libertas monstro? quæ rabies est? Jam minatur bellum. Dies expectata Argos gaudio repleverat. Regia atria complentur hilari conventu.

Bipontini, *Deiphylen*, quod erat mutandum.—206 *Finitimis agitatur* optimæ Barthii membranæ, Taurin. et Behot.—209 *Insilit et totis* Lipsian. et Venett. *perfudit* Taurin.—210 'In optimo libro est *noctis*; quod repudiandum tamen

NOTÆ

206 *Lycæos Partheniosque super saltus*] Id est, super nemora Lycæi et Parthenii montium Arcadiæ.

207 *Ephyræa*] Corinthia. Corinthus enim prius Ephyre dicebatur.

208 *Ogygias*] Ab Ogyge, vel conditore Thebarum, vel rege Bœotiæ. *Dea turbida*] Fama, quæ turbas excitat, terroremque fert. *Thebas Insilit*] Horatius arte Poëtica: 'Ardentem frigidus Ætnam Insiluit.' Valerius Flaccus lib. VIII. 'Mox attonita cum virgine puppim Insilit.' Lucanus lib. III. 'Insiluit, solo nociturus pondere, puppim.'

209 *Totis pennis*] Fama enim alas habet. Vide hujus descriptionem Æneid. IV. et Ovidii Met. XII.

210 *Labdaciumque ducem*] Eteoclem a Labdaco proavo. *Consona*] Nempe his, quæ præcedenti nocte Laius dixerat nepoti Eteocli, his versibus: 'Jamque ille novis (scit fama) superbit Connubiis, viresque parat,' &c.

212 *Permixtumque genus*] Connubio et affinitate. *Monstro*] Famæ. Sic Virgilius de Fama Æneid. IV. 'Monstrum horrendum, ingens,' &c.

213 *Jam bella canit*] Nisi Eteocles regnum sponte redderet, rumor erat Polynicem, fretum auxilio soceri, illud armis repetiturum.

215 *Species est cernere avorum*] Tangit hic morem Romanorum: in atriis enim majorum imagines collocabant. Virgilius Æneid. VII. 'Quinetiam veterum effigies ex ordine avorum Antiqua ex cedro.' Plinius lib. XXXV. cap. 2. 'Aliter,' inquit, 'apud majores in atriis hæ imagines erant, quæ spectarentur, non signa externorum artificum, nec æra, nec mar-

Cominus, et vivis certantia vultibus æra.
Tantum ausæ perferre manus: pater ipse bicornis
In lævum prona nixus sedet Inachus urna.
Hunc tegit Iasiusque senex, placidusque Phoroneus,

Licet propius aspicere imagines majorum, et æneas statuas vultus mire exprimentes. Tantum doctæ manus excelluere. Ipse pater Inachus bicornis nixus in latus sinistrum sedet urna inclinata. Hunc longævus Iasius occulit, et pacificus Phoro-

purior illa locutio evincit.' *Barth.*—217 ' Hanc scripturam agnoscit Lutatius; agnoscit etiam præstans ille codex, glossam adjiciens: ' Tantum studuerunt efficere manus artificum.'' *Idem.* Ita quoque Petrens. Taurin. Burm. et Exc. Cantab. cum edd. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *proferre* Put. Petav. Behot. Lipsian. Laur. Lang. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Grasser. Gevart. Lindenbrog. et Cruc. et sic scribendum docet Marklandus ad Sylv. v. 3. 182. *præferre* Dan. et Buslid. Vide ad Tibull. III. 1. 1.

NOTÆ

morea: expressi cera vultus singulis disponebantur armariis, ut essent imagines, quæ comitarentur gentilitia funera; semperque defuncto aliquo totus aderat familiæ ejus, qui unquam fuerat, populus: stemmata vero lineis discurrebant ad imagines pictas. Tablina codicibus implebantur, et monumentis rerum in magistratu gestarum.' Porro ejusmodi majorum imagines cum titulis suis in prima parte ædium collocabantur, ut posteri eorum virtutes non solum legerent, sed etiam sequerentur ac imitarentur, ut tradit Valerius Maximus. Non autem omnibus imaginem sui ponere licebat, sed iis tantum qui magistratus curules gesserant: quales fuerunt ædiles curules, prætores, censores, et consules.

216 *Et vivis certantia vultibus æra*] Virgilius Æneid. VI. ' Et vivos ducent de marmore vultus.' Bernartius in Omissis ultimam vocem *æra* reformat in *ora*, ex Lipsio, qui negat ullam in atriis fieri *æris* mentionem. Sed certe locum hunc non examinavit eruditus interpres. Mox enim describitur Inachus bicornis sedens et nixus prona urna. Atqui id absurdum est dicere de imaginibus illis cereis, quæ nimirum vultus duntaxat exprimebant, ut ex Plinio constat, loco supra laudato: cumque idem scribat alias circa limina fuisse imagines ex solidiore materia, idque ex Virgilio supra, quid vetat in atriis collocare statuas ex *ære*, quo nihil fere perennius, aut ad memoriam posteritatis aptius? Firmat autem lectionem hanc, *æra*, Ovidius Fast. VI. ' Vidimus ornatos ærata per atria picta Veste triumphales occubuisse senes.' Sed correxit etiam Lipsius, et legit *cerata.* Vide eum Elect. I. cap. 29. ubi morem hunc, quem tangit hic Papinius, fuse explicat.

217 *Ausæ*] ' Audaces' pictores, sculptoresque, ac cognatæ artes, operaque eorum ' improba' et ' audacia' dicuntur, utpote naturæ æmula. *Pater ipse bicornis In lævum prona nixus sedet Inachus urna*] Inachus, primus rex Argorum, in flumen sui nominis mutatus dicitur. Repræsentabantur autem fluvii tauriformes, (unde *bicornis,*) et innixi urnis emittentibus aquam. Virgilius Æneid. VII. ' Cælataque amnem fundens pater Inachus urna.'

Et bellator Abas, indignatusque Tonantem
Acrisius, nudoque ferens caput ense Corœbus,
Torvaque jam Danai facinus meditantis imago:
Exin mille duces; foribus cum immissa superbis
Unda fremit vulgi: procerum manus omnis, et alto
Quis propior de rege gradus, stant ordine primi:
Interior sacris calet, et sonat aula tumultu
Fœmineo: casta matres cinxere corona

neus, ac fortis Abas, et Acrisius, qui aspernatus est generum Jovem, et Corœbus portans stricto gladio caput monstri, quod occiderat, et trux effigies Danai jam crimen cogitantis: deinde mille imagines principum; ubi multitudo populi strepentis ingressa est magnificas portas: totus optimatium cœtus, et qui propius magnum regem vel genere vel dignitate attingunt, tenent primum ordinem. Interior pars regiæ calet sacrificiis, et muliebri strepitu percrepat. Matronæ Argivæ cir-

et III. 3. 9.—219 *Phoroneos* Dan.—223 *Exhinc mille duces; foribus commissa superbis* Taurin. et Behot. 1. a manu secunda; *Exin mille duces; foribusque immissa superbis* Behot. Burm. Aldd. Colin. Gryph. et Basil. quod probat Burmannus; ita etiam Heinsius ad Claud. XV. 138. *Exin mille duces; foribus cum immissa* Dan. Put. Petav. Buslid. Laur. Lang. Lipsian. Lindenbrog. Cruc. Plant. Gevart. Grasser. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. —227 Behott. 1. 2. Taurin. et Dan. *casta matrum;* sed in vetustiore Behot.

NOTÆ

219 *Iasius*] Iasus Triopæ filius, rex Argorum. Vide Pausaniam Corinthiacis. *Placidusque Phoroneus*] De Phoroneo, vide lib. I. 250. Dicitur *placidus*, quod feros hominum mores mansuefecerit, et dispersos coëgerit in unius urbis jus.

220 *Abas*] Abas Lyncei filius, rex duodecimus Argorum. Dicitur *bellator*, quia fuit vir fortis et solertis ingenii, et ab eo reges Argorum Abantiadæ dicti sunt: pater fuit Prœti et Acrisii. *Indignatusque Tonantem Acrisius*] Acrisius, rex Argorum, Abanti patri successit. Dicitur *indignatus Tonantem*, quod ubi rescivit Danaën filiam peperisse ex Jove filium, illam in arcam inclusit cum puero, arcamque in mare projecit. Nota fabula Danaës.

221 *Nudoque ferens caput ense Corœbus*] Corœbus ille est, de quo mentio fit superiori libro, et qui Pœnen occidit, cujus caput sectum ense ferebat.

222 *Torvaque jam Danai facinus meditantis imago*] Danaus hic, pulso Gelanore Agenoris filio, Argorum imperium obtinuit. Monitus vero ab oraculo se a fratris filio interfectum iri, procuravit nuptias suarum filiarum cum filiis sui fratris Ægypti: totidem enim filiæ erant Danao, quot filii fratri: filiabusque præscripsit, ut prima nocte sponsos occiderent: quod et illæ fecerunt; sola Hypermnestra Lynceo pepercit, qui postea Danaum occidit. *Torva*] Ut qui jam meditabatur tantum scelus.

224 *Unda fremit vulgi*] Imitatus est Virgilium Georg. II. 'Mane salutantum totis vomit ædibus undam.'

225 *Queis propior de rege gradus*] Illi qui propiore gradu seu sanguinis seu dignitatis regem attingunt.

Argolides: pars virginibus circum undique fusæ
Fœdera conciliant nova, solanturque timorem.
Ibant insignes vultuque habituque verendo
Candida purpureum fusæ super ora ruborem,
Dejectæque genas: tacite subit ille supremus
Virginitatis amor, primæque modestia culpæ
Confundit vultus: tunc ora rigantur honestis

cumdedere sponsas pudico circulo. Pars undique stipantes virgines commendant eis bona nuptiarum, et levant earum metum. Incedebant conspicuæ forma, et vestitu pudico, habentes niveum vultum suffusum roseo rubore, et demittentes oculos. Ultimus ille virginitatis affectus tacite venit eis in mentem, et pudor primæ culpæ conturbat faciem: tunc genæ earum decenti rore humectantur, et lacrymæ

pro v. l. *casta matres.*—228 *Argolicas* in quibusdam; sed vide Nic. Heins. ad Ovid. Tom. I. p. 45.—229 Taurin. *conciliant sacra.*—230 Behott. 1. 2. *habitu vultuque verendo.*—231 'Hæc est verissima lectio, quam et optimi codicum repræsentant.' *Barth.* Ita quoque Lipsian. Laur. Petrens. Burm. Exc. Cantab. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *pudorem* exhibent Behott. 1. 2. Lang. Buslid. Dan. Taurin. Petav. et Put. quod receperunt Lindenbrog. et Cruc.—232 Laur. Lang. Lipsian. Buslid. Behott. 1. 2. Dan. Put. Petav. alii, cum Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. et Cruc. *tacitæ;* Barthius in Advers. lib. XXV. cap. 18. scribi jussit *tacite;* et sic in edd. Grasser. Gevart. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. quod testantur etiam Exc. Cantab. Petrens. et Taurin.—233 In optimis Barthii membranis hic error est insignitus; clare enim

NOTÆ

227 *Casta corona*] *Corona* hic eodem sensu sumitur, quo superiori libro: 'Latus omne virum stipante corona.' Pro turba et circulo circumstantium matronarum Argivarum. Mos enim novis nuptis adesse matronas. Claudianus de nuptiis Proserpinæ: 'Reginam casto cinxerunt agmine matres Elysiæ, tenerosque levant sermone dolores,' &c. Quidam per *coronam* hic intelligunt serta et coronas, quibus novæ nuptæ caput ornabatur. Sertorum ac coronarum usus etiam in nuptiis. Theocritus Epithalamio Helenes: Πράτᾳ τοι στέφανον λωτῶ χάμαι αὐξομένοιο Πλέξασαι. *Primæ tibi coronam ex humi nascente Loto plectentes.* Claudianus lib. II. Raptus Proserpinæ: 'Tu festas, Hymenæe, faces, tu, Gratia, flores Elige, tu geminas Concordia, necte coronas.'

228 *Argolides*] Sic Ovidio, 'Argolis Alcmena' Met. IX. et 'Argolides puppes' Remedio Amoris, et Nostro in omnibus locis præterquam in Theb. IV. 'Argolicasque habitu præstabo maritas.' Ubi etiam 'Argolidas' legendum est.

229 *Solanturque timorem*] Hunc locum imitatus Claudianus loco supra citato.

232 *Dejectæque genas*] Sic, Epithalamio Stellæ, de Violantilla dicit Noster: 'Lumina demissam, et dulci probitate rubentem.'

233 *Primæque modestia culpæ*] Culpam putant amissionem virginitatis.

Imbribus, et teneros lacrymæ juvere parentes.
Non secus ac supero pariter si cardine lapsæ
Pallas et asperior Phœbi soror, utraque telis,
Utraque torva genis, flavoque in vertice nodo,
Illa suas Cyntho comites agat, hæc Aracyntho:
Tunc, si fas oculis, non unquam longa tuendo
Expedias, cui major honos, cui gratior, aut plus
De Jove; mutatosque velint transumere cultus,

placuere mollibus parentibus. Ut si Minerva, et acrior soror Apollinis una descendant e supera plaga, utraque cum suis armis, utraque terribili vultu, et flavis capillis nodo in summo capite collectis, illa ducat suas Nymphas ex Cyntho, hæc ex Aracyntho: tunc, si liceret oculis mortalium numina videre, nunquam discerneres, diu spectando, cui major venustas esset, aut quæ magis placeret, aut quæ plus haberet de Jove: et si vellent permutare invicem insignia, pharetræ conveni-

præferunt: *molestia culpæ*.—235 'Somniavimus olim (Advers. lib. XXII. cap. 22.) *memores* hic rescribendum; sed spernenda non est adolescentiæ nostra conjectura: *lacrymæ juvere pavores*; quæ sane esset elegans sententia et lectio.' *Barth.* Vide Advers. lib. XXV. cap. 18.—239 Optimæ Barthii membranæ: *Chinto c. a. h. Arachinto*.—240 Ald. 2. Colin. Gryph. et Basil. *nonnunquam*. 'Non dubito quin hæc commentitia sit lectio, ac omnino rescribendum: *non unquam*.' Bern. At si inspexisset Ald. 1., vidisset *nonunq̄*; unde error ortus est. *non unquam* exhibent omnes codd. cum edd. Plant. Gevart. Grasser. Amstel. et recentt.—242 Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. alii cum Venett. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Grasser. Lindenbrog. et Cruc. *mutatosque velit*; Petrens. Exc. Cantab. Taurin. Burm. Behott. 1. 2. Dan. et optimæ Barthii membranæ, cum Amstel. Gronov. et

NOTÆ

235 *Et teneros lacrymæ juvere parentes*] Quia lacrymæ erant signum ingenui pudoris.

237 *Asperior Phœbi soror*] Diana. *Asperior*] Fratre scilicet, quia ille mites excoluit artes, ut musicam, et medicinam: illa vero duriores et asperiores, ut venationem. *Telis*] Id est, armis.

238 *Utraque torva genis*] Aliquid enim torvi habebant in vultu hæ Deæ, quod contraxerant ex exercitationibus, quibus deditæ erant: Pallas enim bello operam dabat ac præsidebat; Diana vero venationi, quæ species est belli.

239 *Cyntho*] Cynthus mons Deli, ut jam diximus. *Aracyntho*] Aracynthus mons Atticæ, sacer Minervæ. Unde Virgilio dicitur Ecl. II. 'Actæus Aracynthus.'

240 *Si fas oculis*] Supple, Deas cernere. Mortalibus enim aspicere cœlites non concessum est. *Non longa tuendo*] Id est, quamvis diu intuearis.

241 *Honos*] Jam observavimus 'honorem' Nostro sumi quandoque pro pulchritudine, ut supra: 'Quantus honos, quantusque pudor.'

242 *De Jove*] Utraque enim erat filia Jovis. *Mutatosque velint transumere cultus*] Addendum 'si,' et si velint, &c. Id est, si permutarent habitusque insigniaque.

Et Pallas deceat pharetras, et Delia cristas.
Certant lætitia, Superosque in vota fatigant
Inachidæ, quæ cuique domus, sacrique facultas.
Hi fibris, animaque litant, hi cespite nudo:
Nec minus auditi, si mens accepta meretur

rent Palladi, et cristæ Dianæ. Argivi certatim exultant, et precibus lassant Superos, ut cuique fortuna est, et facultas sacri faciendi. Hi sacrificant victimas; hi litant solo gramine: nec minus grati, si purus animus numina sibi thure conci-

recentt. *mutatosque velint*; quod probat Burmannus.—243 'Stupide in nonnullis exemplaribus scriptis: *Et Pallas doceat*.' Barth.—245 'In optimo libro est *sacrisque*, sed perperam.' *Idem*.—247 'Stulta omnino lectio, licet multi eam libri defendant. Quid enim mirum audiri eos, qui mentem suam probant Superis? At optimæ membranæ, conditionem omnem seponentes: *sic*

NOTÆ

243 *Et Pallas deceat pharetras*] Hypallage, id est, Pharetræ decerent Palladem. Pharetra autem erat cum arcu insigne Dianæ: sicut galea, cui crista apponitur, lancea, et ægis erant insignia Palladis. *Delia*] Diana a Delo insula, in qua nata est.

244 *In vota fatigant*] Noster etiam Pietate Abascantii: 'Dum nocte dieque fatigas Numina.' Et Horatius: 'Prece, qua fatigent Virgines sanctæ minus audientem Carmina Vestam.' Id est, diu invocant.

245 *Inachidæ*] Argivi. *Quæ cuique domus, sacrique facultas*] Id est, unusquisque pro viribus sacra faciebât.

246 *Animaque*] Id est, vivis hostiis, victimisque. *Cespite nudo*] 'Farre,' quod idcirco 'pium' vocat Horatius.

247 *Nec minus auditi, si mens accepta meretur Thure Deos*] Id est, non minus exaudiuntur hi, qui thure placant Deos, quam illi qui hostias immolabant. Victimarum enim loco, ut ait hic eleganter Lactantius, sola etiam bona conscientia Diis litatur. Unde apud Platonem in Alcibiade secundo refertur Ammonem, consulentibus Atheniensibus, ac petentibus, cur a Lacedæmoniis vincerentur, cum ipsi tam opimas ac electas victimas Superis immolarent; Lacedæmonii vero nihil tale curarent; hoc unum respondisse, *εὐφημίαν* Lacedæmoniorum, id est, *bona verba* Deo esse gratiora, quam universas Græcorum victimas. Bona autem verba interpretatur Socrates ibidem preces rite conceptas justasque: additque Deos non victimis, sed justis precibus votisque solum placari. Absurdum enim esset, ait, et ingemiscendum, si Dii dona nostra spectarent, non animum. Sic et Xenophon de eodem Socrate refert Memorab. lib. I. dicente, cum sacrificaret parva de parvis, nihil se deteriore conditione iis credere, qui de multis ac magnis multa ac magna immolant. Nam neque Diis honestum fore, si magnis sacrificiis magis delectarentur, quam parvis: sæpenumero enim ea, quæ ab improbis proficiscantur, gratiora eis futura, quam quæ a viris bonis: neque hominibus vitam esse optabilem, si quæ ab improbis donentur, Diis sint gratiora, quam quæ a probis. Quin existimabat Deos immortales hominum piorum cultu et muneribus maxime delectari.

Thure Deos, fractisque obtendunt limina sylvis.
Ecce metu subito (Lachesis sic dira jubebat)
Impulsæ mentes; excussaque gaudia patris,
Et turbata dies: innuptam lumine adibant
Pallada; Munychiis cui non Argiva per urbes

liat, et ornant fores ruptis ramis. Ecce perculsi sunt animi repentina formidine, (sic aspera Lachesis volebat,) et erepta patris lætitia, et turbatum est festum. Ibant cum facibus ad templum intemeratæ Minervæ; a qua Larissa Argiva, inter oppida,

****

mens accepta meretur.' Idem.—248 Burmanni codex: *lumina.*—249 ' Omnino *dura* scribendum, ut edidit Lindenbrogius, et noster codex confirmat.' *Barth. dura* habent etiam Dan. Petav. et Put. *dira* Behott. 1. 2. Petrens. Exc. Cantab. Burm. Taurin. Lipsian. Lang. Laur. Buslid. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Grasser. Gevart. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—250 Put. Petav. optimæ Barthii membranæ, ejusdem duo alii, Buslid. Lang. Laur. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. Gevart. et Grasser. *gaudia vulgi;* quod minime contemnendum putat Barth. *gaudia patris* Petrens. Burm. Taurin. Exc. Cantab. Dan. Behot. 1. Lipsian. Pulmannianus Barthii, Venett. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *gaudia patrum* Behot. 2. et alius Barthianus; *gaudia patri* Nic. Heinsius ad Sil. Ital. II. 592.—251 Taurin. Buslid. Lipsian. Laur. Dan. Petav. Put. Behott. 1. 2. Venett. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. et Cruc. *limine;* Petrens. Lang. Exc. Cantab. omnes Barthiani, Gevart. Grasser. Amstel. Gronov. et recentt. *lumine*, probante Burmanno, cujus codex exhibet: *innuptæ limina adibant Pallados;* quod tamen versus non admittit.—252 *Monichiis* Petrens. Exc. Cantab. Dan. Petav. Put. et Behot. 1. 2. et sic etiam legebat Lutatius, vetus Scholiastes; *Monychiis* Taurin. et Burm. et ita ex codd. legi jussit Nic. Heinsius ad Ovid. Met. II. 709. ubi vide Burmannum. Cf. Juvenal. Sat. II. 254. et Kœnig. ad Pers. Sat. I. 4. Stephanus Byzanti-

NOTÆ

248 *Fractisque obtendunt limina sylvis*] Moris enim erat, ut limina nubentium ramis et frondibus ornarentur. Sic Epithal. Stellæ: ' Fronde virent postes.' Catullus in nuptiis Pelei: ' Vestibulum ut molli velatum fronde vireret.' *Sylvis*] Id est, ramis ex arboribus decerptis.

249 *Lachesis*] Una e Parcis. Unam pro omnibus posuit.

251 *Lumine adibant*] Quidam codices, *limine,* habent. Sed melius *lumine.* Colebantur enim numina luminibus accensis ritu usitato, præsertim Pallas et Diana, quibus virgines nupturæ initiabantur. *Lumine* ergo adibant Pallada, facibus nempe nuptialibus. Sed et vulgari genere luminum Dea coli poterat extra nuptias. Noster infra: ' Actæas tibi rite faces, et ab arbore casta Nectent purpureas niveo discrimine vittas.'

252 *Munychiis*] Id est, Atticis. Munychia enim erat tumulus in Cherronesi formam curvatus, a quo murus quadraginta stadiorum longitudine extendebatur, Athenas cum Piræo, duobusque aliis portubus conjungens. Athenis etiam religiose culta Pallas.

Posthabita est Larissa jugis: hic more parentum
Iasides, thalamis ubi casta adolesceret ætas,
Virgineas libare comas, primosque solebant
Excusare toros: celsam subeuntibus arcem
In gradibus summi delapsum culmine templi
Arcados Euippi spolium cadit æreus orbis;
Præmissasque faces, festum nubentibus ignem,
Obruit, eque adytis simul exaudita remotis
Nondum ausos firmare gradum tuba terruit ingens.

non est postposita verticibus Munychiis. Illic Argivæ solebant, ex majorum consuetudine, cum primum pudica ætas maturuisset nuptiis, offerre virgineos crines, ac deprecari veniam primi connubii. Ecce, cum ascendebant ad altam ædem Deæ, æreus clypeus, quem olim gestaverat Euippus Arcas, devolutus e summo tecto templi, labitur in gradus, et extinxit prælatas tædas, ignem sponsis auspicatum: et una magnus clangor buccinæ auditus e secretis penetralibus consternavit omnes, qui

nus utrumque Μουνυχία et Μουνυχία agnoscit. *Munichiis* edd. vett.—258 *Huic more parentum* legendum putavit Jortinus nostras in Obss. Misc. Tom. I. p. 197.—254 Idem Jortinus vellet etiam: *ubi justa adolesceret.* Taurin. *adoleverat.*—256 Achilles Statius ad Catul. LXVI. 10. legendum conjectabat: *Excussare toros.*—257 Dan. Put. et Petav. *delapsus*, ut edidere Lindenbrog. et Cruc. *delapsum* in aliis codd. et edd. vett.—258 *Eukippi* Dan. Put. Petav. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *Enkippi* Ald. 1. *Euripi* Taurin. Burm. Behott. 1. 2. Laur. Lang. Ald. 2. Colin. Gryph. et Basil. *Eurippi* codd. Barthiani; *Euckippi* Lipsian. et Buslid. *Euippi* Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. —261 Burmanni codex: *conferre gradum.*—263 *Mox rediisse* Lactant. in Com-

NOTÆ

253 *Larissa*] Arx Argorum, in qua Minerva habebat templum. Vide Pausaniam Corinthiacis.

254 *Iasides*] Argivæ, ab antiquo Argorum rege Iaso, de quo supra.

255 *Virgineas libare comas*] Ut milites arma sua Diis militaribus suspendebant, sic virgines comas etiam Deæ virgini, cujus in tutela prius fuerant, libabant. Sic etiam, Fortunæ Virginali, ornatus virginales, puellæ, quæ ad mulierum nomen ibant.

256 *Excusare thoros*] Lactantius. 'In templo Minervæ solebant virgines nupturæ placare Deam, quæ sit fautrix virginitatis, quod necessitate et lege naturali nubere cogebantur.'

258 *Arcados Euippi*] 'Euippus,' inquit Lactantius, 'rex Argivorum miræ felicitatis fuit, cujus clypeum, qui apud Argos rem fortiter gessisset, accipiebat, ut illo per urbem incedens honestaretur.' Sed cum Euippus ille Lactantii nec a Pausania, nec ab Eusebio, numeretur inter reges Argivorum, et hic dicatur *Arcas*, verisimilius est, clypeum illum, de quo hic agitur, detractum fuisse Euippo illi Arcadi a quodam rege Argivorum, et in culmine templi, ut spolium hostis positum.

259 *Præmissasque faces festum nubentibus ignem*] Quia tædis accensis deducebantur novæ sponsæ ad templum.

In regem conversi omnes formidine prima,
Mox audisse negant: cunctos tamen omina rerum
Dira movent, variisque metum sermonibus augent.
Nec mirum: nam tu infaustos donante marito
Ornatus Argia geris, dirumque monile
Harmonies: longa est series, sed nota malorum
Prosequar, unde novis tam sæva potentia donis.
Lemnius hæc, ut prisca fides, Mavortia longum
Furta dolens, capto postquam nihil obstat amori

nondum ausi erant gressus firmare. Cuncti primo pavore respexere in principem; mox inficiantur audiisse: infausta tamen rerum præsagia turbant omnes, et diversis sermonibus amplificant formidinem. Nec mirum: nam tu Argia fers inauspicatos cultus, et ominosum monile Harmonies, quod tuus sponsus tibi dederat. Prolixa est historia, sed dicam vulgata infortunia, unde tam atrox vis inerat recentibus muneribus. Lemnius Vulcanus (ut veteres credunt) ægre ferens Martis adulteria,

ment.—264 *Dira monent* in quibusdam scriptis. Behott. 1. 2. *terroribus*, et pro v. l. *sermonibus*.—265 In iisdem codd. *nam tum infaustos*.—267 *Hermiones* Taurin. Burm. unus Behot. alii; *Hermionæ* alter Behot. *Armione* Dan. *Harmoniæ* Barth. Vide Munker. ad Hygini Fab. VI.—268 *Persequar* Taurin. Burm. Behott. Pro *tam sæva*, in Behott. *sit tanta*.—269 *Lemnius est* unus Behot. *longum* omnes codd. Barthii, uterque Behot. Dan. Put. Petav. Taurin. Petrens. Burm. Exc. Cantab. Laur. Lang. Lipsian. Buslid. alii, et sic edidere Lindenbrog. Cruc. Grasser. Gevart. Dan. Heins. in Amstel. Gronov. et recentt. *longa* Aldd. Colin. Gryph. et Basil. improbante Barthio.—272

NOTÆ

261 *Nondum ausos firmare gradum tuba terruit*] Titubaverant enim ipsis gradus formidine, propter primum ac dirum omen extinctarum tædarum a clypeo lapso Euippi. *Tuba*] Tubæ clangor. Et clangor tubæ portendebat bellum: tubarum enim clangorem, ut et crepitum armorum, ac sonitum tympanorum referunt auctores inter præsagia belli. Vide Valerium Maximum lib. I. et Julium Celsum lib. de Bello Civili.

263 *Mox audisse negant*] More aulicorum, qui adulantes regibus negant se audivisse quæ sciunt haud grata iis fore.

265 *Donante marito*] Sponso Polynice.

266 *Dirumque monile Harmonies*] Hoc monile Harmonies infaustum fuit omnibus mulieribus, quæ illud habuerunt. Quod idem dicitur de Equo Sejano, auro Tholosano, et aliis rebus. Hujus monilis historiam prosequitur sequentibus versibus. *Harmonies*] Harmonie filia Veneris ex adulterio Martis, uxor Cadmi.

269 *Lemnius*] Vulcanus. Dictus fuit *Lemnius*, quod dejectus de cœlo decidit in Lemnum insulam; vel quod officinam in ea insula haberet: erat enim faber Deorum.

270 *Furta*] Adulteria. *Capto amori*] Id est, captis amantibus Veneri et Marti.

Pœna, nec ultrices castigavere catenæ,
Harmonies dotale decus sub luce jugali
Struxerat: hoc, docti quanquam majora, laborant
Cyclopes, notique operum Thelchines amica
Certatim juvere manu; sed plurimus ipsi
Sudor: ibi arcano florentes igne smaragdos
Cingit, et infaustas percussum adamanta figuras,
Gorgoneosque orbes, Siculaque incude relictos

cum dedecus non retineret deprehensos amantes, nec vindices nexus eos punirent, excuderat hæc dona in dotalem ornatum Harmoniæ, sub diem nuptiarum ejus. Cyclopes rerum etiam difficiliorum periti insudant huic fabricando, et Thelchines arte celeberrimâ huic operi certatim admovere libentes manus: sed et maximus labor est ipsi Vulcano. Ibi circumdat smaragdos micantes secreto fulgore, et adamanta insculptum noxiis figuris, et oculos Gorgonis, et cineres perfecti fulminis,

---

Armione Dan. *Hermionæ* uterque Behot. *Harmoniæ* Barth. Vide supra ad v. 267. Hunc vero locum Barthius ita distinxit: *Lemnius hæc, &c. Struxerat. Hoc (docti quanquam majora) laborant Cyclopes; notique, &c.*—274 *Telchines* Taurin. et Burm. et sic Nic. Heinsius in Advers. lib. II. cap. 4. p. 282.—277 *Jungit, et infaustæ percussum adamanta figuræ* legit Heinsius loco modo citato;

NOTÆ

271 *Ultrices catenæ*] Vulcanus, cum uxorem Venerem in adulterio cum Marte deprehendisset, lectum, in quo jacebant, subtilissimis catenis cinxit, nudosque, uti erant, Diis deridendos exposuit: hocque modo sibi factam injuriam vindicasse credidit.

272 *Harmonies dotale decus*] Poëtæ fabulantur nuptias Cadmi et Harmonies celebratas fuisse in cœlo, et omnes Deos munera sua novis sponsis dedisse; Vulcanum autem hoc monile donasse.

274 *Cyclopes*] Ministri Vulcani, ut jam diximus. Vide Theb. I. *Telchines*] Telchines alii filios Minervæ et Solis faciunt: alii Saturni et Aliopes, Rhodumque insulam tenuisse ferunt. Quidam tradunt tres fuisse, fratresque, invidos ac maleficos, qui cum vicinorum agros proventu fertiles viderent, eos consperserunt aquis Stygis, ut infœcundos redderent: dicuntur etiam aspectu solo omnia effascinare soliti. Alii confundunt eos cum Curetibus ac Dactylis Idæis, summosque fuisse artifices dicunt, veneficiorum vero famam ab æmulis fuisse dispersam. Strabo lib. VIII. *Amica manu*] Quod significat, omnem artem operamque huic operi impendisse.

275 *Ipsi*] Vulcano.

276 *Arcano florentes igne smaragdos*] Smaragdus, gemma, qua acies oculorum recreatur, quaque nihil viridius. *Arcano florentes igne*] Quia, ut inquit Plinius, sensim radiant. Vide eundem Plinium lib. XXXVII. cap. 5.

277 *Et infaustas percussum adamanta figuras*] Adamas gemmæ species. Vide Plinium lib. XXXVII. cap. 4. *Infaustas percussum figuras*] Ἀρχαϊκῶς, pro, percussum infaustis figuris.

278 *Gorgoneos orbes*] Tale erat caput Gorgonis, seu Medusæ, ut homines hoc viso statim in lapides conver-

Fulminis extremi cineres, viridumque draconum
Lucentes a fronte jubas: hic flebile germen

qui remanserant in incude Sicula, et fulgentes jubas, evulsas fronte viridium dra-

---

conj. etiam *Vincit*, vel *Stringit;* Burmannus: *Cogit.*—279 *Fulminis hesterni*

NOTÆ

terentur: maxima autem vis inerat oculis. *Siculaque incude relictos Fulminis extremi cineres*] Vult Poëta cineres absoluto fulmine relictos in Siciliæ incude immixtos fuisse huic monili. *Sicula incude*] Quia Cyclopes fulminum fabricatores officinam habebant in Sicilia.

280 *Flebile germen Hesperidum*] Innuit poma aurea hortorum Hesperidum, quæ rapuit Hercules occiso pervigili dracone, qui ea servabat. De hortis Hesperidum hæc dicit Solinus cap. 27. 'Nam de hortis Hesperidum, et pervigili dracone, ne famæ licentia vulneretur, fides et ratio hæc est. Flexuoso meatu æstuarium e mari fertur, adeo sinuosis lateribus tortuosum, ut visentibus procul lapsus angueos fracta vertigine mentiatur. Itaque, quod hortos appellavere, circumdat. Unde pomorum custodem interpretantes, struxerunt iter ad mendacium fabulandi. Sed hæc insula sinuata sinibus alvei procurrentis, et in quibusdam æquoris spiris sita, præter arbores oleastri similes, et aram sacram Herculi, aliud nihil profert, quod propaget vetustatis memoriam. Verum ultra frutices aureos, et metalla frondentia, illud magis mirum, quod solum inferiore licet libra depressius, nunquam tamen accessu freti superlabitur, sed obstaculo naturalis repaguli in ipsis marginibus hæret unda, et intimis orarum superciliis sponte fluctus ingruentes sistuntur: ut, spectando nimirum ingenio loci, planities maneat sicca, quamvis prona superveniant æquora.' Eadem dicit Plinius fere lib. v. cap. 1. Porro variant auctores de situ horum hortorum. Quidam, ut Plinius et Solinus, collocant eos in Mauritania prope urbem Lyxon ad Oceanum: alii circa Atlantem montem Mauritaniæ. Hesiodus ultra Oceanum ponit. Servius vero ait: 'Quidam tamen hos circa Syrtes positos tradunt.' Nonnulli nominis similitudine inducti, audientes urbem 'Εσπερίδας in Pentepolitana Libya vocatam, eo transtulerunt et Hesperidum hortos. Ptolemæus in Cyrenaica et Pentepolitana memorat 'Εσπερίδων κήπους, *hortos Hesperidum*, quos tamen diversos statuit ab urbe Berenice, quam 'Εσπερίδας vocatam tradit. Scylax Cariandæus in Pentepolitana, urbis et portus 'Εσπερίδων, *Hesperidum*, meminit. Non longe ab Hesperidibus urbe idem Scylax collocat κήπους 'Εσπερίδων, *hortos Hesperidum*, omni genere arborum refertos. Inde hi horti, Hesperidibus urbi vicini, confusi cum hortis fabulosarum Hesperidum, qui ad Oceanum. Hæc ex Salmasio. Agroetas autem in Libycis ait non poma fuisse, sed oves furvi coloris: ortam vero fabulam ex ambigua significatione vocis μῆλα, quæ Græce et oves et poma significat. Ceterum Hesperides erant filiæ Hesperi secundum aliquos: aliis vero Atlantis ex Hesperide uxore. His autem commissa fuerat custodia horum hortorum ac pomorum aureorum, quibus raptis

Hesperidum, et dirum Phryxæi velleris aurum.
Tum varias pestes, raptumque interplicat atro
Tisiphones de crine ducem, et quæ pessima Ceston
Vis probat: hæc circum spumis Lunaribus ungit
Callidus, atque hilari perfundit cuncta veneno.
Non hoc Pasithea blandarum prima sororum,
Non decor, Idaliusque puer, sed Luctus, et Iræ,

conum: hic luctuosa poma Hesperidum, et calamitosum aurum Phryxi velleris: mox intermiscet diversa toxica, primarium serpentem avulsum nigris crinibus Tisiphones, et vim noxiam, quæ inest Cesto. Hæc astutus linit undique spumis lunaribus, et lucido veneno conspersit omnia. Non hoc Pasithea domina dulcium sororum, non Lepor, Idaliusve puer; sed Dolor et Indignatio, Angor et Discordia

cineres Heinsius ibidem.—282 Uterque Behot. *interplicat auro.*—283 *Thisiphonis* edd. vett.—285 Burmannus conjectabat: *atque hyali perfundit;* Taurin. *hilari perfudit.*—286 *Non hoc Phasitea* unus Behot.—287 *Non Decus* codex Burmanni. *Decor* majuscula *D* scribi malit Jortinus nostras in Misc. Obss.

NOTÆ

ab Hercule, gravissimum dolorem receperunt: unde *flebile germen* dicitur.

281 *Et dirum Phryxæi velleris aurum*] Tangit fabulam velleris aurei, quæ refert Phryxum et Hellen sororem fugientes patrem Athamantem, et novercam Ino, conscenso aurei velleris ariete, pontum transmittere conatos: Hellen, metu summersam, nomen ponto reliquisse, (qui ex ea Hellespontus dictus est,) Phryxum vero trajecisse et in Colchos pervenisse, ibique ariete immolato, pellem in templo Jovis seu Martis suspendisse. *Dirum*] Ob causam et mortem Helles.

283 *Tisiphones de crine ducem*] Jam diximus Furias habuisse pro capillitio serpentes. *Tisiphones*] Tisiphone una ex Furiis. *Et quæ pessima Ceston Vis probat*] Intelligit Ceston Veneris, in quo suavitas, et dulcia colloquia, benevolentia, blanditiæ, suasiones, fraudes, veneficiaque includebantur. *Vis pessima*] Fraudes, veneficia.

284 *Hæc circum spumis Lunaribus ungit*] Credebant veteres a veneficia herbas legentibus lunam avocari de cœlo, eamque cogi spumare in herbas, et salivam quandam suam spargere, ut ejus salivæ spuma venenatius earum esset virus, et efficacius: quod tetigit Valerius Flaccus lib. VI. 'Quamvis Atracio lunam spumare veneno Sciret.' Apuleius Miles. lib. I. 'Lunam despumari, Stellas evelli, diem tolli, noctem teneri.'

285 *Atque hilari perfundit cuncta veneno*] Ut illud monile simul et delectabile esset, ac gratum; intus autem noxium ac pestiferum. Eo enim artificio illud conflaverat Vulcanus, ut gratiam splendoremque conferendo placeret, suique desiderium moveret: miscendo autem noxias res ac pestiferas, occultam vim nocendi haberet.

286 *Pasithea*] Una et præcipua Gratiarum. Tres esse Gratias putabant veteres Jovis et Harmonies filias, et Veneris comites. Harum nomina vulgo Pasithea, Aglaie, et Euphrosyne.

287 *Idaliusque puer*] Amor seu Cupido filius Veneris, sic dictus ab Ida-

Et Dolor, et tota pressit Discordia dextra.
Prima fides operi, Cadmum comitata jacentem
Harmonie, versis in sibila dira querelis,
Illyricos longo sulcavit pectore campos.
Improba mox Semele vix dona nocentia collo
Induit, et fallax intravit limina Juno.

tota manu acceleravere. Primum experimentum operis, Harmonie secuta Cadmum repentem, mutatis questibus in horrenda sibila, aravit extenso pectore agros Illyricos. Mox ambitiosa Semele vix imposuit collo noxia munera, cum subdola Juno

Ita jam Barthius accepit vocem *Decor;* sic scribi quoque jussit hanc vocem Janus Broukhusius ad Tibull. IV. 2. 8.—290 *Hermiona* Behot. 1. *Hermiene*

NOTÆ

lio nemore, et monte Cypri Veneri sacro. *Luctus, Iræ, Dolor, et Discordia*] Majusculis primis literis, quasi hæc Numina forent, seu Personæ, quæ Vulcanum in fabricando hoc monili adjuvissent.

289 *Cadmum comitata jacentem Harmonie versis in sibila dira querelis Illyricos longo sulcavit pectore campos*] Tangit fabulam, qua ferunt Cadmum et Harmonien uxorem, regno pulsos, confugisse in Illyricum, et ibi tandem in serpentes utrosque mutatos fuisse. Locus fabulæ datus, quod Cadmus et Harmonie, regno expulsi, commigrarunt in Illyricum apud Enchelenses, qui postea duce Cadmo Illyricos subegerunt, ac vicerunt: qua victoria Cadmus regnum Illyriorum adeptus est. Et quia Enchelenses hoc nomen traxerant ab ἐγχέλυων seu *anguillis*, finxerunt Poëtæ Cadmum, cum uxore, in serpentem mutatum fuisse. Lucanus: 'Enchelliæ versi testantes funera Cadmi.' *Versis querelis*] Quod ejecta fuisset una cum viro e regno. *Illyricos campos*] Illyricum seu Illyris Europæ regio in ora Maris Adriatici, Italiæ opposita. Hujus termini non ab omnibus iisdem finibus comprehenduntur: Plinius enim hanc inter Arsiam et Titium fluvios constringit. Ptolemæus vero eam ab Istria usque ad Macedoniæ fines secundum maris littora protendit: mediterranea ejus ad Pannones et Mœsiam superiorem expandit. Mela majorem facit; totam enim oram Maris Adriatici a Tergesto ad Ceraunios usque montes Illyriis ascribit. Sed adhuc majores fines Illyrico dat Appianus Alexandrinus; Illyriosque ait Græcos existimare hos omnes, qui supra Macedoniam et Thraciam a Chaonibus et Thesprotis ad fluvium Istrum sedes habent; hancque esse Illyrici totius longitudinem: latitudinem vero ex Macedonia et Thraciæ montibus ad Pæones usque, et Ionium Mare, Alpiumque objecta protendi. Hodie Illyricum complectitur Sclavoniam, Croatiam, Bosniam, et Dalmatiam. *Longo pectore*] Serpentes enim fere, præter caput et caudam, solo pectore constant.

292 *Improba mox Semele*] *Improbam* dicit, quia nimia et immodica a Jove petierit, suique exitii causa fuerit. Vide Theb. I. 12.

293 *Fallax*] Quia sumsit formam Beroës nutricis Semeles, eamque sic

Teque etiam, infelix, perhibent, Iocasta, decorum
Possedisse nefas: vultus hac laude colebas,
Heu quibus, heu placitura toris! Post longior ordo.
Tum donis Argia nitet, vilesque sororis
Ornatus sacro præculta supervenit auro.
Viderat hoc conjux perituri vatis, et aras
Ante omnes epulasque trucem secreta coquebat
Invidiam, sævis detur si quando potiri
Cultibus, heu nihil auguriis adjuta propinquis.
Quos optat gemitus! quantas cupit impia clades!
Digna quidem, sed quid miseri decepta mariti

ingressa est ejus cubiculum. Referunt etiam te, infortunata Jocasta, habuisse hoc lucidum malum: hoc ornatu faciem instruebas, heu quem tibi, heu quem sponsum conciliatura! Post longior series est. Tum Argia effulget muneribus, et ornata execrando auro, multum superabat pauperes cultus sororis. Uxor perituri auguris hoc monile aspexerat, et ante cuncta altaria, et inter ipsas epulas, tacita flagrabat cupidine possidendi aliquando hos exitiosos ornatus: heu nihil admonita domesticis vaticiniis. Quos cupit luctus! quanta funera poscit, profana! Illa quidem meruit, sed quid prodita arma infelicis conjugis? quid innocentes furores

Behot. 2.—294 Dan. Put. Petav. omnes codd. Barthiani, Lipsian. Buslid. Taurin. Petrens. Exc. Cantab. alii, cum edd. Lindenbrog. Cruc. Gevart. Grasser. Amstel. Gronov. et recentt. *decorum;* Behott. 1. 2. Lang. Laur. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *deorum.* 'Citra controversiam omnem vera est lectio, *decorum*, asserta jam olim etiam Francisco Modio Novantiq. Lect. Epist. 52.' *Barth.*—295 'Dixerim *clade* (pro *laude*) scriptum Papinio, si incerta esset lectio.' *Idem.*—297 *Tunc donis* codd. Handii, quem vide, si ejus editio unquam publicata fuerit. Unus Behot. *vilesque sorores.*—300 *Ante ignis* Can. *coquebant* Put.—303 Exc. Cantab. et Petrens. *inscia clades.*—

NOTÆ

fefellit, illique persuasit, a Jove petere, ut ad se veniret cum omnibus insignibus suæ majestatis.

294 *Iocasta*] Mater et uxor Œdipi. *Infelix*] Ob rationem notam omnibus.

298 *Sacro*] Execrabili, ut apud Virgilium Æneid. III. 'Auri sacra fames.'

299 *Conjux perituri vatis*] Eriphyle uxor Amphiarai vatis, qui in hoc bello Thebano periturus erat, ut videbimus infra. *Aras ante omnes*] Quia apud veteres ante aras nuptiarum fœdera concipiebantur.

301 *Invidiam*] *Invidia* hic nimiam cupiditatem significat, ut apud nos *envie*. *Sævis*] Quia hi cultus exitio toti suæ domui fuerunt.

302 *Auguriis propinquis*] Sive quia vatis et auguris erat uxor: vel his prodigiis, quæ paulo ante clypei casu acciderant, et clangore tubæ.

303 *Clades*] Mariti mortem, furorem filii, interitum suum.

304 *Decepta mariti Arma*] Bene *decepta*, quia Eriphyle prodidit Amphiaraum latentem.

Arma? quid insontes nati meruere furores?
Postquam regales epulas et gaudia vulgi
Bisseni clusere dies, Ismenius heros
Respicere ad Thebas, jamque et sua quærere regna:
Quippe animum subit illa dies, qua, sorte benigna
Fratris, Echionia steterat privatus in aula;
Respiciens descisse Deos, trepidoque tumultu
Dilapsos comites, nudum latus omne, fugamque
Fortunæ: namque una soror producere tristes

filii commiserunt? Postquam dies duodecimus finiit regalia convivia, et publicam lætitiam, heros Thebanus convertit animum ad Thebas, et jam suum regnum repetit. Hæc enim dies venit illi in mentem, qua, sorte fratris prospera, privatus remanserat Thebana in regia; considerans Deos aversos, et amicos festino strepitu dilapsos, suum omne latus detectum, ac recessum fortunæ. Namque cum una soror ausa

305 'Omnino scribendum cum optimo libro, qui raro non veritatem vel servat, vel indicat, *insontis nati.*' Barth.—307 *Bisseni clausere dies* unus Behot.—308 Laur. Lang. Lipsian. Buslid. Put. Petav. Taurin. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *et jam sua;* optimæ Barthii membranæ, Behott. 1. 2. Dan. Petrens. Burm. alii, cum Gronov. et recent. *jamque et sua.* 'Nostri codicis lectionem videtur agnoscere Lutatii interpretatio, quanquam τὸ κείμενον ibi duplici *jam* sit corruptum; nisi si legas: *Respicere ad Thebas jam jam et sua quærere regna.*' Barth.—311 'Verbum *Respiciens* neutiquam dubito mendosum esse, cum positum sit tertio abhinc versu in eodem prorsus negotio. Membranæ nullæ juvant, nec nos quicquam concutimus, tam elaboratum vatem aliquando dormitare potuisse non ignari. Nullo opere scripsisset, *Suspirans.*' Barth. *Respiciens discesse Deos* Tollius ex codice Ms. ad Auson. p. 270. Taurin. *desisse;* Burm. *decesse,* et in marg. *discessit.* Dan. Heinsius vero ad Claud. Eutrop. II. 526. lectionem nostram tuetur.—312 In quibusdam codd. *tristis.* Vide Hand. ad Sylv. I. 2. 276.—320

NOTÆ

305 *Insontes furores*] Quia mandante patre, et jussu ejus, matrem occiderat. Ut enim se proditum ab uxore animadvertit Amphiaraus, in mandatis dedit Alcmæoni filio, ut accepto primo suæ mortis nuntio (in hoc enim bello se periturum arte sua præviderat) matrem occideret: quod Alcmæon executus est, 'facto pius et sceleratus eodem.'

307 *Ismenius heros*] Polynices.

308 *Jam sua*] Quia annus fraterni imperii jam elapsus erat.

310 *Echionia*] Thebana.

311 *Descisse Deos*] Quasi Dii non innocentes, sed potentes et feliciores sequantur. Lucanus: 'Lassa triumphis Descivit fortuna tuis.' *Trepidoque tumultu Dilapsos comites*] Ut fit in mutatione fortunæ.

312 *Nudum latus omne*] Ab amicis desertum: cum enim spes fuit Polynicem regnare posse, tunc multi stipabant latus ejus; sed ubi fortuna ad fratrem descivit, ab omnibus desertus fuit.

313 *Una soror*] Antigone. Sed non perstitit in hoc proposito; deseruit enim illum, ut primum regia discessit.

Exulis ausa vias: etiam hanc in limine primo
Liquerat, et magna lacrymas incluserat ira.
Tunc quos excedens hilares, quis cultus iniqui
Præcipuus ducis, et profugo quos ipse notarat
Ingemuisse sibi, per noctem ac luce sub omni
Digerit. Exedere animum dolor iraque demens,
Et, qua non gravior mortalibus addita cura,
Spes, ubi longa venit. Talem sub pectore nubem
Consilio volvens, Dircen Cadmique negatas
Apparat ire domos: veluti dux taurus, amata
Valle carens, pulsum solito quem gramine victor
Jussit ab erepta longe mugire juvenca:
Cum profugo placuere tori, cervixque recepto
Sanguine magna redit, fractæque in pectora vires:

fuisset prosequi euntem in mœstum exilium, hunc etiam deseruerat in primis foribus, et ille nimia indignatione retinuerat fletus. Tunc animo revolvit diu noctuque illos quos discedens animadverterat lætos, quibus erat præcipua observantia erga injustum regem, et eos qui suo exilio indoluerant. Excruciant ejus animum dolor et vesana ultio; et, quo nullum acerbius tormentum homini datum, spes dilata. Tales versans in corde cogitationum æstus, destinat Dircen petere, et regiam Cadmi, quæ sibi denegabatur. Ut rector taurus expulsus e dilecta valle, quem victor cogit fugatum a solito prato mugire procul ab ademta vacca: ut exulem exhilaravere musculi, et ingens collum novo sanguine refectum est, et redeunt fractæ vires in pectus:

Optimæ Barthii membranæ et Put. *addita curis;* et sic legit P. Burmannus ad Ovid. Epist. II. 9.—322 ' Non dubito mendosa esse hæc verba: *Consilio volvens.* Legas *evolvens,* omnia erunt parata. Tamen apprime durum obscurumque sit hoc loco. Sed meo animo scripsit ornatissimus vates: *talem sub pectore nubem Consilio solvens, &c.* quæ est ipsa rei veritas.' *Barth.* Optimo illo et grandibus literis exarato libro disertissime scriptum invenio *negandas,* cum interpretatiuncula: ' Sciebat negandas:' et ire tamen eo desiderabat, ita ut bello ante tempus, aut vi potius, quam ex pacti justitia, rex Thebanorum fieret. Hæc vera omnino ipsa veritas est.' *Idem.*—323 Dan. Heinsius ad Claud. Bel. Get. 410. legit: *veluti cum taurus avita Valle, &c.*—324 Behot. *pulsis solido.*—325 Dan. Heinsius l. c. legit, *longum mugire.*—327 Bernartius malit: *fractoque in pectore;* Dan. et Put. *fractæque in pectora*

NOTÆ

315 *Et magna lacrymas incluserat ira*] Virgilius: ' Inclusitque dolor lacrymas.' Et Ovidius: ' Lacrymas introrsus obortas Devorat.'

321 *Spes, ubi longa venit*] Nullum enim est gravius tormentum quam spes quæ longa expectatione differtur. *Nubem*] Cogitationum multitudinem, quæ mentem mole sua obruunt.

322 *Dircen*] Dirce fons Bœotiæ, per quem intelligenda Bœotia. *Cadmique domos*] Thebas. *Negatas*] Nondum tamen negatæ fuerant.

Bella cupit, saltusque, et capta armenta reposcit,
Jam pede, jam cornu melior; pavet ipse reversum
Victor, et attoniti vix agnovere magistri.
Non alias tacita juvenis Theumesius iras
Mente acuit; sed fida vias, arcanaque conjux
Senserat: utque toris primo complexa jacebat
Aurotæ pallore virum, Quos callide motus,
Quamve fugam moliris? ait: nil transit amantes.
Sentio, pervigiles acuunt suspiria questus,
Nunquam in pace sopor: quoties hæc ora natare
Fletibus, et magnas latrantia pectora curas

prælium spirat, et repetit sylvas, et captos greges, fortior jam pedibus et jam cornu: ipse victor reformidat redeuntem, et ipsi bubulci stupefacti vix eum agnoverunt. Juvenis Theumesius agitat similes furores in occulto animo, sed cara uxor perspexerat consilia et secreta ejus, et ut recubans in lecto amplectebatur maritum sub primum ortum pallidæ Auroræ, Quas astute volvis cogitationes, quamve fugam paras? inquit: nihil amantes latet. Animadverto, insomnes querelæ excitant in te frequentes gemitus, nulla quies tibi est in nocte. Quoties sentio apposita manu

---

quercus, cum gloss. ' id est viret.' Taurin. *in corpore vires;* Burm. *in pectore vires.*—328 Jortiuus nostras malit: *et rapta armenta;* sic etiam codex Barthii, quod ille probat. Codex Burmanni: *pastusque et capta.*—331 *Non alias juvenis tacita* optimus Barthii codex; quod recipiendum ille putat.—332 *Mente coquit* conj. Nic. Heinsius in Advers. lib. IV. cap. 3. 578.—337 Behot. *quotiens.*—338 Uterque Behott. Lipsian. Laur. Buslid. et Lang. *et magna jactantia,* ut in Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *et magnas latrantia* Dan. Put. Petav. Lindenbrog. Cruc. Amstel. Gronov. et recentt. *et magnas jactantia* Gevart. et sic Burm. et Taurin. Vide Heinsium ad Ovid. Trist. II. 459.—

NOTÆ

327 *Fractæque in pectora vires*] Duo Lindenbrogii, duoque Gronovii optimi Mss. habent: *fractæque in pectora quercus.* Quæ lectio confirmari potest ex Virgilio Georg. III. et Æn. XII. qui loquens de Tauro: ' Et tentat sese, atque irasci in cornua discit Arboris obnixus trunco, ventosque lacessit.' Similia habet et Lucanus lib. II. ' Exul in adversis explorat cornua truncis.' Ex his enim locis Virgilii et Lucani petita et adumbrata hæc Papinii comparatio. Sane pascua sunt in saltibus. Non mirum igitur illic obvias arbores aut affligendo, aut quassando, expertum esse suas vires taurum.

331 *Juvenis Theumesius*] Polynices, a Theumeso monte Bœotiæ.

334 *Auroræ pallore*] Exortus enim diei pallet seu albescit primo, mox rubet fulgore solis.

335 *Nil transit amantes*] Virgilius Æneid. IV. ' Quis fallere possit amantem!'

337 *In pace*] *Pax* hic pro nocte, seu tempore quietis et somni.

338 *Et magnas latrantia pectora curas*] Homerus: *Κραδίη δέ οἱ ἔνδον ὑλάκτει, cor ei intus latrabat.* Quod imitatus Ennius: ' Animus in pectore latrat.' Alii codices habent *jactantia,*

Admota deprendo manu! nil fœdere rupto,
Connubiisve super moveor, viduaque juventa;
(Etsi crudus amor, nec dum post flammea toti
Intepuere tori;) tua me, properabo fateri,
Angit amata salus: tune incomitatus, inermis
Regna petes? poterisque tuis decedere Thebis,
Si neget? atque illum solers deprendere semper
Fama duces, tumidum narrat, raptoque superbum,
Difficilemque tibi: nec dum consumserat annum.

tuum vultum lacrymis rigari, et pectus concuti magnis solicitudinibus! Non me tangit, quod violas fœdus cum patre initum, et quod me conjugem tuam deseris viduam in juvenili ætate, (etsi amor recens adhuc sit, et nondum totus lectus calefactus, primis nuptiarum diebus;) tua salus dilecta (festinabo dicere) me excruciat. Tune solus, et sine copiis regnum tuum reposces, et poteris, si abnuat frater, salvus Thebis tuis exire? Et fama semper ingeniosa ad detegendos regum mores, refert illum arrogantem, et rapto inflatum, et tibi molestum, cum nondum annum trans-

344 Petrens. *excedere Thebis;* et pro v. l. *discedere;* codex Burmanni, *descendere;* quod et Behotius agnoscit; Thebæ enim in collibus sitæ. *poterisne tuis* malit Burmannus.—346 *Fama ducem* unus Behot. *regnoque superbum* optimæ Barthii membranæ.—347 Behot. *ne dum consumserat.* 'Probo lectionem optimi exemplaris, quam etiam in aliis inventam docent doctissimi viri: *nec dum consumserit.*' Ita Barthius, qui ex antiqua glossa conj. *Difficilemque tibi cum nec dum insumserat annum.* Lipsian. Bernartii: *nec dum cōsumpserit.*

NOTÆ

id est, ex magnis curis tumultuantia.

339 *Nil fœdere rupto, Connubiisve super moveor, viduaque juventa*] Oratorie omnino. Dicit se suum commodum nullatenus respicere, sed mariti. *Connubiisve super moveor*] Virgilius: 'Nil super imperio moveor.' *Viduaque juventa*] Quod me deseris in tam juvenili ætate.

341 *Flammea*] Flammeum erat velum, quo amiciebatur nubens, ut ait Festus, ominis boni causa, quod eo assidue utebatur Flaminica, cui non licebat facere divortium.

342 *Tua me Angit amata salus*] Sic ait, ut vincat: quia nihil propter suum commodum suadet: sed affirmat se torqueri causa mariti.

344 *Poterisque tuis decedere Thebis, Si neget*] Id est, pereundum tibi est insidiis fratris, si tibi negare regnum constituerit. Timebit enim ne, si te sinat discedere, bellum sibi inferas, regnumque eripias.

345 *Solers deprendere Fama duces*] Cum omnia facta principum, eorumque interior vita omnium oculis pateat, facile conjectura percipi potest, quibus moribus, quave indole præditi sint. 'Dicta, factaque principum,' ait Seneca de Clementia lib. I. cap. 8. 'rumor excipit: et ideo nullis magis cavendum est, qualem famam habeant, quam qui, qualemcumque meruerint, magnam habituri sint.'

347 *Difficilemque tibi: nec dum consumserat annum*] Si tibi difficilis et infestus erat, nondum elapso anno imperii, quid putas nunc moliturum,

Me quoque nunc vates, nunc exta minantia Divos,
Aut avium lapsus, aut turbida noctis imago
Territat: ah, memini, nunquam mihi falsa per umbras
Juno venit. Quo tendis iter? ni conscius ardor
Ducit, et ad Thebas melior socer. Hic breve tandem
Risit Echionius juvenis, tenerumque dolorem
Conjugis amplexu solatur, et oscula mœstis
Tempestiva genis posuit, lacrymasque repressit:
Solve metus animo, dabitur, mihi crede, merentum

egisset. Nunc etiam augures, nunc viscera hostiarum, quæ significant Deos iratos, aut volatus avium, aut irrequieta noctis visa me consternant. Ah recordor, nunquam mihi Juno frustra apparuit insomnis. Quo vadis? nisi conscius amor, et carior socer apud Thebas te agit. Hic tandem juvenis Thebanus subrisit, et tenerum uxoris angorem amplexu levat, et tristibus ejus genis dedit opportuna suavia, et fletus coërcuit. Expelle metum corde. Quieta dies (fidem mihi adhibe) con-

—350 Nonnulli codd. *ha memini;* et sic edidit Lindenbrog. ex Put. Dan. et Petav. *ah memini* Behott. Petrens. Taurin. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. *numquid mihi* Taurin.—351 Unus Behot. *iter nisi conscius;* unus Barth. *iter ñ conscius;* Taurin. *iter inconscius;* Laur. Lang. Lipsian. Buslid. Petav. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *iter quo conscius;* Petrens. Exc. Cantab. alter Behot. Dan. Put. Gronov. &c. *iter ni conscius.* —352 Taurin. *tenerumque pudorem;* et sic Behot. pro v. l.—354 *Conjugis amplexus* optimus Barthii liber, et alius ejusdem.—355 Taurin. *genis ponit.*—356 'Omnes libri sic (*merentem*) et nobis et aliis compositi. Ego tamen mendi suspectam habeo hanc vocem, si quam aliam hoc libro. Valde fallor

NOTÆ

cum eum torqueat necessitas deponendi imperii?

348 *Exta minantia Divos*] Quæ Deos minantur iratos.

350 *Nunquam mihi falsa per umbras*] Hoc dicit, quia Juno Argis præsidebat, et ideo non vellet decipere, quos in tutelam suam suscepit.

351 *Ni conscius ardor*] Alicujus scilicet amicæ. Invidiose, ut mulier. Credit enim Polynicem aliquam Thebis amicam reliquisse, cujus amore Thebas revocaretur. Et mulierum more hic est scopus orationis. Frustra alias causas adducit, quæ ipsam non respiciunt, quamvis illa sola causa esset, quam conabatur dissimulare: quæ tandem, ipsa quasi invita, in fine orationis, mira arte Poëtæ erumpit. Hinc est, quod Polynices subrisit, videns, hanc tandem fateri id, quod illam angeret.

352 *Breve*] Breve hic, pro paululum. Hinc 'adbreve' pro paulisper dixit Suetonius Tiberio cap. 68.

353 *Echionius*] Thebanus, ab Echione, qui una cum Cadmo Thebas condidit. *Tenerum dolorem*] Quia vel minima etiam præsumta suspicione alterius amoris in conjugibus, læduntur animi mulierum.

355 *Tempestiva*] Ad tollendam omnem suspicionem ex animo conjugis. *Lacrymasque*] Supple ejus.

356 *Merentum*] Id est, eorum qui jus suum prosequuntur.

Consiliis tranquilla dies: te fortior annis
Nondum cura decet: sciat hæc Saturnius olim
Fata parens, oculosque polo dimittere si quos
Justitia, et rectum terris defendere curat.
Fors aderit lux illa tibi, qua mœnia cernes
Conjugis, et geminas ibis regina per urbes.
Sic ait, et caro raptim se limine profert.
Tydea jam socium cœptis, jam pectore fido
Æquantem curas, (tantus post jurgia mentes
Vinxit amor,) socerumque affatur tristis Adrastum.
Fit mora consilio: cum, multa moventibus, una
Jam potior cunctis sedit sententia, fratris
Prætentare fidem, tutosque in regna precando
Explorare aditus. Audax ea munera Tydeus

cedetur inceptis eorum, qui jus suum prosequuntur. Solicitudo, quæ superat annos, nondum convenit tibi. Jupiter Saturni filius novit olim hoc iis eventurum, si justitia dignetur e cœlo respicere res hominum, ac studeat æquum in terra protegere. Illa dies tibi forsan adveniet, qua viri patriam aspicies, et regina incedes per duas civitates. Sic, inquit, et statim proripit se e dilecto thalamo. Alloquitur mœstus socerum Adrastum, et Tydea, jam participem suorum consiliorum, et æquantem in fideli animo suas solicitudines: tanta post rixam amicitia conjunxerat eorum animos. Diu deliberant. Cum plurima agitavissent, una jam melior opinio placuit omnibus, fidem fratris experiri, et rogando tentare securum accessum ad

aut *Deorum Consiliis* scripsit Papinius; vel certe, *meorum*, quod potius putem, ut suos etiam conjugi suæ magnos faciat. Sane alteram harum vocum τοῦ ποιητοῦ esse existimo, potius vero istam.' *Barth.*—357 Barthii ed. in marg. ex codice manuscripto: *tranquilla quies.*—360 Codex Burmanni; *demittere si quos;* Bernartius vult: *dimittere si qua.*—367 *Fit mora concilio* codex Barthii. *tum multa* codex Burmanni.—368 Verba, *Jam potior cunctis,* parenthesi includit Barthius. *Nam potior* Taurin. et Burm.—369 *Pertentare fidem* Lang. Laur. Buslid. Dan. Put. Petav. Behott. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *Prætentare fidem* omnes codd. Barthii, Taurin. Petrens. Exc. Cantab. Burm. Lipsian. Gevart. Grasser. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. et sic ex scriptis codd. legit Dan. Heinsius ad Claud. Rufin. II. 477.—370 In optimo Barthii codice varietas lectionis annotatur: 'vel *mœnia*.'

NOTÆ

358 *Saturnius*] Jupiter Saturni filius.

359 *Dimittere si quos*] Locus ex Virgilio adumbratus Æneid. I. 'Si qua pios respectent numina, si quid Usquam justitiæ est.' Mavult vero Bernartius: *dimittere si qua*, ut sensus sit: Jovem hæc vindicaturum, si qua in cœlo justitia.

361 *Mœnia Conjugis*] Thebas.

362 *Geminas per urbes*] Argos et Thebas.

370 *Ea munera*] Legationis scilicet.

Sponte subit. Nec non et te, fortissime gentis
Ætolum, multum lacrymis conata morari
Deipyle, sed jussa patris, tutique regressus
Legato, justæque preces vicere sororis.
Jamque emensus iter sylvis ac littore durum,
Qua Lernea palus, ambustaque sontibus alte
Intepet Hydra vadis, et qua vix carmine raro
Longa sonat Nemee, nondum pastoribus ausis;
Qua latus Eoos Ephyres quod vergit ad Euros,

imperium. Fortis Tydeus ultro suscipit eam legationem. Deipyle etiam multum enisa est te retinere fletibus suis, o strenuissime nationis Ætolæ: sed patris mandata, et oratori securus reditus, ac æquæ preces sororis plus valuerunt. Et jam confecerat viam arduam ob nemora et ripas, qua est stagnum Lernæ, et tosta hydra profunde calet in nocentibus aquis, et qua extensa Nemea vix resonat raris cantilenis pastorum, paventibus adhuc illis leonem Nemæum. Jam transierat, qua plaga est Corinthi, quæ spectat ad orientales ventos, et qua sunt portus Sisyphii;

—372 Dan. Put. Petav. alii, et Gevart. *morari est.* Vocula *est* abest optimo Barthii libro, conspirantibus duobus aliis ejusdem, totidem Behottianis.—373 *Deiphile* in quibusdam. Vide ad vs. 204. ita 'Hipsiphile' pro 'Hipsipyle.' Vide Munker. ad Hygini Fab. LXIX.—375 *Jamque remensus iter* Taurin. et sic Theb. III. 324. Vide Virg. Æn. III. 143.—377 Vetus Scholiastes: *et quamvis carmine raro.*—378 'Grandis distinctio *τῷ ausis* postponenda, ne pendere videatur sententia, cum verbum quodammodo pendeat. Id neglexerunt Bernartius et Gevartius.' *Barth.*—379 Behott. *quod vertit ad Euros;* codex Burmanni: *Qua latus Ephireo Eoos se vertit in Euros;* unde legit: *Qua latus Eoos Ephyres emergit in Euros;* vel: *Qua latus Eoos Ephyres se vertit in Euros;* vel: *Et latus Eoos Ephyres qua vergit ad Euros.* 'Vergere,' 'mergere,' 'vertere' passim sibi invicem substituuntur. Vide Gronov. Obss. lib. II. cap. 7.

NOTÆ

372 *Ætolum*] Ætolorum. Tydeus enim erat Ætolus. Ætolia autem regio Græciæ, Epiro, Acarnaniæ, et Locris contermina.

373 *Deipyle* [*Deiphile*] *Deipyle* potius, uxor Tydei. *Tutique regressus Legato*] Sacrosanctum est enim legationis munus, ut etiam inter hostium tela incolumis versetur, ait Cicero.

374 *Sororis*] Argiæ, uxoris Polynicis.

375 *Emensus*] Supple, Tydeus.

376 *Qua Lernea palus, ambustaque sontibus alte Intepet hydra vadis*] Lernæ jam supra meminimus, et Hydræ in hac palude occisæ ab Hercule. *Intepet*] Quia fuit coactus Hercules admovere ignem capitibus cæsis Hydræ, ne alia pullularent: unde *intepuisse* hydram dicit. *Sontibus vadis*] Ob mala, quæ vicinis inferebat hydra. Vide Theb. I. 360.

377 *Et qua vix carmine raro Longa sonat Nemee, nondum pastoribus ausis*] Timore scilicet Leonis Nemæi, quem Hercules occidit: qui timor tantus fuerat, ut etiam illo occiso non auderent pastores Nemeen peragrare, nec ibi canere.

379 *Qua latus Eoos Ephyres quod vergit ad Euros, Sisypheique sedent portus*] Intelligit Cenchreus portum

Sisypheique sedent portus; irataque terræ
Curva Palæmonio secluditur unda Lechæo.
Hinc prætervectus Nisum, et te, mitis Eleusin,
Lævus habet: jamque arva gradu Theumesia, et arces
Intrat Agenoreas: ibi durum Eteoclea cernit
Sublimem solio, septumque horrentibus armis.
Jura ferus populo trans legem, ac tempora regni,

et qua sinuosa aqua, infensa terræ, summovetur a Lechæo Palæmonio. Hinc prætergressus est Nisum, et te, placida Eleusis, habet ad lævam: et jam pedibus subit campos Theumesios, et urbem Agenoris. Ibi videt immitem Eteoclem excelso solio insidentem, et stipatum torvis satellitibus. Perfidus jus dicebat civibus ultra pac-

—380 *Sisyphiique* uterque Behot. et sic etiam legit Heinsius in Advers. p. 287. ubi pro *irataque* conj. *intrataque*.—381 Olim legebatur: *unda Lycæo*. Lectio nostra debetur Hermolao Barbaro, quem vide ad Plin. lib. IV. cap. 4. et hinc recepta in Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. &c. eamque testantur multi codd.—382 *Eleusi* Taurin. *Eleusis* Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Gronov. Grasser. et Amstel. et sic etiam Dan. Put. Petav. Laur. Lipsian. Lang. et Buslid. *Eleusin* meliores Gronovii codd. cum binis Behott. et Petrens. Vide Heinsium ad Ovid. Heroid. Epist. IV. 67.—384 *Etheoclia* Behott. *Etheoclea* nonnulli codd. et edd. vett. *dirum Etheoclea* Petrens.—386 *Jura ferens* Dan. Put. Petav. Lindenbrog. et Cruc. *Jura ferus* Lipsian. Lang. Laur. Buslid. uterque Behot. omnes Barthiani, Petrens. Taurin. Aldd.

NOTÆ

Corinthi, quæ prius Ephyre vocabatur, ut jam diximus. Qui portus Sisypheus dicitur a Sisypho Corinthiorum rege, qui Palæmonis cadaver repertum in littore, honorifice sepelivit, ac in ejus honorem ludos Isthmicos instituit. *Euros*] Eurus, ventus orientalis, et bene, quia Cenchreæ spectant ad Orientem. *Eoos*] Orientales.

380 *Terræ*] Isthmo, cui *irata* dicitur unda, quia Isthmus prohibet, quo minus Ionium et Ægæum mare misceantur: unde aqua hinc atque hinc terram allatrat, ut ait Plinius.

381 *Palæmonio Lechæo*] Lechæum, alter portus Corinthi ad Occidentem spectans. *Palæmonio*] A Palæmone, in cujus honorem ludi Isthmici instituti.

382 *Nisum*] Id est, Megaram, in qua Nisus regnavit. Quidam notant montem Megaridis, in quo sepultus fuit Nisus. *Mitis Eleusin*] Eleusis, seu Eleusin, oppidum Atticæ, in quo Ceres religiose colebatur: hinc sacra Eleusinia. *Mitis*] Vel ob Cererem, quæ, invento frugum usu, mores hominum antea feros mitigavit; vel quia sacris Eleusiniis interesse non poterant, nisi qui se integros vitæ scelerisque puros esse scirent.

383 *Arva Theumesia*] Bœotia, a Theumeso monte Bœotiæ. *Arces Agenoreas*] Thebas, a Cadmo conditore Agenoris filio.

386 *Trans legem, ac tempora regni, Jam fratris de parte dabat*] Nam annus, quo Eteocles regnaverat, effluxerat jam, et is, quo regnare debebat frater Polynices, jam venerat.

Jam fratris de parte dabat. Sedet omne paratus
In facinus, queriturque fidem tam sero reposci.
Constitit in mediis: ramus manifestat olivæ
Legatum, causasque viæ nomenque rogatus
Edidit: utque rudis fandi, pronusque calori
Semper erat, justis miscens tamen aspera, cœpit:
Si tibi plana fides, et dicti cura maneret
Fœderis, ad fratrem completo justius anno
Legatos hinc ire fuit; teque ordine certo
Fortunam exuere, et lætum descendere regno;

tum, ac terminos regnandi, et jam de parte anni qui ad fratrem pertinebat. Sedet paratus ad omne scelus, et indignatur sua promissa tam tarde exigi. Tydeus paruit in media aula, frons olivæ demonstrat oratorem: interrogatus, declarat causas legationis, et nomen suum. Et ut erat imperitus dicendi, et semper flagrantiori animo, orditur inserens tamen acerba æquis postulatis: Si tibi sincera fides esset, et si studeres permanere dictis pactis, fuisset æquius post annum exactum, hinc profectos fuisse oratores ad fratrem, et te, servata regnandi vice, dignitatem deponere, et hilarem solio regio descendere; ut ille diu profugus, et qui tulit in-

Colin. Gryph. Basil. Plant. et recentt. *et tempora* Behott.—387 Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *dabas;* Lang. Laur. Lipsian. Buslid. Dan. Put. Petav. Petrens. Taurin. omnes Barthiani, Lindenbrog. Cruc. Gevart. Grasser. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *dabat.* Ita quoque Modius Novantiq. LII.—388 Optimæ Barthii membranæ: *queritur jam sero regna reposci.*—389 *Constitit in medio ramo manifestus* in iisdem; *Constitit in medio ramo manifestat* Taurin. Barthius conjectabat: *Constitit in mediis, ramo confessus olivæ Legatum.* Alius Barthii codex, *manifesta.*—390 Taurin. *causamque viæ.*—392 Optimus Barthii codex *justo miscens.*—393 *Si tibi plena* Petrens. Petav. Lang. Laur. Lipsian. Buslid. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Lindenbrog. et Cruc. *Si tibi plana* uterque Behott. Put. Dan. Exc. Cantab. Taurin. Burm. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *atque icti cura* Gudius in suis in Phædr. Notis ad I. 31. Vide Senec. Phœniss. 282. *si dicti cura* Put. Petav. Lang. Laur. Lipsian. Buslid. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *et dicti cura* optimæ Barthii membranæ, uterque Behot. Taurin. Petrens. Dan. alii codd. cum Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. Vide Nic. Heinsium ad Ovid. Heroid. Epist. XII. 29. qui et loca ex Nostro laudat.—396 Petav. Dan. Lang. Laur. Lipsian. Buslid. optimæ Barthii membranæ, margo Behot. 2. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Lindenbrog. Cruc. et Grasser. *discedere;* Petrens. Taurin. Put. Behott. 1. 2. alii, cum edd. Amstel. Gronov. Barth.

NOTÆ

388 *Queriturque fidem tam sero reposci*] Ita paratus est ad omne facinus, ut etiam queratur, occasionem fidei fallendæ tamdiu dilatam fuisse.

389 *Constitit in mediis*] Supple Tydeus. *Constitit* autem *in mediis,* noto Græcismo. Homerus Il. E. Ἴζε δ' ἄρ' ἐν μέσσοισι. Atque ita ille sæpe. *Ramus manifestat olivæ Legatum*] Oliva enim erat symbolum, et insigne pacis, et proprium gestamen legatorum.

Ut vagus ille diu, passusque haud digna per urbes
Ignotas, pactæ tandem succederet aulæ.
Sed quia dulcis amor regni, blandumque potestas,
Posceris: astriferum velox jam circulus orbem
Torsit, et amissæ redierunt montibus umbræ,
Ex quo frater inops, ignota per oppida tristes
Exul agit casus; et te jam tempus aperto
Sub Jove ferre dies, terrenaque frigora membris
Ducere, et externos summissum ambire penates.
Pone modum lætis: satis auro dives, et ostro
Conspicuus, tenuem germani pauperis annum
Risisti: moneo regnorum gaudia temet
Dedoceas, patiensque fugæ mereare reverti.

digna in urbibus extraneis, tandem conventæ regiæ succederet. Sed quia teneris imperandi illecebris, et dominatio res grata est, tua repetuntur promissa. Jam Sol rapidus emensus est signiferum circulum, et umbræ, quæ recesserant, reversæ sunt ad montes, ex quo frater egenus et extorris acerbis jactatur casibus per extranea oppida. Et jam tempus est, ut dies transigas sub patente cælo, et artus tuos indures terrenis frigoribus, et humilis requiras ignotos lares. Adhibe modum rebus lætis. Indutus auro, et insignis purpura, satis illusisti inopem annum egeni fratris. Hortor, ultro dediscas voluptates dominationis, et fortiter exilium ferendo, dignus

Veen. et Delph.—397 Taurin. *passus haud digna*, omisso *τῷ que*.—398 In uno codice Barthii *patriæ tandem*.—400 Optimus codex ejusdem, Taurin. et Behott. *jam velox*. Behott. *annum* pro *orbem*.—401 Burmanni codex: *et admissæ*. Bernartius ex Lipsii codice substituit: *redierunt vallibus umbræ;* quod improbat Marklandus ad Sylv. II. 3. 56.—403 Uterque Behott. Lang. Laur. Buslid. Taurin. Burm. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *apertos;* Lipsian. Dan. Put. Petav. omnes Barthiani, Petrens. Lindenbrog. Cruc. Gevart. Grasser. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—406 Taurin. Burm. optimus Barthii, Behott. alii: *satis ostro dives et auro;* Petrens. Lang. Laur. Lipsian. Buslid. Dan. Put. Petav. Venett. Aldd. Colin. Gryph. Basil.

NOTÆ

401 *Redierunt montibus umbræ*] Codex Ms. Lipsii habet *redierunt vallibus umbræ*. Unde Bernartius: Valles habent umbras, montes jaciunt. Sed sanus est locus. Redeunt enim umbræ montibus, cum sole redeunte eas jacere incipiunt, quas illo absente amisisse dici potest, cum non jacerent. Ceterum ex conversione temporum, jam annum elapsum significare vult.

403 *Exul agit casus*] Hypallage, pro, casibus agitur. *Aperto sub Jove*] Id est, sub nudo aëre. Jupiter enim pro aëre sumitur. Horatius I. Od. 1. 'Manet sub Jove frigido Venator.'

408 *Moneo regnorum gaudia temet Dedoceas*] Rem difficillimam suadebat Eteocli Tydeus.

409 *Patiensque fugæ mereare reverti*] Id est, si bene uteris exilio tuo, pacificeque in eo te gesseris, dignior

Dixerat. Ast illi tacito sub pectore dudum
Ignea corda fremunt: jacto velut aspera saxo
Cominus erigitur serpens, cui subter inanes
Longa sitis latebras, totosque agitata per artus,
Convocat in fauces et squamea colla venenum:
Cognita si dubiis fratris mihi jurgia signis
Ante forent, nec clara odiorum arcana paterent,
Sufficeret vel sola fides, qua torvus, et illum
Mente gerens, ceu septa novus jam mœnia laxet

sis, qui redeas. Inquierat. Verum illi Eteocli dudum cor ira accenditur tacito in pectore. Ut cum serpens, quæ perpessa est longam sitim in cavis terræ foraminibus, propius assurgit irritata immisso lapide, et concussis totis suis membris, colligit venenum in fauces, et in squamosam cervicem. Si fratris odia ante mihi comperta essent ambiguis indiciis, et secretæ ejus inimicitiæ non essent manifestæ, sufficeret hoc solum testimonium, quod trux et ferens illum animo, furis ante tem-

Plant. &c. *satis auro dives et ostro.*—411 In optimo Barthii codice: *velud.*—416 'Est omnino veritas in libro scripto: *nec clare odiorum arcana perirent.* Tot ceteri, ut tantillam rem, neglexerunt. Ego vero non parum ad claritatem rei facere antumo.' *Barth.*—417 *Sufficeret tua sola fidex* optimus Barthii; supra scripto voci *tua*, '*vel illius.*' Pro *qua*, quod servant Dan. Petav. Taurin. Petrens. Exc. Cantab. et Burm. cum edd. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *quam* exhibent optimæ Barthii membranæ, Behott. 1. 2. Lang. Laur. Lipsian. Buslid. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Grasser. *quam servo sed illum* Put.—418 *Mente gerio* Taurin. Burm. optimus Barthii, et duo alii: *ceu capta novus* optimæ Barthii

NOTÆ

reverteris ad imperium: signum enim erit te æquo animo adversam tulisse fortunam: quod sine magna virtute fieri non potest.

410 *Illi*] Eteocli.

412 *Cui subter inanes Longa sitis latebras*] Quæ diu latebris suis subterraneis occlusa asperiorem sitim contraxit: tunc enim et acrior anguis, et nocentius venenum. Noster lib. v. 'Siccive nocens furit igne veneni.'

415 *Cognita si dubiis, &c.*] Id est, si dubia fuissent signa, quibus conjicere potuissem mentem jurgandi, quam habet frater.

417 *Sufficeret vel sola fides*] *Fides*, ut et Græce πίστις, probatio, argumentum fidem faciens. Justinus lib. IX. 'Ea primum fides inopiæ Scythicæ fuit.' *Qua*] Pronomen, ut bene monet Gronovius, male convenit sententiæ. Scripti *quam*. Scribendum: *cum torvus*. Ea particula gaudent uti veteres, ubi vulgus ponit *quod*: ut apud Terentium in Andria: 'Deos quæso, ut sit superstes, quandoquidem ipse est ingenio bono, cumque huic veritus est optimæ adolescenti facere injuriam.' Heaut. 'Idque adeo miror, cum tam ineptum quicquam potuerit tibi venire in mentem.' *Illum*] Fratrem.

418 *Mœnia laxet Fossor*] Cuniculis scilicet.

Fossor, et hostiles inimicent classica turmas,
Præfuris. In medios si cominus orsa tulisses
Bistonas, aut refugo pallentes sole Gelonos,
Parcior alloquio, et medii reverentior æqui
Inciperes. Neque te furibundæ crimine mentis
Arguerim; mandata refers. Nunc, omnia quando
Plena minis, nec sceptra fide, nec pace sequestra
Poscitis, et capulo propior manus; hæc mea regi
Argolico, nondum æqua tuis, vice dicta reporta:
Quæ sors justa mihi, quæ non indebitus annis
Sceptra dicavit honos, teneo, longumque tenebo.

pus, ut si recens fossor jam aperuisset obsessos muros, et tubæ excitarent ad direptionem inimicas copias. Si perferres propius sermonem in medium Thracum conventum, aut ad Gelonos rigentes remoto Sole, loquereris modestioribus verbis, et majore reverentia communis et recepti juris inter homines. Neque te furoris accusaverim; renuntias jussa. Nunc, cum omnia sunt minis referta, nec repetitis regnum secundum fidem datam, nec media pace, sed manu pæne admota capulo; refer vicissim principi Argivo hæc verba, quæ tua non æquant. Possideo, diuque possidebo, illud regnum, quod æqua fortuna, ac privilegium ætatis, mihi dedit. Regia

membranæ.—419 *Fessor* Taurin. *invitent classica* codex Burmanni; *immisceant* unus Behot. pro v. l.—420 *Perfuris* Lipsian. aliique. Jortinus pro *orsa* malit *ora.*—422 *Parcior eloquio* Burm. Dan. Put. Petav. uterque Behot. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *Parcior alloquio* Petrens. Taurin. Lipsian. Buslid. Laur. Lang. et omnes Barthiani.—423 Ex Lutatii interpretatione patet illum legisse, *gentis* pro *mentis.*—426 Behott. 1. 2. Taurin. Burm. optimus Barth. alii: *et propior capulo.*—427 Barthii membranæ: *nondum æquata vice dicta reporta.*—429 Venett. et Lipsian. *æternumque tenebo.*—430 Unus Behot.

NOTÆ

419 *Inimicent*] Horatius eodem verbo antea fuerat usus, IV. Od. 15. 'Et miseras inimicat urbes.'

421 *Bistonas*] Bistones Thraciæ populi. Vide supra vs. 82. *Aut refugo pallentes sole Gelonos*] Geloni populi Scythiæ. Vocat eos *pallentes*, quod sub Septemtrione degentes frigoribus perpetuis rigeant, ac sic palleant. Frigus enim, calorem a vultu repellendo, pallorem efficit. *Refugo sole*] Quia sol eos populos radiis vix attingit, ac sic refugere videtur.

423 *Neque te furibundæ crimine mentis Arguerim, mandata refers*] Id est, non arguerim te, quod more furibundi loqueris: verba enim et modus hæc dicendi tibi præscripta sunt: sed fratrem accuso.

425 *Pace sequestra*] Id est, ea, quæ sic intervenit, ut non tollat bellum, sed differat, ut sunt induciæ. Sic Virgilio 'Pax sequestra' Æneid. x.

428 *Quæ sors justa, &c.*] Tuetur se Eteocles communi jure, et privilegio ætatis, quæ defert imperium majoribus natu.

Te penes Inachiæ dotalis regia dono
Conjugis, et Danaæ (quid enim majoribus actis
Invideam?) cumulentur opes: felicibus Argos
Auspiciis Lernamque regas: nos horrida Dirces
Pascua, et Euboicis arctatas fluctibus oras,
Non indignati miserum dixisse parentem
Œdipoden: tibi larga (Pelops, et Tantalus auctor)
Nobilitas, propiorque fluat de sanguine juncto
Jupiter. Anne feret luxu consueta paterno

Argolidis tua sit, dote et munere uxoris: et divitiæ Danaæ tibi congerantur: (cur enim liverem prosperiori tuæ fortunæ?) gubernes Argos et Lernam faustis ominibus: nos inculta Dirces jugera, et littora angustata undis Euboicis; non indignum judicantes, infelicem Œdipum patrem confiteri. Tibi sit major nobilitas per Pelopem et Tantalum originem generis, et Jovem propius attingas contracta affinitate. Anne regina, paterno luxui assueta, pateretur hos penates? cui nostræ sorores me-

regalis, et pro v. l. *dotalis*.—431 'Scripsisse Papinium arbitror, ut diserte in optimo codicum scriptum offendo, *majoribus actis*; quomodo et suos aliquos habuisse annotavit Adrianus Behotius.' *Barth*.—437 Dan. Heinsius ad Claud. XII. 22. legit, *fluit*.—438 Optimæ Barthii membranæ, *ferat*.—440

NOTÆ

430 *Inachiæ*] Argivæ. *Dotalis regia*] Vide supra vs. 112.

431 *Danaæ*] Argivæ, a Danao rege Argorum.

432 *Argos*] Argos caput Argolidis.

433 *Lernam*] Lerna etiam oppidum erat Argolidis. *Nos horrida Dirces Pascua*] Bœotiam intelligit per Dircen fontem. *Horrida*] Quia inculta erat et sterilis Bœotia. Superiori libro: 'Dumque uter angustæ squalentia jugera Dirces:' et alibi: 'Œdipodionides furto deserta pererrat Aoniæ.'

434 *Et Euboicis arctatas fluctibus oras*] Eandem designat Bœotiam, quæ Euripo admodum angusto dirimitur ab insula Eubœa, quæ nunc *Negropont* dicitur.

435 *Non indignati miserum dixisse parentem Œdipoden*] Resciverat forsan Eteoclés fratrem reticuisse patris nomen in aula Adrasti, ut diximus libro superiori.

436 *Tibi larga (Pelops, et Tantalus auctor) Nobilitas*] De Pelope et Tantalo lib. superiori vs. 247. et 690.

437 *Propiorque fluat de sanguine juncto Jupiter*] Quia scilicet Polynices, per affinitatem contractam cum Pelopidis, propiori gradu attingebat Jovem, quam per Cadmum: Tantalus enim Pelopis pater erat filius Jovis; Cadmus vero tantum quartus a Jove: nam Epaphus Jove genitus Libyam habuit filiam, ex qua et Neptuno ortus Agenor pater Cadmi. *Fluat*] 'Fluere' proprie in ea re dicitur. Theb. I. 'Unde genus, quæ terra mihi, quis sanguinis ordo Defluat antiqui.' Claudianus nuptiis Honorii: 'Procul audiant Iberi, Fluit inde semen aulæ.'

438 *Luxu*] Pro, luxui, in Dativo. Quod frequens, præcipue Poëtis. Sic Virgilius dixit Æn. VII. 'Venatu in-

Hunc regina larem? nostræ cui jure sorores
Anxia pensa trahant; longo quam sordida luctu
Mater, et ex imis auditus forte tenebris
Offendat socer ille senex. Jam pectora vulgi
Assuevere jugo: pudet heu, plebisque, patrumque,
Ne toties incerta ferant, mutentque gementes
Imperia, et dubio pigeat parere tyranno.

rito displicerent ducentes tristia stamina; quam mater longo mœrore squalida, et socer ille senex forte auditus e profundis tenebris læderet. Jam civium animi assueverunt imperio. Heu pudet, ne plebs, et Senatores toties sustineant ægro animo, mutentque dubiam dominationem, et eis grave sit incerto domino obsequi. Brevis

Anxia pensa trahunt nulla editio, nisi pessima illa Veenhusiana. *Ansia* Taurin. et Burm.—441 Taurin. *forte latebris.*—442 'Locum hunc corruptum esse non præsto; libri scripti tamen consensu præferunt: *Offendat sacer ille senex;* quod non sperno.' *Bern.* Nostram scripturam agnoscunt optimæ Barthii membranæ, Petrens. Exc. Cantab. Taurin. Burm. Dan. Put. Petav. et Behott. 1. 2. ita quoque edd. Venett. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. Gevart. Amstel. Gronov. Veen. Barth. et Delph. Sola ed. Grasseri, *sacer.*—443 *Hoc severe jugo* optimæ membranæ Barthii; unde

NOTÆ

vigilant pueri, sylvasque fatigant.' Idem alibi: 'Parce metu Cytherea.' Pro, venatui, et metui. Cicero etiam: 'quibus subito impetu et latrocinio parricidarum resistat.' Pro impetui. Et hoc Æolum imitatione, qui iota subscriptum e Dativis tollebant.

439 *Regina*] Argia Polynicis uxor. *Hunc larem*] Exiguum et pauperem. *Nostræ cui jure sorores Anxia pensa trahant*] More veterum, tam Græcorum, quam Romanorum, quo omnes mulieres, ac etiam regum uxores et filiæ, lanæ ducendæ, telæque texendæ manum admovebant. Theocritus Idyll. XVIII. in Helenæ laudibus ponit, quod nulla puellarum æqualium perinde nere sciret. Cum Alexander apud Curtium Sisygambi Persarum reginæ captivæ lanam ac purpuram tradi jussisset, eaque in mœrorem et lacrymas soluta fuisset, ei dixit Alexander: 'Mater, hanc vestem, qua indutus sum, sororum non solum donum, sed etiam opus vides. Nostri decepere me mores.' Augustus ita filias et neptes instituit, ut etiam lanificio assuefaceret, Suetonio referente. Inde factum apud Romanos, ut inter alios ritus nuptiarum, colum comtam lana, et fusum cum stamine uxores in maritorum ædes deductæ portarent, virique januam lana coronarent, ut tradunt Plutarchus et Plinius. Lycurgum tamen eo munere solvisse mulieres, idque mandavisse ancillis, refert Xenophon de Lacedæmoniorum Republica lib. I.

441 *Ex imis auditus forte tenebris*] Vide Theb. I. 47. et seqq.

442 *Socer ille*] Œdipus.

443 *Patresque*] More Romanorum, apud quos Senatores vocabantur *patres*.

444 *Gementes*] In mutatione enim principis plerumque bella oriuntur.

Non parcit populis regnum breve. Respice quantus
Horror, et attoniti nostro in discrimine cives.
Hosne ego, quis certa est sub te duce pœna, relinquam?
Iratus, germane, venis. Fac velle, nec ipsi
(Si modo notus amor, meritique est gratia) patres
Reddere regna sinent. Non ultra passus, et orsa
Injecit mediis sermonibus obvia: Reddes,
Ingeminat, reddes: non si te ferreus agger
Ambiat; aut triplices alio tibi carmine muros
Amphion auditus agat: nil tela, nec ignes
Obstiterint, quin ausa luas, nostrisque sub armis
Captivo moribundus humum diademate pulses.
Tu merito: ast horum miseret, quos sanguine viles,

administratio non parcit populis. Vide quantus pavor, et quantum cives in nostra contentione consternati sunt. Deserámne illos, quos indubitatum supplicium manet, te regnante? Infensus accedis frater. Finge me velle cedere, ipsi Senatores (si modo benevolentia eorum in me mihi comperta est, et est memoria benefactorum) non patientur regnum restituere. Tydeus non amplius sustinuit, et interrupit eum in medio sermone: Restitues, iterat, restitues, etiam si ferreum vallum te cingat, aut Amphion intellectus saxis trahat tibi alio cantu triplicia mœnia. Non sagittæ, nec ignes impedient, quominus solvas scelerum pœnas, et occumbens sub nostris armis terram ferias captiva corona. Tu jure. Ast horum misereor, quos, o bone

ille: *Huic severe jugo.*—447 'Voculam *in* optimus aliique libri non habent: et aberit illa melius: nec agnoscunt quædam Glossemata.' *Barth.*—448 *Hos ego* Behott. 1. 2.—451-453 Marklandus ad Sylv. v. 5. 24. (ed. Lips. an. 1729.) legit: *nihil ultra....Injecit Tydeus sermonibus obvia: reddes, Ingeminans.* Illud *Ingeminans* Behotii codex habet. Marklandi vero editio Londinensis an. 1728. habet: *non ultra;* Taurin. *nec ultra.*—458 'Vera est hæc scriptura, a cujus generositate abeunt nonnulli libri, qui præferunt: *Et merito;* non ta-

NOTÆ

446 *Non parcit populis regnum breve*] Huic sententiæ subscribit Imperator Romanus apud Tacitum Hist. II. 'Difficilius,' ait, 'est temperare felicitati, qua te non putes diu usurum.'

449 *Fac velle*] Supple, me deponere imperium. *Nec ipsi patres Reddere regna sinent*] Quasi jam jure retinere posset imperium, quod patres ipsum reddere non sinebant.

450 *Si modo notus amor, &c.*] Occupatio artificiosa.

451 *Non ultra passus*] Supple, Tydeus.

455 *Amphion auditus agat*] Tangit fabulam, qua ferunt lapides motos dulcedine cantus citharæ Amphionis, construendis muris Thebanis ultro se admovisse. Vide superiori lib. vs. 9. et 10.

458 *Ast horum miseret*] Supple, civium tuorum. Supra Eteocles conciliaverat sibi favorem civium suorum, quos rursus Tydeus omnes infensos regi facit, dum dicit eum cau-

Conjugibus natisque infanda ad prælia raptos,
Projicis excidio, bone rex. O quanta Cithæron
Funera, sanguineisque vadis, Ismene, rotabis!
Hæc pietas, hæc magna fides! Nec crimina gentis
Mira equidem duco: sic primus sanguinis auctor,
Incestique patrum thalami; sed fallit origo:
Œdipodes tu solus eris: hæc præmia morum
Ac sceleris, violente, feres. Nos poscimus annum.
Sed moror. Hæc audax etiamnum in limine retro
Vociferans, jam tunc impulsa per agmina præceps,

rex, trahis in perniciem tanquam vilia mancipia, et avellis a liberis et uxoribus, ut eos ducas ad impia certamina. O Cithæron, quot videbis cædes, et tu, Ismene, quot volves cadavera in cruentis vorticibus! Hic amor erga patriam, hæc ingens fides! Nec sane miranda existimo scelera hujus familiæ, si primus auctor generis scelestus fuit, et incesti parentum tori: sed omnes filii non sunt parentibus suis similes; tu solus filius Œdipi eris. Hanc, furiose, reportabis mercedem morum tuorum ac flagitii. Nos annum petimus. Sed moror. Hæc Tydeus cum magna audacia, et adhuc in foribus retro clamans, jam tunc rapidus elabitur per multitudi-

men optimus.' *Barth.*—460 *Projicis excìdio bone o Rex* optimus Barthii; unde ille: *bone io Rex.*—463 *Mira quidem* in iisdem membranis; *Mira quidem duco; si primus* Behott. *sic primi* Laur. Lang. Buslid. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *sic primus* Lipsian. Put. Dan. Petav. Taurin. Petrens. Burm. Grasser. Gevart. Lindenbrog. Cruc. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. Jortinus conjectabat: *sic dirus sanguine auctor*, improbante Burmanno.—464 Omnes codd. Barth. Dan. Petav. Put. et Lips. *nec fallit*; Behot. 1. *set fallit*; Behot. 2. Petrens. Taurin. Lang. Laur. Buslid. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. &c. *sed fallit.*—465 *Œdipodis tu solus eris* Jortinus; *eras* Behott. 1. 2.—466 Idem Jortinus: *non poscimus*; quod non spernenda videtur Burmanno.—467 Venett. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *in limine regis;* Petrens. Exc. Cantab. Taurin. Dan. Put. Petav. Laur. Lang. Lipsian. Buslid. Behott. 1. 2. omnes Barthiani, Lindenbrog. Cruc. Gevart. Grasser. Amstel. Gronov.

NOTÆ

sam esse scelesti belli. *Sanguine viles*] Id est, ut vilia mancipia.

459 *Infanda ad prælia*] Nam sumendo arma contra Polynicem, frangent fidem duobus fratribus datam.

460 *Bone rex*] Ironice. *Cithæron*] Mons Bœotiæ.

461 *Ismene*] Ismenus fluvius Bœotiæ.

462 *Hæc pietas, hæc magna fides*] Ironice ut supra, 'bone rex.' *Nec crimina gentis Mira equidem duco: sic* [*duco, si, &c.*] Non duco mirum, dicit, Eteoclem inveniri scelestum, si primus generis auctor, id est, Œdipus fuit scelestus, et thalami parentum incesti.

464 *Sed fallit origo*] In Polynice scilicet, qui nihil habet simile cum parentibus.

465 *Œdipodes tu solus eris*] Morum similitudine scilicet. *Hæc præmia morum Ac sceleris, violente, feres*] Pœnas nempe et captivitatem tuorum.

Evolat. Œneæ vindex sic ille Dianæ
Erectus setis, et aduncæ fulmine malæ,
Cum premeret Pelopea phalanx, saxa obvia volvens,
Fractaque perfossis arbusta Acheloia ripis,
Jam Telamona solo, jam stratum Ixiona linquens,
Te, Meleagre, subit: ibi demum cuspide lata
Hæsit, et obnixo ferrum laxavit in armo.

nem, quam hinc et inde protrudebat. Sic ille ultor Dianæ, quam Œneus offenderat, hirtis setis, rotans impetu adunci dentis obvios lapides, et arbusta, quæ avellebat ex cavatis littoribus Acheloi, cum Pelopæa turma illum urgeret, jam linquens fusum humi Telamonem, jam Ixionem, aggreditur te, Meleagre: ibi tandem sistitur a lato venabulo, et ferrum recepit in obluctanti armo. Talis heros Calydonius de-

Barth. Veen. et Delph. *in limine retro.*—469 *Evolat Œnides* Put. Petav. Behott. 1. 2. Lang. Lipsian. Laur. Buslid. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. Grasser. Gevart. et Amstel. *Evolat Œneo* Dan. *Œneus* Taurin. Lectionem nostram et interpunctionem ex codd. suis dedit Gronovius: et ita codex Burmanni. Vide Nic. Heinsium ad Ovid. Met. VIII. 281. —470 *Ereptus* unus Behot.—471 *Pelopeia* Burm. et Taurin.—474 Put. *tibi demum.*—475 Optimæ Barthii membranæ: *obnixos ferrum laxavit in armos.*

NOTÆ

469 *Evolat. Œneæ*] Aliæ editiones habent *Œnides*, sed Gronovius observat Mss. habere *Œneæ*, ut referatur ad τὸ *Dianæ* sequentis: ponitque punctum post *Evolat*. Sicque legendum: *Evolat. Œneæ.*

Œneæ vindex sic ille Dianæ] Quam Œneus rex Calydonis offenderat. *Vindex ille Dianæ*] Intelligitur aper Calydonius, quem Diana immiserat in agros Calydoniæ, irata Œneo Calydoniæ regi, quod sacrificans omnibus Diis eam prætermiserat.

470 *Fulmine malæ*] Ab impetu ardenti, quo fulmen imitatur. Ovidius Met. x. 'Fulmen habent acres in aduncis dentibus apri.'

471 *Pelopea*] Non hic solum Peloponnesii notantur, sed etiam omnes Græci; ex omnibus enim Græciæ partibus proceres convenerant in Calydoniam, ad celebrem illam venationem apri Calydonii, quem tandem Meleager interfecit.

472 *Acheloia*] Achelous fluvius Ætoliæ, ut jam diximus.

473 *Telamona*] Telamon Æaci filius. Non ab apro prostratum Telamona scribit Ovidius Met. VIII. sed ab arboris radice retentum cecidisse: 'Prosequitur Telamon, studioque incautus eundi Pronus ab arborea cecidit radice retentus.' *Ixiona*] Ixion Lapitharum rex, Pirithoi pater et Centaurorum. Ex Apollodoro vero et Ovidio Met. VIII. Ixion huic venationi apri Calydonii non interfuit, sed Pirithous ejus filius.

474 *Meleagre*] Meleager Œnei filius, dux expeditionis in aprum Calydonium.

475 *Obnixo ferrum laxavit in armo*] Ovidius ibidem: 'Splendidaque adversos venabula condit In armos.' Bene *obnixo*. Aper enim nunquam devitare solet venatorem, sed simul ac illum conspexit, incurrit. Halieutico Gratio ascripto: 'Actus aper

Talis adhuc trepidum liquit Calydonius heros
Concilium, infrendens ipsi ceu regna negentur:
Festinatque vias, ramumque precantis olivæ
Abjicit. Attonitæ tectorum ex culmine summo
Prospectant matres, sævoque infanda precantur
Œnidæ, tacitoque simul sub pectore regi.
Nec piger ingenio scelerum fraudisque nefandæ
Rector eget: juvenum fidos lectissima bello

serit conventum adhuc trementem, infremens, ut si ipsi regnum denegetur, et gradum accelerat, et abjicit frondem olivæ pacificæ. Consternatæ matres respiciunt e celsiore ædium tecto, et diras imprecantur crudeli Œnei filio, unaque principi in tacitis mentibus. Rex autem, ingeniosus ad excogitanda crimina et perversos dolos,

Barthius aliquando legebat: *luxavit.*—476 Dan. Put. Petav. Lindenbrog. et Cruc. *linquit;* in aliis: *liquit.*—477 *Consilium* Taurin. Burm. et uterque Behott. *ceu sceptra* Lang. et Barthiani.—479. 480 Unus Behot. *e culmine matres Prospectat summo.* Put. aliique codd. *Aspectat.* Sed P. Burmannus receptam lectionem defendit ad Ovid. Heroid. Epist. v. 63. Vide Theb. v. 591.—483 Barthius hic in Notis: *fortissima bello;* Taurin. *lætissima bello.*

NOTÆ

setis iram denuntiat hirtis, Et ruit oppositi nitens in vulnera ferri, Pressus, et emisso moritur per vulnera telo.' Aprum intellexit Ausonius Epig. 2. 'Cedere quæ lato nescit fera saucia ferro, Armatique urget tela cruenta viri.'

476 *Calydonius Heros*] Tydeus.

478 *Precantis olivæ Abjicit*] Quia supplices et precantes ramum olivæ gestare soliti. *Abjicit*] Quasi spe pacis ademta, et ad bellum provocans.

479 *Tectorum ex culmine summo*] Tecta veterum plana erant, non fastigiata; ideoque apta ad spectandum. In illis solarium, locus scilicet subdialis, et soli expositus, in quo plerumque apricabantur. Morem quoque hunc obtinuisse patet apud Hebræos, qui super tectis agere soliti, adeo ut Dei lege loricam circumducere jussi sint, ad evitandum discrimen. Deuteron. XXII. Idem hodie in plerisque orientalibus ac meridionalibus regionibus videre est. Romanos etiam tectis planis usos Vitruvius lib. II. aliique auctores referunt, eosque in tectis spectasse, ac lampadas prætulisse docent.

480 *Sævoque infanda precantur Œnidæ*] Salvianus de Gub. III. 'Quicquid non possumus imbecilli, optamus irati, et in omni animorum indignantium motu malis votis pro armis utimur.' *Precantur*] Pro imprecantur.' Sic Protreptico Crispini, 'Precatu,' pro Imprecatione, dira: ita Græcis ἀρὰ pro κατάρα, et εὔχεσθαι *precari*, pro ἐπεύχεσθαι *imprecari*. Philoctetes apud Sophoclem: ὄλοιο· σοὶ γὰρ πολλάκις τοῦτ' εὐξάμην. *Pereas: hoc enim sæpe tibi imprecatus sum.* Ovidius de Philoctete: 'Laërtiadæque precaris, Quod meruit.' *Œnidæ*] Tydeo Œnei filio.

481 *Tacitoque simul sub pectore regi*] Tydeo palam et alta voce imprecabantur, sed regi intus in animo.

Corpora nunc pretio, nunc ille hortantibus ardens
Solicitat dictis, nocturnaque prælia sævus
Instruit, et sanctum populis per sæcula nomen
Legatum insidiis, tacitoque invadere ferro,
(Quid regnis non vile?) cupit: quas quæreret artes
Si fratrem, Fortuna, dares? O cæca nocentum
Consilia! o semper timidum scelus! exit in unum
Plebs ferro jurata caput: ceu castra subire
Apparet, aut celsum crebris arietibus urbis

flagrans allicit nunc auro, nunc promissis fidam bello manum lectissimæ juventutis, et crudelis disponit nocturnam aciem, et optat aggredi dolis et latenti ferro oratorem, sacram gentibus in omni ævo personam; (quid non cupido regnandi violat?) quas fraudes necteret, si, Fortuna, offerres fratrem? O cæca improborum consilia! O semper pavidum crimen! Turba conjurata adversus unum hominem proficiscitur cum armis, accincta quasi ad expugnanda castra, aut ad dejiciendum frequentibus

Vide Interpp. ad Val. Flac. vi. 559. et Virg. Æn. iii. 273.—484 *Pectora* Nic. Heinsius ad Ovid. Fast. v. 71. ex quibusdam codd. ita quoque optimæ Barthii membranæ, Put. Petav. Petrens. Exc. Cantab. Lang. Laur. Lipsian. Buslid. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. et Gevart. *Corpora* exhibent Taurin. Burm. Dan. meliores Gronovii, uterque Behot. et nonnulli Barthiani, cum edd. Gronov. Barth. Veen. et Delph. Vide Theb. iv. 152. Porro Nic. Heinsius, ad Ovidium hunc locum laudans, ita legit: *Pectora nunc pretio, nunc ille hortatibus implet:* codex Burmanni habet etiam: *hortatibus*.—488 'In duobus scriptis codd. glossa legitur: 'vel *putat*.'' Barth. Parentheses, et distinctio, debentur Bernartio. 'In libro magno (puta, optt. membr.) rasura est, indicans olim scriptum fuisse *verteret*. Id est 'evolveret, quem non lapidem moveret:' nihil tamen muto.' *Barth*.—489 'Idem optimus liber præfert, *daret;* nihil etiam isthic mutamus, cum nullum sit operæ pretium.' *Idem*.—490 Unus Behot. *o tumidum semper*.—492 Gruterus et Gronovius:

NOTÆ

484 *Pectora* [*Corpora*] Meliores et plures, *Corpora*. Recte, ait Gronovius. Quorum usus a corpore et manibus, 'corpora' et 'manus' dicuntur antiquis. Livius xxii. 'Transfugam, sine rei magnæ proditione venientem ad hostes, nihil aliud quam unum vile atque infame corpus esse.' Tacitus Hist. iii. 'Ipsum Othonem comitabantur speculatorum lecta corpora.' Græci eodem sensu vocem *σώματα* accipiunt.

486 *Et sanctum populis per sæcula nomen*] Quia nimirum sacrum legationis munus, et omnibus locis ac temporibus sacri inviolabilesque habiti, gentium omnium consensu legati.

489 *O cæca nocentum Consilia*] Ovidius Met. vi. 'Quantum mortalia pectora cæcæ Noctis habent!'

490 *Exit in unum Plebs ferro jurata manus*] Ut ignaviam designaret, et invidiam numero compararet. *Jurata*] Pro, conjurata.

492 *Arietibus*] Gruterus conjicit legendum, *arietatibus*. Nam quod contráctæ tres priores syllabæ in duas tamen breves ponuntur, fecit idem Noster in *tenuior*, ut Soteriis: 'Sperne coli tenuiore lyra.'

Inclinare latus: densi sic agmine facto
Quinquaginta altis funduntur in ordine portis.
Macte animi, tantis dignus qui crederis armis.
Fert via per dumos propior, qua callo latenti
Præcelerant, densæque legunt compendia sylvæ.
Lecta dolis sedes: gemini procul urbe malignis
Faucibus urgentur colles, quos umbra superni
Montis, et incurvis claudunt juga frondea sylvis:
Insidias natura loco, cæcamque latendi
Struxit opem: medias arcte secat aspera rupes
Semita, quam subter campi, devexaque latis
Arva jacent spatiis: contra importuna crepido
Œdipodioniæ domus alitis: hic fera quondam
Pallentes erecta genas, suffusaque tabo
Lumina, concretis infando sanguine plumis
Reliquias amplexa virum, semesaque nudis

machinis altum murum oppidi. Sic quinquaginta conferti facto agmine, instructaque acie, celsis portis erumpunt. Macte animi, qui dignus censeris contra quem tot armentur. Est iter propius per vepres, quo antegrediuntur Tydeum occulto tramite, et trajiciunt via breviore spissum nemus. Locus sumtus struendis insidiis. Duo colles dissiti ab urbe, coarctantur obscuris angustiis, quos mons superior inumbrat, et quos cingunt ramosa cacumina incurvorum nemorum. Hanc sedem natura fecit aptam collocandis insidiis, et cæcis latebris. Salebrosus callis scindit anguste medios scopulos, infra quem agri et subjecta jugera quam spatiose exporriguntur. Est e regione ferale saxum, quod insederat avis ab Œdipo victa. Illic olim hæc bestia attollebat pallidas genas, et oculos sanie conspersos, et ambiebat pennis conglutinatis cruore nefario reliquias hominum, et pluma nudato pectore cal-

crebris arietatibus urbis.—496 *Qua via per dumos propior fert, calle latenti, &c.* optimæ Barthii membranæ: *quo calle* unus Behot. *Per dumos propior qua fert via calle latenti* Taurin.—505 *Œdipodionidæ* Dan. Behott. 1. 2. Taurin. et Burm.—506 *Squalentes* unus codex Heinsii; *Pallentes erepta* unus Behot.—509 Jortinus conj. *visuque trementes*, vel *tremendo*; ejusdem amicus: *visuque frequentes*, vel *frequenti*; Taurin. habet, *trementes*; Dan. Put. et Petav. *frementi*; uterque Behot. Lang. Laur. Lipsian. Buslid. Burm. alii cum edd. vett.

NOTÆ

498 *Malignis*] Obscuris, angustis. Virgilius Æn. VI. 'Quale per incertam lunam sub luce maligna Est iter in sylvis.'

504 *Contra importuna crepido Œdipodioniæ domus alitis*] Descriptio sedis Sphingis et Sphingis ipsius, quam vocat 'alitem Œdipodioniam,' quod victa fuit ab Œdipo. Vide Theb. I. 66.

507 *Infando sanguine*] Miserorum scilicet viatorum, quos crudeliter dilacerabat.

508 *Nudis Pectoribus*] Id est, plu-

Pectoribus stetit ossa premens, visuque trementi
Collustrat campos, si quis concurrere dictis
Hospes inexplicitis, aut cominus ire viator
Audeat, et duræ commercia jungere linguæ.
Nec mora, quin acuens exertos protinus ungues,
Liventesque manus, fractosque in vulnere dentes,
Terribili applausu circum hospita surgeret ora.
Et latuere doli, donec de rupe cruenta,
Heu simili deprensa viro, cessantibus alis,
Tristis inexpletam scopulis affligeret alvum.
Monstrat sylva nefas, horrent vicina juvenci
Gramina; damnatis avidum pecus abstinet herbis.
Non Dryadum placet umbra choris, non commoda sacris
Faunorum, diræque etiam fugere volucres
Prodigiale nemus. Tacitis huc gressibus acti
Deveniunt peritura cohors, hostemque superbum,

cabat semesa ossa, et errantibus oculis arva circumspiciebat, si quis hospes auderet congredi cum ænigmatis ejus, aut viator propius accedere, et inire societatem sævi colloquii. Nec cunctabatur, quin statim exacuens eductos ungues, et lividas manus, ac dentes in plagis laceratos, involaret horrendo alarum clangore in vultus advenarum. Et artes ejus occultæ fuerunt, donec, intercepta ab hoste æque callido, mæsta præcipitando se pennis otiantibus de sanguineo saxo allideret insatiabilem ventrem ad rupem. Nemus ostendit monstrum. Boves expavescunt propiores herbas; famelici greges temperant noxiis graminibus. Umbra non arridet saltationibus Dryadum, non apta est sacris Faunorum, et rapaces aves vitarunt quoque portentosam sylvam. Illuc periturum agmen pervenit, incedens suspenso gradu. Præstolantur

trementi.—510 *Collustrans* Exc. Cantab. Taurin. alii.—512 Taurin. Burm. omnes Barth. Petrens. Put. Petav. Dan. Lindenbrog. et Cruc. *diræ.*—514 Behot. *Liventisque.*—517 *Heu simili depulsa* codex Barthii.—518 Behott. 1. 2. *scopulis affigeret.*—520 Marklandus ad Sylv. v. 3. 148. legendum putat: *dam-*

NOTÆ

ma nudatis: cum enim semper ossibus Sphinx incubaret, hoc impediebat, quominus plumæ pectoris, quæ ossium attritu semel ceciderant, recrescerent. Hinc *nudum* habebat pectus.

514 *In vulnere*] Id est, cum dilaceraret hospitem.

516 *Et latuere doli*] Id est, ænigmata ejus non fuerunt soluta.

517 *Simili*] Æque callido.

521 *Dryadum*] Dryades Deæ montium ac sylvarum, dictæ a nomine Græco δρῦς, quod *quercum* significat. Veteres autem credebant Dryades per noctem choreas agere.

522 *Fauni*] Fauni Latinis, Satyri et Panes Græcis, agrorum et sylvarum Dii. Ipsis sacra in nemoribus fiebant.

523 *Prodigiale*] Quod ossibus hominum albebat.

Annixi jaculis, et humi posita arma tenentes,
Expectant, densaque nemus statione coronant.
Cœperat humenti Phœbum subtexere palla
Nox, et cœruleam terris infuderat umbram.
Ille propinquabat sylvis, et ab aggere celso
Scuta virum galeasque videt rutilare comantes,
Qua laxant rami nemus, adversaque sub umbra
Flammeus æratis Lunæ tremor errat in armis.
Obstupuit visis: ibat tamen, horrida tantum
Spicula, et inclusum capulo tenus admovet ensem.
Ac prior, unde viri? quidve occultatis in armis?
Non humili terrore rogat: nec reddita contra
Vox, fidamque negant suspecta silentia pacem.
Ecce autem vasto Chthonii contorta lacerto,

audacem hostem, incumbentes hastis, et clypeis humi depositis, et cingunt nemus confertis excubiis. Nox cœperat obtegere solem madido velo, et resperserat super terram atras tenebras. Ille Tydeus accedebat ad nemus, et ab alto tumulo cernit micare clypeos virorum, ac cristatas cassides, qua rariores erant sylvæ arbores, et sub opposita umbra tremulus lunæ splendor in armis æreis vagatur. Perturbatur hoc viso; progrediebatur tamen: tantum capit terribilia jacula, et educit gladium reconditum capulo tenus. Ac prior petit non ignava formidine: Qui estis? et quid in armis absconditis? Nec contra datur responsum, et suspecta taciturnitas esse hostes indicat. Ecce autem hasta emissa amplo brachio Chthonii, qui dux erat

natisque avidum; quem vide ad Sylv. II. 3. 45.—527 Jortinus conj. *cœlum subtexere.* Cf. Sylv. III. 1. 127. Theb. III. 415. V. 753. Virg. Æn. II. 250. VI. 270.—530 Put. Petav. Lang. Buslid. et edd. vett. *cristasque videt;* Lipsian. Laur. Dan. uterque Behot. Petrens. Exc. Cantab. Taurin. Burm. et omnes Barthiani *galeasque videt.*—531 *Qua laxat ramos nemus* optimæ Barthii membranæ.—533 Taurin. *horrida contra.*—534 Barthii codex: *admonet ensem,* solenni errore. Vide Theb. V. 150.—538 'Ordo verborum in optimo libro alius: *Chronii vasto contorta lacerto,* sono aliquatenus meliore.' *Barth.* Codd. Burm.

NOTÆ

524 *Deveniunt peritura cohors*] Quinquaginta illi supra, quos Tydeus occidit. *Hostemque superbum*] Tydeum.

527 *Palla*] Pallam nigram, stellis conspersam, dant nocti Poëtæ.

530 *Galeas comantes*] Ob cristas. Quædam editiones habent *cristas comantes.* Quæ lectio forte non spernenda: Virgilio enim Æn. II. Cristæ 'comantes.' Et Noster lib. IX. 'Interdum cristas hilaris jactasse comantes.'

531 *Qua laxant rami nemus*] Pro, ex qua parte rami rariores erant.

532 *Lunæ tremor errat in armis*] Agitatæ vento frondes faciebant, ut lux lunæ, per medias frondes recepta super clypeos, tremere, ac sic errare, videretur.

533 *Obstupuit*] Furore potius quam timore.

538 *Chthonii*] Ita legit Gronovius,

Quo duce freta cohors, fuscas intervolat auras
Hasta, sed audenti Deus et Fortuna recessit.
Per tamen Olenii tegimen suis, atraque setis
Terga, super lævos humeros vicina cruori
Effugit, et viduo jugulum ferit irrita ligno.
Tunc horrere comæ, sanguisque in corde gelari.
Huc ferus atque illuc animum, pallentiaque ira
Ora ferens, nec tanta putat sibi bella parari.
Ferte gradum contra, campoque erumpite aperto.
Quis timor audendi? quæ tanta ignavia? solus,
Solus in arma voco. Neque in his mora; quos ubi plures,

catervæ, secat tenebrosum aërem; sed Deus, et Fortuna ausis non affuit: transit tamen per tegumentum apri Olenii, et per corium nigrum setis, super sinistrum armum, leviter perstringens cutem, citra tamen sanguinis effluxum, et frustrata cædit guttur Tydei inermi hastili. Tunc illi crines eriguntur, et sanguis in corde concrescit. Huc ferox atque illuc obvertit animum, et vultum furore pallidum; nec existimat, cum tot hostibus esse sibi dimicandum. Progredimini contra et prodite in patentem campum. Quis metus vos retinet? Quæ tanta ignavia? Solus, solus lacesso ad certamen. Neque hi cunctantur; quos ubi plures, quam putabat,

et Taurin. *vasto Cromii;* edd. vett. *vasto Chromi.* Lectio nostra est a Gronovio.—539 Taurin. et Burm. *intervolat umbras.* Perpetua in his vocibus variatio: vide Bentl. ad Hor. I. Od. 22. Sed 'umbræ' sunt 'fuscæ auræ.' Cf. vs. 649. et Virg. Æn. IX. 411.—541 Taurin. optimæ Barthii membranæ, Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Lipsian. Buslid. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *Olenii tegmen;* Behott. 1. 2. Petrens. alii cum edd. recentt. *tegimen.* Nonnulli *Olenei.* Pro *atraque setis* Nic. Heinsius legit: *hirtaque setis,* ad Ovid. Met. VIII. 281. eamque emendationem approbat Burmannus ad Met. III. 64. Cf. Theb. IV. 364.—546 *Ora gerens* unus Behot. *putans sibi* codex Burmanni et optimus Barthianus. *sibi* deest in Taurin.—547 'In membranis optimis est: *Ferte gradum, clamat.*' Barth.—549 Omnes codd. Barthiani, Behott.

NOTÆ

licet scripti et impressi habeant *Chromis,* aut *Chronii.* Χθόνιος enim unus ex Spartis seu Draconigenis quinque apud Pausaniam. Inde hoc nomen frequentatum Thebis. Sic Theb. III. 170. 'Hinc Chronium conjux.' Et lib. IV. 597. 'Cernis Chroniumque Chromimque.' Ubi membranæ fere omnes habent *Chthonium,* aut *Thonium.* Eadem enim his tribus locis persona designatur.

541 *Olenii*] Calydonii, seu Ætoli: Olenus enim urbs Ætoliæ, a qua lib. superiori Tydeus 'Olenius' dictus est vs. 490.

542 *Vicina cruori*] Parum abfuit, quin eliceret sanguinem, tam prope super humerum sinistrum transiit.

543 *Viduo ligno*] Cuspide, ab ea parte quæ ferro caret.

544 *Horrere comæ, sanguisque in corde gelari*] Hoc non timore, sed stupore.

546 *Nec tanta putat sibi bella parari*] Non putat tot armatos contra se in insidiis collocatos.

Quam ratus, innumeris videt excursare latebris,
Hos prodire jugis, illos e vallibus imis
Crescere, nec paucos campo, totumque sub armis
Collucere iter, (ut clausas indagine profert
In medium vox prima feras,) quæ sola medendi
Turbata ratione via est, petit ardua diræ
Sphingos, et abscisis infringens cautibus uncas
Exsuperat juga dira manus, scopuloque potitus,
Unde procul tergo metus, et via prona nocendi,

aspicit erumpere ex innumeris latebris, hos descendere ex cacuminibus, illos emergere ex profundis vallibus, multosque esse in campo, et totam viam sub armis coruscare, (ut primus clamor venatorum producit in medium feras plagis obseptas,) quæ unica ratio expediendæ salutis ei consternato visa est, adit celsam sedem inhumanæ Sphingis, et allidens curvas manus ad ruptos scopulos, transcendit horrenda cacumina, et rupe occupata, unde tergo nihil timebat, et hostes lædere facile pote-

1. 2. Buslid. Lang. Laur. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. et Grasser. *neque his;* Put. Petav. Dan. Petrens. Taurin. Lindenbrog. Cruc. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *neque in his.* Bernartius conjectabat: *neque enim his mora*, probante Barthio.—551 *Hos deire jugis* Lactantius in Comment. cum glossa: 'Anastrophe: *hos de jugis ire.*' Sed glossator forte usus fuerat codice, in quo scriptum fuisset, *pdire*, et hoc in litura. Barthii codex: *illos 9vallibus imis*, i. e. *illos convallibus imis.* Unus Behot. *ex vallibus.*—552 Alter Behot. *nec campo paucos.*—554 *In medium vox* codex Barthii, cum glossa: 'Venatoris.' Vide ad vs. 699.—556 Taurin. *absissis;* ed. Barth. in margine: *abscissis.* Codex Burmanni: *infrangens;* unus Behot. *infigens;* sed rescriptum, deleta priore scriptura, cujus tantum litura apparebat.—557

NOTÆ

549 *Neque in his mora*] Subito enim e latebris erumpentes egrediuntur.

551 *Hos prodire jugis*] Lactantius legit: *Hos deire jugis.* Quæ lectio probata Gronovio ex optimo codice. *Deire*, de jugis ire. Et verbum singulare Statii est et consuetudo, præpositionem illam non pati coalescere cum vocali sequenti. Sic 'deest' dissyllabon, et priori longa ponit Theb. x. 'Nec deest cœptis.' Lib. xi. 'Deest servitio plebes.' Quæ frustra viri docti habuere suspecta. Restituendum immo et lib. viii. 236. 'Nullis deest sua fabula mensis.' Sic enim meliores plurimi: alii, 'jam,' alii, 'que' perperam interponunt. Sic et lib. vi. 'Vacuus domino præiret Arion.'

553 *Indagine*] Indago, investigatio, perquisitio proprie venatorum. Est et series plagarum saltus cingentium. Virgilius Æneid. iv. 'Saltusque indagine cingunt.'

554 *Vox prima*] Vox seu clamor venatorum. Dicit vero insidiatores ad vocem Tydei emersisse e latebris, ut feræ ad clamorem venantium in medium prodeunt.

558 *Unde procul tergo metus*] Prærupto, et ad quem non erat accessus a posteriore parte, scopulo. *Et via prona nocendi*] Ex celsiori enim vel lapidibus, vel etiam telis facilius hostes lædere poterat.

Saxum ingens, quod vix plena cervice gementes
Vertere humo, murisque valent inferre juvenci,
Rupibus avellit: dein toto sanguine nixus
Sustinet, immanem quærens librare ruinam;
Qualis in adversos Lapithas erexit inanem
Magnanimus cratera Pholus: stupet obvia leto
Turba super stantem, atque emissi turbine montis
Obruitur; simul ora virum, simul arma, manusque,
Fractaque commixto sederunt pectora ferro.

rat, abrumpit e cautibus immanem lapidem, qualem vix juvenci anhelantes inflato collo possent per terram trahere, et muris construendis admovere: deinde collectis totis viribus, illum sustinet, volens edere ingentem stragem. Qualis fortis Pholus sustulit vacuum cratera in oppositos Lapithas. Caterva morti exposita stupet superimminentem, et opprimitur impetu dejectæ rupis. Vultus hominum, manus, et pectora una obtrita, et confusa sunt cum armis. Hic quatuor deturbati sub eodem

Codex Burmanni cum uno Behot. *juga dura.*—559 Correctum aliquando voluit Barthius: *trina cervice;* postea vero: *quod sex plena cervice;* vel: *Saxum ingens, (duo vix p. c. g. Tollere h. m. v. i. juvenci,) Rupibus avellit.* Vide Advers. lib. XXII. cap. 22.—561 *Rupibus evellit* codex Burmanni et optimus Barthii. Sed evellimus arbores cum radice; avellimus saxum a rupe. Vide Interpp. ad Virg. Æn. II. 608. *dehinc toto* Taurin.—562 Idem codex: *quærens vibrare ruinam.* Videantur Pierius ad Virg. Æn. IX. 417. et VV. DD. ad Ovid. Heroid. Epist. III. 125. Cf. Theb. V. 560.—565 *Turba superstantem* ed. Crucei, quod non improbat Burmannus.—566 Unus Behot. *arma virum*

NOTÆ

559 *Saxum ingens*] Scilicet occasionem quærit, ut jactum commodum saxi in manus det Tydeo, jam inde ab Homero, Heroico telo, quod vix ulli suorum principi, ab eo mutuo sumto, non dedit Poëta Heroicus quicumque. Simul autem numerus tot latronum strage aliqua imminuendus erat. *Barthius.*

563 *Lapithas*] Lapithæ Thessaliæ populi incolentes montes Othryn et Pindum. Et primi omnium frænos et strata equorum invenisse dicuntur. Virgilius Georg. III. 'Fræna Pelethronii Lapithæ, gyrosque dedere Impositi dorso, atque equitem docuere sub armis Insultare solo, et gressus glomerare superbos.' Hi habuisse dicuntur acerrimum bellum cum Centauris. Vide Ovidium Met. XII. ubi eleganter describit hanc Lapitharum et Centaurorum pugnam.

564 *Cratera*] Virgilius Georg. II. 'Et magno Hylæum Lapithis cratere minantem.' *Pholus*] Nomen ferocissimi Centauri. *Obvia leto Turba*] Non hæc de Lapithis intelligi debent, sed de hostibus Tydei.

565 *Montis*] Id est, lapidis qui pars montis, seu scopuli, quem a rupe avulserat Tydeus. Sic Patris Epicedio: 'Cum pater exemtum terris ad sidera montem Sustulit, et late miseras dejecit in urbes.' Ubi mons hic vel lapides, vel partem montis significat. Seneca Thyeste: 'Sive venturi times montis ruinam.' Id est, lapidem unum, qui de monte devolvebatur.

Quatuor hic adeo dejecti mole sub una
Congemuere. Fuga tremefactum protinus agmen
Excutitur cœptis: neque enim temnenda jacebant
Funera, fulmineus Dorylas, quem regibus ardens
Æquabat virtus, Martisque e semine Theron
Terrigenas confisus avos: nec vertere cuiquam
Fræna secundus Halys, sed tunc pedes occubat arvis,
Pentheumque trahens nondum te Phædimus æquo,
Bacche, genus: quorum ut subitis exterrita fatis
Agmina turbatam vidit laxare catervam;
Quæ duo sola manu gestans acclinia monti
Fixerat, intorquet jacula, et fugientibus addit.

pondere expiraverunt. Statim trepida cohors fuga incepta deserit: neque enim spernendi viri prostrati erant: impetuosus Dorylas, quem ingens fortitudo parem regibus fecerat, et Theron e genere Martis, jactans terrigenas majores, et Halys nulli inferior in regendis habenis, sed tunc pedes in campis periit, ac Phædimus ducens originem a Pentheo, nondum te placato, o Bacche. Quorum repentino exitio ut cernit consternata agmina aperuisse turbatos ordines; jaculatur duo spicula, quæ sola ferens manu panxerat in clivo montis, et dorso fugientium infigit.

simul ora manusque.—568 Optimus codex Barthii: *disjecti mole*, quod ille probat.—571 'In vetustissimo libro *Corpora*, suprascripto illo vulgato, *Funera*. Eam scripturam veram puto.' *Barth.*—573 *Terrigenas confessus* Taurin. Burm. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Behot. 1. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Lindenbrog. Cruc. Grasser. et Amstel. *confisus* dedit Gronovius ex melioribus scriptis; et sic Behot. 2.—574 *Alis* Behot. 1. *Alips* Taurin. *Halys* ceteri codd. cum edd. vett. Vide lib. IX. 152.—577 Unus Behot. *turbato vidit laxare ruina;* Taurin. *turbata vidit laxare caterva.*—578 Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *acclivia monti;* Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Lipsian. Buslid. Taurin. Burm. Petrens. optimæ Barthii membranæ, et Behott. 1. 2. *acclinia*, vel *adclinia;* Burm. errore styli *morti* pro *monti.*—579 *Tinxerat* in eodem codice.—580 Idem etiam codex *nudo ne*

NOTÆ

572 *Martis e semine Theron Terrigenas confisus avos*] Quia scilicet originem trahebat a Spartis, seu ab iis, qui dentibus serpentis Marti sacri orti fuerant e terra. Porro pro *confisus*, quod meliores codices habent, priores editiones habent *confessus*. Observat autem Priscianus lib. VIII. et Græcis dici θαῤῥῶ τοῦτο, et θαῤῥῶ τούτῳ, addito ex Demosthene: Οὔτε Φίλιππος ἐθάῤῥει τούτοις, οὔτε σὺ τὸν Φίλιππον.

575 *Pentheumque trahens genus*] Id est, trahens genus a Pentheo rege Thebarum. *Nondum te æquo Bacche*] Mens: Bacchum semel conceptam contra Pentheum iram nondum concoxisse, et extendisse ultionem suam in Phædimum illius nepotem: Pentheus enim, ut jam sæpius diximus, numen Bacchi agnoscere noluerat, sacraque ejus impedire tentaverat; unde iratus graviter Bacchus, illum a propria matre Agave, furore illi immisso, discerpi curaverat.

Mox in plana libens, nudo ne pectore tela
Inciderent, saltu præceps defertur, et orbem,
Quem procul oppresso vidit Therone volutum,
Corripuit, tergoque et vertice tegmine noto
Septus, et hostili propugnans pectora parma,
Constitit: inde iterum densi glomerantur in unum
Ogygidæ, firmantque gradum: trahit ocyus ensem
Bistonium Tydeus, Mavortia munera magni
Œneos: et partes pariter divisus in omnes
Hos obit, atque illos, ferroque micantia tela
Decutit: impeditant numero, seque ipsa vicissim
Arma premunt: nec vis conatibus ulla, sed ipsæ
In socios errare manus, et corpora turba

Deinde alacris levissimo saltu in terram desilit, ne tela detectum pectus attingerent, et prehendit scutum Theronis occisi, quod cernit procul rotatum, et munitum habens caput et tergum assueto tegumento, et tegens pectus hostili scuto, firmavit gradum. Inde rursus conferti Thebani stipantur in unum cuneum, et constiterunt. Tydeus strinxit promte gladium Thracium, quem Mars dono dederat ingenti Œneo, et distractus æqualiter in omnes partes, aggreditur hos atque illos, et lucentes sagittas ense dejicit. Se impediunt multitudine, et ipsi clypei se invicem premunt: irriti sunt eorum conatus: quin ipsæ manus peccant in suos, et corpora cadentia suo nu-

in pectore.—581 Burm. *in orbem.*—583 Gronovii codd. *tegmina.*—586 'Libri nihil mutant. Putem tamen Papinium *rapit*, non *trahit*, quod tardius et imbellius, scripsisse; debuit quidem.' *Barth.*—587 Taurin. *munera regis.*—588 Taurin. uterque Behot. optimæ Barthii membranæ, et duo alii ejusdem, *diffusis*; alii codd. cum edd. vett. *divisis*. Cf. Virg. Æn. IV. 285.—590 Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Lipsian. Buslid. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrogius, et Cruc. *impediunt numero*; Taurin. Burm. Petrens. uterque Behott. alii: *impeditant numero.*—591 Dan. cum uno Behot. *conantibus*. Lang. Laur. Lipsian. Buslid. Dan. Put. Petav. Burm. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. Gevart. Grasser. et Amstel. *sed ipsa*; unus Behot. *sed ipse*; postrema tamen litera fuerat in litura recenter posita; *sed ipsæ* est ex ingenio Gronovii; *sed ipsas* conj. Nic. Heinsius ad Ovid. Met. XV. 625.—592 *In socias* Laur. Lang. Lip-

NOTÆ

583 *Tegmine noto*] Optimi codices, ait Gronovius, habent: *tegmina nota*; sicut et indutus veste et vestem dicimus. *Tegmina* vero *nota* sunt exuviæ apri Calydonii, quas gerebat Tydeus.

584 *Hostili*] Theronis enim erat.

586 *Ogygidæ*] Thebani.

587 *Bistonium*] Thracium ensem quem Mars dederat Œneo patri Tydei.

591 *Sed ipsæ In socios errare manus, et corpora turba Involvi*] Sic legit Gronovius ex scriptis. Priores editiones habent: *sed ipsa In socios errare manus et corpora turba Involvit.*

Involvi prolapsa sua: manet ille cruentis
Angustus telis, et inexpugnabilis obstat.
Non aliter (Geticæ si fas est credere Phlegræ)
Armatum immensus Briareus stetit æthera contra,
Hinc Phœbi pharetras, hinc torvæ Palladis angues,
Inde Pelethroniam præfixa cuspide pinum
Martis, at hinc lasso mutata Pyracmone temnens

mero implicantur. Manet ille angustus sanguineis telis, et resistit insuperabilis. Non secus (si fides adhibenda est Phlegræ Geticæ) immanis Briareus stetit adversus armatum cælum, spernens hinc sagittas Phœbi, hinc serpentes trucis Minervæ, inde vero hastam Martis Pelethroniam, cui mucro præfigebatur, at hinc fulmina

sian. Buslid. uterque Behot. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. et sic legit Heinsius l. l. *In socios* Dan. Put. Petav. Taur. Burm. Lindenbrog. Cruc. Gronov. Barth. Veen. et Delph. probante Burmanno.—593 *Involvunt* Taurin. *Involvit* Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Lipsian. Buslid. Behott. 1. 2. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. Gevart. Grasser. et Amstel. *Involvi* Petrens. Exc. Cantab. Burm. et duo Gronovii, quod ille reposuit, eumque secuti sunt Barth. Veen. et Delph. Ita quoque legit Nic. Heinsius ad Ovidii locum modo citatum. Burm. *ille ruentum;* et ita duo codd. Gronovii, unde ille fecit: *ruentis*, vel *ruentes*.—595 Ita distinguitur in codd. Barthii, et sic edidit Gevartius: in edd. vero vett. *Non aliter Geticæ (si fas est credere) Phlegræ*.—596 Unus Behot. *aëra contra*.—597 *Hinc Phœbes faretras* in duobus Barthii codd.—599 Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Lipsian. Buslid. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. et Cruc. *lapso;* Taurin. et Burm. *laxo;* optimæ Barthii codd. alii ejusdem. uterque Behot. ceteri, cum edd. Venett. Rom. Grasser. Gevart. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *lasso*. Vide Broukh. ad Propert. IV. 4. 64.

NOTÆ

593 *Manet ille cruentis Angustus telis*] Scripti habent: *Manet ille ruentum*, vel *ruentis*. Legendum, ait Gronovius, *manet ille ruentes*. Id est, expectat et sustinet.

595 *Geticæ Phlegræ*] Locus ubi gigantes pugnaverunt cum Diis, vocatus fuit *Phlegra*, ἀπὸ τοῦ φλέγειν, quod *urere* Græcis significat. Gigantes enim victi, ibi fulminibus percussi sunt. Ceterum non constat inter auctores, in qua regione locus iste situs erat. Papinius hic in Getica seu Thracia: alii in Italia prope Cumas: alii tandem in Thessalia prope Pallenem collocant.

596 *Briareus*] Briareus gigas, alio nomine Ægæon vocatus, centum brachia manusque habuisse dicebatur, unde 'centimanus' vocatus.

597 *Phœbi pharetras*] Arcum et pharetram dant Poëtæ Apollini; unde proprio epitheto dictus 'Arcitenens.' *Palladis angues*] Intelligit ægidem, in cujus medio Gorgonis caput, quod erat cinctum anguibus, positum erat.

598 *Pelethroniam pinum*] Hastam Thessalicam, a Pelethronio Thessaliæ oppido.

599 *Pyracmone*] Pyracmon unus e ministris Vulcani, fulminum fabricatoribus. *Mutata*] Id est, refecta, renovata. Lucanus: 'Pallenæa Jovi mutavit fulmina Cyclops.'

Fulmina, cum toto nequicquam obsessus Olympo
Tot queritur cessare manus: non segnius ardet
Huc illuc clypeum objectans, seque ipse recedens
Circuit; interdum trepidis occurrit, et instat
Spicula divellens, clypeo quæ plurima toto
Fixa tremunt, armantque virum, sæpe aspera passum
Vulnera, sed nullum vitæ in secreta receptum,
Nec mortem sperare valet: rotat ipse furentem
Deilochum, comitemque illi jubet ire sub umbras
Phegea, sublata minitantem bella securi,
Dircæumque Gyan, et Echionium Lycophontem.

sæpius refecta a fatigato Pyracmone, cum frustra circumventus a toto cælo dolet tot suas manus otiari. Non minus Tydeus accenditur, obvertens scutum huc et illuc, eoque se ipse retrogrediens tegit; interdum obviam it pavidis, et imminet, deripiens multa tela, quæ trepidant hærentia toto clypeo, et virum armant. Sæpe recipit graves plagas, sed nulla penetravit in recessus vitæ, nec potest sperare illi mortem inferre. Rotat ipse rabidum Deilochum, et cum eo demittit in Inferos Phegea, qui erecta securi ei mortem intentabat, et Gyan Dircæum, et Lycophontem Echionium. Jam

—600 Burm. *obsexus Olympo;* unde Burmannus conj. *obseptus.* Vide Oudendorp. ad Lucan. VI. 292.—601 *Tot queritur cessasse* Taurin. *non segnior* uterque Behot. Petrens. Exc. Cantab. Taurin. et Burm.—603 Dan. Put. Petav. uterque Behot. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. et Cruc. *accurrit;* Lang. Laur. Lipsian. Buslid. Petrens. Exc. Cantab. Taurin. Burm. Venett. Rom. Gevart. Grasser. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *occurrit.*—605 Unus Behot. Taurin. Burm. Lang. Laur. Lipsian. et Buslid. cum Venett. et Rom. *aspera passus;* alter Behot. Dan. Put. Petav. Petrens. Exc. Cantab. Barthiani, Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Grasser. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *aspera passum.*—609 *Phlegea* Taurin. Aldd. Colin. et Gryph. *Plegea* unus Behot.—610 *Giam* Taurin. *Gygen*

NOTÆ

600 *Nequicquam*] Quia nihil contra illum valerent. Tamen victus fuit et fulmine percussus, ut alii.

601 *Cessare*] Quia plures habebat manus, quam hostes. *Non segnius ardet*] Supple, Tydeus.

603 *Occurrit*] Quidam codices: *accurrit.*

605 *Tremunt*] Motu clypei, vel ipsorum pondere. *Armantque virum*] Supra enim: 'Spicula divellit.' *Passum*] Alii *passus.*

608 *Jubet*] Facit. 'Jubere' enim significat et velle: ut Virgilius 'infandum regina jubes,' et imperare, et facere, ut hoc loco.

609 *Minitantem bella securi*] Securibus et bipennibus usi veteres in prœliis. Hoc armorum genere Pisander excepit Agamemnonem cum gladio invadentem Il. N. In navali etiam pugna usurpatæ secures et bipennes Il. O. Gratius in Cynegetico: 'Ceciditque suis Ancæus in armis: At prædexter erat, geminisque securibus ingens.' Utuntur et adhuc pleræque gentes.

610 *Dircæum*] Thebanum. *Echio-*

Jam trepidi sese quærunt, numerantque; nec idem
Cædis amor; tantamque dolent rarescere turbam.
Ecce Chromis Tyrii demissus origine Cadmi,
(Hunc utero quondam Dryope Phœnissa gravato
Rapta repente choris, onerisque oblita, ferebat:
Dumque trahit prensis taurum tibi cornibus Evan,
Procidit impulsus nimiis conatibus infans:)
Tunc audax jaculis, et capti pelle leonis,
Pinea nodosa quassabat robora clava,

se pavidi quærunt, ac recensent; nec eadem est cupido cædis; et mœrent tantum minui multitudinem. Ecce Chromis, *qui ducebat genus a Cadmo Tyrio, (hunc quondam Dryope Phœnissa onerato ventre gestabat, cum illa, immemor fœtus, subito rapta est ad Thyasos, et dum tibi, o Evan, raptat taurum arreptis cornibus, puer labitur ejectus nimio matris nisu:) tunc jaculis audax, et exuviis capti leonis, frangebat pineos truncos nodosa clava, objurgans; Unusne, viri, tot necibus triumphans*

optimæ Barthii membranæ; et sic ejusdem Barthii omnes alii codd. *Licophantem* unus Behot. *Licophontem* alter Behot. *Licophrontem* Taurin.—613 *Chronus* Taurin. et ita in altero Behot. a manu sec. cum prius scriptum fuisset *Chromis;* Burm. *Cronus.*—616 *Dumque rapit* unus Behot. *taurum prensis* uterque Behot. et Burm.—617 Aldd. Colin. Gryph. et Basil. *impulsis;* omnes codd. cum Venett. 3. 4. et Rom. *impulsus.*—618 Jortinus pro *capti,* quod agnoscunt Petrens. Exc. Cantab. Taurin. aliique codd. omnes, malit *strati.*—619 *Pinea nodosam quassabat robora clavam* Taurin. Venett. 3. 4. et Rom. *nodosæ quassabat robora clavæ* conj. Guyet. et Jortin. approbante V. D. in Obss. Misc. *nodosa q. r. clava* Petrens. Exc. Cantab. Burm. Dan. Put.

NOTÆ

nium] Thebanum.

611 *Numerantque*] Quia jam plures occisi, paucique superstites erant.

614 *Phœnissa*] Vel, ex Phœnicia, quæ pars Syriæ adjacens Phœnicio mari: vel simpliciter Thebana, quia Thebani erant colonia Phœnicum.

615 *Oneris*] Infantis, quem in utero ferebat. Infantes enim nondum nati 'onera matrum' dicuntur Nostro, et 'pondera,' Coma Earini.

616 *Dumque trahit prensis taurum tibi cornibus Evan*] In orgiis, Bacchæ furore correptæ obvia quæque animalia dilacerabant, ut tauros, ursos, lupos, &c. discerptasque ferebant partes, quas 'spolia armentalia' vocat Noster Theb. IV. *Evan*] Cognomentum Bacchi, ut diximus supra vs. 72.

617 *Nimiis conatibus*] Dryopes matris, quibus trahebat taurum.

618 *Tunc audax jaculis, et capti pelle leonis*] Imitatio Virgiliana Æn. v. 'Horridus in jaculis et pelle Libystidos ursæ.' Prisci Heroës δερματοφορεῖν, seu pelles animalium gestare soliti: ut constat ex hoc Virgilii loco et ex Theb. I. ubi Tydeus et Polynices pellibus ferarum induti. Et ibidem Hercules pellem Leonis Nemæi gestasse dictus. Exempla passim obvia apud Poëtas et scriptores.

619 *Nodosa clava*] An *nodosæ clavæ?* ut sit sensus: Quatiebat seu vibrabat molem pineam nodosæ cla-

Increpitans: Unusne, viri, tot cædibus unus
Ibit ovans Argos? vix credet fama reverso.
Heu socii, nullæne manus, nulla arma valebunt?
Hæc regi promissa, Cydon, hæc, Lampe, dabamus?
Dum clamat, subit ore cavo Theumesia cornus,
Nec prohibent fauces: atque illi voce repleta
Intercepta natat prorupto in sanguine lingua.
Stabat adhuc, donec transmissa morte per artus
Labitur, immorsaque cadens obmutuit hasta.
Vos quoque, Thespiadæ, cur infitiatus honora
Arcuerim fama? fratris moribunda levabat

Argos regredietur? Vix fama reverso fidem adhibebit. Heu comites, nullane dextræ? nullane valebunt arma? hæc regi, Cydon, hæc, Lampe pollicebamur. Dum hæc jactat, sagitta Theumesia per os patens ejus intrat, nec guttur obstat, et illi voce ademta, fluitat intercepta lingua in cruore prorumpente: adhuc stabat, donec morte in membra transfusa corruit, et lapsus tacuit hastam mordens. Cur vos etiam, Thespiadæ, silentio meo privaverim decora fama? Periphas attollebat e terra corpus

Petav. Lang. Laur. Lipsian. Buslid. uterque Behot. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Grasser. Lindenbrog. Cruc. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—620 *Increpitansque minis, ne viri, &c.* in altero Behot. τὸ *que* fuerat primum omissum; deinde insertum, sed eodem calamo.—623 *Non regi* Taurin.—626 Unus ex Leodensibus *prorupta;* Dan. Put. Petav. uterque Behot. Burm. Laur. Lipsian. Buslid. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *prærupto;* Taurin. Petrens. Exc. Cantab. omnes Barthiani. Venett. 3. 4. et Rom. *prorupto;* et sic etiam edidere Dan. Heins. Gronov. Barth. Veen. et Delph. firmant Dan. Heins. ad Claud. II. Cons. Stilic. 462. et Nic. Heins. ad Sil. Ital. III. 51.—627 In optimo Barthii codice et altero ejusdem: *morte peractus.* Cf. Theb. VI. 109. X. 259.—630 *Arguerim* Burm. Buslid. Laur. Lang.

NOTÆ

væ. Et clava etiam in bello usi, ut Hercules, (quod omnibus notum est,) et Areithous cognomento κορυνήτης, qui non arcu, vel hasta pugnabat, sed *clava* ferrea. Il. VII. Talis quoque Periphetes ille κορυνήτης etiam dictus, apud Plutarchum, *clava armatus*, quam referente Diodoro Sic. lib. IV. abstulit victor Theseus.

621 *Vix credet fama reverso*] Quod unus tot occiderit.

624 *Theumesia*] Thebana, sed quam remiserat Tydeus. Supra enim vidimus Tydeum e clypeo divellisse spicula, et in hostes retorsisse.

Cornus] Ex corno fiebant hastilia, sagittæ, venabula. Festus in Solerna, Plinius et Poëtæ passim.

625 *Nec prohibent fauces*] Supple, transitum hastæ.

628 *Immorsa hasta*] Quæ illi et vocem et vitam ademerat.

629 *Thespiadæ*] Duo fratres. Iidem lib. III. dicuntur. 'Et nostris turribus æqui, Thespiadæ.' In pugnis solent exempla virtutum fictis personis inducere. Fraternum amorem laudaturus sub exemplo Thespiadarum, introducit etiam in morte constantiam. *Vetus Scholiastes.*

Membra solo Periphas, (nil indole clarius illa,
Nec pietate fuit,) læva marcentia colla
Sustentans, dextraque latus: singultibus arctum
Exhaurit thoraca dolor: nec vincla coërcent
Undantem fletu galeam, cum multa gementi
Pone gravis curvas perfringit lancea costas.
Exit et in fratrem, cognataque pectora telo
Conserit: ille oculos etiamnum in luce natantes
Sistit, et aspecta germani morte, resolvit.
At cui vita recens, et adhuc in vulnere vires,
Hos tibi complexus, hæc dent, ait, oscula nati.
Procubuere pares fatis, (miserabile votum

morientis fratris, (nihil præstantius fuit hac indole, et illo in fratrem amore,) sustinens sinistra languidum ejus caput, et dextra latus. Dolor succutiendo pectus singultibus comprimit thoracem, et nexus non retinent galeam plenam lacrymis. Cum multum plangeret, acerba lancea ei pone perforavit curvas costas, et hæc transit in fratrem, et eodem telo conjungit consanguinea pectora. Ille detinet apertos oculos, adhuc in lumine errantes, et clausit eos viso fratre moribundo: at Periphas, cui supererat vita, et cui plaga non ademerat totas vires: Hos, inquit, o Tydeu, nati tibi præbeant amplexus, et hæc oscula. Cecidere simili sorte, (votum mortis deploran-

Lipsian. Dan. Put. Petav. Venett. 3. 4. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *Arcuerim* conj. Bernartius; hoc firmant Taurin. Petrens. Exc. Cantab. optimæ Barthii membranæ, et exhibent Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—633 *Substentat* Burm. Vide ad vs. 510. 546. *Sustẽtat* Lipsian. *artum* uterque Behot.—636 Taurin. *perstringit;* Dan. Petav. unus Behot. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Lindenbrog. et Cruc. *perstrinxit;* optimæ Barthii membranæ, Lipsian. Lang. Laur. Buslid. Petrens. Burm. Exc. Cantab. alter Behot. Put. Venett. Rom. Amstel. Barth. Veen. et Delph. *perfringit;* quod pluribus astruit Nic. Heinsius ad Ovid. Met. XII. 273. *costas p. l. curvas* unus Behot.—638 Put. *et adhuc in luce;* Burm. *etiam nunc luce;* Marklandus ad Sylv. III. 5. 39. conj. *extrema luce natantes.*—640 Taurin. *adhuc in corpore.* Vide Nic. Heins. et P. Burm. ad Ovid. Met. v. 94.—642 Burm. *miserabile factum;* sed correctum in margine.

NOTÆ

633 *Singultibus arctum Exhaurit thoraca dolor*] Quia singultiendo frequenter succutiebat pectus, hincque thorax arctior erat.

634 *Nec vincla coërcent*] Galeam sub collo annexam loro habebant, quod Homerus vocat ὄχεα, Il. Γ.

637 *Exit et in fratrem*] Supple lancea. *Cognata pectora*] Quia fratres erant.

638 *Ille*] Qui prior vulneratus fuerat.

639 *Resolvit*] Laxavit, quos deficientes sustinuerat ut videret fratrem.

641 *Ait*] Periphas; et supple, Tydeo.

642 *Miserabile votum Mortis*] Optaverant quidem simul mori, ne qui superstes esset, dolorem mortis alte-

Mortis,) et alterna clauserunt lumina dextra.
Protinus idem ultro jaculo parmaque Menœtem
Proterrebat agens, trepidis vestigia retro
Passibus urgentem, donec defecit iniqua
Lapsus humo, pariterque manus distractus in ambas
Orat, et a jugulo nitentem sustinet hastam:
Parce per has stellis interlabentibus umbras,
Per Superos, noctemque tuam: sine tristia Thebis
Nuntius acta feram, vulgique per ora paventis
Contemto te rege canam: sic irrita nobis
Tela cadant, nullique tuum penetrabile ferro
Pectus, et optanti victor reveharis amico.
Dixerat. Ille nihil vultum mutatus, Inanes

dum,) et mutuis manibus sibi clauserunt oculos. Insuper mox ipse Tydeus consternabat jaculo et clypeo Menœtem, pellens eum accelerantem retro trepidos gradus, donec fallente vestigio per lubricam terram cecidit, et pariter extensis duabus manibus precatur, arcens a gutture hastam imminentem. Ignosce per has tenebras, inter quas sidera labuntur, et per Deos, et noctem tuam. Patere, Thebis renuntiem mæstum expeditionis exitum, et tua facta celebrem spreto rege, coram plebe attonita. Sic vana jacula fluant e nostris manibus, et pectus tuum nullis sit armis pervium et ovans redeas ad amicum, te impatienter expectantem. Inquierat. Ille Ty-

—644 *Menetum* Burm. et unus Behot.—645 *Proturbabat agens* conj. Jortin. Cf. Theb. III. 80. V. 661. Æn. IX. 440. X. 801. XII. 289. 'Dixeris *Præterrebat*, ut alia talia, scripsisse Papinium; sed illud rem melius repræsentat, estque singulare hac potestate.' *Barth.*—655 Unus Behot. *vultu mutatus.*

NOTÆ

rius sentiret: unice enim se invicem diligebant.

643 *Et alterna clauserunt lumina dextra*] Claudere oculos mortuorum, erat officium propinquorum et carorum.

644 *Ultro*] Antea se ægre defendebat Tydeus, tot circumstantibus hostibus; sed nunc, cum rariorem videt turbam, ipsos insequitur.

646 *Iniqua*] Quod illum cadere fecerat.

647 *Manus distractus in ambas*] *Distractus*, hic extensus, seu extensis duabus manibus, ut oraret.

648 *Nitentem*] Conantem inferre mortem.

650 *Noctemque tuam*] Veteres olim dies illos quibus singulare quoddam gaudium receperant, aut memorabile quid gesserant, 'suos' appellabant. Idem de noctibus dicendum est. Unde hic *nox tua*, qua tam strenue te gessisti, totque egregia facinora edidisti, occidendo solus tot hostes armatos, ipse imparatus. Sic 'nox Dorica' apud Valerium Flaccum lib. II. qua tandem Dores seu Græci Trojam expugnaverunt.

654 *Amico*] Polynici.

655 *Ille nihil vultum mutatus*] Quod signum erat Tydeum in ira ac suo fu-

Perdis, ait, lacrymas, et tu (ni fallor) iniquo
Pollicitus mea colla duci: nunc arma, diemque
Projice: quid sequeris timidæ compendia vitæ?
Bella manent. Simul hæc, et crassum sanguine telum
Jam redit: ille super dictis infensus amaris
Prosequitur victos: Non hæc Trieterica vobis
Nox patrio de more venit: non Orgia Cadmi
Cernitis, aut avidas Bacchum scelerare parentes.
Nebridas et fragiles thyrsos portare putastis

deus non mutata facie dixit: Amittis vanas lacrymas, tu etiam (nisi fallor) promisisti caput meum nefario principi. Nunc relinque arma et diem. Quid sectaris lucrum anxiæ vitæ? Superest bellum. Hæc dixit, et eodem tempore telum cruore fœdatum jam revulsum est. Ille insuper iratus acerbis verbis insultat victis: Hæc nox non est, ut illa, quæ ad vos, tertio quoque anno, redit ex ritu patrio. Orgia Cadmi non videtis, aut matris furentes commaculare sceleribus sacra Bacchi. Credidistis ferre pelles damarum, et teneros thyrsos ad ignavum sonum, et conserere ad

—656 Omnes codd. Barthiani; etiam optimus, cum Laur. Bernartii, *nil fallor*; Buslid. Lipsian. Lang. Taurin. alii codd. cum Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. &c. *ni fallor.*—658 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Venett. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *quid sequeris timide compendia vitæ.* 'Non concoquo hanc sententiam; sed a libris destitutus, nil ultra habeo quod dicam.' *Bern. timide sequeris* uterque Behot. *timidæ sequeris* optimæ Barthii membranæ et Taurin. *timidæ quæris* Burmanni codex; unde ille suspicatus fuerat posse legi: *quid timidæ quereris compendia vitæ.*—660 Unus Behot. *dictis offensus amaris.*—661 *Trietarica* Taurin. et Burm.—662 *Orgia Bacchi* codex Burmanni.—664 Petrens. et Burm. *faciles thyrsos.* Taurin.

NOTÆ

rore perstare, et nolle ignoscere: qui enim ignoscentium mentem gerunt, nubilum suæ frontis, et vultus serenant.

656 *Iniquo duci*] Eteocli.

658 *Quid sequeris timidæ compendia vitæ? Bella manent*] Non est quod petas, et donari tibi velis usum timidæ et brevis vitæ, cum statim, bello jam exorto, illam in acie perditurus es.

659 *Simul hæc*] Supple, dixit. *Et crassum sanguine telum Jam redit*] Hoc modo loquendi celeritatem ictus denotavit. *Redit*] Ex corpore Menœtæ scilicet.

661 *Trieterica*] Orgia, sacra Bacchi triennalia, quia tertio quoque anno noctu celebrabantur, in memoriam triennalis expeditionis Bacchi in Indiam.

662 *Orgia*] Proprie sacra Bacchi: abusive etiam pro sacris cujusque Dei sumuntur. Virgilius Æneid. IV. 'Ubi audito stimulant trieterica Baccho Orgia.'

663 *Aut avidas Bacchum scelerare parentes*] Id est, furore immisso in scelus impellere matres. Et tangit hic fabulam Agaves, quæ, furore a Baccho immisso percita, proprium filium discerpsit.

664 *Nebridas*] Nebrides pelles hinnulorum, quibus Bacchæ induebanm-

Imbellem ad sonitum, maribusque incognita veris
Fœda Celenæa committere prælia buxo?
Hic aliæ cædes, alius furor: ite sub umbras
O timidi, paucique! Hæc intonat: ast tamen illi
Membra negant, lassusque ferit præcordia sanguis.
Jam sublata manus cassos defertur in ictus,
Tardatique gradus: clypeum nec sustinet umbo
Mutatum spoliis: gelidus cadit imber anhelo
Pectore: tum crines, ardentiaque ora cruentis

tibiam Celenæam turpia certamina fortibus viris ignota? Hic aliæ cædes, hic alia rabies: descendite in Inferos o pavidi, et pauci! Hæc intonat. Attamen artus illi deficiunt, et fatigatus sanguis pulsat cor: jam manus erecta decidit in vanos ictus, et gravati sunt pedes: brachium non amplius ferre potest scutum hostium telis corruptum: frigidus sudor fluit e pectore anhelo: tum capilli, et ira rubens vul-

cum altero Behot. *portare putatis.*—665 Put. *manibusque incognita.*—666 Taurin. et Burm. *Celeneo committere prælia bysso.*—668 *Sic intonat: ast tamen* uterque Behot. *Hæc intonat: at tamen* Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Lipsian. Buslid. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Lindenbrog. et Cruc. *Hæc intonat: ast tamen* Petrens. Exc. Cantab. Taurin. Burm. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—669 Burm. *laxusque.*—670 Burm. *differtur.*—671 Put. Petav. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Lindenbrog. et Cruc. *non sustinet;* Taurin. Burm. omnes Barthiani, Petrens. Dan. Exc. Cantab. Lang. Laur. Lipsian. Buslid. alter Behot. Venett. Rom. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *nec sustinet.*—672 *Mutatur spoliis* optimæ Barthii membranæ, in quibus interpungitur v. præcedenti post *sustinet.* Burm. conj. *Nudatum spoliis.*—673 *Pectore tunc crines* unus Behot.—674 *Ro-*

NOTÆ

tur, cum choreas agerent in sacris Bacchi. *Thyrsos*] Thyrsi erant lanceæ hederaceis pampinis involutæ, quas Bacchæ gestabant.

665 *Imbellem ad sonitum*] Cymbalorum ac tibiarum. *Maribus veris*] Hoc in contumeliam Thebanorum, quasi non essent veri homines, sed fœminæ, ignavia sua.

666 *Fœda prælia*] Vel quia matres in orgiis filios occidebant, vel quia Bacchæ bellum faciebant bestiis ferisque, ac eas dilaniabant. *Celenæa buxo*] Id est, tibiis e buxo inventis a Marsya, cujus patria Celenæ, Phrygiæ oppidum.

667 *Aliæ cædes*] Quam in Orgiis, non tales quales Bacchæ faciunt, cum cædunt vel filios, vel feras.

668 *Paucique*] Ad me.

669 *Negant*] Id est, ut Nostri verbis utar, Protreptico ad Crispinum: Non ultra 'promtæ ad fortia vires Sufficiunt animo, atque ingentia jussa sequuntur.'

671 *Clypeum nec sustinet umbo*] *Umbo* hic brachium vel manum significat. Vide superiori lib. vs. 377. An, *clypei nec sustinet orbem?*

672 *Mutatum spoliis*] Id est, tot receperat ictus clypeus, ut facies ejus hinc mutata esset. Vel *mutatum* sanguine hostium, quo colorem suum perdiderat. Ut Lucanus: 'Perdiderat vultum rabies.'

673 *Cruentis Roribus*] Lucanus:

Roribus, et tetra morientum aspergine manant.
Ut leo, qui campis longe custode fugato
Massylas depastus oves, ubi sanguine multo
Luxuriata fames, cervixque, et tabe gravatæ
Consedere jubæ, mediis in cædibus astat
Æger, hians, victusque cibis: nec jam amplius iræ
Crudescunt: tantum vacuis ferit aëra malis,
Molliaque ejecta delambit vellera lingua.
Ille etiam Thebas spoliis, et sanguine plenus
Isset, et attonitis sese, populoque, ducique
Ostentasset ovans, ni tu, Tritonia virgo,
Flagrantem, multaque operis caligine plenum,
Consilio dignata virum: Sate gente superbi

tus stillat imbrem sanguineum, et fœdam occumbentium aspersionem. Ut leo, qui pastore longe a campis abacto devoravit Massylas oves, ubi fames pasta est multo cruore, et collum et jubæ oneratæ sanie detumuerunt, astat faucibus apertis in media strage, lassus, et satiatus esca: nec jam amplius furor exardescit: tantum percutit aërem inani rictu, et lingit exerta lingua teneras lanas. Ille etiam Tydeus, onustus exuviis et cruore, Thebas petiisset, et triumphans sese spectandum præbuisset regi, et consternatis civibus, nisi tu, virgo Tritonia, consilio juvisses virum ardentem, et factorum suorum magnitudine occæcatum: Oriunde genere tumidi Œnei, cui du-

ribus et terra Aldd. Colin. Gryph. et Basil. *Roribus et tetra* Venett. Rom. Plant. &c. cum omnibus fere codd. *Roribus et crebra* unus Behot.—675 Alter Behot. *custode remoto*.—681 Burmanni codex in margine, *extracta*; unde ille: *Molliaque exserta, &c.*—684 Exc. Cantab. Petrens. Taurin. Burm. Dan. Put. Petav. Lang. Lipsian. Barthiani, Behott. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Grasser. Lindenbrog. Cruc. Amstel. Gronov. Barth. et Delph. *ni tu;* unus Leodensis codex, *nisi tu;* et sic legit Gronovius in Diatr. p. 277. Unus ille Veenhusius, nescio unde, edidit, *ubi tu;* ut nimirum fidem faceret Statium a se fuisse 'accuratissime illustratum;' sed hæc in titulo jactatio

NOTÆ

'Sanguineis stillavit roribus arbor.'

676 *Massylas*] Massyli Stephano populi mediterranea Africæ incolentes, proximi Mauritaniæ Cæsariensi.

678 *Consedere jubæ*] Sedato scilicet furore; nam leo furens erigit jubas.

680 *Vacuis*] Quia non amplius mandit.

684 *Tritonia*] Pallas, seu Minerva, *Tritonia* dicta est, vel a palude Tritonide in Africa, ubi genita credebatur, vel a Tritone Bœotiæ amne, juxta quem colebatur, vel quod e Jovis capite nata sit: Athenienses enim caput τριτῶνα appellant.

685 *Multaque operis caligine plenum*] Prospera enim fortuna mentem obcæcare solet. 'O quantum caliginis mentibus humanis objicit magna felicitas!' Seneca lib. de Brevitate Vitæ. Et Demosthenes de Philippo, dicit μεθύειν τῷ μεγέθει τῶν πεπραγμένων ἀριστῆας.

686 *Dignata*] Adde, esses.

Œneos, absentes cui dudum vincere Thebas
Annuimus, jam pone modum, nimiumque secundis
Parce Deis: huic una fides optanda labori.
Fortuna satis usus abi. Restabat acerbis
Funeribus, socioque gregi non sponte superstes
Hemonides (ille hæc præviderat, omina doctus
Aëros, et nulla deceptus ab alite) Mæon,
Nec veritus prohibere ducem: sed fata monentem

dum concessimus superandas absentes Thebas, jam adhibe temperamentum, et parcius utere Diis nimium propitiis: una res desideranda huic operæ, recedas cum satis habueris prosperam fortunam. Hemonides Mæon supererat duris casibus, non libenter supervivens sociorum agmini. Ille hæc prascierat peritus auguriorum aëris, et nulla avis eum fefellerat; nec timuerat regem deterrere: sed fata ademerunt

ad rem librarii faciebat.—689 Margo cod. Burm. *hinc* pro *huic*, cum glossa, 'ex hoc.'—692 Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Lipsian. Buslid. Venett. 2. 3. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Grasser. Lindenbrog. Cruc. et Amstel. *omnia;* Gronovius *omina* restituit ex suis codd. Hoc habent Taurin. Burm. Petreus. et Exc. Cantab.—693 *Aëris* Taurin. unus Behot. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Venett. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Lindenbrog. et Cruc. *Heros* alter Behot. et Burm. *Aëros* Dan. alter Behot. omnes Barthiani et Gronov. cum edd. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et

NOTÆ

687 *Œneos*] Genitivus Græcus. *Absentes Thebas*] Quia in istis quinquaginta, quod lectissima essent corpora, et eximiæ fortitudinis præ ceteris Thebanis, Thebæ victæ fuerant, nec illud sciebant.

688 *Jam pone modum, nimiumque secundis Parce Deis*] Rationem affert Noster Theb. x. 'Secundis Pone modum: sunt et diris sua numina Thebis Forsitan, et nobis modo quæ favere recedunt.' Sed hoc difficillimum: 'Quippe,' ut ait Sallustius, 'secundæ res sapientum animos fatigant,' et ut inquit Cicero pro M. Marcello: 'Victoria natura insolens est et superba.'

689 *Huic una fides optanda labori. Fortuna satis usus abi*] Scilicet, utere moderate felicitate tua. Hoc loco vero Homerum imitatur, apud quem, tunc demum Diomedes castris Dolonis excedit, cum a Minerva admonitus fuit.

691 *Non sponte*] Hæc enim dicit Hemonides Mæon lib. III. 'Noctis vaga lumina testor, Et socium manes, et te mala protinus ales Qua redeo: non hanc lacrymis meruisse nec astu Crudelem veniam, atque inhonoræ munera lucis.'

692 *Ille hæc præviderat, omina doctus Aëros*] Augur enim erat Mæon: de eodem enim Noster Theb. III. 'Augur amate Deis? non te cœlestia frustra Edocuit, lauroque sua dignatus Apollo est.'

694 *Sed fata monentem Privavere fide*] Nihil verius, nihil certius, ut bene observat Bernartius ad hunc locum: obnubilat siquidem, immo adimit, mentem hominibus, quos punire vult, supera illa mens, et cujuscumque, ut ait Velleius, 'Deus for-

Privavere fide: vita miserandus inerti
Damnatur: trepido Tydeus immitia mandat:
Quisquis es Aonidum, quem crastina munere nostro
Manibus exemtum mediis Aurora videbit,
Hæc jubeo perferre duci: cinge aggere portas:
Tela nova: fragiles ævo circumspice muros:
Præcipue stipare viros, densasque memento
Multiplicare acies: fumantem hunc aspice late
Ense meo campum: tales in bella venimus.
Hæc ait, et meritæ pulchrum tibi, Pallas, honorem
Sanguinea de strage parat, prædamque jacentem
Comportat gaudens, ingentiaque acta recenset.
Quercus erat teneræ jam longum oblita juventæ

fidem ejus consiliis. Deplorandus addicitur inhonoræ vitæ. Tydeus acerba præcipit trementi. Quisquis es Thebanorum, quem crastinus dies cernet nostro beneficio ereptum e media morte, hæc impero renuntiare tuo principi: muni vallo portas: arma restaura: circumlustres mœnia vetustate corrupta: maxime recordare, densare ordines militum, et geminare confertas alas. Cerne longe lateque campum exhalantem meo gladio. Nos hoc modo ruimus in prælia. Hæc inquit, et exstruit tibi bene meritæ, o Minerva, gloriosum tropæum de cruenta clade, et fert exultans prostratas exuvias, et sua magna facta recognoscit. Quercus erat in medio agri tu-

Delph.—695 'Planius et elegantius scribatur: *vitæ miserandus inerti*.' Barth. Hoc non improbat Burmannus. Cf. Lucr. VI. 1280. Ovid. Art. II. 387. Propert. IV. 6. 21.—697 *Aonidæ* optimæ membranæ Barthii, quod ille probat. *vulnere nostro* unus Behot. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *munere nostro* ex veteri membrano correxit Bernartius; et hoc testantur Petrens. Exc. Cantab. Taurin. Burm. alter Behot. Dan. Put. Petav. et optimi Barthiani cum edd. Grasser. Gevart. Lindenbrog. Cruc. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—698 *Manibus exceptum* optimæ Barthii membranæ, quod verum putat Barthius.—699 Taurin. *proferre*.—705 Unus Behot. *prædamque jacentem*.—707 Uterque Behot. Venett. 3. 4. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. et Gevart. *jamdudum*;

NOTÆ

tunam mutare constituit, ejus consilia corrumpit.'

696 *Damnatur*] Quasi supplicio; quia invitus servatus est.

697 *Aonidum*] Thebanorum.

702 *Fumantem*] Sanguine tuorum sociorum, quos occidi.

704 *Et meritæ pulchrum tibi Pallas honorem Sanguinea de strage parat*] Mos erat apud veteres erigere tropæa de victorum armis in honorem numinum, quorum favore ac ope vicerant. Infra describit Poëta modum erigendi tropæi.

706 *Ingentiaque acta recenset*] Supple sua. Tot enim præclara sua facinora recensebat, quot occisorum hostium arma legebat ad erigendum tropæum.

707 *Quercus erat*] Testatur Diodorus lib. XIII. veteres Græcos, non nisi διὰ τῶν τυχόντων ξύλων voluisse erigi

Aggere camporum medio, quam plurimus ambit
Frondibus incurvis et crudo robore cortex:
Huic leves galeas, perfossaque vulnere crebro
Inserit arma ferens, huic truncos ictibus enses
Subligat, et fractas membris spirantibus hastas.
Corpora tunc atque arma simul cumulata superstans
Incipit: oranti nox et juga longa resultant:
Diva ferox, magni decus ingeniumque parentis,
Bellipotens, cui torva genis horrore decoro
Cassis, et asperso crudescit sanguine Gorgon,

mulo, jam multum immemor primæ ætatis, quam multus cortex cingit vegeto adhuc trunco, et incurvis ramis. Huic imponit ferens leves cassides, et arma perforata frequentibus plagis: huic subnectit gladios ictibus laceros, et hastas ruptas vivis adhuc membris. Tunc stans supra corpora, et arma una aggesta, orditur: nox et cacumina longe respondent precanti: Fortis Dea, honor, et mens ingentis patris, belli præses, cui trux galea dat vultui speciosum terrorem, et Gorgon effuso cruore

Lipsian. Lang. Laur. Buslid. Dan. Put. Petav. Taurin. Petrens. Exc. Cantab. optimæ Barthii membranæ, alii ejusdem, cum edd. Lindenbrog. Cruc. Grasser. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *jam longum;* et ita legit Dan. Heinsius ad Claudian. Rapt. Proserp. III. 345. Burm. *jam longe.*—711 *Ingerit* pro *Inserit* in quibusdam scriptis.—712 *Subligat et tractas* Dan. Heinsius ad Claudian. l. l. ex manuscriptis; ita quoque Marklandus in Notis ad Sylvas; *tractas* pro 'extractas.' Lectionem nostram testantur Petrens. Taurin. Exc. Cantab. Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Lipsian. Buslid. uterque Behot. Venett. 3. 4. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. &c.—714 *Incipit oranti vox* Lang. Laur. Lipsian. Buslid. omnes Barthiani, etiam optimus, Burm. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Genev. et Grasser. *Incipit oranti nox* Petrens. Exc. Cantab. Taurin. Dan. Put. Petav. Gevart. Lindenbrog. Cruc. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. et ita restituit Zinzerlingius ad Val. Flac. III. 207. Codex Burm. glossam habet: '*vox*, sua;' alii codd. '*vox*, echo.' Has voces permutatas vidimus vs. 554. et nil mirum,

NOTÆ

tropæa, ne essent odia immortalia. Plutarchus quoque ait, parum apud Græcos probatum fuisse eorum factum, qui primo e lapide aut ære tropæum erexerunt. Vide et Pausaniam, ubi de Carano primo Macedoniæ rege loquitur.

710 *Leves galeas*] In hoc consecrando tropæo imitatus est Virgil. Æn. XI. 'Aptat rorantes sanguine cristas, Telaque trunca viri.'

713 *Corpora tunc atque arma super.*] Hostium scilicet.

715 *Ferox*] Quia bellis præsidet. *Ingeniumque parentis*] Quia Minerva e cerebro Jovis nata creditur.

716 *Cui torva genis horrore decoro Cassis*] Id est, cujus vultui torva cassis pulchrum horrorem afferebat, seu cujus vultui inerat speciosus terror, seu pulchritudo terribilis ex induta torva galea. *Horrore decoro*] Ipse quidem horror seu terror pulchritudine vultus temperatus erat.

717 *Gorgon*] Caput Medusæ in medio Ægidis Minervæ positum.

Nec magis ardentes Mavors, hastataque pugnæ
Impulerit Bellona tubas, huic annue sacro :
Seu Pandionio nostras invisere cædes
Monte venis, sive Aonia devertis Ithone
Læta choris, seu tu Libyco Tritone repexas
Lota comas, qua te bijugo temone frementem
Intemeratarum volucer rapit axis equarum :

fit sævior ; non plus Mavors, et hastata Bellona excitant animos certantium, cum tubæ sonant; huic fave sacro : seu venis a monte Pandionio, ut videas cædes quas fecimus, seu deflectis Ithone Aonia, gavisa saltationibus, seu a palude Tritonia Africæ, ablutis comtis crinibus, ubi te vehit rapidus currus virginum equarum, stre-

cum lit. *n* et *v* tam similes sint in codd. scriptis, ut vix distingui queant. Vide ad Catull. LXIV. 288. 354. et ad Tibull. II. 5. 76.—718 Burm. *ardescens Mavors*. Cf. Virg. Æn. VI. 165.—720 Unus Behot. *cædes invisere nostras*.—721 *Monte velis* Taurin. Burm. et uterque Behot. Alii *divertis* pro *devertis*. Vide Dan. Heinsium ad Claudian. p. 34.—724 *Intemeratorum v. r. a. equorum*

NOTÆ

718 *Mavors*] Mars, Deus belli præses. *Hastataque*] Bellonæ enim hastam tribuebant, ut et Minervæ.

719 *Bellona*] Dea bellorum, Martis soror, et auriga : Græcis vocata Enyo : veteribus Duellona dicta, quibus duellum etiam bellum vocatum.

720 *Pandionio Monte*] Intelligit per Pandionium montem Acropolin Atheniensium, in qua Minerva eximie colebatur. *Pandionium*] A Pandione Athenarum rege. *Invisere cædes Monte venis*] Eleganti Hellenismo. Idem Th. v. 'Cui gloria tanta Venimus innumeræ fatum debere catervæ.' Lib. VII. 'Vos etiam nostris, Heliconia turba, venitis Addere rebus opem.'

721 *Aonia Ithone*] Ithone urbs Bœotiæ. *Aonia* dicitur, ut a Thessalica distinguatur, cui nomen Itonus Amphictyonis filius dedit, ut scribit Armenidas in Thebaicis, a qua et 'Itonia' Pallas vocatur. Illud vero non omittendum, quod Plutarchus in amatoriis narrationibus, et interpretes Apollonii, Itoniæ Palladis templum, non, ut Statius, Ithone, sed in Coronea Bœotiæ ponunt : nisi aut Ithone locus in Coronea, aut eadem urbs fuerit. Ithone etiam urbs in Epyro, Italia, et Lydia.

722 *Læta choris*] Hinc discimus choreas apud Ithonen in honorem Minervæ fieri solitas. *Seu tu Libyco Tritone repexas Lota comas*] Triton amnis Africæ seu Libyæ influens in Paludem Tritonida : unde et Minervæ cognomen inditum est, inquit Mela, ut incolæ arbitrantur, ibi genitæ : faciuntque ei fabulæ aliquam fidem, quod, quem natalem ejus putant, ludicris virginum inter se decertantium celebrant. Erant etiam in Thessalia et Bœotia amnes duo ejusce nominis et Minervæ sacri. *Repexas lota comas*] Deos Deasve in fluviis et fontibus abluere se passim faciunt Poëtæ. Noster Theb. I. 'Seu rore pudico Castaliæ flavos amor est tibi mergere crines.'

723 *Qua te bijugo temone frementem Intemeratarum volucer rapit axis equarum*] Locus fabulæ datus, quod Mi-

Nunc tibi fracta virum spolia, informesque dicamus
Exuvias: at si patriis Parthaonis arvis
Inferar, et reduci pateat mihi Martia Pleuron,
Aurea tunc mediis urbis tibi templa dicabo
Collibus, Ionias qua despectare procellas
Dulce sit, et flavo tollens ubi vertice pontum
Turbidus objectas Achelous Echinadas exit.

pentem temone bijugo: nunc tibi consecramus rupta spolia virorum, et cruentas exuvias: at si redeam ad sedes Parthaonias, et bellicosa Pleuron mihi revertenti pateat, tunc tibi consecrabo magnificas ædes in mediis collibus civitatis, ex quibus suave sit cernere infra tempestates maris Ionii, et ubi turbidus Achelous cæruleo ostio mare erigens, præterfluit oppositas Echinadas. Illic ego insculpam avorum præ-

Taurin. Burm. nonnulli Barthiani, et uterque Behot.—725 *Nunc tibi fracta* legit Dan. Heinsius ad Claudian. Rapt. Proserp. III. 345. At hoc tandem invenio in omnibus edd. et collatis manuscriptis. *Nunc ibi* error est typothetæ in editione Bipontina, ideoque mutandus.—730 'Puto restituendam

NOTÆ

nerva, ut discimus ex hymno in Venerem Homeri, et ex Harpocratione, prima currum effecerit, unde Ἱππία seu *Equestris* cognominata est. Quod in Suidæ monumentis etiam legimus. Estque frequens Hippiæ Palladis mentio apud Pausaniam.

725 *Nunc tibi fracta virum spolia*] Moris erat veteribus, dicare numinibus quæ bello præerant, spolia et arma hostium.

726 *Parthaonis arvis*] Ætoliæ, cujus Parthaon avus Tydei, rex fuerat. *Patriis*] Quia Ætolia patria Tydei.

727 *Pleuron*] Pleuron oppidum Ætoliæ. *Martia* dicitur, quia Mars ibi colebatur, ut ait Lactantius, seu quia Mars creditus pater Meleagri, a quo etiam hæc urbs 'Meleagria Pleuron' dicitur Papinio l. IV. In editis collibus erat sita, cum ex iis mare Ionium despiciebatur.

728 *Mediis urbis tibi templa dicabo Collibus*] Apud veteres templa Deorum erant loco editiore potissimum exstructa. Diis hoc convenire censebatur, quos superiorem locum incolere putabant.

729 *Ionias procellas*] Quia Ionium Mare procellis obnoxium. De Mari Ionio, vide Theb. I. 14.

730 *Dulce sit*] Rationem affert Lucretius initio lib. II. 'Suave mari magno turbantibus æquora ventis, E terra magnum alterius spectare laborem: Non quia vexari quenquam est jucunda voluptas, Sed, quibus ipse malis careas, quia cernere suave est.' *Et flavo tollens ubi vertice pontum*] Hoc loquendi modo designat rapiditatem, qua Achelous in mare evolvitur, si attollere illud valeat effundendo se. *Flavo vertice*] Ob juncos et ulvas, quibus fluvii replentur.

731 *Turbidus*] Rapido enim motu evolvitur in mare Achelous; tuncque *turbidus* apparet. Vel *turbidus*, cum incipit misceri ponto. *Achelous*] Amnis Ætoliæ, ipsam dividens ab Acarnania, a Pindo monte fluit. *Echinadas*] Echinades parvæ insulæ quinque, Acarnaniæ adjacentes, ex adverso ostii Acheloi amnis, natæ ex arena

Hic ego majorum pugnas, vultusque tremendos
Magnanimum effingam regum, figamque superbis
Arma tholis: quæque ipse meo quæsita revexi
Sanguine, quæque dabis captis, Tritonia, Thebis.
Centum ibi virgineis votæ Calydonides aris
Actæas tibi rite faces, et ab arbore casta
Nectent purpureas niveo discrimine vittas:
Pervigilemque focis ignem longæva sacerdos

lia, et veneranda ora fortium regum, et magnificis fornicibus arma affigam, et quæ ipse retuli parta meo cruore, et quæ concedes expugnatis Thebis, o Tritonia. Centum ibi Calydoniæ, dicatæ tuis aris virgineis appendent, more Attico, pudicæ arbori in tuum honorem tædas et purpureas tænias candidis filis discriminatas: et

optimi et antiquissimi libri scripturam *vortice*.' Barth.—734 Optimæ Barthii membranæ *revexo*. 'Quæ scriptura omnino, et citra ullam exceptionem, est

NOTÆ

et limo impetu Acheloi convecto. Plinius lib. II. cap. 85. Et Strabo lib. X. Carminibus Ovidii celebratæ sunt hæ insulæ Metam. VIII.

732 *Hic ego majorum pugnas, vultusque tremendos Magnanimum effingam regum, figamque superbis Arma tholis*] Moris erat apud veteres, templis insculpere certamina quæ majores dederant, et victorias quas retulerant, ac imagines eorum effingere, atque e tholis suspendere arma hostibus erepta. Vide Virgilium Æneid. VII. 170. et sequentibus, et IX. 'Suspendive tholo, aut sacra ad fastigia figi.' Tholus autem est quasi centrum, ac umbilicus fastigiati fornicis in templo. Vel tholus proprie est veluti scutum breve, quod in medio tecto est, in quo trabes coëunt: ad quod dona suspendi consueverant.

734 *Revexi*] Legit ex veteribus membranis Barthius, *revexo*.

735 *Tritonia*] Vide supra.

736 *Virgineis*] Quia Pallas virgo.

737 *Actæas*] Atticas; Attica enim Acte prius vocabatur. Innuit vero Palladem eodem ritu Pleurone colendam, quo Athenis. Et vel intelligit festum lampadum in honorem Palladis Athenis celebrari solitum, quod λαμπαδοφορία dicebatur, vel alludit ad morem quo arboribus vittæ et faces appendebantur in speciem cultus ac religionis. Utrumque morem indicat hic Papinius, et Prudentius in Symmachum: 'Et quæ fumificas arbor vittata lucernas Servabat, cadit ultrici succisa bipenni.' Quo loco 'lucerna' faces significat, ut et lampas, et vicissim faces interdum sunt lampades, seu lucernæ, ut hic, ut probat Cruceus in suo commentario ad hunc Papinii locum. *Arbore casta*] Olea, quia sacra virgini Deæ Palladi, cujus fructum nefas olim stringere nisi virginibus. Vel lauro, quam supra lib. I. vocat 'pudicam frondem,' ob Daphnen, quæ fugiendo concubitum Apollinis in laurum conversa est.

739 *Pervigilemque ignem*] Respexit Romanorum morem, apud quos pervigil ignis fovebatur in honorem Vestæ, in cujus templo Palladium servabatur.

Nutriet, arcanum nunquam inspectura pudorem.
Tu bellis, tu pace feres de more frequentes
Primitias operum, non indignante Diana.
Dixerat; et dulces iter instaurabat ad Argos.

anus antistita fovebit in focis æternum ignem, nunquam visura secretam imaginem. Tu recipies bello et pace crebras laborum primitias, non irata Diana. Dixerat et repetebat viam ad caros Argos.

Papinii.' *Barth.*—741 *Tu bello, tu pace* codex Burmanni.

NOTÆ

740 *Arcanum pudorem*] An etiam Athenis simulacrum Minervæ nulli fas, etiam mulieribus, aspicere? Certe nulli hominum apud Lucanum: '.Nulique aspecta virorum Pallas.' Et nota historia L. Metelli, qui ex flagrante æde Vestæ Palladium rapuit, luminibus orbati. Quod Palladium ideo *arcanum* dixit.

741 *De more*] Mos enim erat primitias omnium rerum numinibus offerre.

742 *Primitias operum*] Primitiæ operum hic Cruceo sunt primi fructus agriculturæ: siquidem rusticis perpetuus, et quasi proprius labor. Unde Hesiodus libros rei rusticæ Ἔργα inscripsit. Gratum opus agricolis. Sed latius primitiæ operum intelligendæ sunt, ut puto, pro sacrificiis, aut donis, quibus gratias ageret Tydeus Minervæ de se bene meritæ pro quolibet insigni opere tempore belli seu pacis a se edendo. *Non indignante Diana*] Occulte alludit ad fabulam, qua dicitur Diana infensa Œneo, quod illam in sacrificio prætermiserat, ceteris Diis invocatis, immisisse aprum, qui Calydoniam vastaret.

P. PAPINII STATII

THEBAIDOS

LIBER III.

ARGUMENTUM.

Eteocles, non redeuntibus iis, quibus Tydeum interficere jusserat, variis cogitationibus tota nocte exagitatur. Illucescente die ingens terræ motus factus est. Matronæ Thebanæ reditum suorum ad urbis portas expectantes, ut Mæonem solum et incomitatum vident, in suspicionem cladis acceptæ veniunt, magnosque ejulatus edunt. Mæon regem convenit, et ei, quæ acciderant narratis, scelus exprobrat. Duobus ministris regiis ad injuriam ipsi faciendam se parantibus, ille stricto ense sibi pectus coram rege confodit. Eteocles ardens ira corpus projici jubet, et vetat cremari. Parentes et propinqui eorum, quos Tydeus occiderat, Thebis effunduntur, ut justa defunctorum corporibus solvant. Huic pietatis officio occupatos Alethes solatur exemplis calamitatum in quas Thebani a primordiis urbis conditæ inciderant, quas iræ numinum ascribit; præsentis vero cladis invidiam in solum regem confert, eumque pœnas daturum dicit. Interim Mars, a Jove accitus, jubetur Argivos excitare ad bellum Thebanis inferendum. Proceribus vero Argivis in concilium ab Adrasto convocatis, Tydeus inexpectatus advenit; et jam inde a foribus aulæ, in qua congregati erant, exclamat, Arma, Arma, factam sibi vim, structasque insidias, omnia jura in sua persona violata, insidiatores licet plurimos fusos a se obtruncatosque, uno excepto, cui pepercerat: statim proficiscendum cum copiis, Thebanosque invadendos, dum fractis animis exequias celebrant. Moti omnes, tam injuria Tydeo facta, quam Polynicis querelis, proficisci petunt. Animos mitigat Adrastus: non tam promte bellum suscipiendum: numinibus sibique hæc relinquant reparanda. Igitur Deos in extis victimarum consulere placet. Quibus nihil læti significantibus, auspicia capere statuit. Amphiaraus augur peritissimus, comitatus Melampode Amythaonis filio, celeberrimo etiam vate, montem Apesantem superat, designatisque ex more cœli partibus, pejora omina et certissimum exitium agnoscit. Tristis et mole futuri obrutus, vitato regis civiumque

conspectu, per duodecim dies clausum se domi continet, et auspicia renuntiare abnuit. Tandem clamoribus populi, ac minis Capanei coactus, e latebris prodit. Refert Deos iratos bellum improbare: ituros tamen Argivos, et perituros. Capaneus clamans excipit, hæc fingere augurem, ut inglorius domi maneret, ac fortium virorum impetus retardaret: interea Tydea et Polynicem inultos fore. Nocte diremta jurgia. At Argia summo mane patrem adit, ejusque genibus advoluta dicit se questus mariti amplius ferre non posse: generi afflictis rebus succurrat: Thersandro nepoti aliquando pudori fore, si filius exulis haberetur: unicum remedium bellum esse. Adrastus filiam osculatus bonum animum habere jubet: moras salutares: bello consuli provida cunctatione: maritum consolaretur: omnia feliciter successura.

At non Aoniæ moderator perfidus aulæ,
Nocte sub ancipiti, quamvis humentibus astris

Verum perjurus regiæ Thebanæ princeps non fruitur quiete somni in anxia nocte,

---

Sequens hujus libri Argumentum exhibent duo optimi codd. Barthiani, totidem Behott. Put. Lactant. aliique Glossographi, cum edd. Venett. Rom. Lindenbrog. Cruc. et Barth.

Perfidus interea missorum sera virorum
Tempora dum queritur, dum spectat colla recisa
Tydeos invisi: tunc tanta ex cæde relictus
Advenit Hemonides sociorum funera pandens.
Jupiter hinc Martem stimulis flammavit amaris
Spargeret ut Thebis, Argisque, incendia belli.
At Venus Harmonien memorat Thebasque tuetur.
Tunc duo gliscentes pugnæ præsagia vates
Explorant Divos, cernuntque instare futuras
Crudeli populo strages, sed dicere mussant.
Hic ferus insistit Capaneus, bellumque lacessit
Vociferans, spernitque Deos, sociosque fatigat.

Versu 2. optimæ Barthii membranæ: *dum epeat;* unde ille: *dum expectat.* Versu 4. ed. Barthii, *Hermonides.* Vs. 5. Codex Barthii *armavit amaris.* Vs. 7. Optimæ ejusdem membranæ, *Harmoniam;* unus Behot. *Hermionen;* alter, *Hermionam;* edd. vett. *Hermonien.* Vs. 8. *Tunc duo licentes* optimæ Barthii membranæ; *elicentes* alii codd. *gliscentis* unus Behot. *sciscentes* conj. Barthius. Vs. 10. *Crudelis* unus Behot. *Crudeles* alter ejusdem; *Crudelis belli strages* margo ed. Barth. ex manuscriptis.

1 Put. *perfidus oræ.*—4 ' Optimæ et antiquissimæ membranæ et hic nobis

NOTÆ

1 *Aoniæ*] Thebanæ. *Perfidus*] Vel ob negatum Polynici contra fidem regnum, vel ob paratas contra jus gentium legato insidias.

2 *Ancipiti*] Non nox anceps, sed Eteocles. *Humentibus*] Non ipsa astra humida sunt, sed nox, in qua apparent.

Longus ad Auroram superet labor, otia somni
Accipit: invigilant animo, scelerisque parati
Supplicium exercent curæ: tunc plurima versat
Pessimus in dubiis augur timor: Hei mihi! clamat,
Unde moræ? (nam prona ratus, facilemque tot armis
Tydea, nec numero virtutem animumque rependit)
Num regio diversa viæ? num missus ab Argis
Subsidio globus? an sceleris data fama per urbes
Finitimas? paucosne, pater Gradive, manuve
Legimus indecores? at enim fortissimus illic
Et Chromis, et Dorylas, et nostris turribus æqui
Thespiadæ totos raperent mihi funditus Argos.
Nec tamen ille meis, reor, impenetrabilis armis,
Ære gerens solidoque datos adamante lacertos,

quanquam magna opera restet madidis sideribus usque ad lucem. Solicitudines mentem ejus cruciant, nec sinunt dormire, et patrati criminis pœnas exigunt. Tunc metus, qui pessimus vates est in incertis, plura volvit. Heu me, vociferatur, unde cunctantur? (nam arbitratus erat Tydeum facile a tot armatis occidi posse, nec æquiparat virtutem et animum multitudini,) an regio habet varia itinera? an cuneus Argis missus est ejus auxilio? an sparsus rumor insidiarum per vicinas civitates? Assumsimusne, Mars pater, paucos, et factis inglorios? attamen in hoc agmine erant magnanimus Chromis, et Dorylas, ac Thespiadæ; æquales proceritate ac robore corporis nostris turribus, tollerent mihi totos Argos a fundamentis. Nec tamen ille, ut puto, impervius venerat meis telis, quamvis ferret brachia composita ex

veritatem, multis sæculis obliteratam, ostendunt. Clare enim scribunt: *scelerique paratæ.*' Barth. *scelerusque peracti* unus Behot. Postremæ literæ fuerant reconcinnatæ alio stylo; apparebat tamen ita primum fuisse exscriptum. *peracti* habet etiam Daum. in margine.—12 Alter Behot. *fortissimus illuc.*—16 ' Melius optimæ membranæ, *solidove.*' Barth. Nic. Heinsius in

NOTÆ

4 *Invigilant animo, scelerisque parati Supplicium exercent curæ*] Prima enim nostri sceleris pœna est cogitatio. Juvenalis Sat. XIII. initio: ' Prima hæc est ultio quod se Judice nemo nocens absolvitur, improba quamvis Gratia fallacis prætoris vicerit urnam.' *Invigilant*] Claudianus in Rufinum: ' Neque enim patiuntur sæva quietem Crimina.' *Scelerisque parati*] In legatum.

6 *Pessimus in dubiis augur timor*] In dubiis enim prona timori in pejus est fides.

9 *Argis*] Vide Theb. I. 325.

10 *Sceleris*] Violatæ legationis.

11 *Gradive*] Martem sævientem, bellum ac cædes spirantem, vocabant ' Gradivum ' Romani: eundem vero tranquillum et pacificum, ' Quirinum,' ut docet Sylvest. Aldobrandinus in Comm. lib. I. Instit. Justiniani Imperatoris. Unde vero *Gradivus* dicatur vide Festum.

16 *Ære gerens solidoque adamante*] Imitatur Homerum lib. T. οἱ δ' εἰ

Venerat: heu segnes! quorum labor hæret in uno,
Si conserta manus. Vario sic turbidus æstu
Angitur, ac sese culpat super omnia, qui non
Orantem in mediis legatum cœtibus ense
Perculerit, fœdasque palam satiaverit iras.
Jam pudet incepti, jam pœnitet: ac velut ille
Fluctibus Ioniis Calabræ datus arbiter alno,
Nec rudis undarum, portus sed linquere amicos
Purior Olenii frustra gradus impulit astri;
Cum fragor hyberni subitus Jovis, omnia mundi
Claustra tonant, multusque polos inclinat Orion;

ære, aut ex duro adamante. Heu ignavi! quorum opera in uno occupatur, si ad manus ventum est. Sic torquetur, agitatus diversis motibus, et se in primis damnat, quod non gladio transfixerit legatum in medio conventu loquentem, et non expleverit coram omnibus turpem furorem. Jam pudet, jam pœnitet incepti. Ac, ut gubernator navis Calabræ interceptus in undis Ioniis, nec maris imperitus, sed cui serenus ortus signi Olenii persuasit nequicquam solvere e benigno portu; cum accidit repentinus stridor procellosi aëris, ac omnes cardines orbis strepunt, et plurimus

Advers. lib. I. cap. 6. p. 68. emendat: *solidoque salos.*—18 *Sic conserta* Lang. Laur. Lipsian. Buslid. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *Si conserta* Dan. Put. Petav. optimæ Barthii membranæ, Petrens. Exc. Cantab. Taurin. Burm. uterque Behot. Venett. 3. 4. Rom. Gevart. Grasser. Lindenbrog. Cruc. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. et hanc veram lectionem putat Barthius; et sic conjectabat Bernartius.—20 Unus Behot. *legatum sedibus.*—24 *Nec rudis undarum portus, sed, &c.* Aldd. Colin. Gryph. et Basil. Interpunctionem mutavit Bernartius.—25 Alter Behottianus: *impulit austri.* —27 *Claustra sonant* in quibusdam codd. *Claustra tonant* tamen exhibent Petrens. Exc. Cantab. Taurin. optimæ Barthii membranæ, Dan. Put.

NOTÆ

παγχάλκεος εὔχεται εἶναι. *Neque si totus æreus esse glorietur.* Adamas autem gemmæ species, quæ maximum in rebus humanis pretium habet. *Solido*] Nihil enim durius est adamante. Virgilius ἔτυμον adamantis his versibus inclusit Æn. VI. 'Solidoque adamante columnæ; Vis ut nulla virum, non ipsi exscindere ferro Cœlicolæ valeant.' Plinium vide lib. XXXVII. cap. 4.

23 *Ioniis*] Maris Ionii. *Calabræ*] Calabri populi Calabriæ, quæ pars Italiæ, olim magna Græcia dicta, proxima Siciliæ, a qua exiguo freto dirimitur. Nunc, *Terra di Lavoro.* *Alno*] Alnus arboris species, ex qua naves conficiuntur; unde pro ipsa navi sumitur.

25 *Olenii astri*] Per Olenium astrum intelligit hædos, qui sunt duæ parvæ stellæ in sinistra Erichthonii: in cujus etiam sinistro humero insidet capra Amalthæa, quarum ortum pluviæ sequuntur. *Olenii*] Quod capra Amalthæa apud Æguas, locum proximum Oleno Achaiæ oppido, Jovem lacte nutrisse dicebatur.

27 *Orion*] Orion est sidus australe, triginta duobus stellis conspicuum,

Ipse quidem mallet terras, pugnatque reverti,
Fert ingens a puppe Notus: tunc arte relicta
Ingemit, et cæcas sequitur jam nescius undas:
Talis Agenoreus ductor, cœloque morantem
Luciferum, et seros mœrentibus increpat ortus.
Ecce sub occiduas versæ jam noctis habenas,
Astrorumque obitus, ubi primum maxima Tethys
Impulit Eoo cunctantem Hyperiona ponto,
Ima flagellatis, signum lugubre malorum,
Ponderibus trepidavit humus, motusque Cithæron

Orion concutit cælum; ipse quidem optaret terram, ac enititur redire, sed fortis ventus a puppe impellit: tunc suspirat artis immemor, et ignarus jam sese permittit incertis fluctibus: talis princeps Thebanus, et culpat Luciferum cunctantem in cælo, et Auroram tardam solicitis. Ecce sub tempus, quo currus jam inclinatæ noctis occidit, et obeunt astra, cum Tethys maxima incipit abigere solem morantem in Orientali mari, infima terræ pars tremuit concussu mole, triste indicium calami-

Petav. Lang. Laur. Lipsian. Buslid. Venett. 3. 4. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant.—28 'Scribendum, cum fidelissimo exemplari, *malit*: peccant cum vulgo omnia cetera.' *Barth.*—30 'In optimo illo libro legitur *necius*; quomodo et in aliis libris scriptum inveni.' *Idem.*—31 'Sic optimus etiam codex: et optime quidem: duo alii codices: *cælumque morantem*; quod non probo.' *Idem.* *cæloque morantem* testantur Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. uterque Behot. Petrens. Taurin. Burm. Exc. Cantab. et edd. vett.—33 'In optimo illo exemplari, quo melius certiusque nullum extare arbitror, diserte scriptum est: *occiduæ versus jam.*' Barth.—35 *Impulit*

NOTÆ

et stellato ense fulgens, quod ortu suo et occasu tempestates maximas facit: unde quandoque tanta est tempestas, ut polos cœli concutere ac inclinare videatur.

29 *Tunc arte relicta Ingemit, et cæcas sequitur jam nescius undas*] Imitatus est Lucanum Poëta: 'Et ut victus violento navita Coro Dat regimen ventis, ignavumque arte relicta Puppis onus trahitur.'

31 *Agenoreus*] Thebanus; Eteocles enim ducebat genus ab Agenore. *Cæloque morantem Luciferum*] Quia, ut jam diximus, Lucifer serius omnibus stellis occultatur radiis solis.

33 *Noctis habenas*] Currum Poëtæ tribuunt nocti, ut jam diximus.

34 *Maxima Tethys*] Tethys uxor Neptuni, Fluviorum et Nympharum parens. Declinatur Tethys, Tethyos, ad differentiam Thetidis matris Achillis, cujus nomen declinatur Thetis, Thetidis, et diversimode etiam scribitur. *Maxima*] Propter amplitudinem maris, cujus regina esse traditur: sumitur et pro ipso mari.

35 *Hyperiona*] Hyperion, aliis Solis pater, aliis Sol ipse. Poëtæ pro ipso Sole usurpant. Fabulæ locum dedit, quod Hyperion, ut docet Diodorus, cum esset cœli filius, Solis ac Lunæ cursus monstraverit, ideoque ex ejus filii nomine, fuisse solem 'Helion,' et Lunam, ex filiæ nomine, 'Selenen' vocatam.

Antiquas dedit ire nives. Tunc visa levari
Culmina, septenæque jugo concurrere portæ.
Et prope sunt causæ: gelido remeabat Eoo
Iratus fatis, et tristis, morte negata,
Hemonides: nec dum ora patent, dubiusque notari
Signa dabat magnæ longe manifesta ruinæ,
Planctuque et gemitu: lacrymas nam protinus omnes
Fuderat. Haud aliter saltu devertitur orbus
Pastor ab agrestum nocturna strage luporum,
Cujus herile pecus sylvis inopinus abegit
Imber, et hybernæ ventosa cacumina Lunæ.
Luce patent cædes: domino perferre recentes
Ipse timet casus, haustaque informis arena

tatis, et agitatus Citharon excussit veteres nives. Tunc tecta visa sunt assurgere, et septem portæ impingere ejus cacumini. Et causa prope est. Hemonides regrediebatur frigidi ortus tempore, infensus fortunæ, et mœstus ob sibi denegatum letum. Nondum vultus ejus adhuc cernitur, et vix agnosci potest; suspirando, et sibi tundendo pectus, dabat certissima indicia ingentis cladis: statim enim omnes fletus resperserat. Non secus pastor, amisso herili grege, egreditur e sylva, in quam repentina pluvia, et ventosa cornua procellosæ lunæ eum impulerant, post nocturnam stragem ferorum luporum. Clades die cernitur: ipse metuit hero nuntiare novum casum, et fœdus insperso pulvere implet campos mœstis clamoribus, et horret silen-

in medio cunctantem unus Behot.—42 Dan. *dubiusque negari;* Put. Petav. Lang. Laur. Lipsian. Petrens. Exc. Cantab. Taurin. et optimæ Barthii membranæ, cum Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. &c. *dubiusque notari.*—44 'Scribendum est *protinus*, non *protenus;* 'statim' enim hoc, illud 'porro' designat: et sic notant Grammatici.' *Barth.* At omnes collati codd. et edd. vett. et recentt. habent *protinus.* Ubi Barthius illud *protenus* legerat, non inveni.—45 Unus Behot. *saltu divertitur.*—56 Uterque Behot. *qualis bello;*

NOTÆ

37 *Trepidavit humus*] Tremor terræ semper inter pejora omina numeratus est. *Citharon*] Mons Bœotiæ.

38 *Antiquas*] Nunquam enim nivibus exuitur Cithæron, unde *antiquas* dicit.

39 *Septenæque jugo concurrere portæ*] Septem enim portas habebant Thebæ. *Jugo*] Cithæronis.

40 *Eoo*] Lucifero, ut alibi diximus. *Gelido*] Quia matutinum tempus frigidissimum est.

41 *Morte negata*] Superiori libro de eodem Hemonide: 'Socioque gregi non sponte superstes Hemonides.'

42 *Hemonides*] Hic est, cui Tydeus pepercerat. Vide superiori lib. *Dubiusque notari*] Ob crepusculum.

48 *Hybernæ*] Procellosæ. *Ventosa*] Quia nova luna ventos et procellas excitare solet.

50 *Haustaque informis arena*] Tangit morem veterum, quo, non solum Judæi, quod notum est ex Scriptura

Questibus implet agros, stabulique silentia magni
Odit, et amissos longo ciet ordine tauros.
Illum congestæ portarum ad limina matres
Ut solum videre, (nefas!) nulla agmina circum,
Magnanimosque duces, nihil ausæ quærere, tollunt
Clamorem, bello qualis supremus apertis
Urbibus, aut pelago jam descendente carina.
Ut primum invisi cupido data copia regis:
Hanc tibi de tanto donat ferus agmine Tydeus
Infelicem animam, sive hæc sententia Divum,
Seu fortuna fuit: seu, quod pudet ire fateri,

tium spatiosæ caulæ, et longa serie vocat tauros deperditos. Cum matronæ confertæ ad portas aspexerunt Mæonem solum, (res dira!) et nullas circa eum cohortes, et neminem ex fortibus ducibus, nihil ausæ petere, talem edunt ejulatum, qualis in bello ultimus fit expugnatis urbibus, aut nave jam prope in mare submergenda. Ut primum facultas conveniendi odiosum regem optanti concessa est: Hanc tibi, ait, de tanto numero fortis Tydeus dat infortunatam animam, sive hæc Deorum mens fuit, seu fortuna, sive, quod dicere erubesco, inexpugnabilis forti-

alterum ordinem servant Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Lipsian. Buslid. Taurin. Petrens. Exc. Cantab. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Grasser. Lindenbrog. Cruc. et recentt.—57 'Aliis editur: *discedente carina;* sed contra optimos libros.' *Barth.* Illud *discedente* nusquam inveni; lectionem nostram certe exhibent Aldd. 1. 2. Colin. Gryph. 1. 2. Basil. Plant. 1. 2. Gevart. Grasser. Lindenbrog. Cruc. Amstel. et Gronov. eamque testantur Petrens. Exc. Cantab. Taurin. Dan. Put. Petav. uterque Behot. Lang. Laur. Lipsian. et Buslid.—58 *Ut plurimum* Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *Ut primum* Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Lipsian. Buslid. Taurin. Petrens. Exc. Cantab. omnes Barthiani, Venett. 3. 4. Rom. Plant. Gevart. Grasser. Lindenbrog. Cruc. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—61 Petav. Behot. 2. in margine, Petrens. Venett. 3. 4. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Grasser. Lindenbrog. et Cruc. *ore.* 'Minime mutanda scriptura. In optimis membranis superest vera hæc lectio: in aliis *ira*, vel *ora*, clare scriptum legitur, pleonasmi elegantia libra-

NOTÆ

sacra, sed Græci ac Romani in luctu se pulvere conspergebant. Noster passim: lib. VI. 'Sedet ipse exutus honoro Vittarum nexu genitor, squalentiaque ora Sparsus et incultam ferali pulvere barbam.' Virgilius Æn. X. de Mezentio in morte Lausi: 'Agnovit longe gemitum præsaga mali mens: Canitiem multo deformat pulvere.' Seneca Tragicus Troade: 'Solvite crinem, per colla fluant Mœsta capilli, tepido Trojæ Pulvere turpes, paret exertos Turba lacertos.

52 *Longo ordine*] Ut notet taurorum multitudinem.

55 *Nihil ausæ quærere*] Manifestam enim his signis agnoverant cladem.

61 *Pudet ire fateri*] Sic vetus Cantabrigiensis: bene. *Ore*, vel *ira*, habent quædam editiones. Infra: 'Vo-

Vis invicta viri: vix credo et nuntius, omnes,
Procubuere omnes: noctis vaga lumina testor,
Et socium manes, et te mala protinus ales
Qua redeo, non hanc lacrymis meruisse, nec astu
Crudelem veniam, atque inhonoræ munera lucis.
Sed mihi jussa Deum, placitoque ignara moveri
Atropos, atque olim non hæc data janua leti
Eripuere necem: jamque ut mihi prodiga vitæ
Pectora, et extremam nihil horrescentia mortem
Aspicias; bellum infandum ominibusque negatam

tudo Herois. Vix credo, qui refero. Cuncti, cuncti ceciderunt. Juro per errantia noctis sidera, et umbras comitum, et te, læva avis, qua protinus revertor, me non obtinuisse fletibus, nec fraude, hanc sævam clementiam, et hoc donum ignominiosæ vitæ: sed decreta numinum, et inflexibilis Atropos, et hic exitus vitæ a fatis non destinatus hanc mortem mihi ademere. Et jam cerne, ut mihi sit animus contemtor vitæ, et, ut non expaveat supremum letum, excitasti scelestum bellum,

••••••••••••

riis non intellecta.' *Barth.* Omnes codd. Gronovii, Dan. Put. Lang. Laur. Lipsian. Buslid. et Petrens. in margine, *ira;* unde amicus quidam Gronovii, *ire.* Hoc habent Exc. Cantab. etiam Petrens. in margine.—62 'Scitior obvenit lectio, quæ est in optimo manuscriptorum: *vix credo ego nuntius.* Mihi etiam ad nuntiandam rem superstite relicto incredibilia narrare videor.' *Barth.*—67 'Inscite nonnulli codd. *placitosque.*' Barth. Non ita certe Petrens. Exc. Cantab. Taurin. Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Lipsian. Buslid. et uterque Behot.—70 Marklandus ad Sylv. III. 5. 10. emendat: *extremam nihil horrescentia sortem.*—71 Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. optimæ Barthii membranæ, Venett. 3. 4. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Grasser. Lindenbrog. Cruc. et Amstel. *cunctisque negatam;* nonnulli codd. *omnibusque negatam;* uterque Behot. *omnibusque negatum;* et sic ex codd. suis restituit Gronovius: ita quoque Petrens. et Exc. Cantab. Marklandus ad Sylvas, loco modo laudato, emendat: *ominibusque negantem.*

NOTÆ

bis ventura atque omne quod ultra est, Pandere mœstus eo.' Potest et legi, *quod rubet ira fateri.*

63 *Vaga lumina*] Vel stellas intelligit absolute, vel Planetas.

64 *Et te mala ales*] Ales hic pro augurio sumitur. Augur enim erat Mæon. 'Ales' autem fœminino genere significat malum augurium, ut Horatius Ep. x. 'Mala soluta navis exit alite.' Masculino vero bonum significat, ut Virgilius Æn. XII. 'Namque volans fulvus Jovis ales in æthra.'

67 *Placitoque ignara moveri Atropos*] Atropos, una e Parcis. Fatum enim ineluctabile.

69 *Prodiga vitæ*] Ut prodigus, qui dissipat patrimonium, sic prodigus vitæ, qui non terretur morte, sed vitam læto animo profundit.

71 *Ominibusque negatum*] Aliæ editiones habent *cunctisque.* Sic fecerunt, ait Gronovius, ex *omnibusque,* quod in vetustis etiam reperimus, cum debuissent legisse *ominibusque,* quod et habent optimi, et erat proclive conjicere, ex Virgilii Æn. VII.

Movisti, funeste, aciem, dum pellere leges,
Et consanguineo gliscis regnare superbus
Exule. Te series orbarum excisa domorum
Planctibus assiduis, te diro horrore volantes
Quinquaginta animæ circum noctesque diesque
Assilient: neque enim ipse moror. Jam moverat iras
Rex ferus, et tristes ignescunt sanguine vultus.
Inde ultro Phlegyas et, non cunctator iniqui,
Labdacus (hos regni ferrum penes) ire, manuque

abominande, et certamen auguriis vetitum, dum percupis jura violare, et superbus, germano extorre, dominari. Quinquaginta virorum umbræ, quorum morte series orbarum familiarum abrupta est, circum te volantes horrendo clangore, diu noctuque te impetent continuis querelis. Neque enim ipse illis superero. Barbarus princeps jam excitaverat furorem, et mæsta ejus facies rubore ardebat. Phlegyas et Labdacus, ad malum promtus, (hi præerant copiis regiis,) se movent ad eum ex aula vi re-

—73 Grævius Nicolao Heinsio Syllog. Epist. Tom. IV. p. 101. legendum putat: *gestis regnare.* Hoc citat etiam Lindenbrogius ex codice Put.—75 'In optimo libro minus bene legitur: *et diro horrore,* cum glossa: '*volantes,* circa tuos oculos.' *Barth.*—79 *Inde ultor* unus Behot.—80 Veram horum verborum sententiam turbare veniunt nonnullæ membranæ, in quibus scriptum conspicitur: *ferri regnum penes.*' Barth. Lectionem nostram servant Lipsian. Lang. Laur. Buslid. Dan. Put. Petav. uterque Behot. et omnes edd.—81

NOTÆ

'Ilicet infandum cuncti contra omina bellum.' Decebat autem hoc dicere augurem, de quo præcedente lib. vs. 692. 'Ille hæc præviderat omina doctus Aëros.' Ita enim restituit idem Gronovius e scriptis. Hoc lib. vs. 525. 'Clara regione profundi Ætheros,' ubi vulgo, 'Ætheris.' Sic alibi 'Hesperos,' 'Tityos,' et plura ejusmodi.

73 *Gliscis*] 'Gliscere' prima sua notione significat 'crescere,' sed et pro 'vehementer desiderare' sumitur, ut hic Statius, etiam alibi, usurpat pro 'exultare:' lib. VIII. 'Spectat atrox hostile caput, gliscitque tepentis Lumina torva videns.'

74 *Series excisa*] Ob spem posteritatis, quæ genus propagaret, sublatam.

75 *Planctibus assiduis, &c.*] Veteres credebant umbras injuste occisorum redire, et nocturno tempore, vel homicidas, vel eos, qui causa suæ mortis fuerant, vexare, terrere, ac persequi. Inde Virgiliana Dido lib. IV. 'Omnibus umbra locis adero, dabis improbe pœnas.' Horatius Ep. V. 'Quin, ubi perire jussus expiravero, Nocturnus occurram Furor, Petamque vultus umbra curvis unguibus, (Quæ vis Deorum est Manium,) Et inquietis assidens præcordiis Pavore somnos auferam.'

76 *Quinquaginta animæ*] Se in eo ponit numero Mæon, quia mori jam destinaverat.

78 *Et tristes ignescunt sanguine vultus*] Ut fit in ira.

Proturbare parant: sed jam nudaverat ensem
Magnanimus vates; et nunc trucis ora tyranni,
Nunc ferrum aspectans, Nunquam tibi sanguinis hujus
Jus erit, aut magno feries imperdita Tydeo
Pectora: vado equidem exultans, ereptaque fata
Insequor, et comites feror expectatus ad umbras.
Te Superis, fratrique. Et jam media orsa loquentis
Abstulerat plenum capulo latus: ille dolori
Pugnat, et ingentem nixu duplicatus in ictum
Corruit, extremisque animæ singultibus errans
Alternus nunc ore venit, nunc vulnere sanguis.
Excussæ procerum mentes, turbataque mussant
Concilia: ast illum conjux, fidique parentes

pellendum: sed fortis augur jam strinxerat gladium, et nunc respiciens vultum truculenti regis, nunc ensem: Nunquam, ait, tibi potestas erit in hanc vitam, nec percuties pectus servatum ab ingenti Tydeo. Eo quidem lætus, et curro ad denegatam mortem, et vado expectatus ad manes sociorum. Te superis et germano relinquo puniendum. Et jam in medio hoc sermone latus sibi ense transfixerat capulo tenus. Ille dolori resistit, et magna vi se curvans in magnum ictum labitur, et cruor vagus supremis vitæ singultibus vicissim nunc ore, nunc plaga effunditur. Consternati sunt optimatium animi, et perculsus conventus silet. Illum autem cari parentes,

Perturbare unus Behot.—83 'Scitius dictum, quam si *aspiciens* dixisset.' *Barth.* —88 *Absciderat plenum* codex Put.—89 'Aliis collati codd. *nisu;* eo modo et optimus; nec aliter scriptum Papinio; etsi utrumque constet exemplo Virgiliano.' *Barth.* Uterque Behot. Put. Dan. Lang. Laur. Lipsian. Buslid. Venett. 3. 4. et Rom. *nisu;* Petav. Petrens. Taurin. Exc. Cantab. Burm. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Grasser. Lindenbrog. Cruc. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *nixu.*—91 *Alternis* unus Behot. In quibusdam scriptis: *ore ruit.* Voces *veit* et *ruit* facillime commutentur.—92

NOTÆ

84 *Imperdita*] Hæc vox Virgilio prius usurpata Æn. x. 'Et vos, o Graiis imperdita corpora Teucrum.' Silio etiam lib. x.

85 *Erepta*] Bene *erepta*, quia mori cum sociis cupiverat.

87 *Te Superis, fratrique*] Ellipsis: deest enim 'relinquo puniendum,' quasi festinus in vulnere orationem absolvere non potuerit. *Loquentis*] Supple sui.

88 *Abstulerat*] Aliqui codices, *Absciderat. Plenum capulo*] Tanta vi ensis adactus fuit, ut etiam capulus vulnus intraverit. *Dolori Pugnat*] Contra dolorem, ne putaretur sentire, cum moritur.

89 *Duplicatus in ictum*] Quod recipiendo ferro sese incurvaret, ac ensi occurreret.

92 *Mussant*] Bene. Nulla enim sub tyrannis loquendi libertas.

Servantem vultus, et torvum in morte peracta,
Nec longum reducem lætati, in tecta ferebant.
Sed ducis infandi rabidæ non hactenus iræ
Stare queunt: vetat igne rapi, pacemque sepulcri
Impius ignaris nequicquam manibus arcet.
Tu tamen egregius fati, mentisque, nec unquam
Indignum passure situm, qui cominus ausus
Vadere contemtum regis, quaque ampla veniret

et uxor, non diu gavisi ejus reditu, domum portabant, ferociam quam habuerat in vultu retinentem, et adhuc minantem morte obita. Sed rabidus furor scelesti tyranni hactenus sisti non potest. Prohibet impius corpus cremari, et quietem tumuli frustra adimit umbris non curantibus. Tu tamen eximia sorte et animo, et nunquam laturæ immeritam oblivionem, qui iram regis ausus es cominus contemnere, et

Concussa pro v. l. in codice Barthiano.—94 'Voculam *in* non agnoscunt omnium præstantissimæ membranæ.' *Barth.*—95 *Non longum* Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. uterque Behot. omnes Barthiani, Gronovii, Burm. Taurin. Petrens. Exc. Cantab. Venett. 3. 4. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Grasser. Lindenbrog. Cruc. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *Nec longum* sola Bipontina, unde nescio.—96 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. nonnulli Barthiani, unus Behot. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. et Grasser. *rapidæ;* optimæ Barthii membranæ, alter Behot. Dan. Put. Petav. Venett. Rom. Lindenbrog. Cruc. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *rabidæ.*—100 *Sic dignum* Dan. Put. Petav. Venett. Rom. Lindenbrog. et Cruc. inclusis parenthesi vocibus; *Si dignum* uterque Behot. sed in altero τὸ i ductum erat per lituram; *Indignum* Lang. Laur. Lipsian. Buslid. Petrens. Burm. Taurin. Exc. Cantab. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Grasser. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. 'Sic habent etiam optimæ membranæ, nec minus aliæ. Nulla mutatione opus est.' *Barth. comminus* Aldd.—101 'In nonnemine librorum invenio *regem;* quomodo scribi voluit Joannes Barclaius; quod minime absurdum sonat. Nihil tamen temere mutaverim.' *Barth.* Unus Behot. *regem;* alter Behot. *reges;* Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Lipsian. Buslid. Taurin. Petrens. Exc. Cantab. Burm. Venett. Rom. Aldd. Colin.

NOTÆ

94 *Servantem vultus, et torvum in morte peracta*] Sallustius de Catilina: 'Ferociam, quam vivus habuerat, in vultu retinens.' *Morte peracta*] Sic Plinius lib. III. Epl. 14. 'Immobilis et extentus fidem peractæ mortis implevit.' Id est, quod omnino mortuus esset.

95 *Nec longum reducem lætati*] Quia se statim occidit.

97 *Pacemque sepulcri*] Veteres credebant animas eorum qui ferro perierant, et qui insepulti remanebant, vagari, et inquietas esse. 'Centum errant annos.' Vide Theb. II. 295.

98 *Ignaris nequicquam manibus*] Hoc secundum Epicureos, qui animam cum corpore perire sentiebant. 'Facilis jactura sepulcri.'

100 *Indignum passure situm*] Imitatur Virgilium Æn. IX. 'Si quid mea carmina possunt, Nulla dies unquam memori vos eximet ævo.'

Libertas sancire viam; quo carmine dignam,
Quo satis ore tuis famam virtutibus addam,
Augur amate Deis? non te cœlestia frustra
Edocuit, lauroque sua dignatus Apollo est:
Et nemorum Dodona parens, Cyrrhæaque virgo
Audebit tacito populos suspendere Phœbo.
Nunc quoque Tartareo multum divisus Averno
Elysias, i, carpe plagas: ubi manibus axis
Invius Ogygiis, nec sontis iniqua Tyranni
Jussa valent: durant habitus, et membra cruentis

monstrare, quo magna libertas progredi potest; quibus versibus, et quibus satis disertis verbis, o vates dilecte numinibus, tuas virtutes donabo merita fama? Non te Apollo incassum erudiit doctrina cælestium, et ornavit sua lauro. Et Dodona sylvarum mater, et puella Cyrrhæa tenebit suspensas gentes, Phœbo, qui per te loquebatur, obmutescente. Nunc quoque longe separatus ab Averno Tartareo, i, capesse Elysias regiones, ubi est cælum inaccessum umbris Thebanis, et ubi nihil possunt perversa imperia nocentis regis. Vestes et artus manent illæsi a ferocibus

Gryph. Basil. Plant. Gevart. Grasser. Gronov. &c. *regis*. Pro *quoque*, (quod exhibent optimæ Barthii membranæ, Petrens. Exc. Cantab. Taurin. Burm. uterque Behot. Put. Petav. Dan. Lindenbrog. Cruc. Gevart. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.) editio Ald. 1. præfert, qq̃, i. e. *quanquam*, ut in Lang. Laur. Lipsian. Buslid. Ald. 2. Colin. Gryph. 1. 2. Basil. Plant. et Grasser. Vide Gulielmum Canterum in Nov. Lect. lib. II. cap. 8.—106 In optimis Barthii membranis: *Dodona potens;* in omnibus vero aliis et edd. vett. *Dodona parens*.—107 *Gaudebit tacito* legendum docet Marklandus ad Sylv. I. 3. 57.—109 'Optimus liber: *Elysias tu carpe plagas;* quod magis placet; opponit enim unum omnibus Thebanis, quare speciatim compellat.' *Barth.*—111 'Melior omnino scriptura in memorabili illo libro est, qui infinitis locis hunc auctorem meliorem facit, et sibi restituit: *durent habitus*

NOTÆ

105 *Lauroque*] Vates enim, ut ministri Apollinis, gerebant lauream tanquam insigne suæ artis: quia laurus Apollini sacra erat.

106 *Et nemorum Dodona parens*] Intelligit Dodonæum oraculum vetustissimum omnium, a Pelasgis constructum. Primo quercum, deinde duas columbas, lebetes etiam oracula dedisse aiunt. De origine hujusce oraculi, ac Hammonis, vide Herodotum lib. I. Strabonem lib. VII. Homerum Odyss. Ξ. Plutarchum Pyrrho, Philostratum Dodone, et Pausaniam Achaicis, Phocicis, et Arcadicis. *Cyrrhæaque virgo*] Intelligit Apollinis oraculum apud Cyrrham in Phocide, cui virgo præsidebat. Mens: Otia habebunt oracula te mortuo, hoc est propter tuum interitum conticescent.

108 *Tartareo Averno*] Avernus et Tartarus, loca apud Inferos, ubi puniuntur nocentes.

109 *Elysias plagas*] Intelligit Elysios campos, ubi pii degebant.

110 *Ogygiis*] Thebanis.

Inviolata feris, nudoque sub axe jacentem
Et nemus, et tristis volucrum reverentia servat.
At nuptæ exanimes, puerique, ægrique parentes
Mœnibus effusi per plana, per invia, passim
Quisque suas avidi ad lacrymas miserabile currunt
Certamen: quos densa gradu comitantur euntes
Millia solandi studio: pars visere flagrant
Unius acta viri, et tantos in nocte labores.
Fervet iter gemitu, et plangoribus arva reclamant.
Ut vero infames scopulos, sylvamque nefandam
Perventum, ceu nulla prius lamenta, nec atri
Manassent imbres, sic ore miserrimus uno
Exoritur fragor, aspectuque accensa cruento

belluis, et sylva et mæstarum avium reverentia custodit illum extensum sub aperto aëre. Afflictæ autem conjuges, et pueri, ac infirmi parentes, ex urbe erumpentes per montes et per campos deploranda æmulatione, passim currunt festini ad suos quisque fletus: quos multa millia sequebantur consolandi gratia. Pars videre ardet facta unius viri, et tantam operam in una nocte. Via æstuat suspiriis, et campi resonant planctibus. Ut vero perventum est ad funestas rupes, et iniquum nemus, ut si nulli prius fuissent ejulatus, nec amaræ lacrymæ fluxissent, sic clamor lamentabilis ore uno editur, et multitudo efferata sanguineo spectaculo in rabiem

. . . . *reverentia servet.*' Idem.—113 'Incongruum adhuc, et meo animo non satisfacit *τὸ nemus:* quorsum enim hujus mentio, si sub aëre nudo jaceat, et quomodo *nemus* eum *servet?* Nihil hic juvant membranæ, nec ulla varietas infuit illis etiam quas alii hactenus contulerunt. An scribendum: *Et pecus,* nimirum mansueta animata, cum de feris et avibus modo fuerit locutus? An scitius arbitretis: *Et metus,* horror nimirum quidam et religio? Sane nemoris mentio mihi suspectissima merito suo manet. In *metus* scriptionem consentire videtur nobis Lutatius. Omnino verum est *metus* scripsisse Papinium.' *Idem.* Unus Behot. inverso ordine: *volucrum tristis.*—115 Optimæ Barthii membranæ, Behot. 2. Lang. Laur. Lipsian. Buslid. Petrens. Exc. Cantab. Venett. et Rom. *per avia;* Put. Petav. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. Gevart. et Grasser. *per ardua;* Behot. 1. Dan. codex Rottendorphianus, Taurin. Burm. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *per invia.* 'Mihi tamen melius aliorum alii sapere videntur, qui legunt: *per plana, per aspera;* quæ oppositio recta est.' *Barth.* Vide Theb. I. 197. II. 555. et III. 262.—118 In uno codice Barthii: *pars visere certant.*—120 'Verissima lectio, sonum rei exprimens, membranis etiam optimis fir-

NOTÆ

116 *Suas ad lacrymas*] Id est, quas de suis habituri sunt.

121 *Infames*] Vel propter Sphingem, quæ hic sedem habuisse dicitur, ut vidimus libro præcedente; vel propter tot cædes a Tydeo factas. Ut Horatio I. Od. 3. 'Infames scopulos Acroceraunia,' naufragiis scilicet.

122 *Ceu nulla prius lamenta*] Tam triste enim spectaculum renovavit lacrymas.

Turba furit: stat sanguineo discissus amictu
Luctus atrox, cæsoque invitat pectore matres.
Scrutantur galeas frigentum, inventaque monstrant
Corpora, prociduæ super externosque, suosque.
Hæ pressant in tabe comas, hæ lumina signant,
Vulneraque alta replent lacrymis: pars spicula dextra
Nequicquam parcente trahunt, pars molliter aptant
Brachia trunca loco, et cervicibus ora reponunt.
At vaga per dumos, vacuique in pulvere campi,
Magna parens juvenum, gemini tunc funeris, Ide,
Squalentem sublata comam, liventiaque ora
Ungue premens, nec jam infelix miserandaque, verum

vertitur. Crudelis Luctus adest laceratis cruentis vestibus, et sibi pectus percutiendo matres provocat. Rimantur cassides rigentium, et ostendunt reperta cadavera, prostratæ super suos, et alienos. Hæ premunt crines in sanie, hæ claudunt oculos, et replent fletibus profundas plagas. Pars spicula avellunt manu frustra indulgente: pars leviter restituunt locis suis amputatos lacertos, et collis capita rejungunt. At Ide errans per vepres, et in arena spatiosi agri, nuper florens genitrix adolescentium; tunc duorum cadaverum, habens erectos sordidos capillos, et unguibus dilanians plumbeum vultum suum, et nec jam infortunata, ac miseratione digna vide-

mata. In aliis minus bene: *arva resultant.*' Barth.—129 Uterque codex Behot. *Heæ pressant in tabe comas, heæ.*—130 'In optimo codice est *alto rigant;* non tamen mutarim illud.' *Barth.* Put. habet etiam: *alta rigant;* in aliis vero codd. *alta replent.*—134 Unus Behot. *gemini nunc funeris.*—136

NOTÆ

125 *Stat sanguineo discissus amictu Luctus atrox*] Hoc totum Poëtice: introducitur enim Luctus scissis vestibus, et sibi tundens pectus, quia solebant veteres in luctu vestes discindere, ac sibi pectus percutere.

129 *Hæ pressant in tabe comas*] Ut sanguinem nimirum illum servent ad perpetuam luctus memoriam. Ita lib. XII. de Argia: 'Pressumque comis ac veste cruorem Servatura legit.' Sic apud Tacitum Ann. XVI. de Plauti uxore: 'Cruentam ejus cervicem amplexa, servabat sanguinem et vestes respersas.' *Lumina signant*] Propinquiores et cariores hoc officio claudendi oculos functi.

131 *Nequicquam*] Quia mortuis nullus sensus est. *Pars molliter aptant Brachia trunca loco, &c.*] Mos in funeribus observatus, ut membra in naturalem locum reponerentur, ac decentiori modo, quam fieri poterat, corpora componerentur.

134 *Juvenum*] Hos præcedente libro Thespiades vocat. *Ide*] Mater Thespiadarum.

135 *Liventiaque ora Ungue premens*] In luctu veteres sibi comas rumpebant, et vultum dilaniabant unguibus.

136 *Nec jam infelix miserandaque*] Supple, videtur. Contrarium in Nealce Hippomedontis uxore Theb. XII. 'Post aspera visu Ac deflenda tamen digno plangore Nealce Hippomedonta ciens.'

Terror inest lacrymis, per et arma et corpora passim
Canitiem impexam dira tellure volutans,
Quærit inops natos, omnique in corpore plangit.
Thessalis haud aliter bello gavisa recenti,
Cui gentile nefas hominem revocare canendo,
Multifida attollens antiqua lumina cedro,
Nocte subit campos, versatque in sanguine functum
Vulgus, et explorat manes, cui plurima busto
Imperet ad Superos: animarum mœsta queruntur
Concilia, et nigri pater indignatur Averni.
Illi in secessu pariter sub rupe jacebant
Felices, quos una dies, manus abstulit una,
Pervia vulneribus media trabe pectora nexi.

tur; verum horror inest fletibus, et passim volvens incomtam caniciem in cruento solo, orba scrutatur per arma et per cadavera filios, et luget super omne corpus. Non secus saga Thessala læta prælio recenti, cui patrium est crimen suscitare mortuos carminibus, erigens multifidam facem super veterem cedri ramum, noctu peragrat agros, volutatque in cruore exanimem populum, et inter mortuos quærit, quam umbram ad superos evocet, et cui jubeat multa dicere: tristes turbæ animarum dolent, et dominus atri Averni irascitur. Sternebantur una sub scopulo in remoto loco, fortunati, quos eadem dies, ac eadem manus rapuit, conjunctos medio

Igne tremens pro v. l. profert Lindenbrogius, unde nescio.—137 Dan. Put. Petav. uterque Behot. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. Gevart. et Grasser. *perque arma*; codd. Barthiani, Burm. Taurin. Petrens. Exc. Cantab. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *per et arma*.—141 Put. Laur. Lipsian. et nonnulli Barthiani, *renovare*; quod ille non probat.—148 ' In optimo codice non *abstulit*, sed claris literis *obtulit* legitur.' *Barth.* Vide Nic. Heinsium ad

NOTÆ

139 *Natos*] Thespiadas. *Omnique in corpore plangit*] Contra Theb. XII. ' Ruunt planctu pendente, et ubique parato.'

140 *Thessalis*] Supple, saga. *Bello gavisa recenti*] Ob copiam corporum.

141 *Gentile nefas*] Thessalæ enim mulieres magiam omnes exercere creditæ, hancque artem a majoribus accepisse; unde *gentile nefas*.

142 *Cedro*] Tæda ex cedro facta. *Multifida*] Id est, in modum spicarum incisa, quo facilius flammam concipiat. Veteres ' inspicare ' dicebant. Virgilius Georg. I. ' Ferroque faces inspicat acuto.'

145 *Queruntur*] Subintellige, inquietari.

146 *Nigri pater Averni*] Pluto rex Inferorum.

147 *Illi*] Thespiadæ.

148 *Felices, quos una dies*] Simul enim mori cupiverant. Vide lib. præcedente vs. 642.

149 *Pervia vulneribus media trabe pectora nexi*] Libro præcedente vs. 637. ' Exit et in fratrem, cognataque pectora ferro Conserit.'

Ut vidit, lacrymisque oculi patuere profusis:
Hosne ego complexus, genitrix, hæc oscula, nati,
Vestra tuor? sic vos extremo in fine ligavit
Ingenium crudele necis? quæ vulnera tractem,
Quæ prius ora premam? vosne illa potentia matris,
Vos uteri fortuna mei? qua tangere Divos
Rebar, et Ogygias titulis anteire parentes.
At quanto melius, dextraque in sorte jugatæ,
Quis steriles thalami, nulloque ululata dolore
Respexit Lucina domum! mihi quippe malorum
Causa labor. Sed nec bellorum in luce patenti

telo per pectora plagis perforata. Ut vidit, postquam oculi ejus usum visus recuperavere, respersis lacrymis: Egone mater hos amplexus, filii, hæc cerno vestra oscula? sic vos solertia sævæ mortis conjunxit in supremo exitu? Cujus plagas prius tangam, cujus vultum prius osculabor? Vosne illæ genitricis vires? vos felicitas ventris mei; qua putabam Superos æquare, et gloria antecedere matres Thebanas. At quanto felicius, et meliori fortuna junctæ, quibus fuerunt infœcundi tori, et quarum Lucina, in dolore invocata, non respexit domum! Mihi quippe partus origo calamitatum est. Quinetiam non spectati in claro certaminum lumine, et

Ovid. Amor. p. 228.—150 'In aliis libris est: *oculi maduere*, insulsissime; quod auctoritate etiam Lutatii nihili esse deprehenditur.' *Barth.*—151 'Majorem emphasim faciunt optimæ membranæ, quæ voculam sive syllabam *ne* omittunt: *Hos ego;* ut facile homo poëticis auribus animadverterit.' *Idem.*—157 *Ah quanto* Lang. Laur. Lipsian. Buslid. Venett. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. et Grasser. *Ha quanto* Lindenbrog. ex codd. suis Dan. Put. et Petav. *At quanto* uterque Behot. omnes Barthiani, Barth. Pe-

NOTÆ

150 *Lacrymisque oculi patuere profusis*] Replentur enim lacrymis oculi, qui, ubi sparsæ fuerint, patent, seu redit usus visus.

152 *Tuor*] Pro tueor. *In fine ligavit*] Supra: 'Media trabe pectora nexi.'

154 *Vosne illa potentia matris, Vos uteri fortuna mei*] Imitatio Virgilii Æneid. I. 'Nate meæ vires mea magna potentia.'

156 *Ogygias*] Thebanas. *Titulis*] Titulus est, quod rei alicui, ut libro, vel operi, vel statuæ superscribitur ad ejus cognitionem. Sumitur aliquando pro laude et dignitate, et pro monumento. *Anteire parentes*] Nioben forte respicit.

158 *Ululata dolore*] Quia parturientes clamant vehementer vi doloris. Vel *ululata*, supple 'Lucina,' quia mulieres in partu invocabant Lucinam.

159 *Lucina*] Quia Lucina præerat partui.

160 *Labor*] Id est, partus. Peperi, ut infelix fierem. *Sed nec bellorum in luce patenti Conspicui factis, æternaque gentibus ausi*] Illud fortasse Homeri habuit ante oculos Statius: Μὴ μὰν ἀσπουδεί γε καὶ ἀκλειῶς ἀπολοίμην, Ἀλλὰ μέγα ῥέξας τι καὶ ἐσσομένοισι πυθέσθαι.

Conspicui factis, æternaque gentibus ausi,
Quæsistis miseræ vulnus memorabile matri;
Sed mortem obscuram, miserandaque funera passi.
Heu quantus furto cruor, et sine laude jacetis!
Quin ego non dextras miseris complexibus ausim
Dividere, et tanti consortia rumpere leti:
Ite diu fratres, indiscretique supremis
Ignibus, et caros urna confundite manes.
Nec minus interea digesta strage suorum

aggressi quæ celebrari debeant a populis, quæsistis plagam, quam infelix mater prædicaret; verum ignobile letum, et deplorandam necem pertulistis. Heu quantus sanguis clam effusus, et sine gloria peritis! Sed non auderem dirimere brachia ab infelicibus amplexibus, et solvere societatem tantæ mortis. Valete semper fratres, et indivisi ultimis flammis, et in urna permiscete dilectos cineres. Nec minus

trens. Exc. Cantab. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—163 Lang. Laur. Lipsian. Buslid. Dan. Petrens. Exc. Cantab. et Gronoviani, *numerandaque funera*; et sic etiam legebat Lactantius: optimæ Barthii membranæ: *funera numerandaque passi*; Put. *miserosaque funera passi*; Petav. uterque Behot. Burm. Taurin. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. et recentt. *miserandaque funera*. Gruterus conjectabat: *mussandaque funera*; vir quidam doctus in Misc. Obss. Tom. I. p. 241. *mærendaque funera*.—164 *Heu tantus* unus Behot.—166 'In manuscripto optimo codice vitiose iterum legitur *lecti*; etsi enim de communi busto poterat intelligi, non videntur ambages in claris verbis quærendæ. Agnoscitur tamen ibi et vulgaris scriptura 'vel *leti*;' quæ sane vera est.' *Barth.*—168 Ald. 1. *cotufundite*

NOTÆ

Ne vero sine studio et sine gloria peream, sed magnum quid cum fecero, quod vel a posteris audiatur.

Bellorum in luce patenti] Publice, honesto interitu, quia nocte occubuerunt, nec luce pugnantes, ubi virtus potuisset videri. Alia querela, quod inglorii nocte perierunt. *Lactantius.*

162 *Miseræ memorabile matri*] Si enim pro patria periissetis, haberet misera mater, quod memorando orbitatem suam solaretur.

163 *Miserandaque*] Scribit Gronovius *numerandaque*. Nec legisse aliter Lactantium constat. Explicat enim: 'Qui inter paucos, nec in magno prælio concidistis.' Conjicit Gruterus legendum *mussandaque*. Quippe ut violatores juris gentium cæsi erant. Sed servanda est vulgaris lectio. Quia viri strenui fortesque in meliori occasione perire debuerant; ideo miseratione digni.

164 *Furto cruor*] Quasi cruor ille gloriæ subtractus et surreptus fuisset.

166 *Tanti*] Tam pii.

167 *Diu fratres*] Quia uno eodemque momento, et simili morte extincti sunt, eundem rogum habituri sunt, cineresque eorum in eadem urna requiescere debent.

Hinc Chthonium conjux, hinc mater Penthea clamat
Astyoche, puerique rudes tua, Phædime, proles
Amissum didicere patrem, Marpissaque pactum
Phyllea; sanguineumque lavant Acamanta sorores.
Tunc ferro retegunt sylvas, collisque propinqui
Annosum truncant apicem, qui conscius actis
Noctis, et inspexit gemitus: ibi grandior ævo
Ante rogos, dum quisque suo nequit igne revelli,
Concilium infaustum dictis mulcebat Alethes:
Sæpe quidem infelix, varioque exercita ludo

interea, ut quisque cadavera suorum composuit, hinc uxor lamentatur Chthonium, hinc genitrix Astyoche Pentheum, et parvi liberi, tua soboles, o Phædime, sciverunt extinctum patrem, et Marpissa sponsum Phylleum; et sorores abluerunt cruentatum Acamanta. Tunc ferro nemora nudant, et amputant vetustum verticem vicini collis, qui viderat ea, quæ nocte contigerant, et gemitus audierat. Ibi Alethes gravis annis, dum unusquisque suo busto non potest abstrahi, verbis solabatur ante pyras miserum cœtum. Sæpe quidem infelix natio nostra, diverso fortunæ ludibrio

manes: si ex codice manuscripto, subest aliquid.—170 *Hinc Chronium* Put. Petav. Dan. uterque Behot. Lang. Laur. Lipsian. Buslid. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Grasser. Lindenbrog. Cruc. et Amstel. *Hinc thonium* omnes Gronovii membranæ; unde ille: *Hinc Chthonium.*—171 *Astyoches* Laud. Laur. Lang. Buslid. Dan. Put. Petav. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. Grasser. Gevart. et Amstel. Gruterus conjectabat: *hinc mater Penthea clamat Astyoche;* quod secutus est Gronovius; nam et bonæ notæ codex manuscriptus ejusdem Gronovii sic habebat. Hinc receptum in Barth. Veen. et Delph. 'Scribe cum optimo libro *Astyoche.*' Barth. *Phedime* Ald. 1.—172 *Marpissaque Pætum* Dan.—173 Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Lipsian. Buslid. uterque Behot. Petrens. Exc. Cantab. Taurin. Burm. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Lindenbrog. Cruc. Grasser. Amstel. Gronov. Veen. et Delph. *Acamanta;* Barthius tamen ex optimis suis membranis legi vult, *Athamanta.* Unus Behot. *levant.*—175 In optimo librorum non *truncant*, sed *nudant* legitur; et 'patefaciunt' exponitur.

NOTÆ

170 *Chthonium*] Vide præcedente lib. vs. 538.

171 *Phædime*] Vide lib. præcedente, vs. 575.

173 *Lavant*] Lavabant enim apud veteres corpora mortuorum et unguebant: tum linteo involutum in lecto ferali deponebant.

174 *Retegunt ferro*] Ad construendos rogos cremandis corporibus occisorum.

175 *Qui conscius actis*] Conscientiam rerum rebus inanimis tribui, exempla passim obvia. Sic 'conscius ignis' Herus amorum lib. VI. 547. et 'conscia templa' lib. VIII. 206. Papinio adhuc nostro.

177 *Suo igne*] Id est, rogo quo corpus sui propinqui comburebatur.

Fatorum gens nostra ruit, Sidonius ex quo
Hospes in Aonios jecit sata ferrea sulcos:
Unde novi fœtus, et formidata colonis
Arva suis: sed nec veteris cum regia Cadmi
Fulmineum in cinerem monitis Junonis iniquæ
Consedit, neque funerea cum laude potitus
Infelix Athamas trepido de monte veniret,
Semianimem heu læto referens clamore Learchum;
Hic gemitus Thebis: nec tempore clarius illo

vexata cecidit, ex quo Sidonius advena sevit ferrea semina in solo Thebano: unde orti insoliti partus, et jugera timenda suis cultoribus. Sed, cum aula prisci Cadmi coacta fuit fulmine in cineres, consiliis injustæ Junonis, et cum miser Athamas, funesta potitus laude, festinus de monte descendit, heu reportans hilari ululatu semivivum Learchum, talis planctus, qualis nunc, Thebis non fuit: nec Tyriæ ædes

—180 *Fatorum gens nostra fuit* codex Rottendorphianus; ita etiam Taurin. et conjectabat Jortinus nostras in Misc. Obss.—182. 183 Idem Jortinus malit: *et formidata colono Arva suo;* cui emendationi favet glossa in codice Burmanni: 'Ipsi Cadmo, qui fuit tunc colonus.' Sed vide Theb. IV. 438.—184 Optimæ Barthii membranæ: *monitu Junonis*, cum glossa: 'Scilicet cum Juno decipit Semelen.'—185 Ald. 1. *funera cum laude.*—187 *Semianimum* unus Behot. *leto* Ald. 1.—188 *Hii gemitus* Taurin. *Hi gemitus* codex Rottendorphianus, ut conj. Jortinus; hoc, diu notatum aliis, Peyraredus explicuit, 'tales gemitus.' *Hic genitus* Laur. Lang. Lipsian. Buslid. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *Hic gemitus* Petrens. Burm. Exc. Cantab. Dan. Put. Petav. omnes Barthiani, uterque Behot. Lindenbrog. Cruc. Ge-

NOTÆ

180 *Sidonius Hospes*] Cadmus a Sidone urbe Phœniciæ *Sidonius* dictus.

181 *Aonios*] Bœotios. *Sata ferrea*] Dentes serpentis, ex quibus prodiit Armatorum seges. Vide Theb. I. vs. 7. et 8.

182 *Novi fœtus*] Milites armati. Vide ibidem. *Fœtus*] Proprie *fœtus*, quia fœtus terræ partus est. Ut Virgilius Georg. I. 'Sic quoque mutatis requiescent fœtibus arva.' *Et formidata colonis Arva suis*] Rationem hujusce rei affert Noster Theb. IV. 439. et sequentibus.

183 *Sed nec veteris cum regia Cadmi Fulmineum in cinerem monitis Junonis iniquæ Consedit*] Tangit fabulam Semeles, quæ monitis fallacis Junonis, quæ sumserat vultum habitusque Beroës ejus nutricis, petit a Jove, ut ad se veniret cum iisdem insignibus, id est, tonitru et fulmine, ac solebat ad Junonem. Sed vix Jupiter intraverat cubiculum Semeles, cum ipsa totaque regia Cadmi conflagravit. *Fulmineum in cinerem Consedit*] Virgilius Æneid. II. 'Omne mihi visum est considere in ignes Ilion.'

185 *Funerea cum laude potitus*] Athamas enim in furore suo leonem occidere credebat, cum sagittis filium Learchum configeret: hincque gloriam consequi sperabat.

186 *Trepido de monte*] Ipse trepidus. Vide Theb. I. 13. *De monte*] In quo filium occiderat.

Phœnissæ sonuere domus, cum lassa furorem
Vicit, et ad comitum lacrymas expavit Agave.
Una dies similis fato specieque malorum
Æqua fuit, qua magniloquos luit impia flatus
Tantalis, innumeris cum circumfusa ruinis
Corpora tot raperet terra, tot quæreret ignes.
Talis erat vulgi status, et sic urbe relicta
Primævique senes, et longo examine matres
Invidiam planxere Deis, miseroque tumultu

ejulavere altius, cum Agave fatigata desiit furere, et ad sociarum fletus exhorruit. Sola dies sortem habuit parem, ac eandem imaginem calamitatis, qua impia Tantali filia superbæ jactantiæ suæ pœnas dedit, cum, circumdata innumeris damnis, tot cadavera e terra tolleret, et tot exstrueret rogos: tales erant res plebis, et sic deserta civitate et longævi senes, et longa turba matronæ sibi pectus plangendo Diis

vart. Grasser. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—189 'In optimo codice non *Phœnissæ*, sed *Phœnices* clare hic comparet.' *Barth.*—191 *Una dies similis facto* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *similis fato* uterque Behot. Petrens. Taurin. Exc. Cantab. Burm. Dan. Put. Petav. Venett. Rom. Lindenbrog. Cruc. Gevart. Grasser. Amstel. Gronov. et recentt. 'Recte emendarunt, *fato;* et sic exemplaria nostra, cum enarratione in optimo: 'Singulari infortunio.'' *Barth.*—192 Optimæ Barthii membranæ, *magnilocos;* Put. *magniloquus.* Unus Behot. *impia fastus.*—194 *Corpora quot raperet terra, tot, &c.* tentabat Marklandus ad Sylv. III. 3. 39.—196 'Sic nostri libri omnes ad unum. Cum tamen de omni ætate verosimilius sit locutum Papinium, quam de solis senibus et matribus, cum clades Niobæa præcipue juvenilium corporum fuerit, insuper habendos omnes omnino codices puto, et scribendum: *Primævique, senes-*

NOTÆ

189 *Phœnissæ*] Thebanæ, quia Thebani Phœnicum coloni. *Vicit furorem*] Id est, furere cessavit.

190 *Ad comitum lacrymas expavit Agave*] Videns enim comitum lacrymas Agave rediit in se, et cognovit se Pentheum filium discerpsisse. *Expavit*] Quia adhuc causam nesciebat.

191 *Una dies similis fato specieque malorum Æqua fuit*] Huic diei scilicet, quo tot cives amisimus.

192 *Qua magniloquos luit impia flatus Tantalis*] Niobe Tantali filia ob numerosam et pulcherrimam sobolem eo superbiæ insolentiæque processit, ut Latonæ præferre se non dubitaverit: unde Dea irata a Diana et Apolline occidendos ejus liberos curavit.

194 *Corpora tot raperet terra*] Niobe enim depingebatur gremium conferta tot natis, dum unumquemque amplecti manibus cupit. *Tot*] Quatuordecim enim habebat liberos, septem mares, septem fœminas. *Tot quæreret ignes*] Ut combureret liberorum corpora. Vide Ovidium Met. VI.

197 *Invidiam planxere Deis*] Veteres in ipso planctu incusabant Deos, et conviciis lacessebant, eosque imi-

Bina per ingentes stipabant funera portas.
Meque ipsum memini (nec dum apta doloribus ætas)
Flesse tamen, gemituque meos æquasse parentes.
Illa tamen Superi. Nec quod tibi, Delia, castos
Prolapsum ad fontes, specula temerante profana,
Heu dominum insani non agnovere Molossi,
Deflerim magis, aut verso quod sanguine fluxit

invidiam fecere, et comitabantur flebili strepitu per magnas portas binas exequias. Ego quoque recordor (etsi mea infantia nondum capax esset doloris) plorasse tamen, et æquasse luctu parentes meos. Hæc tamen Dii fecerunt. Nec id magis deploraverim, quod causa tua, o Delia, heu rabidi canes non agnoverunt herum delatum ad pudicum fontem, ut eum violaret ex impia specula: aut quod regina mu-

que, et longo, &c. Quæ utique vera est lectio.' *Barth.*—201. 202 Marklandus ad Sylv. II. 6. 80. legit: *nec quod te, Delia, castos Prolapsum ad fontes specula temerare.* Codd. Gronovii et Dan. etiam, *temerare.*—203 Put.

NOTÆ

quos, fataque injusta vocabant. *Invidiam* enim *planxit Deis*, qui eorum sævitiam plangendo in odium adduxit. Et in ejusmodi casibus, non solum iniqui Dii vocati, sed eorum templa lapidata, eversæ imagines, contritæ, in publicum abjectæ. Exempla passim obvia apud Poëtas et scriptores. *Invidiam planxere*] Lucanus lib. II. 'Nec defuit aris Invidiam factura parens.'

198 *Bina funera*] Hic Papinius sequitur opinionem eorum, qui quatuordecim liberos dant Niobe: bina enim funera per singulas Thebarum portas, quæ septem erant, efferri dicit. Sed Theb. VI. sequitur Homerum referentem Nioben duodecim habuisse liberos tantum: 'Quo geminis Niobe consumta sagittis Squalida bissenas Sipylon deduxerat urnas.' Consule A. Gellium lib. XX. cap. 6.

199 *Meque ipsum memini (nec dum apta doloribus ætas) Flesse tamen*] Puerorum ea est simplicitas, ut publicum luctum non capiant, neque lugeant nisi imitatione.

201 *Illa tamen Superi*] Supple, fecerunt. Et ascribit iis calamitates gentis Thebanæ supra relatas, et his exemplis, quæ nota erant, miseros parentes ac cognatos solari nititur Alethes. *Delia*] Diana nata in insula Delo.

202 *Specula temerante profana, &c.*] Gronovius scribit *temerare.* Videtur, ait ille, dixisse *ad sacros fontes prolapsum temerare*, ut eos temeraret ac violaret, *specula profana.*

203 *Heu dominum insani non agnovere Molossi*] Tangit fabulam Actæonis, qui cum imprudenter deprehendisset Dianam in fonte Gargaphio lavantem, ab ipsa in cervum conversus est, moxque a canibus discerptus: *Molossi*] Quia Molossia, pars Epiri, præstantissimos canes educabat, qui et eodem nomine, quo gens ipsa, *Molossi* dicebantur. Vide Gratii Cynegeticon vs. 181.

204 *Aut verso quod sanguine fluxit In subitos regina lacus*] Intelligit fabulam, qua Dirce regina Thebarum dicitur alligata fuisse caudæ tauri ab

In subitos regina lacus: sic dira sororum
Pensa dabant, visumque Jovi. Nunc regis iniqui
Ob noxam immeritos patriæ tot culmina cives
Exuimus; nec adhuc calcati fœderis Argos
Fama subit, et jam bellorum extrema dolemus.
Quantus equis, quantusque viris in pulvere crasso
Sudor! io quanti crudele rubebitis amnes!
Viderit hæc bello viridis manus: ast ego doner
Dum licet igne meo, terraque insternar avita.
Hæc senior: multumque nefas Eteoclis acerbat,
Crudelem infandumque vocans, pœnasque daturum.
Unde ea libertas? juxta illi finis et ætas

tato cruore effusa est repente in fontem. Sic volebant Parcarum stamina, et Jovi placuerat. Nunc ob culpam perversi principis amisimus innoxios cives, tot patriæ munimenta: nec adhuc rumor violati pacti Argos pervenit, et jam summas bellorum clades plangimus. Quantus equis, et quantus labor erit bellatoribus in denso pulvere! io quam sæve fluvii rubebitis! Hoc curæ erit juventuti armis maturæ: verum ego, dum licet, tradar meo rogo, et in patrio solo sepeliar. Hæc ait longævus, et multum exaggerat scelus Eteoclis, eum appellans sævum, et scelestum, et supplicium soluturum. Unde tanta libertas? Prope est illi vitæ terminus, et

nihil agnovere.—205 Put. Petav. Dan. Taurin. Burm. Petrens. Exc. Cantab. uterque Behot. *dura;* quod receperunt Lindenbrog. et Cruc. *diri* testantur Lipsian. Lang. Laur. optimus Barthii, Buslid. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Grasser. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. —209 *Fama subit cum jam* nonnulli codd. Barthiani; *et jam* optimæ membranæ, cum aliis omnibus et edd. vett.—211 *Sudor, io quantum* Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Lipsian. Buslid. uterque Behot. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Grasser. Lindenbrog. Cruc. et Amstel. *quanti* omnes fere codd. Gronovii; quod ille recepit, eumque secuti sunt Barth. Veen. et Delph. ita quoque legendum censet Dan. Heinsius ad Claudian. Prob. et Olyb. Cons. 4. Vide Nic. Heins. ad Ovid. Pont. 342.—214 *Etheoclis acerbat* Petrens. Exc. Cantab. Taurin. Burm. omnes Barthiani, etiam optimus: et ita conjectabat Bernartius; ceteri codd. Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Lipsian. Buslid. uterque Behot. cum edd. Venett. Rom. Aldd. Colin.

NOTÆ

Amphione et Zetho, et conversa in fontem sui nominis in Bœotia.

205 *Sororum*] Parcarum.

206 *Nunc regis iniqui, &c.*] Superiores clades attribuit Superis, ut jam diximus: præsentem vero regis crimini.

210 *Quantus equis, quantusque viris in pulvere crasso Sudor*] Horatii imitatio I. Od. 15. 'Eheu quantus equis, quantus adest viris Sudor!'

211 *Quanti*] Priores editiones habent *quantum.* Sed omnes fere Mss. ut observat Gronovius, habent *quanti,* seu quam exuberantes ac restagnantes. Duo in amnibus signa cladium promittit: fore enim ut et crescant, et colore mutato sint.

214 *Acerbat*] Legunt alii, *acervat.*

216 *Juxta illi finis et ætas Tota retro*]

Tota retro, seræque velit decus addere morti.
Hæc sator astrorum jamdudum e vertice mundi
Prospectans, primoque imbutas sanguine gentes,
Gradivum acciri propere jubet. Ille furentes
Bistonas, et Geticas populatus cædibus urbes,
Turbidus æthereas currus urgebat ad arces,
Fulmine cristatum galeæ jubar, armaque in auro
Tristia, terrificis monstrorum animata figuris,
Incutiens: tonat axe polus, clypeique cruenta
Lux rubet, et solem longe ferit æmulus orbis.
Hunc ubi Sarmaticos etiamnum efflare labores
Jupiter, et tota perfusum pectora belli

omnes ejus anni exacti, et cupit tardo leto gloriam adjicere. Creator siderum hæc jamdudum cernens ex alto cælo, et populos hoc primo cruore infectos, imperat Martem ocyus accersi. Ille funeribus deprædatus rabidos Thraces, et oppida Getica, commotus currum accelerabat ad cælestes ædes. Fulgens ejus cassis fulmine cristata erat. Et quatiebat clypeum etiam in auro terribilem, et insculptum horrendis monstrorum imaginibus. Currus sub axe resonat. Scuti lumen sanguineum rutilat, et ejus orbis procul percutit solem, quem æmulatur. Hunc ut Jupiter aspexit adhuc anhelantem opera Sarmatica, et habentem pectus plenum toto belli tumultu: In hoc,

Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. et Cruc. *acervat.*—218 Unus Behot. *jamdudum vertice;* alter *jamdudum in vertice.*—221 Unus Behot. *aut Geticas.*—226 Alter Behot. *eminus orbis.*—227 Aldd. Colin. Gryph. et Basil. *etiamnum ef-*

NOTÆ

Seneca Hippolyto: 'Fortem facit vicina libertas senem.' Ubi 'libertas' significat finem vitæ.

217 *Seræque velit decus addere morti*] Ipsi serum videbatur naturæ lege mori, itaque volebat per virtutem ad mortem properare. Multi veterum sapientum summam gloriam ponebant in contemtu mortis.

219 *Primoque imbutas sanguine gentes*] Qui in hac pugna Tydei cum Thebanis fusus fuerat.

221 *Bistonas*] Bistones, gens Thracia. *Geticas urbes*] Getæ populi Thraciæ. Et hoc dicit Poëta, quod Mars sedem elegerit in Thracia, et quod Thraces et Getæ sint nationes feræ ac bellicosæ.

223 *Fulmine cristatum galeæ jubar*] Galea Martis loco cristarum habebat fulmen impositum. *Armaque in auro Tristia, terrificis monstrorum animata figuris*] Ut majorem terrorem incuterent.

225 *Tonat axe polus*] Incertum utrum poli axem, an currus dixerit; sed rectius pro axe currus sumitur.

226 *Æmulus*] Æquale habens lumen.

227 *Sarmaticos labores*] *Sarmaticos* a Sarmatis Europæ populis supra Thraces et Getas Septemtrionem versus sitis. Vocantur hodie *Poloni, Rutheni,* et *Tartari.*

Tempestate videt: Talis mihi, nate, per Argos,
Talis abi: sic ense madens, ac nubilus ira.
Exturbent resides frænos; et cuncta perosi
Te cupiant, tibi præcipites animasque, manusque
Devoveant: rape cunctantes, et fœdera turba,
Quæ dedimus: tibi fas ipsos incendere bello
Cœlicolas, pacemque meam: jam semina pugnæ
Ipse dedi: remeat portans immania Tydeus
Ausa ducis, scelus et turpis primordia belli,
Insidias, fraudesque, suis quas ultus in armis.
Adde fidem. Vos o Superi, meus ordine sanguis,
Ne pugnate odiis, neu me tentare precando
Certetis: sic fata mihi, nigræque sororum

ait, statu, fili, in hoc statu per Argos incedas, sic madefacto gladio, et sic furore turbidus. Argivi excutiant pigra retinacula, et omnia aversati, te solum exoptent, tibi promtas addicant animas et manus; tardos tolle, et turba fœdera, quæ dedimus. Tibi licet inflammare ad bellum ipsos cœlites, et meam quietem. Jam ipse movi causas prælii. Tydeus redit ferens super corpus atrocia incepta regis, flagitium, et initia fœdi belli, insidias, et dolos, quos vindicavit ense suo. Fac ei credatur. Vos, o Dii, mea serie progenies, ne certate simultatibus, nec contendatis me flectere rogando. Sic fata, et atra Parcarum pensa mihi juravere. Hoc tempus præstitutum

flare; in ceteris omnibus, et scriptis et editis, *efflare.*—229 Unus Behot. *agros*, suprascriptum *Argos* eodem stylo.—230 'Melius vetus codex: *sic nubilis ira.*' Barth. Unus Behot. *et nubilus ira.* Marklandus ad Sylv. III. 4. 98. correxit: *hac nubilis ira.* Petrens. Exc. Cantab. Taurin. Burm. Dan. Put. Petav. alter Behot. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. Gevart. Grasser. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *ac nubilus ira.*—231 'Scitius optimæ membranæ: *Et turbent resides frænos.*' Barth. Unus Behot. *resides animos.*—237 Uterque codex Behot. *et turpes.*—238 'In inferioris notæ libro scriptum: *fraudesque sui;* sed optimus codex optime, qui totum hunc versum non agnoscit: optime, inquam; est enim omnino a mala manu, qui superflua, minime cum ulla gratia aut majestate sermonis Papiniani, nec bene Latine loquitur, et potest absentia sua splendidiorem facere, immo relinquere, sermonem omnem. Et quid enim concinnius, semoto hoc nebulone?' *Barth.*—240 'Scitius et vere idem manu-

NOTÆ

231 *Resides frænos*] Id est, vincula, leges, fœdera, quibus tenentur in pace.

233 *Fœdera Quæ dedimus*] Quia fœdera non, nisi testibus Diis vocatis ac veluti præsentibus, cæsisque victimis, sanciebantur.

235 *Pacemque meam*] Summo enim omnium rerum arbitro pax et tranquillitas mentis maxime convenit.

239 *Adde fidem*] Effice, ut Tydeo credatur. *Meus ordine sanguis*] Quia omnes Dii ab ipso Jove, vel ejus liberis originem trahebant.

241 *Sororum*] Parcarum.

Juravere colus: manet hæc ab origine mundi
Fixa dies bello, populique in prælia nati.
Quid ni me veterum pœnas sancire malorum
Gentibus, et diros sinitis punire nepotes?
Arcem hanc æternam, mentis sacraria nostræ,
Testor, et Elysios etiam mihi numina fontes,
Ipse manu Thebas, correptaque mœnia fundo
Excutiam, versasque solo super Inacha tecta
Effundam turres, ac stagna in cœrula vertam
Imbre superjecto: licet ipsa in turbine rerum
Juno suos colles templumque amplexa laboret.

est bello, ab initio mundi, et illæ gentes ortæ sunt ad hæc certamina. Quod si non patiamini me constituere in populos supplicia priscis sceleribus debita, et plectere nefandos nepotes, juro per has æternas ædes, et per sacram sedem mentis nostræ, atque etiam per Stygiam undam, quæ mihi loco numinis est, ipse evertam funditus propriis manibus Thebas, et injiciam muros ejus avulsos fundamentis, ac dirutas turres super Argivas domos, ac mutabo eas superfusis aquis in cæruleos lacus: quamvis ipsa Juno in hac rerum vertigine amplexa suos colles, et delubrum, nitatur ea defen-

scriptus: *Ne pugnare odiis.'* Idem. Ita quoque uterque Behot.—244 *Quid nisi* Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Lipsian. Buslid. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Lindenbrog. Cruc. et Grasser. *Quid ni* Exc. Cantab. Petrens. Taurin. Burm. uterque Behot. omnes Barthiani, Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—246 Dan. Petav. Lang. Laur. Lipsian. Buslid. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *mentisque sacraria;* Put. Petrens. omnes Barthiani, uterque Behot. Exc. Cantab. Taurin. Burm. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *mentis sacraria, τῷ que* omisso.—247 *Elyseos jam nobis* unus Behot.—250 Petrens. Taurin. Burm. optimæ Barthii membranæ, uterque Behot. Dan. Put. Lang. et Buslid. *aut stagna;* quam scripturam agnoscit et Lutatius; probant Barth. et Bern. Marklandus ad Sylv. III. 4. 87. legendum putat: ac

NOTÆ

242 *Manet hæc ab origine mundi Fixa dies bello*] Credebant veteres nascente mundo statuta esse hominum fata.

243 *Populique in prælia nati*] Quasi fatis decretum sit, ut populi hi bello pereant.

246 *Arcem hanc æternam*] Cœlum intelligit. *Mentis sacraria nostræ*] Intelligit suum caput, in quo mens ejus residet; nam per caput suum aut alterius jurare soliti veteres. Virg. Æn. IX. 'Per caput hoc juro, per quod pater ipse solebat.'

247 *Et Elysios etiam mihi numina fontes*] Stygem intelligit: 'Cujus Dii jurare timent et fallere numen.'

249 *Super Inacha tecta*] Argos.

252 *Juno suos colles, templumque amplexa laboret*] Quia Argos, quæ urbs sacra erat Junoni, super colles sita est, in eaque templum Junonis superbum.

Dixit; et attoniti jussis (mortalia credas
Pectora) sic cuncti vocemque animosque tenebant.
Non secus ac longa ventorum pace solutum
Æquor, et imbelli recubant ubi littora somno,
Sylvarumque comas, et abacto flumine nubes
Mulcet iners æstas: tunc stagna, lacusque sonori
Detumuere: tacent exhausti solibus amnes.
Gaudet ovans jussis, et adhuc temone calenti
Fervidus, in lævum torquet Gradivus habenas.
Jamque iter extremum, cœliqne abrupta tenebat,
Cum Venus ante ipsos nulla formidine gressum
Figit equos: cessere retro, jam jamque rigentes
Suppliciter posuere jubas: tunc pectora summo

dere. Inquit, et consternati Dii sunt his verbis, (existimares homines,) ita omnes comprimebant vocem et halitum. Ut cum mare tranquillum est ventis diu cessantibus, et ripæ jacent molli inertia, et languida æstas permulcet folia arborum, ac nubes, expulso flatu: tunc rivi, et murmurantes paludes subsidunt, et amnes æstu siccati silent. Mars lætus exultat his mandatis, et curru adhuc flagrante ardens, vertit frænos in sinistrum latus. Et jam tenebat viam ultimam, et præcipitia cœli, cum Venus nullo timore constitit ante ipsos equos. Hi retro abierunt, et jam jam summisse inclinaverunt erectas jubas. Tunc pectore incumbens summo jugo, et de-

stagna in cærula mergam.—253 Unus Behot. *et attoniti dictis.*—254 Unus codex Barthii: *animosque premebat.*—255 'Hic quoque omnibus et editis et scriptis codicibus melior noster veram lectionem solus omnium conservat, repræsentando: *Non secus haud longo.*' Barth.—257 Dan. Put. et Petav. *et abactas;* quod receperunt Lindenbrog. et Cruc. *et abacto* optimæ Barthii membranæ, Petrens. Exc. Cantab. Taurin. Burm. Lang. Laur. Lipsian. Buslid. uterque Behot. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Grasser. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. 'quæ utique est genuina scriptura.' *Barth.*—259 Unus Behot. *jacent;* Put. *tacent exusti.*—261 Put. *in lævum torsit.*—264 *Fixit equos* unus Behot. Put. Petav. Lang. Laur. Lipsian. Buslid. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *Figit equos* alter Behot. Dan. Petrens. Exc. Cantab. Taurin. Burm. omnes Barthiani,

NOTÆ

256 *Et imbelli recubant ubi littora somno*] Sic ad Somnum Noster: 'Et terris maria acclinata quiescunt.'

259 *Solibus*] Longis diebus, et æstu solis.

260 *Gaudet*] Supple, Mars. *Calenti*] Mars enim supra dicitur currum ad ætherias sedes ursisse.

262 *Iter extremum*] Parte, qua deficit cœlum. *Cœlique abrupta*] Quia cum cœlum rotundum sit, semper prona a medio descendenti, et abrupta videtur via: contra ascendenti ardua.

263 *Nulla formidine*] Quia eam bene noverant.

**Acclinata jugo, vultumque obliqua madentem,
Incipit: (interea dominæ vestigia juxta
Spumantem proni mandunt adamanta jugales)
Bella etiam in Thebas, socer o pulcherrime, bella
Ipse paras, ferroque tuos abolere nepotes?
Nec genus Harmonies, nec te connubia cœlo
Festa, nec hæ quicquam lacrymæ, furibunde, morantur?
Criminis hæc merces? hoc fama, pudorque relictus?
Hoc mihi Lemniacæ de te meruere catenæ?
Perge libens: at non eadem Vulcania nobis**

torquens faciem rigatam lacrymis, orditur: (interea proni cycni rodunt spumosos frænos adamantinos ad pedes heræ:) Ipse etiam bellum, o socer formosissime, bellum moliris adversus Thebas, et vis delere gladio tuos posteros? nec soboles Harmonies, nec celebratæ in cælo nuptiæ, nec hi fletus, furiose, te quicquam retinent? hoc sceleris præmium? hoc projecta fama, et extinctus pudor, hoc mihi vincula Lemnia de te meruere. Vade lubenti animo. At non eodem modo nobis Vulcanus in-

Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—266 In optimo Barthii codice *vultum obliquata*.—268 Edd. vett. *socero pulcherrima bella, Ipse paras*. Lectio nostra debetur Bernartio; eamque testantur Dan. Put. Petav. uterque Behott. Petrens. Exc. Cantab. Taurin. et Burm.—271 *Hermionæ* Behot. 1. *Hermiones* Behot. 2.—272 *Facta* Behot. 1. *Pacta* Nic. Heinsius ad Ovid. Met. p. 189.—273 Dan. Put. Petav. uterque Behot. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. et Cruc. *hæc fama*; Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Petrens. Exc. Cantab. Taurin. Burm. Barthiani, Gevart. Grasser. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *hoc fama*. 'Sic legendum cum omnibus bonis libris.' *Barth.*—274 *Lemniacæ tritæ meruere* unus Behot.—275 Alter

NOTÆ

266 *Acclinata jugo, vultumque obliqua madentem*] Venus super jugum currus Martis obliquum tenebat vultum, madentem lacrymis, ut hoc habitu Martem furentem mansuefaceret.

268 *Adamanta*] Frænos adamantinos. *Jugales*] Poëtæ jungunt currui Veneris columbas, passeres, aut cycnos.

269 *Socer o pulcherrime*] Ironice, et objurgatorie. *Socer*] Ob Harmoniam filiam, quæ nupsit Cadmo.

270 *Nepotes*] Principes enim Thebani originem trahebant a Marte per Harmoniam filiam.

271 *Genus Harmonies*] Principes Thebani. *Connubia cælo Festa*] Nuptiæ Cadmi et Harmonies celebratæ fuerunt in cœlo, Diique omnes iis interfuerunt, ut jam diximus.

273 *Criminis*] Adulterii cum Marte. *Hoc fama, pudorque relictus*] Dido apud Virgilium Æn. IV. 'Te propter eundem Extinctus pudor, et quo sola sidera adibam Fama prior.'

274 *Lemniacæ catenæ*] Quibus cum Marte in adulterio deprehensa, vincta est a Vulcano. Vide præcedente lib. vs. 271.

275 *At non eadem Vulcania nobis Obsequia*] Non pari animo affectus in me Vulcanus, quam tu, cum læsus etiam a me, libens mihi inserviat.

Obsequia, et læsi servit tamen ira mariti.
Illum ego perpetuis mihi desudare caminis
Si jubeam, vigilesque operi transmittere noctes,
Gaudeat, ornatusque novos, ipsique laboret
Arma tibi: tu: sed scopulos et aëna precando
Flectere corda paro: solum hoc tamen anxia, solum
Obtestor, quid me Tyrio sociare marito
Progeniem caram, infaustisque dabas Hymenæis?
Dum fore præclaros armis, et vivida rebus
Pectora vipereo Tyrios de sanguine jactas,
Demissumque Jovis serie genus: ah mea quanto
Sithonia mallem nupsisset virgo sub Arcto
Trans Boream, Thracasque tuos: indigna parumne

servit, et offensi mariti ira tamen obsecundat. Si illi præciperem, mea gratia assidue fornacibus insudare, et insomnes noctes operi impendere, exultaret, et tibi ipsi novos cultus, et arma fabricaretur. Tu! Sed conor precibus movere rupem, et æreum pectus. Solum hoc tamen, solum precor solicita. Cur mihi suadebas, ut infelici connubio jungerem dilectam filiam marito Tyrio, dum jactanter gloriaris Tyrios, qui nasci deberent ex anguineo semine, fore bello conspicuos, et mentes habituros rerum capaces, oriundamque ex iis ordine Jovis stirpem. Ah quanto maluissem, mea filia nupsisset in Septemtrione Sithonio, ultra Aquilonem, et Thraces tuos. Pa-

Behot. *ac non.*—280 *Arma tibi, sed quid scopulus* Behot. 2.—285 *Tyrio* unus Behot. 'Suspecta lectio vocis *Tyrios;* in optimo exemplari vox est nihili, *Tiros.*' Barth. Jortinus conj. *vipereo T. de semine.*—286 Alter Behot. *at mea quanto.*—287 *Sithonia vellem* optimæ membranæ Barthii, quod ille probat.

NOTÆ

277 *Caminis*] Faber enim erat Deorum Vulcanus, ipsisque arma fabricabatur.

280 *Tu*] Aposiopesis. Ut Virgilius Æneid. I. 'Quos ego.'

282 *Tyrio marito*] Cadmo.

283 *Hymenæis*] Hymenæum sumi pro nuptiis jam diximus.

285 *Vipereo de sanguine*] Propter quinque illos, qui de draconis satis dentibus orti sunt, et reliquis occisis superfuisse dicuntur, quique in condendis Thebis Cadmum adjuverunt, et affinitatem cum eo junxerunt.

286 *Demissumque Jovis serie genus*] Cadmus enim a Jove originem trahebat per Agenorem patrem, qui nepos Epaphi per matrem Libyam, qui Epaphus Jovis et Ius filius erat.

287 *Sithonia sub Arcto*] Sithonia pars Thraciæ, quæ ab Hæmo monte aversa vergit in pontum Euxinum. Herodotus vero Sithoniam regionem in ora Macedoniæ maritima collocat. Arctos autem sumi pro Septemtrione jam diximus.

288 *Boream*] Boreas ventus, qui a Septemtrione flat. *Thracasque tuos*] Quia Mars apud Thracas sedem elegerat. Thraces vero populi Thraciæ, quæ regio Europæ est, Macedoniæ ad Occasum proxima, Nesto fluvio,

Pertulimus? divæ Veneris quod filia longum
Reptat, et Illyricas ejectat virus in herbas?
Nunc gentem immeritam. Lacrymas non pertulit ultra
Bellipotens: hastam læva transumit, et alto
(Haud mora) desiluit curru: clypeoque receptam
Lædit in amplexu, dictisque ita mulcet amicis:
O mihi, bellorum requies, et sacra voluptas,
Unaque pax animo; soli cui tanta potestas
Divorumque hominumque meis occurrere telis

rumne nobis fuit dedecori, quod nata Deæ Veneris serpit longis spiris et evomit venenum in Illyrica gramina? Quin ipse nunc vis perdere populum innoxium. Mars non ultra ejus fletus sustinuit. Hastam in sinistram transtulit, et haud cunctatus devolat ex celso curru, et illam in scuto receptam amplectendo lædit, et lenibus verbis ita solatur: O mihi, post pugnas levamentum, et sacræ deliciæ, ac unica menti meæ tranquillitas; quæ sola ex Diis et hominibus potes tuto obviam ire meis telis,

Lipsian. *nata sub arcto;* in ceteris omnibus, *virgo.*—290 *Reptat in Lyricas* Put.—293 Behot. 1. Lang. Laur. Lipsian. Buslid. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *dissiluit;* alter Behot. optimi codd. Barthiani, Dan. Put. Petav. Petrens. Exc. Cantab. Taurin. Burm. Lindenbrog. Cruc. Gevart. Grasser. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *desiluit.*—294 *Lædit in amplexum* unus codex Barthii, Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *Reddit in amplexum* optimæ membranæ Barthii, quod ille non improbat; *Lædit in amplexu* Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Lipsian. Buslid. Petrens. Exc. Cantab. Taurin. Burm. Lindenbrog. Cruc. Gevart. Grasser. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *Illigat amplexu* tentabat Barthius.—295 *O sacra Voluptas* optimæ Barthii membranæ.—296 Unus Behot. *pax animi.*—297 *Divorum hominumque* Put. Petav. Dan. Lipsian. Laur. Lang.

NOTÆ

ut vult Ptolemæus, aut, ut vult Plinius, Strymone amne ab eadem divisa. Finit Thraciam a Septemtrione Danubius, ab Ortu Pontus Euxinus et Propontis, a Meridie Ægæum Mare.

289 *Veneris quod filia longum Reptat, et Illyricas ejectat virus in herbas*] Alludit ad fabulam, qua Harmonia dicitur in Illyrico in serpentem conversa. Vide lib. præcedente vs. 289.

291 *Gentem immeritam*] Thebanam. Et supplendum est, vis perdere, aut quid simile.

294 *Lædit in amplexu*] Quia armatus erat tunc Mars. Et præ festinatione, nec cogitans se armatum, avidius et arctius eam amplexus est. Sic Stellæ Epith. 'Jacebat Amplexu duro Getici resoluta mariti.' In optimo codice scriptum invenitur, *Reddit in amplexum.* Forsan, *Tollit in amplexum:* vel *Illigat amplexu.*

295 *O mihi, bellorum requies, et sacra voluptas, Unaque pax animo*] In sinu enim Veneris dicitur Mars a bellicis laboribus requiescere. Lucretius lib. I. 'Nam tu sola potes tranquilla pace juvare Mortales, quoniam belli fera mœnia Mavors Armipotens regit, in gremium qui sæpe tuum se Rejicit, æterno devinctus vulnere amoris.'

Impune, et media quamvis in cæde frementes
Hos assistere equos, hunc ensem avellere dextra:
Nec mihi Sidonii genitalia fœdera Cadmi,
Nec tua cara fides (ne falsa incessere gaude)
Exciderunt: prius in patrui Deus infera mergar
Stagna, et pallentes agar exarmatus ad umbras.
Sed nunc Fatorum monitus, mentemque supremi
Jussus obire patris, (neque enim Vulcania tali
Imperio manus apta legi,) quo pectore contra
Ire Jovem, dictasque parem contemnere leges?
Cui modo, pro vires! terras, cœlumque, fretumque,
Attremere oranti, tantosque ex ordine vidi

et detinere hos equos etiam furentes in media strage, et manu extrahere hunc gladium: nec mihi Cadmi Tyrii affinitas, nec tuus amor fidelis animo effluxerunt: (ne tibi libeat haud vera exprobrare:) Deus potius mergar in lacus inferos patrui, et perdito armorum imperio, detrudar ad pallidos manes. Sed nunc, cum imperatum mihi sit exequi fatorum decreta, et consilia summi parentis, (non enim dextra Vulcani idonea est, quæ assumatur ad talia mandata,) quo animo possem Jovi resistere? et spernere præscriptas leges? ad cujus vocem, pro potestas! aspexi modo terram, et cælum ac mare concuti, et tanta numina a primo ad ultimum quæsiisse latebras.

Buslid. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lind. et Cruc. *Divorumque hominumque* uterque Behot. Petrens. Taurin. Exc. Cantab. Gevart. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—299 Unus Behot. *et ensem.* 'Melius liber laudatissimus: *evellere dextra.*' Barth. Nic. Heinsius voluit: *hac ensem avellere dextra.*—300 Lipsian. *gentilia*, probante Barthio; *genialia* optimæ Barthii membranæ; *genitalia* Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Petrens. Taurin. Exc. Cantab. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. et recentt.—301 Optimæ Barthii membranæ: *ne falsa arcessere gaude;* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et Venett. *ne falso incessere;* unus Behot. *nec falsa incessere.*—302 *Exciderint* Dan. et unus Behot. *Exciderant* alter Behot. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Venett. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *Exciderunt* optimæ Barthii membranæ, Gevart. Amstel. Gronov. et recentt. et sic voluit Fr. Modius Novantiq. Lect. Epist. 52. etiam Nic. Heinsius ad Ovid. Heroid. Epist. VIII. 166. *Deus in patrui prius infera* optimæ Barthii membranæ.—309 'In uno codice *vel totos* scriptum offendi; quod non as-

NOTÆ

300 *Sidonii*] Tyrii. *Genitalia fœdera*] Eleganter Nuptias vocat *genitalia fœdera*, quia matrimonium contrahitur suscipiendorum liberorum causa. Forsan *genialia;* quia genialem lectum sternebant novæ nuptæ, et maritorum genium advocabant. Arnobius lib. II.

302 *Patrui*] Plutonis.

303 *Pallentes umbras*] Inferos. *Exarmatus*] Divinitate privatus.

305 *Vulcania, &c.*] Retorquet in Venerem, quod de Vulcano dixerat.

Delituisse Deos. Sed ne mihi corde supremos
Concipe, cara, metus; quando hæc mutare potestas
Nulla datur: cum jam Tyriis sub mœnibus ambæ
Bellabunt gentes, adero, et socia arma juvabo.
Tunc me sanguineo late defervere campo
Res super Argolicas haud sic dejecta videbis:
Hoc mihi jus, nec Fata vetant. Sic orsus aperto
Flagrantes immisit equos: non ocyus alti
In terras cadit ira Jovis, si quando nivalem
Othryn, et Arctoæ gelidum caput institit Ossæ,
Armavitque in nube manum: volat ignea moles
Sæva Dei mandata ferens, cœlumque trisulca

Sed, o dilecta, ne capias animo summos timores, cum nulla sit hæc avertendi facultas. Ubi jam ambo populi certabunt sub muris Thebanis, adveniam, et succurram amicis partibus. Tunc, non sic afflicta cernes me late furere contra Argivam aciem in cruento campo: hoc mihi licet, nec Parcæ prohibent. Sic locutus, impulit ardentes equos in patentem aërem. Fulmen summi Jovis non ruit velocius in terram, si quando gravat nivosum Othryn, et frigidum verticem Septemtrionalis Ossæ, et in nube manum armavit: volat flammea massa portans crudelia jussa Dei, et

pernor.' *Barth.*—310. 311 Etiam hic ordinem mutarunt, si fides optimo libro, in quo diserte legitur: *se ne mihi cara supremos Concipe corde metus.*' Idem. —313 *Bella dabunt gentes* optimæ Barthii membranæ; *Bellabunt gentes* uterque Behot. Put. et Dan.—314 *Tum me* unus Behot.—316 *Hoc mihi jus* codd. Bernartii et Venett. quod defendit Fr. Modius Epist. 52. *Hos mihi jus* Aldd. Colin. Gryph. et Basil. *nec fata vetent* optimæ Barthii membranæ. *sic jussus aperto* unus Behot.—319 Optimæ Barthii membranæ: *gelidum caput incidit.*

NOTÆ

311 *Mutare*] Dii enim non poterant fata mutare, sed tantum fatis moram aliquam afferre, ac quædam circa ea mutare.

312 *Tyriis sub mœnibus*] Thebanis. Bellum enim Thebanum gestum est in campo, 'qui proximus urbi Damnatus bellis patet, expectatque furores.' *Ambæ*] Argivæ et Thebanæ.

316 *Aperto*] Supple, cœlo.

319 *Othryn*] Othrys mons Thessaliæ nivibus tectus. *Arctoæ Ossæ*] Ossa mons Thessaliæ. *Arctoæ*] Quia ad Arcton seu Septemtrionem spectat. Fulmen autem sæpius editos montes percutit.

320 *In nube*] Quia fulmen in nubibus procreatur. Lactantius *nubem* interpretatur fulmen, et adducit hunc Virgilii versum: 'Ipse manu quatiens ostendit ab æthere nubem.' *Ignea moles*] Fulmen.

321 *Sæva Dei mandata ferens, cœlumque trisulca Territat omne coma*] Fulmen dicitur trisulcum propter ignes trium superiorum siderum ad terram deciduos, quorum, ut ait Farnabius ad Herculem Œtæum vs. 1993. summus ex nimio Saturni humore infuscat, ἀργής; imus ex ardore Martis cremat, dissipatque, ψολόεις; medius e clara Jovis subtilitate penetrat

Territat omne coma, jamdudum aut ditibus agris
Signa dare, aut ponto miseros involvere nautas.
Jamque remensus iter fesso Danaëia Tydeus
Arva gradu, viridisque legit devexa Prosymnæ
Terribilis visu: stant fulti pulvere crines:
Squalidus ex humeris cadit alta in vulnera sudor;
Insomnesque oculos rubor excitat, oraque retro
Sorbet anhela sitis: mens altum spirat honorem
Conscia factorum. Sic nota in pascua taurus

trisulco crine consternat totum cælum, ut jamdudum signa det iræ suæ arvis fertilibus, aut submergat in mare infelices nautas. Et jam Tydeus, repetita via, præterit fatigato gressu campos Danai, et colles viridis Prosymnæ: horrendus erat aspectu: comæ ejus eriguntur plenæ pulvere: sordidus sudor fluit ex humeris in profundas plagas: et rubor accendit pervigiles oculos, et sitis, quæ illum anhelare facit, ora ejus retrahit. Animus conscius factorum suorum spirat ingentem gloriam. Sic

----

—322 Unus Behot. *dudum vel ditibus agris;* alter Behot. *jamdudum aut ditibus arvis.*—324 *Jamque emensus iter* Taurin. uterque Behot. Put. et Dan. Vide ad Theb. II. 375. *Danaia* Behot. 1. *Danaiaque* Behot. 2.—325 Put. *diversa Prosymnæ.*—326 Nonnulli codd. *fulci pulvere crines.* Vide ad Theb. I. 144.—327 *Sordidus ex humeris* unus Behot.—329 *Sorbet hanela* optimus Barthii codex; *Solvit anhela s. m. a. s. odorem* unus Behot.—330 'Inepte quidam libri *fatorum,* quod contra mentem est.' *Barth.* Unus Behot. etiam *fatorum.*—332

NOTÆ

etiam illæsis vestimentis, καταβάτης. Jovi rursus tres datæ manubiæ sunt: minores quæ moneant; majores quæ, 12. Deorum concilio missæ, discutiant; maximæ, quas Jupiter eorundem nutu jaculatus, accendit, disperdit, imis summa commutat. *Coma*] Cum enim materia fulminis longe lateque accenditur, hoc refert veluti comam.

322 *Aut ditibus agris Signa dare, aut ponto miseros involvere nautas*] Id est, ut signum det, aut perituras esse fruges, aut navigantibus naufragia imminere.

324 *Jamque, &c.*] Transiit nunc Poëta ad Tydeum. *Danaëia*] Argiva, a Danao Argorum rege.

325 *Devexa Prosymnæ*] Prosymna urbs Argolidis in loco declivi sita. *Viridis*] Propter sylvas, aut prata. Vide lib. I. 383. et Pausaniam in Corinthiacis.

326 *Stant fulti pulvere crines*] Id est, pleni sunt, ait Bernartius ad hunc locum. Sisennius IX. 'Cœlum caligine stat.' Lucilius: 'Interea stat sentibus fundus.' Pro eo quod diceres, cœlum plenum est caligine, fundus plenus est sentibus. Sed vult Poëta crines Tydei tanto pulvere repletos esse, ut hoc quasi *fulti* erigantur.

328 *Insomnesque oculos rubor excitat*] Id est, vigiliis rubor oculorum contrahitur, vel, vigiliæ ruborem excitant. *Ora retro Sorbet anhela sitis*] Hoc fit frequenti respiratione, quo retrahitur os. Posset et legi: *Sordet anhela situ,* hoc est, squalore, illuvie. Idem de Baccho sitiente lib. IV.

Bellator redit, adverso cui colla, suoque
Sanguine, proscissisque natant palearibus armi.
Tunc quoque lassa tumet virtus, multumque superbit
Pectore despecto: vacua jacet hostis arena
Turpe gemens, crudosque vetat sentire dolores.
Talis erat. Medias etiam non destitit urbes,
Quicquid et Asopon veteresque interjacet Argos,
Inflammare odiis; multumque et ubique retexens
Legatum sese Graia de gente petendis
Isse super regnis profugi Polynicis, at inde
Vim, noctem, scelus, arma, dolos, ea fœdera passum
Regis Echionii; fratri sua jura negari.

victor taurus, cujus cervix et humeri confossis palearibus fluitant in suo et hostili cruore, revertitur in assueta prata; tunc quoque fatigata fortitudo superbit, et multum tumet cernens pectus suum: rivalis sternitur in vacuo pulvere, fœde dolens, et prohibet sentire sævas plagas. Talis Tydeus erat. Non etiam desinit odiis accendere civitates, per quas transit, et loca sita inter Asopon, et antiquos Argos, multum et ubique repetens, se oratorem ex Græca natione profectum fuisse ad reposcendum regnum exulis Polynicis, at inde pertulisse violentiam, nocturnas insidias, flagitium, arma, fraudes; hanc fidem esse regis Thebani: fratri regnum denegari. Promte

Dan. Petav. Lang. Laur. Lipsian. Buslid. et Behot. 2. cum edd. vett. *proscissique*, vel *procissique*; Put. et nonnulli Barthiani *proscissisque*.—333 *Tum quoque* uterque Behot.—340 *Esse super regnis* Dan.—341 Behot. 1. *ea vulnera passim*.—342 *Fratris Echionii, fratri, &c.* optimæ Barthii membranæ, quod

NOTÆ

331 *Adverso cui colla*] Locus recte habet: τὸ *adverso* interpretare, adversarii, supple sanguine.

333 *Tumet virtus*] Ingentia enim facinora superbiam plerumque in animis generant.

334 *Pectore despecto*] Id est, ut despicit pectus confossum glorioso vulnere. *Vacua*] Quod in ea solus jaceat.

335 *Crudosque vetat sentire dolores*] Id est, laus victoriæ et victi gemitus eum vetant sentire vulnera sua, seu consolantur eum.

337 *Asopon*] Asopus fluvius Bœotiæ, Thebas, Plateas, et Tanagras præterfluens: habet ortus suos in Phliasiorum finibus, atque inde per Sicyonium agrum lapsus in mare juxta Corinthum influit. Pausanias Corinthiacis refert Mæandrum a Celenis per Phrygiam et Cariam delapsum, in mare ad Miletum erumpere, inde in Peloponnesum subterfluere, atque illic Asopon fieri. *Veteres Argos*] Quia Argi ab Inacho conditi.

339 *Graia*] Quod magis mirum: Græci enim juris gentium observantissimi.

341 *Vim, &c.*] Hoc vidimus libro superiori.

342 *Echionii*] Thebani. *Fratri*] Polynici.

Prona fides populis. Deus omnia credere suadet
Armipotens, geminatque acceptos fama pavores.
Utque introgressus portas (et forte verendos
Concilio pater ipse duces cogebat Adrastus)
Improvisus adest, jam illinc a postibus aulæ,
Vociferans: Arma, arma viri, tuque optime Lernæ
Ductor, magnanimum si quis tibi sanguis avorum,
Arma para. Nusquam pietas, non gentibus æquum
Fas, aut cura Jovis: melius legatus adissem
Sauromatas avidos, servatoremque cruentum
Bebrycii nemoris. Nec jussa incuso, pigetve

gentes credunt. Mars incitat ad omnia credenda, et fama auget conceptos timores. Utque portas introgressus (et forte ipse rex Adrastus in concionem vocaverat venerandos proceres) inexpectatus advenit, jam inde ab aulæ foribus exclamans, Arma, arma viri, et tu Lernæ gubernator æquissime, si quis vigor in te est fortium majorum, arma expedi. Nusquam pietas, non justitia apud populos, fas, aut Jovis leges. Tutius ivissem orator ad inhumanos Sauromatas, et sanguineum custodem sylvæ Bebryciæ. Nec queror de mandatis, tædetve muneris; lætor adiisse, lætor, et in

illi non displicet. *sua regna negari* Lipsian.—344 *Omnipotens* in quibusdam. Pro *pavores* Jortinus nostras conj. *furores*.—345 Put. *verendus*.—347 Optimæ Barthii membranæ: *jamque hinc*. Nic. Heinsius ad Ovid. Met. XI. 377. ita hunc locum citat: *Improvisus adest Theseus, et postibus aulæ Vociferans, &c.*—349 *Auctor* pro *Ductor* in uno Behot.—350 Put. *non gentibus æquam*.—351 *Fas, aut cura Jovis* uterque Behot. Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Lipsian. Buslid. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. et Gevart. *jura* vetus

NOTÆ

343 *Prona fides populis. Deus omnia credere suadet Armipotens*] Supra: 'Adde fidem.' *Deus Armipotens*] Mars.

344 *Geminatque*] Ut fieri consuevit in similibus casibus.

345 *Et forte verendos Concilio, &c.*] Œconomia Poëtæ opportuna, ut redeunti Tydeo statim senatus detur.

348 *Lernæ*] Lerna oppidum Argolidis.

350 *Nusquam pietas, non gentibus æquum Fas, aut jura Jovis*] Omnia enim jura in facto Eteoclis erant violata: pietas, cum jus suum denegat Eteocles fratri: jus gentium, cum legatus insidiis pæne extinctus est: hospitalitas demum violata, cui Jupiter præest. Virg. 'Jupiter, hospitibus nam te dare jura loquuntur.'

352 *Sauromatas avidos*] De Sauromatis vide supra. *Avidos*] Vel sanguinis, vel alieni. *Servatoremque cruentum Bebrycii nemoris*] Intelligit Amycum regem Bebrycum, gentis partem Asiæ Minoris incolentis ad Pontum Euxinum, quæ postea Bithynia cognominata est. Amycus ille habebat hunc morem, ut transeuntes per nemus Bebrycium cogeret secum cæstibus pugnare, insidiisque circumventos ibi occideret. Sed ipse postea a Polluce eodem genere certaminis occisus est.

Officii: juvat isse, juvat, Thebasque nocentes
Explorasse manu. Bello me, credite, bello,
Ceu turrim validam, aut arctam compagibus urbem,
Delecti insidiis instructique omnibus armis
Nocte doloque viri nudum ignarumque locorum
Nequicquam clausere: jacent in sanguine mixti
Ante urbem vacuam. Nunc o, nunc tempus in hostes,
Dum trepidi, exsanguesque metu, dum funera portant:
Dum capulo nondum manus excidit. Ipse ego fessus
Quinquaginta illis heroum immanibus umbris,
Vulneraque ista ferens putri insiccata cruore,
Protinus ire peto. Trepidi de sedibus astant
Inachidæ: cunctisque prior Cadmeius heros
Accurrit vultum dejectus, et, En ego Divis

me expertum esse scelus Thebarum. Viri delecti, in insidiis collocati, et muniti omni genere armorum, noctu et fraude, credite, inermem me, et imprudentem locorum, frustra cinxere, ut in bello turrim robustissimam, aut urbem firmatam propugnaculis. Sternuntur in promiscuo sanguine ante desolatam civitatem. Nunc o, nunc occasio eundi in hostes, dum tremunt, ac pavore pallent, dum cadavera efferunt, et dum manus eorum nondum dimisit feretra. Ego ipse lassus dimissis in orcum illis ingentibus Manibus quinquaginta heroum, et gerens istas plagas corrupto cruore concretas, confestim proficisci postulo. Trementes Argivi surgunt e sedibus, et primus omnium advolat heros Cadmeius Polynices demisso ore; et, En

codex Fabri quod primi receperunt Lindenbrog. et Cruc.—355 *Explorare manu* Petrens. *credere* pro *credite* Barthii membranæ.—356 *Ceu turrem* unus Behot.—357 *Electi insidiis* optimæ Barthii membranæ.—358 *Nocte locoque viri* alter Behot.—360 Put. *in hostem*.—365 'Commodius puto, *ire paro*; quod est in optimis veteribus libris.' *Barth.*—367 Put. Petav. Dan. *et o ego*; quod

NOTÆ

354 *Thebasque nocentes*] Insidiis structis in legatum.

356 *Ceu turrim validam*] Comparatio tanto bellatore digna.

358 *Nocte doloque viri, nudum ignarumque locorum*] Id quod auget crimen Eteoclis et insidiatorum, auget etiam virtutem et fortitudinem Tydei.

360 *Vacuam*] Defensoribus: fortiores enim ceciderant.

362 *Dum capulo nondum manus excidit*] Ambiguitas hujusce vocis, *capulo*, potest facere duplicem sensum. Nam capulus significat id, per quod tenetur ensis, et sic posset innuere Tydeus, invadendos statim hostes, dum tenet ipse adhuc capulum ensis. Et *capulum* significat feretrum, et sandapilam: et sic posset intelligi hostes invadendos esse, dum habent adhuc manus admotas feretris occisorum. Qui sensus videtur esse hujus loci; nam superiori versu dicitur, 'dum funera portant.'

366 *Inachidæ*] Argivi. *Cadmeius heros*] Polynices, a Cadmo proavo.

Invisus, vitæque nocens, hæc vulnera cerno
Integer? hosne mihi reditus, germane, parabas?
In me hæc tela dabas? Pro vitæ fœda cupido!
Infelix, facinus fratri tam grande negavi.
Et nunc vestra quidem maneant in pace serena
Mœnia; nec vobis tanti sim causa tumultus
Hospes adhuc: scio, nec me adeo res dextra levavit,
Quam durum natis, thalamo quam triste revelli,
Quam patria: non me ullius domus anxia culpet,
Respectentque truces obliquo lumine matres.

ego Superis ait odiosus, et sontis vitæ, aspicio has plagas incolumis? huncne frater regressum mihi parabas? in me hæc arma tradebas? Pro turpis amor vitæ! infortunatus, negavi tam insigne facinus fratri. Et nunc quidem muri vestri fruantur tranquilla pace, nec sim vobis auctor tanti motus, adhuc advena. Scio, nec me prospera fortuna adeo extulit, quam acerbum sit, quam grave eripi a liberis, ab uxoribus, a patria. Non me damnet ullius solicita familia, et iratæ parentes torvis

---

receperunt Lindenbrog. et Cruc.—368 Behot. 1. *multumque nocens;* in quibusdam codd. et edd. vett. *vitaque nocens;* Put. unus Barthii, Lang. Laur. et Buslid. *vitæque nocens;* sic quoque Gronov. Barth. Veen. et Delph.—370 'Tollenda est notula interrogationis post verba: *In me hæc tela dabas.*' Barth. Put. exhibet: *hæc tela mei.*—371 *Infelix fratri facinus* Dan. Put. Petav. Lindenbrog. et Cruc.—373 Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Lipsian. Buslid. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. et Gevart. *ne vobis.* 'Melius optimæ membranæ: *nec vobis.*' Barth. Ita etiam uterque Behot.—375 *Quam dirum* Dan. Put. uterque Behot. Lang. Laur. Lipsian. Buslid. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. et Gevart. *Quam durum* omnes codd. Barthii, Petrens. Petav. Taurin. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—376 'Melior sonus carminis extat in optimo codice: *non me domus ullius anxia.*' Barth. *nec me ullius domus* unus Behot.—377 *Respectentve* unus Behot. Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Lipsian. Buslid. omnes Barthiani, Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *Respectentque* Petrens.

NOTÆ

368 *Vitæque nocens*] Quidam codices habent, *vitaque.* Sic 'fortunate animi' Theb. I. Et 'ah miseri morum' Theb. IV.

370 *In me hæc tela dabas*] Insidiatoribus scilicet.

371 *Facinus tam grande*] Nempe occidere fratrem, quod majus esset, quàm occidere legatum.

372 *Et nunc vestra quidem, &c.*] Hoc Polynices mire anticipat, ne videatur ipse auxilium petere, et culpetur, si eventus belli votis non respondeat: alioquin nullus magis desiderat bellum, quippe agitur de suo imperio.

373 *Nec vobis tanti sim causa tumultus*] Virgilius: 'Ne matri miseræ tanti sim causa tumultus.'

374 *Res dextra*] Conjugii repentina felicitas.

376 *Non me ullius domus anxia culpet*] Maledictis enim lacerantur auctores bellorum.

377 *Respectentque truces obliquo lumine matres*] Filiorum desiderio mihi infestæ. Ut Horatius I. Od. 1. 'Bellaque matribus Detestanda.' Vale-

Ibo libens certusque mori: licet optima conjux
Auditusque iterum revocet socer: hunc ego Thebis,
Hunc, germane, tibi jugulum, et tibi, maxime Tydeu,
Debeo. Sic variis prætentat pectora dictis,
Obliquatque preces: commotæ questibus iræ
Et mixtus lacrymis caluit dolor: omnibus ultro
Non juvenum modo, sed gelidis et inertibus ævo
Pectoribus mens una subit, viduare penates,
Finitimas adhibere manus: jamque ire. Sed altus

oculis intueantur. Vadam volens, et certus perire; quamvis optima uxor, et socer, cui jam parui, iterum me retineat. Hanc vitam Thebis, hanc frater tibi debeo, et tibi magnanime Tydeu. Sic explorat mentes diversis verbis, et jactat hinc et hinc preces. Concitæ iræ his querelis, et dolor mixtus fletibus efferbuit. Idem animus ultro invadit omnium corda, non tantum juvenum, sed etiam effœtorum senum, deserendi domos, et assumendi vicinas copias, ac jam proficiscendi. Sed pater pru-

Exc. Cantab. alter Behot. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—378 Petrens. et Venett. *obvia conjux;* et sic etiam Exc. Cantab. pro v. l.—379 'Versum in morbo cubare, ego de via medicus pronuntio; sed destitutus a libris, Æsculapiis curandum relinquo.' *Bern.*—380 Unus Behot. *hem tibi maxime.*—381 'In manuscripto optimo est, *perreptat*, illi alteri (*pertentat*) subscriptum. Melius alii *prætentat*.' Barth. *pertentat* habent Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Lipsian. Buslid. uterque Behot. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *prætentat* ceteri codd. cum edd. Gevart. Grasser. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—383 *Commixtus lacrymis* optimæ Barthii membranæ. Idem Barthius pro *caluit* conjecta-

NOTÆ

rius Flaccus lib. I. 'Nec jam merito tibi, Tiphy, quietum Ulla parens volet Elysium, manesque piorum.'

378 *Optima conjux*] Quidam codices: *obvia.*

379 *Auditusque iterum revocet socer*] Hinc discimus Polynicem Thebas ire voluisse, sed prohibitum a socero fuisse.

382 *Obliquatque preces*] Id est, precibus prætentabat eos, qui ad latera ejus astabant. Quidam explicant: *Obliquare preces*, est per ambages aliquid rogare, ut solent qui rem inhonestam, vel factu difficilem impetrare volunt. *Commotæ*] Omnibus scilicet audientibus. *Questibus*] Ejus, seu Polynicis scilicet.

383 *Et mixtus lacrymis caluit dolor*] Dolor injuriæ Polynici factæ lacrymas omnibus movebat, simulque ultionis ardore accensi sunt omnes. *Omnibus ultro, &c.*] Ita Polynices, dum astute simulat nolle auxilia, id egit, ut mereretur.

386 *Altus Consiliis*] Id est *βαθὺς*, vel *βαθυγνώμων*. Ex eo dicta 'profundæ mentis consilia' Quintiliano Declam. 18. Græci Poëtæ *βυσσοδομεύειν*. Translatum dicendi genus a cultu arvorum declarant Æschyli de Amphiarao versiculi, ut observat Casaubonus: *Βαθεῖαν ἄλοκα τῆς φρενὸς καρπούμενος, Ἐξ ἧς τὰ κεδνὰ βλαστάνει βουλεύματα. Habens profundum sulcum mentis, ex quo præclara consilia florent.*

Consiliis pater, imperiique haud flectere molem
Inscius: Ista quidem Superis curæque medenda
Linquite quæso meæ: nec te germanus inulto
Sceptra geret: neque vos avidi promittere bellum.
At nunc egregium tantoque in sanguine ovantem
Excipite Œniden, animosque et pectora laxet
Sera quies: nobis dolor haud rationis egebit.
Turbati extemplo comites, et pallida conjux,
Tydea circum omnes fessum bellique viæque
Stipantur. Lætus mediis in sedibus aulæ
Constitit, ingentique exceptus terga columna,

dentissimus, et non ignarus regendi regni, inquit: Hæc quidem, precor, Diis et meæ curæ reparanda committite (nec frater geret sceptrum, te non vindicato:) neque vos tam promti sitis ad spondendum bellum. At nunc excipite insignem Tydeum, ac triumphantem in tanto cruore, et tarda quies sedet animum ejus et cor. Dolor a nobis nihil nisi rationi consentaneum exiget. Confestim socii attoniti ac pallida uxor circumsistunt Tydeum pugna et itinere fatigatum. Ille exultans constitit in mediis aulæ sedibus, applicito dorso ad altam columnam, dum Idmon Epi-

bat *valuit.* Lactantius et edd. antiq. *ultra.*—387 *Consilii pater* unus Behot. Optimæ Barthii membranæ: *imperii deflectere molem Conscius.*—389 Dan. Put. Petav. *inulta;* quod receperunt Lindenbrog. et Cruc. sed Lang. Laur. Lipsian. Buslid. Petrens. Exc. Cantab. Taurin. omnes Barthiani, Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Grasser. et recentt. *inulto.*—390 Unus Behot. *committere bellum;* in ceteris aliis: *promittere bellum:* alterum tamen non damnat Barthius. *promittite bellum* conj. Bernartius.—392 Petrens. Exc. Cantab. uterque Behot. Burm. Taurin. Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Lipsian. Buslid. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *animosaque pectora laxet;* Grasser. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *animosque et pectora,* unde nescio.—397 'Totum hunc versum non agnoscunt vetustissimæ mem-

NOTÆ

387 *Imperiique aut flectere molem Inscius*] Traductum ab arte seu equestri, seu nautica.

388 *Superis, curæque medenda Linquite quæso meæ*] In omnibus rebus primo recurrendum ad Deum: deinde tentandæ vires nostræ.

390 *Neque vos avidi promittere bellum*] Bernartius legit, *promittite.*

Avidi promittere] Id est, tam promti ad promittendum vel decernendum bellum.

391 *Tantoque in sanguine*] In sanguine tot hominum.

392 *Œniden*] Tydeum.

393 *Sera*] Id est, quæ tarde venit. *Nobis dolor haud rationis egebit*] Id est, dolor, quem ex injuria facta Tydeo et injustitia Polynici recipimus, nihil extorquebit a nobis, quod non sit consentaneum rationi.

394 *Conjux*] Deipyle.

395 *Fessum bellique viæque*] Pro, bello, viaque. Modus loquendi familiaris Nostro.

397 *Exceptus terga*] Hellenismus.

Vulnera dum lymphis Epidaurius eluit Idmon,
Nunc velox ferro, nunc ille potentibus herbis
Mitior; ipse alta seductus mente renarrat
Principia irarum, quæque orsus uterque vicissim,
Quis locus insidiis, tacito quæ tempora bello,
Qui contra, quantique duces, ubi maximus illi
Sudor, et indicio servatum Mæona tristi,

daurius aquis abluit plagas ejus; nunc ille utitur celeri novacula; nunc herbis efficacibus earum dolorem mitigat. Ipse Tydeus sevocatus in magno animo, exponit initia irarum, et quæ sibi invicem locuti fuerint, quæ sedes insidiarum, quod tempus noctis sumtum ad mutum bellum: refert qui contra, et quanti duces, ubi sibi plus laboris fuit, et Mæonem reservatum lugubri nuntio. Quo narrante, amici et opti-

branæ nostræ. Et abesse potest, et conservari; hoc mihi magis placet.' *Barth.*—399 Behot. 1. et Put. *tepentibus herbis;* sed Behot. pro v. l. habet *potentibus;* sic quoque alii codd. cum edd. omnibus.—402 Codd. Barthiani:

NOTÆ

398 *Epidaurius Idmon*] Commendat artem Idmonis a patria: in Epidauro enim Æsculapius Deus medicinæ religiose colebatur. Ceterum tres sunt in Europa urbes hujusce nominis, quarum una in Dalmatia, quæ Europæis *Ragusi* appellatur, alteræ duæ in Peloponneso sitæ sunt; una in Argolide ad sinum Saronicum delubro Æsculapii nobilis: extra urbem tamen fuisse hoc delubrum tradit Pausanias Corinthiacis. Et oriundus ex illa Idmon noster; illa hodie Sophiano vocatur *Cherronisi*, Nigro *Pighiada:* altera est in eadem Peloponneso ad sinum Argolicum in Laconia, 'Epidauria' Straboni, qui eandem prius Limeram cognominatam dicit ob portus commoditatem: posterioribus Græcis, ut Plethori, Gregoræ, et Cedreno, 'Monobasia,' vel 'Monembasia' appellatur: hodie autem vocatur *Maluasia.*

399 *Velox ferro*] Horatius II. Sat. 8. 'Hunc medicus multum celer.' *Nunc ille potentibus herbis*] Tunc temporis sola medicina consistebat in curatione vulnerum, ut testatur Cornelius Celsus lib. I. loquens de Podalirio et Machaone, qui secuti fuerant bello Trojano ducem Agamemnonem: 'Quos tamen Homerus,' ait, 'non in pestilentia, neque in variis generibus morborum aliquid attulisse auxilii, sed vulneribus tantummodo ferro et medicamentis mederi solitos esse, proposuit.' Medicamenta autem erant succi herbarum, quæ vulneribus inspergebantur. Vide Soteriis Gallici vs. 100.

400 *Alta seductus mente*] Hic commendat Poëta fortitudinem et constantiam animi Tydei, qui licet secaretur ab Idmone, succique herbarum suis vulneribus inspergerentur, quod fieri non poterat sine gravissimo dolore, tamen quasi in magno animo seductus a sensu doloris fuisset, narrabat quieto animo quicquid a se gestum fuerat.

401 *Uterque*] Tydeus ipse et Eteocles.

404 *Indicio servatum Mæona*] Vide vs. 690. et seq. libri præcedentis.

Exponit: cui fida manus, proceresque, socerque
Astupet oranti, Tyriusque incenditur exul.
Solverat Hesperii devexo margine ponti
Flagrantes Sol pronus equos, rutilamque lavabat
Oceani sub fonte comam: cui turba profundi
Nereos, et rapidis accurrunt passibus Horæ;
Frænaque, et auratæ textum sublime coronæ
Deripiunt: laxant roseis humentia loris
Pectora: pars meritos vertunt ad molle jugales

mates, ac socer mirantur, et Tyrius profugus inflammatur. Sol occidens disjunxerat ardentes equos in declivi ora maris Hesperii, et flavos crines abluebat in aquis Oceani; ad quem caterva profundi Nereos, et Horæ advolant præcipiti gradu, et detrahunt habenas, et auratæ coronæ excelsum textile: eximunt purpurea lora ab humidis pectoribus: pars ducit emeritos equos ad tenerum fœnum, et sublato temone cur-

et quæ et tempora.—405 Aldd. Colin. Gryph. et Basil. *cui fida manu;* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Petrens. Exc. Cantab. Taurin. Burm. ceteri, cum edd. Venett. Rom. Plant. Lindenbrog. Grasser. Gevart. et recentt. *cui fida manus.*—406 *Tyriusque accenditur* unus Behot.—407 Codex unus Barthii: *devexo in margine.*—409 *Oceani de fonte* unus Behot.—410 In eodem codice: *accurrunt passibus.*—412 Optimæ Barthii membranæ, Put. Petav. Laud. Buslid. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. Gevart. et Grasser. *laxant calidis;* quod probat Barthius: Lang. Laur. Dan. Petrens. Taurin. Exc. Cantab. alii Barthiani, Venett. Rom. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *laxant roseis;* sic quoque ex codd. suis manuscriptis

NOTÆ

406 *Tyrius exul*] Polynices. *Incenditur*] Ardore vindictæ et ultionis.

407 *Solverat, &c.*] Currum quatuor equis junctum tribuunt Soli Poëtæ, finguntque solem mergere se in Oceanum, et equos e curru solvere, ut requiescant.

409 *Oceani sub fonte comam*] Ut detergeret sudorem. Sic Achilleid. I. de Achille et Castore: 'Fumantesque genas crinemque novatur Fontibus; Eurotæ qualis vada Castor anhelo Intrat equo, fessumque sui jubar excitat astri.' *Turba profundi Nereos*] Nereus Deus maris, Oceani et Tethyos filius, Nereidum pater ex Doride. Sumitur et pro mari. *Turba Nereos*] Nereides.

410 *Et rapidis accurrunt passibus Horæ*] Horæ ministræ Solis, janitrices cœli. *Rapidis passibus*] Ovidius Met. II. 'Jungere equos Titan velocibus imperat Horis.' Et bene horas dat Soli comites, cum Sol motu suo tempus constituat, cujus partes breviores sunt horæ. Nam tempus dividitur in sæcula, annos, menses, dies, horas. *Rapidis passibus*] Quia nihil citius fluit horis.

411 *Textum sublime coronæ*] Coronam radiatam dant Soli Poëtæ.

412 *Laxant roseis humentia loris Pectora*] Silius lib. I. de Aurora: 'Roseasque movebat habenas.'

413 *Jugales*] Equi solis, quorum nomina Pyroeis, Eous, Æthon, et Phlegon.

Gramen, et erecto currum temone supinant.
Nox subiit, curasque hominum, motusque ferarum
Composuit, nigroque polos involvit amictu.
Illa quidem cunctis, sed non tibi mitis, Adraste,
Labdacioque duci: nam Tydea largus habebat
Perfusum magna virtutis imagine somnus.
Et jam noctivagas inter Deus armiger umbras
Desuper Arcadiæ fines, Nemeæaque rura,
Tænariumque cacumen, Apollineasque Therapnas
Armorum tonitru ferit, et trepidantia corda

rum invertunt. Nox venit, et pacavit solicitudines hominum, et motus animalium, et atro velo amplexa est cælum. Illa quidem placida omnibus, sed non tibi, Adraste, ac principi Thebano. Nam profundus sopor occupabat Tydeum plenum ingenti specie suæ fortitudinis. Et jam Deus belli inter noctis tenebras percutit crepitu armorum limites Arcadiæ, et agros Nemeæos, ac verticem Tænari, et Therapnas Apol-

legit Dan. Heinsius ad Claudian. p. 3.—415 *Nox subiit, curasque hominum* Put. Petrens. Taurin. Exc. Cantab. Burm. et uterque Behot. probante Lindenbrogio; hoc receperunt Dan. Heinsius in Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *Nox subit, et curas hominum* Lang. Laur. Lipsian. Dau. Petav. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Lindenbrog. et Cruc. 'In libris optimo aliisque alia vox est, ut censeas ex magis peregrina fuisse deturpatum: *soltusque ferarum:* nihil mutandum.' *Barth.* Unus Behot. *curasque ferarum.*—419 Lipsian. et Venett. *magnæ virtutis.*—420 'Rectius scripti *armifer;* nam illud satellitibus vocabulum attributum. Lib. IV. 'armiferi Getæ.' *Gronov.*—421 'In tertia voce dicas portentum aliquod delitescere. Scriptum enim in libro eximio est: *Desuper Arcadie Sine.*' Barth.—423 *Armorum tonitru fremit* in optimis Barthii membranis, cum nota, alios legere

NOTÆ

415 *Motusque ferarum*] Scite: quod enim in homine *curæ, motus* sunt in brutis. *Barthius.*

416 *Nigro amictu*] Ob tenebras.

418 *Labdacioque duci*] Polynici a Labdaco proavo. *Largus habebat somnus*] Virgilius: 'Animalia somnus habebat.' Ovidius Met. VIII. 'Prima quies aderat, qua curis fessa diurnis Pectora somnus habet.'

419 *Perfusum magna virtutis imagine*] Occupatam enim habebat mentem imagine magnarum rerum, quas fecerat: unde gratissimus somnus post victoriam.

420 *Deus armiger*] Mars. Scripti, *armifer.* Rectius. Nam *armiger* vocabulum Satellitibus attributum. Theb. IV. 'Armiferi Getæ.'

421 *Arcadiæ*] Arcadia pars Peloponnesi mediterranea. *Nemeæaque rura*] Nemee regio sylvaque in Arcadia.

422 *Tænariumque cacumen*] Promontorium Laconiæ, cujus descriptio habetur initio libri secundi Theb. *Apollineasque Therapnas*] Urbs Laconiæ Therapnæ, Apollini sacra.

423 *Armorum tonitru ferit*] Silius lib. XIII. 'Armorum tonitru concussa est Daunia tellus.' Ceterum in optimo codice legitur: *Armorum*

Implet amore sui. Comunt Furor Iraque cristas,
Fræna ministrat equis Pavor armiger: at vigil omni
Fama sono varios rerum succincta tumultus
Ante volat currum, flatuque impulsa gementum
Alipedum, trepidas denso cum murmure plumas
Excutit: urget enim stimulis auriga cruentis
Facta, infecta loqui, curruque infestus ab alto
Terga comasque Deæ Scythica pater increpat hasta.
Qualis ubi Æolio dimissos carcere ventos

lini sacras, et timidiores animos implet sui cupidine. Furor et Ira adornant cristas ejus: Pavor armiger frænat equos. At fama experrecta ad omnem sonum, et circumdata diverso rerum strepitu, volat ante ejus currum, et acta flatu anhelantium equorum movet multo cum clangore festinas alas: auriga enim sanguineis aculeis cogit dicere facta, et infecta, et molestus pater ab excelso curru ferit hasta Scythica tergum, et crines Deæ. Ut cum rex Neptunus pellit ante se ventos laxatos e claus-

furit. Put. habet etiam *fremit.*—426 Idem codex: *vanos rerum.* Vide Cerd. ad Virg. Æn. IV. 174. p. 404.—429 *Excitat, urget nam stimulis* unus Behot. *Excitat, urget enim* optimæ Barthii membranæ, quod ille probat.—431 Unus Behot. *comamque Deæ.*—432 Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. uterque Behot. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Lindenbrog. Cruc. Gevart. et Grasser. *demissos;* Petrens. Exc. Cantab. Taurin. alii, cum edd.

NOTÆ

tonitru fremit, cum nota alios legere, *furit*.

424 *Furor Iraque*] Fingit ministros Martis, Furorem et Iram.

425 *Pavor armiger*] Theb. VII. 'Inde unum dira comitum de plebe Pavorem.' Ut quicquid sonuisset populis esset horrendum. Omnes terrores circa currum Martis fuisse Poëta scribit, imitatus Virgilium: 'Iræque, Insidiæque, Dei comitatus, aguntur.'

426 *Fama*] Hujus descriptionem vide apud Virgilium Æn. IV. *Varios rerum succincta*] Succincta, ut expeditior esset ad volandum. *Tumultus*] Tumultus dat pro veste famæ. *Varios*] Quia famæ incertus auctor, et quia res non eodem modo referuntur, sed pluribus et diversis.

428 *Plumas*] Fama enim habet alas.

429 *Stimulis auriga cruentis*] Bellona. Nam lib. VII. 'Regit atra jugales Sanguinea Bellona manu, longaque fatigat Cuspide.'

430 *Facta, infecta loqui*] Virgilius de eadem Æneid. IV. 'Et pariter facta atque infecta canebat.'

431 *Deæ*] Famæ. *Scythica hasta*] Quia Scythæ bellicosi populi. *Pater*] Mars.

432 *Æolio carcere*] Æolius carcer antrum apud insulas Æolias, in quò fingunt Poëtæ ventos includi ac coërceri, nec eo exire, nisi imperio Æoli, quem Jupiter his regendis imposuit: hinc *Æolius carcer*. De Æoliis insulis vide Theb. I. 218. Vide et Virgilium Æneid. I. in quo describit sedem ventorum.

Dux præ se Neptunus agit, magnoque volantes
Injicit Ægæo: tristis comitatus eunti
Circum lora fremunt, nimbique hyemesque profundæ,
Nubilaque et vulso terrarum sordida fundo
Tempestas: dubiæ motis radicibus obstant
Cyclades: ipsa tua Mycono, Gyaroque revelli,
Dele, times, magnique fidem testaris alumni.

tro Æoli, et eos præcipites immittit in ingens mare Ægæum: nubes, et profundæ tempestates, et nubila, ac procella squalida excusso terrarum fundo, quæ mæste stipant euntem, strepunt circa ejus currum. Incertæ Cyclades resistunt concussis fundamentis. Ipsa, Dele, metuis ne abscindaris a tua Mycono, et Gyaro, et exigis

Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *dimissos.*—433 *Trux præ se Neptunus agit* correxit Nic. Heinsius, et pro *volantes* ex optimis codd. legit *volentes;* quem vide ad Ovid. Met. II. 128. *volentes* habent quoque Petrens. Exc. Cantab. et Put.—434 'Distinctio læsa in omnibus quæ apud nos sunt, et magnidicos etiam correctores habuerunt, editionibus. Scribe: *Injicit Ægæo. Tristis comitatus eunti; Circum lora fremunt, &c.*' Barth.—436 'Placet hæc lectio, (*et vulso,*) neque admittimus corrigentes libros *evulso;* licet sic ante aliquot jam sæcula citaverit etiam Joannes Boccatius de Genial. Deor. lib. x. cap. 1.' *Barth.*—438 *Mycone* Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. omnes Barthiani, Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. Gevart. et Grasser. *Mycono* uterque Behot. codd. manuscripti Gronov. Petrens. Taurin. Exc. Cantab. et veterrima Heinsii exemplaria;

NOTÆ

433 *Neptunus*] Saturni filius, cui in divisione orbis terrarum inter Jovem, Neptunum, et Plutonem, Saturni filios, facta, maris imperium sortito obtigit. *Volantes*] Alii codices, *volentes.*

434 *Ægæo*] Supple, mari. *Tristis*] Ob naufragia quæ inde sequuntur. *Eunti*] Neptuno subintellige.

436 *Sordida*] Ob lutum hinc evulsum.

438 *Cyclades*] Insulæ maris Ægæi in orbem circa Delum sitæ, unde et nomen acceperunt. Quidam dicunt vocari Cycladas, non quod in orbem sitæ sint, sed quod longo ordine oporteat eas circuire propter promontoria. Sunt autem numero quinquaginta tres. Castaldo vocantur *Isole del Archipelago. Mycono*] Myconos una e Cycladibus. *Mycono* bene: nam Græcis Μύκονος. Noster Achilleid. I. 'Cyclades hinc spretæ, Myconos humilisque Seriphos.' Plinio etiam, Petronio in fragmentis, Stephano, Straboni, ac ceteris Geographis 'Myconos' dicitur. Apud Virgilium tamen Æn. III. et Ovidio Met. VII. 'Mycone' vocatur, nisi 'Myconos' utrique restituenda. *Gyaro*] Gyaros etiam una e Cycladibus. *Revelli, Dele, times*] Bene *revelli:* Apollo enim Delum dicitur alligasse iis insulis, cum prius fluctuaret, et stabilem reddidisse. De Delo vide Theb. I. 702.

439 *Magnique fidem testatis alumni*] Qua promiserat Apollo te stabilem et immotam fore, cum prius errares, et fluctuares, ut jam diximus. *Alumni*] Apollinis, qui in Delo natus et educatus est.

Septima jam nitidum terris Aurora Deisque
Purpureo vehit ore diem, Perseius heros
Cum primum arcana senior sese extulit aula,
Multa super bello generisque tumentibus amens,
Incertusque animi, daret armis jura, ferosque
Gentibus incuteret stimulos, an fræna teneret
Irarum, et motos capulis astringeret enses.
Hinc pacis tranquilla movent, atque inde pudori
Fœda quies, flectique nova dulcedine pugnæ

promissa ingentis alumni. Jam septies Aurora cum rubicundo vultu refert fulgentem diem Superis et terræ, cum primum longævus heros Perseius se proripit e secreto cubiculo, multum se crucians de bello et generorum flagrantibus animis, et animi dubius, an arma approbaret, et admoveret populis feros aculeos, an iras retineret, et capulis alligaret gladios pæne eductos. Hinc pacis dulcedo eum tangit, hinc turpe otium dedecori est, et arduum videtur avertere populos a recenti

quem vide ad Ovid. Heroid. Epist. xx. 81.—440 'Valde suspecta mihi hæc scriptio; non quia peccet sententia, sed quia sic insolens loqui Poëtarum natio, reverentior Deorum supernorum plerumque, quam ut ita nude rerum usum communicet cœlo et terræ. Auget suspicionem liber magnorum meritorum, in quo absurde ob sequentia, scriptum tamen ideo *diesque* videtur, ut indicium sit dubiam et jam tum inquinatam fuisse vocem istam.' *Barth.* —443 Put. *generisque timentibus.* 'In optimo codice glossa est: '*amens*, cogitans.' Sed cum eas membranas attentius inspicio, video primitus scriptum fuisse *ærens;* quod expositum antiquitus fuit. Sane τὸ *amens*, eraso altero, quod *hærens* fuit, a recentiore manu superinductum est.' *Barth.* Vide Var. Not.—444 Petrens. Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. unus Behot. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. Gevart. et Grasser. *novosque;* alter Behot. optimique codd. Gronovii, cum edd. recentt. *ferosque.*—446 Barthii membranæ: *motos scapulis.*—447 In eodem codice legitur: *ast inde pudori.*—448 Put. *flectique novæ.*

NOTÆ

440 *Septima Aurora*] Ex quo scilicet Tydeus reversus erat.

441 *Perseius heros*] Adrastus a Perseo, qui Argis imperavit, sic dictus. Observandum est autem Papinium hunc morem habere, ut frequenter denotet easdem personas, nondum cognitis prænominibus, ut nunc Adrastum designat per 'Perseium heroa.'

443 *Generis tumentibus*] Id est, vehementer iratis. Alter enim, ut Tydeus, flagrabat cupiditate vindictæ: Polynices vero ardore recuperandi imperii. *Amens*] Liber optimus apud Gronovium: *anjens.* An fuit *angens?* et dixit intellecto τῷ se, cum et 'angor animi' dicamus?

444 *Daret armis jura*] Solius enim est regis dare jus armis, seu arma approbare, nullusque in ejus regno arma potest capere sine illius permissu, absque perduellione. *Ferosque*] Meliores habent *ferosque*, non *novosque*, ut habent priores editiones.

447 *Pudori*] Post tot receptas ab Eteocle injurias.

Difficiles populi: dubio sententia tandem
Sera placet, vatum mentes, ac provida veri
Sacra movere Deum. Solers tibi cura futuri,
Amphiaraë, datur, juxtaque Amythaone cretus,
Jam senior, sed mente virens Phœboque, Melampus
Associat passus: dubium cui dexter Apollo,
Oraque Cyrrhæa satiarit largius unda.
Principio fibris pecudumque in sanguine Divos

pugnandi voluptate. Tandem ei ancipiti ultimum arridet consilium tentandi animos augurum, et consulendi Deos sacris, quæ verum prænuntiunt. Ingeniosa cura venturi tibi committitur, Amphiaraë, et Melampus Amythaone oriundus, jam ævo grandis, sed animo vegetus, et Phœbo plenus, illum comitatur. Ambiguum est, cui Apollo magis faverit, aut cujus ora abundantius exsaturaverit aqua Cyrrhæa. Initio consulunt numina in extis, et cruore pecudum. Jam tum ovium corda ma-

—452 Unus Behot. *justaque Amythaone cretus.* 'In manuscripto uno minorum gentium legitur: *Aminthore cretus*: inepte.' *Barth.*—454 Optimæ Barthii membranæ: *Associat passum.* Unus Behot. *pronus Apollo.*—455 *Omniaque cyrrhæa sociaret* in altero Behot. porro τὸ *que* expunctum fuerat.—457

NOTÆ

448 *Flectique nova dulcedine pugnæ Difficiles populi*] Nam supra 'trepidantia corda' impleverat 'amore sui Mars.'

451 *Sacra movere Deum*] Veteres religiosi nihil, domi seu foris, militia seu pace, suscipiebant, quod esset alicujus momenti, nisi prius Deos consulerent, aut oraculis, auspiciis, ac extis victimarum, aut alio demum modo, quo mentem suam hominibus patefacere credebant. Hinc oracula, auspicia, et exta victimarum. *Provida veri*] Quia his veritatem rerum futurarum detegere veteres putabant. Homerus: Ἀλλὰ πρῶτα θεῶν ἐρόμεθα βούλας. *Sed prius consulamus mentem Deorum.*

452 *Amphiaraë*] Amphiaraus celeberrimus vates Thebanus, de quo jam sæpius diximus, et dicemus postea.

453 *Melampus*] Nobilis augur, Amythaonis et Idotheæ filius, claruit augurio, et arte medica. Ille fuit, qui Prœti Argorum regis furentes filias purgavit atque curavit: et in mercedem, tertiam regni Argivi partem sibi, fratrique Bianti alterum tantum agri obtinuit. Ipsi templa erecta, festaque solennia, et sacrificia instituta fuisse refert Pausanias lib. I. Herodotus scribit eum intulisse in Græciam cultum et orgia Liberi Patris. Vide etiam Strabonem lib. IX. Hunc subito vatem factum narrat Apollodorus lib. I. Bibliothecæ, quem vide.

455 *Cyrrhæa unda*] Per *Cyrrhæam undam* intelligit forsan fontem Castalium, cujus aquæ fatidicæ erant, et vocat *Cyrrhæam undam*, quia Cyrrha, ubi erat etiam oraculum Apollinis, non procul hoc fonte sita erat.

456 *Fibris*] *Fibræ* hic proprie sumuntur pro extremis jecoris, cordis, et cujusque visceris partibus, quibus inspectis haruspices futura divinabant. Haruspicinam invenisse Delphum scribit Plinius lib. VII. cap. 56. Hetruscis vero haruspicinæ prin-

Explorant: jam tum pavidis maculosa bidentum
Corda negant, diraque nefas minitantia vena.
Ire tamen, vacuoque sedet petere omina cœlo.
Mons erat audaci seductus in æthera dorso,
(Nomine Lernæi memorant Aphesanta coloni,)
Gentibus Argolicis olim sacer: inde ferebant
Nubila suspenso celerem temerasse volatu
Persea, cum raptos pueri perterrita mater
Prospexit de rupe gradus, ac pæne secuta est.

culosa nihil læti promittunt attonitis, et portendunt fibris atrocibus calamitates. Placet tamen pergere, et capere auguria in libero aëre. Mons erat longe extensus in cœlum superbo cacumine, (cui Lernæ incolæ nomen dixerunt Aphesanta,) sacer olim populis Argivis: inde prodebant velocem Perseum aërem violasse librato volatu, cum attonita parens vidit præcipites filii saltus de scopulo, et pæne eum se-

Behot. 2. *animosa;* suprascriptum vero, *maculosa:* optimæ Barthii membranæ: *jam cum pavidis maculosa.*—458 In eodem codice: *Corda nefas, diraque*

NOTÆ

cipia Tagetem tradidisse refert Cicero de Divinatione lib. II. Vide et Protrepticum ad Crispinum Sylv. II. de Tagete.

457 *Maculosa*] Si exta *maculosa* erant, vel pallida, vel tristia, vel non integra, portendebant Deos iratos esse. Si vero læta, vigentia et integra, significabant Deos esse placatos: hocque vocabant veteres καλλιερεῖν.

459 *Omina*] Hic abusive pro auguria. Ut Ovidio Amor. III. Eleg. 12. 'Tristia...omina...concinuistis aves.' *Vacuo cœlo*] Excelsa enim loca petebant augures, ne quid aspectum prohiberet: unde *vacuum cœlum.*

460 *Audaci*] Bene *audaci*, quod propius cœlo ausus esset insurgere: quo summam hujusce montis altitudinem designat. Virgilius: 'Geminique minantur In cœlum scopuli.'

461 *Lernæi*] Argivi, a Lerne oppido Argolidis. *Aphesanta*] Mons ille Apesas, seu Apesantus Plinio, idem est probabiliter, ac ille, quem Pausanias secundo Corinthiacorum collocat supra Nemeum, in quo Perseum primum Jovi Apesantio rem divinam fecisse tradunt: unde infra Noster vocat 'Perseium montem.' Nam quod Lactantius Papinii interpres hunc ponit in Cilicia, et ex quo dixit Perseum se librasse, cum Libyam peteret ad extinguendam Gorgonem, ridiculum est: ex hoc loco enim fuisse in Argolide convincimur.

463 *Temerasse*] Id est, violasse. Quia sibi vindicabat Perseus, quod homini natura non concedit, nimirum volare.

464 *Pueri*] Persei. Nam admodum juvenis erat, cum expeditionem adversus Gorgonas suscepit. *Mater*] Danaë.

465 *Ac pæne secuta est*] Mire temperavit sensum, et solicitudinem caræ matris expressit.

Huc gemini vates sanctam canentis olivæ
Fronde comam, et niveis ornati tempora vittis
Evadunt pariter: madidos ubi lucidus agros
Ortus et algentes laxavit sole pruinas.
Ac prior Œclides solita prece numen amicat:
Jupiter omnipotens: nam te pernicibus alis
Addere consilium, volucresque implere futuri,

cuta est. Ambo augures habentes sacros capillos ornatos ramo glaucæ olivæ, et tempora redimita albis infulis, simul illuc subeunt, ubi fulgidus sol ortu suo resolvit humidos agros, et gelidas pruinas. Ac Œclei filius prior numen conciliat solitis precibus. Omnipotens Jupiter, scimus equidem te dare mentem præpetibus pennis,

••••••••••••

negant minitantia vena.—468 'Sic scribendum (*ubi licidus*) cum omnibus nostris codicibus: et suadet glossa: '*lividus*, nondum flavus, albior adhuc luce.' 'Non erat librariorum talia posse affingere auctoribus. Alia 'lux maligna' apud Virgilium, quæ verbo tamen isti Papinianæ nonnihil consentiat.' *Barth.*—469 Dan. Put. Petav. Lindenbrog. et Cruc. *lavavit sole;* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Barthiani, Petrens. Taurin. Burm. Exc. Cantab. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Grasser. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *laxavit sole.*—470 *Æclides solitum prece* Put. *Æclides solita prece* Dan. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. et Cruc. *Œclides* Gevart. Grasser. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. Ἀμφιάραος Οἰκλέως Apollodor. lib. III. Vide Hygin.

NOTÆ

466 *Gemini vates*] Amphiaraus et Melampus. Hic notandum altiora loca augures ascendere solitos auguriis captandis. Et Romæ in Capitolio erat auguratorium, de quo Pub. Victor, vel auguraculum Festo. Vide Livium Decadis primi lib. I. ubi agit de Numa rege creando. *Sanctam canentis olivæ Fronde comam et niveis ornati tempora vittis*] Sic lib. II. vs. 98. 'Glaucæque innexus olivæ Vittarum provenit honos.' Et Theb. IV. de eodem Amphiarao in aciem eunti: 'Frondenti crinitur cassis oliva, Albaque puniceas interplicat infula cristas.' Augures enim et vates candidas infulas ramo olivæ innexas gerebant.

468 *Madidos ubi lucidus agros Ortus, &c.*] Hinc discimus prima luce auguria capi solita. Ut et narrat Valerius Maximus de T. Graccho, qui cum ad res novas pararetur, auspicia prima luce petiit: quæ illi perquam tristia responderunt.

469 *Et algentes laxavit sole pruinas*] Ovidius: 'Solque pruinosas radiis siccaverat herbas.'

470 *Œclides*] Amphiaraus, Œclei filius.

471 *Nam te pernicibus alis, &c.*] Eadem pæne similibus verbis exprimit Ammianus Marcellinus lib. XXI. 'Auguria et auspicia non volucrum arbitrio futura nescientium colliguntur, (nec enim hoc insipiens quisquam dicet,) sed volatus avium dirigit Deus, ut rostrum sonans, aut prætervolans pinna turbido meatu, vel leni, futura demonstret. Amat enim benignitas numinis, seu quod merentur homines, seu quod tangitur eorum affectione, his quoque artibus prodere, quæ impendent.'

Ominaque, et causas cœlo deferre latentes
Accipimus: non Cyrrha Deum promiserit antro
Certius, aut frondes lucis quas fama Molossis
Chaonias sonuisse tibi: licet aridus Hammon
Invideat, Lyciæque parent contendere sortes,
Niliacumque pecus, patrioque æqualis honori

et aves erudire venturo, et de cœlo ostendere præsagia, ac occultas causas: non verius Cyrrha responsa Dei e specu spoponderit, aut arbores Chaoniæ, quas referunt per te oracula edidisse in sylvis Molossis: quamvis siticulosus Hammon liveat, aut sortes Lyciæ conentur disputare, ac bestia Niliaca, et Branchus æquatus pa-

---

cap. 79. et 128.—473 'In uno alteroque codice male legitur: *casusque latentes.*' Barth. Barthius ipse in Notis habet: *caveas latentes,* unde nescio.—

NOTÆ

474 *Non Cyrrha Deum promiserit antro Certius*] In Cyrrha enim, ut jam diximus, erat celebre oraculum Apollinis. *Certius*] Supple, quam auguria.

475 *Aut frondes lucis quas fama Molossis, Chaonias sonuisse tibi*] Innuit Oraculum Dodonæum Jovis antiquissimum in Epiro, quæ et Molossia et Chaonia vocata fuit. Vide supra. *Frondes*] Quercus, in quibus columbæ oracula reddebant. Virgilius: 'Atque habitæ Graiis oracula quercus.' *Tibi*] Quia hoc oraculum Jovis erat.

476 *Aridus Hammon*] Intelligit oraculum Jovis Hammonis in Africa. Vide Q. Curtium et Herodotum de hoc oraculo. Dicitur *aridus*, quia situm erat hoc oraculum in aridis et siticulosis locis.

477 *Lyciæque parent contendere sortes*] Respicit ad oraculum Apollinis, quod erat apud Pataram urbem Lyciæ. *Sortes*] Quia oracula etiam per sortes dabantur. Duo enim erant oraculorum genera, ut ex Ciceronis de Divinatione lib. II. colligimus; unum, quod a furentibus profundebatur, ut Pythia numine Apollinis correpta: alterum, quod æquatis et paribus sortibus e sitella vel urna ducebatur. Habebant enim sortes certis quibusdam sententiis, obscuris tamen, notatas: quarum quædam felicitatem, quædam calamitatem denuntiabant, aut alia ejusdem generis. Nobiles Prænestinæ sortes, Tiburtinæ, et Antiatinæ, ac Patavinæ. Sortes et captabantur tesseris, talisve jactatis, et ex tesserarum superficie de eventu judicabant. Hinc ad Buram, Achaiæ oppidum, oraculum Herculis fuit, ex talis abacoque constitutum. Talos enim in consultationibus oraculorum adhiberi solitos probat ἀστραγαλομάντεων appellatio. Ceterum ex Servio discimus Apollinem annuatim continuos sex menses apud Lydios, totidemque in Delo percontantibus oracula reddere solitum.

478 *Niliacumque pecus*] Intelligit bovem Apim Ægyptiis cultum. De ejus oraculo hæc Plinius lib. VIII. cap. 46. 'Bos in Ægypto etiam numinis vice colitur, Apim vocant: insigne ei in dextro latere candicans macula, cornibus lunæ crescere incipientis: nodus sub lingua, quem cantharum appellant. Non est fas eum certos vitæ excedere annos, mersumque in sacerdotum fonte enecant, quæsituri luctu alium, quem substitu-

Branchus, et undosæ qui rusticus accola Pisæ
Pana Lycaonia nocturnum exaudit in umbra.

ternæ gloriæ, atque agrestis colonus aquosæ Pisæ, qui noctu audit Pana in sylvis

479 'Nostri codices: *undosæ Pisæ;* nec audiendi qui malunt *umbrosæ*, licet et ipsi bona ratione nisi.' *Barth.* Vide Andreæ Schotti Obss. lib. II. cap.

NOTÆ

unt: et donec invenerint, mœrent, derasis etiam capitibus: nec tamen unquam diu quæritur: inventus deducitur Memphim a Sacerdotibus. Sunt delubra ei gemina, quæ vocant thalamos, auguria populorum: alterum intrasse lætum est, in altero dira portendit. Responsa privatis dat, e manu consulentium cibum capiendo. Germanici Cæsaris manum aversatus est, haud multo post extincti. Cetero secretus, cum se proripuit in cœtus, incedit summotu lictorum, grexque puerorum comitatur carmen honori ejus canentium: intelligere videtur, et adorari velle. Hi greges repente lymphati futura præciunt.' Hactenus Plinius. Eadem Ammianus Marcellinus tradit: 'Cumque,' ait, 'initiante antistitum numero centum, inductus in thalamum esse cœperit sacer, conjecturis apertis signa rerum futurarum dicitur demonstrare: et adeuntes quosdam indiciis averti videtur obliquis, ut offerentem cibum aliquando Germanicum Cæsarem, sicut lectum est, aversatus, portenderat post eventura.' Vide et Diogenem Laërtium in Eudoxo, et Pausaniam in Achaicis. *Niliacum*] Quia in Ægypto, cujus Nilus fluvius est notissimus, Apis colebatur bos. *Patrioque æqualis honori Branchus*] Scribendum *Patrioque æquatus honori Branchus*, ex Lact. ad Theb. VIII. qui, ubi Poëta, 'Et intonsi cludet penetralia Branchi,' hæc ait: 'Branchus Apollinis est filius, et ipse futurorum peritissimus Deus. Ut ipse alibi: *Patrioque æquatus honori Branchus*.' Sic Noster lacrymis Etrusci: 'Celsa natorum æquavit honori.' Intelligit autem oraculum Branchi quod erat apud Posideum oppidum Ioniæ, 'oraculum Branchidarum' appellatum, nunc 'Didymæi Apollinis,' ut ait Plinius lib. V. cap. 29. Lactantius hic scribit Branchum fuisse puerum Thessalum dilectum Apollini, ut Hyacinthum, quem acriter interfectum dolens templo et sepulcro consecravit. Et Strabo lib. XIV. hunc Branchum etiam non fuisse filium, sed amorem Apollinis scribit, posterosque ejus 'Branchidas' vocatos, traditis Xerxi hujus templi thesauris, ipsum, incenso templo ab eodem, redeuntem in Persidem secutos fuisse, ne pœnas darent sacrilegii. Milesios vero postea templum omnium maximum construxisse, ornatumque templum donariis antiquarum gentium fuisse, 'Didymæique Apollinis' vocatum. Meminit et Branchi Terentianus de Metris: 'Hymnum Branchiadæ Phœbo cantasse Jovique Pastorem Branchum, cum captus amore pudico Fatidicas sortes docuit depromere Pæan.'

470 *Et undosæ qui rusticus accola Pisæ Pana Lycaoniæ nocturnum exaudit in umbra*] Lactantius hic: 'Pan apud Pisas rusticos numine suo replere solet, datque oracula, qui repletur Deo.' Locus hic singularis, quod rustici Arcadiæ repleantur Panis numine, ac futura prædicant. Nam neque Pausanias in Arcadicis,

Ditior ille animi, cui tu, Dictæe, secundas
Impuleris manifestus aves: mirum unde, sed olim
Hic honor alitibus: superæ seu conditor aulæ
Sic dedit, effusum Chaos in nova semina texens;
Seu quia mutatæ, nostraque ab origine versis
Corporibus subiere Notos: seu purior axis,
Amotumque nefas, et rarum insistere terris

Lycaoniis. Opulentior mente ille est, ad quem, Dictæe, te patefaciens, miseris faustas volucres. Mirum unde et hæc gloria prædicendi futuri est avibus, sed a multo tempore illis contigit: seu fabricator cœlestis regiæ hoc illis concessit, figurans ubique sparsum Chaos in novas res: sive quod mutatis a nostra stirpe corporibus, et in aves conversæ altum petiere: seu serenior plaga, et longe dissitum cri-

---

9.—482 Unus Behot. *sic olim.*—483 Codex idem: *Sic honor alitibus.*—484 Optimæ Barthii membranæ in margine exhibent: '*effossum* vel *effusum*.'—

NOTÆ

nullusque alius scriptor id tradit. Pausanias dicit quidem loco laudato, Arcades prædicare montem Mænalium tam proprium esse Panis, ut fistula canentem Deum accolæ affirmare non dubitent. Tradit etiam, Arcades referre priscis temporibus Pana reddere solitum oraculorum responsa, ejusque interpretem Erato Nympham fuisse, quæ nupsit Arcadi filio Calistus. Ceterum hic mentio fit Lycaoniæ, quia olim magna pars Arcadiæ, seu, ut alii volunt, tota Arcadia vocabatur Lycaonia. *Pisæ*] Quia, ut jam diximus, Diagon fluvius in Alpheum influens contra Erymanthum montem, Pisæum agrum ab Arcadio disterminat. Unde lux huic loco.

481 *Ditior ille animi*] Id est, ille plenius veritatem discit. *Dictæe*] Jupiter dictus fuit Dictæus, a Dicte monte, et antro Cretæ, in quo altus esse dicitur. Virgilius Georg. IV. 'Dictæo regem cœli pavere sub antro.'

482 *Mirum unde*] Supple, est, seu contigit.

484 *Chaos*] Sic antiqui vocabant rudem et inconditam in se rerum omnium confusionem, quam semper fuisse credebant, et undequaque dispersam, Deumque omnia digessisse, ac in ordinem, quem habere debebant, disposuisse, elementa singula suo loco collocasse, ac viribus dotibusque propriis donasse. *In nova semina*] Id est, in novas formas, seu res.

485 *Seu quia mutatæ, nostraque ab origine, &c.*] Primam causam honoris, quem habebant aves prædicendi futura, attribuit auctori formæ mundi, qui cum ex Chao omnia digereret, hunc honorem voluit dare avibus. Secundam hic causam hujusce honoris avibus tributi adducit Poëta, nimirum, quod quondam homines fuerint, qui in aves mutati.

486 *Seu purior axis. Amotumque nefas, rarumque insistere terris*] Tertiam demum causam honoris hujus avibus concessi assignat, quod aves vivant in puriori aëre, et raro insistant terris, quæ nefastæ sunt, et sceleribus hominum contaminatæ.

Vera docent: tibi summa, sator terræque Deumque,
Scire licet: nos Argolicæ primordia pugnæ,
Venturumque sinas cœlo prænosse laborem.
Si datur, et duris sedet hæc sententia Parcis
Solvere Echionias Lernæa cuspide portas,
Signa feras, lævusque tones: tunc omnis in astris
Consonet arcana volucris bona murmura lingua.
Si prohibes, hic necte moras: dextrisque profundum
Alitibus prætexe diem. Sic fatus, et alto

men, et raro terris insistere veritatem monstrant. Tibi, pater Deorum et hominum, sublimia cognoscere datum est. Permittas nos e cælo præscire initia et exitum belli Argivi. Si hoc concedatur, et hoc consilium placeat inflexibilibus Parcis, aperire Argivo mucrone portas Thebanas, signa mittas, et ad lævum tones. Tunc cuncta avis mystica lingua concinat in aëre faustos garritus. Si vetas, hic nos retine, et immensum aërem obscura dextris avibus. Sic locutus est, et componit

492 *Solvere E. L. c. Thebas* in eodem codice. 'Ita sane scripsisse Papinium credimus.' *Barth.*—494 Put. *volucrum.*—496 'Scribe cum libro principe:

NOTÆ

492 *Echionias*] Thebanas. *Lernæa*] Argolica.

493 *Lævusque tones*] Id est, ad lævam. Quod prosperum erat signum: Romanis enim fulmina tonitruaque a læva venientia in bonum omen accipiebantur. Sic Virgilius Æneid. II. loquens de ostento prospero, quod a Jove datum est Anchisi, ait: 'Intonuit lævum.' Cicero etiam de Divinatione lib. II. citat ad hoc propositum hunc Ennii versum: 'Cum tonuit lævum bene tempestate serena.' Quod et Plinius confirmat lib. II. cap. 54. 'Læva prospera existimantur, quoniam læva parte mundi ortus est.' Et hoc, quia augures auguria capientes vultus ad Meridiem convertebant, sicque ad sinistram habebant Orientem. *Tunc omnis in astris Consonet arcana volucris bona murmura lingua*] In capiendis auguriis non solum observabatur avium volatus, sed etiam garritus seu κληδονισμὸς, et hæ aves quæ ore canentes auguria faciebant, *oscines* vocabantur auctore Festo. Augurium enim dictum ab avium garritu.

495 *Dextrisque profundum Alitibus prætexe diem*] Videtur hic Papinius innuere velle signa a dextra venientia dira ac infausta esse. Hoc tamen generaliter verum non est, ut patet ex Cicerone de Divinatione lib. II. ubi clare dicit: 'Cur aliis a dextra, aliis læva datum est avibus, ut ratum auspicium facere possint.' Et lib. I. 'Cur a dextra corvus, a sinistra cornix ratum faciat.' Quæ ultima Ciceronis verba confirmantur ab hoc loco Plauti Asinaria: 'Picus et cornix est ab læva; corvus; parra a dextra Consuadent.' Et apud Suetonium legimus in Vitellio volatum Aquilæ a dextra fuisse boni ominis: 'Præmisso,' ait, 'agmini lætum evenit auspicium, si quidem a parte dextra repente aquila advolavit.'

496 *Et alto Membra locat scopulo*] Id est, sedet. Augures enim sedea-

Membra locat scopulo: tunc plura ignotaque jungit
Numina, et immensi fruitur caligine mundi.
Postquam rite diu partiti sidera, cunctas
Perlegere animis, oculisque sequacibus auras,
Tunc Amythaonius longo post tempore vates,
Nonne sub excelso spirantis limite cœli,
Amphiaraë, vides, cursus ut nulla serenos
Ales agat? liquidoque polum complexa meatu

artus in excelso saxo. Tunc invocat multos Deos et ignotos, et penetravit caliginem immensi mundi. Postquam diu cælum ex more diviserunt, lustraverunt animo et sequacibus oculis omnes auras. Tunc augur filius Amythaonis, longo post tempore ait: Nonne cernis, Amphiaraë, ut sub alto cœli cardine, unde flat ventus, nulla avis capiat faustos cursus, et libero volatu sublime petens suspendatur? aut celeriter

sic fatur, et alto.' Barth. Ita quoque ex manuscriptis legit Dan. Heinsius ad Claudian. Rufin. II. 362.—497 *Membra levat* unus Behot. ut ex codd. suis legit Dan. Heinsius ad Claudian. l. l. 'In minus integro libro scribitur: *ignotaque fundit*, cum glossa, 'recitat.'' *Barth.*—499 Unus Behot. *cunctis;* alter Behot. *cuncta.*—502 *Magna sub excelso* unus Behot.—504 In nonnullis

NOTÆ

tes auguria capiebant. Vide Livium lib. I. in Numa.

497 *Tunc plura ignotaque jungit Numina*] Achilleid. I. 'Ubi ignotis horrenda piacula divis, Donaque.' An vero per *ignota numina*, seu ignotos Deos intelligit Papinius Deos patrios Indigetes? Nam ut veri Dei nomen ineffabile dicitur, et illud proferre grande piaculum semper Judæis habitum, ita et Indigetes Dei apud Gentiles habiti, quorum nomina indigitare non liceret, quasi per ἀντίφρασιν ita vocati. Festus: 'Indigetes Dii, quorum nomina vulgari non liceret.' Eadem Apollonius Rhodius lib. I. Indigetes ita sunt, quorum nomina non dicata, et ignota sunt. Hinc etiam ἀγνώστους θεοὺς dixisse patrios et indigetes videntur Athenienses, non autem peregrinos et ignotos prorsus, ut plerique credunt.

498 *Et immensi fruitur caligine mundi*] Quia, quicquid hominibus non patet, solus videbat.

499 *Postquam rite diu partiti sidera, &c.*] Augures solebant dividere seu partiri cœlum in quatuor præcipuas partes, et has designabant lituo (qui erat baculus sine nodo aduncus), et eis dabant hæc nomina, ut prima pars versus quam conversi erant diceretur antica, posterior postica: item dextra et sinistra, auctore Varrone lib. VI. de Lingua Latina, et Servio ad Eclogam IX. Virgilii. Vide et Plinium lib. II. cap. 54.

501 *Amythaonius vates*] Melampus.

502 *Spirantis limite cœli*] Id est, limite cœli a quo flat ventus. Plutarchus tamen in Quæstionibus Rom. dicit captatum auguriis tempus quo venti non flarent.

503 *Cursus ut nulla serenos Ales agat*] Avium, quæ volatu auguria faciebant, aliæ vocabantur 'præpetes,' Homero τανυπτέρυγες, quæ altius volabant; aliæ 'inferæ,' quæ humilius.

Pendeat? aut fugiens placabile planxerit omen?
Non comes obscurus tripodum, non fulminis ardens
Vector adest, flavæque sonans avis unca Minervæ,

means det motis alis faustum præsagium. Non apparet niger socius tripodum, non avis fervida, quæ portat fulmen, nec strepens unca ales flavæ Minervæ. Nullum

complexa volatu.—505 Dan. uterque Behot. Petrens. omnes Gronoviani, Taurin. Exc. Cantab. Burm. optimæ Barthii membranæ, Venett. et Rom. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *planxerit omen;* Put. Petav. Lang. Laur. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. Gevart. Grasser. et Amstel. *plauserit omen.* Utrumque bonum putat Marklandus ad Sylv. p. 191.—507 *Victor adest* Aldd. Colin. Gryph. et Basil. *Vector adest* omnes codd. cum Venett. Rom. et edd. recentt. *Vector ades* Plant. Lindenbrog.

NOTÆ

505 *Planxerit omen*] Priores editiones habent *plauserit*. Sed Gronovius affirmat omnes codices Mss. habere *planxerit*, et dicit 'plangere' esse verbum medium, nec semper spretum in lætarum rerum descriptione. Catullus in Argonauticis, ubi Bacchi comitatum describit: 'Plangebant alii proceris tympana palmis.'

506 *Non comes obscurus tripodum*] Corvus sacer Apollini, cujus tripodes sunt. Et lætum auspicium erat, si corvus a parte dextra advolaret, ut discimus supra ex Cicerone et Plauto. Immo si quoquo modo appareret, ut ex Livii lib. x. colligimus: 'Ante consulem hæc dicentem corvus clara voce occinuit.' *Obscurus*] Quia niger. *Non fulminis ardens Vector*] Aquila. Noster lib. IX. 'Utque feri vectorem fulminis albus Cum supra respexit olor.' Quo tempore Jupiter natus est, eodem natam esse Aquilam tradunt fabularum scriptores, et ad id prælium quod contra Gigantes commissum est advolasse, quasi victoriæ Deorum nuntium. Igitur in avium divisione inter Deos facta, Jupiter Aquilam sibi attribuit, ac fulmen ferre ei dedit: eaque ministra et nuntia uti solet ad eos, quibus læti aliquid significare, quosque illustres et claros reddere in mente habet. Propterea hæc avis visa semper lætum auspicium ferebat. Unde Priamus Iliad. Ω. Jovem orat, ut aquilam mittat, cujus volatu in bonam spem erectus, auspicioque secundo confisus, ad naves Græcorum sese conferat. Sic Tanaquil accepisse id augurium læta dicitur, cum in itinere Romam commigrando cum marito, Aquila suspensis demissa leniter alis pileum mariti abstulerit, moxque capiti apte reposuerit, et sublimis abierit. Unde etiam Romanis inter signa militaria recepta et sacrata. 'Negant,' ait Plinius lib. x. cap. 3. 'unquam solam hanc alitem fulmine fuisse exanimatam: ideo armigeram Jovis consuetudo judicavit.'

507 *Flavæque sonans avis unca Minervæ*] Noctua Minervæ sacra. Quia hujus avis tanquam consultissimæ volatus auspicatus esse dicitur, et boni ominis, atque in signum victoriæ acceptus. Aiunt enim ante pugnam illam Marathoniam visam noctuam, quæ Atheniensium exercitum pervolitaret. *Unca*] Ob uncos ungues.

Non venit auguriis melior: quin vultur, et altis
Desuper accipitres exultavere rapinis.

est favorabilius augurium quam vulturis, et ubi accipitres lætantur desuper sublimi

Cruc. et Gevart.—508 Dan. Put. Petav. uterque Behot. omnes Barthiani, Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Grasser. Lindenbrog. et Cruc. *melior quam vultur;* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Petrens. et edd. recentt. *melior; quin vultur.* 'Non opus est emendatione viri doctissimi Thomæ Demsteri, legere cupientis: *melior; sed vultur.* Res enim et sic clara

NOTÆ

508 *Non venit auguriis melior: quin* [*quam*] *vultur*] Male hunc locum intellexit et distinxit Bernartius, cum ponit punctum post τὸ *melior* et legit *quin*, et dicit esse sensum: Aquila Jovi, Corvus Apollini, et Noctua Minervæ, sacræ aves, secundi augurii indices, nusquam apparent; sed vultures et accipitres passim debacchantur: unde excludit ab avibus boni ominis vultures et accipitres, cum tamen duodecim vulturum auspicio fundata dicitur Roma, ut videmus apud Livium, et Plutarchum in Romulo, qui etiam scribit ex Herodoto Pontico Herculem magni fecisse vulturem, et maxime lætatum, cum sibi in procinctu alicujus expeditionis aliquis appareret. Dicunt etiam Cæsari Octaviano in primo consulatu duodecim vultures sese ostendisse; unde ille spem concepit, se quandoqe imperio totius orbis potiturum. Quantum ad accipitres, videntur etiam fuisse boni ominis, præsertim apud Græcos, de quibus hic agitur, quia erant etiam consecrati Apollini. Quodque confirmatur ex Homero Odyss. O. qui scribit Telemacho in patriam naviganti accipitrem velocem Apollinis nuntium apparuisse, quod augurium accepit Theoclymenus ut lætum, faustumque, nec sine Deo venire dextram affirmavit alitem, omniaque ei prospere eventura vaticinatus est. Quod Homerus sumsit ab Ægyptiis, quibus accipiter, ut Apollini consecratus, cultus est, tradente Æliano Historiæ Animalium lib. x. cap. 14. Apud Romanos vero Accipiter mali ominis habitus est, ut patet ex hoc Ovidii versiculo: 'Odimus accipitrem, quia semper vivit in armis.' Plinius tamen Circon ex accipitrum genere claudum altero pede prosperrimi augurii nuptialibus negotiis et pecuariæ rei esse tradit lib. x. c. 8. etiam Triorchem, cui principatum in auguriis Phœmonoë dedit: 'buteonem' hunc appellant Romani; familia etiam ex eo cognominata, cum prospero auspicio in ducis navi sedisset. Sed ut verum dicatur, hæc scientia augurum magnis involuta erat difficultatibus, nihilque certi de iis rebus definiri potest, cum variantes scriptorum et Poëtarum auctoritates conciliare pæne impossibile sit. Et hoc præcipue apud Romanos. Græci enim magis secum invicem conveniunt, affirmantes auguria a parte dextra (quæ ipsis ea est, quæ Ortum spectat, ut et sinistra quæ Occasum) venientia semper læta ac prospera fuisse, e contra a sinistra, dira et infausta. De generibus vero auspiciorum, et quibus ea verbis fierent, consule Brissonium lib. I. p. 122. et 124.

Monstra volant, diræ strident in nube volucres,
Nocturnæque gemunt striges, et feralia bubo
Damna canens: quæ prima Deum portenta sequemur?
Hisne dari, Thymbræe, polum? simul ora recurvo
Ungue secant rabidæ, planctumque imitantibus alis
Exagitant Zephyros, et plumea pectora cædunt.
Ille sub hæc: Equidem varii, pater, omina Phœbi

præda. Volant monstra: horrendæ aves clangunt in aëre, et nocturnæ striges plangunt, et bubo prænuntians funebres clades. Quæ prima numinum ostenta observabimus? O Thymbræe, hisne avibus aër conceditur? Furiosæ sibi invicem ora dilaniant uncis unguibus, et motu alarum, quæ planctum æmulantur, ventos molestant, et feriunt sibi plumea pectora. Ille ad hæc: Equidem, pater, multoties

est. Nostri nihil mutant, neque nos.' *Barth.*—510 ' Optimæ optime membranæ Scholiasticum istum versum explodunt, nec loco dignantur. Quibus merito volentesque assentimur.' *Idem.* *diras strident* Dan. Put. Petav. Lindenbrog. et Cruc.—511 ' Sunt duo apud nos libri qui voculam *et* in hoc versu non agnoscunt.' *Barth.*—512 Dan. et Put. *portenta sequamur.*—515 Unus Behot. *et pectora plumea cædunt.*—516 In scripto optimo codice est: *Ille*

NOTÆ

511 *Striges*] Strix avis quædam nocturna, et importuna, a stridendo sic dicta. Lucanus lib. VI. ' Quod trepidus bubo, quod strix nocturna querentur.' Tibullus lib. I. Eleg. 5. ' Hanc volitent animæ circum sua fata querentes Semper et e tectis strix violenta canat.' Plinius lib. II. cap. 39. quæ sit avium constare non arbitratur: ' Fabulosum,' ait, ' arbitror de strigibus, ubera eas infantium labris immulgere. Esse in maledictis jam antiquis strigem convenit: sed quæ sit avium, constare non arbitror.' Sic et striges Ovidius describit Fast. VI. ' Sunt avidæ volucres, non quæ Phineia mensis Guttura fraudabant, sed genus inde trahunt. Grande caput, stantes oculi, rostra apta rapinæ, Canities pennis, unguibus hamus inest. Nocte volant, puerosque petunt nutricis egentes, Et vitiant cunis corpora rapta suis. Carpere dicuntur lactentia viscera rostris: Et plenum poto sanguine guttur habent. Est illis strigibus nomen: sed nominis hujus Causa, quod horrenda stridere nocte solent.' *Et feralia bubo damna canens*] Plinius lib. X. cap. 22. ' Bubo,' ait, ' funebris, et maxime abominatus, publicis præcipue auspiciis, deserta incolit: nec tantum desolata, sed etiam dira et inaccessa: noctis monstrum, nec cantu aliquo vocalis, sed gemitu. Itaque in urbibus, eut in luce visus, dirum ostentum est: privatorum domibus insidentem plurimis scio non fuisse feralem. Volat nunquam quo libuit, sed transversus aufertur. Capitolii cellam ipsam intravit Sex. Papellio Istro, L. Pedanio Coss. propter quod urbs nonis Martiis lustrata est eo anno.'

Thymbræe] Nescio cur hic Thymbræi seu Apollinis mentionem faciat, cum supra Jovis auguria dixerat. *Simul ora recurvo Ungue secant*] Hoc facere solent illæ aves, cum famelicæ et impastæ sunt.

515 *Zephyros*] Zephyri hic pro quibuslibet ventis.

516 *Varii*] Ob ambiguitatem oraculorum.

Sæpe tuli; jam tunc prima cum pube virentem
Semideos inter pinus me Thessala reges
Duceret; hic casus terræque marisque canentem
Obstupuere duces; nec me ventura locuto
Sæpius in dubiis auditus Iasone Mopsus:
Sed similes non ante metus, aut astra notavi
Prodigiosa magis; quanquam majora parantur.
Huc adverte animum: clara regione profundi
Ætheros innumeri statuerunt agmina cycni:
Sive hos Strymonia Boreas ejecit ab Arcto,

cepi auguria ambigui Phœbi, jam tunc temporis, cum navis Thessala me veheret in flore adolescentiæ inter Semideos principes. Ibi me reges mirati sunt, cum dicerem quæ ipsis terra marique erant eventura: nec me futura prænuntiante Mopsus in ancipitibus ab Iasone sæpius creditus est. Verum non vidi antea majorem timendi occasionem, aut infaustiora sidera: quanquam et parantur graviora. Huc mentem appelle. Innumeri olores sua disposuerunt agmina in serena parte immensi cœli, sive Aquilo hos fugavit a Septemtrione Thracio, seu fertilis benignitas mitis Nili

subit. Librarios fefellisse existimo ultimæ syllabæ proportionem.' *Barth.* 'Inscite, *omina Phœbi.* Vera scriptio præstantissimi libri: *omina cœli.*' Idem.—518 In quibusdam scriptis: *puppis me Thessala.* Cf. Achill. I. 156. et Theb. v. 387.—519 Unus Behot. *hi casus.*—521 'Scribendum cum illis præclaris membranis, *Jasoni.*' Barth.—523 Unus Behot. *majora sequantur.*—525 *Ætheris* codd. et edd. omnes ante Gronovium; quem vide ad vs. 71. Alter

NOTÆ

518 *Semideos reges*] Designat Argonautas, quorum plerique filii Deorum, ceteri vero originem a Diis trahentes. *Reges*] Non quia omnes regiam dignitatem haberent, sed quia eos regibus ardens æquabat virtus. *Pinus Thessala*] Navis Argo fabricata in Thessalia, quo vecti Argonautæ duce Jasone. *Pinus*] Quia naves plerumque ex pinu conficiuntur. Etiam 'pinus Thessala' Nostro Achilleid. I. et Senecæ Medea: 'Bene dissepti fœdera mundi Traxit in unum Thessala pinus.'

521 *Iasone*] Jason Æsonis, regis Thessaliæ, filius, dux Argonautarum. Hunc, cum Pelias, qui fratri Æsoni in regnum Thessaliæ successerat, suspectum ob virtutem haberet, laudisque avidum cerneret, ad expeditionem Colchicam incitavit: quo comperto omnis flos juventutis Græcæ ad Jasonem confluit, operamque ei pollicetur. Fabricata igitur navi, quæ ab architecto Argo vocata est Argo, mari se commiserunt, appulsique Colchos, vellus aureum, quod erat scopus suæ navigationis, retulerunt. *Mopsus*] Vates celeberrimus, Ampici et Chloridis filius, unus ex Argonautis. Mopsuestiam et Mopsocrenen urbes in Cilicia fertur condidisse.

523 *Quanquam majora parantur*] Id est, majora video, quam timemus. Lucanus: 'Sed venient majora metu.'

526 *Strymonia*] A Strymone fluvio Thraciæ. *Ejecit*] Nam Cycni inter aves abeuntes numerantur, ut grues,

Seu fœcunda refert placidi clementia Nili.
Fixerunt cursus: hac rere in imagine Thebas.
Nam sese immoti gyro, atque in pace silentes,
Ceu muris valloque, tenent: sed fortior ecce
Adventat per inane cohors: septem ordine fulvo
Armigeros summi Jovis exultante caterva
Intuor: Inachii sunt hi tibi (concipe) reges.

hos revocat. Volatum stiterunt. Finge Thebas in hac specie; nam immoti, et taciti, ac quieti se tutantur in orbem, ut intra mœnia, et vallum. Sed validius agmen accedit per aërem. Aspicio septem ordine exultantes fulvos summi Jovis armigeros. Tibi finge, hi sunt septem duces Argivorum. Adorti sunt turbam

Behot. cum nonnullis Barth. *sociarunt agmina.*—527 Put. *clementia cœli.*—530 Joannes Carnotensis, sive Salisburiensis, quem vocant, Nug. Curial. lib. I. cap. 13. producit: *sed fortior esse.*—531 'Libri nonnulli (inter quos etiam Behot. 1.) pro *septem* inferre laborant *namque;* quod furcillis rejiciendum.' *Barth.* '*ordine lævo* est in duobus libris; quod non admittimus. Non consentit liber princeps.' *Idem.*—532 Idem Barthius ex eodem optimo codice profert: *exultante corona.*—533 *Inachii sint hi tibi* Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Lipsian. Buslid. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lin-

NOTÆ

ciconiæ, hirundines, coturnices. Plinius lib. x. cap. 23. 'Similii,' ait, 'anseres quoque et olores ratione commeant: sed horum volatus cernitur: liburnicarum more rostrato impetu feruntur, facilius ita findentes aëra, quam si recta fronte impellerent: a tergo sensim dilatante se cuneo porrigitur agmen, largeque impellenti præbetur auræ: colla imponunt præcedentibus: fessos duces ad terga recipiunt.'

527 *Fœcunda clementia*] Bene *clementia*, ob calidam Ægyptii aëris temperiem. *Fœcunda*] Irrigat enim Nilus, ut omnes sciunt, Ægyptum, fœcundusque innatat terræ, 'adeo efficacibus aquis ad generandum alendumque;' ut ait Mela lib. I. cap. 9. 'ut, præter id quod scatet piscibus, glebis etiam infundat animas, ex ipsaque humo vitalia effingat. Hoc eo manifestum est, quod ubi sedavit diluvia, ac se sibi reddidit, per humentes campos quædam nondum perfecta animalia, sed cum primum accipientia spiritum, et ex parte jam formata, ex parte adhuc terrea visuntur.' *Refert*] In Ægyptum supple, ob clementiam aëris. *Placidi Nili*] Nilus celeberrimus ille fluvius Ægypti. *Placidi*] Quia ubi ruit e Catadupis, tunc lenis et confractis aquis, domitaque violentia, aliquid et spatio fessus Ægyptum interfluit, donec septem faucibus in Ægyptium mare se evomat.

528 *Fixerunt cursus*] Supple Cycni. *Hac rere in imagine Thebas*] Finge hos Cycnos repræsentare Thebanos. Et causam reddit, cur pro Thebis accipi debeant Cycni, quia ut Thebani muris, sic gyro illi se vallabant.

531 *Ordine fulvo*] Aquilæ enim fulvæ sunt.

532 *Armigeros summi Jovis*] Aquilas. Aquilæ enim fulmen Jovis ferre dicuntur. Vide supra vs. 506.

Invasere globum nivei gregis, uncaque pandunt
Cædibus ora novis, et strictis unguibus instant.
Cernis inexperto rorantes sanguine ventos,
Et plumis stillare diem? quam sæva repente
Victores agitat leto Jovis ira sinistri!
Hic excelsa petens subita face Solis inarsit,
Summisitque animos: illum vestigia adortum
Majorum volucrum teneræ deponitis alæ.
Hic hosti implicitus pariter ruit, hunc fuga retro
Volvit agens sociæ linquentem fata catervæ.
Hic nimbo glomeratus obit: hic præpete viva

candidi gregis, et aperiunt curva rostra ad novam stragem, et imminent eductis unguibus. Aspicis ventos manantes insolito cruore, et aërem rorantem plumis? Quam subito crudelis ira contrarii Jovis interficit victores. Hic altum subiens combustus est repentino solis igne, et depressit spiritus. Molles pennæ hunc destituitis insistentem vestigiis majorum avium. Hic inimico consertus una cadit. Hic terga vertit, deserens pereuntes comites. Hic moritur procella involutus. Hic oc-

denbrog. Cruc. Grasser. et Gevart. *sunt hi tibi* uterque Behot. omnes Barthiani, Petrens. Exc. Cantab. Taurin. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—536 'Mihi verior obvenit optimi libri lectio, confirmata etiam Behotianorum alicui, *inexpleto*.' Barth. Hoc pro v. l. in margine exhibet Behot. 1. et probat Gronovius.—538 *Jovis ora* alter Behot.—539 *Hic excelsa potens* in eodem codice.—540 *Summisitque animas* Dan. Pro *vestigia* Barthius

NOTÆ

533 *Inachii reges*] Argivi duces, seu duces Argivi exercitus: erant enim septem.

534 *Invasere*] Armigeri Jovis scilicet. *Nivei gregis*] Cycnorum, qui candidi sunt.

536 *Inexperto*] Alii 'novo,' alii 'indiscreto,' 'incerto' Codices inter versus interpretantur; sed Gronovius accedit nonnullis, qui habent *inexpleto*, id est, plurimo, abundanti. Ut Theb. VIII. 'Ille ego inexpletis solus qui cædibus hausi Quinquaginta animas.'

537 *Et plumis stillare diem*] Quia vulsæ in congressu plumæ, mixtæ sanguine ex aëre cadunt.

538 *Victores*] Aquilas.

539 *Hic excelsa petens subita face solis inarsit, Summisitque animos*] Hæc de Capaneo intelligenda sunt, qui, conscensis muris Thebarum, fulmine percussus periit.

540 *Illum vestigia adortum Majorum volucrum teneræ deponitis alæ*] Designat Parthenopæum, qui puer ad hanc expeditionem Thebanam profectus est, et primis militiæ rudimentis extinctus.

542 *Hic hosti implicitus pariter ruit*] Intelligit Polynicem, qui singulari certamine pugnans cum fratre, una periit, et cecidit. *Hunc fuga Volvit, &c.*] Adrastum innuit, qui solus e ducibus Argivis fuga sibi consuluit.

544 *Hic nimbo glomeratus obit*] Designat Hippomedontem, qui obrutus Ismeni aquis extinctus est. *Hic præ-*

Pascitur immoriens: spargit cava nubila sanguis.
Quid furtim lacrymas? illum, venerande Melampu,
Qui cadit, agnosco. Trepidos sic mole futuri,
Cunctaque jam rerum certa sub imagine passos,
Terror habet vates: piget irrupisse volantum
Concilia, et cœlo mentem insertasse vetanti.
Auditique odere Deos: unde iste per orbem
Primus venturi miseris animantibus æger
Crevit amor? Divumne feras hoc munus; an ipsi
Gens avida, et parto non unquam stare quieti?
Eruimus quæ prima dies, ubi terminus ævi,

cumbens viva volucri vescitur. Cruor inficit tenues nubes. Quid clam ploras? Melampu reverende, agnosco illum, qui labitur. Sic pavor invadit augures trementes sub pondere venturi, et jam passos omnes eventus in vera specie. Dolent penetrasse in cœtus avium, et animo cœlestia investigasse, mortalibus prohibita, et exauditi Deos aversantur. Unde hæc anxia cupido futuri cognoscendi per orbem primum invasit miseros homines? Anne hoc donum Divis attribuas. An nos ipsi, gens curiosa, nec his, quæ habemus, acquiescimus? Elicimus quis sit genitalis dies,

malit *fastigia.*—545 *Pascitur hic moriens* unus Behot.—546 *Melampe* in eodem codice.—547 Dan. et unus Behot. *more futuri;* Venett. *morte futura;* alii codd. Barthiani: *morte futura;* sic quoque Lipsian.—549 'In optimo libro legitur *irripuisse*, errore puto librarii.' *Barth.*—550 Lipsian. Lang. Laur. Buslid. et ed. Plant. *incertasse*, ut voluit Joannes Barclaius; *insertasse* Dan. Put. Petav. uterque Behot. omnes Barthiani, Taurin. Petrens. Exc. Cantab. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Lindenbrog. Cruc. Gevart. Grasser. et recentt.—551 Put. *unde iste.*—554 Lipsian. *et porto;* unde Bernartius libenter fecerit;

NOTÆ

pete viva Pascitur immoriens] Tydeus moriens mandit caput Menalippi, qui illum letaliter vulneraverat. Hæc omnia sequentibus libris fuse describentur.

546 *Quid furtim lacrymas*] Amphiaraus furtim lacrymantem Melampum animadvertit: agnoverat enim Melampus casu cycni, portendi etiam exitium Amphiarao, qui unus erat e septem ducibus Argivis. Igitur dicit ei Amphiaraus, se proprium etiam exitium cadente cycno agnovisse: Amphiaraus enim in hoc bello terra dehiscente absorptus fuit.

549 *Terror habet vates*] Id est, eodem terrore correpti sunt vates, ac sic perpessi fuissent, quæ viderant. *Piget, &c.*] Id evenit iis, qui summa cupidine cognoscendi res futuras tenentur, quique, ubi sibi infausta portendi atque impendere agnoverint, tunc tristitia corripiuntur, suamque curiositatem incusant.

551 *Auditique odere Deos*] Auguria petierant a Diis, sed quia ex his sibi mala imminere cognoscunt, Deos male aversantur, cum potius deberent seipsos culpare, quod tam curiosi fuissent. *Unde iste per orbem, &c.*] Invehitur Poëta in has curiosas artes, et cupiditatem cognoscendi res futuras.

555 *Eruimus quæ prima dies*] Per

Quid bonus ille Deum genitor, quid ferrea Clotho
Cogitet: hinc fibræ, et volucrum per nubila sermo
Astrorumque vices, numerataque semita Lunæ,
Thessalicumque nefas. At non prior aureus ille
Sanguis avum, scopulisque satæ vel robore gentes

quis finis vitæ, quid bonus ille pater Deorum, quid rigida Clotho neverit: hinc proveniunt extorum inspectio, et garritus avium in nubibus, et conversiones siderum, et lunæ circuitus ascripti numeris, et flagitium Thessalicum. At nec majores nostri, qui aureo sæculo vixerunt, aut populi orti ex lapidibus et arboribus, hoc

et portu.—556 *Deum statuat quid* unus Behot. quod e gloss. irrepsisse putat Behottius.—558 Dan. Put. Petav. uterque Behot. Lindenbrog. et Cruc. *semina lunæ;* Laur. Laug. Lipsian. Buslid. optimæ Barthii membranæ, Petrens. Exc. Cantab. Taurin. alii, cum edd. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Grasser. Gevart. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—559 *Ac non* Aldd. Colin. Gryph. et Basil. *At non* ex suis membranis restituit Bernartius; hoc habent Dan. Put. Petav. uterque Behot. omnes Bar-

NOTÆ

primam diem Lactantius intelligit natalem mundi. *Ubi terminus ævi*] Et per *terminum ævi*, ejusdem finem. Ego vero credo per *primum diem* intelligendum primum diem nostræ vitæ, ex quo totius vitæ nostræ series dependet. Plurimum enim interest sub qua dispositione cœli nascamur: hinc miserrimam aliis, hinc felicissimam vitam, hinc calamitates, hinc honores, moresque cujusque nostrum præsignificari, ut volunt vani astrologi. Et per *terminum ævi*, ejusdem nostræ vitæ finem. Cum enim valde vitam amamus, summo desiderio tenemur cognoscendi, an longa aut brevis sit futura. Nam scire natalem diem mundi, ejusque finem, nihil ad nos, aut parum, attinet.

556 *Genitor*] Jupiter. *Ferrea Clotho*] Clotho una ex Parcis. *Ferrea*] Quia dura et inexorabilis.

557 *Hinc fibræ, &c.*] Hinc, inquit, procedunt disciplinæ illæ vanissimæ, aruspicina, auguralis scientia, astrologia, et magia, quæ singulis et propriis notis designantur. *Fibræ*] Aruspicina, ἡπατοσκοπία Græcis. *Volucrum per nubila sermo*] Auguria designat, quia garritu et volatu avium auguria capiebantur, ut jam diximus.

558 *Astrorumque vices, numerataque semita Lunæ*] Astrologiam intelligit, cujus est observare motus cœlestes, ac certis numeris alligare, seu astringere cursus astrorum, et planetarum, quo facilius supputentur, ac inveniantur.

559 *Thessalicumque nefas*] Magiam intelligit infamem. Nam duplex; altera infamis, et quæ non exercetur nisi ope dæmonum; altera, quæ nihil aliud est, quam perfectissima omnium rerum quæ sunt in natura, virtutumque earum ac facultatum cognitio, cujus ope, applicando activa passivis, mira opera efficiuntur. *Thessalicum*] Quia Thessalæ mulieres multum scelestæ illæ magiæ deditæ erant. Sic supra magiam 'gentile nefas Thessaliæ' vocat. *Aureus ille Sanguis avum*] Id est, majores, qui sæculo aureo vivebant.

560 *Scopulisque satæ vel robore gentes*] Veteres credebant, extinctis di-

Mentibus hoc ausæ. Sylvas amor unus, humumque
Edomuisse manu: quid crastina volveret ætas
Scire nefas homini. Nos pravum ac debile vulgus
Scrutati penitus Superos: hinc pallor et iræ,
Hinc scelus, insidiæque, et nulla modestia voti.
Ergo manu vittas, damnataque vertice serta
Deripit, abjectaque inhonorus fronde sacerdos

ausi sunt animis agitare. Erat illis cura unica colendi nemora, et terram. Non licebat homini cognoscere, quid esset cras futurum. Nos, perversum ac fluxum vulgus, penitus in Deorum secreta inquirimus. Hinc pallor iræque: hinc flagitia et fraudes, et nullus pudor votorum. Antistes igitur manu avulsit vittas e capite, et invisas coronas, abjectoque ramo indecorus, descendit de monte odioso. Jam

thiani, Taurin. Exc. Cantab. Petrens. Lindenbrog. Cruc. Grasser. Gevart. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—561 *Mentibus his usæ* Put. *hæc ausæ* Venett. Lipsian. Lang. Laur. et Buslid.—563 Dan. *et flebile;* optimæ Barthii membranæ, et omnes Gronov. *ac flebile;* unus Behot. *et debile.*—564 *Scrutamur* Dan. Petav. Lang. Laur. Buslid. uterque Behot. omnes Barthiani. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. Grasser, et Gevart. *Scrutati* omnes codd. Gronovii, Exc. Cantab. Petrens. et Taurin. cum edd. Gronov. Barth. Veen. et Delph. Ita quoque ex codd. suis legit Dan. Heinsius ad Claudian. IV. Cons. Honor. 170. *Scrutari* in aliis.—567 '*Deripit* scribendum cum optimo libro; monuitque pridem in Indice Lucretiano Gifanius.' *Barth.* Ita quoque Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *Diripit* habent Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Lipsian. Buslid. uterque Behot. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. Grasser. et Gevart. *fronte sacerdos* Lang. Laur. Buslid. Aldd. Colin. et Gryph. *fronde sacerdos* Lipsian. Dan. Put. Petav. uterque Behot. ceteri,

NOTÆ

luvio hominibus, reparatum postea humanum genus, lapidibus ac arboribus in homines mutatis. Vide et Theb. IV. 276. et sequentibus. Virg. 'Gensque virum truncis et duro robore nata.'

562 *Quid crastina volveret ætas Scire nefas homini*] Horatius I. Od. 9. 'Quid sit futurum cras, fuge quærere.' Cruceo *nefas* hic pro 'impossibili,' ut apud Horatium, qui apposite ad mentem Statii canit, I. Od. 2. 'Tu ne quæsieris (scire nefas) quem mihi quem tibi Finem Dii dederint.' Et lib. IV. 'Durum, sed levius fit patientia, Quicquid corrigere est nefas.' Velleius lib. II. de Pompeio: 'Nefas hunc vincere.'

563 *Ac debile*] Gronovius legit *flebile.*

564 *Scrutati*] Habent priores editiones *scrutamur.* Gronovius vero se ubique invenisse ait: *flebile vulgus, Scrutati penitus Superos: hinc pallor, &c.*] Recenset Poëta mala, quæ ex iis vanis artibus proveniunt.

565 *Et nulla modestia voti*] Quia semper optamus illicita.

566 *Vittas*] Vide supra.

567 *Sacerdos*] Amphiaraus.

Inviso de monte redit. Jam bella tubæque
Cominus, absentesque fremunt sub pectore Thebæ.
Ille nec aspectum vulgi, nec fida tyranni
Colloquia, aut cœtus procerum perferre, sed atra
Sede tegi, et Superum clausus negat acta fateri.
Te pudor et curæ retinent per rura, Melampu.
Bisseno premit ora die, populumque ducesque
Extrahit incertis. Et jam suprema Tonantis
Jussa fremunt, agrosque viris, annosaque vastant
Oppida: bellipotens præ se Deus agmina passim
Mille rapit: liquere domos, dilectaque læti
Connubia, et primo plorantes limine natos.
Tantus in attonitos cecidit Deus: arma paternis

prælia ante oculos, jam in auribus buccinæ, et absentes Thebæ tumultuantur in ejus animo. Ille Amphiaraus non potuit sustinere conspectum plebis, nec amicos regis sermones, aut optimatium conventus; sed clausus et tectus in obscura domo, recusat Deorum arcana detegere. Melampu, verecundia et ars medica rure te morantur. Amphiaraus obmutuit per duodecim dies, et populum ac duces suspensos tenet. Et jam summa Jovis mandata tumultuantur, et exhauriunt incolis campos, et antiquas urbes. Deus belli agit passim ante se mille copias. Cum gaudio deserunt ædes et caras uxores, et liberos flentes in primis foribus: tanta vi numen

eum edd. Venett. et recentt.—502 *Sedet egræ* Dan.—574 *Bissenos premit ora dies* Petrens. Taurin. Barth. Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. uterque Behot. Exc. Cantab. omnes Barthiani, Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. Grasser. et Gevart. Lectio nostra debetur, puto, Dan. Heinsio in Amstel. hinc recepta in Gronov. Barth. Veen. et Delph.—575 Gevart. et marg. ed. Barth. *sed jam suprema;* unde nescio.—577 *Oppida sed belli præ se* unus Behot. *per se* optimæ Barthii membranæ.—579 Alter Behot. *plorantes in limine.*—580 *Tantus in attonitis* omnes

NOTÆ

568 *Inviso*] Ut in quo tot mala Argivis ducibus sibique impendere auguriis cognoverat.

569 *Absentesque fremunt sub pectore Thebæ*] Amphiaraus, ut vates, jam ut præsentia sensit, quæ futura erant; vel, timore obrutus, Thebas jam sibi bellum facere arbitratur.

570 *Tyranni*] Adrasti. 'Tyrannus' antiquitus in bonam partem sumebatur.

573 *Curæ*] Ars medica: medicus enim erat etiam Melampus.

577 *Bellipotens Deus*] Mars. Vide supra.

579 *Connubia*] Pro conjugibus; sic præsidia, pro militibus præsidiariis, spectacula pro spectatoribus, et similia passim apud auctores.

580 *Deus*] Mars. *Arma paternis Postibus*] Veteres enim arma postibus affigebant.

Postibus, et fixos Superum ad penetralia currus
Vellere amor: tunc fessa putri rubigine tela,
Horrentesque situ gladios in sæva recurvant
Vulnera, et attrito cogunt juvenescere saxo.
Hi teretes galeas, magnorumque ærea suta
Thoracum, et tunicas chalybum squalore crepantes
Pectoribus tentare, alii Gortynia lentant

invasit consternatos. Juvat deripere arma e paternis postibus, et currus fixos ad adyta Deorum. Tunc tela poliunt semesa fœda rubigine, et enses squalore hærentes reflectunt in sævas plagas, et faciunt in aciem ardescere attrita cote. Hi explorant leves cassides, et aptant pectoribus ingentes loricas æreis filis textas, et crepantes ferreas tunicas, illuvie corruptas: alii flectunt Cretenses arcus. Jam falces, et

codd. Barthiani; *Tantus inattonitos* in uno manuscripto.—582 In optimo Barthii cod. *fissa putri*, quod ille probat. Wakef. in Sylv. Crit. P. v. p. 162. scribit: 'Olim conjeceram *esa*; sed male; nec Barthius felicior est.' Ita vero longe antea conjectabat Jortinus in Obss. Misc. Tom. I.—583 *Hærentesque* Exc. Cantab. et optimi codd. Gronovii; *Horrentesque* Petrens. Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Lipsian. Buslid. et edd. omnes. Pro *recurvant* Jortinus nostras malit, *recudunt*; Barthius vero ex optimis membranis scribi jubet, *repurgant*.—584 In iisdem membranis: *et a trito*.—586 Pro *squalore* eædem membranæ exhibent, *scalore*.—587 Aldd. Colin. Gryph. et Basil. *aliis Cortynia lentant*; Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. unus Behot. Put.

NOTÆ

581 *Fixos Superum ad penetralia currus*] Currus hostium scilicet, quos in templis Deorum affigere mos erat, ut et arma hostibus erepta suspendebant e tholis.

583 *Horrentesque situ*] Legit Gronovius *Hærentes* ex optimis et plurimis Mss. Nec dubitandum, quin verum sit. Intelligit enim, præ rubigine non posse e vaginis educi. *Gladios in sæva recurvant Vulnera*] 'Scimitarras' vocant hos gladios.

585 *Ærea suta Thoracum*] Quia æreis filis ferreisque thoraces texebantur. Vide Lipsium in Polybium.

586 *Et tunicas chalybum*] Chalybs genus ferri durissimi et perfectioris: Gallice *acier*. Nomen habet a Chalybe fluvio Hispaniæ, cujus temperamento ferrum acrius redditur, ut habet Justinus lib. XLIV. Tradit Plutarchus lib. de Garrulitate, ferrum a Cantabris terræ infodi, ut fiat chalybs. Verbum hoc chalybs significat metallum, fluvium, et populos. Nam sunt Chalybes Hispaniæ populi, nomen sortiti a fluvio illo, quorum mentionem facit Justinus loco laudato. Sunt et alii populi etiam Chalybes dicti Ponti accolæ juxta Thermodontem, qui primi ferrum e terra eruisse ac elaborasse dicuntur. Valerius Flaccus Argonaut. l. v. 'Pervigil auditur Chalybum labor, arma fatigant Ruricolæ, Gradive, tui, sonat illa creatrix Prima manus belli terras crudelis in omnes. Nam prius ignoti quam dura cubilia ferri Eruerint, ensesque darent, odia ægra sine armis Errabant, iræque inopes, et segnis Erinnys.'

587 *Gortynia*] Cretensia, a Gortyna urbe Cretæ insulæ, quam prætertabitur amnis Lenæus, in qua fiebant

Cornua: jam falces avidis et aratra caminis,
Rastraque, et incurvi sævum rubuere ligones.
Cædere nec validas sanctis e stirpibus hastas,
Nec pudor emerito clypeum vestisse juvenco.
Irrupere Argos, mœstique ad limina regis
Bella animis, bella ore fremunt: it clamor ad auras,
Quantus Tyrrheni gemitus salis, aut ubi tentat
Enceladus mutare latus: procul igneus antris

aratra, rostraque, ac adunci ligones crudeliter rubuerunt in ardentibus fornacibus. Nec erubescunt amputare fortes hastas e sacris lucis, et tegere scutum corio emeriti bovis. Accurrerunt Argos, et ad fores tristis regis bellum animis, et voce intonant. Tantus clamor fertur in aërem, quantus est strepitus maris Tyrrheni, aut cum Enceladus nititur latus vertere. Flammeus mons immugit longe in cavernis:

Petav. alii, cum Plant. Lindenbrog. Cruc. Grasser. et Gevart. *alii Cortynia lentant;* alter Behot. *alii Cortynia tentant;* Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *alii Gortynia lentant.*—588 *Spicula* pro *Cornua* in uno Barth.—595 Optimæ Barthii membranæ: *versare latus;* in nonnullis scriptis Heinsii: *motare latus;* omnes vero Behot. et Bernartii, Dan. Put. Petav. Petrens. Exc. Cantab. Taurin. Burm. Venett. 3. 4. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. Gevart. Grasser. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *mutare latus.* 'Sane 'mutare latus' bene dicitur; et docuit satis illud Heins. cum aliis. Ad Callim. Hymn. in Del. 143. frustra provocant; nam *εἰς ἑτέρην* Βριαρῆος *ἐπωμίδα κινυμένοιο* potest esse et *motat* (movet se) et

NOTÆ

optimi arcus. Quin et Cretenses sagittandi peritissimi.

589 *Rubuere*] Ferrum enim ardens rubescit.

590 *Sacris e stirpibus*] Id est, e sacris lucis. Luci autem erant sylvæ consecratæ Diis, aut heroibus. Hos ferro violare nefas erat: quemadmodum et cetera loca omnia Diis sacra, substructionibus, aut alio usu profano polluere, grande piaculum erat.

591 *Nec pudor emerito clypeum vestisse juvenco*] Rationem affert Plinius lib. VIII. cap. 45. 'Socium,' ait, 'enim laboris agrique culturæ habemus hoc animal, tantæ apud priores curæ, ut sit inter exempla damnatus a populo Romano, die dicta, qui concubino procaci rure omasum edisse se negante, occiderat bovem, actusque in exilium, tanquam colono suo interemto.' Vel ut quos occidere non liceret, nisi ad placandos Deos. Hinc 'victimæ opimæ,' ait idem ibidem, et 'lautissima Deorum placatio.'

592 *Regis*] Adrasti.

594 *Tyrrheni salis*] Intelligit mare Tuscum, et Inferum, ad discrimen Superi, seu Adriatici. *Tyrrheni*] Quia Tyrrheni, qui et Tusci, hanc Italiæ oram olim insederunt, eamque Tyrrheniam, seu Tusciam de suo nomine nuncupaverunt. *Salis*] Mare 'sal' dicitur, quia salsum est, et ex ejus aqua sal elicitur.

595 *Enceladus mutare latus*] Enceladus gigas ferocissimus a Jove fulmine percussus, cui Siciliam insulam, montemque Ætnam impositum fabulantur Poëtæ, et tunc hanc insulam concuti, cum latus mutare vult. Virg.

Mons tonat: exundant apices, fluctusque Pelorus
Contrahit, et sperat tellus abrupta reverti.

erumpunt ignes et Pelorus coarctat undas, et Sicilia sperat rursus jungi Italiæ,

mutat. Sed *motat* pro *movet* agnoscit codicum pars, etiam apud Pierium, et defendit Servius, cum viris doctis; videantur Cerda, et ante eum Guellius; possitque id tanquam exquisitius præferri, nisi perpetua et temeraria harum vocum in libris occurreret permutatio. Apud Statium III. Theb. 595. nulla varietas occurrit, nisi quod unus *versare* legit.' Ita scribit Heynius ad Virg.

NOTÆ

Æn. III. 'Fama est Enceladi semustum fulmine corpus Urgeri mole hac; ingentemque insuper Ætnam Impositam ruptis flammarum expirare caminis; Et fessum quoties mutat latus, intremere omnem Murmure Trinacriam, et cœlum subtexere fumo.' *Igneus antris Mons tonat*] Mons igneus, Ætna. *Tonat*] Ob internos fremitus et strepitus ingentes qui exaudiuntur, antequam mons eructet, et emittat flammas et ignes. Solinus cap. 5. 'In Ætnæ vertice hiatus duo sunt, crateres nominati, per quos eructatus erumpit vapor, præmisso prius fremitu, qui per æstuantes cavernarum latebras longo mugitu intra terræ viscera diu volvitur, nec ante flammarum globos attollit, quam interni strepitus antecedant. Mirum hoc est, nec illud minus, quod in illa ferventis pervicacia naturæ mixtas ignibus nives profert, et licet vastis exudet incendiis, apicis canitie perpetua brumalem detinet faciem. Itaque in utroque violentia, nec calor frigore minuitur, nec frigus calore dissolvitur.' Et Virgilius Æn. III. 'Horrificis juxta tonat Ætna ruinis: Interdumque atram prorumpit ad æthera nubem, Turbine fumantem piceo, et candente favilla: Attollitque globos flammarum, et sidera lambit: Interdum scopulos, avulsaque viscera montis Erigit eructans, liquefactaque saxa sub auras Cum gemitu glomerat, fundoque exæstuat imo.' Ad quem locum Servius: 'Sunt terræ,' ait, 'desudantes sulfur, ut pæne totus tractus Campaniæ, ubi est Vesuvius et Gaurus montes: quod indicat odor aquarum calentium. Item novimus ex aquæ mota creari ventum. Esse etiam concavas terras constat: et ab ea parte, qua Eurus vel Africus flant, habere speluncas et plenas sulfuris, et usque ad mare deductas. Hæ speluncæ, recipientes in se fluctus, ventum creant: qui agitatus ignem gignit ex sulfure.' Elegantissimam autem habes hujus montis descriptionem apud Petrum Bembum. Vide et Justinum initio lib. IV. Cluverii Siciliam lib. I. cap. 8. Plinium lib. III. cap. 12.

596 *Pelorus*] Promontorium Siciliæ ad Septemtrionem spectans, et ab Italia mille quingentis passibus distans. Et Sicilia Græcis ideo Trinacria dicitur, quod tria promontoria, quæ Græci ἄκρα vocant, in mare videtur extendere, Pachynum quod in Peloponnesum vertit, Lilybæum, quod Africam spectat, Pelorus, quod in Tyrrhenum mare protenditur.

597 *Contrahit*] Ob motum scilicet et agitationem insulæ. *Tellus abrupta*] Sicilia, quam Italiæ quondam adhæsisse persuasum habebant veteres, ab eaque velut a corpore, majore impetu Superi maris, quod tota undarum mole illuc fertur, fuisse divulsam, atque abruptam. Siciliam eti-

Atque hic ingenti Capaneus Mavortis amore
Excitus, et longam pridem indignantia pacem
Corda tumens (huic ampla quidem de sanguine prisco
Nobilitas: sed enim ipse manu prægressus avorum
Facta, diu tuto Superum contemtor, et æqui

a qua abscissa fuerat. Atque hic Capaneus flagrans immani belli cupidine, et inflatus corde dudum aversante longum otium (huic sane erant splendidi natales de genere antiquo, sed ipse quoque factis superaverat gesta majorum, impune diu Deo-

Æn. III. 581.—601 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. uterque Behot. Dan. Put. Petav. Venett. 3. 4. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. Amstel. Gronov. Veen. et Delph. *progressus.* 'Ita habent optimæ etiam membranæ; cum glossa insuper: '*progressus*] Antecedens.' Insolentior et rarior est usus verbi. Nec tamen loco isto movendus, cum exempla non desint prorsus. Claudian. I. Eutrop. 419. 'Militia Eunuchi nunquam progressa cubile.' Sic enim constanter ibi optimi codd. nec mutandum quicquam.' *Barth.* Dan. Heinsius vero ex codd. Medic. Vat. et Palat. locum Claudiani legit ita: 'nunquam transgressa cubile.' Petrens. Taurin. et Burm. cum edd. Gevart. et Barth. *prægressa;* sic quoque conjectabat Bernartius, et in Erratis correxit Gronovius.—602 *Facta diu* unus Behot.

NOTÆ

am a continenti fuisse direptam testatur Virgilius his versibus Æn. III. 'Hæc loca vi quondam, et vasta convulsa ruina, Tantum ævi longinqua valet mutare vetustas! Dissiluisse ferunt, cum protinus utraque tellus Una foret; venit medio vi pontus, et undis Hesperium Siculo latus abscidit, arvaque et urbes Littore diductas angusto interluit æstu.' Eadem scribunt inter Poëtas Silius Italicus lib. XIV. Ovidius Met. XV. Valerius Flaccus Argon. I. Claudianus de Raptu Proserpinæ lib. I. inter Scriptores Pomponius Mela lib. II. cap. 27. Plinius lib. II. cap. 8. Solinus cap. 8. Eustathius ad Dionysium, Strabo lib. II. Diodorus Siculus lib. IV. et novissime in sua Siciliæ descriptione Fazellus. Verum tradit Diodorus Hesiodum Poëtam contrarium statuisse, et Cluverius loco citato hoc nullo modo verisimile esse affirmat, cum tot per orbem terrarum magnæ juxta atque parvæ conspiciantur Peninsulæ, quarum Isthmi, licet sint angustissimi, tamen neque allatrantis utrimque maris, neque terræ aliquo motu, neque diluvii aquis unquam in insulam converti potuerunt.

598 *Capaneus*] Unus e ducibus Argivis.

600 *Huic ampla quidem de sanguine prisco Nobilitas*] Capaneus enim originem trahebat a regibus Argivis, et Sthenelus ejus filius Argorum regnum tenuit.

602 *Diu tuto Superum contemtor*] Nam 'ansis,' ut habet Noster lib. V. 'Sera quidem manet ira tamen.' Et alibi: 'Movet et cœlestia quondam Corda dolor, lentoque irrepunt agmine pœnæ.' Et etiam ibidem: 'Nec ratis illa solo, sed Divum sera per æquor Justitia, et pœnæ scelerum adventare videntur.'

Impatiens, largusque animæ, modo suaserit ira),
Unus ut e sylvis Pholoës habitator opacæ,
Inter et Ætnæos æquus consurgere fratres,
Ante fores, ubi turba ducum, vulgique frementis,
Amphiaraë, tuas, Quæ tanta ignavia, clamat,
Inachidæ? vosque o socio de sanguine Achivi
Unius (heu pudeat) plebeia ad limina civis,
Tot ferro accinctæ gentes, animisque paratæ,
Pendemus? non si ipse cavo sub vertice Cyrrhæ,
Quisquis is est timidis, famæque ita visus, Apollo
Mugiat, insano penitus seclusus in antro,

rum spretor, et intolerans æqui, et vitæ prodigus si ira impulerit,) poterat censeri unus ex incolis nemorum obscuræ Pholoës, et æquari fratribus Ætnæis. Vociferatur ante portam tuam, Amphiaraë, ubi agmen erat optimatium, et tumultuantis plebis: Quæ tanta animi abjectio, Inachidæ? Vosque, Achivi, quibus nobiscum idem genus, hæremus ad plebeium ostium unius civis, tot populi (heu pudeat) ferro armati, et animis parati? Licet ipse Apollo (quoquomodo eum meticulosi considerent, et fama jactet) fremeret sub cavo Cyrrhæ cacumine, penitus seclusus in

Divum contemtor alter Behot.—605 'Melior ordo in lectione libri optimi: *Æquus et Ætnæos inter consurgere fratres.*' Barth.—606 Behot. 1. *vulgique trementis.*—608 In eodem codice: *vos o socii.*—609 *Phœbeia ad limina* optimæ Barthii membranæ, Dan. Put. Petav. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. Grasser. et Gevart. *plebeia ad limina* unus codex Barthii, Lang. Laur. Lipsian. Buslid. Petrens. Taurin. Burm. uterque Behot. Venett. Rom. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—612 In optimis Barthii membranis: *famæque ita divus Apollo;* quod ille probat.—613 'In

NOTÆ

603 *Largusque animæ si suaserit ira*] Ira enim fortibus est quasi stimulus additus ingenitæ fortitudini, quo promtius ruunt in pericula. Peripatetici iracundiam cotem fortitudinis esse dicebant. Quam sententiam refellit Cicero Tusc. Quæst. lib. IV.

604 *Unus ut e sylvis Pholoës habitator opacæ Inter et Ætnæos æquus consurgere fratres*] Mens: Capaneus ea erat corporis statura, ac proceritate, ut posset censeri unus ex habitatoribus *opacæ Pholoës*, id est, e Centauris, qui habitabant Pholoën montem Arcadiæ, et æqualis erat Ætnæis fratribus, id est, Cyclopibus, qui sedes in Ætna habuisse dicuntur: unde Ætnæi vocantur. *Fratres*] Quia erant Neptuni et Amphitrites filii. Virgilius Æneid. III. 'Ætnæos fratres cœlo capita alta ferentes.'

608 *Inachidæ*] Argivi. *Achivi*] Vide lib. præcedente vs. 169.

609 *Plebeia*] Et optime ad genium Capanei. *Phœbeia* habent priores editiones.

611 *Cavo sub vertice Cyrrhæ*] Parnasso, ad cujus radices sita Cyrrha, oraculo Apollinis celebris. *Cavo*] Parnassus enim habebat Delphis hiatum, ex quo vis fatidica veniebat, et implebat Pythiam.

612 *Antro*] Seu hiatu Delphico.

Expectare queam, dum pallida virgo tremendas
Nuntiet ambages. Virtus mihi numen, et ensis,
Quem teneo: jamque huc timida cum fraude sacerdos
Exeat, aut hodie volucrum quæ tanta potestas
Experiar. Lætum fremit, assensuque furentem
Implet Achæa manus: tandem prorumpere adactus
Œclides, alio curarum agitante tumultu:
Non equidem effræno juvenis clamore profani,
Dictorumque metu, licet hic insana minetur,
Elicior tenebris: alio mihi debita fato
Summa dies, vetitumque dari mortalibus armis.

amenti spelunca, non possem opperiri, dum pallens virgo referret formidanda ænigmata. Fortitudo divinitas mea est, et ensis quem gero. Et jam antistes huc prodeat cum pavidis dolis, aut hodie explorabo, quæ tanta sit potestas avium. Spirat cædem, et Achiva turba ejus furori applaudit. Tandem Œclei filius prodit coactus, alio æstu solicitudinum eum movente. Non sane e tenebris extrahor immoderatis vocibus impii juvenis, et timore verborum ejus, licet stulte hic nobis mortem intentet. Suprema lux est mihi destinata alia sorte, et prohibitum est me occumbere

alio, non optimo illo, codice stupida lectio extat: *gemitus seclusit in antro;* quam nihil moramur.' *Barth.*—616 Unus Behot. *jamque hic;* optimæ Barthii membranæ: *jamque hac.*—619 Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. Gevart. et Grasser. *prorumpit adactus;* optimæ Barth. membranæ, uterque Behot. et omnes Gronovii codd. *prorumpere adactus;* quod ille reposuit, eumque secuti sunt recentt.—622 In optimo Barthii codice: *Ductorumve metu.*—629 *Quo miseri*

NOTÆ

614 *Pallida virgo*] Diodorus Siculus lib. XVI. refert Delphis vaticinandi munus virgini primo delegatum, quam et προφῆτιν et Πυθίαν vocabant: deinde quinquagenariam fœminam sacerdotem constitutam. *Pallida*] Quia cum numine implebatur, incipiebat valde agitari, qua violenta agitatione debilitabantur vires Pythiæ, sanguine e vultu et extremis partibus ad cor se recipiente ad illud corroborandum contra vim et impetum Dei ingruentis et urgentis: unde pallor in vultu.

615 *Virtus mihi numen et ensis quem teneo*] Alludit ad Gigantum immanitatem, quorum nonnulli, ut constat ex Homero et Poëtis, per hastam tanquam numen jurabant, eamque obnoxiis, et hospitibus adorandam obtrudebant. Idem de Scythis refert Herodotus eos acinacem adorasse. Æque impii sunt Mezentius et Turnus Virgiliani, Polynices Euripidis, Ajax Sophoclis.

616 *Fraude*] Alii codices: *Fronde.*

619 *Achæa manus*] Supra: 'Vosque o socio de sanguine Achivi.'

620 *Œclides*] Amphiaraus, Œclei filius.

621 *Juvenis*] Capanei.

622 *Licet hic insana minetur*] Videtur Capaneus mortem Amphiarao intentasse, nisi exiret domo, ac proferret auguria.

623 *Alio mihi debita fato, vetitumque dari mortalibus armis*] Præviderat enim Amphiaraus, se non manu ho-

Sed me vester amor, nimiusque arcana profari
Phœbus agit: vobis ventura, atque omne, quod ultra est,
Pandere mœstus eo: nam te, vesane, moneri
Ante nefas, unique silet tibi noster Apollo.
Quo miseri, Fatis Superisque obstantibus, arma,
Quo rapitis? quæ vos Furiarum verbera cæcos
Exagitant? adeone animarum tædet? et Argos
Exosi? nil dulce domi? nulla omina curæ?
Quid me Persei secreta ad culmina montis
Ire gradu trepido superosque irrumpere cœtus
Egistis? potui pariter nescire, quis armis
Casus, et atra dies, quæ fati exordia cunctis,
Quæ mihi: consulti testor penetralia mundi,

humano ferro. Sed mea erga vos caritas, et Apollo, quo repleor, adigit me occulta detegere. Tristis dicturus sum, quæ vobis post hoc tempus sunt eventura. Nam, o stulte, non licet te tuam sortem ante tempus doceri, et Apollo noster tibi soli obmutescit. Quo infortunati, quo arma capitis, Diis Fatisque repugnantibus? Quæ vos excæcatos Eumenidum flagella exstimulent? tantumne fastidium vitæ? et Argorum odium? nihil carum domi? præsagia non vos solicitudine afficiunt? Quid me compulistis superare pavido gressu arcanum verticem montis Persei, et ingredi in concilium Deorum? potui similiter ignorare, quis foret eventus belli, et quæ dies funesta, quid fata decernerent vobis omnibus, quid mihi. Juro per adyta

Superum fatis obstantibus in iisdem membranis; in aliis Barthianis: *fatis superis obstantibus*; sed ille vulgatam lectionem magis probat.—634 Idem liber optimus: *Superumque irrumpere cœtus.*—635 In eodem: *potui pariter potui nescire.*—636 Unus Behot. *quæ fati discordia*; optimæ Barthii membranæ: *quæ prima exordia fatis*; Lang. Laur. et Lipsian. *quæ prima exordia cunctis*; unde Bernartius conj. *quæ priva exordia cunctis*; Dan. Put. Petav. Basil.

NOTÆ

minum, ferrove, sed hiatu terræ periturum.

626 *Omne quod ultra est*] Omne scilicet futurum, quod ultra est hoc præsens tempus.

629 *Superis obstantibus*] Per exta victimarum, et auguria.

633 *Persei montis*] Apesantis supra, quem Perseium vocat ob rationem a nobis hoc loco allatam, vel quia Perseus ex hoc monte se libravit ad expeditionem Gorgonis.

634 *Trepido*] Jam enim illis 'maculosa bidentum Exta' negarant, iramque Deorum portenderant. *Trepido* igitur, quia nihil boni sperabant ex auguriis. *Superosque irrumpere cœtus*] Supra: 'Piget irrupisse volantum Concilia, et cœlo mentem insertasse vetanti.'

636 *Atra dies*] Id est, ultima.

637 *Consulti testor penetralia mundi*] Supra: 'Et immensi fruitur caligine mundi.'

Et volucrum affatus, et te, Thymbræe, vocanti
Non alias tam sæve mihi, quæ signa futuri
Pertulerim. Vidi ingentis portenta ruinæ:
Vidi hominum, Divumque nefas, hilaremque Megæram,
Et Lachesim putri vacuantem sæcula penso.
Projicite arma manu. Deus ecce furentibus obstat:
Ecce Deus: miseri quid pulchrum sanguine victo
Aoniam et diri saturare novalia Cadmi?
Sed quid vana cano? quid fixos arceo casus?
Ibimus: hic presso gemuit simul ore sacerdos.
Illum iterum Capaneus: Tuus o furor, augur, et uni

consulti orbis, per sermones avium, et per te, Thymbræe, qui non alias tam acerbus fuisti mihi invocanti, quod non atrociora signa futuri acceperim. Vidi ostenta immanis cladis. Vidi hominum et Deorum scelus, et lætam Megæram, ac Lachesim exhaurientem mundum fragili stamine. Dimittite ferrum manu. Ecce Deus, ecce Deus repugnat amentibus. Infelices, quid juvat saturare cæsorum cruore Aoniam, et agros atrocis Cadmi? Sed quid inutilia dico? Quid averto decretos eventus? Proficiscemur. Hic antistes suspiravit, et simul tacuit. Capaneus rursus illum aggreditur. Tui gratia, o vates, hic furor et hæc a te ficta sunt, ut maneas

Exc. Cantab. Petrens. Taurin. et edd. omnes ut in textu.—638 *Et volucrum afflatus* Put.—639 *Non alias tam sæva* codd. Barthiani, Lang. Laur. Behot. Lipsian. unus Behot. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. et Basil. *tam sæve* Dan. Put. Petav. alter Behot. et edd. recentt. et sic olim conjecerat Bernartius.—641 In uno codice Barth. pro v. l. *divumque metus;* et sic clare scribitur in Petrens.—644 'In optimo codice: *sanguine vestro;* quod melius arbitror.' *Barth.* Nic. Heinsius in Advers. lib. I. cap. 16. hunc locum ita constituit: *Deus ecce furentibus obstat, Ecce Deus, miseri: quid pulchrum sanguine juncto Aoniam, et diri saturare novalia Cadmi?*—647 In optimo Barthii libro, et utroque Behot. *semel ore.*—648 'Optimus liber: *Jamque iterum Capaneus;* quod facit ut magis placeat et hoc, et quod modo indidem produximus. Similia his Capanei dictis contra Amphiaraum Tydeo tribuit

NOTÆ

638 *Thymbræe*] Apollo, ut jam sæpius diximus.

641 *Vidi hominum, Divumque nefas*] Scelera enim veteres partim ascribebant hominibus, partim Fatis, Diisque: unde dicit: *Vidi hominum, Divumque nefas.* Sic Polynices Theb. XI. 'Nec enim omnis culpa malorum Me penes; et Superi mecum, Parcæque nocentes.' *Hilaremque Megæram*] Megæra, una ex Furiis. *Hilarem*] Ob futuras in bello Thebano cædes.

642 *Lachesim*] Lachesis una e Parcis. *Putri*] Quod facile rumpatur.

645 *Aoniam*] Bœotiam. *Diri saturare novalia Cadmi*] Id est, agros quos Cadmus sevit dentibus draconis.

647 *Ibimus*] 'Quæ fato manent,' inquit Tacitus, 'quamvis significata sint, non mutantur.'

648 *Tuus o furor*] Non a Diis immissus, ut qui non curant res humanas, ex sententia Capanei. Vide infra.

Ista tibi, ut serves vacuos inglorius Argos:
Et tua non unquam Tyrrhenus tempora circum
Clangor eat: quid vota virum meliora moraris?
Scilicet ut vanis avibus, natoque, domoque,
Et thalamis potiare jacens, sileamus inulti
Tydeos egregii perfossum pectus? et arma
Fœderis abrupti? quod si bella effera Graios
Ferre vetas, i Sidonias legatus ad urbes.
Hæc pacem tibi serta dabunt. Tua prorsus inani
Verba polo causas, abstrusaque semina rerum
Eliciunt? miseret Superum, si carmina curæ,

sine honore in desertis Argis, et nunquam sonus tubæ Tyrrhenæ feriat tuas aures. Quid retardas spem meliorem bellatorum? Scilicet, ut deses fruaris inanibus volucribus, uxore, domoque, ac filio, inulti taceamus confixum pectus eximii Tydei? et insidias, quibus violatum est fœdus? Quod si prohibes Argivos dirum bellum inferre, vade orator ad civitates Thebanas. Hæ laurus tibi pacem obtinebunt. Tua dicta prorsus extrahunt e vano cœlo causas, et latentia rerum arcana? Miseret

••••••••••••

Æschylus in Sept. c. Theb.' *Barth.*—649 *Instet uti serves* in uno codice Barthii.—650 *Et tua nonnunquam* Aldd. Colin. Gryph. et Basil. Bernartius ex codd. suis correxit: *Et tua non unquam:* ita quoque in aliis scriptis cum Venett. Rom. et edd. recentt.—653 *Et thalamis potiare tuis* unus codex Barthii. —655 Unus Behot. *bella aspera.*—656 'Libri nostri omnes nil penitus mutant; at Lactantius legit: *I Sidonios legatus ad hostes.* Non male.' *Barth.*—658 Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. uterque Behot. omnes Barthiani, Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *obstrusaque;* quæ scriptura neutiquam mutanda, ait Barthius.

NOTÆ

649 *Ista tibi*] Supple, contingant, vel potius a te ficta sunt, ut nos deterreas. Supra enim dicit Capaneus: 'Jamque huc timida cum fraude sacerdos Exeat.'

650 *Tyrrhenus clangor*] Id est, sonitus tubarum: Tyrrheni enim primi tubas æneas invenerunt.

654 *Et arma Fœderis abrupti*] Non solum enim in Tydei persona jus gentium violatum, sed etiam fœdus quod erat inter Argivos et Thebanos ruptum ac fractum est.

655 *Graios*] Græcos, quos semper opponit Sidoniis, Tyriisve, seu Thebanis.

656 *Sidonias*] Thebanas.

657 *Serta*] Serta seu coronæ, quas Amphiaraus, ut vates, capite gerebat. Intelligit laurum et olivam intextas infulæ. *Tua prorsus Verba polo causas, &c.*] Hæc ironice proferenda sunt. Deridet enim Capaneus, ut impius et contemtor Deorum, Amphiaraum, qui nimium artem suam venditabat, quasi fata arbitrio suo disponeret, et hac posset intelligere rerum causas.

659 *Miseret Superum, si carmina curæ, Humanæque preces*] Hoc secundum Epicuræos dicit Poëta: dicit enim Lucretius lib. I. 'Omnis enim

Humanæque preces: quid inertia pectora terres?
Primus in orbe Deos fecit timor: et tibi tuto
Nunc eat iste furor: sed prima ad classica cum jam
Hostilem Ismenon galeis Dircenque bibemus,
Ne mihi tunc, moneo, lituos atque arma volenti,
Obvius ire pares, ventisque aut alite visa
Bellorum proferre diem: procul hæc tibi mollis
Infula, terrificique aberit dementia Phœbi.
Illic augur ego et mecum quicumque parati

Deorum, si curant versus, et humanas obsecrationes. Quid consternas imperitos? Metus est qui primus in mundo finxit Deos? Tuus furor maneat nunc impunitus: at cum primum clangent tubæ, cum jam hauriemus cassidibus inimicum Ismenon, et Dircen, tibi suadeo, ne tunc audeas mihi occurrere optanti tubas et ferrum, aut retardare diem pugnæ, prætextu venti, aut aspectæ avis. Ista iners tua infula, et insania Phœbi terrorem incutientis, tibi non proderit. Illic ego vates, et quicum-

Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *abstrusaque.*—660 Optimæ Barthii membranæ: *quid martia pectora terres?* quod ille approbat.—663 *Dircenque bibamus* Dan. Heinsius ad Claudian. III. Cons. Honor. 48.—664 *Nec mihi tunc* unus Behot. *Ne mihi te moneo* conj. Bernartius.—665 'Optimus liber veritatem denuo asserit: *venisque aut alite visa.*' Barth. Ita Heinsius, et Meursius in Miscellaneis Criticis ex conjectura. Vide Syllog. Epist. Tom. IV. p. 640.—667 Uterque Behot. *clementia Phœbi;* et sic Aldd. Colin. Gryph. et Basil. *dementia Phœbi* Lang. Laur. Lipsian. Buslid. Dan. Put. Petav. omnes Barthiani, alii cum edd. Lindenbrog. Cruc. Grasser. Gevart. Amstel.

NOTÆ

per se Divum natura, necesse est, Immortali ævo summa cum pace fruatur, Semota a nostris, rebus se junctaque longe, ... Nec bene promeritis capitur, nec tangitur ira.'

661 *Primus in orbe Deos fecit timor*] Sumsit ex Petronio Noster. Et Lucanus: 'Quæ finxere timent.' Sic apud Lactantium Mintanor musicus: 'Deum doloris, quem prima compunctio humani finxit generis.'

Et tibi tuto Nunc eat iste furor] Supra: 'Tuus o furor augur.'

663 *Ismenon*] Ismenus fluvius Bœotiæ. *Galeis*] Galea enim militis poculum. *Dircenque*] Dirce fons Bœotiæ, ut jam diximus.

665 *Ventisque*] Ex ventis etiam divinabant.

666 *Procul hæc tibi mollis Infula, terrificique aberit dementia Phœbi*] Subintelligendum, ut te protegere possit, seu non tibi proderit. Sumtum ex Homero Il. A. Μή νύ τοι οὐ χραίσμῃ σκῆπτρον καὶ στέμμα θεοῖο. *Non utique tibi proderit sceptrum et corona Dei.* Ovidius Met. IV. Atlas ad Perseum: 'Huic quoque, Vade procul, ne longe gloria rerum Quas mentiris, ait, longe tibi Jupiter absit.' Et Turnus Æneid. XII. 'Longe illi Dea mater erit.' De infula vide lib. II. 99.

668 *Illic augur ego et mecum quicumque parati Insanire manu*] Sic Hectori εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης, *unum optimum auspicium pugnare pro patria.* Et Q. Fabius Maximus apud Tullium lib. de Senectute:

Insanire manu. Rursus fragor intonat ingens
Hortantum, et vasto subter volat astra tumultu.
Ut rapidus torrens, animos cui verna ministrant
Flumina, et exuti concreto frigore colles,
Cum vagus in campos frustra prohibentibus exit
Objicibus, resonant permixto turbine tecta,
Arva, armenta, viri, donec stetit improbus alto
Colle minor, magnoque invenit in aggere ripas.
Hæc alterna ducum nox interfusa diremit.
At gemitus Argia viri non amplius æquo
Corde ferens, sociumque animo miserata dolorem,
Sicut erat pridem laceris turbata capillis,

que mecum parati sunt ad furendum manu. Immensus clamor assentientium iterum personat, et subiit sidera ingenti strepitu. Ut præceps rivus, cui verni fluvii, et liquefactæ nives e collibus suppeditant incrementa, cum errans ruit in agros, obstaculis nequicquam impedientibus: ædes, campi, greges, homines strepunt confuso impetu, donec rapidus sistitur inferior excelso colle, et littus reperit in ingenti crepidine. Nox superveniens interrupit hanc procerum altercationem. Sed Argia non passa ulterius æquo animo querelas mariti, ac miserata in corde dolorem ejus, sicut erat dudum efferata laniatis crinibus, et habens genas notatas lacrymis, vadebat ad

Gronov. Barth. Veen. et Delph. et sic olim F. Modius.—669 Unus Behot. *rursum fragor.*—671 'Stolida omnino locutio, quam nollem meam: nec poterat bono animo excusare quispiam. Melius quod alibi 'torrentem,' sive 'amnem respirare' dixit.' *Barth.*—672 'In optimo codice est *Flamina,* quæ utique vera scriptura est, agnoscente etiam Lutatio et Scholiis priscis.' *Idem.* —677 *Dicta alterna ducum* conj. Barthius.—679 Unus Behot. *animo solata dolorem.*—680 *Sic erat laceris pridem* Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. uterque Behot. nonnulli Barthiani, Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *Sic erat pridem laceris* optimæ Barthii membranæ, Petreus. Taurin. Amstel. Gronov. Barth. Veen.

NOTÆ

'Is cum augur esset, dicere ausus est optimis auspiciis ea geri, quæ pro reipublicæ salute fierent: quæ contra Remp. ferrentur, contra auspicia fieri.'

671 *Verna Flumina* [*Flamina*] Favonii: nam flatu Favonii solutæ nives augent fluvios. Quidam codices *Flumina* habent.

672 *Concreto frigore*] Glacie, nive, quæ nihil aliud sunt quam concretum frigus.

674 *Resonant permixto turbine tecta, Arva, armenta, viri*] Noster Theb. I. 'Passimque insano turbine raptas Pastorum pecorumque domos.'

676 *Magnoque in aggere*] Collis scilicet.

678 *Argia*] Uxor Polynicis.

679 *Sociumque dolorem*] Æquum est enim mulierem affectu proprio carere, ac consortem et sociam esse viro jocorum, seriorum, solicitudinis ac gaudii.

Et fletu signata genas, ad celsa verendi
Ibat tecta patris, parvumque sub ubere caro
Thessandrum portabat avo jam nocte suprema
Ante novos ortus, ubi sola superstite plaustro
Arctos ad Oceanum fugientibus invidet astris.
Utque fores iniit, magnoque affusa parenti est:
Cur tua cum lacrymis mœsto sine conjuge supplex
Limina nocte petam, cessem licet ipsa profari,
Scis genitor: sed jura Deum genitalia testor,
Teque pater, non ille jubet; sed pervigil angor,
Ex quo primus Hymen, movitque infausta sinistram

sublime palatium venerandi patris, et ferebat avo sub blandis mammis parvulum Thessandrum, jam sub finem noctis, et ante recentem auroram, cum sola ursa plaustro remanente invidet sideribus occidentibus in Oceanum. Utque introgressa est limen, et advoluta est genibus magni patris: Compertum habes, pater, ait, cur supplex nocte adeam cum fletibus fores tuas sine tristi marito, quamvis ipsa tardarem eloqui. Sed juro per conjugales Deorum leges, et per te, genitor, non ille imperat: sed mærot non me sinit dormire, ex quo primus hymenæus, et læva Juno

et Delph.—681 In optimo Barthii libro: *Et fletu*; unde ille conj. *Et flectu.*—686 Petrens. *magnoque effusa.*—687 In eodem codice Barthii *mœsta et sine conjuge*, probante Barthio.—689 Barthius, qui lectionem nostram damnat, ex iisdem membranis affert: *genialia testor.*—691 In uno codice pro v. l. *movit-*

NOTÆ

683 *Thessandrum*] Filium Polynicis, suumque.

684 *Ubi sola superstite plaustro Arctos ad Oceanum fugientibus invidet astris*] Quia nunquam occidit Arctos sive ursa, respectu scilicet nostri: Arctous enim circulus, in quo cardo convertitur, infra Horizontem non descendit. Reliqua vero signa omni nocte in Oceanum dicuntur mergi. Vide Theb. I. 371. et 693.

689 *Sed jura Deum genitalia testor*] Jurabant enim per ea, quæ sanctiora sibi erant: nulla autem jura mulieri sanctiora esse debent, quam conjugalia. *Deum*] Multi Dei nuptiis præsidebant et in iis invocabantur, sed quinque præcipue: Jupiter, quem vocabant τέλειον, quasi nuptialem, τέλος enim priscis Græcis *nuptias* significat, ut discimus ex Pollucis Onomastico, Juno etiam τέλεια cognominata, Venus, Πειθὼ, et Diana. Quæ erat præcipua causa, cur quinque faces in nuptiis accenderentur. Jungebantur et alia numina, ut Pilumnus et Picumnus, ut scribit Varro lib. II. de Vita Populi Romani.

690 *Teque pater*] Jurabant etiam per res sibi carissimas.

691 *Hymen*] Hymen seu Hymenæus Deus nuptiarum, quem alii filium Bacchi et Veneris faciunt, ut Seneca Tragicus: alii, ut Asclepiades, Apollinis et Uraniæ: alii Magnetis. Repræsentabatur juvenis marcidus, diffluens voluptate, ebrius, cinctus caput rosis, ut scribit Seneca, vel amaraco, ut Catullus: dextra faces, sinistra flammeum gestans, in pedi-

Juno facem, semper lacrymis gemituque propinquo
Exturbata quies : non si mihi tigridis horror,
Æquoreæque super rigeant præcordia cautes,
Ferre queam : tu solus opem, tu summa medendi
Jura tenes : da bella, pater, generique jacentis
Aspice res humiles, atque hanc, pater, aspice prolem
Exulis : huic olim generis pudor, obvia prima

concussit inauspicatam tædam, et semper somnus interruptus est fletibus illius prope me cubantis. Non possem pati, etiamsi mihi feritas esset tigridis, aut cor durius marinis scopulis. Tu solus auxilium dare potes, tu solus habes summam potestatem curandi. Concede bellum pater, et considera abjectum statum jacentis generi, et cerne hanc extorris sobolem. Huic quondam origo dedecori erit. O ubi prima

---

que infesta sinistram.—692 Put. Petav. Lang. Laur. Bnslid. Lipsian. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. Gevart. Grasser. et Amstel. *gemituque profundo;* Dan. uterque Behot. Petrens. Taurin. Exc. Cantab. meliores et satis multi Gronoviani, cum edd. recentt. *gemituque propinquo.*—694 *Æquoreasque super* optimæ Barthii membranæ.—696 Petrens. Burm. unus Behot. et optimi Gronov. *generisque tacentis.*—698 Vox *obvia* de-

NOTÆ

bus soccos luteos habens apud Catullum in Epithal. Juliæ et Manlii. Sunt qui dicant Hymenæum certas nuptias instituisse : alii fuisse juvenem Atheniensem, qui, filias Atheniensium a prædonibus raptas liberavit, ac in patriam reduxit : quam ob causam nubentes ejus nomen invocabant, tanquam liberatoris virginitatis. Hinc etiam Thalassio apud Romanos invocabatur : cum enim in raptu Sabinarum plebeius quidam nobilissimam ac pulcherrimam puellam abduceret, Thalassionis eam ducis nobilis esse finxit, ne sibi auferretur ab aliis ; cujus nomine tuta fuit puellæ virginitas.

692 *Juno*] Juno enim, ut supra diximus, nuptiis præsidebat. *Facem*] Faces etiam ante nubentes ferebantur, ut diximus supra. Vide et lib. præced. vs. 259. *Propinquo*] Id est, mariti juxta me cubantis. Quædam editiones : *profundo*.

693 *Non si mihi tigridis, &c.*] Ex Virgilio adumbratum lib. IV. Dido enim ut Æneæ exprobraret cordis duritiam, ait : 'Sed duris genuit te cautibus horrens Caucasus.'

696 *Generique jacentis*] Potiores, ait Gronovius, habent, *tacentis*. Et interpretatur, etiam non te interpellantis, aut eo miserioris, quod ne loqui quidem rem suam audet. Ut de Sequanis Cæsar : 'Eorum hoc esse miseriorem graviorem que fortunam quam reliquorum, quod soli nec in occulto quidem queri, nec auxilium implorare auderent.' Non debes expectare, donec ille te appellet : res ipsius humiles et exilium, et injuria satis pro tacente loquuntur. Sed τὸ *jacentis* optimum est : confirmat enim magis τὸ *res humiles* versus sequentis. Cum Argia maxime cupiat movere patrem, ad danda genero auxilia, miserum ejus statum oratione, quantum potest, exaggerat ; nec contenta est dicere *res humiles* : addit et *generi jacentis*, id est, egeni, pauperis, rebus omnibus destituti, ut patris animo magis inculcet, eum auxilio indigere.

Hospitia, et junctæ testato numine dextræ.
Hic certe est, quem Fata dabant, quem dixit Apollo.
Non egomet tacitos Veneris furata calores,
Culpatamve facem, tua jussa verenda, tuosque
Dilexi monitus : nunc qua feritate dolentis
Despiciam questus ? nescis, pater optime, nescis,
Quantus amor causæ misero nupsisse marito.
Et nunc mœsta quidem grave et illætabile munus
Ut timeam, doleamque, rogo : sed cum oscula rumpet
Mœsta dies, cum rauca dabunt abeuntibus armis

hospitia, et implicitæ dextræ juratis Diis! Hic vere est, quem fata destinabant, quem cecinit Apollo. Non ego surripui clandestinos amores, et reprehensam tædam, amavi tua sancta imperia, et tuos hortatus. Nunc qua sævitia contemnam dolentis gemitus? Ignoras, pater optime, quanta sit materia amoris, nupsisse infelici marito. Et sane nunc tristis peto donum acerbum et invisum, ut metuam, et plangam. Sed cum acerba dies oscula dirimet, cum tubæ rauco sonitu dabunt copiis signum profi-

leta erat in altero Behot. et tum hæ suppositæ : *o ubi;* ita quoque Gruterus et Gronovius. Hunc et sequentem versum ex optimo codice sic profert Barthius : *huic olim generis pudor : obvia prima Hospitia. At junctæ testato numine dextræ.* Pro *testato* unus Behot. habet, *funesto.*—702 Alter Behot. et optimus Barthianus : *tua jussa tuosque verendos.*—705 'Procul omni dubio vera est lectio, quam integram servavit optimus maximus codex, et conjectura voluit reductam Joannes Bernartius : *Quantus amor castæ.* Vetustum errorem scripturæ esse indicat alius liber, in quo interpretamentum hoc adjectum est : 'Id est : Quanta causa amoris.'' *Barth.* Put. habet

NOTÆ

698 *Huic olim generis pudor, obvia* [*pudor. Obvia*] *prima Hospitia*] Corruptus locus : quem felici conjectura emendavit Gruterus, et invenit in Mss. postea Behottius. Scribendum itaque : *Huic olim generis pudor.* Hæc proles tui generi, si perpetuo patrem habet exulem, pudorem habebit sui ortus. Deinde : *o ubi prima Hospitia.* Recordare illius noctis, cum primum hospitem recepisti maritum meum, et dextra dignatus es, et generum destinasti. *Gronovius.*

701 *Non egomet tacitos Veneris furata calores*] Non furtivo et culpando amore Polynicem cepi maritum, sed monitis parui, cum mihi hunc conjugem dedisti.

705 *Quantus amor causæ*] Hypallage, pro quanta causa amoris, &c. Lucanus : 'Non legum jura nec arma, Unica materia est conjux miser.' Nam maritum commendat affectio : si sit miser, auget misericordia caritatem. Ceterum pro *causæ* legit Bernartius *castæ.*

707 *Ut timeam, doleamve*] Expressit affectum mulieris unice amantis conjugem : profecto enim ad bellum marito, necesse est, ut illa in perpetuo timore vivat, doleatve solicita de marito.

Signa tubæ, sævoque genas fulgebitis auro,
Hei mihi care parens, iterum fortasse rogabo.
Illius humenti carpens pater oscula vultu,
Non equidem has unquam culparim, nata, querelas:
Pone metus: laudanda rogas, nec digna negari.
Sed mihi multa Dei, (nec tu sperare, quod urges,
Desine,) multa metus, regnique volubile pondus
Subjiciunt animo: veniet, qui debitus istis,
Nata, modus: nec te incassum flevisse quereris.
Tu solare virum: neu sint dispendia justæ
Dura moræ: magnos cunctamur, nata, paratus.
Proficitur bello. Dicentem talia nascens
Lux movet, ingentesque jubent assurgere curæ.

ciscendi, et habebitis vultum fulgentem diris armis aureis, heu me, pater dilecte, alias preces tibi fortasse adhibebo. Pater osculatus madefactum hujus vultum: nunquam, inquit, sane filia hos questus reprehenderim, timorem abjice: postulas probanda, et quæ denegari non debeant. Sed multa mihi Superi, (nec tamen cesses sperare quod petis,) multa timor, multa varia moles imperii menti suggerunt. Filia, veniet istis rebus idoneus finis, nec quereris te frustra plorasse; tu maritum solare, nec utiles moras damno ducas. Moramur, filia, in præparandis rebus necessariis: consulitur bello. Cum hæc loqueretur, lux oriens eum excitat, et magnæ solicitudines cogunt surgere.

etiam, *castæ* pro *causæ*.—710 'Omnes nostri libri: *care pater*; quod Papinianum puto, et ob non intellectam cæsuram, quam vocant, a librariis perditum. Vide ad Theb. II. 147.' *Barth.* Ita quoque legitur in Dan.—721 *Lux monet* Petrens. et optimæ Barthii membranæ; quod probat Jortinus noster in Misc. Obss. Tom. I. *Lux movet* Buslid. Lang. Laur. Lipsian. Dan. Put. Petav. Exc. Cantab. Taurin. Burm. uterque Behot. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. et recentt.

NOTÆ

710 *Iterum fortasse rogabo*] Iterum ad te improvisa veniam, scilicet forsan contrarium rogatura, cum jam videam ire Polynicem in bellum. Eleganter autem exprimit Argiæ anxietatem. Petit impensissime a patre, ut copiis et opibus juvet generum, quibus restituatur in regnum, sed cum reputat animo discessum mariti, vicesque bellorum, statim illius ardor refrigescit.

716 *Veniet, qui debitus istis, Nata, modus*] Solatur filiam pater, dicendo venturum quandoque diem, quo cuncta prosperum habebunt eventum.

718 *Neu sint dispendia justæ Dura moræ*] Non putes damnum utiles moras; cum summa rerum consistat in captanda temporum opportunitate. Et Lucanus: 'Sæpe mora melior.'

720 *Proficitur bello*] Prospicitur, consulitur. *Peyraredus.*

721 *Movet*] Alii, *monet*.

P. PAPINII STATII

THEBAIDOS

LIBER IV.

ARGUMENTUM.

Adrastus impulsus fatis bellum tandem approbat. Multa sacrificia fiunt Jovi et Marti. Aruspices, extis nihil læti prosperique portendentibus, spem vultu simulant. Exercitus proficiscitur fiduciæ et animi plenus. Argivos, Sicyonios, Achæos, et Corinthios Adrastus ducit: Polynices copias Arenes, Ægii, et Trœzenes: Tydeus Ætolos: sub Hippomedonte merent Dryopes, Epidaurii, Dymenses, et Pylii: sub Capaneo Messenii: Amphiarao Lacones Eliique parere jussi. Parthenopæus, licet admodum juvenis, gloriæ cupiditate inflammatus, ad ea arma volat, suosque Arcades secum rapit; quem mater frustra retinere nititur. Alia ex parte Thebani ad se regemque Eteoclem defendendum se præparant. Bœotia, Eubœa, Locris, et Phocis stant cum eis. Varia ostenta Eteocli referuntur; quibus territus Tiresiam vatem de belli eventu consulit. Tiresias sacris quibusdam manes tam veterum principum Argivorum quam Thebanorum ex Inferis evocat, ratus hac potissimum ratione Deos mentem suam patefacturos. Apparentibus mœsto vultu Argivis ac lacrymas fundentibus, auguratur hinc Thebanis felicem armorum successum: sed, ut certior fieret, Laium interrogat. Laius clare respondet certam fore Thebanis victoriam; obscuris vero verbis innuit, Eteoclem ac Polynicem secum invicem dimicaturos ac perituros. Interea Argivi magnis itineribus Thebas contendunt. Bacchus, cujus patriæ parabatur exitium, festinantes in medio cursu, cum jam Nemeæos agros pertransirent, sistit, ardentissimo calore excitato. Fontes rivique arescunt, ac amnes siccantur. Argivi intoleranda siti corripiuntur. Quærentes huc et illuc aquas, obviam habent Hypsipylen, mulierem eximia regiaque forma, parvulo Archemoro, Lycurgi Nemeæ reguli filio, quem in sinu gestabat, mammam præbentem. Adrastus ad nitorem et majestatem vultus, ut Deam veneratur, oratque sibi aquas ostendat, ac siti pereuntibus succurrat. Hypsipyle respondet se mortalem esse, omnium fœminarum miserrimam, divino tamen natam genere: fontem nosse, nomine

Langiam, qui per calidiores etiam Caniculæ dies semper fluere soleat, et perennes aquas conservet, seque illos ad hunc ducturam. Et statim, ut facilius iret, parvulum in gramine deponit. Argivi ducem mulierem secuti ad fontem deveniunt. Sedata siti, unus e ducibus fontis numini gratias agit, eique aras ac sacra promittit.

TERTIUS horrentem Zephyris laxaverat annum
Phœbus, et angustum cogebat limite verno

Anno tertio Sol Favoniis hyemem resolverat, et verna tempestate augebat breves

Libri hujus quarti Argumentum quod sequitur servant duo optimi codd. Barthiani, uterque Behot. Put. Lactant. Venett. 3. 4. Rom. Lindenbrog. Cruc. et Barth.

Mox septem Bellona viros in prælia cogit
Primus init bellum mœstus longævus Adrastus
Itque gener fulgens patriis Dirceus in armis.
Inde ferox animi Tydeus jam sævit in hostes
Herculeam Hippomedon pubem movet inclytus armis,
Et Capaneus atrox Thebas excendere quærit
Amphiaraum prodit conjux, jam perfida vatem.
Parthenopeus init trepida genitrice maniplos.
At contra Eteocles Thebanos instruit omnes.
Nec non Tiresias infernas consulit umbras.
Argivisque sitim Bacchus molitur, et æstus.
Hypsipyle monstrat lymphas Langia perennes.

Versu 3. pro *in armis*, unus Behot. et codex Barth. habent *ab armis*. Vs. 7. *Amphiarum* unus Barthianus. Vs. 8. *Partonopeus* unus Behot. Vs. 9. *Ethiocles* idem codex. *instruit ut Rex* optimæ Barthii membranæ. Vs. 10. *Theresias* unus Behot. *Tyresias* alter Behot. Vs. 11. 12. 'Hic contaminatæ res. Scribe cum manuscripto: *Argivisque sitim Bacchus molitur; ad æstum Hypsipylæ monstrat limfas Langia perennes.*' Barth. Behot. 1. *Arguisque*. In eodem, *Hypsiphile*. Behot. 2. *Hysiphile m. l. L. perennis*; Behot. 1. etiam *perennis*.
2 Put. *limite vernum*.—4 Dan. *miserandi copia*; uterque Behot. *miseri data*

NOTÆ

1 *Zephyris*] Zephyri Græcis, Favonii Latinis, vere ineunte flare incipiunt. *Laxaverat*] Seu quod eo tempore tum nives, tum glacies solvantur, et 'algentes laxentur sole pruinæ.' Quin etiam ut Virgilius, ait: 'Zephyro putris se gleba resolvit.'—*Horrentem annum*] Hyemem.

2 *Phœbus*] Id est, annus, quod Sol motu suo per Zodiacum annum describat. Tertius autem annus incipiebat, ex quo Polynices Thebis discesserat. Primus, quo regnavit Eteocles, et Polynices Adrasti filiam uxorem duxit: secundus, quo Tydeus Thebas ivit legatus, ut repeteret regnum pro Polynice, et quo reversus est Argos: tertius denique hic, quo Argivi arma sumunt ad recuperandum regnum pro Polynice. Motum etiam tertio a fuga Polynicis anno in Thebanos bellum, testatur Tragicus

Longius ire diem, cum fracta impulsaque fatis
Consilia, et tandem miseris data copia belli.
Prima manu rutilam de vertice Larissæo
Ostendit Bellona facem, dextraque trabalem
Hastam intorsit agens: liquido quæ stridula cœlo

dies, cum mens Adrasti expugnata est et acta fatis, et tandem permissa infelicibus bellandi facultas. Prior Bellona manu monstravit de fastigio arcis Larissæ ardentem tædam, et dextra impellens jaculata est ingentem hastam: quæ volat sonan-

---

copia belli; ceteri codd. scripti et edd. omnes: *miseris data copia belli.*—

NOTÆ

in Thebaide, apud quem Jocasta: 'Bruma ter posuit nives, Et tertia jam falce decubuit Ceres, Ex quo exul errat natus, et patria caret, Profugusque regum auxilia Græcorum invocat.'

3 *Longius ire diem*] Verno enim tempore cum Sol redit ad nos, dies magis ac magis crescunt. *Fracta impulsaque fatis Consilia*] Adrasti scilicet. Nam initio Adrastus bellum nolebat, sed quia id volebant fata, tandem ejus animus expugnatus fuit, et impulsus.

4 *Copia belli*] Valde enim illud efflagitabant, optabantque, ut videtur superiore libro.

5 *Vertice Larissæo*] Arce Argorum, ut jam diximus.

6 *Bellona facem*] Quia Dea Bellona sæpius repræsentabatur ferens facem ardentem dextra; quandoque etiam flagellum, et tuba sonans: et hæc omnia ad excitandas copias in acie. Et forsan mos hinc receptus, sic illam depingendi, quod veteres, referente Lycophrone, ante inventas tubas facibus utebantur pro signo committendi prælii: præmittebantur enim aliqui ex utraque parte, faces ardentes manibus præferentes, mox que, ubi sibi invicem injecerant faces, congrediebantur exercitus. Sacerdotes autem utriusque sexus hujusce Deæ Bellonarii vocabantur. Hi sibi dissecabant lacertos, pectusque, ac latus, et utraque manu exerentes gladios, non alieno, sed proprio cruore numen illius placabant. Tib. lib. I. Eleg. 6. 'Hæc ubi Bellonæ motu est agitata, nec acrem Flammam, non amens verbera torta timet. Ipsa bipenne suo cædit violenta lacertos, Sanguineque effuso spargit inulta Deam. Statque latus præfixa veru, stat saucia pectus, Et canit eventus, quos Dea magna monet.' Lucanus lib. I. Pharsaliæ: 'Tum quos sectis Bellona lacertis Sæva movet, cecinere Deos.' Vide Lactantium Institution. Christian. lib. I. Lampridium Commodo. Tertullianus Apologetico addit et femora: 'Bellonæ sacratus sanguis de femore proscisso in palmulam exceptus.' Hæc missio sanguinis fiebat nono Kalend. Aprilis, qui dicebatur 'dies sanguinis,' ut indicat Trebellius Pollio in Claudio. *Dextraque trabalem Hastam intorsit agens*] Hic Bellona supplet vices patris patrati. Ex more enim Romano pater patratus mittebatur cum fecialibus in fines hostium, ubi præfatus quædam solennia, clara voce se dicebat bellum indicere propter certas causas; quo peracto, hastam in eorum fines emittebat. Hunc ritum prolixe expli-

Fugit, et adversæ celso stetit aggere Dirces.
Mox et castra subit, ferroque, auroque coruscis
Mixta viris, turmale fremit: dat euntibus enses:
Plaudit equos: vocat ad portas; hortamina fortes
Præveniunt, timidisque etiam brevis addita virtus.
Dicta dies aderat: cadit ingens rite Tonanti
Gradivoque pecus: nullisque secundus in extis
Pallet, et armatis simulat sperare sacerdos.
Jamque suos circum pueri, innuptæque, patresque,

do per fluidum aërem, et infixa est in alto aggere Dirces oppositæ. Deinde castra ingreditur, et inserens se viris, qui auro et armis fulgebant, tumultuatur more exercitus: tradit gladios proficiscentibus: equos plausibus excitat: vocat ad portas. Ejus exhortationes magnanimos præoccupant, et paululum fortitudinis ignavis etiam datum est. Præstituta dies venerat. Multæ victimæ immolantur ex more Jovi, et Marti, et aruspex nullis litans in extis pallet, simulat tamen bellatoribus, sperare. Jam virgines, puerique, ac patres promiscue suos circumsistunt, seque illis

8 *Fugit et Aonio celso* optimæ Barthii membranæ, Put. et Glossographi.—15 *Pallet et armatos* Aldd. Colin. Gryph. et Basil. *armatis* Dan. Put. Petav. uterque Behot. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Petrens. Taurin. et Exc. Cantab. cum edd. Venett. Plant. Lindenbrog. Cruc. Gevart. Grasser. et recent. —16 Petrens. Put. et optimæ Barthii membranæ: *pueri nuptæque;* sic quo-

NOTÆ

cant Livius lib. I. in Anco Martio, et Servius ad hunc Virgilii versum Æneid. IX. 'Et jaculum intorquens emittit in auras, Principium pugnæ.' Erat et Romæ ante fanum Bellonæ parva columna marmorea quæ 'bellica' vocabatur, supra quam hastam jaciebant, cum bellum indicebatur. Vel respexit ad morem ducum Romanorum, de quo Varro in Caleno ita ait: 'Duces, cum primum hostilem agrum introirent, ominis causa prius hastam in eum agrum mittebant, ut castris locum caperent.' Vel certe respexit ad morem Græcorum, quo dux, hasta missa, signum dabat proficiscendi. Noster Theb. XII. 'Dixit, et emissa præceps iter inchoat hasta.'

8 *Dirces*] Fontis Bœotiæ.

10 *Turmale*] More turmarum. Sic 'mortale sonans' infra, id est, more mortalium.

13 *Cadit ingens rite Tonanti Gradivoque pecus*] Et hoc ex more. Ituri enim in bellum solebant Diis, præsertim Jovi ac Marti, sacrificia facere, ac multas victimas immolare, ut eos sibi propitios redderent. Hinc hostiæ dictæ, ait Servius; victimæ vero, sacrificia, quæ post victoriam fiunt. Sed hæc usus confudit. *Tonanti*] Tonans perpetuum epithetum Jovis, ut jam diximus. *Gradivo*] Marti.

14 *Nullisque secundus in extis*] Id est, nulla exta habens secunda.

15 *Simulat sperare*] Sacerdos futuri mali metu pallebat ipse, propitios tamen Deos simulabat, ne militum animi frangerentur.

Funduntur mixti, summisque a postibus obstant.
Nec modus est lacrymis: rorant clypeique, jubæque
Triste salutantum, et cunctis dependet ab armis
Suspiranda domus: galeis juvat oscula clausis
Inserere, amplexuque truces deducere conos.
Illi, quis ferrum modo, quis mors ipsa placebat,
Dant gemitus, fractæque labant singultibus iræ.
Sic ubi forte viris longum super æquor ituris,
Cum jam ad vela Noti, et scisso redit ancora fundo,
Hæret amica manus: certant innectere collo
Brachia, manantesque oculos: hinc oscula turbant
Hinc magni caligo maris: tandemque relicti

opponunt a summis postibus: nec temperatum est fletibus. Clypei et jubæ mæste valedicentium manant, et gemenda familia ab omnibus armis suspenditur: juvat injicere oscula clausis cassidibus, et inclinare amplexu horrendos galearum apices. Illi, quibus ferrum et ipsum letum modo gratum erat, suspirant, et nutant iræ singultibus contusæ. Sic cum forte turba amicorum eos comitatur, qui mare conscendunt in longam navigationem; cum jam venti inflant vela, et anchora revellitur ex effosso fundo, contendunt lacertis illigare cervices: hinc oscula, hinc vapores vasti pelagi turbant humidos oculos: et tandem dimissi, stant tamen in scopulo:

que conj. Fea. Vide Theb. III. 114. *pueri innuptæque* uterque Behot. Lang. Laur. Lipsian. Dan. Petav. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. &c.—20 Unus Behot. *oscula clusis.*—22 Optimæ Barthii membranæ: *mors illa placebat;* cum glossa: '*illa*, nam jam velut mutatam intelligit.'—23 Put. *fractaque labant singultibus ira.*—24 '*Sic ubi* inepta est lectio, nec habet istud *ubi* cui cohæreat. Optimus liber noster denuo veritatem veram reducit, legendo: *Sic uti.* Sic plana res.' *Barth.*—25 Unus Behot. *et fisso redit.*—26 Bentleius ad Horat. Epod. XVII. 72. correxit: *certatim nectere collo.* —27 Put. *hinc oscula turpant.* De confusione verborum 'turpare' et 'turbare,' vide Handium ad hunc locum, si ejus editio unquam in lucem prodierit.—28 Hic locus ita legitur in Behot. 2. *Hinc magni caligo maris tandemque relicti, Stant tamen, et nota puppim de rupe salutant. Dulce sequi patriosque dolent crebrescere ventos.* At in Behot. 1. versus 28. et

NOTÆ

19 *Triste*] Pro tristiter. *Et cunctis dependet ab armis Suspiranda domus*] Exprimit eleganter, quod fieri solet in iis casibus. Alii enim osculaturi dependent a balteo, alii a clypeo, alii ab aliis armis. Quidam hunc locum sic interpretantur: Omnes armati dulcedine suæ domus tangebantur.

21 *Conos*] Apices galearum, quibus cristæ imponuntur.

25 *Noti*] Hic pro quibuslibet ventis. *Redit anchora*] Anchoræ enim tolluntur, cum navis vela facere debet.

28 *Hinc magni caligo maris*] Quia vapores, qui elevantur ex aqua efficiunt nubes circa terram, quæ visum turbant.

Stant in rupe tamen: fugientia carbasa visu
Dulce sequi, patriosque dolent crebrescere ventos:
Stant tamen, et notam puppem de rupe salutant.
Nunc mihi, fama prior, mundique arcana vetustas,
Cui meminisse ducum, vitasque extendere curæ,
Pande viros: tuque o nemoris regina sonori,
Calliope, quas ille manus, quæ moverit arma
Gradivus, quantas populis solaverit urbes,
Sublata molire lyra: nec enim altior ulli
Mens hausto de fonte venit. Rex tristis, et æger

jucundum est insequi oculis vela abeuntia, et mærent patrios ventos invalescere: stant tamen, et de scopulo salutant amicam navim. Prisca fama, et veneranda orbis antiquitas, cujus munus est, heroum memoriam conservare, et nomina producere, mihi nunc viros memora. Et tu, o Calliope, vocalis sylvæ domina, cane sublimi cithara, quas ille Mars excierit cohortes, quæ arma; et quas civitates incolis exhauserit: nulli enim celsior animus venit de poto fonte. Rex Adrastus mæstus,

31. sunt in margine scripti, vario stylo, quos præfixa nota rejicit post versum: *Brachia, &c.* tum sequuntur: *Stant in rupe tamen f. c. v. Dulce s. p. d. c. v. Hii magno caluere mari tendantque relinqui;* qui proximus versus, inducta linea, recenti manu deletus est. Versus 29. 30. desunt in quibusdam codd. Lindenbrogii. ' Nos eos ut in omnibus nostris codd. extantes minime sede tam vetusta sua turbamus, cum præterea prorsus Statianum et spiritum et loquendi morem teneant. Potius est ut illum tollamus, qui hos duos sequens, Scholiastico aliquo rem pro captu suo gnaviter gerente, in Epitomen redigere voluit, et verba eorum quæ necessaria arbitrari potuit, conservavit, Nihil certius, et sic censemus. Optimus liber habet quidem eum versum, sed ideo velut notare eum videtur, quod nihil ejus interpretatione aut glossa aliqua dignatur.' *Barth.*—34 *O nemoris regina sonori* Aldd. Colin. Gryph. et Basil. Bernartius ex edd. Venett. 3. 4. et manuscriptis suis correxit *sonori;* quod alii codd. et edd. exhibent.—36 Petrens. Exc. Cantab. Dan. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. uterque Behot. Venett. 3. 4. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Crue. et Gevart. *spoliaverit urbes;* Put. Burm. et libri quibus usus Justus Zinzerlingius, cum Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *solaverit urbes.*—37 Petrens. Exc. Cantab. et codd. Handii: *neque enim;* quod ille restituendum censet; et sic alibi. Vide ad Sylv. I. 2.

NOTÆ

30 *Dolent crebrescere*] Quia iis visum dilectæ navis cito erepturi sunt.

31 *De rupe salutant*] Est ergo 'salutare' etiam abeuntibus valedicere.

34 *Nemoris sonori*] *Nemus sonorum*, est nemus Heliconium natale Musarum, quod personat cantu Musarum. Vel *sonorum* hic sumitur, pro celebri.

35 *Calliope*] Una ex Musis, earumque præcipua, mater Orphei, quæ carmini heroico præesse creditur.

37 *Sublata lyra*] Id est, sublimi et heroico stylo. Sic Tiburtino Manlii: 'Sive chelyn tollas heroa ad robora.'

38 *Fonte*] Pyrenes seu Aganippes, aut alio quovis Musis consecrato, quibus potis Poëtas fieri dicebant. In-

Pondere curarum, propiorque abeuntibus annis,
Inter adhortantes vix sponte incedit Adrastus,
Contentus ferro cingi latus: arma manipli
Pone ferunt: volucres portis auriga sub ipsis
Comit equos, et jam inde jugo luctatur Arion.
Huic armat Larissa viros, huic celsa Prosymne,
Aptior armentis Midea, pecorosaque Phyllos,
Quæque pavet longa spumantem valle Charadron

et anxius mole solicitudinum, et fini vitæ proximus, vix ultro graditur inter excitantes, contentus latus gladio accingi: manipuli pone gerunt ejus arma: auriga pectit sub ipsis portis celeres equos, et Arion jam inde jugo indignatur. Larissa huic dat milites, huic alta Prosymna, et Midea armentis abundans, et Phyllos pecorosa, et Neris, quæ reformidat Charadrum spumantem in longa valle, atque

69.—40 'Inepte in aliquo uno libro scriptum offendimus *adorantes.*' Barth. —41 Marklandus ad Sylv. v. 2. 154. legendum putat: *arma ministri.*—42 'Lædunt vulgo distinctionem nam τὸ *volucres* ad equos Adrasti, non satellites pertinent.' *Barth. Pone ferunt volucres: portis, &c.* Aldd. Colin. Gryph. et Basil.—44 Unus Behot. *hinc celsa Prosimna;* alter Behot. *hinc celsa proligna;* Put. *huic celsa Prosymna.*—45 *Mide* Behott. 1. 2. *Mediæ* Put. *Media* Dan. Petav. Lang. Laur. Lipsian. Buslid. optimæ Barthii membranæ, et edd. vett. *pecorosaque Philos* omnes codd. Barthiani.—46 *Quique pavet* unus Behot.—47

NOTÆ

fra Noster: 'Cenchreæque manus, vatum qua conscius amnis Gorgoneo percussus equo.'

40 *Vix sponte*] Vel quod senectutis tardaretur incommodo, vel quod invitus in aciem ire cogeretur.

43 *Arion*] Arion, equus Adrasti, de quo Noster Theb. VI. prolixe agit. Vide et Pausaniam in Arcadicis.

44 *Larissa*] Argos intelligit. *Prosymne*] Urbs Argolidis. Vide Theb. I. vs. 383. *Celsa* dicitur ob templum Junonis. Hic, cum omnis Peloponnesus arma sumserit pro Polynice, et Poëta fecerit mentionem præcipuarum gentium ac urbium hujusce peninsulæ, observandum est hanc distribui in sex partes, seu provincias, quarum quinque mari adjacent, quæ sunt Argolis, Laconia, Messenia, Elis, et Achaia. Sexta Arcadia omnino mediterranea est.

45 *Midea*] Argolidis urbs ex hoc loco et Pausania in Corinth. et Eliacorum poster. Tandem excisa fuit ab Argivis, civesque Argos translati. Erat et altera *Midea* in Bœotia, quæ post Lebadia dicta. Paus. in Bœoticis. *Phyllos*] Oppidum Argolidis, ut ex hoc loco patet. Lactantius tamen vult Phyllen esse in Arcadia et vocari Phylaliam; sed credo ipsum falli: Arcades enim merebant sub Parthenopæo, ut videbimus infra, nisi quædam pars Arcadiæ contribueretur Argolidi, et sic pareret Adrasto.

46 *Charadron*] Charadrus torrens prope Argos ad viam, quæ ducit Mantineam. Nostra infra: 'Advolvensque natantia saxa Charadrus.' Est et fluvius Phocidis influens in Cephisum: alter est etiam in Achaia.

Neris, et ingenti turritæ mole Cleonæ,
Et Lacedæmonium Thyre lectura cruorem.
Junguntur memores transmissi ab origine regis,
Qui Drepani scopulos, et oliviferæ Sicyonis
Culta serunt, quos pigra vado Langia tacenti

Cleonæ insignes turrium mole et multitudine, et Thyre, quæ legere debebat inscriptionem tropæi factam sanguine Lacedæmonio. Qui recordabantur regem a solio avito transmissum fuisse Argos, addunt ei se socios, hi, qui colunt rupes Drepani, et arva Sicyonis olivarum fertilis, hi, quos lenta Langia stringit tacito

Alter Behot. *Clione.*—49 Omnes edd. et codd. manuscripti *reges*, præter optimas Barthii membranas et Behot. 1. in quibus est *regis*, ut ex conjectura legit Gronovius. Vide Syllog. Epist. Tom. II. p. 665.—51 Put. *trangilla tacenti;* unus Behot. *stagilla tacenti;* unus Barthianus: *turgilla tacenti;* duo

NOTÆ

47 *Neris*] Neris vicus Argolidis secundum Pausaniam. Stephanus tamen collocat Nerin in Messenia. *Cleonæ*] Urbs Argolidis. *Turritæ*] A multitudine turrium. Erat et urbs ejusdem nominis in Achaia Peloponnesi, quæ nunc *Sanvasili* dicitur, et alia super montem Athon.

48 *Et Lacedæmonium Thyre lectura cruorem*] Hujus loci sensus pendet a cognitione historiæ. Orta inter Argivos et Spartanos controversia de agro Thyreatico, decreverunt Amphictyones, incertis indiciis, quorum esset ille ager, hanc armis dirimendam esse, agrumque victorum fore. Missis igitur ex utraque parte trecentis armatis, tam acriter utrimque pugnatum est, ut omnes ceciderint, præter duos Argivos, qui celeriter Argos contenderunt, victoriam nuntiaturi: sed surgens Othryades Spartanus, spoliatis pluribus hostium, ex eorum armis tropæum erexit, cui inscripsit proprio sanguine 'Lacedæmonii de Argivis,' quo peracto, obiit. Nec solum ab hac re lumen Papinii verbis, sed etiam Flori lib. II. cap. 2. de Calpurnio tribuno: 'Hoc illustrior noster,' ait Florus, 'quod tantæ expeditioni superfuit, et supervixit, licet nihil scripserit sanguine.' Hoc tamen factum Florus attribuit Leonidæ, non Othryadi. Ceterum Thyre, de qua agebatur, erat oppidulum, seu potius pagus in finibus Argivorum. Hoc bellum gestum est Theopompo Nicandri filio, regnante Spartæ. Vide Pausaniam Laconicis et Phocicis, Plutarchum in Parallelis, Valerium Max. et Stobæum.

49 *Regis*] Bene, non *reges*, ut habent priores editiones. *Regis*, nimirum Adrasti, ut optime observat Gronovius. Nam ex Theb. II. discimus Adrastum evocatum fuisse Argos Sicyone avito regno: 'Quis te solio Sicyonis avitæ Excitum effrænos componere legibus Argos, Nesciat.'

50 *Drepani*] Drepanum hoc promontorium Achaiæ Peloponnesi, notatum Pausaniæ. Illuc Saturnus falcem projecisse dicitur, qua patrem Cœlum exsecuerat; unde ratio nominis; δρέπανον enim Græcis *falcem* significat. Est et Promontorium et urbs ejusdem nominis in Sicilia, et in Cyrenaica, et Phæacia. *Sicyonis*] Vide Theb. II. 179.

51 *Langia*] Fons in Nemea sylva,

Lambit, et anfractu riparum incurvus Elissos.
Sævus honos fluvio: Stygias lustrare severis
Eumenidas perhibetur aquis: huc mergere suetæ
Ora, et anhelantes tuto Phlegethonte cerastas:
Seu Thracum vertere domos, seu tecta Mycenis
Impia, Cadmeumve larem: fugit ipse natantes
Amnis, et innumeris livescunt stagna venenis.

alveo, et Elissos flexu littorum sinuosus. Acerbum decus est flumini: dicitur expiare austeris undis Inferas Furias; solent in hunc mergere caput suum, et sitibundos serpentes, tuto Phlegethonte: seu diruerunt ædes Thracum, seu profana tecta Mycenarum, ac Cadmi penates. Ipse amnis fugit eas se abluentes, et undæ livescunt

alii Barth. *trungilla tacenti;* codd. Lutatii: *strigilla tacenti.*—52 *Ambit* Petrens.—54 *Eumenides* Behott. *huic mergere* Lang. Laur. Lipsian. Buslid. Petav. et edd. vett. *huc mergere* Put. Dan. et Behott. cum edd. recentt.—55 Put. *anhelantes poto.* Nic. Heinsius ad Claud. III. Rapt. Proserp. 386. legit etiam *poto;* et ita Guyetus alios legere notavit: simile quid occurrit apud eundem Claud. II. Rapt. Proserp. 333. et seq. Jortinus conjectabat: *anhelantes potum,* vel *totum, Phlegethonta;* hoc ultimum habet optimus Barthianus pro v. l. sed in textu *toto Phlegethonte;* quod ille probat.—56 Idem codex Barth. *tecta Mycenas;* Gronovius conj. *Mycenes.* Vide Syllog. Epist. Tom. II.

NOTÆ

de qua pluribus agit sub finem hujusce libri Papinius.

52 *Elissos*] Fluvius Sicyoniæ in Achaia Peloponnesi. Est in Arcadia fluvius Helisson dictus, qui influit in Alpheum.

55 *Tuto Phlegethonte*] Phlegethon fluvius infernalis. *Tuto*] Quia in hoc fluvio soliti bibere serpentes Eumenidum, nisi prius in Elisso biberint. Pro *tuto* autem, *poto* habent veteres membranæ.

56 *Seu Thracum vertere domos*] Hinc Æschylus furias vocat ὠλεσιοίκους, id est, *quæ evertunt domos.* Tangit autem hic fabulam Procnes, quæ tanto exarsit furore in maritum Therea, ob stupratam Philomelam sororem, ut ipsi proprium filium comedendum apposuerit. Hoc autem in Thracia gestum est. *Seu tecta Mycenis*] Respexit et fabulam Atrei, qui et fratri Thyesti proprium filium epulandum obtulit.

57 *Cadmeumque larem*] Intelligit vel antiquas fabulas Penthei discerpti ab Agave matre, et omnia crimina stirpis Cadmi: vel cædem Laii perpetratam a filio Œdipo, ejusque incestas nuptias cum matre: quæ omnia scelera furiis ascribuntur. Totum autem hunc locum imitatus est Claudianus de Raptu Proserpinæ lib. II. 386. et seq. 'Qualis pestiferas animare ad crimina taxos Torva Megæra ruit; Cadmi seu mœnia poscat, Sive Thyestæis properet sævire Mycenis.'

58 *Et innumeris livescunt stagna venenis*] Forte Poëta occasionem arripit dicendi Furias abluere se in Elisso fluvio, quod habeat noxias et insalubres aquas, vel quod serpentibus scateat, vel denique quod non procul ab hoc fluvio Eumenides seu Furiæ templum habuerint. Vide Pausaniam Corinthiacis.

It comes Inoas Ephyre solata querelas,
Cenchrææque manus, vatum qua conscius amnis
Gorgoneo percussus equo, quaque objacet alto
Isthmos, et a terris maria inclinata repellit.
Hæc manus Adrastum numero ter mille secuti
Exultant: pars gesa manu, pars robora flammis
Indurata diu, (non unus namque maniplis
Mos, neque sanguis inest,) teretes pars vertere fundas

innumeris venenis. Comitantur hunc Ephyre, quæ placavit luctus Inus, et phalanges Cenchreæ, qua fons faciens Poëtas eductus fuit ungula equi Gorgonei, et qua Isthmos opponitur pelago, et summovet a tellure imminentia maria. Hæc caterva, tria millia numero, Adrastum secuta, gaudio prosilit. Pars gerit gesa manu, pars stipites igne diu induratos, (non enim eadem est consuetudo, nec idem genus est cohortibus,) pars soliti rotare leves fundas, et circumscribere aërem inani

p. 865.—59 *Ionias* Dan. et unus Behot. *Inonias* alter Behot.—65 *Indurata ferunt* Petrens. et sic codd. Handii quem vide ad Sylv. Tom. I. p. 161.—66 *Mox* Lindenbrog. *Mos* Behott. 1. 2. Lang. Laur. Lipsian. Buslid. et edd.

NOTÆ

59 *Ephyre*] Corinthus, antiquitus *Ephyre* vocata. Erant et urbes ejusdem nominis in Ætolia, Arcadia, Macedonia, Elide, et in Italia. *Inoas solata querelas*] Institutione certaminum in honorem Palæmonis filii Inus.

60 *Cenchrææque manus*] Cenchreæ oppidum prope Corinthum in ipso Isthmo, immo portus ipsius Corinthi. Plinius lib. IV. 'Lecheæ hinc, Cenchreæ illinc angustiarum termini.'

Vatum qua conscius amnis Gorgoneo percussus equo] Designat fontem Pirenen, Straboni et Suidæ situm ad radicem Acrocorinthi, Musis sacrum, quem Poëtæ fabulantur ortum esse ictu ungulæ Pegasi equi, qui ideo *Gorgoneus* dicitur, quod vexerit Perseum euntem ad expeditionem Gorgonum. Fons autem iste dicitur *conscius vatum*, seu Poëtarum: qui enim hoc 'fonte labra proluerit,' Poëta fit. Pegasus ex hoc fonte cum biberet a Bellerophonte deprehensus est: unde etiam fons iste Persio 'Caballinus' vocatus. Alii in Helicone posuerunt.

61 *Quaque objacet*] Bene scribit Papinius objacere alto sive mari Isthmum: objacet enim certe, et tanquam erectus umbo concurrere Ionium et Ægeum mare non patitur, sed inclinata ac declivia maria ab altioribus terris repellit ac rejicit.

62 *Isthmos*] Isthmos, fauces quibus Peloponnesus adhæret Helladi seu Græciæ, ut jam diximus. *Maria inclinata repellit*] Hinc et inde enim Isthmos et mari Ægeo et mari Ionio urgetur, et impedit, quo minus hæc duo maria jungantur, ut jam diximus. Vide Theb. I. 120.

64 *Gesa*] Tela Gallica. *Robora flammis Indurata diu*] Sudes. Talibus armis usos veteres in præliis testantur Lucretius, Virgilius, Propertius, Sallustius in Catilina.

66 *Teretes pars vertere fundas, &c.*] Funditores intelligit.

Assueti, vacuoque diem præcingere gyro.
Ipse annis sceptrisque subit venerabilis æque:
Ut possessa diu taurus meat arduus inter
Pascua, jam laxa cervice, et inanibus armis,
Dux tamen: haud illum bello attentare juvencis
Sunt animi, nam trunca vident de vulnere multo
Cornua, et ingentes plagarum in pectore nodos.
Proxima longævo profert Dircæus Adrasto
Signa gener, cui bella favent: cui commodat iras
Cuncta cohors: huic et patria de sede volentes
Advenere viri; seu quos movet exul, et hæsit
Tristibus aucta fides, seu quis mutare potentes
Præcipuum: multi, melior quos causa querenti
Conciliat: dederat nec non socer ipse regendas
Ægion, Arenenque, et quas Theseia Trœzen

orbe. Ipse Adrastus incedit pariter sceptro et ætate venerandus. Ut ingens taurus transit per prata, in quibus diu dominatus est, jam pendenti collo, et inertibus humeris, rector tamen: juvenci non audent illum pugna aggredi; cernunt enim cornua crebris ictibus mutilata, et in pectore magnas vulnerum cicatrices. Gener Dircæus, pro quo agitur bellum, et cui omnis exercitus iras mutuat, sua promovet vexilla post seniorem Adrastum. Huic bellatores libentes advenerunt de patrio solo, seu qui ejus exilio moti sunt, et quibus remansit fides aucta ejus calamitate, seu quibus mutatio dominorum præcipue placet; multi quos justior causa devinxerat querenti. Quinetiam ipse socer ei ducenda præbuerat agmina Ægii, et Arenes,

omnes. *sanguis habet* Put. *vertice* pro *vertere* in eodem cod.—70 Edd. vett. *lassa;* codd. vero Behott. 1. 2. Lang. Laur. Lipsian. Buslid. omnes Barthiani, Put. Petav. Dan. et Petrens.—71 *Dux tamen aut* unus Behot. *bello tentare* alter Behot.—78 'Minime solicito hanc lectionem (*aucta*); in optimo tamen exemplari alia scriptio, alius sensus, alia interpretatio una litera mutata: *Tristibus arcta fides*, id est, rara. Videat lector.' *Barth.* Behot. 1. *acta.*—81 *Aranenque* Dan. Put. Petav. et edd. vett. *Arenenque* Lang. Laur. Buslid. Lip-

NOTÆ

67 *Vacuoque diem præcingere gyro*] Quod nimirum illam aëris partem, quam funda in orbem ducta circumeant funditores, gyro illo cingere quodammodo, et circumcludere videantur. *Vacuo*] Quia nullum in aëre vestigium relinquit. Noster Achilleidos II. 'Et flexæ Balearicus actor habenæ Quo suspensa trahens libraret vulnera tortu, Inclusum quoties distringeret aëra gyro.'

68 *Ipse*] Adrastus.

70 *Laxa*] Id est, non pingui, sed macie et pendente pelle deformi. Alii *lassa* legunt.

74 *Dircæus*] Thebanus.

78 *Seu quis mutare potentes Præcipuum*] Mobilis ingenii viros notat, et quibus is tantum princeps, qui necdum princeps est. Ita lib. I. 'Et, qui mos populis, venturus amatur.'

81 *Ægion*] Oppidum Achaiæ. *Are-*

Addit opes, ne rara movens inglorius iret
Agmina, neu raptos patriæ sentiret honores.
Idem habitus, eadem arma viro, quæ debitus hospes
Hiberna sub nocte tulit. Theumesius implet
Terga leo: gemino lucent hastilia ferro:
Aspera vulnifico subter latus ense riget Sphinx.
Jam regnum, matrisque sinus, fidasque sorores
Spe votisque tenet: tamen et de turre suprema
Attonitam, totoque extantem corpore longe
Respicit Argian: hæc mentem oculosque reducit
Conjugis, et dulces avertit pectore Thebas.

et vires, quas Trœzen, celebris alumno Theseo, adjicit, ne agens paucas copias indecorus proficisceretur, et ne animadverteret ablatos honores patriæ. Idem vestitus, et eadem arma huic erant, quæ gerebat, cum fatis promissus advenit in procellosa nocte: exuviæ leonis Theumesii ambiunt ejus tergum, et spicula fulgent duplici ferro: dira Sphinx horret subter latus in gladio acuto. Jam spe et votis principatum occupat, et pectus genitricis, et dilectas sorores: cernit tamen Argiam in celsa turre consternatam, et longe prominentem toto corpore. Hæc revocat animum, et oculos mariti, et expellit animo caras Thebas. Ecce ardens Tydeus movet inter

sian. uterque Behot. et Petrens. cum edd. Plant. Amstel. Gronov. et recentt. *Træse* Behot. 1.—85 Optimus codex Barthii: *de nocte.*—86 *Terga leo et gemino* Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett. *et* non agnoscunt Petrens. Behott. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—90 Put. *instantem corpore.*—91 Unus Behot. *mentemque oculosque.*—92 Idem co-

NOTÆ

ne] Urbs Messeniæ. *Theseia Trœzen*] Trœzen urbs regionis Argolicæ: *Theseia* dicitur, quia in ea urbe Theseus natus et educatus fuit.

83 *Neu raptos patriæ, &c.*] Id est, ne sentiret exilium suum.

84 *Debitus*] Fatis scilicet.

85 *Theumesius implet Terga leo*] Theb. I. 'Tergo videt hujus inanem Impexis utrimque jubis horrere leonem, Illius in speciem, quem per Theumesia Tempe Amphitryoniades fractum juvenilibus armis Ante Cleonæi vestitur prælia monstri.'

87 *Sphinx*] Portabat hanc Polynices ad capulum ensis, in memoriam illius monstri occisi ab Œdipo patre. Moris enim erat apud veteres, ut aliquas majorum victorias, aut triumphos ensis capulo effingerent. Seneca in Hippolyto: 'Regale parvis asperum signis ebur Capulo refulget gentis Actææ decus.'

88 *Fidasque sorores*] Duæ enim sorores erant Polynici, Antigone et Ismene, ut videbimus sequentibus libris.

90 *Totoque extantem corpore longe*] Affectum amantis conjugis mire exprimit Poëta.

92 *Et dulces avertit pectore Thebas*] Argia enim hoc visu totum ad se revocaverat Polynicem.

Ecce inter medios patriæ ciet agmina gentis
Fulmineus Tydeus: jam lætus, et integer artus,
Ut primum strepuere tubæ: ceu lubricus alta
Anguis humo verni blanda ad spiramina solis
Erigitur liber senio, et squalentibus annis
Exutus, lætisque minax interviret herbis:
Ah miser, agrestum si quis per gramen hianti
Obvius, et primo siccaverit ora veneno.
Huic quoque præstantes Ætolis urbibus affert
Belli fama viros: sensit scopulosa Pylene,
Fletaque cognatis avibus Meleagria Pleuron,
Et præceps Calydon, et quæ Jove provocat Iden

medios patrias copias: jam exultans, et membris sanus, ut primum classicum sonuit. Velut serpens lubrica assurgit e profunda terra ad dulces radios verni solis, exsoluta senio, et deposita squalenti pelle, et minax viret inter amœna gramina: ah infelix, si quis rusticorum incidat in eam hiantem inter herbas, et exhauserit fauces ejus primo veneno. Huic etiam rumor belli adducit insignes viros ex oppidis Ætoliæ. Scopulosa Pylene animadvertit diminutos incolas, et Pleuron Meleagria, in qua sorores fratrem Meleagrum ploraverunt, et in aves mutatæ sunt, et prærupta Calydon, et, Olenos quæ contendit cum Ide de Jovis ortu, et Chalcis, quæ

---

dex, *et dulcis.*—97 Put. *squallentibus arvis.*—100 In eodem codice: *fraudaverit ora.*—101 Habet etiam idem codex *præsentes* pro *præstantes.*—102 *Phylene* Behot. 1. *Pilene* Behot. 2. et edd. vett.—103 *Fœtaque cognatis* Put.—104 *Idam* Laag. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett. *Iden* Petrens. Dan. Put.

NOTÆ

97 *Liber senio, et squalentibus annis Exutus*] Quotannis enim veterem pellem serpentes exuere dicuntur, unaque senectutem deponere, ac renovari in juventutem. Unde querela Tibulli: 'Anguibus exuitur tenui cum pelle vetustas: Cur nos angusta conditione sumus?'

98 *Interviret*] Serpentes maxima ex parte virides sunt.

101 *Ætolis*] Ætolia Græciæ regio, Epiro, Acarnaniæ, et Locridi vicina.

102 *Pylene*] Urbs Ætoliæ, *Proschia* Straboni.

103 *Meleagria Pleuron*] Pleuron ejusdem Ætoliæ oppidum. Cognominatur *Meleagria* a celebri illo Meleagro qui aprum Calydonium peremerat: dicitur plorata fraternis avibus: fabulantur enim Poëtæ sorores Meleagri in aves Meleagrides conversas fuisse misericordia Deorum, quod mortem Meleagri immoderatius lugerent.

104 *Calydon*] Urbs Ætoliæ. *Quæ Jove provocat Iden Olenos*] Olenos urbs Ætoliæ. Erat et ejusdem nominis oppidum in Achaia Peloponnesi, ex qua fuit capra Amalthea, quæ Jovem uberibus nutrivisse dicitur: hincque Olenia Arato, aliisque scriptoribus vocata. Qua nominum similitudine deceptus Papinius ascripsit Oleno Ætoliæ, quod tantum convenit

Olenos, Ioniis et fluctibus hospita portu
Chalcis, et Herculea turpatus gymnade vultus
Amnis: adhuc imis vix truncam attollere frontem
Ausus aquis, glaucoque caput summersus in antro
Mœret: anhelantes ægrescunt pulvere ripæ.

præbet hospitalem portum navigantibus in Ionio Mari, et fluvius ore deformatus, luctando cum Hercule. Vix ausus est adhuc levare mutilatam frontem e profundis undis, et dolet capite occultato in cæruleo specu, et alveo siccato arida littora aqua-

Petav. uterque Behot. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—105 *Olenon* Behot. 2.—106 Ineptissime libri viliores *turbatus.* Barth.—107 Aldd. Colin. Gryph. et Basil. *adhuc imos;* Lang. Laur. Dan. Lipsian. Buslid. Petrens. Put. Petav. uterque Behot. Plant. Lindenbrog. Gevart. Grasser.

NOTÆ

Oleno Achaiæ; nimirum contendere posse cum Ida de solo natali ac educatione Jovis: Ida enim est mons Cretæ, in quo Jupiter etiam altus dicitur. Non conveniunt enim auctores de patria et loco educationis Jovis.

105 *Ioniis et fluctibus hospita portu Chalcis*] Chalcis urbs Ætoliæ ad Acheloum amnem sita, portumque præbens navibus Ionium mare navigantibus: Ætoliæ enim ora Mari Ionio alluitur.

106 *Et Herculea turpatus gymnade vultus Amnis*] Acheloum intelligit, qui congressus cum Hercule ob Dejaniram, victusque, amisit unum cornu in hoc certamine. Fluviis enim cornua osque taurinum dant Poëtæ. Locus fabulæ datus, quod Hercules unum ex duobus ostiis Acheloi amnis, quo crebris inundationibus regionem infestabat, diductum in plures rivos exsiccaverit. Lucanus: 'Et scisso gurgite rivus Dat pœnas majoris aquæ.' Quod cum perfecisset Hercules, Dejaniram obtinuit uxorem. Strabo vero tradit hæc ideo ficta, quod Acheloo limum ducente, et frequentibus inundationibus limites confundente, bella crebro inter Acarnanes et Ætolos orirentur: unde cum judices nulli essent, qui controversias eorum dirimere possent, ad arma veniebant, mutuisque se cladibus afficiebant. Hercules itaque, cum aggeribus et fossis fluvium damnose erumpentem intra alveum coërcuisset, tanquam debellasset Acheloum, Dejaniram præmium industriæ ac solertiæ retulit. Ceterum observanda hic vox 'gymnas,' pro lucta et ludis gymnicis Papinio usurpata, qua etiam utitur Achilleid. I. 'Neve exercere protervas Gymnadas.' Et in Sylvis, Villa Surrentina: 'Ad Ambracias conversa gymnade frondes.'

107 *Adhuc imis vix truncam attollere frontem Ausus aquis*] Ovid. Met. IX. 'Vultus Achelous agrestes Et lacerum cornu mediis caput abdidit undis.'

108 *Glaucoque caput summersus in antro*] Fluviorum Diis antra attribuunt Poëtæ, in quibus recubant. *Glauco*] Ob juncos et ulvas.

109 *Mœret*] Ob amissam Dejaniram, et quod victus fuerit. *Anhelantes ægrescunt pulvere ripæ*] Siccato scilicet uno ex ostiis. Vide Ovidium Met. IX. ubi describitur certamen Herculis et Acheloi.

Omnibus æratæ propugnant pectora crates,
Pilaque sæva manu, patrius stat casside Mavors.
Undique magnanimum pubes delecta coronant
Œniden, hilarem bello, notisque decorum
Vulneribus: non ille minis Polynicis, et ira
Inferior, dubiumque adeo, cui bella gerantur.
Major at inde novis it Doricus ordo sub armis,
Qui ripas, Lyrcie, tuas, tua littora multo
Vomere suspendunt, fluviorum ductor Achivum,
Inache: (Persea neque enim violentior exit
Amnis humo, cum Taurum, aut Pliadas hausit aquosas

lent pulvere. Crates ære obductæ defendunt cunctis pectora: gerunt manu crudelia pila: patrius Mars prominet supra galeam. Delecta juventus circumdat undique fortem Tydeum, lætum bello, et conspicuum honestis plagis: non ille cedit minis, aut furore Polynici, et ambiguum est, cujus gratia bellum agatur. At inde Dorum copiæ procedunt numerosiores sub recentibus armis, hi, qui moliuntur multo aratro tua littora, o Lyrcie, et tuas ripas, o Inache, princeps amnium Achaiæ: non enim fluvius rapidius ruit per regionem Argolicam, cum spumosus absorbuit

Cruc. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *adhuc imis.*—110 Put. *pectore crates;* Behot. 2. *tempora crates.*—112 Uterque Behot. *delecta coronat.*—113 Jortinus conjectabat: *noctisque decorum Vulneribus:* ita quoque invenit Barthius in duobus codd.—116 Behot. 1. *antris*, et pro v. l. *armis.*—117 *Lirceæ* Behot. 2. *Lyrciæ* Dan. Put. Petav. *Lichie*, aut *Litie*, aut *Lircie* codd. Grono-

NOTÆ

110 *Æratæ crates*] Loricæ seu thoraces in modum cratis contexti.

111 *Pila*] Proprie tela Romanorum. *Patrius stat casside Mavors*] Quia Ætolorum pater Ætolus Martis filius. Vel quia uxor Œnei a Marte adamata. Sic Theb. I. 'Et Marti non degenerasse paterno Aspicies.'

113 *Œniden*] Tydeum.

116 *Major at inde*] Transitus ad Hippomedontem. Magna arte, ac varietate sermonis, primo copiæ, deinde dux describitur. *Doricus*] Cognominatus a Doriensibus, qui ducibus Heraclidis majorem partem Peloponnesi postea occuparunt, ut diximus Theb. II. 182. nimirum Argolidem, Laconiam, et Messeniam, expulsis prioribus incolis.

117 *Lyrcie*] Non *Lyncæe*, ut habent priores editiones. Scripti enim, observante hic Gronovio, habent *Lichie*, aut *Litie* aut *Lyrcie*. Strabo enim lib. VIII. scribit Inachum habere ortum ex Lyrcio fonte Arcadiæ sub Cinuria monte. Ovidius Met. I. de Io: 'Jam pascua Lernæ Consitaque arboribus Lyrcia reliquerat arva.' Inde haud dubie et huic fluvio nomen. Meminit ejusdem et infra in vicinitate Inachi: 'Aret Lyrcius et ingens Inachus.'

119 *Inache*] Inachus fluvius Argolidis. Vide Theb. I. 357. *Persea*] Id est, Argiva, quia Perseus Argolidi imperavit.

120 *Taurum*] Taurus, unum e signis Zodiaci, cujus ortus pluvias exci-

Spumeus, et genero tumuit Jove :) quos celer ambit
Asterion, Dryopumque trahens Erasinus aristas:
Et qui rura domant Epidauria: dexter Iaccho
Collis, at Ennææ Cereri negat: avia Dyme

Taurum, aut humidas Pleiadas, et inflatus est genero Jove: et ii, quos velox Asterion cingit, et quos Erasinus exstirpans Dryopum sata: et qui arant arva Epidaurii: hujus collis fertilis vitium est, at non admittit Siculam Cererem. Re-

viani; *Lyncee*, vel *Lyncæ* edd. vett. correxit Gronovius.—124 *Ætnææ Cereri* Dan. Put. Petav. uterque Behot. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Petrens. Exc. Cantab. omnes Barthiani et edd. vett. *Ennææ* Gronov. in Diatr. et Toll. ad

NOTÆ

tat. *Pliadas*] Pleiades sex vel potius septem stellæ, quæ in dorso tauri conspiciuntur: dicuntur 'aquosæ,' quia eorum ortus gravissimas facit tempestates, et multas fundit pluvias.

121 *Spumeus*] Superioribus verbis subtiliter more suo Poëta defectum Inachi fluminus notat, qui media æstate una cum Cephisso et Asterione amnibus solet arescere, nec undis unquam abundat, nisi ab imbribus adjuvetur. *Et genero tumuit Jove*] Eleganter *tumuit*; 'tumere' enim dicitur et de mari seu fluviis inflatis, et de superbiente: quasi Inachus aquas inflare cœperit, ex quo Jovis gener fuit. Et hoc dicit, quod Io Inachi filia adamata fuerit a Jove.

122 *Asterion*] Asterion fluvius Argolidis placide fluens, ut habet Noster infra: 'Et fluctibus æquus Asterion.' Hic fluvius distat Mycenis quindecim stadiis auctore Pausania, et in specum demersus absconditur. *Dryopum trahens Erasinus aristas*] Erasinus fluvius Argolidis, ut jam diximus. Vide Theb. I.

357 *Dryopum*] Id est, incolarum Asines urbis Argolidis; Dryopes enim, quondam incolæ Parnassi montis, victi expulsique patria ab Hercule, conscensis navibus in Peloponnesum transvecti, ad Euristheum confugerunt, qui eis Asinem urbem in Argolide, prope Hermionem, incolendam dedit: unde ab Argivis fugati Messeniæ partem a Lacedæmoniis acceptam habitaverunt, aliamque urbem Asinen etiam dictam condiderunt, Asinæique vocati, retento etiam veteri *Dryopum* vocabulo, ut scribit Pausanias in Messeniacis. Sunt etiam Dryopes populi Epiri Straboni, et Plinio. *Trahens aristas*] Erasinus enim frequenter exundat, ut habet infra Noster: 'Et nunquam in ripis audax Erasinus.'

123 *Et qui rura domant Epidauria*] Epidaurus hæc est in Argolide ad Sinum Sarronicum, delubro Æsculapii celebris, ut libro præcedente diximus vs. 398. *Dexter Iaccho Collis*] Hinc etiam Homero hæc Epidaurus dicitur ἀμπελόεις, id est, *vitifera*. Homeri autem catalogum navium operæ pretium est cum iis conferre. *Iaccho*] Baccho, seu vino.

124 *At Ennææ Cereri negat*] Vult dicere Epidaurum esse vitiferam, agros vero ejus Cereris, id est, frumentorum non esse fertiles: 'Ceres' enim hic pro frumento, quia Ceres inventrix frugum, ut jam diximus. Hunc autem loquendi modum Papinii imitatus est Paulinus scribens ad

Mittit opes, densasque Pylos Neleia turmas,
Nondum nota Pylos, juvenisque ætate secunda
Nestor, et ire tamen peritura in castra negavit.
Hos agitat, pulchræque docet virtutis amorem
Arduus Hippomedon: capiti tremit ærea cassis,

ducta Dyme suppetias mittit, et Pylos, regnum Nelei, equitum alas. Nondum celebris erat Pylos, et Nestor adhuc juvenis secundum ævum agebat, et tamen noluit ire in periturum exercitum. Procerus Hippomedon hos ducit, et iis inspirat cupidinem pulchræ virtutis. Ærea galea nutat in ejus capite, triplici juba candida

Auson. p. 579. hinc receptum in edd. recentt.—125 *Mittit opem* Lips. Dan. Put. Petav. unus Behot. Lind. et Cruc. *Mittit opes* Petrens. alter Behot. Exc. Cantab. Lang. Laur. omnes Barthiani, Buslid. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Grasser. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—127 *Nestor at ire* Lipsian. Buslid. Lang. Laur. et edd. vett. *et ire* Dan. Put. Petav. uterque Behot. omnes Barthiani, Amstel. Gronov. et recentt.—129 Aldd. Colin. Gryph. et Basil. *ærea classis;* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Petrens. Exc. Cantab. alii cum edd. Venett. Rom. Plan. Lin.

NOTÆ

Ausonium: 'Negant Camœnis, nec patent Apollini Dicata Christo pectora.' *Ennææ*] Id est, Siculæ, ab Enna urbe Siciliæ, in qua Ceres eximie colebatur: tota enim Sicilia erat Cereri et Liberæ consecrata. In quibusdam editionibus legitur, *Ætnææ*, ab Ætna ejusdem Siciliæ monte. *Dyme*] Dyme urbs Achaiæ ad Cauconem fluvium sita, auctore Stephano, antiquitus 'Palæa' cognominata, ut refert Pausanias. *Avia*] Quia in locis aviis, et fere inaccessis sita.

125 *Pylos Neleia*] Pylos oppidum Messeniæ, Nestoris regia: dicitur *Neleia*, a Neleo Nestoris patre. Strabo tamen collocat Pylon Nestoris in Arcadia. Erant et duæ urbes ejusdem nominis in Peloponneso.

126 *Juvenisque ætate secunda Nestor*] Nestor est ille Homero celeberrimus heros ob prudentiam et eloquentiam: ex ejus enim ore melle dulcior dicebatur fluere oratio. Filius fuit Nelei et Chloridis: multa adolescens gessit bella, ac interfuit illi decantatæ pugnæ Lapitharum et Centaurorum: tandem senex una cum reliquis Græciæ principibus ad expeditionem Trojanam profectus est. Ceterum scriptores varie hanc vocem *ætas* seu Græcis γενεὰ acceperunt, cum de Nestoris annis agitur. Latini sumserunt pro sæculo: et sic Nestor jam centum annos vixerat, et secundum sæculum incipiebat: vixisse enim per tres γενεὰς dicitur: unde veteri Poëtæ Nævio dictus est 'trisecli senex,' et Ovid. Met. XII. 'Vixi Annos bis centum, nunc tertia vivitur ætas.' Græci vero non tam late usurparunt hanc vocem γενεάν. Quidam γενεὰν triginta annorum, aut triginta trium numero definierunt. Certe apud S. Mathæum Evang. XXIV. 34. et S. Lucam XXI. 32. Erasmus, Beza, aliique γενεὰν 40. circiter annis metiuntur. Bene ergo *ætate secunda* Nestor, quia postmodum militavit.

127 *Peritura*] Quia fere totus exercitus Argivorum in hoc bello Thebano periit.

129 *Hippomedon*] Hippomedon u-

Ter nivea scandente juba: latus omne sub armis
Ferrea suta terunt: humeros ac pectora late
Flammeus orbis habet, perfectaque vivit in auro
Nox Danai: sontes Furiarum lampade nigra
Quinquaginta ardent thalami: pater ipse cruentis
In foribus laudatque nefas atque inspicit enses.
Illum Palladia sonipes Nemeæus ab arce
Devehit arma pavens, umbraque immane volanti
Implet agros, longoque attollit pulvere campum.

supra eminente: omne latus sub armis: ferreæ loricæ premunt humeros ejus, et fulgens clypeus late pectus tegit. Nox Danai perfecte in auro exprimitur. Quinquaginta nocentes thalami illuminantur ab atra Eumenidum face: ipse genitor in cruentis liminibus et probat scelus et gladios intuetur. Equus Nemeæus, nondum assuetus bello, devehit illum ab arce Palladis, et implet agros umbra horride vo-

denbrog. Cruc. Gevart. et recentt. *ærea cassis:* ita quoque ex codd. suis legit Dan. Heinsius ad Claudian. Paneg. in Prob. et Olyb. Cons. 120.—130 *Ter nivea candente* unus Behot. *Ter niveum scandente* Dan. Put. Petav. Petrens. Exc. Cantab. et codd. Heinsiani, quem vide ad Claudian. l. l.—131 *Ferrea suta tegunt* Taurin. et Burm. ut conj. Bernartius, et edidere Lindenbrog. et Cruc. *Ferrea suta premunt* Exc. Cantab. et Venett. *Ferrea suta tenent* Petrens. *terunt* Dan. Put. Petav. uterque Behot. Lang. Laur. Buslid. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. et recentt. *et pectora* Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett. *ac pectora uterque* Behott. 1. 2. Amstel. Gronov. et recentt. *ac pectora lata* conjectabat Jortinus.—137 'Non bene hunc locum inquinationis suspectum habet Joannes Barclaius. Etiam generosus equus *arma pavet,* assuetus antea curriculis solis, aut exercitationibus pacificis.' *Barth.*—138 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Lindenbrog. et Cruc. *longeque attollit;* uterque Behot. optimæ Barthii mem-

NOTÆ

nus e septem ducibus Argivorum. *Arduus*] Ob proceritatem corporis.

130 *Ter nivea scandente juba*] Triplici juba, una super alteram, *à trois étages.*

133 *Nox*] Non nox, sed ea, quæ per noctem a Danao gesta sunt. Et tangit Poëta fabulam, qua filiæ Danai, consilio patris, prima nuptiarum nocte sponsos suos Ægypti filios interfecerunt, excepta Hypermnestra quæ Lynceum servavit. *Lampade nigra*] Quia faces nuptiis adhibitæ. *Nigra*] Id est, infausta, quia hinc mors tot juvenum accidit.

134 *Quinquaginta thalami*] Totidem enim erant Danai filiæ, et totidem sponsi filii Ægypti, quorum mortem manu filiarum procurabat Danaus: oraculum enim acceperat se a quodam filio fratris occisum iri.

135 *Aspicit enses*] An satis acuti sint.

136 *Illum*] Hippomedontem. *Palladia ab arce*] Larissa scilicet, arce Argorum, quæ erat in tutela Minervæ, ut vidimus Theb. II.

137 *Arma pavens*] Ut prœliis nondum assuetus. *Umbraque immane volanti*] Ob proceritatem Hippomedontis.

138 *Attollit pulvere campum*] Quasi

Non aliter sylvas humeris et utroque refringens
Pectore, montano duplex Hyleus ab antro
Præcipitat: pavet Ossa vias, pecudesque, feræque
Procubuere metu: non ipsis fratribus horror
Abfuit, ingenti donec Peneia saltu
Stagna subit, magnumque objectus detinet amnem.
Quis numerum ferri, gentesque, et robora dicto
Æquarit mortale sonans? suus excit in arma
Antiquam Tiryntha Deus: non fortibus illa

lanti, et erigit campum longo pulvere. Non secus geminus Hyleus rapide devolvitur e spelunca montana, disrumpens arbores suis humeris, et utroque pectore: mons Ossa ejus velocitatem horret: feræ et pecora cadunt timore: pavor etiam invadit ipsos fratres, donec intrat magno saltu in Peneum fluvium, et oppositus sistit ingentem amnem. Quis mortalium verbis celebret numerum armorum, et nationes et duces. Suum Numen excitat ad bellum veterem Tiryntha. Non illa infertilis est

branæ, et edd. vett. et recentt. *longoque attollit.*—142 In uno Behot. *ipsis frigidus;* sed in gloss. supra τὸ *ipsis* scriptum est, *fratribus.* 'Vera lectio, (*non ipsis fratribus, &c.*) nec convellenda; sed quid libris tam optimo illi quam ceteris item omnibus facias, qui claris literis præferunt: *inde ipsis fratribus horror Abfuit.* Si horum rationem habendum putes, sit scribendum: *Adfuit.* Sed nulla mutatione opus est.' *Barth.*—145 'Vox *ferri* minime sana est. An scripserit? *Quis numerum versu, &c.*' Barth. Unus Behot. *et robora dictu.*—

NOTÆ

ipse campus pulvere assurgat. Sic Theb. VII. 'Falso Nemeæum pulvere campum Erigit.'

139 *Utroque*] Quia Centauri duplex habent pectus, hominis et equi.

140 *Duplex Hyleus*] Hyleus nomen Centauri ferocissimi, qui *duplex* dicitur, ob duplicem naturam hominis et equi.

141 *Ossa*] Mons Thessaliæ, in quo erant sedes Centaurorum.

142 *Fratribus*] Centauris aliis.

143 *Peneia stagna*] Intelligit Peneum, fluvium Thessaliæ, qui ortum habet juxta Gomphos: interque Ossam et Olympum nemorosa convalle defluit, quingentis stadiis dimidio ejus spatio navigabilis. In eo cursu Tempe vocantur quinque mill. passuum longitudine, et ferme sesquijugeri latitudine, ultra visum hominis attollentibus se dextra lævaque leniter convexis jugis: intus vero luco viridante allabitur Peneus, viridis calculo, amœnus circa ripas gramine, canorus avium concentu. Accipit amnen Euroton, nec recipit, sed olei modo supernatantem, ut dictum est Homero, brevi spatio portatum abdicat: pœnales aquas, dirisque genitas, argenteis suis misceri recusans: in Thermaicum sinum evolvitur. Hæc ex Plinio lib. IV. cap. 8.

146 *Mortale sonans*] Id est, ut homines sonare solent.

147 *Antiquam Tiryntha*] Tiryns urbs Argolidis, in qua Hercules educatus fuit, unde 'Tirynthius' vocatus. *Antiquam*] Quia Cyclopes hanc urbem condidisse dicuntur. Destructa fuit ab Argivis, civibus in suam civitatem receptis. Pausanias

Infœcunda viris, famaque immanis alumni
Degenerat: sed lapsa situ fortuna, neque addunt
Robur opes: rarus vacuis habitator in arvis
Monstrat Cyclopum ductas sudoribus arces.
Dat tamen hæc juvenum tercentum pectora, vulgus
Innumerum bello, quibus haud amenta, nec enses
Triste micant: flavent capiti tergoque leonum
Exuviæ, gentilis honos, et pineus armat
Stipes, inexhaustis arctantur tela pharetris.
Herculeum Pæana canunt, vastataque monstris

magnanimorum virorum, nec degenerat celebritate ingentis alumni; sed fortuna civitatis ævo cecidit, neque divitiæ ei vires dant: rarus incola in desertis agris ostendit arces constructas Cyclopum laboribus. Hæc tamen præbet trecentos juvenes, turbam quæ in bello æquat ingentem multitudinem; quibus non amenta, nec gladii horride splendent: leonum pelles, decus gentile, flavent supra caput et dorsum, et pinea clava eos armat, et sagittæ comprimuntur in pharetris, quæ evacuari non possunt. Cantant hymnum in honorem Herculis, et totum orbem monstris

148 Nic. Heinsius ad Ovid. Pont. III. 1. legit, *famamque;* unde Marklandus ad Sylv. III. 1. 160. correxit, *famamve.*—149 Put. *sed elapsa situ.* Vide Nic. Heins. ad Ovid. Pont. p. 388.—154 Put. *flava capiti.*—155 Unus Behot. *arma* pro *armat.*—156 Uterque Behot. *artantur tela;* Buslid. et Venett. *aptantur*

NOTÆ

Corinthiacis. *Deus*] Hercules.

148 *Famaque immanis alumni Degenerat*] Nicolaus Heinsius notis in Epistolas ex Ponto Ovidii legendum censet: *famamque immanis alumni Degenerat.* Statius enim III. Sylv. de Hercule Surrentino: 'Nam capit, et tantum non degenerabit honorem.' Columella lib. VII. cap. 12. 'Venus si teneris conceditur, carpit et corpus et vires, animosque degenerat.' 'Degenerare nomen,' Capitolinus in Opilio Macrino.

149 *Neque addunt Robur opes*] Scribit Barclaius sibi magis e mente Papinii videri, *neque addit Robur opes;* ut sensus sit, longo squalore, et temporis tractu evanuit Tirynthiorum fortuna, neque illis robur ad comparandas opes et divitias quicquam prodest.

151 *Cyclopum ductas sudoribus arces*] Virgilius Æneid. III. 'Pars ducere muros.' Id est, ædificare. Et tangit id quod supra diximus, Cyclopes condidisse Tiryntha.

153 *Innumerum bello*] Id est, quod instar esset multitudinis in bello, ob fortitudinem et virtutem.

154 *Triste*] Quia ad usum belli cædisque conflantur enses.

156 *Stipes*] Clava. *Inexhaustis pharetris*] Id est, ita erat pharetra referta sagittis, ut exhauriri non posset. Tirynthiis autem bene dat Poëta eosdem habitus armaque ac Herculi; nempe pelles leonis, clavas et pharetras. Unde Tertulliano Hercules 'Scytalosagittipelliger' dictus.

157 *Pæana*] Pæan, hymnus proprie in honorem Apollinis, abusive vero ceteris Diis Pæan tribuitur.

Omnia: frondosa longum Deus audit ab Œta.
Dat Nemee comites, et quas in prælia vires
Sacra Cleonæi cogunt vineta Molorchi.
Gloria nota casæ, foribus simulata salignis
Hospitis arma Dei, parvoque ostenditur arvo,
Robur ubi et laxos qua reclinaverit arcus

liberatum; Numen audit procul a frondosa Œta. Nemea præbet socios, et sacra vineta Molorchi Cleonæi congregant ad pugnam copias quas habent. Honos parvæ domus cognitus est: arma Dei hospitis effecta sunt in portis salignis, et monstratur in modico agro, ubi clava ejus erat posita, et ad quam ilicem applicuerit solutum

tela.—158 Jortinus conjectabat: *lætum Deus audit.*—161 Unus Behot. *signata salignis*, et pro v. l. *simulata salignis*; alter Behot. *simulata salinnis*; in nonnullis aliis: *similata.*—162 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. optimæ Barthii membranæ, Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Gevart. et Cruc. *parvoque ostenditur auro.*—163 Optimæ Barthii membranæ: *et lassos q. r. artus*; et sic etiam Lang. Laur. Buslid. Lip-

NOTÆ

Quod adeo obtinuit, ut Aristoteles periculum capitis adierit, Demophilo illum accusante Athenis impietatis, ac contendente Hymnum illum pulcherrimum, quem in laudem Hermiæ Atarni tyranni composuerat, et qui legitur apud Athenæum, et Diogenem Laërtium, Pæanem esse. Et nisi Aristoteles multis rationibus probavisset, ac maxime defectu illarum vocum ἰὴ παιὰν, quæ erat nota indubitata quo Pæanes distinguebantur a ceteris laudationum generibus, Hymnum illum non esse Pæanem, actum erat de vita summi illius Philosophi. Sed ipsi Athenienses, qui hanc in Aristotelem accusationem admiserant, non tam postea religiosi hujusce moris observatores fuere: primi enim hocce laudationis genus a Diis ad Heroës transtulerunt, mox ad ipsos reges, cum Pæanem in honorem Demetrii Antigoni filii, et Ptolemæi Ægypti regis, cani curarunt.

158 *Œta*] Mons in finibus Thessaliæ, morte et sepulcro Herculis celebris, quoniam in Œta crematus est Hercules.

159 *Nemee*] Regio et sylva Argolidis inter Cleonas et Phliuntem. Vide Theb. I. 355.

160 *Cleonæi Molorchi*] Molorchus senex pastor agri Cleonæi, qui Herculem euntem ad debellandum leonem Nemæum, seu Cleonæum, hospitio suscepit. Huic seni sacra postea instituta 'Molorchæa' appellata.

162 *Hospitis Dei*] Herculis, quem hospitio receperat Molorchus. *Arvo*] Alii codices, *auro*. Egregia antithesis: in parvo agello Molorchi, ait Poëta, locus ostenditur, ubi jacuit quondam magnus ac robustus Hercules, adeo ut vestigia recumbentis in cubitum conspiciantur. Dissimile est quod de Polyphemo tradit Virgilius Æn. III. 'Jacuitque per antrum Immensum.' Ex quo magnitudo Cyclopis tacite significatur.

163 *Laxos*] Pro *laxos* alii legunt *lassos*, et pro *arcus*, *artus*.

Ilice, qua cubiti sedeant vestigia terra.
At pedes, et toto despectans vertice bellum,
Quatuor indomitis Capaneus erepta juvencis
Terga, superque rigens injectu molis aënæ
Versat onus: squalet triplici ramosa corona
Hydra recens obitu: pars anguibus aspera vivis
Argento cælata micat: pars arte reperta

arcum, et quo solo restent notæ cubiti ejus. At Capaneus pedes, et cernens infra omnes bellatores, versat clypeum confectum ex coriis avulsis a quatuor effrænis tauris, et horrendum desuper injectu aëneæ massæ. In hoc clypeo hydra multorum capitum, velut recens occisa, protuberat faciens triplicem orbem: pars capitum

sian. et edd. vett. Alii codd. cum edd. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *et laxos q. r. arcus.*—166 Behott. 1. 2. et optimus Barth. *erecta juvencis;* alii, *direpta juvencis.* Gronov. in Syllog. Epist. Tom. II. p. 565. conj. *derepta juvencis.*—167 Heinsius ad Ovid. Met. III. 52. legit: *injectum molis ahenæ.*—170 In optimo Barthii: *arte repta;* unde ille: *arte repressa,* vel *torre*

NOTÆ

165 *Bellum*] Pro bellatoribus.

166 *Capaneus*] Unus e ducibus Argivis. Vide Theb. I. 45. et libro præcedente. *Erepta juvencis*] Virg. Æn. 'Cui pellis latos humeros erepta juvenco Bellatori operit.' Clypei fere pellibus tecti, ut et scuta. Talis fuit famosus ille Ajacis Telamonii clypeus.

167 *Superque rigens injectu molis aënæ Versat onus*] Innuit multis taurorum coriis, laminis etiam ferreis obductum Capanei clypeum fuisse. *Versat*] Ad demonstrandum robur Capanei, quo clypeum tam gravem multa cum facilitate versaret.

168 *Squalet*] Τὸ *squalet* operis asperitatem notat, id est, præminet seu extat. Virgilius: 'Tunicam squalentem auro.' *Triplici ramosa corona*] An quod Hydra per clypei ambitum tres orbes faceret, vel quod triplicem coronam in uno quoque capite haberet? *Ramosa*] Τὸ *ramosa* capitum multitudinem denotat.

169 *Hydra*] Serpens quæ plura capita habebat, quam Hercules ad Lernam Argolidis lacum ægre confecit. *Recens obitu*] An morte sua crescens: abscisso enim uno capite, statim duo repullulabant. Vel *recens obitu,* quod cælatura tam bene veritatem exprimeret, ut pæne recenti obitu hydra cum suis serpentibus interiret. *Vivis*] Id est, tanta arte expressis, ut in argento vivere etiam crederentur.

170 *Pars arte reperta Conditur*] Id est, pars serpentium, quæ deberet repullulare, nisi ignis admotus fuisset, reprimitur seu non repullulat, ubi artem reperit, qua enasci amplius non possent capita ex detruncatæ Hydræ cervicibus. Et tangit factum Herculis, qui cum videret, secto uno capite hydræ, duo alia in locum secti succrescere, admovit tandem ignem, ubi unum caput secuerat, sicque impedivit, quominus repullularent: quod hic 'artem repertam' vocat Poëta.

Conditur, et fulvo moriens ignescit in auro.
Circum amnis torpens, et ferro cœrula Lerne.
At laterum tractus, spatiosaque pectora servat
Nexilis innumero chalybum subtemine thorax,
Horrendum, non matris opus, galeæque corusca
Prominet arce gigas, atque uni missilis illi

scabra serpentibus vivis ductis fulget argento insculpta: pars occultatur invento artificio, et ardet moriens in fulvo auro. Circum effingitur pigrum stagnum, et Lerna facta ferro cærulea. At lorica contexta innumero subtemine filorum ferreorum, opus horrendum, non confectum a matre, tegit spatia laterum ejus, et amplum pectus. Gigas extat supra fulgentem arcem cassidis, atque cupressus libranda

repressa.—171 In duobus codd. ejusdem: *pallescit in auro.*—172 Behott. 1. 2. Dan. Put. Petav. Lindenbrog. et Cruc. *Lerna.*—174 Dan. Put. Petav. Behott. 1. 2. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. Gevart. et Grasser. *sub tegmine;* Venett. et Rom. *subtemine;* hoc habent etiam Petrens. et edd. recentt.—175 Optimæ Barthii membranæ *PMarotis opus;* unde ille tentabat: *Pyragmonis opus.*—176 Gronov. conj. *galeæque corusco P. a. gigas.* Vide Syllog. Epist. Tom. II. p. 565. Idem pro

NOTÆ

171 *Ignescit*] Ob admotum abscisis capitibus ignem. Quidam codices, *nigrescit.*

172 *Amnis torpens*] Palus Lernæa. *Et ferro cærula*] Erumpente enim ex amputatis capitibus hydræ sanguine, palus cœrula seu livida fiebat.

173 *Laterum tractus, spatiosaque pectora*] Hoc dicit ad exprimendam magnam corporis molem ac proceritatem Capanei; Capaneus enim pæne gigas. Sic 'laterum passus.' Noster Equo Domitiani: 'At laterum passus.'

174 *Nexilis innumero chalybum subtemine*] Id est, annulis ferreis contextus.

175 *Horrendum, non matris opus*] Observa morem antiquum, quo matres texerent tunicam militarem filiorum. Noster etiam Theb. VIII. 'Triplici velaverat auro Crescentes etiamnum humeros, et lævia mater Pectora.' Et Theb. IX. 'Lucentesque auro tunicas, hoc neverat unum Mater opus.' Et Virgilius: 'Et tunicam mater molli quam neverat auro.' *Horrendum* aptius, si mater texuisset, quia matres texentes ejusmodi tunicas, cogitantesque iis filios usuros in bello, horrore quodam perfundebantur. *Galeæque corusca Prominet arce gigas*] Vix a tumoris crimine excusari potest Statius, si arcem galeæ dixerit. Non incommode possis alioqui: *Galeæque corusco Prominet ære gigas.* Supra: 'Capiti tremit ærea cassis.' Et bene gigas ad mores Capanei, qui dicitur 'contemtor Deorum.' *Gronovius.*

176 *Uni missilis*] Heroibus tela dantur tanti ponderis, ut ab alio nemine torqueri possint, ad indicandas eorum incredibiles vires. Sic insulæ finguntur jaculabiles gigantibus. Sidon. Epithal. Polemii: 'Hic Lemnum pro fratre gigas contra Ægida torquet, Impulsumque quatit jaculabilis insula cœlum.' *Barthius.*

Cuspide præfixa stat frondibus orba cupressus.
Huic parere dati, quos fertilis Amphigenia,
Planaque Messene, montanaque nutrit Ithome,
Quos Thrion, et summis ingestum montibus Æpy,
Quos Helos, et Pteleon, Getico quos flebile vati

illi soli, exuta ramis, horret ferro præfixo. Huic Capaneo jussi sunt obedire hi quos ferax Amphigenia, et Messena in planitie sita, et montana Ithome alit, quos Thrion, et Æpy conditum in summo monte, quos Helos, atque Pteleon, et quos

---

arce conj. etiam, *ære.*—177 Nonnulli codd. *orba cypressus;* uterque Behot. *orba cupressus;* Paschalius de Coronis lib. IV. cap. 17. legit: *alta cupressus.*—178 *Huic parere duci* unus codex Barthianus.—179 *Planaque Messena* Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Lindenbrog. et Cruc. *Massane* unus Behot. *Messene* Petrens. alter Behot. alii, cum edd. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *montoeaque* Put. *Ithone* Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. uterque Behot. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Grasser. Gevart. et Cruc. *Ithome* Gronov. et recentt.—180 *Quos Thiron* Behot. 1. *Et Thrion* Priscianus principio lib. VI. et VII.—181 'In antiquissimo libro est, *Quos Elon;* sed

NOTÆ

177 *Cupressus*] Hyperbolice, hasta ex cupressu.

178 *Amphigenia*] Amphigenia oppidum Messeniæ, ex Homero et Strabone.

179 *Planaque Messene*] Messene urbs primaria Messeniæ. Strabo lib. I. tradit nullam fuisse in Peloponneso urbem, quæ Messene Heroicis bellique Trojani temporibus vocaretur. Idem tradit Pausanias in Messeniacis. Sic igitur rem narrant illi: Messenios a Lacedæmoniis victos, domo penatibusque relictis, Italiam petiisse, illincque in Siciliam transvectos, Messanam condidisse. Fractis vero Leuctrica clade Spartæ urbis opibus, Thebanos victores Messeniis persuasisse, ut in patriam redirent: hos antiquas sedes repetiisse, Messenen tum primum urbem ædificasse ac mœnibus cinxisse. Verum Papinio astipulantur auctores utroque et Strabone et Pausania vetustiores: Isocrates enim, in Panathenaico et Archidamo, Messenen urbem Herculis, Heroicisque illis sæculis extitisse testatur. Plato de Legibus, lib. III. loquens de Cresphonte et Temeno, filiis Aristomachi, dicit eos divisisse copias, ac tres urbes Messenam, Argos, et Spartam occupavisse. Theocritus Idyll. XXVI. et Ovidius Met. VI. Messenam et Argos inter urbes Achæas numerant. His adde Justinum et Diodorum. Erat et urbs ejusdem nominis in Sicilia cognominata 'Mamertia.' *Montanaque nutrit Ithome*] Ithome oppidum ejusdem Messeniæ, dissimile Messenæ; nam ut urbs illa in planitie sita erat, ita et hæc in monte ejusdem nominis, Jovi consecrato, collocata erat. Hoc oppidum post decem annorum obsidionem a Lacedæmoniis expugnatum ac in deditionem receptum. Vide Pausaniam Messeniacis.

180 *Thrion, Æpy*] Oppida ejusdem Messeniæ.

181 *Helos*] Messeniæ oppidum, quod a Spartanis dirutum est, et ex

Dorion: hic fretus doctas anteire canendo
Aonidas, mutos Thamyris damnatus in annos

Dorion lamentabile Thracio Poëtæ. Illic Thamyris confisus se cantu antecedere doctas Musas, ita punitus fuit, ut in reliquum vitæ tempus (quis spernat Deos ubi-

Helos cum aspiratione scribendum ex Homero.' *Barth.* *Quos Helos et Pheleon* Behot. 1. *Quos Helos et Theleon* Behot. 2.—182 'Fatui nonnulli libri habent: *animare canendo;* nisi aliud remotius latius. Optimus codex nihil mutat.' *Barth.*—183 *Aonidas multos* Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lips. omnes

NOTÆ

quo publici extiterunt Lacedæmoniorum servi, 'Helotæ' ab hoc loco dicti. Obtinuit etiam usus, ut ceteri, qui in servitiorum numero recenserentur, quamvis Messenii non essent, ut illi priores, et ipsi tamen 'Helotæ' appellarentur. *Pteleon*] Oppidum Messeniæ. *Getico quos flebile vati Dorion, &c.*] Dorion ejusdem Messeniæ oppidum, sed dirutum ætate Pausaniæ. Et imitatur Noster Lucanum lib. VI. 'Et Dorion ira Flebile Pieridum.' Dicitur *flebile vati Getico*, quod in hac urbe Thamyris Thrax oculis fuerit orbatus a Musis, quas cantu se superaturum frustra fuerat gloriatus. Pausanias vero scribit hinc locum datum scriptoribus tale quid prodendi de Thamyride, quod captus luminibus huic infortunio succubuit, ac desiit prorsus carmina componere: quod Homerus non fecit, quamvis in eandem calamitatem incidisset; sed perfecit ea quæ instituerat. Ceterum hic locus totus adumbratus est ex Homero Iliad. B. ubi hæc de Thamyride scribit: Καὶ Δώριον, ἔνθα τε Μοῦσαι Ἀντόμεναι Θάμυριν τὸν Θρήϊκα παῦσαν ἀοιδῆς, Οἰχαλίηθεν ἰόντα παρ' Εὐρύτου Οἰχαλιῆος· Στεῦτο γὰρ εὐχόμενος νικησέμεν, εἴπερ ἂν αὐταὶ Μοῦσαι ἀείδοιεν, κοῦραι Διὸς Αἰγιόχοιο· Αἱ δὲ χολωσάμεναι πηρὸν θέσαν· αὐτὰρ ἀοιδὴν Θεσπεσίην ἀφέλοντο, καὶ ἐκλέλαθον κιθαριστύν. *Et Dorion, ubi Musæ occurrentes Thamyrim Thracem spoliarunt cantu ex Œchalia venientem ab Euryto Œchaliensi; affirmabat enim gloriabundus se relaturum victoriam, etiamsi ipsæ Musæ canerent, filiæ Jovis Ægiochi: illæ autem iratæ cæcum fecerunt, et ei cantum divinum ademerunt, et oblivisci fecerunt eum artem pulsandi citharam.* Sunt tamen, qui dicant Thamyrim non fuisse excæcatum, sed ira Musarum carnisse fama vocis citharæque, ut vult hic Papinius his verbis: *Ore simul citharaque conticuit:* in qua etiam opinione est Homeri Interpres ad hunc citatum supra Iliados B. locum, in quo de pœna Thamyridis mentio fit, explicatque hæc verba πηρὸν θέσαν, quibus utitur Homerus: Τῆς τέχνης ἔπαυσαν, καὶ ἔκφρονα αὐτὸν ἐποίησαν, ἢ περὶ τὴν φωνὴν ἔβλαψαν· πηρὸς γὰρ καλεῖται ὁ κατά τι μέρος τοῦ σώματος βεβλαμμένος. *Eripuerunt illi artem, et insipientem illum reddiderunt, aut læserunt in voce: πηρὸς enim vocatur læsus in aliqua corporis parte.* Hinc apposite Gronovius legit *mutos* pro *multos*, ut aliæ editiones, seu ita fuit punitus Thamyris, ut in reliquum viveret privatus divino cantu, et qui dedisceret artem pulsandi citharam. 'Muti anni,' quibus canere desiit, nesciitque. Ceterum Thamyris dicitur *Geticus vates*, quod in Thracia natus esset: Getæ enim gens Thracia, ut patet ex Geographis. *Aonidas*] Musas, quia Bœotiam incolunt, prius Aoniam dictam. Addendum

Ore simul citharaque (quis obvia numina temnat?)
Conticuit præceps, qui non certamina Phœbi
Nosset, et illustres Satyro pendente Celænas.
Jamque et fatidici mens expugnata fatiscit
Auguris: ille quidem casus, et dira videbat
Signa, sed ipsa manu cunctanti injecerat arma
Atropos, obrueratque Deum: nec conjugis absunt
Insidiæ, vetitoque domus jam fulgurat auro.
Hoc aurum vati fata exitiale monebant
Argolico: scit et ipse nefas, sed perfida conjux

que præsentes?) voce et arte fidibus canendi privaretur temerarius, qui ignorabat prælia Apollinis, et Celænas celebres suspenso Satyro. Verum animus præscii vatis labefactatus jam cedit; ille quidem prævidebat eventus, et ominosa indicia, sed hæsitanti ipsa Atropos arma propriis manibus imposuerat, et Apollinem oppresserat: nec desunt fraudes uxoris, et domus jam coruscat prohibito auro. Fata portendebant hoc aurum exitiosum fore auguri Argivo, et ipse malum noscit; sed infidelis

Barthiani, uterque Behot. alii, cum edd. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. Gevart. Grasser. et Amstel. *mutos* est ex conj. Gronovii. Vide Syllog. Epist. Tom. II. p. 565. *Tamyrus* uterque Behot. *Thamiris* in quibusdam aliis.—185 Behott. 1. 2. Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *quis non;* Gronov. Barth. Veen. et Delph. *qui non.*—186 *Gelænas* conjectabat Daum. in marg. ed. Barth.—187 'In vetustissimo libro est: *Et jam fatidici:* id magis placet.' *Barth.*—193 Unus Behot. *scit et ipsa nefas.*

NOTÆ

etiam in melioribus codicibus legi *præceps qui:* placetque sublata interrogationis nota: homo, inquit, stolidus, et temerarius, qui non recordatus sit Marsyæ casum.

186 *Et illustres Satyro pendente Celænas*] Imitatur Lucanum lib. III. 'Lugent damnatæ Phœbo victore Celænæ.' Celænæ urbs caput quondam Phrygiæ fuit: migratum inde haud procul veteribus Celænis, novæque urbi Apameæ nomen inditum ab Apamea sorore Seleuci regis. In hac urbe fabulantur Poëtæ Marsyam, ausum provocare Apollinem ad certamen cantus, victum fuisse, excoriatumque, et pellem ejus Apollinem suspendisse in monumentum victoriæ. Vide Herodotum in Polymnia.

188 *Auguris*] Amphiarai. *Ille quidem casus, et dira videbat Signa*] Hoc vidimus lib. III.

190 *Obrueratque Deum*] Id est, Apollinem, seu divinos monitus: fata enim obruerant præsentionem animi, auguriaque. *Conjugis absunt Insidiæ*] Eriphyle enim latitantem maritum prodiderat Polynici, spe potiundi Hermiones monilis.

191 *Vetito auro*] Monili Hermiones. Quod erat vetitum seu ominosum.

193 *Perfida*] Prodidit enim maritum.

Dona viro mutare velit, spoliisque potentis
Imminet Argiæ, raptoque excellere cultu.
Illa libens (nam regum animos, et pondera belli
Hac nutare videt, pariter ni providus heros
Militet) ipsa sacros gremio Polynicis amati
Deposuit nexus haud mœsta, atque insuper addit:
Non hæc apta mihi nitidis ornatibus, inquit,
Tempora, nec miseræ placeant insignia formæ
Te sine: sat dubium cœtu solante timorem
Fallere, et incultos aris adverrere crines.

uxor optaret munere maritum permutare, et inhiat monili reginæ Argiæ, et eminere ablato ornatu. Argia quidem libenti animo (animadvertit enim mentes ducum, ac molem belli hac fluctuare, nisi Heros fatidicus simul arma induat) ipsa haud tristis deposuit execrandum monile in sinum dilecti Polynicis, atque hæc adjecit: Hi pulchri cultus non conveniunt præsenti meæ fortunæ, et, te absente, pulchritudinis ornamenta mihi infelici placere non possunt: sufficit, decipere ancipitem metum solantibus colloquiis, et converrere altaria incomtis capillis. Nempe (heu Dii)

—195 In eodem codice: *excedere cultu.*—197 *Hac mutare videt* Dan. Put. Petav. uterque Behot. Lind. et Crue. *Hac mutare videt* Petrens. omnes Barthiani, Lang. Laur. Buslid. Lips. Venett. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Grasser. et recentt. probante Barth. *si providus* Dan. Put. Petav. *nisi providus* Lang. Laur. Buslid. et edd. vett.—199 *Exuerat cultus* uterque Behot. et Put.—202 Bernartius cum aliis VV. DD. legendum putat: *stat dubium calatho solante.* Vide Lips. Elect. lib. II. cap. 6. et Gebhard. Cur. Juvenil. lib. III. cap. 27.

NOTÆ

194 *Dona viro mutare velit*] Ita velit pacisci, ut malit monile habere, quam maritum. *Spoliisque potentis Imminet Argiæ*] Polynices enim monile, quod fuerat Hermiones, dono dederat Argiæ uxori, ut vidimus Theb. II. 'Tum donis Argia nitet, vilesque sororis Ornatus sacro præculta supervenit auro.'

197 *Nutare*] Quidam codices habent, *mutare*. *Providus heros*] Amphiaraus.

198 *Sacros*] Abominandos, exsecrandos. Sic Virgilio Æn. III. 'Auri sacra fames.'

201 *Nec miseræ placeant insignia formæ Te sine*] Ovidius Epist. Heroidum XV. 'Cui colar infelix, aut cui placuisse laborem? Ille mei cultus unicus auctor abest.'

202 *Sat*] Alii codices *stat*. *Cœtu solante*] Bernartius pro *cœtu* corrigit *calatho*, atque non decorum pudicæ matronæ cœtus frequentare, aut tali solatio uti absente marito Argiam haud decere. Conjecturam ejus confirmare videtur mos veterum, quo receptum, ut etiam regum filiæ et uxores lanificio manus assuescerent; ut jam diximus Theb. II. sed se ipsum interpretatur Papinius Theb. V. 'Solantia miscent Colloquia,' ubi loquitur de Lemniadibus, quorum mariti in Thraciam trajecerant, bellum Thracibus illaturi, quique jam in hoc bello multum temporis consumserant.

203 *Adverrere crines*] Tangit mo-

Scilicet (heu Superi) cum tu cludare minaci
Casside, ferratusque sones, ego divitis aurum
Harmoniæ dotale geram? dabit aptior ista
Fors Deus, Argolicasque habitu præstabo maritas,
Cum regis conjux, cum te mihi sospite, templa
Votivis implenda choris: nunc induat illa,
Quæ petit, et bellante potest gaudere marito.
Sic Eriphylæos aurum fatale penates
Irrupit, scelerumque ingentia semina movit,
Et grave Tisiphone risit gavisa futuris.

cum tu tegaris terribili galea, et cinctus armis crepites, ego feram dotales ornatus potentis Harmonies? Fors Deus secundior reddet ista, et cultu anteibo matronas Argivas, cum uxor regis implebo templa promissis choris, te mihi reverso incolumi: nunc illa vestiat, quæ poscit, et potest lætari dum vir militat. Sic funestum aurum irruit in domum Eriphyles, et causa fuit atrocium facinorum, et Tisiphone læta

Behot. 1. *solante tumultum;* et pro v. l. *timorem.*—203 Codd. et edd. vett. *advertere crines.* Lipsius l. l. correxit. Vide Modium Epist. 52. Dan. Heinsium ad Sil. Ital. VIII. Gebhardum ad Tibull. I. 2. Heraldum ad Arnob. lib. I. et Brissonium de Formulis lib. II.—204 *Scilicet,* (*infandum!*) *c. t. c. minanti* Put. *claudere minaci* uterque Behot. *claudere minaci* optimæ Barthii membranæ.—205 In iisdem membranis: *ego ditior aurum.*—206 *Hermione* Behot. 1. *Hermiones* Behot. 2. *aptior isto* Put.—207 *Forte dies Graiasque habitu* unus Barthii codex. *Argolidasque* Heins. ad Ovid. Epist. p. 45.—210 Vetustissimus Barthianus; *gaudere potest bellante marito,* quod Barthio magis arridet.—211 *Sic Euriphileos* unus Behot.—212 Optimæ Barthii membranæ: *Irrepsit;*

NOTÆ

rem tritum, quo mulieres in magnis casibus non solum per templa supplices ibant, sed etiam crinibus passis templorum pavimenta et aras verrebant. Polybius lib. IX. Αἱ δὲ γυναῖκες περιπορευόμεναι τοὺς ναοὺς ἱκέτευον τοὺς θεοὺς, πλύνουσαι ταῖς κόμαις τὰ τῶν ἱερῶν ἐδάφη. *Mulieres vero per templa ibant, et crinibus pavimenta verrebant.*

205 *Divitis aurum Harmoniæ dotale geram*] Intelligit monile Harmonies. Vide Theb. II.

207 *Fors Deus*] Conjungit hic, separavit vero Theb. II. 'Audenti Deus et Fortuna recessit.' *Præstabo maritas*] Sequitur Virgilium Papinius: 'Vel magnum præstet Achillem.' Ita etiam Cornelius Nepos, Valerius Maximus, aliique sæpe. Sallustius dixit 'præstare ceteris animantibus.' *Maritas*] Horatius: 'Nec sit marita, quæ rotundioribus Onusta baccis ambulet.'

211 *Eriphylæos*] Eriphyles uxoris Amphiarai. *Fatale*] Omnibus scilicet mulieribus, quæ illud monile habuerunt.

212 *Scelerumque ingentia semina movit*] Nam primo Eriphyle prodidit maritum, Amphiaraus jussit filio matrem occidere, ac Alcmæon matrem jussu patris occidit. Horatius Od. III. 16. 'Concidit auguris Argivi domus ob lucrum Demersa excidio.'

213 *Grave Tisiphone risit gavisa futuris*] Decet enim Furiam ridere et lætari criminibus ac flagitiis,

Tænareis hic celsus equis, quam dispare cœtu
Cyllarus ignaro generarat Castore prolem,
Quassat humum: vatem cultu Parnassia monstrant
Vellera, frondenti crinitur cassis oliva,
Albaque puniceas interplicat infula cristas.
Arma simul, prensasque jugo moderatur habenas.
Hinc atque inde moræ jaculis, et ferrea curru

venturis acerbe risit. Hic Amphiaraus vectus alto curru equis Tænariis juncto, quam sobolem Cyllarus inscio Castore procreavit ex ignobiliori grege, pulsat terram. Lanæ Apollineæ designant hoc ornatu augurem: galea ramo olivæ nectitur, et candida infula intexit purpureas cristas. Ille tenet simul clypeum et regit fræna equorum in curru apprensa: hinc atque hinc thecæ sunt plenæ jaculis, et ferreum

quod ille probat.—219 In iisdem membranis: *pressasque jugo;* Dan. Put. Petav. Lindenbrog. et Cruc. *pensasque jugo;* Behott. 1. 2. Petrens. Exc. Cantab. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Grasser. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *prensasque jugo.* Marklandus ad Sylv. I. 2. 13. ita scribit: 'Locus, ut mihi videtur, depravatissimus. Elige enim quamvis verborum constructionem; sive hanc, moderatur habenas *prensas jugo,* i. e. secundum Gronovium 'junctas,' falsum continet: quippe habenæ non junguntur *jugo:* sive illam, *jugo* moderatur *prensas* habenas, absurda est; jugum enim non potest moderari habenas. Nihil igitur hinc probari potest, nisi locum esse corruptissimum. Lege: *Arma simul prensisque jugum moderatur habenis.* Dicit Amphiaraum armatum pugnare e curru: sinistra manu *arma,* i. e. clypeum moderatur, dextra *prensis habenis,* tenens habenas, regit et moderatur equos seu currum.'

NOTÆ

quæ futura prævidebat. *Grave*] Pro, 'graviter.'

214 *Hic*] Amphiaraus. *Dispare*] Bene *dispare;* nobilis enim genere equus non equam tam præstantem invenire potuit.

215 *Cyllarus*] Nomen equi Castoris. *Castor*] Filius Jovis ex Leda, frater Pollucis, equitandi peritissimus.

216 *Parnassia Vellera*] Sunt vittæ laneæ ab infula, sacerdotum insigni, hinc et inde dependentes. *Parnassia*] Phœbæa, seu Apollinea, quia Parnassus Apollini sacer.

217 *Frondenti crinitur cassis oliva*] Fronde enim olivæ vittæ et infulæ augurum ornabantur, ut supra vidimus lib. II. 99.

218 *Albaque puniceas interplicat infula cristas*] Infula augurum alba erat.

219 *Arma*] *Arma* Latinis, ut Græcis ὅπλα, scutum est aut clypeus. Inde 'arma ancilia,' unde 'armilustrium,' scuta. *Jugo*] Curru. Parte pro toto.

220 *Hinc atque inde moræ*] Hic *moræ* accipi possunt pro ordinibus militaribus Laconum, quia Lacones in hoc bello stipendia faciebant sub Amphiarao: *Mora* enim apud Lacedæmonios erat ordo militaris, seu τάγμα, ut videre est apud Xenophontem et Demosthenem: quam vocem etiam Cornelius Nepos usurpavit, dicendo Iphicratem fudisse 'moram Lacedæmoniorum.' Explicatio enim,

Sylva tremit: procul ipse gravi metuendus in hasta
Eminet, et clypeo victum Pythona coruscat.
Hujus Apollineæ currum comitantur Amyclæ,
Quos Pylos, et dubiis Malea vitata carinis,
Plaudentique habiles Caryæ resonare Dianæ,

nemus in curru trepidat: procul ipse formidabilis ponderosa hasta conspicitur, et facit fulgere in clypeo debellatum Pythone. Amyclæ Apollini sacræ sequuntur ejus currum, et hi quos Pylos mittit, et Malea declinata ab anxiis navibus, et Cariæ aptæ ad resonandum saltantibus puellis in honorem Dianæ, et hi quos Pharis, et

—222 *Eminet et victum clypeo* unus Behot. *Phitona* uterque Behot.—227

NOTÆ

quæ datur huic loco non satisfacit, nimirum impeditas et occupatas fuisse Amphiarai manus. Qui *moræ* significatus si admittatur, ponenda erit virgula post τὸ *moræ*, et vox *jaculis* conjungenda cum sequentibus verbis, et sensus optimus erit. *Moræ* autem Peyraredo pharetræ, vel potius thecæ jaculorum. *Moræ* vero Gratio in Cynegetico in his versibus: 'Ille etiam valido primus venabula dente Induit, et proni moderatus vulneris iram Omne moris excepit onus,' sunt extantes utrimque alæ, seu furculæ, quæ circa medium fere cuspidis utrimque prominent. Κνώδοντας vocavit Xenophon. *Jaculis, et ferrea curru Sylva tremit*] Innuit currum Amphiarai undique cingi agminibus, quorum milites jacula ferebant, si prior explicati vocis *moræ* admittatur, vel thecis, in quibus jacula.

222 *Clypeo victum Pythona coruscat*] Tangit morem, quo veteres insigne aliquod in scuto gestare solebant. Et sane decebat vatem Apollinis insculpi curare clypeo gloriosum facinus primumque Apollinis sui, nimirum victoriam relatam de Pythone serpente, quod facinus vocat Papinius initio Theb. VI. 'Apollineæ bellum puerile pharetræ.' *Coruscat*] Pro coruscare facit. Sic Virgilio lib. X. et XII. 'Strictumque coruscat Mucronem' et 'hastamque coruscat.' Et postea, 'telumque coruscat.' Valerius Flaccus lib. II. 'Ferrumque super Bellona coruscat.' *Coruscat* vero, quia armorum splendor valde ab Heroibus affectatus; non tam ad decus, quam ad metum hostibus incutiendum, uti Il. N. ὄσσε δ' ἄμερδεν Αὐγὴ χαλκείη. *Splendor æris oculos obcæcavit.*

223 *Amyclæ*] Amyclæ oppidum Laconiæ, regia Tyndari, et patria Pollucis et Castoris, ubi templum erat Apollinis, inter cetera ejusce regionis templa opere divitiisque celeberrimum. Strabo lib. VIII. Thucydides lib. V. Erant et aliæ urbes ejusdem nominis, una in Eubœa insula, et altera in Italia, quæ auctore Plinio a serpentibus deleta est.

224 *Pylos*] Supra de Pylo. *Malea*] Promontorium Laconiæ Theb. I. 101. *Vitata carinis*] Crebra enim naufragia fiebant prope hoc promontorium: unde vitabatur a nautis.

225 *Plaudentique habiles Caryæ resonare Dianæ*] Caryæ oppidum Laconiæ, Caryum Polybio, Dianæ et Nymphis sacrum, et in eo lucus Dianæ etiam sacer. Eo in loco Lacedæ-

Quos Pharis, volucrumque parens Cythereia Messe,
Taygetique phalanx, et oliviferi Eurotæ

Messe abundans avibus Cythereis, et Taygeti manipulus, et fortis cohors Eurotæ

Targeique phalanx Dan. *et oloriferi* Gronovii membranæ, Dan. Put. Petav, Lindenbrog. et Cruc. *oliviferique* Behot. 2. *et oliviferi* Petrens. optimæ Barthii membranæ, Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Grasser. Gronov. Amstel. Barth. Veen. et

NOTÆ

moniæ virgines quotannis festum obibant, patrioque ritu saltationem in honorem Dianæ celebrabant, ut refert Pausanias in Laconicis. Contendebant et inter se Citharœdi. Hinc Luciano καρυατίζειν, in Dialogo de Saltatione, est genus saltationis exercere, in Caryis Laconiæ usitatum, quod a Polluce et Castore refert Lacedæmonios didicisse. Scribit et Polemon in II. 'Execestides citharœdus Pythia vicit,' et Caryorum 'certamen in Laconia vicit.' Diomedes etiam Grammaticus ejusce saltationis mentionem facit; ait enim, Xerxe in Græciam adventante, omnes deserta Laconia metu barbarorum perterritos, in diversas partes fugisse, ac virgines timore latuisse; ex hoc evenisse, ut eo die, quo solitus erat chorus virginum Dianæ Caryatidi hymnum canere, nemo ad solenne sacrum inveniretur: tunc itaque Pastores in urbem convenisse, et ne ritus sacrorum interrumperetur, pastorali carmine composito Deæ honorem celebrasse. Et Plutarchus refert in Artaxerxe, Clearchum Ctesiæ in signum amicitiæ annulum dedisse, in quo insculptæ Caryatides saltantes. Unde dicit Poëta *Caryas habiles* ad resonandum saltationibus, quæ fiebant in honorem Dianæ a puellis Lacedæmoniis. Et Caryatidis Dianæ signum sub dio erat. Hinc lux huic loco. Ceterum cum incolæ ejusce urbis stetissent a partibus Persarum contra Græcos, victores Græci, conversis in eos armis, oppidum diruerunt interfectis omnibus maribus, reservatisque in ludibrium victoriæ mulieribus: non enim passi sunt stolas, neque ornatus matronales deponere, uti non uno triumpho ducerentur sed æterno servitutis exemplo gravi contumelia pressæ pœnas pendere viderentur pro civitate: ideo qui tunc Architecti fuerunt, ædificiis publicis designarunt earum imagines oneri ferundo collocatas, ut etiam posteris nota pœna Caryatium memoriæ traderetur, eæque imagines 'Caryatides' dicuntur. Vitruvius lib. I. Caryatidum etiam, id est, statuarum muliebrium in columnis, meminit Plinius lib. XXXVI. cap. 5.

226 *Pharis*] Pharis seu Pharæ oppidum Laconiæ: unde Theb. II. 'Pharæi duces.' *Volucrumque parens Cythereia Messe*] Messe urbs Laconiæ, quam Homerus vocat etiam πολυτρήρωνα, id est, *columbis abundantem*, quæ sacræ sunt Veneri; ideo Messe cognominata *Cythereia*.

227 *Taygetique*] Taygetus seu Taygeta, mons Laconiæ prope fluvium Eurotam, et Amyclas. *Et oliviferi Eurotæ*] Eurotas fluvius Laconiæ. *Oliviferi*] Reperitur in membranis bonæ notæ, ut observat Gronovius, *oloriferi*, quod in Parisiensi receptum. Hic est enim, qui in Theb. X. 'Falso gurges laudatur olore:' nec aliunde in Epithal. Stellæ: 'Amyclæos ad fræna citavit olores.'

Dura manus. Deus ipse viros in pulvere crudo
Arcas alit, nudæque modos virtutis, et iras
Ingenerat: vigor inde animis, et mortis honoræ
Dulce sacrum: gaudent natorum fata parentes,
Hortanturque mori: deflet jamque omnis ephebum
Turba, coronato contenta est funere mater.

olivas ferentis. Deus ipse Arcas educat viros in cruda arena, et inspirat modos, et furores nudæ fortitudinis: inde vis animis, et jucundum sacrum gloriosi leti: parentes lætantur in liberorum obitu, et ad mortem eos excitant: omnis turba jam plorat adolescentem, at genitrix se solatur coronatis filii exequiis. Tenent habenas,

Delph.—230 Dan. *inde viris et mortis honora.*—231 Lang. Laur. Lipsian. Buslid. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Crue. Gevart. et Grasser, *natorum in fata;* Taurin. Petrens. Exc. Cantab. optimæ Barthii membranæ, uterque Behot. Dan. Put. Petav. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *natorum fata.*—233 In optimis Barth. membranis:

NOTÆ

228 *Deus Arcas*] Mercurius inventor palæstræ, quam hic Poëta vocat 'nudam virtutem:' nudi enim luctabantur. 'Nudam virtutem' alio sensu accepit Gratius in Cynegetico his versibus: 'Prius omnis in armis Spes fuit, et nuda sylvas virtute movebant Inconsulti homines.' Violenter enim omnia agere, viribus fidere primi venatores solebant, nullisque instrumentis aut canibus utebantur.

230 *Et mortis honoræ Dulce sacrum*] Nota omnibus διαμαστίγωσις seu *flagellatio* puerorum Spartanorum ante aram Orthiæ Dianæ, et qua constantia ac animi firmitudine plagas tolerabant. Plutarchus: Οἱ παῖδες παρ' αὐτοῖς, Λακεδαίμοσιν, ξαινόμενοι μάστιξι, δι' ὅλης τῆς ἡμέρας ἐπὶ τοῦ βωμοῦ 'Ορθίας 'Αρτέμιδος, μέχρι θανάτου πολλάκις διακαρτεροῦσι, ἱλαροὶ καὶ γαῦροι. *Pueri apud Lacedæmonios verberibus lacerati per totum diem supra aram Orthiæ Dianæ sæpe perseverant usque ad mortem, læti et gestientes.* καλεῖται, ait etiam, δὲ ἡ ἅμιλλα, διαμαστίγωσις. *Vocatur autem hæc probatio, flagellatio.* Hinc *dulce sacrum:* nam et hæc solennitas maxima, et quæ fit in honorem Dianæ. Vide et quæ dicemus Theb. VIII. 438.

231 *Gaudent natorum fata parentes, Hortanturque mori*] De fortitudine mulierum Spartanarum legendi Plutarchus aliique Scriptores. Unicum exemplum sufficiet adducere. Matres, euntibus in bellum filiis clypeos tradentes, dicebant: Aut cum hoc, aut supra hunc. Quod significat, vel victores debere reverti cum clypeo, aut saltem referri supra hunc; flagitium enim erat clypeum amittere: 'relicta non bene parmula,' ut ait Horatius.

233 *Coronato contenta est funere mater*] Qui enim majori cum constantia ac animi fortitudine in illa διαμαστιγώσει usque ad mortem perseveraverat, tanquam victor rei difficillimæ, nimirum doloris, coronabatur. Et tantus erat Spartanis matronis animi vigor, ut cum cædendum juvenem omnis turba defleat, satis ipsi matri sit, si aut mortem aut verbera forti ac generoso animo ferat.

Fræna tenent, duplexque inserto missile nodo,
Exerti ingentes humeros: chlamys horrida pendet,
Et cono Ledæus apex: non hi tibi solum,
Amphiaraë, merent: auget resupina maniplos
Elis: depressæ populus subit incola Pisæ,
Qui te, flave, natant terris, Alphee, Sicanis
Advena, tam longo non unquam infecte profundo.
Curribus innumeris late putria arva lacessunt,

duo jacula portant simul ligata, nudati amplis humeris: chlamys aspera dorso dependet: olorinæ pennæ prominent in cono galeæ. Non hi soli sub te militant, o Amphiaraë. Elis sita in vallibus addit copiis istis cuneum. Cives humilis Pisæ veniunt, et hi qui se in tuis aquis abluunt, flave Alphæe, petens Siculas regiones, et qui nunquam permisceris tam longo mari. Late terunt innumeris curribus putres

---

contemta est funere.—234 'Nobis difficultas occurrit in hoc nodo: itaque probamus lectionem veterum librorum veterrimi: *duplicique insertum missile nodo.*' Barth.—237 Dan. Petav. Lang. Laur. Lipsian. Buslid. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. Gevart. Grasser. et Amstel. *maniplo;* Put. uterque Behot. omnes Gronovii, Petrens. aliique, cum edd. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *maniplos.*—238 Put. *deprensæ populus.*—239 *Qui te, flave, notant* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett. *natant* Dan. Put. Petav. uterque Buslid. alii codd. cum edd. Gronov. Barth. Veen. et Delph. —240 Dan. *injecte profundo.*—241 Dan. Put. Petav. uterque Behot. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. *patria arva;* Lang. Laur. Lipsian. Buslid. omnes Barthiani, alii, cum Gevart. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *putria*

NOTÆ

234 *Inserto nodo*] Habenarum scilicet. Supra Amphiaraus: 'Arma simul, prensasque jugo moderatur habenas.'

235 *Pendet*] Dorso scilicet.

236 *Et cono Ledæus apex*] Olorinæ pennæ, dictæ 'Ledææ,' quod Jupiter in olorem mutatus concubuit cum Leda.

237 *Merent*] 'Merere,' verbum militare, unde 'emeritus,' qui non amplius militat.

238 *Elis*] Elis, regio et urbs Peloponnesi, *resupina* dicitur, quia in colle ædificata. *Depressæ Pisæ*] Pisa urbs Elidis, regia quondam Œnomai. *Depressa*] Quia vallibus undique cingitur, et Crotonio monte premitur, ut ait Lactantius.

239 *Qui te, flave, natant terris, Alphee, Sicanis Advena, tam longo non unquam infecte profundo*] Creditur enim Alpheus fluvius Elidis, ut jam diximus, ex Elide influere per medium mare in Siciliam, purasque ac impermixtas mari, per quod meat, aquas conservare. Et Pisæos intelligit, qui sudore et pulvere e palæstra contracto Alpheum suum natabant, ut Spartani Eurotan. Aliqui codices habent *notant.* Sed hoc male. Si describeret Siculos, ferendum esset forte, quippe penes quos ille se impermixtum mari spectandum præbere credebatur. *Flave*] Fluvii *flavi* dicuntur ob juncos ulvasque, quibus abundant. *Advena*] Quia ab Elide in Siciliam fluit.

241 *Curribus innumeris, &c.*] Intelligit ludos celebrari solitos apud

Et bellis armenta domant: ea gloria genti
Infando de more, et fractis durat ab usque
Axibus Œnomai: strident spumantia morsu
Vincula, et effossas niveus rigat imber arenas.
Tu quoque Parrhasias ignara matre catervas
Ah rudis annorum, (tantum nova gloria suadet,)
Parthenopæe, rapis: tum saltus forte remotos
Torva parens (neque enim hæc juveni foret ire potestas)
Pacabat cornu, gelidique aversa Lycei.

campos, et equos ad bellum subigunt. Id decus huic nationi venit a nefaria consuetudine, et durat ab usque ruptis axibus Œnomai. Sonant lupata morsibus equorum, et candida spuma madefacit excavatas arenas. Tu etiam, Parthenopæe, ah ætate imperite, agis Parrhasias copias inscia parente; tantum te novus honor tangit. Tum forte truculenta mater cornu tranquillabat dissitas sylvas, et loca frigidi Lycei. Non enim data fuisset facultas juveni ad arma proficiscendi. Nulli profecturo ad

----

arva.—242 *Aut bellis* glossographus. *ea gloria gentis* unus Behot.—243 *Infando de more venit, duravit ab usque* optimæ Barthii membranæ.—245 *Franeque et effossas* in iisdem membranis, quod verum putat Barthius.—247 *Ha rudis* omnes Barthiani, Dan. Put. et Petav. *armorum* Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Venett. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *annorum* uterque Behot. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. Porro hic versus cum sequenti ita in Behot. 1. leguntur: *Partenopeæ rapis [tantum nova gloria suadet] Ha rudis annorum [saltus cum forte remotos]*; sed quæ uncinulis inclusa vides, scripta erant in litura.—249 Vox *enim* deest in Put. et particula *hæc* in uno Barth. Pro *foret*, quod habent uterque Behot. Lang. Laur. Petrens. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Grasser. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *forte* exhibent Dan. Put. Petav. Venett. Lindenbrog. et Cruc.—250 *Placabat cornu* unus Behot. et Petrens. *adversa Lycæi* Behot. 1. et nonnulli Barthiani.

NOTÆ

Olympiam prope Pisas.

242 *Et bellis armenta domant*] His enim ludis et exercitationibus equos ad bellum aptiores reddebant. *Armenta*] Equos.

243 *Infando de more*] Quia Œnomaus, qui primus instituit hos ludos, procos filiæ, quos cursu vincebat, occidebat. *Fractis ab usque Axibus*] Notat fabulam qua Œnomaum tandem Pelops vicit, corrupto Myrtilo Œnomai auriga, qui axi vectem non objecit: ea ratione Œnomaus curru delapsus collum fregit.

246 *Parrhasias*] Arcadiæ, a Parrhasiis populis, et urbe Arcadiæ. *Matre*] Atalanta.

247 *Annorum*] Quidam codices habent *armorum*, et utrumque Parthenopæo convenit: admodum enim juvenis erat, et nondum militaverat.

248 *Parthenopæe*] Parthenopæus unus e ducibus Argivis, juvenis admodum ad bellum Thebanum profectus, ut jam diximus.

249 *Torva parens*] Atalanta, ob exercitationes viriles, venationem nempe. *Juveni*] Parthenopæo.

250 *Pacabat cornu*] Venando scilicet. Pacata reddebat ferarum cæde.

Pulchrior haud ulli triste ad discrimen ituro
Vultus, et egregiæ tanta indulgentia formæ:
Nec desunt animi, veniat modo fortior ætas.
Quos non ille duces nemorum, fluviisque dicata
Numina, quas magno non impulit igne Napeas?
Ipsam, Mænalia puerum cum vidit in umbra,
Dianam, tenero signantem gramina passu,
Ignovisse ferunt comiti, Dictæaque tela
Ipsam, et Amyclæas humeris aptasse pharetras.

mattum periculum formosior fuit vultus, nec tantæ dotes eximiæ speciei. Nec deest animus, modo robustior ætas accedat. Quas sylvarum præsides, et Deas assignatas amnibus, quas Napæas ingenti amore non ille accendit? Dicunt Dianam ipsam matri ejus quondam suæ sociæ pepercisse, quod nupserit, cum spectavit puerum in Mænalia umbra notantem herbas molli vestigio, et ipsam accommodasse pueri humeris sagittas Dictæas, ac pharetras Amyclæas. Volat percitus temerario

—254 *Quas non ille duces* Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Petrens. Exc. Cantab. omnes Barthiani, uterque Behot. Taurin. Burm. Venet. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Grasser. Gevart. Cruc. et Delph. *Quas non ille Deas* conjectabat Jortin. improbante Burmanno. *Quos non ille duces* Gronov. Barth. et Veen. Vide Notam infra.—255 Dan. *abstulit igne*: et ita quoque ex codd. scriptis legit Nic. Heinsius ad Ovid. Heroid. Epist. xv. 189.—259 *Ipsa et Amyclæas* Dan.—260 *Prosilit audacis* uterque

NOTÆ

Ut Virgilius Æn. vi. 'Aut Erymanthi Pacarit nemora, et Lernam tremefecerit arcu.' Sic idem Hercules 'Nemeæ pacator' Silio dictus lib. ii. 'Quam tali alloquitur Nemeæ pacator honore.' Ut habet præstantissimus codex. *Aversa*] Id est, loca soli non exposita. *Lycei*] Lyceus mons Arcadiæ. *Gelidi*] Ob sylvas quibus cingitur Lyceus.

254 *Quos* [*Quas*] *non ille duces nemorum*] Quidam codices habent *Quos*, et sic legendo *duces nemorum* sunt Satyri, Sylvani, Panes, et cetera ejusmodi nemorum numina. Sed absque dubio scripsit Papinius *Quas*, quod honestius est, et per *duces nemorum* intellexit Dryades, Hamadryades, ac Deas nemorum. *Fluviisque dicata Numina*] Nymphas, aquarum numina.

255 *Napeas*] Herbarum, pratorum, ac florum Deas.

256 *Mænalia in umbra*] Id est, in sylva Mænalia supra Mænalon montem Arcadiæ. *Umbra*] Quia sylvæ umbram efficiunt.

257 *Tenero signantem gramina passu*] Eleganter infantis gressum non calcantem, sed signantem ostendit, ut Horat. 'Reddere qui voces jam scit puer, et pede certo Signat humum.'

258 *Comiti*] Atalantæ, cui erat Diana irata, quod nupserat: Atalanta enim totam se cultui Dianæ ac venationi addixerat. *Dictæaque tela*] Id est, Cretensia, a Dicte monte Cretæ. Dicit autem tela Cretensia: quia Cretenses sagittandi peritissimi.

259 *Amyclæas*] Ab Amyclis oppido

Prosilit audaci Martis percussus amore,
Arma, tubas audire calens, et pulvere belli
Flaventem sordere comam, captoque referri
Hostis equo: tædet nemorum, titulumque nocentem
Sanguinis humani pudor est nescire sagittas.
Igneus ante omnes auro micat, igneus ostro,
Undantemque sinum nodis irrugat Iberis,
Imbelli parma pictus Calydonia matris
Prælia: trux læva sonat arcus, et aspera plumis
Terga, Cydonæa corytos arundine pulsat,
Electro pallens, et iaspide clarus Eoa.

belli ardore, flagrans tubas audire, et strepitus armorum, et flavos crines fœdari certaminum pulvere, et revehi capto equo inimici. Fastidit nemora, et erubescit sua tela ignorare scelestum honorem effusi cruoris humani. Auro flammeus, et purpura, præ aliis fulget, et contrahit in rugas nodo Hispanico sinuosam chlamydem, ferens imbellem clypeum, in quo depicta erant Calydonia parentis certamina. Terribilis arcus ad lævam crepitat, et pharetra ex electro pallens, et fulgens iaspide orientali ferit Creticis sagittis tergum ejus, tectum lorica squamis aspera. Excelsus

Behot. et Dan. *perculsus amore* optimi libri Barthiani et Dan.—264 Marklandus ad Sylv. III. 2. 83. correxit: *pudor, et nescire.*—268 Behot. 1. *læva tonat*, et pro v. l. *sonat.*—269 *Cidonia* Behot. 2.—270 Hic versus aberat a

NOTÆ

Laconiæ, in quo optimæ pharetræ fiebant.

263 *Titulumque nocentem Sanguinis humani pudor est nescire sagittas*] Mens: Erubescebat Parthenopæus, quod tantum sagittæ suæ occidendis feris inservierant, et quod nondum cruore humano infectæ fuerant, quodque hac crudelitate nondum fuerat honoris titulum adeptus.

265 *Igneus*] An belli ardore calens, an id *igneus* referendum ad vestes, quæ lucerent auro et purpura?

266 *Iberis*] Duplex Iberia, Europæa una, quam nunc Hispaniam vocamus, sic dicta ab Ibero fluvio, hodie *Ebro*; Asiatica altera, prope Pontum Euxinum Colchosque, quæ nunc etiam *Iveria* vocatur.

267 *Imbelli parma*] Quia nondum bello interfuerat Parthenopæus, nullumque gloriosum facinus ediderat, quo insigniret clypeum, ut mos erat. *Calydonia matris Prælia*] Atalanta enim prima feriit aprum Calydonium. Vide Ovidium Met. VIII.

268 *Aspera plumis*] Id est, squamis seu laminis in modum plumarum dispositis. Virgilius Æn. II. 'Quem pellis aënis In plumam squamis auro conserta tegebat.'

269 *Terga, Cydonæa corytos arundine pulsat*] Paucis: Pharetra ex humero pendens latera diverberat. *Cydonæa*] Id est, Cretensi, a Cydone Cretæ urbe. *Corytos*] Corytus proprie theca arcus. Sumitur et pro pharetra.

270 *Electro*] Electrum, gemma nigri coloris, quæ vulgo 'ambra' dicitur, quanquam et album et croceum inveniatur. Est etiam genus metalli

Cornipedem trepidos suetum prævertere cervos
Velatum geminæ dejectu lyncis, et arma
Mirantem gravioris heri sublimis agebat,
Dulce rubens, viridique genas spectabilis ævo.
Arcades huic veteres, astris Lunaque priores,
Agmina fida datis: nemorum vos stirpe rigenti
Fama satos, cum prima pedum vestigia tellus
Admirata tulit: nondum arva, domusque, nec urbes,
Connubiisque modus: quercus, laurique ferebant
Cruda puerperia, ac populos umbrosa creavit

regebat equum solitum cursu anteire timidos cervos, coopertum pellibus duarum lyncum, et stupentem arma ponderosioris domini, blando rubore vultum perfusus, et conspicuus flore ætatis. Arcades antiqui, et vetustiores sideribus et Luna, præbetis huic fideles copias. Ferunt vos ortos esse ex duro trunco arborum, cum stupefacta terra portavit primas notas vestrorum pedum. Agri nondum erant culti; domus nec urbes erant, non jura conjugalia. Quercus et lauri fœtus informatos gestabant,

recentiore cod. Behot. in altero erat deletus recenti litura.—272 Gebhardus Cur. Juvenil. lib. III. cap. 24. malit: *geminæ detectu lyncis*, improbante Barthio.—276 Pro *vos* unus Behot. habet *quos*, prima litera, quanquam veteri, diversa tamen manu. *quos* habent etiam Lang. Laur. Buslid. et Lipsian.—279 *Connubiique modus* optimus codex Barthii et Put. *Connubiisve* unus

NOTÆ

mixtum, nempe quoties in auro quinta portio argenti commixta est; hoc vero modo naturale est, modo cura fit; quod si quintam partem non excedat, incudibus non resistit. Plinius lib. XXXIII. cap. 4. Et lib. XXXVII. cap. 2. *Iaspide*] Iaspis lapidis pretiosi genus. Vide Plinium lib. XXXVII. cap. 8. *Eoa*] Dicitur quia hi lapides solum inveniuntur in Oriente.

273 *Gravioris heri*] Parthenopæi, *gravioris* scilicet sumtis et indutis armis.

274 *Dulce rubens*] Idem Statius Theb. III. 'Quanti crudele rubebitis amnes!' Achill. I. 'Mulcetur, lætumque rubet.' Et Claudianus consulatu Olybrii et Probini: 'Blandius elato rubeant temone jugales.'

275 *Arcades*] Mediterranea Peloponnesi incolentes populi hoc nomen sortiti sunt ab Arcade Jovis et Calistus filio. *Astris Lunaque priores*] Arcades prædicabant se omnium populorum vetustissimos esse, et natos antequam astra et luna forent: hinc προσέληνοι, *antelunares*, vocantur Stephano et Lycophroni. Quidam dicunt huic fabulæ locum datum, quod Endymion Arcas primus lunæ cursum invenerit ac observaverit.

276 *Stirpe rigenti*] Veteres credebant Arcades primos hominum ortos fuisse ex arboribus. Noster infra: 'Quercus laurique ferebant Cruda puerperia,' &c.

277 *Pedum*] Humanorum scilicet.

278 *Arva*] Adde, divisa erant inter homines, seu culta.

280 *Cruda*] Alii codices *Dura*, quod in idem recidit.

Fraxinus, et fœta viridis puer excidit orno.
Hi lucis stupuisse vices, noctisque feruntur
Nubila, et occiduum longe Titana secuti
Desperasse diem. Rarescunt alta colonis
Mænala: Parthenium fugitur nemus: agmina bello
Rhipeque, et Stratie, ventosaque donat Enispe.
Non Tegea, non ipsa Deo vacat alite felix
Cyllene, templumque Aleæ nemorale Minervæ,
Et rapidus Cliton, et qui tibi, Pythie, Ladon
Pæne socer, candensque jugis Lampia nivosis,

et densa fraxinus gentes peperit, et infans viridis effluit ex enixa orno. Dicuntur hi admirati fuisse mutationem luminis, et obscuritatem venientis noctis, et solem occidentem longe oculis insecuti, diei reditum desperasse. Excelsa Mænala cultoribus exhauriuntur: Parthenia sylva deseritur: Rhipe, et Stratie, ac Enispe ventis exposita præbent copias ad bellum. Non Tegea, non ipsa Cyllene beata Deo alato immunis est, nec ædes nemorosa Minervæ Aleæ, præcepsque Cliton, ac Ladon, qui tibi, Apollo, pæne socer fuit, et Lampia albicans nivoso cacumine, Phe-

Behot.—281 Unus Behot. *viridi*; optimus vero Barth. *fœta nudus puer.*—284 *Despensare diem* in eodem codice.—285 *Parthemium* Behot. 2.—286 *Ripheque et Strati* Behot. 1. *Ripheeque stratia* Behot. 2. postremis literis reconcinnatis; *Ripæque et Stratie* Put. *Enipse* clare in utroque Behot.—287 *Non Tegee* in iisdem codd.—288 Behott. 1. 2. cum edd. antiq. *altæ n. Minervæ. Aleæ* Aldd. et recentt. cum aliis codd.—289 *Clitor* optimus Barthii, quod ille probat. *Pycie* unus Behot.—290 *Lampria* optimæ Barthii membra-

NOTÆ

282 *Hi*] Arcades.

283 *Secuti*] Oculis, vel etiam cursu.

284 *Desperasse diem*] Supple rediturum.

285 *Mænala*] Mons Arcadiæ. *Parthenium*] Nemus in Arcadia. Est et mons ejusdem nominis.

286 *Rhipeque, et Stratie, ventosaque Enispe*] Oppida Arcadiæ. Homerus: Ῥίπην τε Στρατίην τε καὶ ἠνεμόεσσαν Ἐνίσπην.

287 *Tegea*] Urbs Arcadiæ. *Deo alite felix Cyllene*] Cyllene mons Arcadiæ, ubi Mercurius natus dicitur: hinc *Deo alite felix.*

288 *Aleæ Minervæ*] Alea oppidum Arcadiæ, in qua erant templa Dianæ Ephesiæ et Minervæ Aleæ. Vide Pausaniam Arcadicis.

289 *Cliton*] Cliton seu Clitor fluvius Arcadiæ influit in Aroanium haud plus septem stadia procul ab oppido Clitorum. *Ladon*] Fluvius Arcadiæ e paludibus Phenei ortus, in Alpheum influit. Pausanias dicit Ladonem aquæ pulchritudine omnibus Græciæ fluminibus antecellere: celebrari vero maxime Daphnes filiæ causa, et ob ea quæ de illa Poëtæ commemorant, nimirum adamatam fuisse ab Apolline, et pæne compressam, nisi mutata fuisset in laurum: hinc dicit Noster: *qui tibi, Pythie, Pæne socer.* Nota fabula.

290 *Lampia*] Mons Arcadiæ Pani sacer. In hoc monte Erymanthus suos fontes habere dicitur.

Et Pheneos nigro Styga mittere credita Diti.
Venit et Idæis ululatibus æmulus Azan,
Parrhasiique duces, et quæ risistis, Amores,
Grata pharetrato Nonacria rura Tonanti,
Dives et Orchomenos pecorum, et Cynosura ferarum.
Æphitios idem ardor agros, et Psophida celsam
Vastat, et Herculeo vulgatos robore montes,
Monstriferumque Erymanthon, et ærisonum Stymphalon.

neusque lacus, qui putatur subministrare Styga atro Plutoni. Venit et Azan imitator Idæorum ululatuum, et primores Parrhasii, et vos incolæ agri Nonacrii, grati pharetrato Jovi, cujus amores risistis, et Orchomenos pecoribus abundans, et feris Cynosura. Idem fervor desolat agros Æphitios, atque altam Psophida, et Erymantum monstriferum et ærisonum Stymphalon, montes celebres Herculis

na; *Lampia* in aliis codd. et edd. omnibus.—291 Unus Behot. *credita mittere Diti.*—292 *Azon* in eodem codice.—295 *Archemonos* Behot. 1. *Orchemenos* scribi jussit Lindenbrogius.—296 *Ægypties idem ardor agros Psophidaque cel-*

NOTÆ

291 *Et Pheneos nigro Styga mittere credita Diti*] Pheneus lacus Arcadiæ in Alpheum defluens, cujus aqua nocturno tempore perniciosa, diurno salutaris est. Hinc Ovidius Met. xv. Fab. 5. 'Est lacus Arcadiæ, Pheneum dixere priores, Ambiguis suspectus aquis; quas nocte timeto; Nocte nocent potæ; sine noxa luce bibuntur.' Hinc fortasse locus fabulæ, qua Pheneos Stygi aquas subministrare dicitur. Vide quæ Pausanias in Arcadicis refert, de aqua stillatim defluente ex monte Nonacri, quam Stygis aquam vocant Græci. Vide et Herodotum in Erato, et Plutarchum in Alexandro.

292 *Idæis ululatibus æmulus Azan*] Azan mons Arcadiæ sacer Cybele Deorum matri. Constat autem ex Scriptoribus sacra ejusce Deæ ingenti strepitu cymbalorum ac tympanorum, acutisque ululatibus, fuisse celebrata in Phrygia, præcipue in Ida monte. Unde *Idæis ululatibus æmulus Azan.*

293 *Parrhasiique*] Parrhasii populi Arcadiæ. *Amores*] Jovis scilicet cum Calistone.

294 *Grata pharetrato Nonacria rura Tonanti*] Nonacris oppidum et mons Arcadiæ, cujus agri dicuntur grati pharetrato Jovi ob concubitum cum Calistone. *Pharetrato*] Quia Jupiter in Dianam conversus deceperat Calistonem, et sub Dianæ forma pharetram et arcum gerebat.

295 *Orchomenos*] Urbs Arcadiæ. Erat et ejusdem nominis urbs in Bœotia. *Cynosura*] Urbs Arcadiæ, in qua sepultum Æsculapium scribit Clemens Alexandrinus.

296 *Æphitios*] Æphitii populi Æphitidis regionis Arcadiæ. *Psophida*] Psophis urbs Arcadiæ.

297 *Et Herculeo vulgatos robore montes, Monstriferumque Erymanthon, et ærisonum Stymphalon*] Erymanthus mons Arcadiæ, in quo Hercules proditur occidisse aprum insignem magnitudine et robore, ob quem vocat Poëta *monstriferum* Erymanthum.

Arcades hi: gens una viris, sed dissona cultu
Scinditur: hi Paphias myrtos a stirpe recurvant
Et pastorali meditantur prælia trunco:
His arcus, his tela sudes: hic casside crines
Integit: Arcadii morem tenet ille galeri:
Ille Lycaoniæ rictu caput asperat ursæ.
Hos belli cœtus, jurataque pectora Marti,
Milite vicinæ nullo juvere Mycenæ.
Funereæ tum namque dapes, mediique recursus

fortitudine. Hi omnes Arcades: eadem est natio, sed distinguitur dispari habitu. Hi reflectunt a radice Paphias myrtos, et pugnam ineunt cum pastorali pedo: his sudes sunt vice arcuum ac sagittarum: hic capillos cooperit galea: hic servat morem pilei Arcadici: ille efferat suum caput rictu ursæ Lycaoniæ. Finitimæ Mycenæ nullo auxilio juverunt has copias bellicas, et hæc corda devota Marti: ferales enim tum epulæ, et earum horrore sol in medio cursu regrediebatur, et illic alii

sum Put. *agros Sophidaque celsam* uterque Behot.—300 Hic versus deest in optimo Barthii.—302 Unus Behot. et Put. *his cassida crines.*—304 *Lycaoniæ ritu* Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *Lycaoniæ rictu* omnes codd. cum edd. Lindenbrog. Gevart. Grasser. et recentt.—307 *Funereæ tunc* unus Be-

NOTÆ

Est et fluvius ejusdem nominis in Arcadia, qui in Alpheum defluit. *Ærisonum Stymphalon*] Stymphalus mons et lacus in Arcadia, qui dicitur 'ærisonus,' quod Hercules, ut produnt Pysander Camyrensis aliique scriptores, referente Pausania, crepitaculorum sonitu fugavit et expulit Arcadia aves Stymphalidas dictas, quæ hunc lacum obsidebant, ac humana carne vescebantur. Ovidius tamen, et Seneca Tragicus, aliique sagittis ab eodem Hercule interemtas tradunt. Vide Pausaniam Arcadicis, Strabonem lib. VIII. Diodorum lib. V. hinc montes hos *vulgatos robore Herculeo* dicit Poëta.

300 *Paphias myrtos*] Myrti dictæ 'Paphiæ,' quia erant sacræ Veneri, cujus summus apud Paphon cultus erat. *Recurvant*] Ut ex iis facerent peda.

301 *Pastorali trunco*] Id est, pedo, quod armorum genus vocat Homerus ῥόπαλον. Ut Virgilius: 'Sternentes agmina clava.'

304 *Lycaoniæ*] Arcadiæ. Arcadia enim Lycaonia prius vocata. *Rictu caput asperat ursæ*] Veteribus enim alicujus feræ pellem capiti imponere usitatum: certe galeis inducere. Silius lib. III. 'Ore ferarum Et rictu horrificant galeas.' Noster lib. VII. 'Tela rudes trunci, galeæ vacua ora leonum.'

305 *Jurataque*] Devota, consecrata. 'Jurare' proprium militiæ verbum ad sacra translatum.

306 *Mycenæ*] Urbs Argolidis Arcadiæ vicina.

307 *Funereæ dapes*] Alludit ad fabulam, qua Atreus Thyesti fratri filios comedendos apposuit: quo viso dicitur sol refugisse.

Solis, et hic alii miscebant prælia fratres.
Jamque Atalantæas implerat nuntius aures
Ire ducem bello, totamque impellere natum
Arcadiam : tremuere gradus, elapsaque juxta
Tela : fugit sylvas pernicior alite vento
Saxa per et plenis obstantia flumina ripis,
Qualis erat, correpta sinus, et vertice flavum
Crinem sparsa noto : raptis velut aspera natis
Prædatoris equi sequitur vestigia tigris.
Ut stetit, adversisque impegit pectora frænis :

fratres pugnam conserebant. Et jam rumor pervaserat aures Atalantæ, filium proficisci ducem ad bellum, et rapere totam Arcadiam. Trepidarunt pedes ejus, et sagittæ juxta ceciderunt. Illa volat ocyor volucri vento per nemora, et rupes, et fluvios, qui plenis littoribus obstare nitebantur, sicut erat succinctis vestibus, et flavis capillis a vertice vento effusis: ut tigris catulis ablatis efferata sequitur vestigia prædonis equitis. Ut stetit, et offendit pectus ad oppositas habenas (ille

hot.—309 *Jamque Atalante as* vetustissimus Barthii codex ; unde ille : *Jamque Atalanta tuas.*—313 Unus Behot. *obstacia flumina.*—314 *Talis erat* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett. *Qualis erat* Dan. Put. Petav. uterque Behot. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—315 *Crinem parsa noto* unus Behot. *raptis velut aspera tigris* antiquissimus codex Barth.—316 In eodem codice Barthii : *sequitur vestigia natis.*—317 Unus Behot. *inversisque impegit.*—319

NOTÆ

308 *Fratres*] Atreus et Thyestes.

313 *Plenis*] Aquis scilicet.

314 *Qualis erat*] Id est, sicut erat. *Correpta sinus*] Guyetus explicat, *correpta* a vento, seu ventilata veste. Sed hic *correpta sinus*, pro succincta sinus, ut expeditius curreret in venatione.

315 *Raptis velut aspera natis Prædatoris equi, &c.*] Claudianus lib. III. de Raptu Proserpinæ : 'Arduus Hyrcana quatitur sic matre Niphates, Cujus Achæmenio regi ludibria natos Avexit tremebundus eques : fremit illa marito Mobilior Zephyro, totamque virentibus iram Dispergit maculis, jamjamque haustura profundo Ore virum, vitrea tardatur imagine formæ.' Tigris animal tremendæ velocitatis, et maxime cognitæ dum capitur ejus fœtus. Totus enim, qui semper numerosus est, ab insidiante rapitur equo quam maxime pernici, atque in recentem subinde transfertur : at ubi vacuum cubile reperit fœta, (maribus enim cura non est sobolis,) fertur præceps odore vestigans : raptor, appropinquante fremitu, abjicit unum e catulis : tollit illa morsu, et pondere etiam ocyor acta remeat, iterumque consequitur, ac subinde : donec in navem regresso irrita feritas sævit in littore. Plinius lib. VIII. cap. 8. Vide et Pomponium Melam lib. III. cap. 5. Solinum cap. 21. Teixeram lib. I. Relat. de Regibus Persarum cap. 29. *Equi*] Id est, equitis.

(Ille ad humum pallens) Unde hæc furibunda cupido,
Nate, tibi? teneroque unde improba pectore virtus?
Tu bellis aptare vires? tu pondera ferre
Martis, et ensiferas inter potes ire catervas?
Quanquam utinam vires! nuper te pallida vidi,
Dum premis obnixo venabula cominus apro,
Poplite succiduo resupinum ac pæne ruentem:
Et ni curvato torsissem spicula cornu,
Nunc ubi bella tibi? nil te mea tela juvabunt,
Nec teretes arcus, maculis nec discolor atris
Hic, cui fidis, equus. Magnis conatibus instas,
Vix Dryadum thalamis, Erymanthiadumque furori

ad pedes pallens desilit): Unde hic tibi rabidus ardor, o fili? unde immatura fortitudo in molli corde? tu instruere copias ad bellum? tu portare Martis onus, et potes incedere inter phalanges ferro accinctas? quamvis utinam tibi robur esset! Nuper, dum propius impellebas venabulum in resistentem aprum, te pallida aspexi fere dejectum in tergum, et cadentem labante genu: et nisi flexo arcu sagittas emisissem, nunc ubi bellum esset tibi? nihil tibi meæ sagittæ proderunt, nec levis arcus, nec hic equus variegatus nigris maculis, quo fretus es. Majora tentas puer, vix maturæ conjugio Dryadum, ac amori Nympharum Erymanthiadum. Certa

Nata tibi in eodem codice. Duo codd. Gronovii: *tenero unde*, quod ille verum putat.—320 *Tu bellis aptare virum* margo ed. Barth. ex codice manuscripto.—323 *Dum premis obnixus* unus Behot.—325 *Et nisi curvato* unus Be-

NOTÆ

318 (*Ille ad humum pallens*)] Supple, desilit. Hæc verba in parenthesi posita violentiam matris, pudoremque ac stuporem filii egregie exhibent. Simul abrupta oratio indicat affectum loquendi præcipitem in matre, tardum in filio, velut in facinore inexcusabili deprehenso. Mirus talium artifex Papinius. *Barthius.*

319 *Teneroque unde*] In duobus optimis reperi; *tenero unde*, quod prorsus verum judico, et τὸ *que* adjectum ab iis, qui jus Poëtarum in talibus ignorabant. Virgilius Æn. VI. 'Nomen et arva locum servant: te amice nequivi Conspicere.' *Gronovius.*

323 *Premis*] Est verbum venatorium. Ovidius in Phædra: 'In nemus ire libet, pressisque in retia cervis Hortari celeres per juga celsa canes.' Virgilius: 'Ingenti clamore premes ad retia cervum.' *Obnixo apro*] Vide Theb. II. 475.

324 *Poplite succiduo*] Nam valido nisu firmoque gradu venatori opus est. Unde recte Claudianus: 'Nixusque genu venabula condit.'

326 *Nil te mea tela juvabunt*] In bello scilicet.

327 *Maculis nec discolor atris*] Maro in Turni equo colorem tantum macularum mutat: 'Maculis quem Thracius albis Portat equus.'

329 *Dryadum*] Dryades, Deæ sylvestres, sic dictæ, quod quercus incolebant, δρῦς enim Græce *quercum*

Nympharum mature puer: sunt omina vera.
Mirabar cur templa mihi tremuisse Dianæ
Nuper, et inferior vultu Dea visa, sacrisque
Exuviæ cecidere tholis: hinc segnior arcus,
Difficilesque manus, et nullo in vulnere certæ.
Expecta, dum major honos, dum firmius ævum,
Dum roseis venit umbra genis, vultusque recedunt
Ore mei: tunc bella tibi, ferrumque, quod ardes,
Ipsa dabo, et nullo matris revocabere fletu.
Nunc refer arma domum: vos autem hunc ire sinetis,
Arcades? o saxis nimirum, et robore nati!

sunt præsagia: stupebam, cur ædes Dianæ mihi nuper concussæ sunt, et cur Dea visa tristiori vultu, et spolia delapsa sunt e sacris tholis: hinc arcus pigrior, et manus invalidiores, et certæ in nulla plaga. Præstolare, dum majus robur, dum ætas maturior veniat, dum lanugo obumbret purpureas malas, dum imago mea migret e tuo vultu: tunc bellabis, et ipsa tibi tradam ferrum, quod tantopere efflagitas, et nullis matris lacrymis retineberis. Nunc arma domum reporta. Vos autem, Arcades, hunc proficisci permittetis? O nempe orti ex arboribus et lapidibus. Plura

hot. et optimus Barthianus.—330 Unus Behot. *omina veri;* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *omnia vera.*—331 Venett. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. et Cruc. *tremuere;* Dan. Put. Petav. uterque Behot. alii et edd. recent. *tremuisse;* et sic Nic. Heins. in Advers. p. 704.—332 Dan. Put. Petav. Lindenbrog. et Cruc. *sacrique.*—333 Petrens. Exc. Cantab. Taurin. Burm. uterque Behot. Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. et Lipsian. *hoc segnior;* libri vero impressi: *hinc segnior.*—335 Dan. *et firmius.*—337 Behott. 1. 2. Venett. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. et Cruc. *tunc tela tibi;* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *tunc bella tibi.*—338 Optimæ Barthii membranæ: *revocabere luctu.*—339 In iisdem: *vos, en,*

NOTÆ

significat. Veteres enim credebant singulis arboribus numina quædam inesse, quæ Dryadas et Hamadryadas vocabant. *Erymanthiadum*] Incolentium Erymanthum.

330 *Nympharum*] Nymphæ Deæ aquarum præsides. De aquis et de fontibus idem sentiebant veteres, quod de arboribus.

331 *Tremuisse, &c.*] Hoc signum, et sequentia ominosa semper et infausta veteribus habita, et visa insignem calamitatem portendere.

332 *Inferior*] Aut humilis, aut non læta.

333 *Exuviæ cecidere tholis*] Hoc etiam in malum omen acceptum. *Hinc segnior arcus, &c.*] Venatrix enim erat.

336 *Vultusque recedunt Ore mei*] Pulcherrimus Parthenopæus, utpote pulcherrimæ matri simillimus.

340 *O saxis nimirum, et robore nati*] Supra: 'Nemorum vos stirpe rigenti Fama satos.' Origini animus respondet: materno enim non moventur affectu.

Plura cupit: fusi circum natusque, ducesque
Solantur, minuuntque metus, et jam horrida clangunt
Signa tubæ: nequit illa pio dimittere natum
Complexu, multumque duci commendat Adrasto.
At parte ex alia Cadmi Mavortia plebes,
Mœsta ducis furiis, nec belli territa fama,
(Quando his vulgatum descendere viribus Argos,)
Tardius illa quidem, regis, causæque pudore,
Verum bella movet: nulli distringere ferrum
Impetus, aut humeros clypeo clausisse paterno
Dulce, nec alipedum juga comere, qualia belli
Gaudia: dejecti trepidas sine mente, sine ira,
Promisere manus: hic ægra in sorte parentem

vellet dicere, sed filius, et duces circumstantes illam mulcent, et timorem adimunt, et jam buccinæ sonant terribile classicum. Illa non potest dimittere filium a pio amplexu, et plurimum illum commendat duci Adrasto. At alia ex parte Martius Cadmi populus, tristis regis scelere, nec consternatus rumore belli, (quando percrebuit Argivos venire cum his copiis,) ille serius quidem, pudore regis et causæ, sed tamen arma sumit. Nulli amor est stringendi ferri, aut juvat tegere humeros paterno scuto, nec jubas equorum pectere, quæ est militis lætitia: dimisso vultu, non libenter, nec irati, trementes manus porrexere. Hic dolet carum patrem infirmum

hunc ire; ita quoque duo alii codd.—342 Behott. 1. 2. *etiam horrida.*—345 *Mavortia proles* Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *Mavortia plebes* omnes codd. cum ceteris edd.—349 *Demum bella movet* duo codd. Barthiani.—350 Optimæ Barth. membranæ: *clausisse marito.*—351 Venett. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. Gevart. et Grasser. *qualia vulgi;* omnes vero codd. cum edd. recentt. *qualia belli*, quod probat Barthius.—

NOTÆ

341 *Plura cupit*] Supple dicere.

344 *Adrasto*] Hic Adrastus dux Argeus, alius ab Adrasto Argivorum rege, de quo superioribus libris.

345 *Cadmi Mavortia plebes*] Thebani, quorum conditor Cadmus. *Mavortia*] Vel quia Hermione Martis filia nupsit Cadmo, vel propter illos quinque Spartos e dentibus serpentis Marti sacræ natos, qui Cadmum in condendis Thebis adjuverunt, vel quia Thebani bellicosi.

346 *Nec belli*] Alii codices *molli*.

348 *Causæque pudore*] Injustum enim erat bellum, quo fiebat, ut Eteocles regnum sibi indebitum conservaret.

351 *Belli*] Alii codices *vulgi; belli* magis placet, seu militum.

353 *Promisere manus*] An polliciti sunt operam suam ad bellum? An porrexere manus? Metaphora sumta a certantibus in ludis gymnicis, in quibus porrectio manuum erat indicium animi promti, et parati ad capessendum certamen. E contrario remissio manuum, seu dimissio, cessio fuit, laborisque ac certaminis detrectatio.

Unanimum, hic dulces primævæ conjugis annos
Ingemit, et gremio miseros accrescere natos.
Bellator nulli caluit Deus: ipsa vetusto
Mœnia lassa situ, magnæque Amphionis arces,
Jam fessum senio nudant latus, et fide sacra
Æquatos cœlo, surdum, atque ignobile, muros
Firmat opus. Tamen et Bœotis urbibus ultrix
Aspirat ferri rabies, nec regis iniqui
Subsidio, quantum socia pro gente moventur.
Ille velut pecoris lupus expugnator opimi,
Pectora tabenti sanie gravis, hirtaque setis

relinquere, hic blandam juventutem teneræ conjugis, et infelices liberos crescentes in ejus sinu. Deus armorum nullum inflammat. Ipsi muri vetustate labant, et ingentes arces Amphionis jam detegunt latus senio corruptum, et labor mutus ac vilis reparat mœnia ad cœlum usque sublata divinis chordis. Et tamen vindex furor armorum afflat oppida Bœotiæ, nec tam excitantur ad auxilium ferendum nefario regi, quam misericordia confœderatæ nationis. Hic, sicut lupus populator pinguis gregis, habens pectus oneratum livido tabo, et patulas fauces, setis hispidas, fœdatas

354 *Unanimem* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. et edd. vett. *Unanimum* uterque Behot. optimæ Barthii membranæ, Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—357 *Mœnia lapsa situ* unus Behot. ut conj. Grævius in Syllog. Epist. Tom. IV. p. 101. Ita conjectabat etiam Wakef. in Sylv. Crit. P. V. p. 162. ubi aliam lectionem proposuit: *Mœnia læsa situ.* Vide Heinsium Grævio in Syllog. Epist. Tom. IV. p. 103.—362 Optimus Barthii codex et

NOTÆ

356 *Bellator nulli caluit Deus*] Inde Gallicum, *chaloir*, et *non cale* Italicum, Guyeto. *Nulli caluit*] Pro in nullius pectore ardebat amor armorum.

357 *Magnæque Amphionis arces*] Amphion enim muros arcesque Thebarum condidisse fertur.

358 *Fide sacra*] Amphion enim condidit muros Thebanos ad cantum citharæ, quam a Mercurio seu Apolline acceperat. Hinc *fide sacra.*

359 *Surdum, atque ignobile*] Opponit eleganter illud *surdum atque ignobile* illi canoro, et illustri operi, quo constructæ arces murique Thebani ab Amphione. Et *surdum*, quia manu, non carmine firmabantur.

360 *Bœotis urbibus*] Bœotia regio in finibus Græciæ in longum ad Atticam protensa, duo respicit maria, Ægæum et Ionium, objecta insulæ Eubœæ, ab Attica Cithærone monte divisa: ita dicta, uti volunt, a bove, cujus ductu Cadmus pervenit ad eum locum, ubi postea Thebas Bœotias condidit. Alii afferunt ejusce nominis rationes alias, quas citat Stephanus: olim etiam vocata fuit Aonia, Ogygia, Hyantis, Messapia, et Cadmeis Thucydidi aliisque.

361 *Nec regis iniqui Subsidio, quantum socia pro gente moventur*] Mens: Bœotos non moveri causa regis, sed miseratione erga confœderatam gentem. *Regis iniqui*] Eteoclis.

Ora cruentata deformis hiantia lana,
Decedit stabulis, huc, illuc turbida versans
Lumina, si duri comperta clade sequantur
Pastores, magnique fugit non inscius ausi.
Accumulat crebros turbatrix fama pavores.
Hic jam dispersos errare Asopide ripa
Lernæos equites: hic te, bacchate Cithæron,
Ille rapi Theumeson, ait, noctisque per umbras
Nuntiat excubiis vigiles arsisse Plateas.
Nam Tyrios sudasse lares, et sanguine Dircen
Irriguam, fœtusque novos, iterumque locutam

sanguinolento vellere, egreditur caulis, jactans huc illuc turbidos oculos, si asperi pastores strage cognita insequantur se, et fugit sibi conscius audacis facti. Terrificus rumor ingeminat frequentes timores. Hic inquit, jam Lernæos equites palantes vagari in Asopi littore; hic te capi, Cithæron personans orgiis Bacchi; ille Theumeson, et per tenebras noctis Platæas insomnes luxisse ignibus hostilium stationum. Nam sudasse penates Thebanos, et cruore Dircen infectam, et monstrosos

unus Behot. *movetur.*—366 Veen. *huc, istuc;* Petrens. Burm. Taurin. Exc. Cantab. alii codd. cum edd. omnibus: *huc illuc.*—374 *Jam Tyrios* Behott. 1. 2. Dan. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. Grasser. Gevart. et Amstel. *Nam Tyrios* Put. et codd. Gronovii, quod ille recepit; aliique Editores eum sunt

NOTÆ

365 *Ora deformis*] Pro ora deformia habens.

369 *Accumulat crebros turbatrix fama pavores*] Lucanus pulchre in eandem sententiam lib. I. 'Sic quisque pavendo Dat vires famæ; nulloque auctore malorum, Quæ finxere timent.'

370 *Asopide ripa*] Asopus fluvius Bœotiæ. Vide Theb. III. 337.

371 *Lernæos*] Argivos. *Cithæron*] Mons Bœotiæ. *Bacchate*] Quia in hoc monte orgia Bacchi celebrari solita.

372 *Theumeson*] Theumesus mons Bœotiæ, ut jam diximus.

373 *Excubiis vigiles Plateas*] Plateæ oppidum Bœotiæ celeberrimum victoria, quam Græci de Mardonio Persisque in agro Plataico reportarunt. *Excubiis vigiles*] Tangit militum morem, quo ignes accenduntur.

374 *Tyrios*] Thebanos. *Sudasse lares, &c.*] Hoc signum et sequentia prodigia semper præcedebant magnas calamitates ac publicas futuras, eorumque veteres observantissimi fuerunt, diversaque sacra instituerunt ad ea procuranda, ut videre est apud Scriptores. *Et sanguine Dircen Irriguam*] Dirce fons Bœotiæ. Virgilius Georg. I. 'Æraque sudant, Nec puteis manasse cruor cessavit.'

375 *Fœtusque novos*] Id est, monstrosos. Lucanus lib. I. 'Monstrosos hominum partus numeroque modoque Membrorum, matremque suus conterruit infans.' Et solent ad omen publicum portenta gigni.

Sphinga petris, cui non et scire licentia passim,
Et vidisse fuit? novus his super anxia turbat
Corda metus: sparsis subito correpta canistris
Sylvestris regina chori decurrit in æquum
Vertice ab Ogygio, trifidamque huc tristis, et illuc,
Lumine sanguineo pinum dejectat, et ardens
Erectam attonitis implet clamoribus urbem:
Omnipotens Nisææ pater, cui gentis avitæ

partus, et Sphingem rursus effatam in saxis, is, qui non et potuit scire, vidisse sibi visus est: præterea recens pavor percellit solicitos animos. Dux nemorosi chori mota repentino furore jactis canistris rapide descendit in campum e cacumine Ogygio, et mæsta versat huc et illuc cruentis oculis trifidam facem pineam, et furens implet turbidis ululatibus attentam civitatem: Omnipotens pater Nisææ, cui

secuti.—376 Dan. Petav. uterque Behot. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *est scire;* alii codd. cum edd. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *et scire.*—378 Omnes codd. Barthiani: *correpta capillis.*—379 Optimus Barthii codex exhibet: *in æquor.*

NOTÆ

376 *Cui non et scire licentia passim, Et vidisse fuit*] Tacitus: 'Vagus primum et incertus rumor; mox, ut in magnis mendaciis, interfuisse se quidam et vidisse affirmant; credula fama inter gaudentes et incuriosos.' Idem: 'Visa, seu metu credita.'

378 *Sparsis canistris*] Canistra enim ferebant Bacchantes in sacris Bacchi. Unde τὰ κανᾶ festum Athenis, quo virgines in templum Bacchi canistra ferebant. Barthius vero pro *canistris* legit *capillis*, et affirmat lectionem *canistris* vel nullum suorum codicum agnoscere, in quibus consensu est *capillis.* Non enim hic Cereris res agi, nec ad Bacchi pompam canistrorum usus pertinere. Et addit, *capillis sparsis* ingruere afflatos homines, omnes historias ac fabulas docere. Certe matronæ Amatam secutæ apud Virgilium, 'Ventis dant colla comasque.' Et ipsa Amata eas sic hortatur: 'Solvite crinales vittas.' *Subito correpta*] Adde, furore.

379 *Sylvestris regina chori*] Antistitam Liberi patris intelligit, ducemque Baccharum, quæ orgia Bacchi in sylvis celebrare solebant: unde dicitur *regina sylvestris chori.*

380 *Vertice ab Ogygio*] Intelligit Cithæronem montem, Ogygium verticem dictum Papinio, quod Ogyges Bœotiæ olim imperavit; nam in hoc monte orgia Bacchi celebrabant. *Trifidamque huc tristis, et illuc, Lumine sanguineo pinum dejectat*] Totus hic locus ex Virgilii Æn. VII. adumbratus, ubi de Amata loquitur: 'Ipsa inter medias flagrantem fervida pinum Sustinet, . . . Sanguineam torquens aciem.' *Pinum*] Facem pineam. *Sanguineo*] Oculis furore inflammatis.

382 *Urbem*] Thebas.

383 *Nisææ*] Nisæus cognomentum Bacchi a Nysa, urbe seu Arabiæ, in qua educatus fuit, sive Indiæ, quam condidit, vel ab aliis urbibus ejusdem nominis Baccho sacris. Erat enim et Nysa etiam Bœotiæ, et Thraciæ, ali-

Pridem lapsus amor, tu nunc horrente sub arcto
Bellica ferrato rapidus quatis Ismara thyrso,
Pampineumque jubes nemus irreptare Lycurgo,
Aut tumidum Gangen, aut claustra novissima rubræ
Tethyos, Eoasque domos flagrante triumpho
Perfuris, aut Hermi de fontibus aureus exis.
At tua progenies, positis gentilibus armis

dudum caritas aviti populi excidit, tu nunc sub rigente septemtrione tremefacis ferrato thyrso Martia Ismara, et imperas pampineam sylvam increscere invito Lycurgo, aut ardente triumpho furens ageris per inflatum Gangem, aut ultimos terminos maris rubri, ac plagas Orientales, aut aureus egrederis ex aquis Hermi. At tua soboles, dimissis patriis armis, quæ sumebat in celebratione tuorum sacro-

—386 Uterque Behot. *irreptare Licurgo.*—391 *Quæ tibi festa litant* Behot. 2.

NOTÆ

æque plures. *Gentis avitæ*] Ob Semelem matrem Thebanam.

385 *Ismara*] Ismarus, vel Ismara in plurali, mons Thraciæ Baccho sacer, asper et incultus ex una parte, ex altera vero fertilis vitis et olivæ, quem Orpheus incoluisse dicitur, hincque Ismarius vocatus.

386 *Lycurgo*] Lycurgus rex Thraciæ, cum videret subditos ebrietati deditos, omnes vites in toto regno excidi jussit. Hinc nata fabula Lycurgum infestissimo odio Bacchum persecutum fuisse, ac e Thracia ejecisse; ideoque justa Bacchi vindicta, ipsum furore correptum, cum vites quoque ipse excidere tentaret, ne Baccho in posterum libaretur, sibi crus succidisse. Vide et Apollodorum Bibliotheces lib. III. et Hyginum Fab. 132.

387 *Gangen*] Ganges, Indiæ fluvius, per quem Indos significat, quos Bacchus, aliasque orientales gentes domuisse fertur, primusque triumphasse de subactis populis, vectus elephanto Indico. *Rubræ Tethyos*] Intelligit Rubrum Mare: Tethyn enim pro mari sumi omnibus notum est. Mare vero Rubrum Latinis, Græcis Erythræum, est portio Oceani Arabiam a Meridie alluentis, ad Occidentem Arabico, ad Ortum Persico sinu terminati. Græci ab Erythra rege sic vocatum scribunt. Hebræi *jam souf*, seu mare algæ, vocarunt: Arabes mare Colzumæ, ab oppido Alcholzum in littore Ægypti opposito Elane, seu promontorio Pharan. Urbs inde dicta, quod prope summersus credatur Pharao. *Kalzem* enim est deglutire, absorbere. Unde Turcis Mare Rubrum dicitur, Pharaonis mare. Hodie pro Colzuma est *Sues*.

389 *Perfuris*] Id est, furore concutis: aut vertis in furorem Indos et Orientales gentes. *Hermi*] Hermus fluvius aureas arenas volvens. Oritur juxta Dorylaum Phrygiæ civitatem, in monte Dorylo, interfluensque Smyrnæum agrum, Phrygiamque a Caria dividens, tandem Lydiam alluens in mare influit. *Aureus*] Quia Hermus arenas aureas trahere dicitur. Est item Achaiæ fluvius.

390 *Tua progenies*] Thebani. *Positis gentilibus armis*] An thyrsis positis, quos ex patrio ritu gestabant in Orgiis Bacchi?

Quæ tibi festa litat, bellum, lacrymasque, metumque,
Cognatumque nefas, injusti munera regni,
Pendimus: æternis potius me, Bacche, pruinis
Trans et Amazoniis ululatum Caucason armis
Siste ferens, quam monstra ducum stirpemque profanam
Eloquar: en urges: alium tibi, Bacche, furorem
Juravi: similes video concurrere tauros:
Idem ambobus honos, unusque ab origine sanguis:
Ardua collatis obnixi cornua miscent
Frontibus, alternaque truces moriuntur in ira.

rum, pro sacrificio pendimus bellum, lacrymas, pavorem, et consanguineum scelus, dona iniquæ dominationis. O Bacche potius me feras ad æterna frigora et trans Caucasum armis Amazonum strepentem, et ibi me detineas, quam dicam scelus regum, et impium genus. En premis: o Bacche alium tibi furorem vovi. Cerno pares tauros deprœliantes. Eadem ambobus gloria, eademque est origo, ac idem genus. Obluctantes implicant alta cornua prope admotis frontibus, et feroces pereunt

—392 In eodem codice: *munera regis*, et pro v. l. *regni*.—394 *Amosoniis* in quibusdam scriptis cum edd. Lindenbrog. et Cruc. *Amasoniis* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Plant. et Gevart. *Amazoniis* uterque Behot. Aldd. Colin. et Gryph.—395 Optimus Barthii liber: *stirpemque nefandam*.—396 ' Melius puto quod in eodem codice: *anne urgues?* inest enim indignatio: minime

NOTÆ

391 *Quæ tibi festa litat*] Si hic versus adulterinus non est, ait Guyetus, legendus est, cum interrogatione, *Quæ tibi festa litat?*

392 *Cognatumque nefas*] Ob regnum injuste negatum Polynici ab Eteocle fratre. *Injusti*] Injuste retenti.

393 *Pendimus*] Invidiose, quasi pro sacrificiis, ' bellum, lacrymasque tibi pendimus:' tuis enim sacris solum vacare volentes, cogimur nunc bellum sustinere.

394 *Amazoniis ululatum Caucason armis*] Caucasus pars Tauri montis inter pontum Euxinum et mare Caspium. *Graucasum* vocari a Scythis, id est, nive candidum, auctor est Plinius: Haithoni et Geographis Neotericis *Cochias* dictus est. *Amazoniis ululatum armis*] Amazones enim, cum per Caucasum iter faciebant, bellum Scythis illaturæ, hæc loca horrendis ululatibus replebant. De Amazonibus vide Achilleid. I. 353.

395 *Monstra ducum stirpemque profanam*] Obscure innuit impietatem et flagitia Eteoclis et Polynicis.

396 *Alium tibi, Bacche, furorem Juravi*] Furore enim Bacchico correptæ Bacchæ non divinabant, ut tunc facit hæc sacerdos Bacchi. *Juravi*] Vovi. Sacramento promisi.

397 *Similes tauros*] Obscuris verbis innuit Eteoclem et Polynicem, eorumque certamen ac mutuam cædem.

Tu pejor, tu cede nocens, qui solus avita
Gramina, communemque petis defendere montem.
Ah miseri morum! bellatis sanguine tanto,
Et saltus dux alter habet. Sic fata gelatis
Vultibus, et Baccho jam demigrante quievit.
At trepidus monstro, et variis terroribus impar,
Longævi rex vatis opem tenebrasque sagaces
Tiresiæ (qui mos incerta paventibus) æger
Consulit. Ille Deos non larga cæde juvencum,

in mutuo furore. Tu scelestior, tu desine perverse, qui cupis solus possidere avitas herbas, et communem montem. Ah infortunati iis moribus! pugnatis tanto cruore, et alter ductor sylvas occupat. Sic locuta est pallida facie, et quievit Baccho jam recedente. At rex hoc ostento turbatus, nec valens sustinere diversos pavores, et anxius, requirit auxilium senioris auguris Tiresiæ, ac consulit eruditam ejus cæcitatem, ut solent facere qui timent incerta. Ille renuntiat, mentem Deorum non

talis tamen, qualem expectaveris.' *Barth.*—401 *Tuque prior, tu cede nocens* Dan. Heins. ad Claudian. de Bell. Get. 410.—402 Lang. Laur. Lips. Buslid. Venett. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. et Gevart. *defendere campum*; Dan. Put. Petav. alter Behot. Petrens. et Exc. Cantab. cum edd. Lindenbrog. Cruc. et recentt. *defendere montem*; et sic legit Dan. Heins. ad Claudian. loco citato. In Petav. additum est: *montem*, i. e. Hæmum montem.—403 *Ha miseri* Dan. Put. Petav. et nonnulli Barthiani, ut edidit Lindenbrogius. —404 *Et saltum* optimus codex Barthii.—409 Idem codex exhibet: *longa*

NOTÆ

401 *Tu pejor*] Eteoclem indicat. *Avita Gramina*] Persistit in comparatione. *Avita*] A majoribus accepta.

403 *Miseri morum*] Modus loquendi familiaris Papinio, ut lib. I. 'Fortunate animi.' Theb. III. 'Vitæque nocens.'

404 *Dux alter*] Creontem designat, qui Eteocli successit. *Gelatis*] Pallore: nam jam deposuerat Bacchi furorem.

407 *Longævi vatis*] Tiresiæ. *Rex*] Eteocles. *Tenebrasque sagaces*] Id est, doctam cæcitatem. Tiresias enim cæcus erat, ut diximus lib. II. sed in locum oculorum artem divinandi a Jove seu Minerva acceperat.

409 *Ille Deos non larga cæde, &c.*] Sensus: Tiresias vates non larga cæde juvencum, nec, tripode, nec numerorum ratione, nec fumo volitante supra altaria thurea, mentem Deorum tam penitus refert patuisse seu innotescere, quam si elicerentur Manes, qui eam declararent; ratus scilicet Deos mentem suam non patefacturos Eteocli, ob ejus scelera ac perfidiam. Hic recenset Poëta communiora et honestiora divinandi genera apud veteres; divinabant enim vel immolatione victimarum, vel observatione avium, vel inspectione extorum, vel consultis oraculis, vel astrorum speculatione, vel ex divisione ipsius fumi in aris, quæ ars vocabatur *πυρομαντεία*, seu *καπνομαντεία*, et simplici *νεκρομαντείᾳ*, qua utitur hic Tiresias, omissis ceteris. Ceterum totus hic locus adumbratus est ex Lucani lib. VI. 'Non tripodas Deli, non Pythia

Non alacri penna, aut verum spirantibus extis,
Nec tripode implicito, numerisque sequentibus astra,
Thurea nec supra volitante altaria fumo,
Tam penitus, duræ quam mortis limite manes
Elicitos patuisse, refert, Lethæaque sacra,
Et mersum Ismeni subter confinia ponto

tam penitus cognosci posse multa pecudum immolatione, aut hilari volatu, sive extis verum declarantibus, et ambiguo tripode, numerisque cursus siderum metientibus, ac fumo elato supra thuriferas aras, quam si manes ex locis sævæ mortis evocarentur, et inferna sacra præparat ante regem, qui stabat ad ostium Ismeni influentis

---

cæde juvencum.—410 Put. habet: *salientibus extis;* quod magis placet Lindenbrogio.—413 'Sane nebulosa et caliginosa oratio. Sensus tamen est perspicuus. Distinctio vitiosa est, quam si post voculam *Tam* hoc versu conjicias, illustrabis sententiam et verba.' *Barth.* 'Sunt apud me duo vetustissima Prisciani exemplaria, in quorum recentiore legitur: *Tam penitus duræ qui mortis, &c.* In altero decrepito codice clare scripta est vulgata lectio.' *Idem.* Vide Priscian. lib. x. post initium.—415 *Se mersum Ismeni*

NOTÆ

consulit antra, Nec quæsisse libet, primis quid frugibus altrix Ore Jovis Dodona sonet, quis noscere fibra Fata queat, quid prodat aves, quis fulgura cœli Servet, et Assyria scrutetur sidera cura, Aut si quid tacitum, sed fas erat.' Vide etiam Senecam Tragicum in Œdipo. *Non larga cæde juvencum* [*bidentum*] Observabant enim, si victimæ ictum intrepide reciperent, vel admotæ aris non fugerent: quæ si signa erant prospera, e contra adversa.

410 *Alacri penna*] Intelligit auspicia per aves oscines, et præpetes. *Aut verum spirantibus extis*] Innuit extorum inspectionem, de qua Theb. III. Hinc Tibullus lib. I. Eleg. 9. 'fibram' vocat 'Deorum consciam,' et Eleg. 2. 'Deorum nuntiam.'

411 *Tripode implicito*] Intelligit oraculum Delphicum: tripodi enim insidens Pythia oracula reddebat. *Implicito*] Quia oracula obscura sunt et explicatione indigent: unde λοξίας dictus Apollo. *Numerisque sequacibus astra*] Designat Astrologiam. Astrologi autem certis numeris motus cœlorum, ac planetarum astrinxerunt, ut citius per eos res futuras cognoscerent.

412 *Volitante fumo*] Ex fumo aræ, ejusque divisione, ac colore verum etiam prædicere posse arbitrabantur. Ars καπνομαντεία dicta. Vide Theb. x.

413 *Tam penitus, duræ quam mortis limite manes Elicitos patuisse, refert*] Legit Guyetus: *Tum penitus diræ qua, &c.* Quidam explicant: Tam interius patere Inferos, quam sint mortis duræ spatia demersa.

414 *Lethæa sacra*] Inferna. Sic vocat νεκρομαντείαν: in hac enim animæ mortuorum evocabantur. Et hic intelligit licitam, qua solæ animæ evocabantur sacris quibusdam, quibus exorati Dii eas remittere consulentibus credebantur. Illicitam infra intelligit iis versibus: 'Si non attollere bustis Corpora,' &c. Et solum fieri ope magorum credebant.

415 *Et mersum Ismeni subter confinia ponto Miscentis, parat ante ducem*] Mens: Parat ante Eteoclem positum

Miscentis, parat ante ducem, circumque bidentum
Visceribus laceris, et odori sulfuris aura,
Graminibusque novis, et longo murmure purgat.
Sylva capax ævi, validaque incurva senecta,
Æternum intonsæ frondis, stat pervia nullis
Solibus: haud illam brumæ minuere, Notusve

in mare, et illum lustrat undique excisis pecudum extis, et suffitu odoriferi sulfuris, recensque decerptis herbis, et longo susurro. Nemus antiquum, et vegeto senio incurvum, cujusque rami nunquam abscissi fuerant, stat impenetrabile solis radiis. Hyemes non illud extenuarunt, nec Notus, et Aquilo impactus a Septemtrione Ge-

correxit Joannes Barclaius. 'Sed id non est facilius; neque opus est correctione.' *Barth.*—417 Aldd. Colin. Gryph. et Basil. *et odoris sulfuris;* Bernartius ex codd. suis correxit: *et odori sulphuris*, quod habent etiam Dan. Put. Petav. uterque Behot. Petrens. aliique cum edd. recent.—420 Unus Behot. *intonsæ frondes.*—421 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *aut illam;* Dan. Put. Petav. aliique cum edd. Ge-

NOTÆ

ad confinia, quibus Ismenus in mare se miscet. Ismenus fluvius Bœotiæ, ut jam diximus. Et supplendum 'se miscentis.' Regibus tamen non licuisse sacris Inferorum, quibus manes evocabantur, interesse testatur Seneca Tragicus in Œdipo: 'Nam te, penes quem summa regnorum est, nefas Invisere umbras.'

416 *Bidentum*] De bidentibus vide A. Gellium et Macrobium. In lustrationibus adhibebatur ovis, cujus corpus vivo sulfure adurebatur, quod hic innuere Papinium existimo. Ovid. Fast. IV. 'Cœrulei fiant puro de sulfure fumi, Tactaque fumanti sulfure balet ovis.' *Barthius.*

417 *Et odori sulfuris aura*] Usus sulfuris in sacris antiquissimus. Mos enim erat suffiendi sulfure loca, victimasque ac vasa destinata ad sacrificia, quod arbitrabantur veteres illud magnas facultates viresque habere ad expiandas domos suffitu, fugandumque noxium aërem, ac dæmonia. Plinius lib. XXXV. cap. 15. 'Habet,' ait, 'et sulfur in religionibus locum ad expiandas suffitu domos.' Et Ovid. lib. II. de Arte Amandi: 'Et veniat quæ lustret anus lectumque locumque: Præferat et tremula sulfur et ova manu.' Homerus Iliad. Π. Τό ῥα τότ' ἐκ χηλοῖο λαβὼν ἐκάθηρε θεείῳ Πρῶτον, ἔπειτα δὲ νίψ' ὕδατος καλῇσι ῥοῇσι. *Illam* [pateram] *ex arca capiens lustravit sulfure primum, mox abluit pulchris fluentis aquæ.* Theocritus Herculisco: Καὶ καθαρῷ πυρώσατε δῶμα θεείῳ. *Et expiate domum puro sulfure.* Unde Græcis sulfur θεῖον, id est, *divinum*, dictum; quod vocabulum refert Plutarchus Sympos. VII. Quæst. 2. ad convenientiam quam habet sulfuris odor cum odore fulminis.

418 *Graminibusque novis*] Id est, recens decerptis: et intelligit verbenam, aliasque herbas ad sacra adhibitas, quæ vim purgandi ac lustrandi habebant. *Murmure*] Id est, verbis, quæ etiam vi expiandi pollebant.

420 *Nullis solibus*] Nullis radiis solis.

421 *Notus*] Notus ventus meridionalis, ut jam diximus.

Jus habet, aut Getica Boreas impactus ab Ursa.
Subter opaca quies, vacuusque silentia servat
Horror, et exclusæ pallet mala lucis imago.
Nec caret umbra Deo: nemori Latonia cultrix
Additur: hanc piceæ, cedrique, et robore in omni
Effictam, sanctis occultat sylva tenebris.
Hujus inaspectæ luco stridere sagittæ,
Nocturnique canum gemitus, ubi limina patrui
Effugit, inque novæ melior redit ora Dianæ.
Ast ubi fessa jugis, dulcesque altissima somnos

tico, in id potestatem habet. Subter est umbrosa tranquillitas, et inanis horror silentium servat, et pallet languida species exclusi luminis. Nec umbra caret numine; dicatur Diana huic sylvæ habitandæ. Hanc piceæ et cedri, et nemus abscondit in sacris umbris insculptam in omni arbore. Tela hujus invisæ audiuntur resonare in saltu, et nocturni canum latratus, ubi se proripit ex ostio patrui, et melior resumit vultum novæ Dianæ. At cum fatigata est venando per montium

vart. Grasser. Lindenbrog. Cruc. et recentt. *haud illam.*—423 *Subter operta quies* uterque Behot. *opaca* alii codd. cum libris impressis.—426 *Dicitur hanc piceæ* in quibusdam Barthianis.—431 *Aut ubi* Behot. 1. *Et ubi* Behot. 2. *Ast ubi* alii codd. et edd. *dulcisque* unus Behot. *aptissima* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et Venett. *altissima* Dan. Put. Petav. ceteri, cum edd. Aldd. Colin.

NOTÆ

422 *Getica Ursa*] Septemtrionem Ursa designari omnibus notum est. *Getica*] Quia Getæ ad Septemtrionem spectant. *Boreas*] Boreas ventus Septemtrionalis.

423 *Vacuusque silentia servat Horror*] Quia in magno silentio horror quasi nascitur. Plinius de Sylvis lib. XII. cap. 1. 'Lucos et in iis silentia ipsa adoramus.'

424 *Pallet*] Eleganter pallet.

425 *Nec caret umbra Deo*] Nemora enim lucique alicui Deo consecrati erant, præsertim Dianæ. *Latonia*] Diana Latonæ filia.

426 *Robore in omni Effictam*] Quasi in omnibus arboribus imago Dianæ esset insculpta.

428 *Hujus inaspectæ, &c.*] Tale quid accidere dicunt in sylva Fontisbellacensi, audirique noctu, etiamque diu strepitus venantium, latratusque canum, ut refertur in historia Henrici Magni apud Serranum.

429 *Patrui*] Plutonis. Diana enim eadem dicitur ac Proserpina, et Luna, quæ pro ratione officiorum diversa sortitur nomina. Erat Luna in cœlis, in terris Diana, apud Inferos Proserpina, ut notat Servius in Georg. I.

430 *Inque novæ melior redit ora Dianæ*] Quando deserit Inferos, ubi severo tristique vultu est. Lucanus: 'Ad quos alio procedere vultu Ficta soles Hecate.' Hecaten enim et Dianam eandem esse Deam existimabant plerique.

431 *Altissima Lux*] Meridies.

Lux movet, hic late jaculis circum undique fixis,
Effusam pharetra cervicem excepta quiescit.
Extra immane patent, tellus Mavortia, campi,
Fœtus ager Cadmo, durus qui vomere primo
Post consanguineas acies, sulcosque nocentes,
Ausus humum versare, et putria sanguine prata
Eruit: ingentes infelix terra tumultus
Lucis adhuc medio, solaque in nocte per umbras
Expirat, nigri cum vana in prælia surgunt
Terrigenæ: fugit incepto tremebundus ab arvo
Agricola, insanique domum rediere juvenci.
Hic senior vates (Stygiis accommoda quippe

cacumina, et meridianum lumen blandum somnum provocat, dormit in hoc nemore, late fixis circum undique jaculis, habens caput innixum pharetræ. Extra late extenduntur campi, terra Martia, arvum quod Cadmus gravidum reddidit. Ferreus ille qui post fraterna prælia, et sontes sulcos, ausus est primo aratro terram moliri, et aravit arva sanie corrupta: infortunata tellus adhuc exhalat immanes strepitus usque in medium diem, et per solam noctem in tenebris, cum atri terrigenæ assurgunt ad inania certamina. Cultor trepidus fugit ab inchoato agro, et boves metu exanimati revertuntur in stabulum. Hic longævus augur (tellus quippe idonea

Gryph. Basil. Plant. &c.—432 *Lux movet* optimi codd. Barthiani, unus Bernartii, Dan. Put. Petav. Lindenbrog. et Cruc. *Lux monet* in aliis codd. et libris impressis. In uno cod. Barthii: *circum undique fusis*.—434 Dan. *immane patet;* uterque Behot. Put. Petav. Lindenbrog. Gevart. Cruc. et Venett. *immane patens;* Laud. Lang. Lipsian. Buslid. Petrens. Exc. Cantab. Taurin. alii, cum edd. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *immane patent*.—435 Barthius interpungit: *Cadmo. Durus, &c.*—437 In optimo Barthii codice: *et putrida sanguine;* Dan. Put. et Petav. *et mollia sanguine;* alii codd. cum edd. omnibus: *et putria sanguine*.—439 *Lucis adhuc media* Dan.—441 Optimus Barthii codex: *ab agro*.—442 In uno vetere libro est: *domum properavere;* an dicendum Papinium scripsisse, *properare?* Nihil mutamus. In alio: *insani tandem domum rediere juvenci*.

NOTÆ

434 *Extra*] Supple nemus, vel lucum. *Tellus Mavortia*] Mavortia, ob dentes serpentis Marti sacræ in ea satas.

435 *Fœtus ager Cadmo*] Quia ex eo seges armatorum orta est Cadmo serente dentes serpentis, ut sæpius diximus.

436 *Consanguineas acies*] Communem enim originem habebant: unde etiam 'fraternas' vocat Theb. I. *Sulcosque nocentes*] Quia hi armati, qui e terra prodierant, se invicem mutuis vulneribus conciderunt.

437 *Sanguine*] Humano scilicet.

438 *Tumultus*] Quasi adhuc contra se invicem præliarentur terrigenæ.

440 *Nigri*] Simulacra enim mortuorum nigra videntur. *Vana in prælia*] Non enim tunc se lædere possunt.

441 *Terrigenæ*] Armati e terra orti.

Terra sacris, multoque placent sola pinguia tabo)
Velleris obscuri pecudes armentaque sisti
Atra monet. Quæcumque gregum pulcherrima cervix
Ducitur: ingemuit Dirce, mœstusque Cithæron,
Et nova clamosæ stupuere silentia valles.
Tum fera cœruleis intexit cornua sertis
Ipse manu tractans, notæque in limine sylvæ
Principio largos novies tellure cavata
Inclinat Bacchi latices, et munera verni
Lactis, et Actæos imbres, suadumque cruorem

risa est inferis sacris, et loca saturata multa sanie arrident) jubet adduci oves fuscæ lanæ, et nigros tauros. Quodcumque in grege est formosioris capitis ducitur. Dirce et tristis Cithæron doluerunt, et resonantes valles miratæ sunt novum silentium. Mox innectit cæruleis coronis aspera cornua, ipse palpans manu, et terra novies excavata in aditu noti nemoris, infudit initio liquores Bacchi, lac donum veris et rorem Atticum, et sanguinem, qui persuadeat umbris venire: accumulatur, quantum

Ausos aliquid dicas corruptores.' *Barth.*—444 Put. *niveoque placet.* Unus

NOTÆ

445 *Velleris obscuri pecudes*] Furvæ enim hostiæ Diis inferis immolabantur. Virgilius Æneid. vi. 'Huc casta Sibylla Nigrarum pecudum multo te sanguine ducet.' *Armentaque sisti Atra*] Juvencos, seu tauros. Virgilius ibidem: 'Quatuor hic primum nigrantes terga juvencos Constituit.'

446 *Quæcumque gregum pulcherrima cervix*] Pulcherrimæ etiam et integerrimæ victimæ eligebantur, et unius coloris, cum diversi omnino rejicerentur.

447 *Ingemuit Dirce, mœstusque Cithæron*] Dirce fons, Cithæron mons Bœotiæ. *Ingemuit*] Quod se gregibus destitutos viderent.

448 *Nova silentia*] Mactatis scilicet gregibus, qui mugitibus ac balatu eas replebant.

449 *Tum fera cæruleis intexit cornua sertis*] Per *fera cornua* intelligit tauros, tangitque morem ornandi coronis, et sertis cornua taurorum, ac omnium victimarum, quæ mactari debebant.

450 *Ipse manu tractans*] Cæcus enim erat Tiresias.

451 *Principio largos novies tellure cavata, &c.*] Discimus ex F. Pompeio antiquos Diis superis in ædificiis, seu aris a terra exaltatis, Diis terrestribus in terra, Diis inferis in effossa terra, sacra fecisse. Una scrobe igitur facta, aut pluribus semper impari, ut plurimum, numero factis, ut hic, infundebant mel, vinum, lac, et sanguinem victimarum, cujus avidissimi erant manes. Videtur tamen Lucianus in sua νεκυομαντείᾳ innuere, quod scrobes aspergebantur quidem sanguine, non tamen totus infundebatur. Vide Apoll. Argon. iii. Homerum Odyss. Λ. et Ovid. Met. vii.

452 *Bacchi latices*] Vina.

453 *Actæos imbres*] Mel Atticum. Attica enim prius 'Acte' vocata. *Imbres*] Quia mel liquidum. Vide

Manibus: aggeritur, quantum bibit arida tellus.
Trunca dehinc nemora advolvit, mœstusque sacerdos
Tres Hecatæ, totidemque satis Acheronte nefasto
Virginibus jubet esse focos: tibi, rector Averni,
Quanquam infossus humo, superat tamen agger in auras
Pineus: hunc juxta cumulo minor ara profundæ
Erigitur Cereri: frondes, atque omne cupressus

potat sicca terra. Tum rotat cæsas arbores, et tristis antistes imperat tres pyras statui Hecate, et totidem puellis ortis a diro Acheronte. Tibi autem, arbiter Inferorum, rogus ex pinis, quanquam terra infossus, eminet tamen in aërem. Hunc prope, altare mole inferius attollitur inferæ Cereri. Funebris cupressus cingit

Behot. *putria tabo.*—454 In edd. vett. interpungitur: *suadumque cruorem Manibus aggeritur, &c.* Primus correxit Gevartius. *quicquid bibit* legit Barthius.—455 Uterque Behot. et omnes Gronovii *nemora advolvunt.* Vide Not. Var. Optimus Barthii codex: *nemora advolvat.*—456 *Tris hostias* in Comment. Lactantii; *Tris hecatæ t. s. A. nefastos* unus Behot.—460 Behot. 1. *fontes* pro

NOTÆ

Plinium lib. II. cap. 12. *Suadumque cruorem*] Victimarum scilicet, quod eo invitentur et persuadeantur manes, tanquam gratissimo libamine, ut ad sacrificantis vatis preces in medium prodeant. Unde Noster paulo post de Laii umbra: 'Non ille ad sanguinis haustus, Cetera ceu plebes, aliumve accedit ad imbrem.'

455 *Advolvit*] Qui potest Tiresias? immo *advolvunt*, ut in scriptis, scilicet ministri sacrorum, et qui aderant.

456 *Tres Hecatæ*] Hecaten alii Persei et Asteries faciunt filiam: unde ab Ovidio Met. VII. et Seneca Medea, et ipso Papinio infra vocatur 'Perseis:' alii Cereris et Jovis, ut Scholiastes Theocriti Idyl. II. alii Noctis, ut Bacchylides. Plerumque tamen confunditur cum Proserpina, Diana, ac Luna: non eandem tamen semper Græci habebant, quos, ut in multis, hic Papinius sequitur. Eadem Trivia vocabatur, quia in triviis illi vota suscipiebant. Tres autem pyras strui vult Poëta Hecate, quia dicebatur τρίμορφος, τρικέφαλος, τριπρόσωπος: repræsentabatur enim cum tribus capitibus, equino, humano, et canino: dicta fuit Hecate ab ἑκατὸν, quod innumeras haberet vires, ut testatur Hesiodus in Theogonia; vel ab ἑκὰς, ut sic dicatur, quod in longe dissita operetur. Consule Vossium de Idol. lib. II. cap. 29. *Totidemque satis Acheronte nefasto Virginibus*] Id est, Eumenidibus, seu Furiis, natis ex Acheronte et Nocte, unicuique suam pyram; tres enim erant, et semper virgines.

459 *Profundæ Cereri*] Proserpinæ filiæ Cereris, Inferorum reginæ, unde *profundæ*. Claudianus de Raptu Pros. lib. I. 'Caligantesque profundæ Junonis thalamos.' Hic autem observandum aras tres Hecate, totidem Furiis, Plutoni et Proserpinæ singulas statui, ut octo omnino sint; id autem genus numerus sacris accommodatus est, et quem adeo veteres observabant, ut propter dies pares Februarium Inferis, Januarium propter impares Superis attribuerint.

Intexit plorata latus: jamque ardua ferro
Signati capita et frugum libamine puro
In vulnus cecidere greges: tunc innuba Manto

frontes et omne latus. Et jam victimæ cultro notatæ in celso capite et inspersæ frugum illibato libamine in cultros suppositos recubuere. Tunc innupta Mantho

NOTÆ

460 *Frondes* [*frontes*] Pyrarum scilicet. Quidam legunt *frondes*. *Cupressus plorata*] Cupressus hic adhibetur, quia erat Diti sacra, et ideo, ait Plinius lib. XVI. cap. 33. 'Funebri signo ad domos posita,' ne quis nesciens ingressu pollueretur; et quia excisa non repullulat, sicut mortui non reviviscunt. *Plorata*] Quia rogis et funeribus, in quibus ploratur, adhibetur.

462 *Signati capita*] Obliquum enim cultrum a fronte usque ad caudam ante immolationem ducere consueverant. Virgilius Æneid. XII. 'Dant fruges manibus salsas et tempora ferro Summa notant pecudum.' Observabantur et alia in hac probatione, ut notat hic Lactantius. *Et frugum libamine puro*] Quando victimis mola salsa inspergebatur, tunc demum dicebantur immolari, auctore Servio in Æneid. IV. et X. Cum vero dicit Poëta *libamine puro*, id intelligere credo secundum consuetudinem Græcam: Græcis enim in more positum erat, ut scribit Turnebus Advers. lib. VII. cap. 13. hostiis fruges integras, non tritas, nec molitas inspergere: et argumento esse, quod eorum molæ vocentur οὐλαὶ, seu οὐλοχύται, quæ erant hordei integræ fruges cum sale admixto: usos autem Græcos, ut Theophrastus prodidit, in sacris hordeo non molito, in priscæ vitæ memoriam, quando homines solidis, non contusis, aut fractis frugibus vescebantur. Hinc Dionysius Halicarn. dixit victimæ capitibus inspergi Δημητρὸς καρποὺς, *fructus Cereris*. Vide Suidam in voce οὐλοθυτεῖν.

463 *In vulnus cecidere greges*] Bene *in vulnus*. Quia Inferorum victimæ capite terram versus inclinato a sacerdote statuebantur: contrarium ejus quod in Superorum victimis fiebat, quarum resupinarum jugulum cœlum versus vertebatur: quod Sophocles dicit ἄνω σφάζοντα τρέπειν, et Homerus ἀνερύειν, ut refert Cleon Argon. lib. I. et Myrtilus his verbis a Natali Comite citatis: Εἰώθασιν οἱ ἱερεῖς τὰ ἔντομα τοῖς κάτω θεοῖς ἐναγιζόμενοι ἐν τῇ γῇ ἀποτέμνεσθαι τὰς κεφαλάς· οὕτω γὰρ θύουσι τοῖς ὑποχθονίοις· τοῖς δὲ οὐρανίοις ἄνω ἀναστρέφουσι τῶν ἱερείων τὸν τράχηλον. *Solent Sacerdotes cum sacra faciunt Diis Inferis victimarum capita in terra amputare; sic enim sacrificant subterraneis: cælestibus vero immolantes sursum vertunt jugulum victimarum.* Itaque in Deorum Manium sacris ex parte inferiori, in Superorum sive cœlestium sacris ex parte superiori, securi aut malleo victimas feriebantur. In utroque genere sacrificii dabant operam victimarii, ut victima in cultros suppositos sive subjectos capite incumbens, speciem præberet sponte ad interitum sese offerentis. Lege Servium in illud Virgilii Georg. III. 'Ac vix suppositi tinguntur sanguine cultri.' Hic Lactantius interpres Papinii hos, qui malleo victimam feriunt, ait nominari 'Agones:' qui autem subjiciunt sive supponunt victimarum jugulis cultros, id est, ita cultros tenent, ut in aciem victima jugulo incidere possit, hos dici 'victimatores.' *Manto*] Tiresiæ filia.

Exceptum pateris prælibat sanguinem, et omnes
Ter circum acta pyras, sancti de more parentis,
Semineces fibras et adhuc spirantia reddit
Viscera: nec rapidas cunctatur frondibus atris
Subjectare faces: atque ipse sonantia flammis
Virgulta et tristes crepuisse ut sensit acervos
Tiresias (illi nam plurimus ardor anhelat
Ante genas, impletque cavos vapor igneus orbes)
Exclamat: (tremuere rogi, et vox impulit ignem:)
Tartareæ sedes, et formidabile regnum
Mortis inexpletæ, tuque, o sævissime fratrum,

fundit aliquid cruoris, excipitque pateris, et lustrans ter omnes rogos ex ritu venerandi patris, renuntiat ei semivivas fibras, quales erant, et exta adhuc palpitantia. Nec tardat supponere tædas voraces nigris ramis. Et ipse Tiresias, ut audit ramos crepitantes in igne, et mæstas pyras sonantes, (multus, enim calor illi afflat genas, et igneus fumus implet cavos oculorum sinus,) vociferatur: (pyræ concussæ sunt, et vox ejus ignem amplius excitavit:) Domicilia Inferorum, et terribile imperium insatiabilis leti, et tu, o fratrum crudelissime, cui umbræ et sempiternæ no-

frondes; Behot. 2. *frontes.* In iisdem codd. *omne cypressus.*—464 Optimæ Barthii membranæ, unus item codex Lindenbrogii *sanguen et omnes.*—467 Barthius legere malit: *nec raptas.*—472 ‘Satius puto quod in optimo codice

NOTÆ

464 *Exceptum pateris*] Postquam enim vecte stantem victimam percusserant ad tempora, tunc in ejus jugulum immittebant cultros, et excipiebant sanguinem in pateris, quæ Græce σφαγεῖα dicebantur. *Prælibat*] An degustat, ut in quibusdam sacris fieri consueverat, vel fundit aliquid sanguinis, priusquam exta reddat? *Sanguinem et omnes*] Non inepta hic elisio. Nam optimis etiam Poëtis elisiones frequentes. Virg. Æneid. I. ‘Omnium egenos.’ In libro tamen optimo clare est *sanguen*, (ut ait Barthius,) ut et in potiore illorum quos contulit Lindenbrogius.

465 *Ter*] Numero semper impari, quod in omnibus sacris observabatur. Virgilius Ecl. VIII. ‘Numero Deus impare gaudet.’

466 *Semineces fibras, &c.*] Palpitantia enim et spirantia exta raptim avellebantur victimis, et offerebantur sacrificulo, ut possent inspici. Sed quia Tiresias cæcus erat, dicitur Manto reddidisse exta, id est, vel aris imposuisse, ut mos erat: ‘reddi’ enim exta dicebantur, cum probata, et elixa aræ superimponebantur: vel narrasse Tiresiæ patri, qualia erant. Ceterum omne sacrificium his quatuor peragebatur, libatione, qua vinum capiti victimæ infundebatur, immolatione, cum mola salsa aspersæ feriebantur, redditione vero, cum exta aris imponebantur, litatione demum cum signis certis cognoscebant sacrificium Diis acceptum fuisse.

474 *Inexpletæ*] Quia mors non satiatur.

Cui servire dati Manes, æternaque sontum
Supplicia, atque imi famulatur regia mundi,
Solvite pulsanti loca muta, et inane severæ
Persephones, vulgusque cava sub nocte repostum
Elicite, et plena redeat Styga portitor alno.
Ferte simul gressus: nec simplex Manibus esto
In lucem remeare modus: tu separe cœtu
Elysios, Persei, pios, virgaque potenti

centium pœnæ famulari dicatæ sunt, cuique aula infimi orbis obsequitur, aperite percutienti mihi tacitas sedes, et vacuum rigidæ Proserpinæ, et evocate plebem reconditam sub profundis tenebris, et nauta remeet ad Stygem referta cymba. Una venite. Nec eadem ratio sit umbris ad lumen redeundi. Tu, filia Persei, et alter Mercurius, discreto agmine, ducat valido caduceo pios, qui sunt in Elysiis campis.

legitur: *et vox expulit ignem.*' Barth.—482 *Elysios Persea pios* optimæ Barthii membranæ, Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. et Grasser. *Elysios Persæe pios* Dan. Put. Petav. uterque Behot. Lindenbrog. et Cruc. *Elysios Persei pios* Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. quod non displicet Barthio. Sed hæc est conjectura

NOTÆ

475 *Cui servire dati Manes*] In divisione orbis facta inter tres fratres, Saturni filios, Jovem, Neptunum, et Plutonem, Inferi obvenerunt Plutoni. Datus huic fabulæ locus, quod Plutonem funerum, sepulturæ, ac parentationis ritus ostendisse ferunt, cum prius nulla eorum cura tangerentur homines: quapropter dictum potestatem ei esse mortuorum: ac antiquitus ei principatus et cura mortuorum attributa.

476 *Imi mundi*] Inferi, ad discrimen superi mundi.

477 *Inane*] Virgilius Æneid. VI. 'Domos Ditis vacuas et inania regna.' In quibus scilicet, neque corpora, nec animæ, sed idola tantum, umbræ, et simulacra rerum. *Severæ Persephones*] Proserpinæ, quæ Græcis Περσεφόνη dicitur. *Severæ*] Proprium epithetum Proserpinæ.

479 *Portitor*] Charon Erebi ac Noctis filius, quem Poëtæ fingunt defunctorum animas futili cymba per Stygiam paludem tranare. Vide hujus descriptionem Æneid. VI.

481 *Separe*] 'Separ,' ut dispar. Qua voce utuntur Valerius Flaccus et Solinus.

482 *Elysios*] Elysii incolas. Elysii campi apud Inferos, ubi Piorum animæ habitant. *Persei*] Hecate filia Persei et Asteries apud Hesiodum in Theogonia. Hinc Ovid. Met. VII. 'Ibat ad antiquas Hecates Perseidos aras, Quas nemus umbrosum, secretaque sylva tegebat.' *Virgaque potenti Nubilus Arcas*] Plures erant Mercurii. Primus Jovis et Maiæ filius, secundus Cœli et Diei, tertius Liberi patris et Proserpinæ, de quo hic agitur, et *nubilus* dicitur, quia in Inferis degit: quartus tandem Jovis et Cyllenes filius. *Arcas*] Quia primus Mercurius in Arcadia natus erat. *Virga potenti*] Vide Theb. I. 306.

Nubilus Arcas agat: contra per crimina functis,
Qui plures Erebo, pluresque e sanguine Cadmi,
Angue ter excusso, et flagranti prævia taxo,
Tisiphone, dux pande diem, nec lucis egentes
Cerberus occursu capitum retorqueat umbras.
Dixerat: et pariter senior Phœbeaque virgo
Erexere animos: illi formidine nulla,
(Quippe in corde Deus,) solum tremor obruit ingens
Œdipodioniden, vatisque horrenda canentis
Nunc humeros, nunc ille manus, et vellera pressat
Anxius, inceptisque velit desistere sacris.
Qualis Gætulæ stabulantem ad confraga sylvæ

Contra tu, Tisiphone, dux, et antecedens ardenti taxea tæda, et serpente ter moto diem aperi his, qui extincti sunt ob scelera, qui plures sunt in Inferis, et plures de Cadmi genere, nec Cerberus redire cogat obviis capitibus manes lumine privatos. Sic ait, et longævus et virgo Phœbea æqualiter mentem intenderunt. Illi nullo pavore, (quippe Deus in corde est,) magnus horror solum invadit Œdipi filium, et turbatus nunc prehendit humeros, nunc manus, nunc vittas auguris loquentis dira, et vellet deserere inchoata sacra. Talis venator opperitur leonem recubantem

Jani Parrhasii ad Claud. Rapt. Pros. I.—483 Barthius aliique nonnulli: *Arcas agit.*—484 'Probabilior optimi aliorumque librorum scriptura: *e semine Cadmi.*' Barth. Ita etiam Lipsian. et edd. antiquissimæ.—487 Barthius aliique: *detorqueat umbras;* unus codex, *deterreat.*—485 *Angue ter incusso* in optimis Barthii membranis, quod ille recipiendum putat.—488 In eodem codice: *senior pariter.* Edd. vett. cum multis codd. *Phœbeiaque virgo;* unus Bebot. *Phœbeaque virgo;* et sic edd. recentt.—490 Optimæ Barthii membranæ, *timor* pro *tremor.*—492 Bernartius malit: *et vellera prensat.*—500 Optimus

NOTÆ

484 *Erebo*] Inferis, Tartaro. Vide Theb. I. 298.

485 *Angue ter excusso*] Serpentem enim manu gestare jam vidimus Tisiphonem Theb. I. 'Hæc vivo manus aëra verberat hydro.' *Et flagranti prævia taxo*] Id est, tæda taxea: taxus autem dira arbor, ut cujus umbra succusque letalia sunt. Facem etiam Furias gestare supra vidimus.

486 *Tisiphone dux pande viam*] Mens: Hecate et Mercurius pias ducant animas, tu, Tisiphone, duc nocentes.

487 *Cerberus*] Orci janitor. *Capitum*] Tria enim capita habebat Cerberus.

488 *Senior*] Tiresias. *Phœbeaque virgo*] Mantho, quæ erat etiam Phœbi antistita.

489 *Illi formidine nulla*] Tiresias et Mantho scilicet.

491 *Œdipodioniden*] Eteoclem Œdipi filium.

492 *Pressat*] Alii codices *prensat.*

494 *Gætulæ*] Gætulia interior Africæ regio hodie *Biledulgerid* vocatur: leonibus abundat.

Venator longo motum clamore leonem
Expectat, firmans animum, et sudantia nisu
Tela premens: gelat ora pavor, gressusque tremiscunt
Quis veniat, quantusque: sed horrida signa frementis
Accipit, et cæca metitur murmura cura.
Atque hic Tiresias nondum adventantibus umbris:
Testor, ait, Divæ, quibus hunc saturavimus ignem,
Lævaque convulsæ dedimus carchesia terræ,
Jam nequeo tolerare moram: cassusne sacerdos
Audior? an rabido jubeat si Thessala cantu
Ibitis? et Scythicis quoties armata venenis

in asperis locis nemoris Gætuli, excitum longo ululatu, corroborans animum, et stringens tela manu, quæ sudat conatu. Metus gelat ejus vultum; genua trepidant, cum sit incertus, qualis subeat, et quantus: capit vero terribilia signa ex fremitu, et cæco studio expendit ejus rugitum. At hic Tiresias, nondum umbris accedentibus: Juro, inquit, Divæ, quibus hunc ignem satiavimus, et effudimus sinistra manu pocula effossæ terræ, jam non possum pati dilationem. Vanusne audior antistes? an venietis, si Thessala imperet furioso carmine? aut quoties Colchis venenis Scy-

liber Barthii: *nondum advenientibus*; duo alii ejusdem codices: *nondum venientibus.*—501 'Omnino melius quod in nostris codd. manus interpolatorum effugit: *Testor, ait, Divi.*' Barth. Laur. Lips. Lang. Buslid. Dan. Put. Petav. Exc. Cantab. Burm. alii, cum edd. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. Gevart. et Grasser. *Testor, ait, Divos;* Petrens. unus Behot. aliique codd. cum Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *Testor, ait, Divæ;* sed Behot. in margine habet, *Diræ*. Unus Taurin. *Testor, ait, manes*. Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. uterque Behot. Venett. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *sacravimus ignem;* Lipsian. Amstel. Gronov. et recentt. *saturavimus ignem.*—504 Unus Behot. *an rapido.*—505 Multi codd. et edd. vett. *an Scythicis*. Dan. Put. Petav. Lindenbrog. et Cruc. *medicata venenis;* alii codd. et edd. *armata ve-*

NOTÆ

496 *Sudantia nisu*] Nimius enim nisus sudorem provocat.

498 *Quis veniat, &c.*] Hic versus sequensque inutiles et supposititii videntur Guyeto.

499 *Cæca*] Ob summum scilicet metum, quo percellitur venator.

501 *Saturavimus*] Quædam editiones habent, *sacravimus*.

502 *Lævaque carchesia, &c.*] In sacris enim inferis conversa in sinistram partem manu ita fundebant, ut patera converteretur: hoc proprie vergere, et invergere dicitur. Vel sinistra manu inferis pocula libabantur.

504 *Thessala*] Saga. Thessalæ enim mulieres magiam exercebant, ut sæpius diximus.

505 *Scythicis armata venenis Colchis*] Intelligit Circen Æetæ Colchorum regis sororem, quæ, sublato veneno conjuge Scytharum rege, profugit in Italiam ad Circeum montem, quem incoluit. Hinc discimus Scythiam venenis feracissimam. Potest et in-

Colchis aget, trepido pallebunt Tartara motu?
Nostri cura minor, si non attollere bustis
Corpora, nec plenas antiquis ossibus urnas
Egerere, et mixtos cœlique Erebique sub unum
Funestare Deos libet? aut exsanguia ferro
Ora sequi, aut ægras functorum carpere fibras?
Ne tenues annos, nubemque hanc frontis opacæ,
Spernite ne, moneo, et nobis sævire facultas.
Scimus enim et quicquid dici, noscique timetis,
Et turbare Hecaten, ni te, Thymbræe, vererer:
Et triplicis mundi summum, quem scire nefastum est:

thicis instructa vos evocabit, Inferi trement, et pallebunt? Nostri minor erit reverentia, si non placet erigere cadavera e sepulcris, nec urnas exhaurire refertas veteribus ossibus, nec funestare omnes omnino Deos cœli et Erebi? aut secare exanimes vultus, aut lacerare mærentes mortuorum fibras? Moneo, ne contemnatis caducam ætatem, et hanc caliginem umbrosæ frontis, et potestas nobis est sæviendi. Noscimus enim quicquid pavetis vulgari, ac cognosci, et vexare Hecaten, nisi te, Thymbræe, venerarer, et summum Deum triplicis mundi, quem non licet noscere:

nenis.—511 Unus Behot. *et ægras.* Margo ed. Barth. *sanctorum carpere fibras.*—512 ' In aliis membranis est: *tenues artus*; sed illud longe Poëta dignius.' *Barth.*—513 ' In optimo codice legitur: *io moneo*; quod minime librariorum est.' *Idem.*—515 Buccatius hunc versum citans legit: *in te Thymbræe timerem.*—516 Optimæ Barthii membranæ: *quem scire nefandum est.*—517

NOTÆ

telligi Medea Æetæ filia: utraque enim arte magica et veneficiis celeberrima.

507 *Si non attollere bustis, &c.*] Ea omnia, quæ hoc versu et sequentibus referuntur, sunt effectus Magiæ scelestissimæ. Vide Apuleium Met. II. ' Sed et bustis et rogis reliquiæ quædam et cadaverum præsegmina ad exitiales viventium fortunas petuntur.' Tacitus Ann. II. ' Reperiebantur solo ac parietibus erutæ humanorum corporum reliquiæ,' &c.

512 *Nubemque hanc frontis opacæ*] Id est, cæcitatem.

514 *Scimus enim, &c.*] Dicit se optime callere magicam artem, et posse omnia facere, quæ Magi faciunt, ac etiam posse cogere mortuos, totaque Tartara, ut sibi morem gerant: sed reverentiam quam præstat Apollini, summoque illi Deo triplicis mundi domino, obstare.

515 *Ni te, Thymbræe, vererer*] Thymbræus, Apollo. Dicit Apollinis reverentia se nolle contumeliam facere ejus sorori. Ipsa enim Hecate ' Diana' dicitur.

516 *Triplicis mundi*] Cœlorum scilicet, terræ, et Inferorum. *Quem scire nefastum est: Illum sed taceo*] Id est, cujus nomen proferre non licet θεὸς ὁ πάντων δεσπότης, οὗ τοὔνομα φοβερὸν, οὐδ' ἂν ὀνομάσαιμι ἐγώ. *Deus omnium dominus, cujus nomen formidabile est, neque hunc nominavero.* Idque ingenita omnibus reverentia divini nominis; quod præ ceteris gentibus reli-

Illum sed taceo: prohibet tranquilla senectus.
Jamque ego vos. Avide subicit Phœbeia Manto:
Audiris, genitor, vulgusque exsangue propinquat.
Panditur Elysium Chaos, et telluris opertæ
Dissilit umbra capax, sylvæque, et nigra patescunt
Flumina, liventes Acheron ejectat arenas.
Fumidus atra vadis Phlegethon incendia volvit,
Et Styx discretis interflua Manibus obstat.
Ipsum pallentem solio, circumque ministras

sed illum sileo. Placida senectus vetat. Jamque ego vos? Phœbas Mantho prompte occurrit: Pater auscultaris, atque exanimis plebs accedit. Chaos Elysium reseratur, et densa caligo reconditæ terræ evanescit: nemora et atri fluvii patent: Acheron evomit lividas arenas, et fumosus Phlegethon versat in vadis fluctus nigrarum flammarum, et Styx, quæ interfluit separatos manes, apparet. Video ipsum Plu-

Illud si taceo unus codex Lindenbrogii.—518 In libris nonnullis est *avido;* sed illud præfero.—521 *Dissilit umbo capax* Marklandus ad Sylv. II. 3. 45. et III. 1. 110. quod probat Jortin. in Misc. Obss.—522 *Tartara liventes Acheron* nonnulli codd. cum edd. vett. *Flumina liventes Acheron* Dan. Put. Petav. uterque Behot. optimus Barthianus, Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Gevart. Grasser. Gronov. Amstel. Barth. Veen. et Delph. *liventis* unus Behot. *liventesque Acheron* Marklandus ad Sylv. II. 3. 45.—525 'Inepta lectio: quid enim 'pallor' ad 'solium,' aut 'solium' ad 'pallorem?' In optimo libro nihil opis; et, tamen certum nobis scripsisse Papinium: *pollentem solio.*' Barth.—

NOTÆ

giose observarunt Hebræi, Chaldæi, ac Arabes, qui nomen Dei non tantum mystice scribebant; sed et illud aperte scribere, ac temere quoque pronuntiare sub gravissima pœna prohibebant. Unde Rabbi Joanan filius Berocæ in Pirque Avot dicit: *Col hammekallel chem Chamaim beseter, nifrakin mimmennou begalui ekad chogueg ekad merid bekilloul hachem.* 'Quicumque profanaverit nomen Dei in secreto, iste palam punietur, idem sive quis errore, sive de industria profanaverit nomen:' ac proinde summa cura magnum illud nomen Dei τετραγράμματον, *quatuor literarum*, quod *hammeforach* appellant, tegebant. Quinetiam, sicut ob summam divini numinis reverentiam id humano ore pronuntiando profanari nollent, ita nec legi.

518 *Jamque ego vos*] Supple, cogam, aut in ordinem redigam.

520 *Elysium Chaos*] Chaos ob tenebras quibus Inferi replentur.

521 *Umbra capax*] Id est, quæ replet totos Inferos.

522 *Acheron*] Fluvius Infernus.

523 *Phlegethon*] Fluvius Inferorum. Vide Theb. III. 6.

524 *Et Styx discretis interflua Manibus obstat*] Ad utramque enim Stygis ripam sedes erant manium, inter quas fluit.

525 *Ipsum*] Plutonem.

Funestorum operum Eumenides, Stygiæque severos
Junonis thalamos, et mœsta cubilia cerno.
In speculis Mors atra sedet, dominisque silentes
Annumerat populos: major supereminet ordo.
Arbiter hos dura versat Gortynius urna,
Vera minis poscens, adigitque expromere vitas

tonem pallentem in solio, et circum Furias ministras dirorum operum, et austera cubicula, ac tristes lectos infernæ Junonis. Nigra mors sedet in alto loco, et recenset subditos taciti heri: major turba numerandorum restat. Quæsitor Minos hos movet in rigida urna, extorquens terrore veritatem, et cogit detegere, quæ fe-

526 *Eumenidas* in uno Behot.—528 Servius ad Æneid. XI. citat: *In scopulis Mors sæva sedet;* Nic. Heinsius in Advers. lib. I. cap. 11. p. 113. legit: *In foribus Mors atra sedet.* Optimæ Barthii membranæ: *dominoque silentes,* cum v. l. *nocentes:* Membranæ Collegii Magdalensis Oxonii habent etiam: *dominoque silentes.* Dan. Put. Petav. et unus Behot. *dominique silentes;* et sic etiam scripti codd. Dan. Heinsii ad Claudian. Rufin. I. 124. Laug. Laur. Lipsian. Buslid. alter Behot. Venet. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. Gevart. et Grasser. *dominique silentis.* Dan. Heinsius ad Claudian. l. l. et Nic. Heinsius in Advers. p. 113. correxerunt: *dominisque silentes:* et ita est in edd. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—529 Optimus liber Barthii, unus Behot. unus item Lindenbrogii: *super imminet,* vel *superimminet ordo.*—530 *Cortinius* in quibusdam scriptis. Vide Dan. Heinsium ad Claudian. p. 10.—531 'Stultissima lectio, (*Vera nimis*) quæ omnes tamen libros hactenus collatos manuscriptos editosque insedit, extra quidem

NOTÆ

526 *Stygiæque Junonis*] Proserpinæ. Ut Virgilius: 'Junoni infernæ sacer dictus.'

528 *Dominisque silentes* [*silentis*] *Annumerat populos*] Libri optimi, *silentes.* Sed præterea collegii Magdalensis Oxonii membrana, *dominoque:* Plutoni videlicet. Verum tamen cum in omnibus aliis sit *dominique,* libenter applaudo ingenio Danielis Heinsii scribentis: *dominisque silentes Annumerat populos:* ad Claudianum. *Gronovius.*

529 *Major supereminet ordo*] Meliores codices: *major super imminet ordo.* Non *supereminet.* Quasi diceret hoc quoque illic esse miraculi, ut semper plures numerandi restent, quam numerati sunt. *Idem.*

530 *Arbiter Gortynius*] Minos Jovis et Europæ filius, rex Cretensium, dictus *Gortynius* a Gortyno urbe Cretæ. Hic tam juste regnasse et judicasse fertur vivus, ut mortuus habitus sit judex Inferorum, datique putantur ipsi assessores Æacus et Rhadamanthus, quod et ipsi severe judicaverint. *Versat urna*] Ex more Romano, Græcove. Judex enim movebat urnam, ut cujus litigatoris nomen primum exiret urna, hujus et causa primum expediretur. Vide Servium Æn. VI. ubi exponit illud Virgilii: 'Quæsitor Minos urnam movet.' Nec solum in judiciis, et actionibus, et quæstionibus sortes et urna locum habebant, sed pleraque sortibus decernebant, ut videre est apud Scriptores tam Græcos quam Latinos.

531 *Adigitque expromere vitas*] Theb. VIII. 'Dux Erebi populos poscebat crimina vitæ.'

Usque retro, et tandem pœnarum lucra fateri.
Quid tibi monstra Erebi, Scyllas, et inane furentes
Centauros, solidoque intorta adamante gigantum
Vincula, et angustam centeni Ægæonis umbram?
Immo, ait, o nostræ regimen viresque senectæ,
Ne vulgato mihi: quis enim remeabile saxum,
Fallentesque lacus, Tytionque alimenta volucrum,

cerunt in vita a primis usque annis, et tandem confiteri ea, quibus puniri meruerunt. Quid tibi referam portenta Inferorum, Scyllas, et Centauros vane frementes, et Gigantum catenas nexas duro adamante, ac extenuatum simulacrum centeni Ægæonis? Immo, inquit Tiresias, o dux et robur senectutis nostræ, ne mihi narres. Quis enim ignoret revolubilem lapidem, et fallaces aquas, et Tytion avium pabulum, ac

unicum illum, omnibus longo intervallo meliorem, nostrum, in quo clare scriptum: *Vera minis.*' Barth. Lectionem nostram primus restituit Dan. Heinsius in Amstel. et hinc recepta est in Gronov. Barth. Veen. et Delph. —533 Dan. *inane furentis;* Put. *inane furenti.*—535 Nonnulli codd. *augustam;* alii: *angustam.* Jortinus mallet legere: *ambustam.*—536 Optimus Barthianus: *o nostræ vires regimenque senectæ.*—537 *Ne vulgata mihi* Petrens. *quid*

NOTÆ

532 *Usque retro*] Id est, a primo rationis usu. *Pœnarum lucra*] Id est, scelera, quibus meruerunt et lucrati sunt pœnas.

533 *Scyllas, et inane furentes Centauros*] Horum etiam monstrorum simulacra in Inferis erant. Vide descriptionem Inferorum apud Virgilium Æneid. VI. *Scyllæ* autem finguntur monstra quædam parte superiori mulieres, a pube vero deorsum canibus et lupis succinctæ, sic dictæ a Scylla Phorci filia, quæ furore correpta se in fretum Siculum præcipitem egit, ac in ejusmodi monstrum a Circe conversa est. De Centauris vide Theb. I.

534 *Gigantum*] Gigantes Telluris filii immanis staturæ, ac pedibus anguineis. Hi bellum Diis inferre ausi in Phlegræis campis, alii partim fulmine Jovis percussi, partim sagittis Apollinis et Dianæ perierunt, alii sub Ætna monte, alii sub Mycono et Lipara insulis obruti: nonnulli etiam in Tartara detrusi sunt, ubi æternis et adamantinis catenis vinciuntur.

535 *Et angustam centeni Ægæonis umbram*] Ægæon seu Briareus, 'centenus' a centum brachiis quæ habebat dictus, detrusus fuit in Inferos. *Angustam*] Quia cum umbræ in visum vix cadant, parvæ apparent. Ut de Amphiarao Inferos subeunti dicitur lib. VIII. 'Jam tenuis visu, jam vanescentibus armis.'

536 *O nostræ regimen viresque senectæ*] Seneca initio Theb. 'Cæci parentis regimen, ac fessi unicum Patris levamen.'

537 *Remeabile saxum*] Supple, Sysiphi. Sysiphus enim hac pœna punitur in Inferis, ut ingentem lapidem in verticem cujusdam montis cogatur provolvere: cum ad summum pæne multo cum labore ac molestia subvexerit, ille repente deorsum relabitur.

538 *Fallentesque lacus*] Supple, Tan-

Et caligantem longis Ixiona gyris
Nesciat? ipse etiam, melior cum sanguis, opertas
Inspexi sedes, Hecate ducente, priusquam
Obruit ora Deus, totamque in pectora lucem
Detulit. Argolicas magis huc appelle precando,
Thebanasque animas: alias avertere gressus
Lacte quater sparsas, mœstoque excedere luco,
Nata, jube, tunc quis vultus, habitusque, quis ardor
Sanguinis affusi, gens utra superbior adsit,
Dic agedum, nostramque move per singula noctem.
Jussa facit, carmenque serit, quo dissipet umbras,
Quo regat et sparsas: qualis, si crimina demas,

Ixionem vertigine laborantem ob crebros orbes? Ipse etiam, cum mihi ætas vividior erat, invisi abditas regiones duce Hecate, antequam Deus me excæcaret, et totum lumen in pectus immitteret. Huc potius rogando elicias manes Argivos et Thebanos; filia, impera alios pedem referre, lacte quater perfusos, et emigrare tristi sylva. Tum expone mihi, qualis facies, qualis gestus, quanta sitis respersi cruoris, uter populus audacius accedat, et per unamquamque rem duc cæcitatem nostram. Imperata Mantho exequitur, et carmen dixit, quibus manes disgregat, et quibus cogit dispersos. Talis erat qualis Colchis, si scelera excipias, et Circe, quæ homines in

enim unus Behot.—540 ' In libris nostris clare scriptum, *opacas*; utrumque de Inferorum rebus poëtis usitatum.' *Barth.*—544 *Thebanasque alias animas* in uno Behot.—545 *Lacte quater sparso* in eodem codice.—546 Dan. *quis vultum*; Behott. 1. 2. et optimæ Barthii membranæ: *qui vultus*; ceteri omnes et scripti et impressi: *quis vultus.*—547 *Sanguinis effusi* unus Behot. Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett. *affusi* alter Behot. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *superbior assit* uterque Behot.—548 Petrens. et Exc. Cantab. *mone per singula*; sic alii codd. et edd. vett.—549 Optimus Barthii, *discipet*; unus Behot. Lang. Laur. Buslid. et edd. vett. *dissipet*; Lipsian. alter Behot. Dan. Put. Petav. Lindenbrog. Cruc. Amstel. Gronov. et recentt. *dissipat.*—550 Lipsian. Dan. Put. Petav. Lindenbrog. et Cruc.

NOTÆ

tali, qui eo supplicio damnatus est in Inferis, ut perpetua fame sitique torqueatur, aquis fluvii, quibus mento tenus immersus est, et pomis, quæ capiti ejus imminent, fugientibus, sive bibere sive capere velit. *Tytion*] Vide Theb. I. 710.

539 *Et caligantem longis Ixiona gyris*] Ixion in Inferis alligatus est rotæ, quæ perpetuo convertitur: hinc vertigine laborans dicitur 'caligare.'

541 *Hecate*] Vide supra.

542 *Obruit ora Deus, totamque in pectora lucem Detulit*] Excæcatus enim fuerat Tiresias, et in locum oculorum arte vaticinandi donatus: ita ut lux ab oculis ablata videretur, et in animo ac pectore collocata.

544 *Alias avertere gressus Lacte quater sparso*] Tibullus: 'Jam ciet infernas magico stridore catervas: Jam jubet aspersas lacte referre pedem.'

548 *Nostram noctem*] Cæcitatem.

550 *Qualis si crimina demas*]. Id

Colchis, et Ææo simulatrix littore Circe.
Tunc his sacrificum dictis affata parentem:
Primus sanguineo summittit inertia Cadmus
Ora lacu, juxtaque virum Cythereia proles.
Effluit amborum geminus de vertice serpens.
Terrigenæ comites illos, gens Martia, cingunt.
His ævi mensura dies: manus omnis in armis,
Omnis et in capulo: prohibent, obstantque, ruuntque
Spirantum rabie: nec tristi incumbere sulco
Cura, sed alternum cuperent haurire cruorem.

animalia convertebat in Ææo littore. Tunc alloquitur his verbis sacerdotem patrem. Primus Cadmus inclinat cassum os in cruentam fossam, et prope filia Veneris Cythereæ maritum insequitur. Duplex anguis exoritur de summo utriusque capite. Terrigenæ socii, Martius populus, illos stipant. Una dies eorum vitæ fuit mensura. Omnes tenent clypeos: omnes manum capulo admovent; eodem furore, quo si viverent, aggrediuntur, resistunt, et irrumpunt; nec cupido illis est caput in mœstam scrobem mergendi, sed opturent suum invicem sanguinem exsugere. Pro-

regit. Unus codex Barthii: *Congreget et sparsas;* unde ille: *Quo greget et sparsas.* Alii codd. et edd. *Quo regat.* Dan. Put. Petav. Lindenbrog. et Cruc. *demat;* ceteri omnes, *demas.*—551 *Colchis Elnæo* Put.—552 *Tunc sic sacrificum* optimus Barthianus.—555 *Insequitur geminusque bibit de vertice* edidit Fr. Lindenbrogius ex codd. Dan. Put. et Petav. ut videtur: alii tamen codd. uterque Behot. omnes Barthiani, Lipsian. Lang. Laur. Buslid. Petrens. Exc. Cantab. Taurin. et edd. omnes exhibent ut in textu: solus Barthii optimus: *gemino.*—558 Dan. Put. Petav. alii et edd. vett. *prohibentque obstantque.*—559 Put. *fosso* pro *sulco;* unus Behot. *fossa.*—560 'Optimus librorum, *cupiunt;*

NOTÆ

est, Manto erat eodem habitu vultuque ac Circe seu Medea, cum magicam artem exerceret, quæ scelesta est: Medea autem et Circe erant arte magica famosæ.

551 *Et Ææo simulatrix littore Circe*] De Circe vide supra. Dicitur *simulatrix*, quod præstigiis suis eos, quos casus ad se deferebat, apparere faciebat alia forma quam qua erant: aliis enim porcorum, aliis leonum, aliis aliorum animalium formam dabat. Virgilius: 'Potentibus herbis Induerat Circe in vultus ac terga ferarum.' *Ææo in littore*] Apud Colchos, cui Æetes imperabat: unde expulsa profugit in Italiam, ut jam diximus, et in Circæo monte sedem sibi deligit. Vide Odysseam.

554 *Cythereia proles*] Hermione filia Veneris, et uxor Cadmi.

555 *De vertice serpens*] Quia uterque Cadmus et Hermione in serpentem mutati sunt.

556 *Terrigenæ*] Orti terra e dentibus satis serpentis. *Gens Martia*] Quia erant orti e dentibus serpentis Marti sacræ.

557 *His ævi mensura dies*] Eodem enim die, quo nati, sunt extincti. *Manus omnis in armis, &c.*] Ut innuat furorem, quo se invicem occiderunt.

Proxima natarum manus est, fletique nepotes.
Hic orbam Autonoën, et anhelam cernimus Ino
Respectantem arcus, et ad ubera dulce prementem
Pignus, et oppositis Semelen a ventre lacertis.
Penthea jam fractis genitrix Cadmeia thyrsis,
Jam dimissa Deo, pectusque adaperta cruentum,
Insequitur planctu: fugit ille per avia Lethes,
Et Stygios, superosque lacus, ubi mitior illum
Flet pater, et lacerum componit corpus Echion.

pinguior cohors filiarum est, et nepotes plorati. Hic videmus orbam Autonoën, et anhelam Ino arcum respicientem, et ad mammas constringentem carum filium, ac Semelem objectis brachiis ante uterum. Jam mater, Cadmi filia, ruptis thyrsis, jam a Deo liberata, et nudatum habens sanguinolentum pectus, insequitur lugens Penthea: hic fugit per calles Inferorum, et Stygias et superas paludes, ubi pater Echion lenior plorat illum, et colligit mutilatum ejus cadaver. Agnosco mœstum

---

optime.' *Barth.* ita quoque Behot. 1.—561 In eodem codice Barthii: *domus est.* —562 *Autoneen* unus Behot.—566 *Jamque remissa* Put.—568 *Et Stygio super*

NOTÆ

561 *Flětique nepotes*] Pentheus et Actæon, Learchus ac Palæmon.

562 *Orbam Autonoën*] Autonoë prima filiarum Cadmi et Hermiones. Dicitur 'orba,' ob amissum Actæonem filium a canibus discerptum. *Ino*] Filia Cadmi, et uxor Athamantis Corinthiorum regis.

563 *Respectantem arcus*] Mariti Athamantis, qui furore correptus communem filium Learchum sagittis confixerat. *Ad ubera dulce prementem Pignus*] Mire exprimit maternum affectum. *Dulce Pignus*] Palæmonem alterum filium.

564 *Et oppositis Semelen a ventre lacertis*] Semele mater Bacchi, cujus nota fabula ex ante dictis. *A ventre*] Ante ventrem, et exprimit eleganter maternum affectum. Non immemor enim Semele pignoris, manus ventri opposuit, ne perimeretur, quasi filio, non sibi, fulmen timeret. Sic Iasus ille Arabum celeberrimus Physiognomus certo conjecit puellam gravidam esse, quod, navi in qua erant, gravissima tempestate jactata, ipsa manum ad ventrem tulerit, quasi fœtum defensura. Sic supra 'a postibus,' ante postes.

565 *Genitrix Cadmeia*] Agave, quæ furore a Baccho immisso in frusta discerpsit filium Pentheum in Orgiis Bacchi. Hæ omnes fabulæ ex præmissis notæ sunt. *Fractis thyrsis*] Quos in Orgiis gesserat, ut mos erat Baccharum.

566 *Deo*] Baccho. *Pectusque adaperta cruentum*] Ex more, quo mulieres lacerabant in luctu vestes, pectusque denudabant, ac percutiebant.

568 *Ubi*] Hæc præterita tanquam præsentia narrat Manto.

569 *Lacerum corpus*] Pentheus enim in frusta discerptus fuerat a matre Agave, ac Bacchantibus. *Echion*] Unus e Spartis, pater Penthei.

Tristem nosco Lycum, dextramque in terga reflexum
Æoliden, humero jactantem funus onusto.
Nec dum ille aut habitus, aut versæ crimina formæ
Mutat Aristæo genitus: frons aspera cornu,
Tela manu, rejicitque canes in vulnus hiantes.
Ecce autem magna subit invidiosa caterva
Tantalis, et tumido percenset funera luctu,
Nil dejecta malis: juvat effugisse Deorum

Lycum, et Æoli filium, dextra in dorsum retorta, portantem cæsum filium gravato humero. Et nondum ille Aristæo ortus mutat aut habitus, aut formam, quæ ob scelus versa est: frons scabra est cornu: tenet adhuc in manu jacula, et repellit canes ruentes ore aperto ad eum discerpendum. Ecce autem culpanda Tantali filia venit cum magna turba, et numerat superbo planctu sua damna, nihil summissa calamitatibus: illi dulce est, nihil habere, quo Deorum potestatem timeat, et plus

---

ipse Put. unde Lindenbregius et Barth. conj. *super usque.*—573 Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Lipsian. Buslid. Venett. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *cornu est;* in ceteris codd. et edd.

NOTÆ

570 *Lycum*] Lycus ille, vel est Lycus rex Thebanorum, maritus Antiopes Nictei filiæ, qui occisus fuit ab Amphione et Zetho ejusdem Antiopes, quam expulerat, et Jovis filiis. Vel Lycus ille est, qui occupato Thebano regno, vim inferre voluit Megaræ uxori Herculis, sed subito illius reditu oppressus, ac cum suis omnibus ab Hercule interfectus est. *Dextramque in terga reflexum Æoliden, humero jactantem funus onusto*] Designat Athamantem Æoli filium, qui repræsentabatur ferens supra humerum, et dextra in tergum reflexa cadaver Learchi filii, quem telis confixerat. Theb. III. 'Neque funerea cum laude potitus Infelix Athamas trepido de monte veniret, Semianimem heu læto referens clamore Learchum.'

572 *Aut versa crimina formæ*] Propter crimina, quia in Dianam nudam inciderat.

573 *Aristæo genitus*] Actæon filius Aristæi et Autonoës filiæ Cadmi. *Frons aspera cornu*] Actæon enim in Inferis eandem formam retinuerat, quam habuerat cum discerptus fuit a canibus suis, id est, habens cornua.

574 *Vulnus*] Quidam codices habent *vultus*.

575 *Invidiosa*] Hic quæ invidentiæ morbo laborat; invidebat enim Niobe, de qua hic agitur, et obtrectabat Latonæ, quod hæc divinis honoribus coleretur, ipsa vero neglectui esset, licet numerosiorem sobolem haberet, quam Latona. Verbum 'invidiosus' significat etiam, cui invidetur, et odiosum, et invisum. *Magna caterva*] Supple liberorum.

576 *Tantalis*] Niobe Tantali filia. *Tumido*] Superbiam enim etiam in calamitate retinuit, nec deposuit Niobe.

577 *Juvat effugisse Deorum Numina*] Quia jam mortua nihil gravius timet.

Numina, et insanæ plus jam permittere linguæ.
Talia dum patri canit intemerata sacerdos,
Illius elatis tremefacta assurgere vittis
Canities, tenuique impelli sanguine vultus.
Nec jam firmanti baculo, nec virgine fida
Nititur: erectusque solo, Desiste canendo,
Nata, ait, externæ satis est mihi lucis, inertes
Discedunt nebulæ, et vultum niger exuit aër.
Umbrisne, an supero me missus Apolline complet
Spiritus? en video quæcumque audita. Sed ecce
Mœrent Argolici dejecto lumine manes.
Torvus Abas, Prœtusque nocens, mitisque Phoroneus,
Truncatusque Pelops, et sævo pulvere sordens

jam amenti linguæ indulgere. Dum innupta antistita hæc patri refert, ejus tremefacta canities erigitur elatis vittis, et facies modico rubore suffunditur: nec jam fulcitur scipione, quo prius sustentabatur, nec fideli puella; et elatus e terra, inquit, Filia loqui desine, satis habeo luminis externi. Migrat segnis caligo, et fuscus aër reliquit vultum meum. Spiritus, qui me replet, immissus ne est ab umbris, an a supero Apolline? En cerno quæcumque vulgata sunt. Sed ecce dolent Argivæ umbræ demissis oculis. Trux Abas, sonsque Prætus, ac lenis Phoroneus, mutilatusque Pelops, et Œnomaus crudeli sanguine squalidus, rigant vultus copiosis lacrymis.

recentt. non habetur τὸ *est*.—581 Unus Behot. *tenuisque impelli;* alter Behot. *tenui impelli;* Venett. Rom. et unus codex Bernartii: *impleti sanguine*.—582 'Libri nihil mutant, et tamen suspectum hæc quædam tinniunt. Dicit procubuisse. Forte scripsit Papinius: *Nec jam firmat iter baculo*.' Barth.—584 Optimus Barthii codex: *æternæ satis est*.—585 *Descendunt nebulæ* Put. et unus Behot.—586 Put. *supero dimissus*.—591 Lang. Laur. Buslid. Lipsian.

NOTÆ

578 *Permittere*] Licentius loqui extinctis liberis, quos non potest amplius amittere. Vide Theb. III. 180. usque ad 203. ubi hæc fusius explicantur.

579 *Patri*] Tiresiæ.

580 *Illius*] Tiresiæ. *Vittis*] Quia sacerdos erat.

581 *Tenuiquè impelli sanguine vultus*] Id est, levi rubore tingi, suffundi. Guyetus legit *impleri*, et explicat, commoveri afflatu divino.

584 *Externæ*] Id est, humanæ. *Inertes nebulæ*] Cæcitas.

585 *Niger aër*] Cæcitas.

587 *Audita*] De Inferis nempe.

588 *Dejecto lumine*] Quod signum est tristitiæ, et pudoris.

589 *Torvus Abas*] Abas rex Argivorum. *Torvus*] Quia ferox et bellicosus. *Prœtusque nocens*] Prœtus Abantis filius rex Argorum. *Nocens*] Quia innocentem Bellerophontem occidere voluit. *Mitisque Phoroneus*] Phoroneus rex Argorum. Vide Theb. I. 257. *Mitis*] Quia dispersos antea vagosque homines in unius civitatis jus compulit, ac ad mitiores mores traduxit.

590 *Truncatusque Pelops*] Cum Tan-

Œnomaus, largis humectant imbribus ora.
Auguror hinc Thebis belli meliora: quid autem
Hi grege condenso (quantum arma et vulnera monstrant,
Pugnaces animæ) nobis in sanguine multo
Oraque, pectoraque, et falso clamore levatas
Intendunt sine pace manus? rex, fallor, an hi sunt
Quinquaginta illi? cernis Chthoniumque Chrominque,
Phægeaque, et nostra præsignem Mæona lauro.
Ne sævite, duces: nihil hic mortalibus ausum
Credite consiliis: hos ferrea neverat annos

Hinc conjicio Thebis fore felicem belli eventum. Quid autem hi turba conferta (quantum arma et plagæ testantur, sunt bellatrices animæ) nobis advertunt minaciter vultus, et cruenta pectora, et sublatas manus cum inani voce? Rex, fallor, utrum hi sunt illi quinquaginta? Vides Chthonium, et Chromin, ac Phægea, atque Mæonem conspicuum nostra lauro. Ne succenseatis, duces. Nihil hic attentatum est humanis consiliis (fidem adhibete). Dura Atropos hos annos neverat. Evasis-

et edd. vett. *largisque humectant*; alii codd. τὸ *que* non agnoscunt.—592 *Auguror hinc Thebis bellum* legit Cledonius Grammaticus. *majora* pro *meliora* unus Behot.—593 *Hic grege* nonnulli codd. et sic ex manuscriptis suis correxit Bernartius: Aldd. vero et Colin. Gryph. Basil. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *Hi grege*. Vide Not. Var.—595 ‘In optimo codice non *levatas*, sed *levantes* diserte exaratum est.’ *Barth.*—597 Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett. *cernas*; uterque Behott. *cernis*. Pro *Chthoniumque*, quod restituit Gronovius, codd. nonnulli et edd. vett. exhibent *Chroniumque*; alii *Cloniumque*, vel *Thoniumque*.—598 Venett. cum nonnullis scriptis: *et nostra præsagum*; quod probat Bernartius.—600 Unus Behot. *noverat*

NOTÆ

talus Pelopem filium Diis epulandum apposuit, Ceres imprudens humerum ejus sinistrum comedit. Errore igitur cognito Dii Tantalum in Tartarum detruserunt; Pelopem vero in vitam restituerunt, et pro humero carneo eburneum substituerunt. Unde *truncatus Pelops*. Virgilius Georg. III. ‘Humeroque Pelops insignis eburno.’ *Sævo pulvere sordens Œnomaus*] Vide supra pluribus in locis. *Sævo pulvere sordens*] Quia currendo in stadio pulverem excitabat, quo conspergebatur. *Sævo*] Quod victos curuli certamine occidebat.

595 *Falso clamore*] Æneid. VI. ‘Inceptus clamor frustratur hiantes.’

596 *Intendunt*] Δεικτικῶς.

597 *Quinquaginta illi*] Scilicet, quos occidit Tydeus. *Chthoniumque, &c.*] Vide sub finem lib. II.

598 *Mæona*] Est ille, cui Tydeus pepercerat, quique se coram rege interfecerat. *Lauro*] Mæon enim erat vates. Vide Theb. II. 691.

599 *Nihil hic mortalibus ausum Credite consiliis*] Virgilius Æneid. II. ‘Non hæc humanis opibus, nec arte magistra Proveniunt.’ Unde mitigari debebant: Exitium enim eorum fato

Atropos: ex̑istis casus: bella horrida nobis,
Atque iterum Tydeus. Dixit, vittaque ligatis
Frondibus instantes abigit, monstratque cruorem.
Stabat inops comitum Cocyti in littore mœsto
Laius, immiti quem jam Deus ales Averno
Reddiderat, dirumque tuens obliqua nepotem,
(Noscit enim vultu) non ille aut sanguinis haustus,
Cetera ceu plebes, aliumve accedit ad imbrem,
Immortale odium spirans: sed prolicit ultro
Aonius vates: Tyriæ dux inclyte Thebes,
Cujus ab interitu non ulla Amphionis arces
Vidit amica dies: o jam satis ulte cruentum

tis casus. Bella aspera restant nobis, et iterum Tydeus. Dixit, et illos urgentes repulit ramis tænia connexis, et ostendit sanguinem. Laius autem erat incomitatus, in tristi ripa Cocyti, quem Deus alatus jam inclementi Averno restituerat, et torvo vultu aspiciens perversum nepotem (noscit enim ejus faciem) non ille appropinquat ad sorbendum cruorem, aut alium liquorem, ut reliquum vulgus, infinito odio flagrans. Sed augur Thebanus illum ultro compellat: O clarissime rex Thebes Tyriæ, a cujus obitu nulla lux propitia respexit aulam Amphionis: o qui jam satis

annos.—602 *Atque iterum Deus hæc dixit* Put. *dicit*, non *dixit*, in optimo Barthii et utroque Behot. *vittasque* Put.—603 Idem codex pro *abigit* habet *abicit*.—607 Unus Behot. Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Lipsian. Buslid. et edd. vett. *vultum;* alter Behot. Petrens. Exc. Cantab. Taurin. alii, cum edd. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *vultu*.—609 Dan. Put. et Petav. *proligit;* uterque Behot. Lang. Laur. Lipsian. Buslid. et edd. ante Gronovium, *prosilit;* omnes vero Gronoviani codd. *prolicit*, quod primus ille restituit.—612 Optimus Barthianus: *olim satis ulte*, quod ille probat, et veram

NOTÆ

ascribendum, non virtuti Tydei.

601 *Atropos*] Una e Parcis. *Existis*] Evasistis. Quo sensu et Virgilius *Æn.* v. dixit: 'Atque oculis vigilantibus exit.' *Bella horrida nobis*] Supple, supersunt, vel imminent.

602 *Atque iterum Tydeus*] Supplendum, remanet.

604 *Cocyti*] Cocytus fluvius Inferorum.

605 *Deus ales*] Mercurius ob plantaria.

606 *Obliqua*] Hellenismus, pro oblique. *Nepotem*] Eteoclem.

607 *Ille*] Laius. Vide init. Theb. II.

608 *Aliumve ad imbrem*] Non tantum enim sanguis infusus, sed vinum, mel, lac etiam infusa. Vide supra.

610 *Aonius vates*] Tiresias vates Thebanus. *Tyriæ Thebes*] Servius ad *Æneid.* VIII. 'Urbe Mycene,' Græce dixit: unde singularem numerum posuit. Mycene autem, sicut Thebe Juvenalis: 'Atque vetus Thebe centum jacet obruta portis.' *Tyriæ*] Quia Thebani a Tyriis oriundi, ut jam diximus.

611 *Amphionis arces*] Thebas, quia Amphion Thebas mœnibus cinxit, arcibusque munivit.

Exitium, et multum placata minoribus umbra,
Quos, miserande, fugis? jacet ille in funere longo
Quem premis, et junctæ sentit confinia mortis,
Obsitus exhaustos pedore et sanguine vultus,
Ejectusque die: sors leto durior omni,
Crede mihi: quænam immeritum vitare nepotem
Causa tibi? confer vultum, et satiare litanti
Sanguine, venturasque vices, et funera belli
Pande vel infensus, vel res miserate tuorum.
Tunc ego te optata vetitam transmittere Lethen
Puppe dabo, placidumque pia tellure reponam,

vindicasti cædem tuam, et cujus manes multo minoribus calamitatibus mitigari debuissent, quos fugis, deplorande? ille, quem insequeris, jacet in longo supplicio, et sentit fines proximi leti, habens macram faciem oblitam illuvie et cruore, et lumine orbatus. Status in quo est, fidem mihi adhibe, gravior est qualibet morte. Quænam tibi causa est fugiendi innoxium nepotem? faciem adverte, et saturare cruore sacrificato, et vel iratus, vel miseratus sortem tuorum, narra futuros casus, et clades belli. Tunc ego efficiam, ut trajicias desiderata nave interdictam tibi Lethen, et

Papinii manum putat.—613 *Exilium* Put.—614 *Quo miserande* Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. uterque Behot. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *Quos miserande* optimæ Barthii membranæ, Petrens. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—615 *Quem fremis* Put. et sic ex codd. legit Heins. ad Ovid. Met. I. 199. *Quem premis* Petrens. Exc. Cantab. alii. *et junctæ sensit* uterque Behot. Lang. Laur. Buslid. et edd. vett. *et junctæ sentit* Lipsian. Dan. Put. Petav. Petrens. optimæ Barthii membranæ, Lindenbrog. Cruc. Gevart. Grasser. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—616 Dan. Put. et Petav. *exhaustus;* alii *exhaustos*, vel *exhausto*.—618 *Crede mihi, quæ jam* optimus Barthianus.—619 Nonnulli codd. Barthiani, et Lipsian. Bernartii *et satiare litato*.—622 Vocula *te* exulat ab optimo Barthii codice. Unus Lindenbrogii habet:

NOTÆ

613 *Exitium*] Supple, tuum, per pœnas quas a se ipso exegit infelix Œdipus. *Et multum placata minoribus umbra*] Quidam interpretantur *minoribus*, posteris. Ego existimo supplendum, pœnis, seu calamitatibus, quas patitur Œdipus.

614 *Ille*] Œdipus.

615 *Premis*] Cæsar de Bello Gallico lib. III. 'Si nemo premeret.' *Junctæ*] Per cæcitatem scilicet, quam Theb. XI. Noster vocat, 'Mortem imperfectam.'

617 *Ejectusque die*] Per cæcitatem. *Sors leto durior omni*] Misero enim quanto longior vita, tanto plus supplicii est.

619 *Litanti*] Pro, litato.

621 *Pande vel infensus vel res miserate tuorum*] Si iratus est, narra quod doleant, si placatus es, narra quod caveant posteri.

622 *Te optata, &c.*] Nondum enim Laius Lethen trajecerat ob rationem allatam Theb. I. 298.

Et Stygiis mandabo Deis. Mulcetur honoris
Muneribus, tingitque genas, dehinc talia reddit:
Cur tibi versanti manes, æquæve sacerdos,
Lectus ego augurio? tantisque potissimus umbris
Qui ventura loquar? satis est meminisse priorum.
Nostrane præclari (pudeat) consulta nepotes
Poscitis? illum illum sacris adhibere nefastis,
Qui læto fodit ense patrem, qui semet in ortus
Vertit, et indignæ regerit sua pignora matri.
Et nunc ille Deos, furiarumque atra fatigat

te condam quietum in religiosa terra, et commendabo Numinibus inferis. Laius placatur præmiis sepulcri, et os immersit in scrobem, et deinde hæc respondit. Coætanee antistes, cur ego assumtus sum a te considerante umbras, ut per me divinares? et sum tibi visus aptior e tot manibus, qui futura dicam? satis est priorum recordari. Nostrane egregii nepotes (pudeat) responsa requiritis? Illum, illum admovete horrendis sacris, qui alacri gladio patrem transfixit, et qui rediit in locum ortus sui, et ex innoxia matre suos filios genuit. Et hic nunc Deos lassat, et

et optata.—625 'In optimo libro *tinguitque* scriptum est; et *fatur*, non *reddit:* quod Maroniana imitatione placeat magis; sæpius enim ille sic.' *Barth.* —626 'Non solicitarem hanc scripturam, si citra optimum codicem esset, qui et hoc loco veritatem nobis conservavit, referendo: *sat sit meminisse priorum.*' Idem.—631 *Qui leto' dedit* Dan. Put. Petav. unus Behot. Lang. Lanr. Buslid. Lipsian. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Lindenbrog. Cruc. Grasser. *Qui leto fodit* alter Behot. unus Lindenbrog. *Qui læto fodit* optimus Barthianus; et sic edd. Amstel. Gronov. Barth. Veen.

NOTÆ

624 *Honoris*] Sepulturæ.

627 *Tantis*] Pro tot. *Potissimus*] Supplendum, 'lectus' ἀπὸ τοῦ κοινοῦ, vel 'visus.'

628 *Satis est meminisse priorum. Nostrane, &c.*] Id est, quid me futura dicere cogitis, cum priora et præsentia, id est, cædes mea et incestæ Œdipi nuptiæ vos satis instruere debuerunt, seu ex iis facile conjectura augurari potuistis, nihil boni in hoc bello sperandum vobis ac expectandum esse.

630 *Illum illum*] Œdipum designat. *Sacris adhibere nefastis*] Œdipus parricida, et qui incesto flagitio propriam matrem polluit, potior erit vates quam ego: ergo illum sacris hisce adhibete. *Sacris nefastis*] Necromantiam vocat 'scelesta sacra.'

631 *Semet in ortus Vertit, &c.*] Invidiose in Œdipum, quia matrem uxorem duxerat. Theb. I. 'Et immeritæ gremium incestare parentis Appetiit, proprios monstro revolutus in ortus.'

632 *Sua pignora*] Id est, qui genuit filios ex propria matre. Seneca Œdipo, act. III. sc. 1. 'Egit qui in ortus semet, et matri impios Fœtus regessit.'

633 *Et nunc ille Deos, &c.*] Hoc vidimus lib. I.

Concilia, et nostros rogat hæc in prælia manes.
Quod si adeo placui deflenda in tempora vates,
Dicam equidem, quo me Lachesis, quo torva Megæra
Usque sinunt: bellum innumero venit undique bellum
Agmine, Lernæosque trahit fatalis alumnos
Gradivus stimulis: hos terræ monstra, Deumque
Tela manent, pulchrique obitus, et ab igne supremo
Sontes lege moræ: certa est victoria Thebis,
Ne trepida, nec regna ferox germanus habebit.
Sed furiæ, geminumque nefas, miserosque per enses
(Hei mihi) crudelis vincet pater. Hæc ubi fatus,
Labitur, et flexa dubios ambage reliquit.

nigros cœtus furiarum, et precatur umbras nostras in hæc certamina. Quod si tantopere cupias, me vaticinari deploranda tempora, referam equidem, quousque Lachesis et horrenda Megæra me permittunt dicere. Bellum, bellum undique venit innumeris copiis, et Mars fatalis trahit exstimulando Lernæ incolas. Hos terræ portenta, et jacula Deorum, ac gloriosæ mortes expectant, et ultimi rogi differentur nocentibus edictis. Victoria est Thebis indubitata, ne treme, nec dirus frater regnum obtinebit. Sed furiæ, et duplex scelus, et per infelices gladios (heu me) sævus pater votorum compos erit. Hæc ubi locutus est, disparuit, et reliquit in-

et Delph.—634 'In optimo libro est: *regat hæc;* sed error est. Potius puto *reget hæc*, si liceat nempe.' *Barth.*—637 *Usque sinit* in eodem codice.—641 'Non valde absentio Joanni Bernartio, qui suspecta hæc habet, licet libri multi non variant. Sane nec nostrorum quisquam a vulgata scriptura abit.' *Barth.*—644 Unus Behot. *vincit pater.*—645 Optimæ Barthii membranæ:

NOTÆ

636 *Lachesis*] Una ex Parcis. *Megæra*] Una ex Furiis.

638 *Lernæos*] Argivos.

639 *Hos terræ monstra, Deumque Tela manent*] Obscure innuit, quo modo Amphiaraus et Capaneus morituri erant: hunc enim Jupiter fulmine percussit; illum vero terra dehiscens absorbuit.

640 *Pulchrique obitus*] Alii enim duces Argivorum gloriosa morte, multisque rebus præclare gestis perierunt, ut Tydeus, Hippomedon, et Parthenopæus. *Et ab igne supremo Sontes lege moræ*] Sepultura mortuorum apud veteres summe commendabatur, ideoque piaculum erat illam differre: quod fecit Creon, qui sub gravi pœna edictis suis vetuit, ne duces Argivi, qui in hoc bello ceciderant, sepultura afficerentur: ideo 'sontes' vocat 'moras.' *Igne supremo*] Rogo.

643 *Sed furiæ, geminumque nefas*] Glossa interlinearis codicis Puteani habet, *vos agent. Miserosque per enses (Hei mihi) crudelis vincet pater*] Innuit Œdipodem imprecationibus ac diris suis tandem impetraturum a Diis, quod tantopere efflagitaverat, nimirum ut filii singulari certamine et cum scelere perirent.

Interea gelidam Nemeen, et conscia laudis
Herculeæ dumeta, vaga legione tenebant
Inachidæ: jam Sidonias avertere prædas,
Sternere, ferre domos ardent, instantque. Quis iras
Flexerit, unde moræ, medius quis euntibus error,
Phœbe, doce: nos rara manent exordia famæ.
Marcidus edomito bellum referebat ab Hæmo
Liber; ibi armiferos geminæ jam sidere brumæ
Orgia ferre Getas, canumque virescere dorso
Othryn, et Icaria Rhodopen assueverat umbra,
Et jam pampineos materna ad mœnia currus

certos ambiguo responso. Interea Argivi dispersis copiis occupabant frigidam Nemeen, et vepres testes famæ Herculis. Flagrant agere prædas ex Sidoniis, evertere ac populari ædes, et urgent. Quis represserit furorem eorum, unde cunctatio, quis error euntibus intervenit, expone Phœbe: non pauca restant famæ monumenta. Liber ebrius arma reportabat a subacto Hæmo; ibi assuefecerat bellicosos Getas Orgia agere per duas hyemes, et nivosum Othryn et Rhodopen supra dorsum virescere Icaria vite. Et jam convertit currus ornatos racemis maternos muros ver-

et fluxa. Behott. 1. 2. *relinquit.*—646 'In uno codice glossa interlinearis est: 'valde gelidam:' unde suspiceris primitus scriptum: *egelidam.*' Barth.—647 In optimo Barthii codice: *vaga statione legebant*; quod ille non improbat. —648 In eodem codice: *advertere prædas.*—649 'Vetus Scholiastes: 'Et audent et perficiunt omnia hostilia.' Puto legisse: *audentque.* Sed nihil mutandum.' *Barth.*—651 Unus Behot. *horror* pro *error.*—651 Optimus liber Barthii et unus Lindenbrogii: *rara movent.*—652 *Marcidus Edono b. r. ab Æmo* legit Marklandus ad Sylv. IV. 1. 45.—653 Put. *gelidæ* pro *geminæ.*—654 Op-

NOTÆ

646 *Nemeen et conscia laudis Herculeæ dumeta*] In Nemea enim sylva Hercules leonem Nemæum occidit.

648 *Inachidæ*] Argivi. *Sidonias*] Thebanas.

651 *Nos* [*non*] Quidam codices: *nos.*

652 *Marcidus*] Bacchus pæne languens et enervis. Ita Ovid. Met. III. 'Ille mero somnoque gravis titubare videtur, Vixque sequi.' *Hæmo*] Hæmus mons Thraciæ.

653 *Geminæ brumæ*] Brumas pro annis posuit, eleganter sane, quia apud Getas 'semper hyems, semper spirantes frigore venti.' Virgil. Georg. III.

654 *Orgia*] Sacra Bacchi. *Getas*] Getæ, gens Thracia bellicosa, et ad mortem paratissima, ut tradit Mela lib. II. cap. 2.

655 *Othryn*] Othrys notissimus mons Thessaliæ, Lapitharum sedes. Sed hic videtur esse mons Thraciæ, quia cum Hæmo et Rhodope montibus Thraciæ conjungitur. 'Canus' dicitur, ob nives quibus tegitur. *Icaria umbra*] Vite, quam 'Icariam umbram' vocat ab Icaro Bacchi comite. *Rhodopen*] Rhodope mons Thraciæ. *Assueverat*] Supple, virescere.

656 *Pampineos*] Pampinis cinctos. *Materna ad mœnia*] Thebas. Semele enim, mater Bacchi, Thebana erat.

Promovet: effrænæ dextra lævaque sequuntur
Lynces, et uda mero lambunt retinacula tigres.
Post exultantes spolia armentalia portant
Seminecesque lupos, scissasque Mimallones ursas.
Nec comitatus iners: sunt illic Ira, Furorque,
Et Metus, et Virtus, et nunquam sobrius Ardor,
Succiduique gradus, et castra simillima regi.
Isque ubi pulverea Nemeen effervere nube
Conspicit, et solem radiis ignescere ferri,

sus. Indomitæ lynces ad dextram et sinistram comitantur, et tigres lingunt lora vino madida. Post gestientes Mimallones ferunt prædam captam ex armentis, et semimortuos lupos, et discerptas ursas. Nec segnis cohors; illic sunt Iracundia, et Furor, Timor, et Fortitudo, atque Ardor nunquam abstemius, et titubantes gressus, atque exercitus duci suo simillimus. Ille, cum cernit Nemeen repleri pulverea caligine, et solem accendi armorum fulgore, et Thebas nondum paratas ad bellica

timæ Barthii membranæ: *canum vitescere dorso.*—659 Unus Behot. *spolia armentaria.*—662 In eodem codice: *sed nunquam.*—664 *Is ubi* error est typothetæ in ed. Gronov. hinc receptus in Barth. et Delph. quamvis correxerit Gronovius in Erratis. *Nemeen effervescere* Put. unde Lindenbrogius conj.

NOTÆ

658 *Lynces*] Poëtæ passim Tigres et Lynces jungunt Bacchi currui. Quidam Pantheras etiam jungunt, quia hoc animal vino mitigatur. Lynx autem animal ex Cervariorum genere, vario colore, tergore maculoso, et acutissimo visu præditum. Sunt Lynces in tutela Bacchi; hinc Virgilius Georg. III. 'Variæ Lynces Bacchi.' 'Harum urinas,' ait Solinus, 'coire in duritiem pretiosi calculi fatentur, qui naturas lapidum exquisitius persecuti sunt. Istud etiam ipsas Lynces persentiscere hoc documento probatur, quod egestum liquorem illico arenarum cumulis, quantum valent contegunt, invidia scilicet, ne talis egeries transeat in nostrum usum, ut Theophrastus perhibet. Lapidi isti succini color est, pariter spiritu attrahit propinquantia, dolores renum sedat, medetur regio morbo, λυγκούριον Græce dicitur.' Vide et Plinium lib. VIII. cap. 38. *Tigres*] Junctæ enim tigres currum Bacchi trahere dicebantur, ut supra diximus.

659 *Spolia armentalia*] 'Spolia armentalia' vocat Poëta laceras partes majorum animalium, quæ furore percitæ Bacchæ occiderant, easque partes ferebant, ut illustria monumenta suæ fortitudinis.

660 *Mimallones*] Bacchæ, Macedonica lingua, 'Mimallones' vocabantur.

661 *Ira Furorque, &c.*] Pessimæ matris Ebrietatis pessimam sobolem indicat.

662 *Virtus*] Hic 'virtus' non pro vera virtute sumitur, sed pro umbra virtutis: licet enim ebrii pericula adeant intrepide, cum tamen hoc ratione privati faciant, non possunt dici vere 'fortes.'

663 *Regi*] Supple, suo, id est, Baccho.

665 *Ferri*] Id est, armorum ferreorum.

Necdum compositas belli in certamina Thebas;
Concussus visis, quanquam ore et pectore marcet,
Æraque, tympanaque, et biforem reticere tumultum
Imperat, attonitas qui circum plurimus aures.
Atque ita: Me manus ista, meamque exscindere gentem
Apparat: et longe recalet furor: hoc mihi sævum
Argos et indomitæ bellum ciet ira novercæ.
Usque adeone parum cineri data mater iniquo?
Natalesque rogi? quæque ipse micantia sensi
Fulgura? reliquias etiam, fusæque sepulcrum
Pellicis, et residem ferro petit improba Theben.

certamina; commotus hoc spectaculo, quanquam ore et pectore langueat, jubet silere cymbala, et tympana, et strepitum dissonarum tibiarum, qui multum obtundebat stupefactas aures, atque ita loquitur. Iste exercitus meditatur delere me, et meum populum, et rabies ex longo recrudescit: crudele Argos, et simultas implacabilis novercæ movet mihi hoc bellum. Anne parum est, quod parens mea fuit coacta in malignos cineres? quodque natus sum inter ignes, et fulgura fulgentia, quæ ipse sensi. Iniqua armis aggreditur etiam reliquias, et tumulum crematæ concubinæ,

---

Nemeam effervescere.—670 In eodem codice: *globus iste meamque.*—671 Gronovius ex quibusdam codd. malit: *ex longo recalet.*—675 Jortin. conj. *reliquias etiam ambustæque sepulcrum.*—677 Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. unus Behot. nonnulli Barthiani, Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Grasser. Lindenbrog. Cruc. et Amstel. *resides f. p. i. Thebas;* alter Behot. unus Lindenbrogii, et optimæ Barthii membranæ: *residem f. p. i. Theben;* ita quoque ex suis codd. restituit Gronovius, eumque secuti sunt Barth. Veen. et Delph. *Thebem* in

NOTÆ

668 *Æraque, tympanaque*] Hæc Baccharum instrumenta in sacris Cybeles usitata etiam erant, ut apud Virg. Æn. IX. Per *æra* expone cymbala vel tintinnabula. Usus autem tympani in plerisque sacris, ut docet Aristophanes in Lysistrata. *Biforem tumultum*] Dissimilem, dissonum: tibiæ enim non pari modulatione compositæ. Usus etiam tibiarum in sacris Bacchi.

671 *Et longe recalet furor*] Junonis scilicet novercæ in mihi semper infestæ. Gronovius in nonnullis codicibus reperiit: *ex longo.* Quod fortasse non improbandum. Vetus illa simultas atque odium novercæ erga me recrudescit. *Sævum Argos*] Argos in singulari neutrius est generis. Ut etiam Horatius: 'Aptum dicet equis Argos.'

672 *Indomitæ novercæ*] Id est, Junonis, quæ nothis Jovis semper implacabilis erat.

673 *Usque adeone parum cineri data mater iniquo*] Tangit fabulam Semeles, quæ fulmine percussa est.

674 *Natalesque rogi*] In mediis enim flammis, quibus ardebat Semele, Bacchus extractus est utero materno: unde *natales rogi.*

676 *Pellicis*] Semeles.

Nectam fraude moras: illum, illum tendîte campum,
Tendite, io, comites. Hyrcanæ ad signa jugales
Intumuere jubas, dicto prius astitit arvis.
Tempus erat, medii cum solem in culmina mundi
Tollit anhela dies, ubi tardus hiantibus arvis
Stat vapor, atque omnes admittunt æthera luci.
Undarum vocat ille Deas, mediusque silentum
Incipit: Agrestes fluviorum numina Nymphæ,
Et nostri pars magna gregis, perferte laborem,
Quem damus. Argolicos paulum mihi fontibus amnes,
Stagnaque, et errantes obducite pulvere rivos.
Præcipuus Nemees, qua nostra in mœnia bellis

et pacificas Thebas. Dilationem astu afferam. Ite in illum agrum, ite, io socii. Hyrcanæ tigrides ad hoc signum inflarunt jubas, dicto citius infertur in campum. Erat tempus, cum dies æstuosa subvehit solem ad fastigium medii cœli, ubi piger vapor insidet terræ dehiscenti, et omnes sylvæ recipiunt radios solis. Ille appellat numina aquarum, et sic orditur in medio tacentium: Nymphæ rusticæ, Deæ fluminum, et pars dignior nostræ turbæ, sustinete laborem, quem vobis imponimus. Obstruite mihi paulum pulvere fluvios Argivos in suo ortu, et paludes, et vagos rivos. Præcipue aqua Nemees, qua nunc eunt hostes ad nostros muros, ex alveo

quibusdam.—681 In optimo Barthii codice et duobus aliis: *hiantibus artus*; Barthius conj. *hiantibus auris*.—682 In libris Barthianis: *admittunt sidera*.—686 Optimus Barthii codex, conspirante altero uno: *Arolicosque parum*.—687 In iisdem codd. Barth. *et arentes*.—688 *Præcipue* omnes Barthiani, Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. unus Behot. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. Gevart. Grasser. et Amstel. *Præcipuum* Put. *Præcipuus* Dan. alter Behot. et omnes Gronovii codd. quod

NOTÆ

677 *Nectam fraude moras*] Veteres credebant Deos ipsos impedire non posse, quæ fatis decreta erant, sed tantum iis quasdam solum moras afferre posse. *Illum, illum*] Supple, 'in,' in illum.

678 *Hyrcanæ jugales*] Tigres, quia abundant in Hyrcania, quæ provincia Persidis ad mare Caspium; unde et *Hyrcanum* etiam dictum fuit.

680 *Tempus erat, medii, &c.*] Descriptio meridiei, sole existente in circulo meridiano.

681 *Anhela*] Quia reddit animalia anhela, calore scilicet. *Tardus*] Quia tardos seu pigros homines hoc tempore efficit ob calorem.

682 *Æthera*] Solis radios.

683 *Undarum Deas*] Nymphas.

685 *Et nostri pars magna gregis*] Apposite Nymphæ dantur comites Baccho, quia cum Bacchus vinum significet, Nymphæ, per quas aqua designatur, convenienter Bacchum sequuntur.

688 *Præcipuus Nemees*] *Præcipuus* passim reperiit Gronovius. Nihil frequentius Poëtis, quam adjectivo uti pro adverbio. Ante legebatur *Præcipue*.

Nunc iter, ex alto fugiat liquor: adjuvat ipse
Phœbus ad hoc summo (cesset ni vestra voluntas)
Limite: vim cœptis indulgent astra, meæque
Æstifer Erigones spumat canis: ite volentes,
Ite in operta soli: post vos ego gurgite pleno
Eliciam, et quæ dona meis amplissima sacris
Vester habebit honos: nocturnaque furta licentum
Cornipedum, et cupidas Faunorum arcebo rapinas.
Dixerat: ast illis tenuior percurrere visus

recedat. Præterea favet ipse Sol in medio culmine, (nisi vobis voluntas desit,) astra nostros conatus adjuvant, et ardens canis Erigones meæ rabie corripitur. Ite libenti animo, recondite vos in terræ viscera; ego vos postea revocabo pleno alveo, et mecum colent vos mortales, et in partem venietis munerum, quæ plurima sunt in meis sacris: repellam nocturna furta lascivorum Satyrorum, et rapinas petulantium Faunorum. Dixit, et levis squalor visus est vultum illarum perfundere, et virides

ille restituit, eumque secuti sunt Barth. Veen. et Delph. *Nemees* unus Behot. optimus Barthianus, aliique nonnulli. Pro *bellis* idem codex optimus habet *bello*.—690 *Phœbus ad hæc* Dan. Put. Petav. Lindenbrog. et Cruc. *ad hæc* Buslid. Laur. Lang. unus Behot. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. et Grasser. *ad hoc* alter Behot. omnes Barthiani, Lipsian. Petrens. Exc. Cantab. Taurin. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *ni cessat* uterque Behot.—694 *Eliciam quæ dona* unus Behot.—697 Dan. unus Behot. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Lindenbrog. Cruc. Grasser. et Amstel. *ast illi;* omnes Gronoviani, optimus Barthianus, alter Behot. Gronov. Barth. Veen. et

NOTÆ

Nemees] Fluvii vel fontis. *Nostra in mœnia*] Thebas, quia Bacchus Thebanus.

689 *Ex alto*] Ex superficie terræ. *Guyetus.*

690 *Ad hoc*] Pro, præterea. Terentius Adelphis: 'Satis adhoc tua nos frustrata est fides.' Tacitus Histor. I. 'Multi adhoc numeri.' Et Sallustius passim. Alii codices *adhæc*, vel *adhuc*.

691 *Meæque Æstifer Erigones spumat canis*] Intelligit caniculam, quam fingunt Poëtæ fuisse Erigones, ac contabuisse dolore, quod Icarum herum a pastoribus occisum, Erigonemque ejus filiam vitam laqueo finisse vidisset: ob quam pietatem Jupiter eam una cum Erigone et Icaro in cœlum transtulit. Ab hac stella 'dies caniculares' dicti sunt, et ipsa cum sole conjuncta calorem duplicat. *Meæ*] Quia Erigone filia erat Icari comitis Bacchi. *Spumat*] Rabie scilicet per æstum correptus.

696 *Licentum Cornipedum*] Panes, Sylvani, Fauni, Satyri, Dii agrestes pedes caprearum habere dicebantur: salaces multum, et lascivi crediti.

697 *Ast illis tenuior* [*tenuis*] Bini omnium optimi, *tenuior*. Qui possim spernere? memor illius Theb. v. 597. 'Tenuia ossa patent,' ubi etiam mutarant. Theb. VI. 'Obnubit tenuia ora comis.' Theb. X. 'Instantem

Ora situs, viridisque comis exhorruit humor.
Protinus Inachios haurit sitis ignea campos.
Diffugere undæ: squalent fontesque, lacusque,
Et cava ferventi durescunt flumina limo.
Ægra solo macies, tenerique in origine culmi
Inclinata seges: deceptum margine ripæ
Stat pecus, atque amnes quærunt armenta natatos.
Sic ubi se magnis refluus suppressit in antris

pampini supra crines contremuerunt. Extemplo sitis ardens consumit agros Argivos. Aquæ recesserunt: fontes et paludes arescunt, et profundi fluvii siccantur, flagrante cæno. Mœsta terræ ariditas, et stipula invalidi tritici a stirpe deprimitur. Delusi greges stant in ora littorum, et armenta scrutantur fluvios, quos nando trajecerant. Sic cum reciprocus Nilus se recondit in ingentibus cavernis, et in gurgite

Delph. *ast illis; ast illic* Put. *tenuior* bini optimi Gronoviani; suos etiam *tenuior* repræsentasse, notat Justus Zinzerlingius in Promuls. cap. 36. idque probat aliis Statii locis. Hoc exhibent edd. Gronov. Barth. et Veen. ceteri codd. et impressi libri, *tenuis*.—698 Vox *sitis* suspecta erat Barthio. Venett. *evanuit humor*.—699 Dan. Put. Petav. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *sitis arida;* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. uterque Behot. omnes Barthiani, aliique, cum edd. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *sitis ignea*.—702. 703 Hæc verba, *tenerique in origine culmi Inclinata seges*, desunt in Behott. 1. 2. Dan. et Put. margini tamen Behot. 1. ascripta fuerunt recenti manu: *ab origine* Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *in origine* Behot. 1. in margine, optimæ Barthii membranæ, Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. Pro *seges* unus et alter codex habet *Ceres:* pro *margine* omnes Barthiani: *in margine*.—704 Behott. 1. 2. *amnis quærunt armenta natatus;* Put. *amnes quærunt armenta natatus*.

NOTÆ

cornu tenuiore videbat Luna diem.' Soteriis pro Gallico: 'Sperne coli tenuiore lyra.' Sed inquis, sufficiebat *tenuis*. Sane: sed et sufficiebat *senex*, ubi toties dicunt 'senior,' et 'juvenes,' ubi toties 'juniores.' *Illi* legit Lactantius. Scripti tamen omnes, *illis*, et appingunt interpretationem, 'Nymphis' vel 'aquis.' *Gronovius.*

698 *Exhorruit*] Alii codices *exaruit*. *Humor*] Uvæ et pampini.

699 *Inachios*] Argivos. *Ignea*] Quidam codices, *arida*.

702 *Tenerique in origine culmi*] Hoc Hemistichium, et sequens, absunt a veteribus Mss. Danielis et Puteani. *Guyetus.*

703 *Inclinata seges*] Duo libri, *Ceres*.

704 *Natatos*] Quos nando trajecerant.

705 *Refluus*] Nilus enim fluit et refluit instar maris; sed solum semel in anno: augetur enim æstivo tempore, et eam tota æstate obrutam oppletamque tenuit Ægyptum, tum recedit, mollitosque et oblimatos agros ad serendum relinquit.

Nilus, et Eoæ liquentia pabula brumæ
Ore premit, fumant desertæ gurgite valles,
Et patris undosi sonitus expectat hiulca
Ægyptos, donec Phariis alimenta rogatus
Donet agris, magnumque inducat messibus annum.

retinet humida alimenta orientalis hyemis, alveus aquis destitutus fumat, et Ægyptus calore dehiscens præstolatur murmur aquosi patris, donec exoratus largiatur pabula campis Phariis, et afferat messibus abundantem annonam. Siccatur sons

—706 Optimus Barthianus: *sepressit in antris.*—707 *Ore tenet* legit Gronovius in Obs. IV. 5. et interpretatur, 'comprimit.'—708 Unus Behot. *hiulcæ.* —709 *Ægyptus* Dan. et unus Behot. ceteri omnes cum libris impressis:

NOTÆ

706 *Nilus*] Fluvius Ægypti notissimus. *Et Eoæ liquentia pabula brumæ*] Imbres, quibus per hyemem alitur Nilus. *Eoæ*] Quia apud Orientales populos imbres continui tenent locum hyemis.

707 *Desertæ valles*] Id est, alveus Nili aquis destitutus. Et imitatus est Poëta Ovidium Met. I. 'Sic ubi deseruit madidos septemfluus agros Nilus, et antiquo sua flumina reddidit alveo, Æthereoque recens exarsit sidere limus.'

708 *Patris*] Bene *patris*, quia exundans Nilus agros Ægypti fœcundat: hinc 'altor' dicitur Ægypti, et 'pater,' ut videbimus mox ex Heliodoro.

709 *Ægyptos*] Regio totius Africæ nobilissima ac fertilissima, introrsus ad Meridiem recedens, donec a tergo prætendantur Æthiopes. Veteres Geographi illam Asiæ attribuerunt, hacce parte Asiæ fines constituentes: sed Mari Rubro limite Africæ constituto, Ægyptus fecit partem Africæ. Habet ad ortum Mare Rubrum, et Arabiam Petræam, a Septemtrione Mari Mediterraneo alluitur: ab Occidente Marmarica et Libycis montibus terminatur. *Phariis*] Id est, Ægyptiis, a Pharo olim insula prope Alexandriam, nunc terræ juncta. *Rogatus*] Ægyptiis enim Nilus Deus habitus, ideoque *rogatus*, ut suis aquis agros eorum fœcundet. Θεοπλαστοῦσι γὰρ τὸν Νεῖλον οἱ Αἰγύπτιοι, καὶ κρειττόνων τὸν μέγιστον ἄδουσι, ἀντίμιμον οὐρανοῦ τὸν ποταμὸν σεμνηγοροῦντες. *Deum esse fingunt Ægyptii Nilum et ex numinibus maximum ducunt, æmulum esse cœli fluvium prædicantes.* Heliodorus lib. IX. Deinde addit: eundem Nilum Ægyptii Ὧρόν τε καὶ τὸν ζείδωρον ἀποκαλοῦντες, Αἰγύπτου τε ὅλης, τῆς μὲν ἄνω σωτῆρα, τῆς κάτω δὲ καὶ πατέρα καὶ δημιουργόν. *Horum, seu solem, et fertilitatis auctorem appellantes, et Ægypti totius, superioris quidem servatorem, inferioris vero patrem et opificem.* Unde et festa in honorem ejus celebrata Νειλῷα vocata. Quin etiam Nilus *Jupiter Ægyptius* dictus. Parmeno Byzantius Poëta apud Athenæum Αἰγύπτιε Ζεῦ Νεῖλε, *Ægyptie Jupiter Nile.* Et bene 'æmulus cœli,' quia scilicet certis anni temporibus, superfusis ripis, imbrium cœlestium more magnam agris ubertatem et fertilitatem inducit. Unde et illud proverbium mysticum Æthiopibus usitatum: 'Nilus cœlestis est, qui derivatus super terram tuam, replebit eam, et pasceris divitiis ejus, et desiderium tuum adimplebitur.'

710 *Annum*] Id est, annonam, uber-

Aret Lerna nocens, aret Lyrcius, et ingens
Inachus, adverrensque natantia saxa Charadrus,
Et nunquam in ripis audax Erasinus, et æquus
Fluctibus Asterion: ille alta per avia notus
Audiri, et longe pastorum rumpere somnos.
Una tamen tacitas (sed jussu numinis) undas,

Lerna, siccatur Lyrcius, et magnus Inachus, et Charadrus rotans fluitantes lapides, et audax Erasinus, qui nunquam continetur intra sua littora, et Asterion aquis innoxius: ille Erasinus solitus audiri per profundos tramites, et procul turbare somnos pastorum. Sola tamen Langia, (sed Dei imperio,) servat aquas silentes in se-

❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

Ægyptos.—712 Optimus Barthii codex: *advertensque;* unde ille effinxit: *avertensque;* Put. Petav. uterque Behot. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *advolvensque;* Dan. *adverrensque,* quod receptum est in Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *saxa Carandrus* Put. *saxa Cara dux* uterque Behot.—714 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Lindenbrog. et Cruc. *avia suetus;* Dan. Put. Petav. uterque Behot. omnes Barthiani, Petrens. Exc. Cantab. alii, cum edd. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *avia notus.*—715 'In optimo librorum elegantior lectio: *pastorum irrumpere somnos.* Nihil tamen mutandum, cum gravior sit

NOTÆ

tatem. Lucanus: 'Effusis magnum Libyæ tulit imbribus annum.' Et Valerius Flaccus: 'Arsinoën illi, tepidæque requirunt Otia læta Phari, pinguemque sine imbribus annum.'

711 *Lerna*] Palus Argolidis: dicitur *nocens* ob hydrám. *Lyrcius*] Fluvius Argolidis. Supra vs. 117.

712 *Inachus*] Fluvius Argolidis. Vide supra vs. 119. *Adverrensque natantia*] Bene: meliores enim et vetustiores codices exhibent: *adverrensque natantia saxa Charadrus.* Scholion optimi: trahens rapiditate sua. Recte, non *advolvens,* ut alii legunt: provolvens et agens secum, ut solent scopis purgamenta, qui verrunt. Supra vs. 45. 'Longa spumantem valle Charadrum.'

713 *Et nunquam in ripis audax Erasinus*] Erasinus fluvius Argolidis, de quo supra. *Audax*] Quia ripis suis se contineri non patitur, ut bene explicat Lactantius. In quo fallitur Gronovius, et temere reprehendit Lactantium, attribuitque Asterioni, quod tantum intelligit Poëta de Erasino: supra enim loquens Poëta de Erasino hæc scribit: 'Dryopumque trahens Erasinus Aristas.' Quod optime dicitur de fluvio, qui ripis suis se contineri non patitur. *Et æquus Fluctibus Asterion*] Asterion fluvius Argolidis. Vide supra vs. 122. *Æquus Fluctibus*] Id est, cujus undæ nemini nocent. Legunt aliqui *Fructibus.* At Gronovio Asterion *æquus fluctibus,* est tanto rumore ac sonitu labundus, ut mare possit videri. In quo fallitur, ut lector facile judicare potest.

714 *Ille*] Erasinus. *Alta per avia notus Audiri*] Bene *notus:* sic enim magno consensu scripti, non *suetus.* Gronovius.

716 *Jussu numinis*] Non de Baccho, ut fecit Lactantius, sed de Jove intelligendum esse censet Guyetus:

Hæc quoque secreta, nutrit Langia, sub umbra.
Nondum illi raptus dederat lacrymabile nomen
Archemorus, nec fama Deæ; tamen avia servat
Et nemus, et fluvium: manet ingens gloria nympham,
Cum tristem Hypsipylen ducibus sudatus Achæis
Ludus, et atra sacrum recolit trieteris Ophelten.
Ergo, nec ardentes clypeos vectare, nec arctos
Thoracum nexus (tantum sitis horrida torquet)

creta sylva. Nondum extinctus Archemorus illi lugubre nomen præbuerat, nec erat illustris Dea; semota tamen possidet sylvam et flumen: magnum decus Nympham expectat, cum ludicrum exantlatum a principibus Achivis renovat memoriam mæstæ Hypsipyles, et pullata trieteris recolit Deum Ophelten. Ergo non possunt amplius portare scuta flagrantia, nec stricta loricarum vincula, tantum ingens sitis

vulgata scriptura.' *Barth.*—720 Uterque Behot. *et fluvii manet.*—721 *Dum tristem* ed. Barth. in margine. *Hypsiphilen* Behot. 1. *ysiphilen* Behot. 2.—722 Barthius ex veteri codice legit, *recolet.*—723 Lang. Laur. Lipsian. Buslid. et Venett. *clypeos portare;* Dan. Put. Petav. omnes Barthiani, Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. &c. *clypeos vectare.* Behot. 1. *nec artos.*—724

NOTÆ

tamen videtur infra. Sic 'Evius ipse parabat.' Et bene. Si enim defecisset hic fons, Argivi siti periissent, nec fuisset bellum, quod fatis decretum erat.

717 *Langia*] Fons in Nemea sylva, dictus postea 'Archemorus' a casu Archemori filii Lycurgi, hujusce tractus reguli, ac Jovis sacerdotis; quem, Archemorum, in gramine relictum ab Hypsipyle nutrice, serpens occidit, dum illa siti confectos Argivos, ad expeditionem Thebanam euntes, ad hunc fontem ducit.

718 *Nondum illi raptus, &c.*] Hoc dicit, quia ob casum Archemori fons iste postea 'Archemorus' nominatus fuit. *Raptus*] 'Rapi' dicuntur a Poëtis, qui violenta morte, et ante diem aut ordinem occidunt. *Lacrymabile*] Quia nomen hoc 'Archemorus' significat malorum principium.

719 *Deæ*] Fontes enim habebant sua numina, ut et fluvii: vocabantur Nymphæ et Naiades.

721 *Hypsipylen*] Hypsipyle filia Thoantis regis Lemni, cujus historia ex Theb. v. petenda est. Matrem habuit Myrinam, a qua Myrina urbs Lemni nomen accepit. *Sudatus*] Quia in his ludis magno sudore et labore decertabant athletæ. *Achæis*] Græcis.

722 *Ludus*] Supple, Nemæus: vel potius ludi Nemæi. *Atra*] Quia ad sepulcrum Archemori, et in memoriam mortis ejus, hi ludi fiebant: vel, quia horum ludorum præsides atris seu nigris vestibus induti. *Trieteris*] Trieteris est spatium trium annorum; quia ludi Nemæi tertio quoque anno fiebant. *Ophelten*] Opheltes, idem qui Archemorus. Ratio mutati nominis infra videbitur. Ceterum hi duo versus præcedentes suspecti sunt Guyeto.

723 *Vectare* [*Portare*] *nec arctos Thoracum nexus*] Quia arcti et angusti efficiebantur ob crebriorem anhelitum, quo pectus concutiebatur.

Sufficiunt. Non ora modo, angustisque perusti
Faucibus, interior sed vis quatit: aspera pulsu
Corda: gelant venæ, et siccis cruor æger adhæret
Visceribus. Tunc sole putris, tunc pulvere tellus
Exhalat calidam nubem. Non spumeus imber
Manat equum: siccis illidunt ora lupatis,
Ora catenatas procul exertantia linguas;
Nec legem dominosve pati, sed perfurit arvis
Flammatum pecus. Huc illuc impellit Adrastus
Exploratores, si stagna Lycimnia restent,
Si quis Amymones superet liquor: omnia cæcis
Ignibus hausta sedent; nec spes humentis Olympi:
Ceu flavam Libyen desertaque pulveris Afri

excruciat eos. Non solum in ore torrentur, et in arctis gutturibus, sed vis interior agitat: corda ægra sunt vehementiore motu: venæ frigent, et languidus sanguis affigitur aridis visceribus. Terra tunc sole accensa, et coacta in pulverem, expirat fervidum vaporem. Spuma equis non fluit; impingunt aridis lupatis ora, quæ longe extrahunt frænatas linguas: nec ferunt imperium et sessores, sed ardens animal furit per campos. Adrastus mittit huc et illuc exploratores, si lacus Lycimnii supersint, si quis humor Amymones restet. Cuncta siccata latentibus caloribus deprimuntur. Nec spes est in pluvioso aëre; ceu peragrent flavam Libyen,

----

Put. *horrida terret.*—725 Unus Behot. *ore* per lituram recentem; in eodem *angustique;* sed correctum alio stylo.—727 Alter Behot. *æger inhæret.*—730 Optimus Barthii: *non spumeus imber Manat, equi siccis illudunt ora;* in duobus aliis codd. ejusdem Barthii: *siccis illidunt torva lupatis Ora.*—732 Dan. Put. Petav. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *dominumve;* uterque Behot. omnes Barthiani, Petrens. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Venett. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *dominosve.*—733 Unus Behot. *huc illucque impellit.*—734 *Lycinia,* vel *Licinia* edd. vett. posterius habent Lang. Laur. Lipsian. et Buslid. *Lycimnia* Dan. Put. Petav. alii, cum edd. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *restant* pro *restent* unus Behot.—735 Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. unus Behot. Venett. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *superest;* alter Behot. optimi Barthiani, Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *superet.*—736 *Ignibus alta sedent* unus Behot. sed ab alia

NOTÆ

725 *Non ora modo, &c.*] Hic versus tresque sequentes incalcati videntur Guyeto ac Papinio indigni.

732 *Pati*] Patiebantur.

733 *Pecus*] Pecus etiam de equis dicitur.

734 *Lycimnia*] Stagnum Lycimnium Argolidis.

735 *Amymones*] Amymone fons Argolidis ab Amymone Danai filia sic dictus. *Cæcis*] Latentibus, quia eorum causa latebat.

737 *Flavam Libyen*] Libye Africa Latinis dicitur. *Flavam*] Ob arenas, vel messes. *Desertaque pulveris Afri*] Pleraque enim loca Africæ aut are-

Collustrent, nullaque umbratam nube Syenen.
Tandem inter sylvas (sic Evius ipse parabat)
Errantes subitam pulchro in mœrore tuentur
Hypsipylen: illi quamvis et ab ubere Opheltes
Non suus, Inachii proles infausta Lycurgi
Dependet, neglecta comam, nec dives amictu;
Regales tamen ore notæ, nec mersus acerbis
Extat honos. Tunc hæc adeo stupefactus Adrastus:
Diva potens nemorum, (nam te vultusque pudorque

aut deserta arenarum Africæ, et Syenen nulla nube opacatam. Tandem palantes inter nemora (sic ipse Bacchus volebat) vident inopinam Hypsipylen in tristitia, quæ formam ejus non corrumpebat. Et quamvis Opheltes non suus filius, sed infelix soboles Lycurgi Inachii, illi pendeat a mamma, et illa habeat incomtos capillos, et vilem vestitum; signa tamen regiæ originis elucent in ejus vultu, et decus eminet non extinctum calamitatibus. Tunc Adrastus ad hæc multum mirabundus: Dea florens sylvarum, ait, (nam forma et modestia demonstrant te mortalem non

manu correctum.—739 Put. *ipse pararat.*—740 Unus Behot. et nonnulli Barthiani: *subito pulchram.*—741 *Hypsipilen* Behot. 1. *ysiphilen* Behot. 2. *Ophettes* in eodem codice.—743 Codd. Barthiani, unus Behot. et Dan. pro v. l. *nec lecta comam;* Dan. et alter Behot. *nec læta comam;* in aliis codd. et

NOTÆ

nis obducta sunt, aut ariditate terræ deserta sunt.

738 *Nullaque umbratam nube Syenen*] Syene urbs in confinio Ægypti et Æthiopiæ, sub tropico Cancri directe sita: unde sole existente in Cancro, medio Solstitii die supra verticem civitatis, nullam ibi prorsus umbram corpora jaciunt, sed circum undique illustrantur; puteusque ejus experimenti gratia factus, totus illuminatur. Ut est auctor Plinius lib. II. cap. 73. et cum ibi nunquam pluit, ideo *nulla nube umbratam* dicit Plinius.

739 *Evius*] Evius cognomentum Bacchi. Vide Theb. II. 72.

740 *Pulchro in mœrore*] Id est, qui formam ejus non extinguebat. Isidorus Pelusiota: Τὸ *σωματικὸν κάλλος οὐδ' ὑπὸ τῶν ἐκπλήξεων ἀλλοιοῦται· σώζει δ' αὐτὸ, κἂν ἐν τοῖς δακρύοις ὑπάρχει.* *Corporis pulchritudo non mutatur in stupore animi: servat illud etiamsi sit in lacrymis.* Curtius de Darii conjuge jam captiva: 'Formæ pulchritudine ne illa quidem sorte corrupta.' Manilius de Andromeda: 'Servatur tamen in pœna vultusque decorque; Supplicia ipsa placent.'

741 *Opheltes*] Archemorus postea dictus.

742 *Inachii*] Argivi seu Nemæi ad distinctionem Thracis Lycurgi Bacchi inimici. *Infausta*] Quia peritura. *Lycurgi*] Vide supra vs. 717.

734 *Neglecta comam*] Quidam codices: *nec lecta.*

744 *Nec mersus acerbis Extat honos*] Seneca Hercule Œtæo: 'Per ipsas fulget ærumnas decor.'

745 *Hæc*] Id est, pulchritudinem Hypsipyles, regiamque dignitatem in vultu ejus fulgentem.

Mortali de stirpe negant,) quæ læta sub isto
Igne poli non quæris aquas, succurre propinquis
Gentibus: arcitenens seu te Latonia casto
De grege transmisit thalamis, seu lapsus ab astris
Non humilis fœcundat amor, (neque enim ipse Deorum
Arbiter Argolidum thalamis novus,) aspice mœsta
Agmina. Nos ferro meritas exscindere Thebas
Mens tulit: imbelli sed nunc sitis anxia fato
Summittitque animos et inertia robora carpit.
Da fessis in rebus opem, seu turbidus amnis,
Seu tibi fœda palus: nihil hac in sorte pudendum,
Nil humile est: tu nunc ventis, pluvioque rogaris
Pro Jove: tu refugas vires, et pectora bello
Exanimata reple: sic hoc tibi sidere dextro

esse,) quæ hilaris aquas non scrutaris in hoc cæli ardore, fer opem finitimis populis: seu Diana arcitenens te de pudico comitatu in matrimonium collocavit, seu demissus cælo non ignobilis amator gravidam fecit, (ipse enim rector Deorum non dedignatus est Argivos thalamos,) cerne tristem exercitum. Nos animus impellit ad evertendas nocentes Thebas: sed ægra sitis imbelli fato spiritus deprimit, et consumit languidas vires. Succurre aspera in fortuna, seu tibi est turbidus fluvius, seu cœnosum stagnum. Nihil fœdum in hoc statu, nihil vile. Tu nunc oraris in locum ventorum et pluviosi aëris. Tu restaura ad bellum fugitivum robur, et exsanguia pectora.

libris impressis: *neglecta comam.*—747 *Mortalem de stirpe* unus Barthii. Verba, *quæ læta sub isto Igne poli non quæris aquas*, desiderantur in Put. et in optimo Barthii minutis punctis subter notata sunt.—752 *Argolicum* in omnibus Barthii codd. *Argolidum* ceteri codd. et edd. vett. Ita quoque legit Nic. Heinsius ad Ovid. Heroid. Epist. vi. 81. *flammis* pro *thalamis* Barth.—754 Unus Behot. *sitis aspera.*—755 Behott. 1. 2. Lipsian. Dan. Put. Petav. alii: *inertia robora,* improbante Barthio.—759 Put. *et pectora bellis;* Bar-

NOTÆ

747 *Quæ læta, &c.*] Si enim mortalis fuisset, siti confecta fuisset, ut ipsi Argivi.

749 *Arcitenens Latonia*] Diana filia Latonæ. *Arcitenens*] Quia gerit arcum et pharetram, ut venatrix.

750 *Transmisit thalamis*] Hoc ideo, quia videt illam infantem gestare.

751 *Amor*] Amans seu amator. *Deorum Arbiter*] Jupiter.

752 *Argolidum thalamis novus*] Ob Io et Danaën, matronas Argivas.

753 *Meritas*] Ob perfidiam Eteoclis.

758 *Pluvio*] Erat enim hoc unum ex cognomentis Jovis. Refert Pausanias in Hymetto Atticæ monte fuisse aras 'Pluvii Jovis et Præsagi.' Tibullus in Genethliaco Messalæ: 'Arida nec Pluvio supplicat herba Jovi.' Jupiter enim pro pluvia sumi solet. Maro Georg. ii. 'Et jam maturis metuendus Jupiter arvis.'

Crescat onus: tantum reduces det flectere gressus
Jupiter, o quanta belli donabere præda!
Dircæos tibi, Diva, greges, numerumque rependam
Plebis, et hic magna lucus signabitur ara.
Dixit, et orantis media inter anhelitus ardens
Verba rapit, cursuque animæ labat arida lingua.
Idem omnes pallorque viros, flatusque soluti
Oris habet: reddit demisso Lemnia vultu:
Diva quidem vobis, etsi cœlestis origo est,
Unde ego? mortales utinam haud transgressa fuissem
Luctibus! altricem mandati cernitis orbam
Pignoris: at nostris an quis sinus, uberaque ulla,

Sic felici astro hoc pondus tibi adolescat. Solum Jupiter concedat victoribus in patriam redire, o quantis belli spoliis donaberis! Dea tibi immolabo victimas Thebanas, et tot, quot erimus a te servati, et hic nemus insignietur ingenti altari. Inquit, et flagrans anhelitus intercepit medium loquentis sermonem, et deficiente spiritu sicca lingua titubat. Idem pallor, et idem halitus aperti oris occupat milites. Lemnia respondit dejecta facie: Unde ego Dea vobis videor, etsi genus cœleste est? Utinam non superassem mortales calamitatibus! Aspicitis orbam nutricem commissi alumni: verum Deus noscit, an nostris aliquod sit gremium, atque ullæ mammæ sint. Et regnum

---

thius ex optimo codice malit: *tu pectora bello.*—762 *Jupiter heu quanta* Petrens.—764 *Sanguinis hic magna* Put. *sanabitur ara* optimus Barthii codex; unde ille: *sacrabitur ara.*—765 *Dixit et ora viri* in eodem codice Barthii.—

NOTÆ

761 *Onus*] Archemorus, quem in ulnis gestabat.

762 *O quanta belli donabere præda*] Tangit morem veterum consecrandi Diis, quorum favore vicerant, hostium spolia.

763 *Dircæos tibi, Diva, greges, &c.*] Adrastus, Hypsipylem Deam esse ratus, promittit se illi immolaturum victimas, e præda ab hostibus Thebanis abacta, (τὸ *Dircæos* enim Thebanos innuit,) pro numero exercitus servati, erecturumque aram, ut monumentum accepti ab ea beneficii. Veteres enim, ut pietatem testarentur erga Deos, a quibus beneficia acceperant, aras in honorem eorum erigere solebant, quibus sua nomina inscribebant, collatamque sibi a Diis gratiam.

767 *Flatusque soluti Oris*] Gallice, *Courte haleine.*

768 *Lemnia*] Hypsipyle. Erat enim Lemnos ejus patria.

769 *Etsi cœlestis origo*] Thoas enim, ejus pater, erat filius Bacchi.

771 *Orbam*] Quia incertum erat, an filii, quos ex Jasone susceperat, adhuc viverent.

772 *At nostris*] Pignoribus seu liberis. Profugerat enim e Lemno, ut lib. v. videbitur, relictis duobus liberis Thoante et Euneo, adhuc infantibus.

Scit Deus: et nobis regnum tamen, et pater ingens.
Sed quid ego hæc? fessosque optatis demoror undis?
Mecum age nunc: si forte vado Langia perennes
Servat aquas: solet et rapidi sub limite cancri
Semper, et Icarii quamvis juba fulgeret astri,
Ire tamen: simul hærentem, ne tarda Pelasgis
Dux foret, ah miserum vicino cespite alumnum
(Sic Parcæ voluere) locat, ponitque negantem
Floribus aggestis, et amico murmure dulces
Solatur lacrymas: qualis Berecynthia mater,
Dum circa parvum jubet exultare Tonantem

nobis tamen est, et pater illustris. Sed quid hæc ego? et retardando fatigatos privo aquis quas petunt? nunc veni mecum, si Langia forte conservaverit in suo alveo perpetuas undas: solet tamen semper fluere, quamvis sol emetiatur calidum cancrum, et juba sideris Icarii tonitrua excitet. Tunc, ut expeditior duceret Pelasgos, ah collocat in proximo cespite infortunatum alumnum quem tenebat in sinu, (sic Parcis placuit,) et cum poni recusaret, dulces permulcet illius fletus blanda voce, et floribus aggestis. Ut genitrix Berecynthia, dum imperat trementes Curetas sal-

768 *Cordis habet* in eodem, quod verum putat Barthius.—774 *Ecquid ego* in quibusdam codicibus. Pro *optatis* Put. habet *optatos;* optimus Barthii, *obtatis.*—776 Unus Behot. *rabidi sub limite;* alter Behot. *rapidi sub lumine;* optimus Barthii: *rapidi sub fulmine.*—777 Unus Behot. unus item Lindenbrogii, *fulgurat.*—780 Gronovius, *ponitque negantis;* Barthius et Delph. *ponique negantem.*—783 *Dum parvum circa* vetustissimus codex Barthii et unus Behot.

NOTÆ

773 *Regnum*] Regina erat Lemni insulæ, ut videbitur lib. sequenti. *Et pater ingens*] Ob Bacchum, ut supra diximus.

744 *Sed quid ego hæc*] Supple, memoro.

775 *Langia*] Fons, de quo supra.

776 *Rapidi sub limite cancri Semper, et Icarii quamvis juba fulgeret* [*fulguret*] *astri*] Mens: quando sol emensus est jam fere totum signum cancri, et ingreditur primam partem leonis, quo tempore exoritur canicula, quam vocat 'Icarium astrum' ob rationem supra vs. 691. allatam; quo etiam tempore maximus calor esse solet. *Juba* enim non dicitur de cane, sed de leone. Ideo 'jubam' leonis junxit cum 'Icario astro' seu canicula, quia prima pars leonis et canicula simul exoriuntur. *Fulguret*] Ob frequentia tunc temporis fulgura et tonitrua. *Sub limite*] In aliis libris *limine.* In præstantissimo codice scriptum est, *sub fulmine,* quod non ausim damnare. Pariter enim mox 'fulguret,' de Sirii vehementia, dixit. *Barthius.*

778 *Pelasgis*] Argivis.

779 *Alumnum*] Archemorum.

780 *Ponitque negantem*] Quia infantes nolunt a nutricibus separari.

782 *Berecynthia mater*] Cybele, sic dicta a Berecyntho monte Phrygiæ, ubi eximie colebatur: vocata et 'Rhea' et 'Mater Deorum.'

783 *Dum circa parvum, &c.*] Tan-

Curetas trepidos: illi certantia plaudunt
Orgia, sed magnis resonat vagitibus Ide.
At puer in gremio vernæ telluris, et alto
Gramine, nunc faciles sternit procursibus herbas
In vultum nitens; caram modo lactis egeno
Nutricem clangore ciens, iterumque renidens,
Et teneris meditans verba illuctantia labris,
Miratur nemorum strepitus, aut obvia carpit,
Aut patulo trahit ore diem: nemorisque malorum

tare circa infantem Jovem: illi certatim percutiunt tympana, sed Ide perstrepit magnis pueri vagitibus. Infans autem in sinu virentis terræ, et in celsa herba, nunc reptans pronus deprimit procursu tenerum gramen; nunc vocans dilectam nutricem clamore lactis indigo, et rursus lætabundus, et nitens formare verba decertantia cum rudibus labris, stupet murmur sylvarum, aut legit obvia, aut ducit aërem

—785 *Ida* in quibusdam scriptis.—789 Behot. 1. pro *clangore* habet *clamore* a recenti manu, deleta veteri scriptura.—791 'Scripserit Papinius noster: *Miratur volucrum strepitus*; vel: *Miraturve avium strepitus*; vel si concinnius quid cuipiam obvenerit.' *Barth.*—792 Unus Behot. *terit ore diem.*—794 In

NOTÆ

git fabulam, qua Curetes jussu Cybeles tympana pulsabant circa puerum Jovem, ne vagitus ejus audiretur a Saturno, qui illum voraturus erat.

784 *Curetas trepidos*] Sacerdotes Cybeles vocabantur 'Curetes' et 'Corybantes' et 'Galli.' *Trepidos*] Metu, ne Saturnus audiret Jovis vagitum, eumque voraret, vel jam agnoscentes majestatem Jovis. *Certantia plaudunt Orgia*] Id est, certatim percutiunt tympana, et quia hinc mos pulsandi tympana in orgiis seu sacris Cybeles forsan originem sumsit, ideo tympana vocat 'orgia.' Vel plausu tympanorum orgia celebrant.

785 *Magnis vagitibus*] Jovis scilicet. Quod jam magnum ac divinum quid in Jove significat: quamvis enim certatim Curetes tympana sua percuterent, ac strepitum ingentem ederent, tamen vagitibus pueri resonabat Ide. *Ide*] Ide mons Cretæ, in quo Jupiter altus et educatus fuit.

786 *Puer*] Archemorus. *Vernæ telluris*] Commentarium Ms. vult vere hæc gesta esse, maxime cum terra effloresceret. Mirum autem, ait Barthius, calorem illum et extremam siccitatem nec puerum Archemorum, nec nutricem ejus sensisse. Responderi posset, hoc totum sic Bacchum, sive Jovem, disposuisse.

790 *Teneris verba illuctantia labris*] Quia infanti quasi quoddam est inter verba et labra certamen: nam dum conatur verba proferre, impeditur ab infirmioribus adhuc labris. Id eleganter expressit Minutius Felix in suo Octavio: 'Et quod est,' ait, 'in liberis amabilius, adhuc annis innocentibus, et adhuc dimidiata verba tentantibus, loquelam ipso offensantis linguæ fragmine dulciorem.'

Inscius, et vitæ multum securus inerrat.
Sic tener Odrysia Mavors nive, sic puer ales
Vertice Mænalio, talis per littora reptans
Improbus Ortygiæ latus inclinabat Apollo.
Illi per dumos et opaca virentibus umbris
Devia pars cingunt, pars arcta plebe sequuntur,
Præcelerantque ducem. Medium subit illa per agmen
Non humili festina modo: jamque amne propinquo
Rauca sonat vallis, saxosumque impulit aures
Murmur. Ibi exultans conclamat ab agmine primo,
Sicut erat, levibus tollens vexilla maniplis
Argus, Aquæ: longusque virum super ora cucurrit
Clamor, Aquæ. Sic Ambracii per littora ponti

aperto ore; et vagatur ignarus sylvæ casuum, et nihil timens vitæ suæ. Sic erat parvus Mars in nivibus Odrysiis, sic infans alatus in cacumine montis Mænalii, talis gravis Apollo, serpens per ripas, deprimebat suo pondere latus Ortygiæ. Illi per sentes, et devios tramites umbris virentibus obscuros, pars circumdant, pars sequuntur arctis cuneis, pars præcedunt ducem. Illa progreditur per mediam catervam, properans non ignavo modo. Et jam rauca vallis perstrepit vicino flumine, et susurrus lapideus aures ferit. Ibi Argus gestiens lætitia vociferatur a primo ordine, ut erat signifer levium cohortium, Aquæ, et extensus clamor it per ora militum, Aquæ. Sic ad oram maris Ambracii exoritur sonus nauticus remigantium, guber-

eodem codice *puer* recenter suppositum; adeo ut per lituram legere esset *tener*.—795 In nonnullis codd. Barthii *tentans* pro *reptans*; optimus vero non variat.—797 Unus Behot. *virentibus herbis*.—801 *Rauca sonant* alter Behot. *saxorumque* in plerisque Barthianis.—802 Dan. Put. Petav. Lindenbrog. et Cruc. *primus* pro *primo*.—804 *Arcas* pro *Argus* in Put.—806 *Nauticus* in re-

NOTÆ

794 *Odrysia*] Thracia, ab Odrysis Thraciæ populis. In Thracia enim Mars educatus dicitur. *Nive*] Quia Thracia frigidissima est. *Puer ales*] Mercurius.

795 *Vertice Mænalio*] Cyllenes potius, quia Mercurius in Cyllene monte Arcadiæ natus est. Mænalus etiam mons Arcadiæ.

796 *Improbus*] Hic nimium gravis. *Ortygiæ*] Deli insulæ, quæ prius Ortygia vocabatur, in qua natum Apollinem veteres credebant. *Inclinabat*] Suo pondere scilicet, quia fluctuabat, neque fixa tunc erat Delos.

797 *Virentibus umbris*] Id est, virentibus sylvis umbras efficientibus, seu obscuris.

799 *Ducem*] Hypsipylen.

801 *Saxosum*] Quia saxis, seu lapidibus ab aqua rotatis editur.

804 *Aquæ*] Ut Virgilius Æn. III. 'Italiam, Italiam primus conclamat Achates; Italiam læto socii clamore salutant.'

805 *Ambracii ponti*] Ambracium sinum intelligit, nunc *golfo de Larta*, qui pars maris Adriatici Epiro ad-

Nauticus in remis juvenum monstrante magistro
Fit sonus, inque vicem contra percussa reclamat
Terra, salutatus cum Leucada pandit Apollo.
Incubuere vadis passim discrimine nullo
Turba simul, primique: nequit secernere mixtos
Æqua sitis: frænata suis in curribus intrant
Armenta, et pleni dominis, armisque feruntur
Quadrupedes. Hos turbo rapax, hos lubrica fallunt
Saxa: nec implicitos fluvio reverentia reges
Proterere, aut mersisse vado clamantis amici
Ora. Fremunt undæ, longusque a fontibus amnis
Diripitur, modo lene virens, et gurgite puro
Perspicuus, nunc sordet aquis egestus ab imo
Alveus: inde toros riparum, et proruta turbant

natore terram ostendente, et icta tellus invicem contra resonat, cum adoratus Apollo detegit Leucada. Vulgus et duces confuse et nulla differentia irruerunt in aquas; par sitis nequit distinguere promiscuos. Frænata jumenta cum suis curribus subeunt, et equi onusti armis et dominis inferunt se. Hos præceps torrens, hos volubiles silices fallunt, nec pudor est proculcare duces fluvio involutos, nec degravare in fundum caput amici vociferantis. Undæ strepunt, longus fluvius hauritur ab ipso ortu. Flumen modo placide virens, et pellucidum limpido fluento, nunc a profundo extractum habet turbidas aquas. Inde conterunt cespites riparum, et stratas herbas. Jam

mes unus Behot.—811 Alter Behot. *in cursibus*.—813 Uterque Behot. *hos turba rapax*.—815 *Præterere* in optimis Barthii membranis.—816 Behot. 1.

NOTÆ

jacentis, in cujus ore Actium, colonia Augusti cum templo Apollinis nobili.

808 *Salutatus cum Leucada pandit Apollo*] Leucas oppidum Leucadiæ peninsulæ prope Epirum. 'Egressos sinu Ambracio,' ait Plinius lib. IV. cap. 1. 'in Ionium, excipit Leucadium littus, promontorium Leucates: dein sinus, ac Leucadia ipsa peninsula, Neritis quondam appellata, opere accolarum abscissa a continenti, ac reddita ventorum flatu congeriem arenæ accumulantium, qui locus vocatur Dioryctos. Oppidum in eo Leucas, quondam Neritos dictum.' In hac igitur Pliniana locorum positione, non capiebant navigantes portum Leucadis, nisi prius prætervecto, seu Actio, in quo erat templum Apollinis, seu Leucate promontorio, in quo erat etiam templum Apollinis, referente Strabone, ac sic salutabant prænavigantes Apollinem. Apud veteres enim hic mos servatus, ut non sine summa veneratione templa præterirent. Unde est illud apud Apuleium in Apol. I. 'Si fanum aliquod prætereat, nefas habet adorandi gratia manum labris admovere.'

819 *Toros riparum*] Tori sunt cespites crassiores, nec tamen cum fundamentis solidis, sed ad ripas suc-

Gramina: jam crassus cœnoque et pulvere torrens,
Quanquam expleta sitis, bibitur tamen. Agmina bello
Decertare putes, justumque in gurgite Martem
Perfurere, et captam tolli victoribus urbem.
Atque aliquis regum medio circumfluus amni:
Sylvarum, Nemee, longe regina virentum,
Lecta Jovi sedes, quam nunc, non Herculis actis
Dura magis, rabidi cum colla minantia monstri
Angeret, et tumidos animam angustaret in artus:
Hac sævisse tenus populorum incepta tuorum

amnis luto turbidus et pulvere, potatur tamen, quanquam sitis restincta sit. Existimares confligere acie exercitus, et serium prælium perfurere in alveo, aut expugnatam urbem diripi a victoribus. Atque unus e regibus circumfusus medio fluvio ait: Nemea longe domina viridium nemorum, locus a Jove electus, non magis contraria laboribus Herculis, quam nunc nobis, eo tempore quo stringeret minacem cervicem furiosi monstri, et arctaret spiritum ejus intra turgentia membra: satis sit

e fontibus.—822 Marklandus ad Sylv. I. 2. 158. legit: *justumve in gurgite:* ita quoque Handius ibidem.—823 *Perfurere et captam* Petrens. Burm. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Vide ad Theb. II. 420. ubi eadem varietas. Marklandus ad Sylv. I. I. legit: *Perfurere aut captam.*—826 Unus Behot. *quantum non Herculis.*—827 *Clara magis* Marklandus ad Sylv. II. 7. 46. *colla comantia* Put. unus Behot. Lipsian. et Venett. *colla immantia* optimus Barthianus; unde ille: *colla immania.*—828 Pro *tumidos* Behot. 1. exhibet *timidos.*—

NOTÆ

crescentes, et ripas facientes atque attollentes, quos avulsos tumultu concurrentium militum dicit. *Vetus Scholiastes.* Virg. Æn. VI. 'Riparumque toros et prata recentia rivis.'

826 *Lecta Jovi sedes*] Quia ibi Jovis Nemæi templum insigne. Vide Pausaniam Corinthiacis. *Quam nunc, non Herculis actis Dura magis*] Non magis dura Herculis actis; non magis molesta ac adversa Herculi, eo tempore quo leonem Nemæum interfecit, quam nunc nobis, cum siti pæne perimus. *Herculis actis*] In hac enim sylva Hercules leonem 'Nemæum' dictum occidit. Ceterum hunc versum sexque sequentes rejicit Guyetus, ut ineptiarum plenos et Papinio indignos, dicitque etiam non agnosci a Lactantio.

828 *Angeret*] Bene. Nam et sic proprie interfecit leonem ἄτρωτον. Apollodorus Bibl. lib. II. Καὶ περιθεὶς τὴν χεῖρα τῷ τραχήλῳ κατέσχεν ἄγχων, ἕως ἔπνιξε. *Et compositis collo manibus, eo usque astrictum tenuit, donec eum præfocavit.* Seneca Hercule Œtæo: 'Hisne ego lacertis colla Nemæi mali Elisa pressi?' Qualem videmus Herculem in Græcorum Numismatibus, et C. Publicii Denariis.

829 *Hac sævisse tenus populorum incepta tuorum*] Supplendum 'in,' in incepta, seu incepta tuorum populorum impediisse.

Sufficiat: tuque o cunctis insuete domari
Solibus, æternæ largitor corniger undæ,
Lætus eas; quacumque domo gelida ora resolvis
Immortale tumens: neque enim tibi cana repostas
Bruma nives, raptasque alio de fonte refundit
Arcus aquas; gravidive indulgent nubila Cori:
Sed tuus, et nulli ruis expugnabilis astro.
Te nec Apollineus Ladon, nec Xanthus uterque,

tibi hactenus impediisse exorsa tuarum gentium. Et tu, quem nulli calores solis subigere solent, cornute perennis aquæ dator, fluas hilaris. Sub quocumque signo evolvis frigidum os, semper es inexhaustus. Non enim albens hyems tibi refert diu servatas nives, nec cœlestis arcus aquas remittit extractas ex alio flumine, et fœti Cori præbent nubila: sed ex te ipso semper plenus es, et effunderis, a nullo superabilis sidere. Non Ladon Phœbeus, nec uterque Xanthus, et superbus Sperchius,

832 Unus Behot. *Levis eas.*—833 Dan. Put. Petav. Laug. Laur. Buslid. Lipsian. omnes Barthiani, unus Behot. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. Grasser. Gevart. et Amstel. *reportat;* Gronovius vero ex suis optimis membranis edidit *repostas;* ita quoque Petrens. et alter Behot.—834 *Bruma nivem* optimæ Barthii membranæ. Pro *raptasque* Lipsian. habet, *portasque;* unde Bernartius fecit, *potasque;* quod probat Barthius. Omnes alii codd. et edd. *raptasque.*—835 *Iris aquas* in quibusdam codd. ex glossa; *Arquus aquas* in aliis. *gravidique* unus Behot.—836 *Sed ruis, at nulli* Exc. Cantab. *expugnabilis Austro* unus Barthianus.—837 *Saxtus*

NOTÆ

830 *Tuque*] Langiam fontem alloquitur. *O cunctis insuete domari Solibus*] Refer ad hoc, quod supra dixit: 'Si forte vado Langia perennes Servat aquas,' &c.

831 *Corniger*] Tauriformes enim depicti fluvii, et innixi urnis aquam emittentibus.

835 *Arcus*] Supple cœlestis. *Cori*] Cori venti spirantes ab occasu solstitiali, et pluvias facientes.

836 *Tuus*] Id est, propriis, non alienis aquis scatens.

837 *Apollineus Ladon*] Ladon fluvius Arcadiæ. *Apollineus*] Quia Apollo Daphnen Ladonis filiam adamavit. Supra vs. 289. *Xanthus uterque*] Duo enim erant fluvii ejusce nominis: alter in Lycia duobus fontibus e monte Cadmo ortus, et non procul ab oppido sui nominis, in mare Lycium effusus: alter vero in Troade, 'Scamander' etiam dictus. Homerus Iliad. X. assignat huic fluvio duos fontes, unum calidum, alterum frigidum. Sed Strabo lib. I. et XIII. docet fontem Scamandri non esse, ubi Poëta eum collocat, sed in monte Ida, atque unum esse fontem, non duos; probabileque esse dicit exaruisse calidas aquas: frigidas vero, quæ e Scamandro per alveum subterraneum effluentes illic emergant, aut etiam, quia vicinæ sunt Scamandro, ejus fontes dici potuisse. Additque ex Democrito Scepsio esse collem quendam montis Idæ, 'Cotylum' vocatum, distantem 120. stadiis ab urbe Scepsi, ex eoque scatere Scamandrum, Granicum, et Æ-

Sperchiusque minax, centaureusque Lycormas
Præstiterint: tu pace mihi, tu nube sub ipsa
Armorum, festasque super celebrabere mensas.
Ab Jove primus honos: bellis modo lætus ovantes
Accipias, fessisque libens iterum hospita pandas
Flumina, defensasque velis agnoscere turmas.

ac Centaureus Lycormas te dignitate antecesserint. Tu pacis tempore, tu sub ipso pulvere certaminum, mihi sacer eris, et memoraberis super festas mensas. Invocaberis primus post Jovem. Excipias modo, grato animo, reduces ex bello victores, et libenter rursus aperias fatigatis hospitales aquas, et agnoscere velis copias quas servasti.

uterque unus Behot.—841 *A Jove* uterque Behot.—843 In iisdem codd. *defessaque velis.*

NOTÆ

sepum; duos ultimos quidem ex plurimis fontibus confluentes Septemtrionem versus tendere, et in Propontidem effundi; Scamandrum vero ortum unico fonte Occidentem versus. Idem auctor scribit Scamandrum jungi Simoënti, eosque facère juxta mare paludem 'Stomalimnem' vocatam; et sic demum influere in mare. Discimus etiam ex Æschine in quadam Epistola ad Senatum et populum Atheniensem, moris fuisse in Troade, ut virgines, quæ nuberent, ad Scamandrum accedentes abluerent se, et hoc quasi quoddam carmen accinerent, λάβε μου, Σκάμανδρε, τὴν παρθενίαν, *Accipe, Scamander, virginitatem meam*; refertque Cimonem quendam captata occasione hujusce consuetudinis occultasse se sub Scamandri arbustis, ac caput cinxisse arundinibus, raptaque Callirhoë virgine, quæ secundum consuetudinem ad hunc fluvium accesserat, protuleratque hæc verba solennia, disparuisse, tanquam si Scamander esset.

838 *Sperchiusque minax*] Sperchius Thessaliæ fluvius, qui monte Pelio effusus rapidissimo cursu, unde *minax*, in sinum Maliacum evolvitur. *Centaureusque Lycormas*] Lycormas, postea 'Evenus' dictus, fluvius Ætoliæ, ortus in monte Callidromo, et juxta Calydonem in mare Ionium effunditur: dicitur *Centaureus* a Nesso Centauro, qui hunc custodiebat, vel quod in eo fluvio Herculis sagittis Centaurus Nessus sit peremtus.

840 *Festasque super celebrabere mensas*] Tangit morem, quo super mensam Dii invocabantur, iisque fiebat libatio.

841 *Ab Jove primus honos*] Id est, post Jovem secundus invocabere.

P. PAPINII STATII

THEBAIDOS

LIBER V.

ARGUMENTUM.

EXTINCTA siti, dum exercitus Argivus viæ se committit, Adrastus Hypsipylen rogat nomen, patriam, fortunam, ac genus. Illa mœsto vultu et sua vulnera refricare ægre habens, paucis et obscuris verbis loquitur de Lemno, et de promiscua omnium marium cæde a Lemniadibus facta; se Hypsipylen esse, quæ patrem Thoantem hujus insulæ regem ab hac immani cæde servaverit: et tunc apud Lycurgum servitutem servire. Adrastus aliique duces, tanta virtute et fortunæ mutatione commoti, majore studio illam orant, ut hos casus ipsis enarret. Tandem horum victa precibus exponit totam istiusce crudelissimæ stragis et suarum calamitatum seriem; quæ est ejusmodi: Venus Lemniis graviter infensa, quod nullas ei aras, nullaque templa consecravissent, locum vindictæ quærens, tantum viris contemtum in uxores inspirat, ut per tres annos, quibus patriam reliquerant, bellum Thracibus illaturi, nullum ad eas nuntium mittere dignati sint. Unaquaque earum hoc perquam iniquo animo ferente, Polyxo anus Lemnia, subito furore a Venere immisso percita, domo erumpit, pulsatisque ædium foribus concilium mulierum convocat. In templum Minervæ conveniunt. Ibi Polyxo, stricto ense, atrocissimis verbis exaggerat injuriam, quam a maritis recipiebant, illasque exhortatur, ut eos reversos, omnesque omnino mares, cujuscumque forent ætatis, jugularent. Cum hæc intonat, ecce vela in mari apparent. Classis erat Lemniorum domum redeuntium. Exclamat Polyxo, capiendam occasionem, superos cœptis faventes, maritos in ipsarum manus tradere, Venerem sibi apparuisse, ensem, quem tenebat, dedisse, ac pollicitam fuisse se pro his, quos e medio tollerent, meliores alios ac gratiores daturam. Et ut illas magis incenderet, addit maritos alias uxores in Thracia duxisse, quas secum forsan adveherent. His verbis in rabiem versæ Lemniades, jurant supra immolatum puerum, quem una ex iis mactandum obtulerat, se tam immane facinus patraturas. Lemnii specie bene accipiuntur; verum, nocte jam provecta,

mulieres hos incautos vinoque ac somno gravatos cum omnibus maribus occidunt. Hypsipyle hæc videns ad cubiculum patris Thoantis currit, re breviter narrata eum surgere cogit, ductumque ad littus maris ac naviculæ impositum numinibus maris commendat. Et ut fidem faceret se illum occidisse, ingentem pyram, quasi cremando ejus corpori, struit. Hac arte conciliatis Lemniadum animis, regina proclamatur. Aliquo post tempore, Argonautæ, duce Jasone, Colchos ad vellus aureum in Græciam reportandum contendentes, gravissima tempestate, dum Lemnum prænavigant, excipiuntur. Ejus vitandæ gratia portum Lemni petunt; sed Lemniades Thracum aggressionem esse ratæ, eos telis ac sagittis repellunt. Jasone autem, olivæ ramo ostenso, pacem poscente, Argonautæ non solum in urbem, sed in lectos Lemniadum, procurantibus ac conciliantibus Junone et Venere, admittuntur. Sic Hypsipyle Jasoni nubit, ex quo geminos Thoantem et Euneon suscipit. Profectis tandem Argonautis, famaque Lemnum perlata, regem Thoantem vivere, ac Chio regnare, Lemniades adversus Hypsipylen fremunt, eamque morti deposcunt. Hæc, fuga clam arrepta, littus petit, ut mari se committeret. Piratæ illuc appulsi eam ibi repertam rapiunt, vectamque in Græciam Lycurgo Nemeæ regulo vendunt, qui eam nutriendo filio Opheltæ seu Archemoro præponit. Dum hæc Argivis narrat Hypsipyle, serpens Archemorum infantem in gramine depositum extrema cauda ferit et occidit. Morientis vagitus ad aures Hypsipyles perveniunt. Currit citatissimo gradu, cernitque infantem mortuum, et serpentem juxta jacentem. Horrendos ululatus edit. Advolant Argivi. Hippomedon ingens saxum in serpentem projicit irrito ictu : at Capaneus illi caput hasta transfigit. Serpens, avulsa hasta, in templum Jovis Inachii fugit, et ibi moritur. Interim Lycurgus, audita filii morte, accurrit, ut Hypsipylen occideret ; sed a Tydeo, Parthenopæo, Hippomedonte, ac Capaneo retinetur : coëuntibusque in ultionem principis incolis, atrox pugna commissa fuisset, nisi Amphiaraus omnia prudentia sua pacificasset. Alia ex parte, equites Argivi, qui præcedebant, sparso rumore ad supplicium rapi Hypsipylen, parabant se ad faces injiciendas arcibus Lycurgi, et omnia diruere minitabantur, nisi Adrastus arreptam in currum Hypsipylen, per medias turmas, illam salvam et incolumem furentibus ostentasset. Thoas autem et Euneos filii Hypsipyles, qui in Græciam matris perquirendæ causa transvecti fuerant, et a Lycurgo hospitio recepti, quique eum fuerant secuti, cum primum, audito filii casu, ex ædibus eruperat, ut nomina Lemni et Thoantis audiunt, irruunt per medias catervas, ac matrem repertam amplectuntur. Illa hæret immobilis, et tandem cognitis filiis, suæ lacrymæ in alias conversæ sunt. Dum hæc omnes mirantur, cymbala et tympana in aëre audita sunt. Tunc Amphiaraus Apollinis monitu declarat omnes hos casus consilio Deorum contigisse : et solatus Archemori parentes, dicit illum defleri non debere, qui Deus esset, sed potius honores divinos ei deferendos, vitamque illius tam brevem Nestoris et Tithoni longæ senectuti esse præferendam.

PULSA sitis fluvio, populataque gurgitis alveum
Agmina linquebant ripas, amnemque minorem:
Acrior et campum sonipes rapit, et pedes arva
Implet ovans: rediere viris animique, minæque,
Votaque, sanguineis mixtum ceu fontibus ignem

Sitis amne sedata est, et copiæ, direpto fluminis alveo, deserebant littora, ac fluvium diminutum. Et equus ardentior repetit campum, et exultans pedes agros implet. Reversi militibus animi et minæ, ac spes, ut si bibissent ardorem belli infu-

Behott. 1. 2. duo Barthiani, Put. Lactant. Venett. 3. 4. Rom. Lindenbrog. Cruc. et Barth. hoc habent Argumentum:

Postquam pulsa sitis, relevataque membra fluentis,
Inachides juvenes, ante omnes mitis Adrastus,
Hypsipyles cælum, gentem, patriamque requirit.
Ingemit illa quidem, et tandem vix mæsta profatur;
Lemnos erat patria, princeps mihi sanguinis Evan,
Hic Veneris rabie ætas cuncta peremta virorum est.
Ast ego sola meum carum miserata parentem
Committo incolumem ventis: mox ipsa per undas
Excessi geminam linquens de Jasone prolem.
Hæc fata, Archemorum sacro serpente peremtum
Conspicit Eurydice, genitris miseranda querelis
Intonat, et placat Graiorum turba Lycurgum.

Versu 1. *membraque levata fluentis* Behott. 1. 2. et duo alii codd. Barthii, quam genuinam scripturam ille putat. Vs. 2. *Inachidæ* Behott. 1. 2. et vetus codex Barthii. Vs. 3. *Ipsiphiles* Behot. 1. *Isiphiles* Behot. 2. Vs. 4. *at tandem* vetus Barthii; quod ille probat. Vs. 5. 'In alio libro, qui fuit Theodori Pulmanni, inserta est vocula: *patria est;* quam non admittimus.' *Barth.* Behot. 1. *patriæ.* Vs. 6. *Hic Veneris rabiem sat est peremta virorum est* codex Barthii; unde ille: *Hic Veneris rabie vis tota, &c.* Unus Behot. *perenta.* Vs. 7. *At ego* unus Behot. *mecum ah carum* unus Barthianus. Vs. 8. 'In codd. *Incolumem misi ventis.* Puto auctorem non omnino improbum scripsisse: *immisi ventis.* 'Committendi' tamen et 'commendandi' verbis utitur Papinius vs. 283. et 287.' *Barth.* Vs. 9. *Excelsi geminam liqui* membranæ Barthii. Uterque Behot. *linquens yasone.* Vs. 10. *serpente perentum* unus Behot. Vs. 11. *Elidicen* Behot. 1. *Erudicen* Behot. 2. Vs. 12. *Ligurgum* in utroque Behot.

In Inscriptione hujus quinti libri quædam Barthii membranæ Papinio ponunt Titulum: *Statii Aquilini.*—1 Dan. Put. Petav. uterque Behot. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Plant. Lindenbrog. et Cruc. *alvum;* optimæ Barthii membranæ, Petrens. Exc. Cantab. Aldd. Colin. Gryph. Gevart. Grasser. et recentt. *alveum.*—2 Optimæ Barthii membranæ *rippas.*—5 Exc. Cantab. Petrens. Burm. Lang. Laur. Buslid. unus Behot. optimi Barthiani, Venett. Rom.

NOTÆ

1 *Alveum*] Hic duæ syllabæ in unam coëunt metri gratia.

2 *Amnemque minorem*] Potu scilicet exercitus.

4 *Rediere, &c.*] Siti enim gravissima omnis ardor animorum extinctus fuerat.

Hausissent belli, magnasque in prælia mentes.
Dispositi in turmas rursus, legemque severi
Ordinis, ut cuique ante locus, ductorque, monentur
Instaurare vias. Tellus jam pulvere primo
Crescit, et armorum transmittunt fulgura sylvæ.
Qualia trans Pontum Phariis defensa serenis
Rauca Parætonio decedunt agmina Nilo,
Cum fera ponit hyems: illæ clangore fugaci

sum cruentis aquis, et ingentes spiritus ad certamina. Ordinati denuo in agmina, ex more rigidæ militiæ, ut cuique locus et dux ante erat, jubentur viæ se committere. Jam terra primo pulvere attollitur, et nemora transferunt fulgorem armorum. Sic raucæ gruum catervæ, quæ trans mare servatæ sunt amœnitate aëris Ægyptii, migrant e Nilo Parætonio, cum aspera hyems desinit. Hæ volant præcipiti clan-

Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. *sanguinei*, probantibus Barthio et Burmanno; et ita conjectabat Jortinus; *sanguineis* exhibent alter Behot. Dan. Put. Petav. Lindenbrog. Cruc. Gevart. Grasser. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *seu fontibus* Lang. Laur. Buslid. Dan. Put. Petav. Plant. Lindenbrog. et Cruc. 'Pueri sciunt *ceu* scribendum.' *Barth.* Et ita edd. vett.—7 *Dispositum in turmas* duo Barthiani.—8 Optimus, aliique Barthiani, cum uno Behot. *monetur:* ita quoque Lutatius.—11 Pro *defensa* Put. et nonnulli Barthiani: *deprensa.*—13 Unus Behot. et nonnulli Barthiani: *clangore*

NOTÆ

7 *Legemque severi Ordinis*] Severissima enim militaris disciplina apud Græcos et Romanos. Et respicit ad morem Romanorum, qui militem, etiam cum absente hoste nihil timeretur, summa diligentia in ordinibus continebant.

9 *Tellus jam pulvere primo Crescit*] Quia dum erigitur pulvis, terra crescit in altitudinem. Supra lib. præcedente: 'Longoque attollit pulvere campum.'

10 *Fulgura*] Splendor enim armorum micans, qua laxant rami nemus, refert speciem fulguris.

11 *Phariis*] Ægyptiis, ut jam diximus sæpius. *Defensa*] A rigore hyemis. *Serenis*] *Serenis* hic pro serenitatibus. Ita Virgilius Georg. I. 'Nec minus ex imbri soles et aperta serena Prospicere.' In Ægypto enim perpetua aëris serenitas ac temperies per hyemem.

12 *Rauca agmina*] Grues, quæ in Septemtrionalem regionem æstate convolare solent. Vide Solinum cap. 16. et Plinium lib. X. cap. 23. et Ciceronem de Natura Deorum lib. II. de expeditionibus gruum. *Rauca*] Quia grues maxime vocales. *Parætonio Nilo*] Nilus dicitur 'Parætonius,' a Parætonio oppido, quod situm est in finibus Ægypti et Libyæ Marmaricæ, stadiis ferme nongentis distans a Catabathmo, portumque habens ingentem. Forte legendum *Paratonio*, a Paratonio urbe prope Alexandriam, quæ Stephano vocatur 'Ammonia.'

13 *Illæ*] Referendo ad Grues, de quibus loquitur Poëta, non ad 'rauca agmina.'

Umbra fretis arvisque volant: sonat avius æther.
Jam Borean imbresque pati, jam nare solutis
Amnibus, et nudo juvat æstivare sub Hæmo.
Hic rursus simili procerum vallante corona
Dux Talaionides, antiqua ut forte sub orno
Stabat, et admoti nixus Polynicis in hastam:
At tamen, o quæcumque es, ait, cui gloria tanta
Venimus innumeræ fatum debere cohortes,
Quem non ipse Deum sator aspernetur honorem,
Dic age (quando tuis alacres assistimus undis)
Quæ domus, aut tellus, animam quibus hauseris astris?
Dic quis et ille pater? neque enim tibi numina longe,
Transierit fortuna licet: majorque per ora
Sanguis, et afflicto spirat reverentia vultu.

gore, inumbrantes campos et maria; strepit inaccessus aër: jam illis gratum est ferre Aquilonem et pluvias, jam natare in fluviis liquefactis, et agere æstatem sub Hæmo nivibus exuto. Hic iterum rex, Talao genitus, eodem choro optimatum stipante, ut forte stabat sub veteri orno, fultus in hastam proximi Polynicis: Verum, inquit, o quæcumque es, cui tantus honos contigit, ut innumeræ copiæ, quæ huc accessimus, tibi salutem deberemus, quam gloriam non ipse Deorum pater dedignaretur, eloquere age (quoniam adsumus recreati tuis aquis) quod genus tibi sit, quæ patria, et a quibus sideribus spiritum duxeris? et dic quis sit ille pater, de quo locuta es? Non enim Dii longe a te absunt, quamvis fortuna discesserit, generosior tamen sanguis paret supra vultum tuum, et dignitas elucet in mæsto ore. Lemnia suspi-

---

sagaci: ita quoque Dan. Heinsius ad Claudian. Bell. Gild. 475.—14 *Umbram fretis arvisque volant* Heinsius ibidem: *arvisque volans* Aldd. Colln. Gryph. et Basil.—18 *Talaonides* Behott. 1. 2. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colln. Gryph. Basil. et Plant. Vide Gronov. ad Theb. II. 141.—20 Optimæ Barthii membranæ, *quicumque*.—21 In iisdem membranis *vitam* pro *fatum*, probante

NOTÆ

14 *Umbra fretis arvisque volant*] Hyperbole; ut denotet multitudinem gruum, dicit illas inumbrasse arva fretaque. *Avius*] Homini scilicet, animalibusque ceteris, exceptis avibus.

16 *Nudo*] Non hic sine honore sylvarum, ut interpretatur Lactantius, sed detecto nivibus. *Hæmo*] Hæmus mons Thraciæ altissimus.

18 *Talaionides*] Adrastus Talai filius.

21 *Venimus*] Supple, huc, ut deberemus vitam.

22 *Quando*] Pro, 'quoniam.' Virgil. 'Quando hæc te cura remordet.'

24 *Animam quibus hauseris astris*] Respicit ad Stoicorum opinionem, qui animam ex astris deducunt. Vide Theb. II. 62. 'Præreptaque noscit Sidera, principiumque sui.'

25 *Dic quis et ille pater*] Præcedente enim libro dixerat Hypsipyle: 'Et nobis regnum tamen, et pater ingens.'

26 *Fortuna*] Felicitas.

Ingemit, et paulum fletu cunctata modesto
Lemnias orsa refert: Immania vulnera, rector,
Integrare jubes, furias, et Lemnon, et arctis
Arma inserta toris, debellatosque pudendo
Ense mares: redit ecce nefas, et frigida cordi

rat, et paulum morata modestis lacrymis hæc respondet: Rex, cogis refricare atroces plagas, narrando furores, et Lemnum, ac ferrum illatum angustis lectis, et cæsos mares ignominioso gladio. Ecce crimen in mentem revertitur, et frigida Furia.

Barthio: hoc etiam agnoscit Lutatius.—30 Behot. 1. *et Lenon*; Behot. 2. *et Lepnon.* Optimus codex Barthii *altis* pro *arctis.*—31 'In optimo libro longe venustior scriptura legitur *debellandosque*; atrocitatem enim rei tantam facit, tantum horret narrationem ejus, ut velut adhuc patrandas cædes sibi diris

NOTÆ

28 *Fletu cunctata*] Colligens animum, et recordatione malorum suorum fletum solitum repetens. *Modesto*] Non indecenti, non nimio, qui formam deturparet, dignitatem ejus vilefaceret.

29 *Lemnias*] Hypsipyle, a Lemno insula. *Immania vulnera, rector, Integrare jubes*] Virgilius Æneid. II. 'Infandum, regina, jubes renovare dolorem.'

30 *Furias*] Quibus correptæ Lemniades maritos maresque omnes occiderunt. *Lemnon*] Lemnos insula Maris Ægæi. Abest hæc ab Atho 87. millia passuum: circuitu patet 22500. passuum. Lemnii Vulcanum colebant eximie, ab eoque primaria urbs Lemni 'Hephæstia' vocata. Est et oppidum Myrina, in cujus forum mons Athos e Macedonia Solstitio ejaculatur umbram. Poëtæ autem ideo fabulati sunt Vulcanum cecidisse in Lemnum, quod illa ignibus et flammis scateret, ut Ætna Siciliæ, et Vulcaniæ insulæ. Unde Seneca in Hercule Œtæo: 'Quæ tanta nubes flamma Sicanias vomit, Quæ Lemnos ardens?' Ignis autem Lemni maxime erumpebat e monte Mosychlo, de quo Hesychius, et Nicander in Theriacis, ad quem Scholiastes citat ex Antimacho: 'Ηφαίστου πυρὶ εἴκελον ἥν ῥα τιτύσκει Δαίμων ἀκροτάταις ὄρεος κορυφαῖσι Μοσύχλου. *Quales in summa rupe Mosychli Mulciber accensis fornacibus excitat ignes.* Vide Bochartum de Colon. Phœnic. lib. I. cap. 12. Ex hac insula affertur nobilis illa terra, quam 'sigillatam' vocant, de qua multa Thevetus Cosmographiæ lib. VIII. et meminerat Myrtilus olim Lesbicorum lib. I. teste Natali Mythol. lib. II. cap. 6. Lemnos hodie vocatur *Stalimene.*

31 *Debellatosque pudendo Ense mares*] Lemniades, cum decimam frugum Diis omnibus singulis annis offerrent, Venerem consulto prætermiserunt: unde Dea, graviter irata, odorem hircinum Lemniadibus immisit, quem cum mariti ferre non possent, conscensis navibus Thraciam petiverunt, Thracum filias sibi matrimonio juncturi: quo a Lemniadibus comperto, conspiratione facta redeuntes maritos interemerunt cum omnibus maribus; Hypsipyle sola patrem Thoantem servavit. Hæc omnia latius infra describuntur.

Eumenis: o miseræ, quibus hic furor additus! o nox!
O pater! illa ego sum, (pudeat ne forte benignæ
Hospitis,) illa, duces, raptum quæ sola parentem
Occului: quid longa malis exordia necto?
Et vos arma vocant, magnique in corde paratus.
Hoc memorasse sat est; claro generata Thoante,
Servitium Hypsipyle vestri fero capta Lycurgi.
Advertere animos, majorque, et honora videri
Parque operi tanto: cunctis tunc noscere casus
Ortus amor: pater ante alios hortatur Adrastus.
Immo age, dum primi longe damus agmina vulgi,
Nec facilis Nemee latas evolvere vires,
Quippe obtenta comis, et ineluctabilis umbra,

O infortunatæ, quibus hæc rabies fuit immissa! o nox! o pater! Ego sum illa, principes, (ne forte erubescatis officiosa hospita,) illa sum, quæ sola abdidi subtractum patrem. Quid multis verbis utor in narrandis calamitatibus meis? et bellum et magna incepta, quæ in mente agitatis, vos cient. Hoc sufficiet dixisse; Hypsipyle a celebri Thoante orta, captiva servitutem servio apud vestrum Lycurgum. Applicuerunt mentes, et visa est illis augustior, et venerabilior, ac capax tam præclari facinoris. Tunc cupido omnibus innata est sciendi ejus fortunam. Præ aliis senior Adrastus rogat. Immo age, dum longe præmittimus ordines primorum agminum, nec facile est expedire e Nemea numerosas copias, quippe umbrosa sylva hinc et inde ramis obducta est et insuperabilis, narra scelus Lemniadum, et laudes

imaginibus præfingat.' *Barth.*—34 Manuscripti codd. Lindenbrogii: *illa ego sum.*—35 *Hospites: illa, Duces, raptum, &c.* legit Barthius.—38 *Hæc meminisse* Lipsian.—39 *Hypsipile* Behot. 1. *Isiphile* Behot. 2. *capta* habet Exc. Cantab. sed pro v. l. *rapta.* Vide Theb. II. 328.—43 *Imo agedum* margo ed. Barth.—44 *Nemeæ* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. ' Error in omnibus retro editis, quem non debebat interpretatione fovere Barclaius,

NOTÆ

33 *Furor additus*] Bene *additus.* Zelotypiæ scilicet, non enim maritos maresve occidissent, nisi ad id a Furiis impulsæ fuissent. *O nox*] Nocte enim maritos cum omnibus maribus occiderunt.

34 *Benignæ*] Cum audietis e Lemno me esse, ne me includatis reliquarum ejus insulæ mulierum numero, nec vobis pudori sit mecum colloqui.

35 *Quæ sola parentem Occului*] Omnes scriptores Hypsipyle dant laudem servati patris: sed non conveniunt de modo quo id fecit, ut infra referemus.

39 *Servitium Hypsipyle vestri fero capta Lycurgi*] Hypsipyle enim, ut infra videbitur, a piratis capta, et in Græciam advecta, vendità fuerat Lycurgo, de quo superiori libro.

44 *Facilis evolvere*] Id est, ex qua non facile est evolvere.

45 *Comis*] Comæ arborum, folia, frondes.

Pande nefas, laudesque tuas, gemitusque tuorum;
Unde hos advenias regno dejecta labores.
Dulce loqui miseris, veteresque reducere questus.
Incipit: Ægæo premitur circumflua Nereo
Lemnos, ubi ignifera fessus respirat ab Ætna
Mulciber: ingenti tellurem proximus umbra
Vestit Athos, nemorumque obscurat imagine pontum.
Thraces arant contra: Thracum fatalia nobis

tuas, et tuorum planctus: qua de causa imperio deturbata incideris in hancce calamitatem. Gratum est infelicibus loqui, et revocare in memoriam antiquos luctus. Orditur Hypsipyle: Lemnos arctatur Mari Ægæo circumdata, ubi fatigatus Vulcanus conquiescit a laboribus Ætnæ flammas vomentis. Vicinus Athos tegit insulam magna umbra, et opacat mare specie sylvarum suarum. Thraces colunt terram

omnia ad vocem *umbræ* trahendo.' *Barth.*—47. 48 In optimo codice Barthii hi duo versus trajecti leguntur. 'Magis placet vulgata, aliorumque manuscriptorum lectio.' *Barth.*—51 Behott. 1. 2. *mulcifer.* 'Juves Papinium inserendo voculam, *ut proximus;* sed vulgatam lectionem omnibus libris constantem non solicitamus.' *Barth.*—58 *Thraces erant contra* in nonnullis codd.

NOTÆ

46 *Laudesque tuas*] Quia sola servavit patrem.

48 *Dulce loqui miseris*] Eurip. Œneo: Τῷ δυστυχοῦντί πως Τερπνὸν τὸ λέξαι, κἀποκλαύσασθαι πάλιν. *Infelici enim calamitates narrare, rursusque flere dulce est.* Quo respiciunt quoque hæc Isidori Pelus. lib. IV. Ep. 110. Οἱ μὲν γὰρ βοῶντες καὶ πρὸς τοὺς πέλας τὸ πάθος ἐκφέροντες, οὐ μικρὰν λαμβάνουσι τοῦ πάθους παραμυθίαν· κουφίζεται γὰρ τρόπον τινὰ τῇ διηγήσει τὰ πάθη. *Queruli enim, et in sinum propinquorum dolorem deponentes, non minimam consolationem accipiunt: quodammodo enim dolor narrando pacatur.* Seneca Medea: 'Quod fuit durum pati, meminisse dulce est.'

49 *Nereo*] Nereus Deus marinus. Sumitur et Poëtis pro mari, ut hoc loco.

50 *Ætna*] Ætna mons Siciliæ flammas vomens; unde dicitur *ignifera.* *Respirat*] Officinam enim Vulcanus habuisse dicitur in monte Ætna.

51 *Mulciber*] Vulcanus. *Ingenti tellurem proximus umbra Vestit Athos*] Athos mons Thraciæ Homero et Melæ, Macedoniæ vero Plinio, seu potius inter utramque situs, tantæ altitudinis, ut Solstitio umbram in forum urbis Myrinæ Lemni extendat, ut supra jam diximus, et cineres in aris, quas in vertice sustinet, non abluuntur, sed quo relictæ fuerint aggere manent. Ceterum, ut ait Mela, non Promontorio, ut alii, verum totus est, totoque longo dorso procedit in pelagus; qua continenti adhæret, a Xerxe in Græcos tendente perfossus, transnavigatusque, et factus freto navigabili pervius. Ex hoc monte Stasicrates nobilis architectus Alexandri facturum se effigiem pollicebatur, cujus manu læva designaverat civitatis amplissimæ mœnia, dextra pateram, quæ exciperet omnium fluminum, quæ sunt in eo monte, aquam, ut inde in mare profunderetur. Hodie Athos vocatur Ἅγιον ὄρος seu *Monte Sancto*.

Littora, et inde nefas. Florebat dives alumnis
Terra, nec illa Samo fama, Delove sonanti
Pejor, et innumeris quas spumifer assilit Ægon.
Dis visum turbare domos: nec pectora culpa
Nostra vacant: nullos Veneri sacravimus ignes:
Nulla Deæ sedes: movet et cœlestia quondam
Corda dolor, lentoque irrepunt agmine pœnæ.

oppositam. Ripæ Thracum nobis funestæ sunt, et inde scelus. Clarebat insula abundans populis, nec illa nomine inferior Samo, et Delo oraculis celebri, et aliis innumeris insulis, quas spumosum Mare Ægæum fluctibus percutit. Diis placuit affligere domos. Nec nostri animi carent noxia. Nullas flammas dedicavimus Veneri, nullum apud nos erat Deæ fanum. Dolor interdum tangit Deorum pec-

scriptis.—54 In optimis Barthii membranis: *divis florebat alumnis*, probante Barthio.—59 *Indignata Dea est* Dan. pro quo omnes alii codd. et edd. ha-

NOTÆ

53 *Thraces arant contra*] Thraces incolæ Thraciæ, quæ regio Europæ, est Macedoniæ ad Occasum proxima, Nesto fluvio, ut vult Ptolemæus, Strymone vero, ut mavult Plinius, ab eadem divisa: finit eam a Septemtrione Danubius, ab ortu Pontus et Propontis, a Meridie Ægæum Mare. Lemnos insula ipsi est opposita.

54 *Et inde nefas*] Quia Lemnii ex hac regione uxores petere decreverant: unde iratæ Lemniæ eos interfecerunt. Vel *inde nefas* seu exemplum sceleris. Polyxo enim, ut stimulet Lemniades contra maritos, hæc ait: 'Quod si proprioribus actis Est opus, ecce animos doceat Rhodopeia conjux Ulta manu thalamos, pariterque epulata marito.'

55 *Samo*] Samos; hæc insula Ioniæ adjacet: erat in tutela Junonis. *Deloque*] Delos una e Cycladibus, ut jam diximus sæpius. *Sonanti*] Oraculis scilicet.

56 *Ægon*] Ægæum Mare. Sic etiam vocatur a Valerio Flacco.

58 *Nullos Veneri sacravimus ignes: Nulla Deæ sedes*] Valerius Flaccus Argonauticorum lib. II. dicit, stare quidem frigidam aram Veneris, non tamen nullam esse: 'Contra Veneris stat frigida semper Ara loco, meritas postquam Dea conjugis iras Horruit, et tacitæ Martem tenuere catenæ.' Apollodorus dicit Venerem iratam fuisse Lemniadibus, quod illam nullo honore prosequerentur; cui suffragatur Suidas explicando proverbium Λήμνιον κακὸν, *malum Lemnium*. Dicit etiam Scholiastes Hecubæ Euripidis, morem fuisse apud Lemnum celebrandi quotannis festum in honorem Veneris; sed Lemniades illud prætermisisse: quod et confirmat Hyginus cap. 15. 'In insula,' inquit, 'Lemno mulieres Veneri sacra aliquot annos non fecerant.' Ratio autem, quia Lemniades adulterium Veneris in honorem Vulcani damnaverant.

60 *Lentoque irrepunt agmine pœnæ*] Noster eod. libro: 'Sed videt hoc, videt ille Deum regnator, et ausis Sera quidem, manet ira tamen.' Horat. III. Od. 2. 'Raro antecedentem scelestum Deseruit pede pœna

Illa Paphon veterem centumque altaria linquens,
Nec vultu, nec crine prior, solvisse jugalem
Ceston, et Idalias procul ablegasse volucres
Fertur: erant certe, media quæ noctis in umbra
Divam, alios ignes majoraque tela gerentem,
Tartareas inter thalamis volitasse sorores

tora, et veniunt supplicia tardo pede. Illa deserens antiquam Paphon, et centum aras, nec eadem facie, nec crine, quo prius, dicitur laxasse nuptialem Ceston, et longe abegisse Idalias aves. Erant sane mulieres, quæ publicarent Deam, gerentem alias flammas, et grandiora jacula, per mediæ noctis tenebras inter Tartareas so-

NOTÆ

clando.' Pœnam, quam omnes improbi Deo debent, interdum omittit Deus, sed non remittit; ampliat quosdam in suo justo judicio, sed non absolvit; debitum statim non exigit, sed cum fœnore solvendum differt. *Bernartius.*

61 *Paphon*] Paphos, urbs Cypri insulæ, in qua Venus religiose colebatur, et centum habebat aras, ut tradunt hic Papinius, et Virgilius Æneid. I. 'Ipsa Paphum sublimis abit, sedesque revisit Ipsa suas: ubi templum illi, centumque Sabæo Thure calent aræ, sertisque recentibus halant.'

62 *Jugalem Ceston*] Cestos, cingulum Veneris, cujus descriptio videnda apud Homerum Iliad. Ο. quo Venus cingitur, omnibus illecebris nuptiarumque cupiditatibus elaboratum, quo matrimonia dicitur alligare.

93 *Idalias volucres*] Idaliæ volucres sunt columbæ, vel cycni, vel passeres, quos currui suo jungit Venus. *Idaliæ*] Quia Idalium oppidum nemusque in Cypro insula erat Veneri sacrum.

65 *Alios ignes*] 'Habet enim,' ait Lactantius, 'Venus ignes nunc cupiditatis, nunc odii, secundum fidem sacrorum, vel precationum Veneris Verticordiæ præcipue, quæ rogatur, ut amores injiciat, rursum ut auferat. Si enim potestas est dandi, nihilominus jus est tollendi, et, amore sublato, aut naturaliter odium residet, aut immittitur.' Ut Virgilius: 'Quæ mihi reddat eum, vel eo me solvat amantem.' Non solum autem creditum est, Venerem amorem ac odium inducere posse, sed etiam mentes virginum mulierumque a libidine ad pudicitiam convertere. Unde Romæ erectum fuit illi templum extra portam Collinam via Salaria sub titulo Veneris Verticordiæ; cum, auctore Julio Obsequente, tres uno tempore virgines Vestales nobilissimæ cum nonnullis equitibus Romanis incesti pœnam subiere. Et refert Valerius Maximus Sulpitiam Q. Fulvii Flacci uxorem cunctis castitate prælatam esse, cum Senatus libris Sibyllinis per Decemviros inspectis censuisset, ut Veneris Verticordiæ simulacrum consecraretur, quo facilius virginum mulierumque mens a libidine ad pudicitiam converteretur, et ex omnibus matronis, ex centum autem decem sorte ductæ, de sanctissima fœmina judicium facerent. Similis vocabuli Venus apud Thebanos fuit. Nam Harmonie Veneris ἀποστροφίας simulacrum consecravit, quod ab exlege cupiditate et incestis stupris genus hominum averteret. Pausanias in Bœoticis. *Majoraque tela*] Telis amoris supple.

Vulgarent: utque implicitis arcana domorum
Anguibus, et sæva formidine cuncta replevit
Limina, nec fidi populum miserata mariti;
Protinus a Lemno teneri fugistis Amores:
Motus Hymen, versæque faces, et frigida justi
Cura tori: nullæ redeunt in gaudia noctes,
Nullus in amplexu sopor est: odia aspera ubique,
Et Furor, et medio recubat Discordia lecto.
Cura viris tumidos adversa Thracas in ora
Eruere, et sævam bellando frangere gentem.
Cumque domus contra, stantesque in littore nati,
Dulcius Edonas hyemes, Arctonque frementem

rores volasse in thalamis. Ut vero secretiores ædium partes replevit involutis serpentibus, et omnes fores crudeli pavore; nec miserata est subditos fidelis conjugis; statim, molles Cupidines, migravistis e Lemno; fuit expulsus Hymen, et tædæ extinctæ, et amor legitimi thalami elanguit; nullæ noctes revertuntur in voluptatem, nullus somnus est in amplexu, acres ubique simultates, et Rabies, ac Discordia jacet in medio cubili. Unicum viris Lemniis studium erat profligandi superbos Thraces in opposita plaga, ac domandi armis barbaram nationem. Et cum domicilia eorum essent in conspectu, et nati ipsos expectarent supra ripam, gratius tamen erat illis

bent: *Nulla Deæ sedes.*—67 *Tractarent* ex quibusdam codd. notavit Lindenbrogius; *Vulgarent* tamen exhibent Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. uterque Behot Petrens. Exc. Cantab. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. &c.—68 Put. *nupta replesset.*—70 Optimus codex Barthii: *e Lemno.*—71 'Inepta scriptura; quam tamen omnes libri retinent. Quis neget Papinium scripsisse potius? *fugistis Amores, Mutus Hymen, versæque Faces. It frigida justi Cura tori.* Vulgata Papinii lectio etiam in optimo libro nostro comparet, sed supra scripta intra lineas vocula *vel*, quæ varietas lectionis alioquin indicatur; quæ isto loco, negligente librario, omissa est. Nobis tamen veritatis inveniendæ occasionem præbuit.' *Barth.*—75 'Lectio suspecta, cum tertius supra versus eadem voce inceperit. Nullos tamen libros video quicquam mutare volentes.' *Idem.*—78 *Ædonias* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Aldd. Colin.

NOTÆ

66 *Tartareas sorores*] Furias.

67 *Implicitis Anguibus*] Furiæ enim angues habent, qui sibi invicem implicantur.

69 *Fidi populum mariti*] Id est, Lemniacum. Lemnos enim erat in tutela Vulcani, qui erat maritus Veneris. *Fidi*] Quia Vulcanus pepercerat uxori adulteræ; et ut ipsa loquitur Theb. III. 'Et læsi servit tamen ira mariti.'

71 *Hymen*] Deus nuptiarum. *Versæque faces*] Id est, extinctæ, quia faces invertuntur, ut extinguantur. Faces vero nuptiis adhiberi jam observavimus.

75 *Viris*] Lemniis. *Adversa in ora*] Thracia enim Lemno insulæ opposita.

78 *Dulcius*] Supple, his, seu Lemniis, erat. *Edonas*] Id est, Thracias, quia Edoni Thraciæ populi. *Arcton-*

Excipere, aut tandem tacita post prælia nocte
Fractorum subitas torrentum audire ruinas.
Illæ autem tristes (nam me tunc libera curis
Virginitas, annique tegunt) sub nocte dieque
Assiduis ægræ lacrymis, solantia miscent
Colloquia, aut sævam spectant trans æquora Thracen.
Sol operum medius summo librabat Olympo
Lucentes, ceu staret, equos: quater axe sereno
Intonuit, quater antra Dei fumantis anhelos
Exeruere apices: ventisque absentibus Ægon

excipere hyemes Thracias, et ventos Septemtrionis, aut tandem post certamina audire per silentium noctis repentinas strages erumpentium torrentium. Illæ autem Lemniæ mœstæ (nam virginitas vacua solicitudine, ac ætas tunc me curis liberabant), et anxiæ perpetuis fletibus leniebant diu ac noctu dolorem suum colloquiis, aut respiciunt trans mare crudelem Thraciam. Sol medio laboris sui penso librabat in summo cælo luminosos equos, ut si non moveretur; tonuit quater claro aëre: quater cavernæ fumosi numinis emiserunt globos flammarum, et Mare

Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *Ædonas* in aliis; *Idonias* vett. Lindenbrogii; *edomitas* codex Nic. Fabri. *Arctonque prementem* Put. —81 Behot. 1. *tum libera.*—82 Lutatius in Comment. *animisque tegunt.*—83 *Assiduis ægre in lacrymis* unus Behot.—84 *Alloquia* pro *Colloquia* correxit

NOTÆ

que frementem] Ventis scilicet. Arcton autem sumi pro Septemtrione omnibus notum est.

82 *Tegunt*] Sive defendunt, seu separant a tali concilio, sive a curis defendunt.

83 *Solantia miscent Colloquia*] Sic lib. sup. de Argia: 'Sat dubium cœtu solante timorem Fallere.'

84 *Sævam*] Quia retinebat maritos: vel quia mariti inde uxores adducturi erant. *Thracen*] Thraciam.

85 *Sol operum medius, &c.*] Descriptio solis, cum est in meridiano circulo. Nam summum cœli tenet, et medius est inter ortum et occasum, et sui operis: tantumdem enim ipsi absolvendum est, quantum fecit.

86 *Ceu staret*] Quia in meridie sol stare, seu non moveri videtur. *Quater axe sereno*] Sicut apud veteres impar numerus faustus habebatur, ut ex illo Virgiliano patet Ecl. IX. 'Numero Deus impare gaudet.' Sic e contra par funestum quid portendebat, ut ex hocce Papinii loco apparet, et ex illo Virgilii Æneid. II. 'Quater ipso in limine portæ Substitit, atque utero sonitum quater arma dedere.' Nam ibi Virgilius ex numero sonituum innuit imminentem ruinam Trojæ.

88 *Exeruere apices*] Dicuntur enim fuisse spiramina ignis in insula Lemno, præsertim in monte Mosychlo, ut supra diximus. Inde etiam fabulæ locus, Vulcanum ibi habere officinam. *Ventisque absentibus Ægon*] Hoc enim in malum omen accipiebatur. *Ægon*] Ægæum Mare. Vide supra. Sic Valerius Flacc. lib. I. 'Quanto fremitu se sustulit Ægon.'

Motus, et ingenti percussit littora ponto:
Cum subito horrendas ævi matura Polyxo
Tollitur in furias, thalamisque insueta relictis
Evolat: insano veluti Theumesia Thyas
Rapta Deo, cum sacra vocant, Idæaque suadet
Buxus, et a summis auditus montibus Evan:
Sic erecta genas, aciemque effusa, trementi
Sanguine, desertam rabidis clamoribus urbem
Exagitat, clausasque domos, et limina pulsans,
Concilium vocat: infelix comitatus eunti
Hærebant nati: atque illæ non segnius omnes

Ægæum agitatum fuit, ventis non flantibus, et magnis fluctibus ripas pulsavit: cum repente anus Polyxo corripitur horribili rabie, et erumpit præter suum morem e deserto cubiculo, ut Baccha Thebana mota amenti Deo, cum cient Orgia, et tibia Idæa, et Bacchus auditus a montium cacumine vocat. Sic elato vultu, trementibusque oculis et cruore suffusis, perculit furiosis ululatibus vacuam civitatem, et percutiens obseratas domos et fores, concionem vocat. Filii infortunati illius comites stipabant

Marklandus ad Sylv. I. 2. 49. et V. 1. 18.—89 'In optimo librorum scriptum est: *præcessit littora ponto;* quod puto verum esse, ut exundationem designet.' *Barth.*—90 *Polipxo* in uno Behot.—92 *Teumesia* sine aspiratione legi jussit Barthius, ut ap. Steph. de Urbibus.—95 *Sic erecta genas* vetus codex Barthii. Optimus codex: *aciemque offusa trementi Sanguine;* rectissime, judicio Barthii.—96 Omnes codd. Barthii, *dejectam* pro *desertam*. Put. cum uno Behot. *rapidis clamoribus*.—98 'Duo nostri libri expressissime ha-

NOTÆ

90 *Ævi matura*] Sic Virgilio: 'Ævi maturus Acestes.' *Polyxo*] Anus, quæ persuasit Lemniadibus, ut maritos maresque omnes tollerent,

92 *Theumesia*] Thebana, a Theumeso monte Bœotiæ. *Thyas*] Baccha: Bacchæ enim seu ministræ Bacchi diversa habebant nomina, et Thyades vocabantur ἀπὸ τοῦ θύειν, *a sacrificando*, sicut et Mænades, et Mimallones.

93 *Deo*] Baccho.

94 *Buxus*] Tibia ex buxo, cujus arbor abundat in Ida Phrygiæ monte, confecta: unde *Idæa*. *Auditus*] Vocem audiebant, seu fingebant audire, et sic in turba solet fieri, ut fingantur auditæ Deorum voces. *Evan*] Nomen Bacchi, in orgiis clamari solitum. Ceterum totus hic locus videtur adumbratus ex illo Virgilii Æneid. IV. 'Qualis commotis excita sacris Thyas, ubi audito stimulant trieterica Baccho Orgia, nocturnusque vocat clamore Cithæron.'

95 *Aciemque effusa*] An *refusa trementi Sanguine?* Id est, oculos sanguine, seu sanguinis guttis suffusos habens, et *trementes*, id est, incertos, non fixos, quales furentium sunt.

96 *Desertam*] A viris.

98 *Infelix comitatus*] Liberi, quos erat occisura.

99 *Hærebant*] Hoc verbum frequenter legitur de comitantibus. Fabius Declam. 330. 'Hærebo miseræ co-

Erumpunt tectis, summasque ad Pallados arces
Impetus: huc propere stipamur, et ordine nullo
Congestæ: stricto mox ense silentia jussit
Hortatrix scelerum, et medio sic ausa profari est:
Rem summam instinctu Superum, meritique doloris,
O viduæ (firmate animos et pellite sexum)
Lemniades, sancîre paro: si tædet inanes
Æternum servare domos, turpemque juventæ
Flore situm, et longis steriles in luctibus annos:
Inveni, promitto viam (nec numina desunt)
Qua renovanda Venus: modo par insumite robur

vadentem. Atque illæ cunctæ non impigrius domibus evolant, et concurritur ad excelsam ædem Minervæ. Illuc festinanter coarctamur, et sine ullo ordine congregamur. Deinde, evaginato gladio, silentium imperat hortatrix criminum, et sic ausa est loqui in medio cœtu: Viduæ Lemniæ, mihi mens est, Divis inspirantibus, decernere rem maximi momenti, et quæ nobis justum dolorem affert. Corroborate mentes et sexum excludite; si piget semper custodire vacuas domos, et juventutem marcessere in primo flore, et agere infœcundam ætatem in perpetuo luctu, reperi, polliceor, modum, (et Dii favent,) quo alios viros inveniamus. Sumite modo vires dolori æquales:

bent *euntem*; quod nescio an defendam.' *Barth.*—100 Optimæ Barthii membranæ: *summas ad Palladis arces*; quod ille probat.—102 'Non possum damnare optimi codicis lectionem, *Conjectæ.* Juvat alius in quo scriptum, *Conjestæ*; eo enim verbo numinis impulsionem denotat.' *Barth.*—103 Optimus Barthii: *e medio.* Vox *est* non habetur in Exc. Cantab. Petrens. Burm. Taurin. utroque Behot. et optimo Barth.—105 Unus Barthii: *firmate animos, expellite sexum*; in altero libro ejusdem Barthii: *impellite sexum*: in alio vero codice: *nec prodite sexum.*—108 *Ferre sitim* Taurin. Burm. Lipsian. inter lineas, et Venett. *Flere sitim* conj. Bernartius, et ejus conjectura codice Petrens. confirmata est, ubi *Flore* eadem manu mutatum in *Flere.* Pro *longis* Put. habet *longos*; Behot. 1. *longe.*—109 Dan. Heinsius ad Claudian.

NOTÆ

mes quotidiano labori,' et Declam. 332. 'Assiduum me hæsisse lateri sciebat.' Plinius VII. Ep. 27. 'Tenuis adhuc et obscurus Africam obtinenti comes hæserat.'

100 *Ad Pallados arces*] Opportune in templo virginis Deæ in maritorum cædem mulieres conjurant: hæc enim Dea videtur nuptias damnasse, amplexata virginitatem.

104 *Instinctu Superum*] Nihil tam efficaciter excitat nos ad suscipienda quæcumque, quam si Deorum inspiratione, iisve approbantibus, decerni dicantur. *Meritique doloris*] Id est, quem merito habemus in viros.

105 *O viduæ*] Invidiose, ut earum hoc nomine furorem magis excitet in viros. *Pellite sexum*] Id est, pulsa fœminea imbecillitate viriles ad facinus sumite animos.

106 *Inanes*] Virorum absentia.

108 *Flore*] Subaudienda præpositio, in *flore.* Aliqui legunt *Flere*: alii *Ferre.*

110 *Qua renovanda Venus*] Venus

Luctibus: atque adeo primum hoc mihi noscere detur:
Tertia canet hyems, cui connubialia vincla,
Aut thalami secretus honos? quod conjuge pectus
Intepuit? cujus vidit Lucina labores?
Dicite, vel justos cujus pulsantia menses
Vota tument? qua pace feras volucresque jugari
Mos datus: heu segnes! potuitne ultricia Graiis
Virginibus dare tela pater, lætusque dolorum,
Sanguine securos juvenum perfundere somnos?
At nos vulgus iners: quod si propioribus actis

atque hoc primum mihi scire liceat: tertia hyems albescit nivibus, cui fuere nuptiales amplexus, aut thalami honor secretus? cui sinus marito incaluit? cujus Lucina vidit partus? loquimini, vel cujus uterus turget accelerans legitimos menses? quo fœdere inducta consuetudo, bestias et aves copulari. Heu ignavæ! Potuitne pater tradere vindices enses puellis Graiis, et, gaudens malis, cruore respergere improvidum adolescentium soporem? At nos turba segnis. Quod si opus est pro-

Rapt. Proserp. II. 287. correxit: *nec numina deerunt*.—110 Optimæ Barthii membranæ: *par mihi sumite robur*.—111 Unus Behot. *usque adeo*.—112 *Ter modo canet hyems* duo codd. Barthiani.—113 Codd. omnes Barthiani, et Put. *cui conjuge;* Dan. *quæ conjuge*. Posterius placet Gronovio.—117 Codex Bar-

NOTÆ

hic pro maritis posita, id est, qua alios maritos inveniamus.

112 *Canet*] Ob nives scilicet. *Cui connubialia*] Interrogative.

113 *Aut thalami secretus honos*] Id est, legitimus concubitus, qui fit in secreto thalamo. Sed forte, ait Guyetus, sic legi debent hi duo versus: 'Tertia canet hyems: qua connubialia vincla, Et thalami secretus honos.' Id est, tertius hic annus est, ex quo sublata sunt matrimonii jura, et honos thalami, id est, legitimus concubitus. *Quod conjuge pectus Intepuit*] Placet Gronovio quod in quibusdam scriptis: *quæ conjuge pectus intepuit.* Ut Theb. IV. 'Genas fulgebitis auro.'

114 *Lucina*] Dea quæ præest partui.

116 *Vota*] Id est, ventres, seu partus, propter quos vota suscipiuntur. Sic Hos. IX. 16. *Makamade vitnam*, id est, 'desideria uteri' ipsorum, id est, 'liberos desideratissimos.'

117 *Potuitne ultricia Graiis Virginibus dare tela pater*] Intelligit Danaum, cujus filiæ, quas hic Graias virgines vocat, consilio patris sponsos prima nuptiarum nocte interfecerunt. Nota fabula. *Ultricia*] Quia hoc modo ulcisci credebat mortem suam, quam sibi ab uno e generis impendere oraculo acceperat. Vel quia hoc modo ulciscebatur injurias quas a fratre Ægypto receperat: quod expulsus ex Ægypto a fratre fuerat.

120 *Propioribus actis*] Exemplum filiarum Danai vetustius erat; idcirco recentius adducit Procnes. Et *propioribus* forsan, quia Thracia, in qua hæc omnia, quæ dicuntur de Tereo et Procne, gesta sunt, vicina erat insulæ Lemno.

Est opus, ecce animos doceat Rhodopeia conjux,
Ulta manu thalamos, pariterque epulata marito.
Nec vos immunis scelerum, securave cogo.
Plena mihi domus, atque ingens, en cernite, sudor.
Quatuor hos una, decus et solatia patris,
In gremio (licet amplexu lacrymisque morentur)
Transadigam ferro, saniemque et vulnera fratrum
Miscebo, patremque super spirantibus addam.
Ecqua tot in cædes animum promittit? Agebat
Pluribus: adverso nituerunt vela profundo.

pioribus exemplis, excitet ad audendum uxor Thracia ferro vindicans læsum torum, et una cum marito pasta proprio filio. Nec vos hortor exors culpæ, et nihil habens, quod possim perdere. En videte, ut mea domus referta sit, et quanta sudoris causa, si tot interficiendi sint. Hos quatuor, honorem ac solatium patris, simul ense transfodiam in sinu meo, (licet retineant me amplexu ac fletibus,) et simul confundam tabum et fratrum plagas, et patrem adjiciam palpitantibus. Ecqua pollicetur animum in tot neces? Instabat pluribus. Vela apparuerunt in opposito mari. Classis

••••••••••••

thii: *ha segnes.*—124 *Plena mihi domus en, atque ingens cernite* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Venet. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *domus, atque ingens, en cernite* uterque Behot. Petrens. optimus Barthianus, alii, cum edd. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—125 *Quatuor hos uno* cum optimis membranis legit Barthius. —127 Idem codex: *et viscera fratrum;* alter Barthianus etiam *viscera* pro v. l. *fratri* Put.—129 *Atque tot in cædes* nonnulli Barthiani; *Hæc qua tot in cædes* Behot. 1. *Ecce tot in cædes* Behot. et pro v. l. *Ec qua tot.*—130 Unus Barthia-

NOTÆ

121 *Rhodopeia conjux*] Procne uxor Terei Thracum regis, quæ marito filium epulandum apposuit. Nota fabula. A Rhodope monte Thraciæ dicta *Rhodopeia.*

122 *Thalamos*] Ulta est enim adulterium Terei mariti cum Philomela sorore commissum. *Pariterque epulata marito*] Non hoc ex fabula; non enim Procne comedit filium suum cum Tereo: sed Polyxo id addit, ut hoc atrocissimo exemplo Lemniadibus persuadeat, injuriam violatæ fidei conjugalis tantam esse debere apud mulieres, ut etiam eam majoribus ac crudelioribus sceleribus ulciscantur.

123 *Securave*] Quasi non habeat, quod amittere possit.

124 *Sudor*] Sudoris causa, si interficiendi sunt. Vel sudoris causa fuere, cum tot peperi.

126 *Lacrymisque*] Ut ostenderet grandi necessitate ad tale compelli facinus, quo crudelior fiat, sentire se dicit affectum.

127 *Vulnera fratrum*] Optimus liber majore energia refert: *et viscera fratrum;* codex alter, in quo est: vel *viscera.* Nihil autem truculentius dicere poterat truculentissima bellua. *Barthius.*

128 *Patremque super spirantibus addam*] Ut Virgilius Æneid. IV. 'Patremque natumque Cum genere extinguam.'

Lemnia classis erat: rapuit gavisa Polyxo
Fortunam, atque iterat: Superisne vocantibus ultro
Desumus? ecce rates, Deus hos, Deus ultor in iras
Apportat, cœptisque favet: nec imago quietis
Vana meæ: nudo stabat Venus ense, videri
Clara mihi, somnosque super. Quid perditis ævum?
Inquit: age aversis thalamos purgate maritis.
Ipsa faces alias, melioraque fœdera jungam.
Dixit: et hoc ferrum stratis, hoc (credite) ferrum
Imposuit: quin o miseræ, dum tempus agit rem,
Consulite: en validis spumant eversa lacertis
Æquora: Bistonides veniunt fortasse maritæ.
Hinc stimuli ingentes, magnusque advolvitur astris

erat redeuntium domum Lemniorum. Læta Polyxo occasionem capit, et repetit: Diisne sponte vocantibus non accedimus? Ecce naves; Deus hos, Deus vindex advehit, ut nostrum furorem satiemus, et consiliis aspirat. Nec fallax fuit species somni mei. Venus stabat nudato gladio, et manifeste mihi apparuit inter dormiendum. Quid ætatem frustra consumitis? ait, age mundate thalamos infestis conjugibus. Ipsa accendam alias tædas, et nectam gratiores affinitates, inquit, et injecit lecto meo hunc gladium, hunc, fidem mihi adhibete. Deliberate igitur, o infelices, dum sese offert opportunitas. Ecce mare præcisum fortibus brachiis spumis albescit. Uxores Thraciæ forsitan veniunt. Hinc immanes aculei, et ingens ululatus fertur

nus: *viderunt vela.*—132 Optimæ Barthii membranæ: *rapuit gavisa Polyxo Fortunam. Hinc iterat, &c.*—133 *Deus has* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *Deus heus* Dan. Put. Petav. *Deus hos* uterque Behot. Petrens. optimus Barthianus, Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—137 Codd. Barthiani: *adversis thalamos purgare.*—139 Unus Barthianus, *cernite*, altero suprascripto. —140 Dan. Heinsius ad Claudian. Rapt. Proserp. I. 219. corrigendum ait: *dum tempus agi rem*: idem videtur Jortino.—142 Vox *fortasse* suspecta est

NOTÆ

131 *Lemnia classis erat*] Erat classis Lemniorum domum redeuntium.

132 *Fortunam*] Opportunitatem temporis. Virgilius: 'Si fortuna permittitis uti.'

133 *Hos*] Maritos.

135 *Videri*] Videbatur.

136 *Somnosque super*] Super somnum, ut super cœnam apud Suetonium; id est, inter dormiendum, inter cœnandum.

138 *Ipsa faces alias*] Id est, alias nuptias, quas per faces designare solent Poëtæ.

140 *Dum tempus agit rem*] Ex Virgilio: 'Dum tempus agit rem,' id est, dum opportunitas se offert. Nicolaus Heinsius notis ad Claudianum in his Virgilii et Statii locis corrigendum censet *tempus agi rem.*

142 *Bistonides*] Thraciæ, ad augendum furorem ex Zelotypia.

Clamor: Amazonio Scythiam fervere tumultu,
Lunatumque putes agmen descendere, ubi arma
Indulget pater, et sævi movet ostia belli.
Nec varius fremor, aut studia in contraria rapti
Dissensus, ut plebe solet: furor omnibus idem,
Idem animus solare domos: juvenumque, senumque
Præcipitare colos, plenisque affrangere parvos
Uberibus, ferroque omnes exire per annos.

ad sidera. Crederes Scythiam exardere strepitu Amazonum, et pellatam aciem descendere, cum pater arma concedit, et recludit portas crudelis belli. Nec diversus fuit fremitus, nec in varias partes distractus dissensus, ut fit in vulgo. Eadem rabies fuit cunctis, eadem mens domos vastandi, et accelerandi stamina juvenum et senum, et allidendi infantes ad turgentes mammas, et gladio grassandi per

Barthio.—148 Nonnulli codd. *ceu plebe solent;* Fabr. habet etiam: *plebe solent.*—149 Behot. 1. *scelerare*, suprascriptum *solare* æquæva manu; nihil tamen erat expunctum.—150 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. uterque Behot.

NOTÆ

144 *Amazonio*] Vide superiori libro vs. 394. *Scythiam*] Scythia regio Septemtrionalis latissima, divisa in duas partes, Europæam et Asiaticam: Europæa a Tanais ripis per Mæotidos et Ponti littora ad Istri seu Danubii ostia extenditur: Asiatica a limitibus oppositorum littorum in Orientem procurrit. Finitur Glaciali Oceano a Septemtrione, a Meridie Ponto Euxino, Caucaso, ac Mari Caspio. Utriusque varii populi, de quorum origine ac nominibus consulendi Geographi ac Scriptores.

145 *Lunatum*] Id est, Peltatum. Amazones enim brevia scuta, quæ 'peltæ' vocabantur, in modum lunæ in cornua curvatæ gestabant.

146 *Pater*] Mars, qui Amazonum habetur pater, ob earum ferociam, et bellandi studium. *Sævi movet ostia belli*] Alludit ad morem, quo bello denuntiato alicui populo templum Jani aperiebatur. Homerus Iliade Υ. Πρὶν πολέμου στόμα δύμεναι αἱματόεντος. *Antequam aperiantur ostia cruenti belli.* Ennius, et ex eo Horatius: 'Belli ferratos postes portasque refregit.' Mos notissimus.

149 *Juvenumque, senumque Præcipitare colos*] Id est, indiscrete omnes occidere.

150 *Plenisque affrangere parvos Uberibus*] Alii legunt *affringere.* Et quidam dicunt hoc non convenienter scribere Poëtam, cum tanto tempore dixerit maritos earum abfuisse: unde Lemniadibus lactantibus filii. Potest dici etiam trimos infantes lactare posse. Potest et etiam non tot annos elapsos fuisse, ex quo Lemnii in Thraciam profecti erant, sed Polyxo de industria tempus auxisse, quo majorem iis invidiam conflaret.

151 *Ferroque omnes exire per annos*] Id est, nullam in necando ætatem excipere, seu per omnem ætatem grassari. Ut Lucanus: 'Crimine quo cædem parvi potuere mereri? Sed satis est jam posse.'

Tunc viridis late lucus, juga celsa Minervæ
Propter, opacat humum niger ipse, sed insuper ingens
Mons premit, et gemina pereunt caligine soles:
Hic sanxere fidem: tu Martia testis Enyo,
Atque inferna Ceres, Stygiæque Acheronte recluso
Ante preces venere Deæ: sed fallit ubique
Mixta Venus: Venus arma tenet: Venus admovet iras.
Nec de more cruor: natum Caropeia conjux

omnem ætatem. Erat tunc lucus late virens juxta altum templum Minervæ, qui inumbrabat terram opacus ipse, sed præterea mons magnus imminet, et sol moritur duplici obscuritate. Illic fidem firmavere. Tu testis fuisti Enyo Martis soror, et tu Ceres inferna, ac Stygiæ sorores, aperto Acheronte, accessere, etiam non rogatæ. Venus vero ubique inserta latet: Venus ferrum tenet: Venus furorem instimulat. Nec fuit sacrificium ex ritu. Uxor Charopis tradidit mactandum filium. Sese

****

Aldd. Colin. Gryph. et Plant. *adfringere*, sive *affringere*.—152 *Irruitur lucus: late juga celsa Minervæ* optimæ Barthii membranæ.—158 Petrens. Exc. Cantab. Taurin. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Grasser. Lindenbrog. Cruc. Amstel. Gronov. Barth. et Delph. *admovet iras;* Veen. errore typographico *admonet*, quod retinet etiam Bipontina. 'Meus tamen codex male *admonet;* sed continuus error in libris ex similitudine ductuum literarum *n* et *v*.' Burm.

NOTÆ

152 *Tunc viridis late lucus*] Corruptum locum censet Barthius. Quid mirum, ait, lucum viridem esse aut virere? quid istud *tunc?* Additque: In optimo codice clare legi: *Irruitur lucus: late juga celsa Minervæ. Juga celsa*] Templa. Supra: 'Pallados arces.'

153 *Niger ipse*] Id est, obscurus per se et per montem, quo sol subducitur.

154 *Gemina*] Montis et nemoris.

155 *Enyo*] Enyo Græcis, Bellona Latinis, soror et auriga Martis, unde *Martia* Poëtæ.

156 *Inferna Ceres*] Proserpina. *Stygiæ Deæ*] Furiæ.

157 *Ante preces*] Id est, etiam non rogatæ, antequam rogarentur. *Fallit ubique*] Adest quidem ubique Venus, et permiscetur Furiis; sed non agnoscitur. Epithalamio Stellæ: 'Et medias fallit permixta sorores.'

159 *Nec de more cruor*] Non enim, ut bene observat hic Lactantius, animalium sanguine, sed humano, juratur a matronis in scelus, et futuri parricidii crudelitas sancitur. Sallustius ait Catilinam plenum humani sanguinis poculum circumtulisse, et hinc omnes contra salutem patriæ degustasse. Cæsum enim puerum memorat Dio, superque ejus viscera fœdus conceptum. Quædam etiam erant sacrificia, ut hic observat etiam Lactantius, in quibus sanguis victimarum bibebatur, ut in sacris Liberi patris sanguis capri immolati degustabatur. Apud Scythas fœdus sanciebatur quidem degustato sanguine humano, sed non eodem modo. Mela lib. II. cap. 1. 'Ne fœdera quidem incruenta sunt, sauciant se qui paciscuntur, exemtumque sanguinem, ubi permiscuere, degustant. Id putant mansuræ fidei pignus cer-

Obtulit: accingunt sese, et mirantia ferro
Pectora, congestisque avidæ simul undique dextris,
Perfringunt, ac dulce nefas in sanguine vivo
Conjurant, matremque recens circumvolat umbra.
Talia cernenti mihi quantus in ossibus horror?
Quisve per ora color? qualis cum cerva cruentis
Circumventa lupis, nullum cui pectore molli
Robur, et in volucri tenuis fiducia cursu,
Præcipitat suspensa fugam: jam jamque teneri
Credit, et elusos audit concurrere morsus.
Illi aderant: primis jamque offendere carinæ

præparant, et ardentes, collatis una undique manibus, dilaniant ferro pectus admiratione dignum ac conspirant in gratum scelus, super cruorem adhuc tepidum, et anima pueri recens egressa matrem circumvolat. Ut hæc aspexi, quantus horror mihi cucurrit per ossa? et quis color fuit in vultu? Talis eram qualis cerva, circumdata sanguineis lupis, cui nullæ sunt vires in tenero pectore, cuique spes exigua est in celeritate pedum, cum solicita fugam accelerat; et jamjam putat prehendi, et audit deceptos morsus se invicem elidere. Appulerant illi, et naves jam impegerunt

Vide ad Theb. II. 584. Optimus Barthianus: *admovet ignes.*—162 Fabr. et Behot. 1. *perstringunt.*—163 *Cospirant* in uno codice. Vide Porson. ad Orest. 667.—169 *Credit et elisos* unus Behot.—170 Optimæ Barthii membranæ pro

NOTÆ

tissimum.' Vide et Lucianum in Dialogo de Amicitia. Eadem de Medis tradunt Solinus cap. 20. et Herodotus lib. I. et Tacitus in Nerone.

160 *Obtulit*] Ut immoletur. *Mirantia*] Id est, admiratione digna. Et quæ nisi a talibus matribus violari ferro nullus videret. *Lactantius.*

161 *Congestisque*] Illud *que* delet Guyetus.

162 *Dulce nefas*] Crimina enim cum perpetrantur dulcia sunt. Vel *dulce* ob vindictam: Nam vindicta nemo magis gaudet quam fœmina. *Vivo*] Tepido: quo magis designaret furorem matronarum, in semivivi sanguine conjurasse eos dicit.

163 *Recens umbra*] Anima pueri recens avulsa a corpore.

165 *Qualis*] Supple talis, qualis.

168 *Suspensa*] Hic solicita. Ut apud Virgilium: 'Sonus excitat omnis Suspensum.' *Suspensa*, alia notione, incursu pendens, ceu tanta celeritate fertur, ut non currere, sed volare, non campo vehi, sed supra pendere videatur. Phædrus in descriptione Occasionis; 'Cursu volucri pendens.' Virgilius: 'Mare per medium fluctu suspensa trementi Ferret iter.' Et Claudianus Paneg. in IV. Cons. Honorii: 'Vix comites alæ, vix te suspensa sequuntur Agmina.'

169 *Et elusos audit concurrere morsus*] Virgilius: 'Increpuit malis, morsuque elusus inani.'

170 *Illi*] Lemnii. *Offendere*] Impegere, infausto præsagio. Ut narratur de Tib. Graccho, qui janua

Littoribus: certant saltu contingere terram
Præcipites: miseri, quos non aut horrida virtus
Marte sub Odrysio, aut medii inclementia ponti
Hauserit! alta etiam Superum delubra vaporant,
Promissasque trahunt pecudes: niger omnibus aris
Ignis, et in nullis spirat Deus integer extis.
Tardius humenti noctem dejecit Olympo
Jupiter, et versum miti reor æthera cura
Sustinuit, dum fata vetant: nec longius unquam
Cessavere novæ perfecto sole tenebræ.
Sera tamen mundo venerunt astra, sed illis
Et Paros, et nemorosa Thasos, crebræque relucent

primis ripis. Contendunt rapido saltu terram contingere. Infelices quos ardens virtus non extinxerit in bello Thracio, aut sævitia intermedii maris non absorpserit! Suffiunt quoque Deorum excelsa templa, et trahunt votas pecudes. Atræ flammæ videntur in omnibus altaribus, et Deus integer in nullis extis apparet. Jupiter immisit serius noctem humido cælo, et quantum fata permisere, ut puto, retinuit misericordia jam inclinatum cælum. Et primæ umbræ nunquam magis tardaverunt condito jam sole. Attamen tarda sidera orbi apparuerunt: verum Paros, et Thasos sylvosa, et numerosæ Cyclades his illuminantur. Sola Lemnos ob-

v. l. *carinas.*—173 *Marte sub Otrhisio* unus Behot. *inconstantia ponti* unus Barthianus.—182 *Et Paphos* optimæ Barthii membranæ, Dan. Put. Petav. Lipsian. uterque Behot. Lindenbrog. et Cruc. *Et Paros* Lang. Laur. Buslid. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Grasser. Amstel.

NOTÆ

egressus, ut ait Valerius Max. ut novas res pararet, ita pedem offendit, ut digitus ei decuteretur: eodemque die a Scipione Nasica pontifice Max. decussus Capitolio, fragmento subsellii ictus procubuit.

172 *Miseri, &c.*] Similis locus apud Valerium Flaccum lib. II. 'Immanes quos sternere Bessi, Nec Geticæ potuere manus, aut æquoris iræ.'

173 *Odrysio*] Thracio, ab Odrysis Thraciæ populis.

175 *Niger omnibus aris ignis*] Et hoc infausto etiam præsagio: color enim hic convenit morituris.

176 *Deus integer*] Lactantius: 'Est quoddam signum in extis, quod Deus appellatur, quod si integrum apparuit, propitium numen ostendit: sin vero dimidium, iratum significat numen, aut non præsens.'

179 *Dum fata vetant*] Res fatis decretas retardari quidem posse a Diis, sed non impediri prorsus posse, veteres credebant.

180 *Perfecto sole*] Perfecto solis cursu.

182 *Paros*] Paros insula, una ex Cycladibus, notissima candido marmore, quod ad simulacra Deorum maxime expetebatur. Habebat et urbem ejusdem nominis. *Thasos*] Insula maris Ægæi proxima Thraciæ, contra Nesti fluminis ostia, urbem

Cyclades: una gravi penitus latet obruta cœlo
Lemnos, in hanc tristes nebulæ, et plaga cæca superne
Texitur, una vagis Lemnos non agnita nautis.
Jam domibus fusi et nemorum per opaca sacrorum
Ditibus indulgent epulis, vacuantque profundo
Aurum immane mero: dum quæ per Strymona pugnæ,
Quis Rhodope, gelidove labor sudatus in Hæmo,
Enumerare vacat: nec non, manus impia, nuptæ
Serta inter, festasque dapes, quo maxima cultu

sita denso aëre prorsus occultatur. Mæsta nubila, et opacum velum super eam formantur; sola Lemnos non conspicitur ab errabundis nautis. Et jam per ædes strati, et in umbrosis locis sanctorum lucorum, vacant lautis conviviis, et profundo vino exhauriunt amplos crateres aureos; dum licet referre quæ bella gesserint per Strymonem, aut quod opus exantlatum ipsis fuerit in Rhodope, aut in frigido Hæmo. Turba etiam impia uxorum discumbit inter coronas, et lætas epulas, eo ornatu quo quæque formosior est. Venus reddiderat

Gronov. Barth. Veen. et Delph.—184 *Lemnon* Put.—185 Unus Barthianus: *non cognita.*—186 Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *fusi nemorum*, omisso τῷ *et*, quod tamen agnoscunt uterque Behot. optimus Barthianus, Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—187 Optimus Barthii codex: *vacuantque profunde.*—

NOTÆ

habens ejusdem nominis, quam Herodotus lib. II. refert Phœnicibus conditam: insula notissima generosis vitibus, et insigni marmoris genêre.

183 *Cyclades*] Insulæ Archipelagi. Vide Theb. III. 488.

184 *Et plaga cæca texitur*] Ne scilicet hoc crudelitatis spectaculo Deorum oculi funestarentur. Idem fere refert Tacitus Ann. lib. XIII. cum Artaxata deleta, et solo æquata sunt: 'Adjicitur miraculum velut numine oblatum. Nam cuncta extra tectis tenus sole illustriora fuere; quod mœnibus cingebatur, ita repente atra nube coopertum, fulguribusque discretum est, ut quasi infensantibus Diis exitio tradi crederetur.' Sic lib. XI. Eteocle et Polynice fratribus ruentibus in singulare certamen, Jupiter hortatur Deos, ut oculos avertant: 'Auferte oculos, absentibus ausint Ista Deis, lateantque Jovem: mala nubila tellus Accipe, secedantque poli: stat parcere mundo, Cœlitibusque meis.'

188 *Aurum immane*] Ingentes pateras aureas. Ut Virgilius: 'Gravem gemmis auroque poposcit.' *Strymona*] Strymon fluvius Thraciæ, dividens Thraciam a Macedonia secundum Plinium: Ptolemæus enim eas Nesto fluvio disterminat. Fontes habet in monte Hæmo, septemque efficit lacus, quibus deinde in unum alveum collectis, prope Amphipolim effunditur in maris Ægæi sinum, qui ab ipso 'Strymonius' appellatur.

189 *Rhodope....Hæmo*] Rhodope et Hæmus montes Thraciæ.

190 *Enumerare vacat*] More militum.

191 *Serta inter*] Coronis enim re-

Quæque jacent: dederat mites Cytherea suprema
Nocte viros, longoque brevem post tempore pacem
Nequicquam, et miseros perituro afflaverat igni.
Conticuere chori: dapibus, ludoque licenti
Fit modus, et primæ decrescunt murmura noctis,
Cum consanguinei mixtus caligine leti,
Rore madens Stygio, morituram amplectitur urbem
Somnus, et implacido fundit gravia otia cornu:
Secernitque viros: vigilant nuptæque, nurusque
In scelus, atque hilares acuunt fera tela sorores.

placidos maritos in hac ultima nocte, et longo post tempore dederat frustra breves amores, et infelicibus inspiraverat flammas non duraturas. Siluerunt saltationes: et datur finis epulis, et licentiæ ludorum, ac tumultus primi noctis temporis minuuntur, cum somnus plenus caligine cognatæ mortis, et humore Stygio perfusus, involvit perituram civitatem, et ex immiti cornu spargit acerbam quietem, et homines segregat. Uxores, et virgines in crimen vigilant, et lætæ sorores sævos enses acuunt.

194 Unus Behot. *afflaverat igne.*—195 In uno codice Barthii: *Concubuere chori.*—199 Lipsian. Behot. 1. et Venett. *et implicito;* in altero Behot. deleta antiqua scriptura repositum *in placido*, quod habent etiam Dan. Put. Petav. Lindenbrog. et Cruc. *implacido* exhibent Petrens. Exc. Cantab. Behot. 1. pro v. l. Lang. Laur. Buslid. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Grasser.

NOTÆ

dimiti in conviviis potare solebant. *Festasque dapes*] Quia dapes quibus vescebantur erant ex victimis, quas Diis immolaverant pro reditu. Vel *festas*, id est, lætas.

192 *Dederat mites Cytherea suprema Nocte viros*] Immiserat enim Venus antea maritis Lemniis odium erga uxores suas. Supra: 'Aversis thalamos purgate maritis.' *Cytherea*] Venus sic dicta a Cythera insula prope Cretam secundum Strabonem, quinque millibus a Malea distanti, in quam Venus dicitur primum appulisse vecta marina concha.

194 *Igne*] Amore. *Perituro*] Non longo tempore duraturo.

197 *Consanguinei*] Pausanias Laconicis: 'Prope Pausaniæ statuas est Ambologeræ Veneris simulacrum ex oraculo dicatum: sua etiam sunt somno et morti; esse vero fratres ex Homeri versibus, qui in Iliade sunt, creditur.' Et Eliacorum I. refert instar fœminæ duos pueros dormientes, album dextra, nigrum sinistra sustinentis: et indicare titulos, alterum Somnum, alterum Mortem esse, mulierem Noctem, utriusque nutricem.

198 *Stygio*] Id est, Stygis fluvii Inferorum.

199 *Cornu*] Somnus repræsentabatur soporem super terram cornu fundens.

200 *Secernitque viros*] Separavit, ut eos letifero sopore obrueret. *Nurus*] Hic virgines.

201 *In scelus*] Ut scelus cogitatum perpetrent. *Sorores*] Furiæ.

Invasere nefas, cuncto sua regnat Erinnys
Pectore: non aliter Scythicos armenta per agros
Hyrcanæ clausere leæ, quas exigit ortu
Prima fames, avidique implorant ubera nati.
Quos tibi (nam dubito) scelerum de mille figuris
Expediam casus? Helimum temeraria Gorge
Evinctum ramis, altaque in mole tapetum
Efflantem somno crescentia vina, superstans
Vulnera disjecta rimatur veste, sed illum
Infelix sopor admota sub morte refugit.
Turbidus, incertumque oculis vigilantibus hostem
Occupat amplexu, nec segnius illa tenentis
Pone adigit costas, donec sua pectora ferro

Flagitium aggressæ sunt. Sua Furia dominatur in uniuscujusque corde. Sic leænæ Hyrcanæ, quas prima fames expulit orto sole, et cum famelici catuli poscunt ubera, circumveniunt greges in campis Scythicis. Quos tibi, nam ambigo, referam casus de mille criminum modis? Audax Gorge incumbens super Helimum redimitum frondibus, et exhalantem crapulam dormiendo supra sublimem stragulorum acervum, scrutatur locum letalem remotis tegumentis; infaustus vero somnus illum reliquit, cum ei letum illatum est. Perculsus dubiusque, oculis experrectis, arripit amplexu inimicam. Nec illa impigrius pone transfodit costas se amplectentis, donec

Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—203 ‘Suspecta lectio. Quomodo Hyrcanæ leæ in Scythia? nusquam factum, aut leas in Scythia alibi legi. Lipsian. liber, *scitios*: rescribam: *siccos armenta per agros*. De hoc ita pronuntio, ut tamen legis Valeriæ beneficium non tollam.’ *Bern.*—205 Optimus Barthianus: *vacuique implorant ubera nati*.—210 ‘In libris nostris *dejecta* legitur; *detecta* puto scripsisse Papinium.’ *Barth.*—212 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. uterque Behot. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *incertusque*; unus codex Lindenbrogii, Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *incertumque*: ita quoque legit Nic. Heinsius ad Ovid. Heroid. Epist. x. 9.—213 Behot. 1. *tacentis* pro *tenentis*.—214 *Pone adiit* Lip-

NOTÆ

203 *Scythicos*] Mendum hic subest. Quomodo enim Hyrcanæ leæ in Scythia. Leo enim non gignitur nisi in calidioribus regionibus.

204 *Hyrcanæ*] Ab Hyrcania provincia Asiæ majoris prope mare Caspium.

208 *Evinctum ramis*] Supra, serta inter, &c.

209 *Crescentia vina*] Dum enim incipit fieri coctio, vapores vini emitti incipiunt etiam, unde *crescentia* dixit *vina*.

210 *Vulnera*] Locum vulneri.

212 *Incertumque oculis vigilantibus*] Statius videtur imitari illud Ovidii Heroid. x. Epist. 9. ‘Incertum vigilans ac somno languida.’ ‘Incertum vigilans,’ dubie vigilans. *Hostem*] Gorgen uxorem, quæ perimebat illum.

214 *Donec sua pectora ferro Tange-*

Tangeret: is demum sceleri modus: ora supinat
Blandus adhuc, oculisque tremens et murmure Gorgem
Quærit, et indigno non solvit brachia collo.
Non ego nunc vulgi, quanquam crudelia, pandam
Funera, sed propria luctus de stirpe recordor.
Quod te, flave Cydon, quod te per colla refusis
Intactum, Crenæe, comis, (quibus ubera mecum
Obliquumque a patre genus,) fortemque, timebam
Quem desponsa, Gyan, vidi lapsare cruentæ
Vulnere Mirmydonis: quodque inter serta chorosque

ipsa acie ferri suum pectus tangeret. Hoc demum modo crimen peractum est. Resupinat vultum adhuc blandus, et errantibus oculis ac susurro quærit Gorgen, et non solvit lacertos ab immerita cervice. Non ego nunc narrabo cædes vulgi, etsi sint atroces, sed memorabo funera meæ familiæ. Dicam, quod te, o flave Cydon, et te, Crenæe, cujus crines intonsi in cervicem spargebantur (quibus eædem mammæ erant mecum et eadem origo a patre, sed non legitima,) et audacem Gyan, cui promissa fueram in matrimonium, et quem metuebam, vidi cadere plaga sanguineæ

sian. et Venett.—216 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et Venett. *per murmura.* —217 Lang. Laur. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. et Gevart. *solvit sua brachia;* Dan. Put. Petav. Buslid. uterque Behot. optimus Barth. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *non solvit brachia;* in alio codice Barthii: *ab indigno non solvens brachia.*—220 *Quid te, flave Cydon? quid te* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. Gevart. Grasser. et Amstel. *Quid te, flave Cydon, vel quid per colla* optimæ Barthii membranæ; *flava Gyan* codex Lactantii; et sic ille legit in Comment. Lectio nostra est a Gronovio, quem secuti sunt Daum. Veen. et Delph.—221 *Intactam* Lindenbrog. et Cruc. *Crenee* Behot. 1. *Crenee* Behot. 2.—224 *Mirmyones* optimus Barthianus. *quanquam inter* unus Behot. *quæque inter* unus Barthii; unde ille *quemque inter* legendum putat. Pro *choreeque* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Put. uterque

NOTÆ

ret] Tunc enim putavit se interemisse, si tamdiu transfigeret dormientem, donec adactum ferrum ipsa sentiret.

216 *Tremens et*] Aliis *tremens per murmura.* *Gorgem quærit*] Id est, nomen proferre nititur, vel voce auxilium ejus requirit.

217 *Indigno non solvit*] Alii codices: *indigno solvit sua brachia collo.*

Indigno] Non collo, sed indignæ uxoris.

220 *Quod te, flave Cydon*] *Quod.* Bene, ut notat Gronovius, et bis pro *quid*, quod habent priores editiones, lege, *Quod:* et tollenda interrogatio: est enim simplex narratio: et conjungendum: *Quod vidi.* Sic omnes scripti.

222 *Obliquumque a patre genus*] Quia ex pellice nati. Ut Lucanus: 'Obliquo maculat qui sanguine regnum.'

224 *Quodque*] Mavult Gronovius: *quemque.* *Choros*] Alii codices, *thoros.*

Barbara ludentem fodiebat Opopea mater.
Flet super æquævum soror exarmata Lycaste
Cydimon: heu similes perituro in corpore vultus
Aspiciens, floremque genæ, et quas finxerat auro
Ipsa comas: tum sæva parens jam conjuge fuso
Astitit, impellitque minis, atque inserit ensem.
Ut fera, quæ placido rabiem desueta magistro
Tardius arma movet, stimulisque, et verbere crebro
In mores negat ire suos: sic illa jacenti
Incidit, undantemque sinu collapsa cruorem
Excipit, et laceros premit in nova vulnera crines.
Ut vero Alcimeden etiamnum in murmure truncos
Ferre patris vultus, et egentem sanguinis ensem

Mirmydonis, et quod parens sæva feriebat Opopea lascivientem inter coronas et choros. Soror Lycaste destituta ferro plorat super coætaneum Cydimon, heu cernens similem faciem in morituro corpore, et genarum venustatem, et crines quos ipsa auro composuerat: tum crudelis mater advenit, jam cæso marito, atque cogit minis, et ei gladium tradit. Ut fera, quæ deposuerat furorem sub leni magistro, serius ungues exerit, et recusat aculeis ac crebris ictibus redire in suum ingenium: sic illa in dormientem incidit, et corruens excipit in sinu erumpentem sanguinem, et laniatos capillos adigit in novas plagas. Ut vero vidi Alcimeden gestantem caput truncatum patris, cujus os adhuc murmurabat, et ensem non respersum cruore, ste-

Behot. et Venett. habent: *thorosque.*—225 *Epopea* Dan. Put. Petav. Lindenbrog. et Cruc. *Eopea* unus Behot. *Opopea* ceteri et scripti et impressi.—226 *Licasse* Behot. 1.—227 Vocula *heu* abest nonnullis codd. Barthii, cujus optimus pro *perituro* habet *morituro.*—228 Put. *quas fixerat;* alii nonnulli: *quas tinxerat.*—229 Petrens. Taurin. Put. et Behot. 2. *cum sæva;* edd. Venett. *cum sæva parens et conjuge.* Vox *cum*, vel *tum*, deest in Burm.—231 Behot. 1. *rabie placido.*—232 In optimo codice Barthii: *verbere sævo.*—236 *Alcimedon* unus Behot. *Alciden* Put. *etiamnum murmure trunco* unus Barthii; optimus vero: *etiam nunc*

NOTÆ

228 *Et quas finxerat auro Ipsa comas*] Virgilius Æneid. IV. 'Mollique fluentem Fronde premit crinem fingens, atque implicat auro.' Ovidius Med. Faciei: 'Rure sedent, finguntque comas.' Arte Am. I. 'Quid toties positas fingis inepta comas?'

232 *Illa*] Lycaste.

235 *Premit*] Infodit premendo. Sic Virgilius Georg. II. 'Quod superest, quæcumque premes virgulta per agros Sparge fimo pingui, et multa memor occule terra.'

236 *Etiamnum in murmure*] Murmurantis. Silius: 'Abscisso durabant murmura collo.'

237 *Et egentem sanguinis ensem*] Quia senem occiderat: senes vero non abundant sanguine.

Conspexi, riguere comæ, atque in viscera sævus
Horror iit: meus ille Thoas, mea dira videri
Dextra mihi: extemplo thalamis turbata paternis
Inferor: ille quidem dudum (quis magna tuenti
Somnus?) agit versans secum, (etsi lata recessit
Urbe domus,) quinam strepitus? quæ murmura noctis,
Cur fremebunda quies? Trepido scelus ordine pando,
Quis dolor, unde animi: vis nulla arcere furentes:
Hac sequere, o miserande: premunt, aderuntque moranti,
Et mecum fortasse cades: his motus, et artus
Erexit stratis: ferimur per devia vastæ
Urbis, ubi ingentem nocturnæ cædis acervum

terunt mihi crines, et crudelis horror cucurrit in præcordia. Thoas ille meus in animum mihi redit, mea dextra mihi inhumana visa est. Statim commota irrumpo in cubiculum patris. At hic (quis sopor est magna volventi?) reputabat, et secum expendebat, (etsi amplum palatium ab urbe distaret,) quinam tumultus? qui clamores noctis? cur quies turbulenta? Totum crimen narro trementi. Undæ iræ, unde audacia, nullam esse facultatem repellendi rabidas. Hac veni, o deplorande. Urgent et advenient cunctanti, et mecum forsan peribis. Turbatur his, et proripuit se e lecto. Imus per devios vicos ingentis urbis, ubi abditi densa caligine vidimus im-

murmure truncos.—238 Unus Behot. *Conspexit.*—241 Optimus codex Barthii: *qui magna tuenti.*—242 Idem liber cum alio ejusdem: *secum versans;* optimus vero *licet* pro *etsi.*—243 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. unus Behot. et edd. vett. *quisnam.*—247 Behott. 1. 2. et unus Barthianus: *his motus;* ceteri:

NOTÆ

238 *Riguere comæ, atque in viscera sævus Horror iit: meus ille Thoas*] Imitatur autem hic Poëta Virgilium Æn. II. qui ubi scribit Æneam vidisse cædem Priami, tunc ipsi dicit venisse in mentem patrem Anchisem, ac de illo servando cogitasse: 'At me tum primum sævus circumstetit horror; Obstupui: subiit cari genitoris imago, Ut regem æquævum crudeli vulnere vidi Vitam exhalantem,' &c. Sic Hypsipyle, ut vidit Alcimedem ferentem caput truncatum patris, recordata est sui patris Thoantis, et ad illius auxilium statim volavit. Et mira est ubique Poëtæ in describendis affectibus ars: nihil enim vehementius, nihil omni affectuum genere plenius hac Hypsipyles oratione, nihilque, quod magis pietatem suam in patrem testetur.

241 *Quis magna tuenti Somnus*] Juxta illud Homericum Il. B. Οὐ *χρὴ παννύχιον εὕδειν βουληφόρον ἄνδρα, Ὧι λαοί τ' ἐπιτετράφαται, καὶ τόσσα μέμηλε. Non oportet per totam dormire noctem consiliarium virum, cui populi commissi sunt, et curæ sunt.* Sic Theb. I. 146. vocat 'somnos regum impacatos.'

245 *Vis nulla*] Supple, potest.

247 *Et mecum fortasse cades*] Bene de periculo suo cogitavit: perimi enim debebat, ut proditrix conjurationis. Mallet Gronovius, quod et melius etiam: *Et tecum fortasse cadam.*

Passim, ut quosque sacris crudelis vespera lucis
Straverat, occulta speculamur nube latentes.
Hic impressa toris ora, extantesque reclusis
Pectoribus capulos, magnarum et fragmina trunca
Hastarum, et ferro laceras per corpora vestes,
Crateras pronos, epulasque in cæde natantes
Cernere erat, jugulisque modo torrentis apertis
Sanguine commixto redeuntem in pocula Bacchum.
Hic juvenum manus, et nullis violabilis armis
Turba senes: positique patrum super ora gementum
Semineces pueri trepidas in limine vitæ
Singultant animas: gelida non sævius Ossa
Luxuriant Lapitharum epulæ, si quando profundo
Nubigenæ caluere mero: vix primus ab ira

manem cumulum stragis nocturnæ passim, ut quosque sæva vespera fuderat in venerandis sylvis. Ibi erat aspicere vultus ad lectos applicitos, et prominentes capulos apertis pectoribus, ac fragmenta ruptarum ingentium hastarum, et vestes laniatas adacto ferro per corpora, pocula inversa, ac cibos in sanguine fluitantes, et perfossis gutturibus, vinum refluens instar torrentis, una cum cruore in crateras. Hic turba juvenum, et senes, manus nullo ferro violabilis, ac infantes semivivi, conjecti super vultus palpitantium patrum, emittunt cum singultu animas trementes in foribus vitæ. Convivia Lapitharum non plus sæviunt in frigida Ossa, si quando nubigenæ Centauri vino largius hausto incaluerunt: vix primus pallor nascitur ab iracundia,

hic motus.—249 *Urbis et ingentem* unus Behot. et Put.—250 *Passim ut quemque* optimus Barthii codex; sed *quosque* testantur Petrens. Exc. Cantab. Taurin. Burm. Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant.—257 *Sanguine permixto* in quibusdam codd.—260 Alii *tepidasque in limine vitæ*.—261 Petrens. *non segnius*. Mark-

NOTÆ

250 *Crudelis vespera*] Eo quod nox veniens eos somno prostraverat.

251 *Occulta nube*] Qua eos tegebat Bacchus.

252 *Hic*] Pro ibi.

257 *Bacchum*] Vinum, cujus inventor Bacchus.

261 *Singultant*] Cum singultu emittunt. *Ossa*] Thessaliæ mons.

262 *Luxuriant Lapitharum epulæ*] Tangit illam celeberrimam pugnam Lapitharum et Centaurorum in nuptiis Pirithoi, de qua videndus Ovidius Met. XII. Lapithæ autem erant populi Thessaliæ, Pindum et Othryn montem incolentes, Pirithoi imperio olim subditi. Hi primi omnium dicuntur invenisse fræna et strata equorum. Virgilius Georgic. III. 'Fræna Pelethronii Lapithæ gyrosque dedere Impositi dorso, atque equitem docuere sub armis Insultare solo, et gressus glomerare superbos.'

263 *Nubigenæ*] Centauri, quos Poëtæ fabulantur genitos ex Ixione et

Pallor, et impulsis surgunt ad prælia mensis.
Tunc primum sese trepidis sub nocte Thyoneus
Detexit, nato portans extrema Thoanti
Subsidia, et multa subitus cum luce refulsit.
Agnovi: non ille quidem turgentia sertis
Tempora, nec flava crinem distinxerat uva,
Nubilus, indignumque oculis liquentibus imbrem
Alloquitur: Dum fata dabant tibi, nate, potentem
Lemnon, et externis etiam servare timendam
Gentibus, haud unquam justo mea cura labori
Destitit: absciderunt tristes crudelia Parcæ
Stamina, nec dictis, supplex quæ plurima fudi

et surgunt dejectis mensis ad certamina. Tunc primum Thyoneus nobis trementibus in nocte apparuit, afferens supremum auxilium filio Thoanti, et subito reluxit multo cum lumine. Agnovi illum. Non ille sane habebat tempora hederis inflata, nec flava uva crines discriminaverat. Tristis et oculis indecoras lacrymas fundentibus nos affatur: Fili, dum fata tibi concedebant possidere florentem Lemnon, formidabilem etiam aliis nationibus, nunquam defuit mea solicitudo operæ, quam ex me expectare debebas. Severæ Parcæ secuerunt immitia pensa, nec mihi accidit, posse detorquere hunc casum ullis fletibus aut ver-

landus ad Sylv. II. 6. 82. correxit: *non secius*.—267 Codex Barthii: *cum luce refluxit*.—269 'Hic consentiunt duo meliores ex nostris libris invertendo voculas *crinem flava*: si nihil aliud boni habet, Rhythmum tamen tollit hæc lectio.' *Barth.* Dan. Put. Petav. *distrinxerat uva;* Bernartius correxit: *disjunxerat uva*.—272 *Lemnon externis* Dan. Put. Petav. Lindenbrog. et Cruc. *Lemnon et externis* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. uterque Behot. Petrens. Exc. Cantab. et edd. vett. *timendum* Dan.—274 Lang. Laur. Lipsian. Dan. Put. Petav. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. et Cruc. *absciderant;* Buslid. et Venett. 3. 4. *absciderint;* codd. Barthiani, Petrens. Gevart. Grasser. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *absciderunt*.—275. 276 Hunc

NOTÆ

Nephele, seu nube Ixioni supposita a Jove loco Junonis. Vide Theb. I.
Vix primus ab ira Pallor] Ira est formidabilior, cum pallescit iratus, quam cum rubescit.

265 *Thyoneus*] Cognomentum Bacchi, vel ἀπὸ τοῦ θύειν, quod Baccho adhuc viventi sacrificatum fuerit, vel a Thyone, quam eandem faciunt ac Semelen.

266 *Nato Thoanti*] Thoas enim erat filius Bacchi ex Ariadne.

267 *Multa cum luce refulsit*] Non enim Dii se hominibus ostendebant, nisi perfusi multo lumine. Exempla apud Poëtas obvia.

268 *Non ille quidem turgentia sertis, &c.*] Bacchus enim repræsentabatur redimitus hederis et uvis.

270 *Indignum imbrem*] Non enim decet Deos flere.

271 *Potentem*] Alludit ad Thracensem Lemniorum victoriam. Et nunc Lemnos, etsi non admodum spatiosa, præter urbes veteribus notas, licet altera earum deleta sit, sep-

Ante Jovem frustra, lacrymisque avertere luctus
Contigit: infandum natæ concessit honorem.
Accelerate fugam: tuque o mea digna propago
Hac rege, virgo, patrem, gemini qua brachia muri
Littus eunt, illa, qua rara silentia, porta
Stat funesta Venus, ferroque accincta furentes
Adjuvat: (unde manus? unde hæc Mavortia Divæ
Pectora?) tu lato patrem committe profundo.
Succedam curis. Ita fatus in aëra rursus
Solvitur: et nostrum, visus arcentibus umbris,
Mitis iter longæ claravit limite flammæ.

bis, quæ supplex multa nequicquam feci ante Jovem. Indulsit filiæ hanc scelestum gloriam. Fugam maturate. Et tu, o puella, mea digna progenies, hac duc patrem, qua muri duplici brachio ripam attingunt. Ad hanc portam, qua major est tumultus, adest infausta Venus, et gladio armata furiosis opitulatur. Unde manus? unde hic martius animus Deæ? Tu crede patrem lato mari. Mea cura tui vicem supplebo. Sic locutus, evanuit denuo in aërem, et tenebris impedientibus, ne videre quid possemus, propitius designavit nobis, longi ignis ductu, qua eundum

locum ita constituit Barthius: *Nec dictis,* (*supplex q. p. f. A. J. frustra,*) *lacrymisve avertere luctum Contigit.* Pro *avertere* unus Behot. habet *advertere.*—277 'In altero bono codice non *natæ* sed *Veneri* clare scriptum est.' *Barth.* 278 'In alio libro: *me digna:* illud dignius, et sapit Maronem.' *Idem.*—285 *Solvitur et nostros* unus Behot. improbante Gronovio.—286 *Mitis iter longo*

NOTÆ

tuaginta quinque pagis habitatur, ut refert Bellonius.

277 *Infandum natæ concessit honorem*] *Natæ,* Veneri: nihil enim sine Jovis permissu, quicquam numinibus facere conceditur, non quidem proprias injurias ulcisci. Ut Virgilius: 'Concessit in iram Ipse Deum antiquam genitor Calydona Dianæ.'

282 *Unde manus? unde hæc Mavortia Divæ Pectora*] *Divæ,* Veneri. Exclamatio Liberi patris cum admiratione; nam mirandum, unde Veneri, quæ spirat solos amores, tam repentina crudelitas.

283 *Tu lato patrem committe profundo*] Valerius Flaccus Argon. II. dicit Hypsipylen occultasse patrem hac nocte in templo Bacchi; die vero insequente, illum indutum ornatu Bacchi traduxisse per mediam urbem curru vectum, quasi expiaturam Deum fœdatum recenti cæde: mox occuluisse in sylvis, ac tandem impositum navi commendasse Dianæ: illum vero delatum fuisse in Tauricam, ac præfectum sacris illis crudelibus, quibus advenæ Dianæ immolabantur. Scholiastes Pindari in argumento Nemæorum refert Hypsipylen abdidisse patrem in arca, eumque multo tempore servasse ibi: post discessum vero Argonautarum rem rescisse Lemniades, arreptamque arcam, in qua latebat Thoas, in mare projecisse.

285 *Et nostrum, visus arcentibus umbris, Mitis iter longæ claravit limite flammæ*] Male, ait Gronovius, libri Bernartiani *nostros.* Non enim refer-

Qua data signa sequor: dein curvo robore clausum
Dis pelagi, ventisque, et Cycladas Ægæoni
Amplexo, commendo patrem: nec fletibus unquam
Sit modus alternis: ni jam dimittat Eoo
Lucifer astra polo: tum demum littore rauco
Multa metu reputans, et vix confisa Lyæo
Dividor, ipsa gradu nitens, sed et anxia retro

esset. Eo, quo signum mihi factum est. Deinde commendo patrem abditum in curva nave numinibus pelagi, ventisque, ac mari Ægæo Cycladas ambienti. Nec unquam finem fecissemus flendi, nisi jam Lucifer fugavisset sidera a cælo orientali. Tum demum avellor a strepenti ripa, multa volvens timore, et vix Baccho confisa; ipsa præcipitans gressus: verum et meus animus erat solicitus de patre, quem retro

legi jussit Barthius.—290 *Fit modus alternis*, ni Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. uterque Behot. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. Gevart. Grasser. et Amstel. 'Omnino scribendum ut habent duo libri: *Sit modus;* et hanc lectionem librariis exprimere poterat usus voculæ *nisi.*' Barth. Lectionem nostram primus edidit Gronovius, quem vide in Not. Var.—291 Unus Behot. *tunc demum.*—292 Idem codex pro *confisa* habet *confixa;* quod peccatum passim in libris scriptis reperitur.—293 'Suspecta lectio: *ipsa gradu nitens:* in libris nihil mutatur. Hæc etiam: *sed et anxia retro*, peregrinum tinniunt. In optimo codice suprascripta est nota, qua quid faciam nescio: *sed et Stt.* An legerat alibi, *stant?* Non definio, nisi quod fateor non satisfacere mihi vulgatam scripturam. Veram offendo, omnia versans, in Behottianis Collectaneis variarum: *Dividor, ipsa gradu nitente, sed anxia retro Pectora.*' Barth. Hæc est con-

NOTÆ

tur ad *visus*, sed ad *iter.* Et umbris arcentibus aliorum visus, impedientibusque ne nos conspiceremur: ille longæ flammæ ductu ostendit, qua nobis eundum esset. *Claravit*] Id est, clarum fecit, seu illustravit. Plautus Mostellaria: 'Speculo claras clarorem merum.' Ausonius: 'Pollet Aristides, veteres qui clarat Athenas.'

287 *Curvo robore*] Fluviali navigio, quod sinu roboris incavatur.

288 *Ægæoni*] An intelligit Briareum seu Ægæonem, qui victus alligatus dicitur a Neptuno scopulis Maris Ægæi? Statius Achill. I. 'Audierat duros laxantem Ægæona nexus.' An de Ægæo Mari potius intelligendum est, quod supra *Ægon* vocatur? Certe Ægæum Mare Cyclades amplectitur.

289 *Amplexo*] Pro amplexanti.

290 *Sit modus*] Legendum esse *Sit*, pro *Fit*, ut habent priores editiones, bene observavit Gronovius. Id est, non fecissemus finem flendi, ni jam instaret dies. *Sit* vero, pro 'fuisset.' *Dimittat*] Pro dimisisset.

291 *Lucifer astra polo*] Lucifer Stella Veneris. Dicitur hic dimittere astra polo; quia hæc serius radiis solis occultatur.

292 *Lyæo*] Baccho.

293 *Sed et anxia retro Pectora, nec requies*] Mire exprimit Hypsipyles affectum et pietatem erga patrem, cum tam solicita sit de illius salute; gradus ad urbem, retro ad mare cu-

Pectora, nec requies, quin et surgentia cœlo
Flamina, et e cunctis prospectem collibus undas.
Exoritur pudibunda dies, cœlumque retexens
Aversum Lemno jubar, et declinia Titan
Opposita juga nube refert: patuere furores
Nocturni, lucisque novæ formidine cunctis
(Quanquam inter similes) habitus rubor: impia terræ
Infodiunt scelera, aut festinis ignibus urunt.
Jam manus Eumenidum, captasque refugerat arces
Exsaturata Venus: licuit sentire, quid ausæ,
Et turbare comas, et lumina tingere fletu.

relinquebam, nec requiebam. Interim ortus est sol in cœlo, et mare respexi ex omnibus collibus. Illucescit pudibunda dies, et sol relegens cœlum, radios avocat et detorquet currum a Lemno, inter quam et se obtendit caliginem. Furores noctis paruere, et metu nascentis lucis omnes rubuere, quanquam essent ejusdem criminis participes. Impie cæsos in terram condunt, aut cremant properatis rogis. Jam turba Furiarum, et Venus satiata expugnatam urbem reliquerat. Vacat agnoscere quid perpetraverint, et laniare crines, et oculos lacrymis rigare. Insula florens

jectura Behottii, in cujus codice scriptum erat: *nitens, sed anxia.*—296 Unus Barthianus: *cælumque retectans.*—297 *Adversum Lemno* optimus Barthii, et unus Behot. *declivia* Behott. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *declinia* Lang. Laur. Buslid. Dan. Petav. Lipsian. Petrens. Taurin. Exc. Cantab. Burm. Amstel. Gronov. Lindenbrog. Cruc. Grasser. Gevart. Barth. Veen. et Delph. *declinantia* Put. quod glossa est τοῦ *declinia.*—299 ‘ Errant nonnulli libri scriptum referendo *cinctis.* Omnibus enim, ut simul venerat, recessisse dicit simul insaniam.’ *Barth.*—300 Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *habitus pudor;* Dan. Put. Petav. Behott. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Lindenbrog. Cruc. Gevart. Grasser. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *habitus rubor.*—304 *Exturbare comas* Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Lipsian. Aldd.

NOTÆ

ra: mens mea non mecum ad urbem tendit, sed retro ad mare.

295 *Et e cunctis collibus*] Nimirum jam orto sole et lucente die.

297 *Titan*] Sol, qui dicitur fuisse Hyperionis unius e Titanibus filius.

298 *Opposita nube*] Ne videret tantam crudelitatem ac tantam stragem. *Juga*] Currum, seu equos.

299 *Lucisque novæ formidine cunctis (Quanquam inter similes) habitus rubor*] Etsi omnes simili et eodem scelere obstringerentur, nec sic erubescere deberent, non potuerunt tamen sustinere visus sui invicem oborto die, quin conscientia criminis statim rubore suffunderentur.

301 *Infodiunt scelera*] Quasi sepulturæ mandatis corporibus occisorum, scelera earum terra tegerentur. *Festinis ignibus*] Properantes comburunt cadavera.

303 *Sentire, quid ausæ*] Recedente enim iræ seu vindictæ nubilo, quo mens offuscatur, ratio redit: tuncque comprehendimus scelus, ac pœnitentia subit animum.

304 *Turbare comas*] Hoc enim in

Insula dives agris, opibusque, armisque, virisque,
Nota situ, et Getico nuper ditata triumpho,
Non maris incursu, non hoste, nec æthere lævo,
Perdidit una omnes orbata, excisaque mundo,
Indigenas: non arva viri, non æquora vertunt:
Conticuere domus: cruor altus, et oblita crasso
Cuncta rubent tabo: magnæque in mœnibus urbis
Nos tantum: et sævi spirant per culmina Manes.
Ipsa quoque arcanis tecti in penetralibus alto
Molior igne pyram: sceptrum super armaque patris
Injicio, et notas regum gestamina vestes,

arvis, et divitiis, armisque ac indigenis, et celebris positione, ac nuper decorata victoria de Thracibus relata, amisit simul omnes incolas, orbata et avulsa a mundo, non maris inundatione, non hostili incursione, nec cœli intemperie: homines non versant agros, nec mare navigant: ædes siluere: ubique copia effusi sanguinis, et omnia rubent obsita atra sanie: et nos solæ intra muros ingentis urbis: et crudeles umbræ strident super tecta. Ego quoque struo rogum excelsa flamma in secretioribus regiæ conclavibus, ac super injicio sceptrum, et arma patris, et notos vestitus,

Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. et Cruc. *Et turbare* uterque Behot. Buslid. Venett. Grasser. Gevart. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. —308 Pro *mundo* Jortin. conj. *fundo*, quod non improbat Burmannus citans Theb. III. 249. seq. sed cf. Theb. I. 649. Barthius ex uno codice mallt: *uno omnes orbata excisaque puncto*.—309 Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *verrunt*; Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Petrens. optimus Barth. Exc. Cantab. Grasser. Gevart. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *vertunt*.—311 *Cuncta jubent* unus Barthii; *Cuncta jurant* alius ejusdem; *Cuncta madent* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Venett. et ita correctum est in uno Behot.—312 *Nox tantum* in quibusdam vett.—313 Unus Behot. *tecti penetralibus*, omisso τῷ *in*.—314 Veteres Bernartii: *arma, patrisque*; et sic Aldd. Colin. et Gryph.—315 *Inicio* Behott. 1. 2. *regum velamina* Put.

NOTÆ

luctu fiebat.

306 *Getico triumpho*] Thracio. Vicerant enim Lemnii Thracas.

307 *Æthere lævo*] Aëre corrupto.

308 *Excisaque mundo*] Quasi amissis maribus non amplius habitabilis foret, ac sic deserta maneret.

309 *Vertunt*] Quidam codices habent, *verrunt*.

312 *Nos tantum*] Bernartius censet legendum, *Nox tantum*, cum Poëta scripserit: 'Exoritur pudibunda dies.' Sed nulla ratione, cum ipse Poëta supra dixerit: 'Non arva viri non æquora vertunt.' Mulieres igitur solæ. *Sævi*] Quia ultionem reposcebant, mentesque exagitabant.

314 *Molior igne pyram*] Quasi crematura corpus patris. *Sceptrum super, &c.*] Moris enim erat injicere rogis res quas defuncti gestaverant, et quas carissimas habuerant, ut videbimus lib. sequente in funere Archemori. Injicit sceptrum, ut insigne regni, arma vero, ut paternæ fortitudinis insignia.

Ac prope mœsta rogum confusis ignibus asto
Ense cruentato, fraudemque et inania busta
Plango metu, si forte premant, cassumque parenti
Omen et hac dubios leti precor ire timores.
His mihi pro meritis (ut falsi criminis astu
Parta fides) regno et solio considere patris
Supplicium datur. Anne illis obsessa negarem?
Accessi, sæpe ante Deos testata, fidemque,
Immeritasque manus: subeo (pro dira potestas!)
Exsangue imperium, et mœstam sine culmine Lemnon.

quos reges ferre solent, ac tristis assisto prope pyram, flammis ex omnibus partibus jam una permixtis, cum sanguinolento gladio, ac defleo super hoc simulatum et vacuum bustum, timens ne mihi negotium facesserent, et oro, vanum sit præsagium genitori, et hoc modo recedant ancipites pavores mortis. His pro benefactis (ut mihi fides est acquisita calliditate simulati sceleris) pœna mihi irrogatur regnare, ac sedere in solio paterno. Anne circumventa illis recusarem? Consensi, sæpe antea testibus vocatis superis, fideque, ac innoxia manu. Capesso (pro acerba potestas!) invalidum imperium, ac tristem sine viribus Lemnon. Jam pœnitentia plus plusque

et sic etiam optimæ Barthii membranæ in margine.—317 Barthius ponit punctum post *asto*, et legit: *Ense cruentato per fraudem, et inania busta, &c.*—318 *Plango metu, ne forte* Behot. 2. pro v. l. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett. *si forte* Dan. Put. Petav. omnes Barthiani, Behott. 1. 2. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—319 Petav. *Omen et ad dubios.* Optimus Barthianus: *leti tenus ire timores.*—320 Unus Behot. *et falsi.*—321 *Parta quies* Petrens.—325 'In optimo libro augetur sententia, palam scribente: *Exanime imperium.*' Barth. *sine conjuge* alii codd. apud Scholiast.—

NOTÆ

316 *Confusis ignibus*] Jam accensa ex omni parte pyra, et mixtis flammis.

317 *Ense cruentato*] Quo fidem faceret se patrem occidisse.

318 *Si forte premant, cassumque parenti Omen et hac dubios leti precor ire timores*] Mens: Hypsipylen fecisse imaginarium funus patri, ne Lemniades negotium ipsi facesserent, suspicatæ, si hoc non fecisset, ipsam non occidisse patrem. Attamen cum illud funus poterat esse omen veræ mortis patris, ac etiam juste sibi timere poterat, si Lemniades veritatem rescirent, rogabat Deos, ut et illud funus, quod necessitate adigente patri paraverat, vanum omen ejus mortis foret, et metus etiam mortis, quæ sibi imminebat veritate detecta, hac simulatione seu ratione migraret ex suo animo. Ceterum hi versus suspecti Guyeto.

322 *Supplicium datur*] Pro supplicio.

325 *Exsangue imperium*] Ut quod erat solarum mulierum. *Sine culmine*] Sine principe. Lactantius legit *sine conjuge*, et *sine culmine*, utrumque ut videre est ex illius notis.

Jam magis atque magis vigiles dolor angere sensus,
Et gemitus clari, et paulatim invisa Polyxo,
Jam meminisse nefas : jam ponere Manibus aras
Concessum, et multum cineres jurare sepultos.
Sic ubi ductorem trepidæ stabulique maritum,
Quem penes et saltus et adultæ gloria gentis,
Massylo frangi stupuere sub hoste juvencæ,
It truncum sine honore pecus, regemque peremtum
Ipse ager, ipsi amnes, et muta armenta queruntur.
Ecce autem ærata dispellens æquora prora
Pelias intacti late subit hospita ponti

cœpit excruciare insomnes mentes, et manifesta sunt suspiria, et sensim odiosa fit Polyxo : jam permissum est confiteri scelus : jam exstruere aras mortuis, et multum exorare conditos cineres. Sic cum trementes juvencæ viderunt cum stupore discerpi a leone Massylo rectorem et admissarium caulæ, in cujus potestate erant nemora, et honor adulti gregis, mutilum pecus progreditur sine decore, et ipsa arva, ipsi fluvii, et taciti greges dolent ducem interfectum. Ecce autem navis Thessalica, quæ prior ingressa est mare antea inviolatum, late paruit protrudens undas prora

329 Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *cineres jurasse* ; Lang. Laur. Lipsian. Buslid. Dan. Put. Petav. uterque Behott. Petrens. omnes Barthiani, Venett. Lindenbrog. Cruc. et recentt. *cineres jurare.*—332 *Massylio* in Petav.—335 'Sic et optimus codex ; in aliis nonnullis *depellens.*' Barth.—336 ' Omnes me-

NOTÆ

326 *Jam magis atque magis vigiles dolor angere sensus, &c.*] Hi omnes effectus pœnitentiæ : perpetrato enim scelere, non statim magnitudo ejus concipitur ; sed postea redeunte ratione, angimur, gemimus : ac illi qui vel scelus suaserunt, vel etiam in committendo adjuverunt, ita invisi nobis fiunt, ut ipsos ferre nullatenus possumus. *Vigiles sensus*] Bene *vigiles ;* invigilabant enim animo, et sceleris perpetrati supplicium exercebant curæ.

327 *Paulatim invisa*] Supple, omnibus : scelus enim suaserat.

328 *Jam ponere Manibus aras*] Aræ etiam manibus sacrabantur. Virg. Æn. III. 'Stant Manibus aræ Cœruleis mœstæ vittis, atraque cupresso.' Idem. Æn. v. 'Ex quo reliquias divinique ossa parentis Condidimus terræ, mœstasque sacravimus aras.'

329 *Multum cineres jurare sepultos*] Id est, petere pacem a conditis cineribus : nam variis sacrificiis exorabant mortuos ut sibi parcerent, ac tandem exagitare se desinerent.

332 *Massylo*] Massyli Stephano populi Africæ, Cæsariensi Mauritaniæ contermini. Hi neque frænis neque ephippiis utuntur, sola contenti virga, qua equos regunt.

335 *Ecce autem*] Adventum Argonautarum ad Lemnum refert, qui missi fuerant a Pelia Thessaliæ rege, ut Phryxei arietis pellem auream e Colchide reportarent.

336 *Pelias Pinus*] Est navis Argo, qua vecti Argonautæ ad expeditionem Colchicam : sic dicta a Pelio

Pinus: agunt Minyæ: geminus fragor ardua canet
Per latera, abruptam credas radicibus ire
Ortygiam, aut fractum pelago decurrere montem.
Ast ubi suspensis siluerunt æquora tonsis,
Mitior et senibus cycnis et pectine Phœbi

ærata. Minyæ ducunt illam. Illisa aqua duplici sonitu albescit ad celsa navis latera. Putares navigare Ortygiam avulsam fundamentis, aut montem scissum vehi supra mare. Sed ubi pelagus conticuit otiosis remis, vox auditur de media

liores libri habent *ostia ponti*, quod mihi placet.' *Idem.*—337 'In optimo exemplari sic scriptum est: *ardua canex*, quod annotandum putavi.' *Idem.*—339 'In optimo librorum claris literis scriptum est: *descendere montem.*'

NOTÆ

monte Thessaliæ, cujus gentile fœmininum sit Pelias. In eam cum Jasone hujusce expeditionis duce quinquaginta Argonautæ conscenderunt, quorum præcipui Diis geniti, ut Hercules, Castor et Pollux, Theseus; alii reges, ac regum filii, vates Mopsus et Idmon; navis Architectus Argus, celeustes Orpheus, navis magister et gubernator Tiphys. Mira prædicant Poëtæ de hac nave, consilio Minervæ constructam fuisse, fatidicamque ac humana voce locutam: habebat enim carinam e quercu Dodonæ. Unde et Ciceroni 'divinum Argonautarum vehiculum dicitur.' Tandem inter astra relata fuit. Manilius lib. I. 'Tum nobilis Argo In cœlum subducta, mari quod prima cucurrit Servando Dea facta Deos.'

Intacti] Non id eo sensu intelligendum est, quasi ad id usque tempus mare impervium fuerit, cum Danaus, Cecrops, Cadmus ex Ægypto et Phœnicia in Græciam navibus trajecerant. Sed quia prima fuit navis longa, quæ mari commissa fuit. Longa enim nave Jasonem primum navigasse refert Philostephanus apud Plinium lib. VII. cap. 56. Fuit hæc πεντηκόντορος prima. Ceterum hæc Argonautarum expeditio annis 79. Trojanum excidium præcessisse ponitur apud Clementem Alexandrinum Stromatum lib. I. hoc modo conveniet in annum Periodi Julianæ 3451. mundi 2721. ante Christum 1275. Argonautica vero scripserunt e Græcis Orpheus Crotoniata, Epimenides, Cleon, Herodotus, Apollonius Rhodius, Dionysius Milesius, e Latinis Catullus, Varro Attacinus, et Valerius Flaccus.

337 *Minyæ*] Plerique scriptores scribunt Minyan Neptuni et Tritogeniæ filium plures habuisse filias, ex quibus præcipui Argonautarum orti erant: hincque Argonautas 'Minyas' dictos. Addit Apollonius Alcimedem matrem Jasonis filiam fuisse Clymenes filiæ Minyæ. Alii vero dicunt sic vocatos a Minyis populis Thessaliæ, aut certe Magnesiæ regione Thessaliæ, cujus caput Iolchos, quique Jasonem ad Colchos euntem secuti sunt. *Geminus fragor ardua canet Per latera*] Ab utroque navis latere murmurantes undæ canentibus spumis albescunt.

339 *Ortygiam*] Delum, ut jam diximus.

341 *Et senibus cycnis*] Cycni enim morientes suavissimam vocem habere dicuntur, ut persuasum erat veteri-

Ipsa super nubem ratis armamenta Pelasgæ
Sistit agens: inde horror aquis, et raptus ab omni
Sole dies, miscet tenebras, quis protinus unda
Concolor: obnixi lacerant cava nubila venti,
Diripiuntque fretum: nigris redit humida tellus
Vorticibus, totumque Notis portantibus æquor
Pendet, et æquato jam jam prope sidera dorso
Frangitur. Incertæ jam nec prior impetus alno,
Sed labat, extantem rostris modo gurgite in imo,
Nunc cœlo Tritona ferens: nec robora prosunt
Semideum heroum, puppemque insana flagellat
Arbor: et instabili procumbens pondere curvas
Raptat aquas, remique cadunt in pectus inanes.
Nos quoque per rupes, murorumque aggere ab omni,
Dum labor ille viris, fretaque indignantur, et Austri,

armamenta navis Pelasgæ. Inde undis caligo, et lux soli ablata confundit umbras, quibus statim aquæ obscurantur. Obluctantes venti discerpunt cavas nubes, et mare versant: udæ arenæ refodiuntur ex atris gurgitibus, et totum mare suspenditur ventis illud subvectantibus, et ejus culmine jam jam ad astra sublato, rumpitur. Jam non eadem est, quæ prius, celeritas navi ancipiti, sed nutat, nunc mergens Tritona rostro prominentem in profundos vortices, nunc illum portans usque ad cælum. Nec vires Semideorum Heroum quicquam proficiunt, et malus agitatus more dementis verberat puppem, et collapsus mobili mole findit dehiscentes aquas, et tonsæ inutiles labuntur in pectora. Nos etiam per scopulos, et ab omni parte mœnium, dum Argonautæ hoc modo laborant, et dum undæ ac venti irascuntur,

stel. *Cortynia* in quibusdam.—363 'Melior positus verborum in optimo librorum: *Ipsa ratis nubem super, &c.*' Barth.—365 Unus Behot. *quis protinus unda est.*—368 *Vecticibus* in quibusdam scriptis; *Vorticibus t. N. certantibus* unus Behot.—372 *Nuncque solo Tritona* unus Barthianus.—373 Behott. 1. 2. *pup-*

NOTÆ

imbri *Ipsa super nubem, ratis armamenta Pelasgæ Sistit agens, &c.*] Totus hic locus adumbratus ex Homero Odyss. M. Δὴ τότε κυανέην νεφέλην ἔστησε Κρονίων Νηὸς ὑπὲρ γλαφυρῆς, ἤχλυσε δὲ πόντος ὑπ' αὐτῆς.

363 *Pelasgæ*] Græcæ seu Thessalæ. In Thessalia enim Pelasgiotis, et sinus Pelasgicus.

364 *Horror aquis, et raptus ab omni Sole dies, miscet tenebras*] Virgilius Æn. I. 'Eripiunt subito nubes cœlumque diemque Teucrorum ex oculis.'

367 *Nigris redit humida tellus Vorticibus*] Arenæ a fundo avulsæ.

372 *Tritona*] Insigne navis.

373 *Semideum heroum*] Argonautarum, quorum plerique filii Deorum, ut diximus. *Insana*] Insanientis more agitata.

374 *Arbor: et instabili, &c.*] Malus usque in fluctus deprimitur, inclinata nave.

375 *In pectus*] Supple, remigum.

Desuper invalidis fluitantia tela lacertis
(Quid non ausa manus?) Telamona et Pelea contra
Spargimus, et nostro petitur Tirynthius arcu.
Illi quippe simul bello, pelagoque laborant.
Pars clypeis munire ratem: pars æquora fundo
Egerere: ast alii pugnant, sed inertia motu
Corpora, suspensæque carent conamine vires.
Instamus jactu telorum, et ferrea nimbis
Certat hyems: vastæque sudes, fractique molares,
Spiculaque, et multa crinitum missile flamma,

jaculamur (quid non ausæ manus?) desuper incerta spicula debilibus brachiis in Peleum et Telamonem, et Hercules impetitur a nostris sagittis. Illi enim rem gerunt adversus hostem, et adversus pelagus. Pars scutis muniunt navem: pars rejiciunt aquas in mare: alii vero certant, sed imbecilla erant corpora navis agitatione, et dum pendet fortitudo, eorum conatus erant irriti. Urgemus jactu sagittarum, et ferreus missilium imber contendit cum nubibus, et ingentes sudes, et molarum fragmenta, telaque, ac spicula comata multis ignibus partim labuntur in mare,

pinque.—377 Melius aliquanto optimi libri: *labor iste;* unus Behot. *ipsæ*, et supra *ille*. In eodem codice: *et Austros.*—380 *Spargimur* Put.—383 *Egerere pugnant alii* in duobus Barthianis.—384 Optimus Barthianus, *cognamine.*—386 Fabr. *ustæque sudes*, et pro v. l. *vastasque sudes.*—387 Optimus Bar-

NOTÆ

377 *Viris*] Argonautis. *Fretaque indignantur, et Austri*] Optimi quique codices, Gronovio observante, habent *et Austros:* ut indignatio sit Argonautarum, non maris, et ventorum; idque decet Heroas, a quibus tam longe abesse debet rerum terribilium metus, ut periculis ad iram magis accendantur? et ea his quoque laborum ac fortitudinis cos sit?

379 *Quid non ausa manus*] Non intelligas de scelere, sicut Lactantius: sed tantum de audacia adversus fortissimos viros et armatos. *Telamona*] Telamon filius Æaci, pater Ajacis. *Pelea*] Peleus Æaci filius, Telamonis frater, et pater Achillis.

380 *Tirynthius*] Hercules sic dictus a Tirynthe oppido Argolidis, in quo educatus esse dicitur.

382 *Fundo Egerere*] Sentinam facere. Ovidius: 'Egerit æquore fluctus,' i. e. refundit in æquor.

384 *Suspensæque carent conamine vires*] Sallustius: 'Imbecilla enim est fortitudo dum pendet.' Lucanus: 'Incertasque manus ictu languente per undas Exercent.' Omne enim corpus, quod motu alterius rei commovetur, ad jaciendum stabilem non habet firmitatem.

385 *Ferrea hyems*] Missilium imber. Ut 'ferreus ingruit imber.'

386 *Vastæque sudes*] Alii, *ustæque*. Virgilius: 'Sudibusque perustis.'

387 *Et multa crinitum missile flamma*] Demonstrat lanceis ignem insertum per stuppam. Et bene *crinitum:* quando enim quis quatit flammam, ut jaciat, quosdam veluti crines facit. Ut Virgil. 'Crinemque volantia sidera ducunt.' Catullus: 'Viden' ut faces

Nunc pelago, nunc puppe cadunt: dat operta fragorem
Pinus, et abjunctis regemunt tabulata cavernis.
Talis Hyperborea virides nive verberat agros
Jupiter: obruitur campis genus omne ferarum,
Deprensæque cadunt volucres, et messis amaro
Strata gelu: fragor inde jugis, inde amnibus iræ.
Ut vero elisit nubes Jove tortus ab alto
Ignis, et ingentes patuere in lumine nautæ,
Diriguere animi, manibusque horrore remissis
Arma aliena cadunt: redeunt in pectora sexus.
Cernimus Æacidas, murisque immane minantem
Ancæum, et longa pellentem cuspide rupes
Iphiton: attonito manifestus in agmine supra est

partim in navem. Partes tectæ navis edunt strepitum, tabulata strident divisis sinibus. Sic Jupiter percutit nive Hyperborea virides campos; omnis species bestiarum in agris opprimitur, et aves interceptæ labuntur, ac segeles noxio gelu obruuntur: inde strident montium cacumina, inde ruunt amnes. Ut vero fulmen emissum ab alto Jove nubes scidit, et magni nautæ in fulgure apparuerunt, nostri animi obtorpuere, et manibus pavore solutis, arma fluunt aliena, et sexus revertitur in pectus. Videmus Æacidas, et Ancæum crudeliter minantem manibus nostris, et Iphiton longa lancea demolientem scopulos. Hercules Amphitryonis filius clare

thianus, *et mixta.*—389 In eodem codice: *stabula alta cavernis.*—392 *Depressæque* Aldd. Colin. Gryph. et Basil. *Deprensæque* omnes codd. cum ceteris edd.—395 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. et Gevart. *in lumine;* Dan. Put. Petav. Behot. 1. Behot. 2. pro v. l. Lindenbrog. et Cruc. *fulmine;* Bipontina ex errore operarum: *in limine.*—396 'Melior videtur scriptura optimi libri, *animis.*' Barth.—398 *Comminus* unus Behot. et supra *Cernimus*, æquæva scriptura.—399 *Antæum* Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. et Cruc. *Antheum* Behot. 2. *Anceum* Behot. 1. quam lectionem agnoscit Lactantius. *Ancæum* Gevart. Grasser. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—400 *Iphiton at-*

NOTÆ

Splendidas quatiunt comas?' Seneca Œdipo: 'Utrumne clarus ignis et rutilus stetit, Rectusque purum verticem cœlo tulit, Et summam in auras fusus explicuit comam?'

390 *Hyperborea*] Septemtrionali ab Hyperboreis populis sub Septemtrione sitis. Vide Theb. I. 693.

393 *Fragor inde jugis*] Nive scilicet acervatim cadente.

397 *Arma aliena*] Id est, sexus alterius: nam arma non conveniunt mulieribus.

398 *Æacidas*] Telamonem et Peleum Æaci filios, de quibus supra.

399 *Ancæum*] Ancæus Lycurgi Arcadum regis filius, particeps expeditionis Colchicæ: postea, cum Meleagro navaret operam in venatione apri Calydonii, ab hac fera occisus est.

400 *Iphiton*] Iphitus Euriti Œcha-

Amphitryoniades, puppemque alternus utrimque
Ingravat, et medias ardet descendere in undas.
At levis, et miseræ nondum mihi notus Iason
Transtra per et remos, impressaque terga virorum,
Nunc magnum Œniden, nunc ille hortatibus Idam,
Et Talaum, et cana rorantem aspergine ponti

eminet supra omnes in turba consternata, et navem utrimque deprimit, nunc hic, nunc illic consistendo, et flagrat irruere in medios fluctus. At Jason levis, et nondum mihi infelici cognitus, discurrens per transtra, per remos, ac calcata dorsa remigum, sæpius precatur voce et manu, ac exhortationibus, nunc ingentem Œnei filium, nunc Idam, et Talaum, et Tyndaridem manantem candida maris spuma, re-

tonitæ: manifestus, &c. malit Gronovius.—401 *Amphitrionides* unus Behot.—402 Put. *in undis.*—404 Optimus Barth. *in pressaque.*—406 *Et Tasum* unus Behot. *Æthalium* optimus Barthianus, in quo tamen codice hic versus sequi-

NOTÆ

liæ regis filius. Hunc postea Hercules præcipitavit e turri, interfecto prius Euryto patre. *Attonito*] Rectius censet Gronovius: *Iphiton attonitæ.* Id est, nos quibus redierunt in pectora sexus, cernimus Heroas attonitæ et perculsæ.

401 *Amphitryoniades*] Hercules filius Amphitryonis. *Alternus utrimque*] Bene *alternus*, ne in uno latere forte stans mole corporis, aut etiam virtutis, verteret ac mergeret navem: *alternus* ergo nunc hic, nunc illic, in neutra parte consistens.

402 *Iason*] Jason Æsonis Thessaliæ regis filius. Hunc patruus Pelias, qui fratri Æsoni successerat, cum suspectum haberet ob virtutem, præclarasque tum animi tum corporis dotes, perditumque vellet, excitavit ad expeditionem Colchicam, prætextu recuperandi aurei velleris, quod Phryxus illuc tulerat, spe vero, aut periculo tam longæ navigationis aut bellis hunc juvenem periturum. Fabricata igitur navi Argo a naupego Argo sic vocata, mare conscendit, cum florentissima totius Græciæ juventute. Illa profectio tamen illi feliciter successit: superatis enim innumeris periculis, fere omnes suos incolumes reduxit, ac retulit illud aureum vellus. *Levem* vero dicit, an referendo ad levitatem corporis, qua Jason per transtra, ac per terga remigum celerrime ferebatur: an vero ad levitatem animi, qua Jason nullam constanti amore dilexit uxorem: Hypsipyle enim deserta, duxit Medeam: rejecta vero Medea, Glaucen sibi matrimonio junxit.

404 *Impressa*] An vestigiis impressa?

405 *Œniden*] Meleagrum Œnei regis Ætoliæ filium notissimum apro Calydonio et amore Atalantes. Utriusque filius Parthenopæus unus fuit e ducibus Argivis. *Idam*] Idas filius Apharei Messeniæ reguli: post reditum autem ejus ex Colchide, orta rixa inter eum fratremque Lynceum ex una parte, ac Castorem Pollucemque ex altera, propter abacta a Castore illius pecora, Pollux Lynceum occidit, ipse vero Idas fulmine percussus interiit.

406 *Talaum*] Talaus Crethei filius, pater Adrasti regis Argivorum, unus ex Argonautis. *Cana aspergine*] Spuma.

Tyndariden iterans, gelidique in nube parentis
Vela laborantem Calain subnectere malo,
Voce manuque rogat: quatiunt impulsibus illi
Nunc freta, nunc muros: sed nec spumantia cedunt
Æquora, et incussæ redeunt a turribus hastæ.
Ipse graves fluctus, clavumque audire negantem
Lassat agens Tiphys, palletque, et plurima mutat
Imperia, ac lævas dextrasque obtorquet in undas
Proram, navifragis avidam concurrere saxis:
Donec ab extremæ cuneo ratis, Æsone natus
Palladios oleæ, Mopsi gestamina, ramos
Extulit, et socium turba prohibente poposcit

petens, et Calain sublatum in nube frigidi genitoris, ut malo vela subligarent. Illi nunc remis percutiunt æquor, nunc hastis mœnia; sed nec spumosum mare sedatur, et immissæ hastæ resiliunt a turribus. Ipse Tiphys obnixus fatigat furentes undas, et clavum dextræ non obtemperantem, et pallescit, et mandata multoties variat, ac modo in dextros, modo in sinistros fluctus convertit proram, quæ tendebat in cautes navifragas. Donec Æsonis filius tetendit a cuneo ultimæ navis frondem oleæ Palladi sacræ, quam Mopsus ferebat, et petit pacem invitis comitibus. Rapidi tur-

tur post vs. 407.—413 Unus Bebot. *Laxat agens.*—416 *Donec ab extremo* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant.—418 *Expulit*

NOTÆ

407 *Tyndariden*] Id est, unum ex Tyndaridis, Castorem aut Pollucem Tyndari filios. *Parentis*] Boreæ: Calais enim erat filius Boreæ et Orithyæ Atheniensis. *In nube*] Quia Calais erat alatus.

412 *Audire negantem*] Supple, se *audire*, seu sibi parere. Lucanus: 'Quam nulla melius pelago turbante carinam Audivere manum.' 'Audire' et currus dicitur. Unde Virgil. 'Neque audit currus habenas.'

413 *Tiphys*] Tiphys navis Argus gubernator. *Palletque*] Ob ingens periculum, in quo versabatur. *Et plurima mutat Imperia*] Mutare imperia est modo huc modo illuc navem convertere, ait Lactantius. Potest etiam explicari modo hoc, modo illo modo agere, remigantibus imperare; quod fieri consuevit in tempestatibus, in quibus gubernator nunc rem unam pro præsenti rerum statu jubet, mox mutare cogitur imperium, mutato etiam rerum statu.

414 *Lævas dextrasque in undas*] Id est, convertebat navem modo ad lævam, modo ad sinistram.

416 *Extremæ*] Bene, ex melioribus membranis; non *extremo*, ut priores editiones, notante Gronovio. *Æsone natus*] Jason Æsonis filius.

417 *Palladios oleæ, Mopsi gestamina, ramos*] Quia Mopsus, ut vates, oleæ quæ Palladi sacra est, fronde seu ramo coronatus erat. Vide Theb. III. 321. *Mopsi*] Mopsus vates Thessalus, Ampici et Chloridis filius, unus ex Argonautis.

Fœdera: præcipites vocem involvere procellæ.
Tunc modus armorum, pariterque exhausta quierant
Flamina, confusoque dies respexit Olympo.
Quinquaginta illi trabibus de more revinctis
Eminus abrupto quatiunt nova littora saltu:
Magnorum decora alta patrum, jam fronte sereni,
Noscendique habitu, postquam timor, iraque cessit
Vultibus: arcana sic fama erumpere porta
Cœlicolas, si quando domus, littusque rubentum
Æthiopum, et mensas amor est intrare minores.

bines vocem detulerunt. Tunc finis belli, et venti simul consumti ceciderunt, et sol illuxit ex obscuro cœlo. Illi quinquaginta tignis ex more colligatis pulsant eminus præcipiti saltu novas ripas. Hi, magna ornamenta illustrium majorum, jam tranquilla fronte, habituque agnoscuntur, postquam metus et ira ex facie migravit. Sic fertur cœlites egredi e secretis foribus, cum volunt subire ædes et ripas Æthiopum Maris Rubri accolarum, ac humiles mensas. Amnes et montes illis viam

in Fabr.—420 Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett. *quierunt*. Mutavit Dan. Heinsius in Amstel.—424 Optimus Barthianus: *jam fronte serena*.—425 Editio nos penes hæc notata habet in margine: 'Ita quatuor codd. Cantab. Bentl. ad Hor. Art. Poët. 197. legit, *tumor*.'—427 Uterque Behot. *si quando domos*.—428 *Æthiopes* Fabr.—429 Duo codd. Barth-

NOTÆ

419 *Involvere*] An *volvere*, tulerunt, portaverunt; alioqui Lemniades non audivissent. Audiverunt autem; desierunt enim tunc impetere Argonautas.

421 *Confusoque dies respexit* [*illuxit*] *Olympo*] Id est, sol rursus illuxit.

422 *Trabibus de more revinctis*] Id est, ponticulo facto, vel rate.

424 *Jam fronte sereni*] Metu vel ira scilicet deposita.

426 *Arcana sic fama erumpere porta Cœlicolas, si quando domus, littusque rubentem Æthiopum, et mensas amor est intrare minores*] Imitatur Papinius Homerum scribentem Deos relicto cœlo ad convivia Æthiopum aliquando proficisci. Hujusce rei rationem ascribit Diodorus pietati Æthiopum. Persuasum enim erat veteribus Deos primis sæculis consuetudine hominum maxime delectatos, et frequenter apud eos epulatum venisse; sed crescente malitia hominum, vitiisque invalescentibus abactos in cœlum recessisse. Noster Eucharistico ad Germanicum: 'Talis ubi Oceani finem mensasque revisit Æthiopum, sacro diffusus nectare vultus, Dux Superum.' Locus fabulæ datus, quod Æthiopibus in more fuit, ut duodecim numinum, quæ in Diospoli sacrabantur, effigies statis temporibus, per Africam, duodecim dierum spatio vitulantes circumferrent. Sic Eustathius ad Iliad. A. ex veterum scriptis. *Rubentum Æthiopum*] Rubentes Æthiopes sunt qui ad Mare Rubrum siti sunt, quósque hac de causa 'rubentes' vocat. Incolunt vero orientaliorem Africæ partem a confiniis Ægypti ad extremam usque fere

Dant fluvii montesque locum : tum terra superbit
Gressibus, et paulum respirat cœlifer Atlas.
Hic et ab asserto nuper Marathone superbum
Thesea et Ismarios Aquilonia pignora fratres,
Utraque quis rutila stridebant tempora penna,
Cernimus : hic Phœbo non indignante priorem
Admetum, et duræ similem nihil Orphea Thracæ :
Tunc prolem Calydone satam, generumque profundi

faciunt : tum tellus gloriatur sub eorum vestigiis, et Atlas cœlum gerens paulum requiescit. Videmus in hac turba Theseum tumentem ob Marathona nuper liberatum, et Ismarios germanos Aquilonis filios, quibus utraque tempora strepebant ala purpurea. Hic Admetum, cui Phœbus servire non dedignatus est, et Orpheum nihil retinentem de fera Thracia patria sua. Tunc sobolem oriundam e Calydone, et

....

iani *fontesque locum.*—431 *Hic et ab exerto* unus Behot.—433 Put. *stridebat tempora pinna.*—434 Optimæ Barthii membranæ : *indignante priorum.*—438

NOTÆ

Africæ partem, meridiem versus. Nam alii sunt Æthiopes ad Oceanum Atlanticum vergentes, ideo dicti 'Hesperii' Nostro alibi, quique proprie 'Nigritæ' appellantur.

429 *Dant fluvii montesque locum*] Transeuntibus Diis scilicet.

430 *Gressibus*] Supple, Deorum super eam incedentium. *Respirat Atlas*] Atlas ferre cœlum creditur. *Respirat*] Non oppressus tunc pondere et majestate Deorum, qui cœlum deseruerunt.

431 *Ab asserto Marathone*] Marathon, oppidum seu vicus agri Attici, clarus Atheniensium victoria, qui duce Miltiade ibi centum millia Persarum profligarunt, et Thesei, qui taurum Marathonium immanis magnitudinis ibi superavit. *Asserto*] Id est, liberato ab hac fera.

432 *Thesea*] Theseus Ægei filius, rex Atheniensium, heros notissimus, de quo postea Theb. XII. Vide Plutarchum in ejus vita. *Et Ismarios Aquilonia pignora fratres, Utraque quis rutila stridebant tempora penna*] Intelligit Calaim et Zethen, Aquilonis, seu Boreæ, ac Orithyæ Atheniensis filios, *Ismarios* dictos ab Ismaro monte Thraciæ regionis Septemtrionalis, ex qua parte flat Aquilo seu Boreas : habebant alas rutilas ad tempora, in fidem generis. Hi postea ab Hercule dicuntur interfecti, ac mutati in ventos, qui Caniculæ exortum diebus fere octo præveniunt ; unde πρόδρομοι, seu *præcursores*, vocantur.

434 *Phœbo non indignante priorem Admetum*] Admetus erat Thessaliæ rex : hujus Apollo dicitur ultro pavisse greges, exutus ad tempus divina potestate ob occisos ab eo Cyclopes, qui fulmen, quo a Jove percussus Æsculapius fuit, fabricati fuerant.

435 *Et duræ similem nihil Orphea Thracæ*] Orpheus enim patria Thrax, sed nihil retinuerat de feris Thracum moribus. *Thracæ* vero pro Thraciæ.

436 *Prolem Calydone satam*] Meleagrum Calydonium, de quo supra.

Nereos: ambiguo visus errore lacessunt
Œbalidæ gemini: chlamys huic, chlamys ardet et illi:
Ambo hastile gerunt: humeros exertus uterque,
Nudus uterque genas, simili coma fulgurat astro.
Audet iter, magnique sequens vestigia mutat

generum marini Nereos. Gemini Lacones fallunt oculos obscuro similitudinis discrimine: huic chlamys et illi chlamys fulget: ambo ferunt lanceam: uterque habet nudatos humeros et imberbes genas: eorum crines coruscant pari sidere. Puer Hylas audet incedere, et insequens magnum Herculem, non æquis passibus progre-

Œbalidæ fratres legit Servius ad Virgil. Georg. IV.—439 Optimus Barthii codex: *hastile gemunt*.—441 In eodem codice: *Audet iter;* quod verum pu-

NOTÆ

Generumque profundi Nereos] Peleum, qui Thetidem filiam Nerei Dei marini duxerat uxorem.

438 *Œbalidæ gemini*] Castor et Pollux, sic dicti ab Œbalia regione Laconiæ, ubi nati erant. Jucundus autem lusus Poëtarum in hacce geminorum similitudine exprimenda. Silius lib. II. 'Eurymedon fratrem, et fratrem mentite Lycorma; Cuncta pares; dulcisque labor sua nomina natis Reddere, et in vultu genitrici hærere duorum.' Lucanus lib. III. 'Discrevit mors sæva viros, unumque relictum Agnoscunt miseri sublato errore parentes.'

Chlamys huic, chlamys ardet et illi, &c.] Hoc enim habitu depingebantur seu repræsentabantur Castor et Pollux.

440 *Simili coma fulgurat astro*] Huic loco lux ex fabula. Cum Argonautæ solvissent ex Sigæo promontorio, gravi tempestate sunt excepti: his autem in summo discrimine versantibus, Orpheoque vota pro salute omnium nuncupante, duæ stellæ supra Castoris et Pollucis capita apparuerunt; statimque sedata fuit tempestas, ventique conciderunt. Hinc Dioscuri crediti præsidere navigationi, ac in tutelam patrociniumque suscepisse navigantes: et deinde inductus mos illos depingendi cum stellis supra capita. Meminerunt passim Poëtæ. Citabo solum Valerium Flaccum, qui Argon. I. de Jove loquens: 'Dixit, et ingenti flammantem nubila sulco Direxit per inane facem, quæ puppe propinqua In bifidum discessit iter, fratresque petivit Tyndareos placida, et mediis in frontibus hæsit Protinus amborum, lumenque innoxia fudit Purpureum, miseris olim implorabile nautis.' Vide Lucianum extremo dialogo Deorum, et Theocritum in Dioscuris.

441 *Audet iter*] Quidam codices habent *Ardet iter*. Posteriori hoc modo lectum, 'fulget' significat Lactantio, et post *iter* ponendum punctum. Virgilius: 'Tyrioque ardebat murice lana.' Priori modo refertur ad Hylam, solaque virgula apponenda. Et *Audet iter*, significat, audet incedere post Herculem, quasi eum sequi possit. *Mutat*] Non enim Hylas æquo pede Herculem sequi potest, sed mutare gressus cogitur, id est, majores facere, quam pro modo ætatis et virium facere potest. Virgilius Æn. II. 'Sequiturque patrem non passibus æquis.'

Herculis, et tarda quamvis se mole ferentem,
Vix cursu tener æquat Hylas: Lernæaque tollens
Arma sub ingenti gaudet sudare pharetra.
Ergo iterum Venus, et tacitis corda aspera flammis
Lemniadum pertentat amor: tunc regia Juno
Arma, habitusque virum, pulchræque insignia gentis
Mentibus insinuat, certatimque ordine cunctæ
Hospitibus patuere fores: tunc primus in aris

ditur, et vix cursu attingit illum, quamvis tardo gradu se moventem, et gestans Lernæa arma lætatur sudare sub magna pharetra. Itaque Venus et Cupido sollicitant rursus occultis ignibus fera Lemniadum pectora. Tunc regina Juno earum animis grata reddit arma, et formam virorum, et insignia illustris nationis, et certatim omnes domus ordine apertæ fuerunt advenis. Tunc primæ flammæ supra

tat Barthius. *Audet iterum* exhibent Lipsian. et Buslid.—443 *Vix cursu celer* in uno Barthii codice.—446 Behott. 1. 2. *tum regia Juno.*—452 ' Ab optime

NOTÆ

442 *Et tarda se mole ferentem*] Imitatio Virgilii Æneid. III. de Polyphemo: 'Vasta se mole moventem.'

443 *Hylas*] Hylas Theodamantis filius, quem Hercules navigans cum Argonautis secum duxerat. Verum cum Hercules inter remigandum remum suum fregisset, una cum Hyla nave egressus est, ut alium in sylvis Mysiæ cæderet. Pressus vero siti ob calorem, Hylam cum hydria misit ad Ascanium fluvium, ut inde aquam sibi afferret: humiliore autem aqua Hylas in pectus procubuit ut aquam hauriret; elapsa autem sibi e manu hydria, eam subito recipere conatus, ejus pondere demersus est. Quæ res dedit locum Poëtis fabulandi Hylam a Nymphis ob pulchritudinem raptum fuisse. Hercules vero, cum Hylas nusquam compareret, amissionem ejus tam graviter tulit, ut, relictis Argonautis, Mysiam totam oberrans 'Hylam' et 'Pylam' clamaret. Vide Valerium Flaccum fabulam hanc Argon. lib. III. et IV. prolixe narrantem. *Lernæaque tollens Arma*] Hylas enim erat Herculis armiger. Sic de eodem Hyla Valerius Flaccus Argon. lib. I. 'Arcadio cujus armata veneno Tela puer facilesque humeris gaudentibus arcus Gestat Hylas.' Vocat autem *Lernæa* propter occisam ab Hercule hydram in Lerna palude.

444 *Sub ingenti gaudet sudare pharetra*] Sic Valerio Flacco supra: 'Facilesque humeris gaudentibus arcus Gestat Hylas.'

445. 446 *Venus et regia Juno*] Venerem et Junonem bene jungit, tanquam Deas nuptiarum præsides. *Regia*] Proprium epithetum Junonis, quod esset Deorum regina.

449 *Primus in aris Ignis*] An quia a cæde marium nulla fecerant sacrificia? An quia in contrahendis nuptiis sacrificia fiebant? nupserunt enim Lemniades Argonautis: dicitur *primus*, quia post occisos mares non sacrificaverant. Non fiebant autem sacrificia nisi accenso super aras igne; quasdam enim victimæ partes adolebant.

Ignis, et infandis venere oblivia curis:
Tunc epulæ, felixque sopor, noctesque quietæ:
Nec Superum sine mente, reor, placuere fatentes.
Forsitan et nostræ fatum excusabile culpæ
Noscere cura, duces. Cinerem, furiasque meorum
Testor, ut externas non sponte aut crimine tædas
Attigerim, (scit cura Deum,) etsi blandus Iason
Virginibus dare vincla novis: sua jura cruentum

altaria, et mærores oblivione obruti. Tunc dapes, et dulcis somnus, ac tranquillæ noctes. Nec sine numinum consilio, ut puto, Lemniades scelus suum agnoscentes placuere hospitibus. Forsitan, o principes, vultis scire casum venia dignum nostræ culpæ. Juro per manes, et furores meorum, me non ultro aut libidine ambiisse externas nuptias, (sciunt illud Superi,) quamvis Jason calleat artem pelliciendi rudes

libro abest integer hic versus: item ab alio Lugduni Batavorum nobis comparato.' *Barth.*—453 Nonnullæ vett. *et vestræ.* Lactantii codex: *fatum exuperabile.*—454 'Tres libri, optimo duce, *cineres* legunt.' *Barth.* Ita quoque Behot. 2.—455 Unus Behot. *ut extremas.*—456 *Attigerim* (*sic cura Deum*), *&c.* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *sit cura Deum* in quibusdam aliis; *scit cura Deum* Dan. Put. Petav. Bebott. 1. 2. Barthiani, Gronoviani, alii, cum edd. Lindenbrog. Cruc. Gronov. Barth. Veen. et Delph. Vide Nic. Heinsium in Advers. II. 7. p. 259. et Gronov. ad Theb. II. 89. Optimus codex Barthii: *scit blandus Iason.*—457 Idem co-

NOTÆ

450 *Infandis*] Perpetuo enim torquebantur Lemniades conscientia criminis.

452 *Nec Superum sine mente reor, placuere fatentes*] Mens est: Lemniades fatentes facinus suum Argonautis *placuere*, id est, veniam ab ipsis obtinuere: confessio enim meruit veniam. Hæc de aliis Lemniadibus dicit Hypsipyle, tanquam volentes Argonautarum concubitus non detrectassent, quod de se postea negat. Ceterum hic versus videtur Guyeto insititius, dicitque nescire quid sibi velit.

455 *Ut externas non sponte aut crimine tædas Attigerim*] Inducit hic Poëta Hypsipylen dicentem coactam fuisse nubere, unde supra dicit, 'nostræ fatum excusabile culpæ;' sed non dicit, a quo coacta fuit, nec quomodo. Probabile est coactam fuisse a ceteris Lemniadibus, quæ cum amore Argonautarum arderent, ac eorum concubitum cuperent, noluerunt pati Hypsipylen expertem nuptiarum esse, ne aliquando ipsis impudicitiam exprobraret: sicut eadem ratione illam occidere voluerunt, ubi resciverunt illam servasse patrem, ut infra videbimus. Valerius tamen Flaccus aliique contrarium affirmant, scribuntque Hypsipylen forma Jasonis captam nuptias ejus sponte ambiisse.

457 *Sua jura cruentum Phasin habent*] Pro 'sua jura cruentus Phasis habet.' Id est, leges apud Phasin approbant polygamiam, nec homini crimini datur mutare ac rejicere conjuges, ut fecit Jason: secus apud Græcos et gentes bene moratas. Phasis autem Colchorum fluvius, Ptolemæo ex montibus Caucasiis, Strabo-

Phasin habent: alios, Colchi, generatis amores.
Jamque exuta gelu tepuerunt sidera longis
Solibus, et velox in terga revolvitur annus.
Jam nova progenies, partusque in vota soluti,
Et non speratis Lemnos clamatur alumnis.

puellas. Sanguineus Phasis habet suas leges: Colchi, procreatis alios amores. Et jam astra glacie soluta longis diebus incaluerunt, et celer annus in se redit. Jam nova soboles procreata, jam partus feliciter editi, jam vagitus infantium non sperati

dex: *mea jura.*—458 Behott. 1. 2. *generatis;* sed in uno *s* inserta fuerat inter *a* et *t*; *generastis* Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett.—462 Multi codd. et edd. vett. *celebratur alumnis.*—463 *Nec non Hyp-*

NOTÆ

ni ex Armenia, Plinio ex montibus Moschis ortus, Hippum, Glaucum, Cyaneum, et alios amnes recipit, et antequam prope Phasim urbem influat in mare, centum et viginti pontibus jungitur. Procopius de Bello Persico lib. II. scribit circa fontem vocari Buan. Lucanus: 'Colchorum qui regna secat ditissima Phasis.' Valerius Flaccus: 'Magnus ubi adversum spumanti Phasis in æquor Ore ruit.' *Cruentum*] Ob immanitatem Colchorum, et crudelitatem Medeæ.

458 *Colchi*] Colchi populi Colchidis, quæ regio maxima ex parte alluitur Ponto Euxino, quem habet ad Occidentem. A Septemtrione terminatur Corace monte, ab Ortu Iberia, a Meridie Armenia. Colchos autem origine Ægyptios, atque his tandem locis sedes fixisse constat ex historicis, cum Sesostris Scythis bellum inferre tentaret, et partem exercitus apud Phasin fluvium reliquit. Hinc Valerius Flaccus Argon. lib. v. inducit Jasonem templi picturam attentius considerantem: 'Cunabula gentis Colchidos hic ortusque tuens, ut prima Sesostris Intulerit rex bella Getis, ut clade suorum Territus, hos Thebas patriumque reducat ad amnem, Phasidos hos imponat agris, Colchosque vocari Jusserit.' Unde et circumcisionem, et linguam ac mores Ægyptiorum retinuerant Colchi. Vide Herodotum, Diodorum Siculum, Ammianum Marcellinum, Agathiam et alios. *Amores*] Medeam intelligit, filiam Æetæ Colchorum regis, quæ nupsit Jasoni.

460 *Solibus*] Diebus.

461 *In vota*] Id est, ut optaveramus.

462 *Non speratis*] Unde enim spes liberorum occisis maribus, et Lemniadibus odium ceterorum hominum meritis hoc flagitio? *Clamatur alumnis*] Codex Lipsii, sexque scripti Gronovii, in quibus optimi, habent, *clamatur*. Sic igitur scribendum, non *celebratur* priorum editionum. Allusum haud dubie ad ejulatum et vagitum nascentium, non ad parientium clamorem Lucinam invocantium, ut vult Bernartius. Noster Epicedio in puerum: 'Poscentemque novas trepidis ululatibus auras Inserui vitæ.' Ad Menecratem: 'Dulci strepit ecce tumultu Tot dominis clamata domus.' Valerius Flaccus lib. I. 'Clamantemque patri procul ostendebat Achillem.' Plinius præfat. lib. VII. 'Hominem tantum nudum, e

Nec non ipsa tamen, thalami monumenta coacti,
Enitor geminos, duroque sub hospite mater
Nomen avi renovo: nec quæ fortuna relictis
Nosse datum: jam plena quater quinquennia pergunt,
Si modo fata sinunt, aluitque rogata Lycaste.
Detumuere animi maris, et clementior Auster
Vela vocat: ratis ipsa moram portusque quietos
Odit, et assueti tendit retinacula saxi.
Inde fugam Minyæ, sociosque appellat Iason
Efferus, o utinam jam tum mea littora rectis
Prætervectus aquis, cui non sua pignora cordi,
Non promissa fides: certe stat fama remotis

audiuntur in Lemno. Quin etiam ego pario geminos, pignora non voluntarii connubii, et mater sub barbaro hospite, do uni eorum nomen avi. Nec mihi licuit scire, quid contigerit desertis. Jam quatuor integra lustra attigerunt, si modo fata iis vivere concesserunt, et rogata Lycaste eos educavit. Furores maris deseævierunt, et Auster mitior ciet vela. Navis ipsa aversatur dilationem, et tranquillos portus, et solvit funes, qui navem solitis saxis alligabant. Inde Minyæ meditantur profectionem, et barbarus Jason vocat comites, o utinam recto cursu jam tum prænavigasset meas ripas, qui non curat suos filios, nec datas manus. Certe

****

sypile thalami, &c. optimæ Barthii membranæ; quod illi placet.—466 'Melius puto, quod duo libri suggerunt, *datur;* etsi idem sensus.' *Barth.* Put. habet etiam, *datur.* Dan. *nam plena.*—470 Put. et nonnulli Barthiani: *et adversi;* unus Behot. *et assueti tendunt.*—472 Optimæ Barthii membranæ: *o utinam primum;* unus Behot. *oque utinam jam tunc;* Dan. Put. et Petav. etiam: *jam tunc.*—475

NOTÆ

in unda humo natali die abjicit natura, ad vagitus statim et ploratum, nullumque tot animalium aliud ad lacrymas, et has protinus vitæ principio.'

463 *Thalami coacti*] Supra: 'Ut externas non sponte,' &c.

464 *Duroque sub hospite*] Jasone. *Duro*] Quia oblitus eam erat propter Medeam.

465 *Nomen avi renovo*] Thoantis scilicet: uni enim e geminis dederat nomen Thoantis, quod erat nomen avi ejus. *Relictis*] Supple, geminis.

466 *Quinquennia*] Quinquennium, spatium quinque annorum: itaque quater quinquennia sunt 20. anni.

467 *Lycaste*] Nomen mulieris, cui Hypsipyle filios educandos commiserat.

469 *Ratis ipsa moram, &c.*] Dure sensum dedit rati. Virgilius colli oculos dedit dicendo: 'Adversasque aspectat desuper arces.' Quod frequens Poëtis.

470 *Assueti*] Alii codices: *adversi.* *Retinacula saxi*] Id est, funes quibus ad saxum retinebatur.

471 *Inde fugam Minyæ*] Supple, cogitant.

474 *Certe stat fama remotis Gentibus, æquorei redierunt vellera Phryxi*]

Gentibus, æquorei redierunt vellera Phryxi.

fama percrebuit per ceteras nationes, vellus marini Phryxi relatum fuisse in Græ-

Optimæ Barthii membranæ: *rediit cum vellere;* duo alii codd. ejusdem Barth.

NOTÆ

Sensus horum verborum est: Aut famam perlatam fuisse ad remotas etiam gentes, vellus aureum Phryxi relatum fuisse in Græciam: aut cum supra Hypsipyle questa sit de levitate Jasonis, animique ejus duritia, famam hujusce perfidiæ perlatam fuisse ad remotissimas gentes; vellera autem Phryxi rediisse in animum Jasonis ac sociorum ejus, et sic profectos fuisse e Lemno. *Vellera Phryxi*] Intelligit vellus aureum Phryxi. Phryxus autem Athamantis et Nepheles filius, fugiens furorem Inus novercæ, arietem aurei velleris una cum Helle sorore conscendit, ut mare, qua angustius est, trajiceret: verum Helle metu cecidit in mare, summersaque dedit nomen freto ab ea 'Hellesponto' dicto: Phryxus vero sospes in Colchos pervenit, ubi sacrificato ariete Jovi, vel Marti, ut aliis placet, vellus illud aureum in templo suspendit. Ad hoc igitur recuperandum profectus Jason cum Argonautis, ope Medeæ illud in patriam tandem revexit. Sed non conveniunt auctores quid illud fuerit. Orpheus, Apollonius, et Catullus volunt fuisse arietem vere aureo vellere insignem ex Mercurii contactu. Simonides vero, ut refert Scholiastes Apollonii ad Argon. IV. modo candidi, modo purpurei velleris illum arietem facit. Idem Simonides ex Tzetze in suis Chiliadibus Historia 18. vult arietem illum, quem habebat Atreus, purpurei fuisse velleris, quem aureum vellus habuisse alii affirmant. Alii scribunt vellus aureum nihil aliud fuisse, quam librum membraneum ex pellibus arietum contextum, quo ars faciendi auri arte chymica continebatur, ut Suidas in voce δέρας. Et Eustathius in Dionysium Perieg. citat auctorem hujusce opinionis nomine Charaxem. Quidam volunt hanc fabulam originem traxisse ex torrentibus quibusdam Colchidis aureas arenas volventibus. Eustathius loco citato loquens de Colchis scribit auriferos apud eos esse torrentes rivosque, aurumque velleribus excipere solitos accolas; unde fabula de vellere aureo. Quod Eustathius acceperat ex Strabone lib. II. qui iisdem pæne verbis dicit esse apud Suanos populos Colchidis flumina aurifera, aurumque excipere solitos accolas tabulis perforatis, et velleribus transverso flumine suspensis. Ejusdem est opinionis Appianus in Mithridaticis. Tradunt auctores aurifodinas fuisse apud Colchos, ut scribit Strabo lib. II. et Plinius lib. XXXIII. cap. 3. scribit: 'Jam regnaverat in Colchis Salauces et Esubopes, qui terram virginem nactus, plurimum auri argentique eruisse dicitur in Suanorum gente, et alioqui velleribus aureis inclyto regno.' Athenæus lib. VI. cap. 4. refert Phialam fuisse auream, cujus in medio prominebat caper, aut agnus aureus. Auctores sunt hanc fabulam inde deductam a raritate et excellentia lanarum, quæ ex Colchide advehebantur: cujus opinionis videtur esse Varro de R. Rustica lib. II. cap. 1. 'Veteres Poëtæ ipsas pecudes propter caritatem aureas habuisse pelles tradiderunt, ut Argis Atreus, quam sibi Thyestem

Ut stata lux pelago, venturumque æthera sensit
Tiphys, et occidui rubuere cubilia Phœbi;
Heu iterum gemitus, iterumque novissima nox est.
Vix reserata dies, et jam rate celsus Iason
Ire jubet, primoque ferit dux verbere pontum.
Illos e scopulis, et summo vertice montis,
Spumea porrecti dirimentes terga profundi
Prosequimur visu, donec lassavit euntes
Lux oculos, longumque polo contexere visa est
Æquor, et extremi pressit freta margine cœli.
Fama subit portus, vectum trans alta Thoanta

ciam. Ut dies præstituta fuit navigationi, et Tiphys agnovit opportunum tempus, et locus, quo sol occidit, rutilavit: heu denuo gemitus, et rursus suprema nox videtur. Vix dies illuxit, et jam Jason in nave sublimis solvere imperat, et dux percussit æquor primo ictu remi. Nos ex rupibus, et ex summo montis cacumine visu deducimus illos, scindentes spumosum dorsum extensi maris, donec lumen fatigavit insequentes oculos, et visum est cælo jungere longum pelagus, et strinxit mare ad oram supremi cœli. Rumor pervadit portus Lemni delatum Thoantem trans mare

redierunt vellere.—477 ‘ Duo boni nostri codd. non agnoscunt hunc versum; quos, optimo illo nitentes, omnino seponimus.’ *Barth.*—478 Opt. Barthianus: *Qui gemitus iterumque, iterumque novissima nox est;* duo alii Barth. *Heus iterum gemitus.*—481 *Illos et scopulis* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. uterque Behot. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. et Cruc. *Illos e scopulis* optimæ Barthii membranæ, ut conjectabat Bernartius: ita quoque Grasser. Gevart. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—482 Nic. Heinsius in Advers. lib. I. cap. 3. p. 23. correxit: *lassavit hiantes.*—486 *Vicina regnare Chio* in quibusdam Barthianis.—488 *Sontibus ac-*

NOTÆ

subduxisse queritur: ut in Colchide Æeta, ad cujus arietis pellem profecti regio genere dicuntur Argonautæ.' Et certe Iberia habebat oves nativo insignes rutilo: quippe ibi singulos arietes talento emi *εἰς τὰς ὀχείας* refert Strabo lib III. Tandem sunt, qui dicant grandem auri vim Phryxum secum e Græcia abstulisse in Colchidem, eamque in templo ab eo ibi condito consecratam, ad quam vel repetendam vel etiam prædandam navigarunt Argonautæ.

477 *Tiphys*] Gubernator navis Argo. *Et occidui rubuere cubilia Phœbi*] Signum est enim crastinæ serenitatis, cum rubet locus, ubi sol occidit.

478 *Heu iterum gemitus*] Lemniades profectis Argonautis e Lemno, seque solas sine viris videntes meminerunt ejusce funestæ noctis qua maritos maresque occiderant: inde orti gemitus, vel desiderio exeuntium Argonautarum.

484 *Contexere visa est Æquor, et extremi pressit freta margine cœli*] Quia longe prospicientibus videtur mare cœlo conjunctum. Sic enim oculi nostri falluntur, ut putemus maris undas usque ad cœli marginem pertingere.

Fraterna regnare Chio: mihi crimina nulla,
Et vacuos arsisse rogos: fremit impia plebes
Sontibus accensæ stimulis, facinusque reposcunt.
Quin etiam occultæ vulgo increbrescere voces:

dominari in fraterna Chio: nullum scelus me perpetrasse, et inane bustum accendisse. Impium vulgus frendet inflammatum nocentibus aculeis, et repetunt crimen. Necnon surda murmura passim serpere. Solane pia erga suos? nos autem sola

censa optimus Barthianus.—490 Idem codex: *vulgo crebrescere;* ceteri om-

NOTÆ

487 *Chio*] Plinius lib. v. cap. 31. 'Par claritate ab ea [Samo] distat 95. millia passuum cum oppido Chios libera, quam Æthaliam Ephorus prisco nomine appellat, Metrodorus et Cleobulus Chiam, a Chione Nympha; aliqui a nive, et Macrin et Pithiusam: montem habet Pellenæum, marmor Chium: circuitu 125. mill. passuum colligit, ut veteres tradidere. Isidorus 9. millia adjicit. Posita est inter Samum et Lesbon, ex adverso maxime Erythrarum....In ea laudatissima nascitur Mastiche, vinumque Chium.' Hæc Plinius. Hodie vocatur *Chio.*

Fraterna] Quia, ut discimus ex Diodoro Siculo lib. v. Rhadamanthus Creta expulsus a fratre Minoë multas insulas in suam potestatem fama suæ justitiæ ac probitatis redegit, easque inter multos principes divisit, insulam vero Lemnum dono dedit Thoanti, et Œnopioni Chium, qui in ea regiam sibi condidit, ut testis est Ion Chius. Jam vero discimus ex eodem Diodoro et Scholiaste Apollonii ad lib. III. Argon. Œnopionem et Thoantem esse fratres, ut Bacchi et Ariadnes filios. Quidam tamen tradunt Thoantem et Œnopionem ex Ariadna, Thoantem patre Baccho, Œnopionem Theseo natos. Igitur bene 'fraternam Chium' vocat, cui post mortem Œnopionis fratris Thoas imperavit. Non conveniunt tamen scriptores cum Statio de loco in quem Thoas post fugam e Lemno commigravit. Apollonius Argon. lib. I. refert Thoantem delatum fuisse in parvam insulam dictam Œnoën ab abundantia vitium, ibique ex quadam Nympha Sicinum generasse, a quo illa insula vocata fuit 'Sicinus.' Hæc insula collocatur a Geographis prope Eubœam. Hyginus vero cap. 15. scribit Thoantem clam navi impositum ab Hypsipyle, tempestate fuisse delatum in Tauricam, et cap. 120. dicit regem, qui regnabat in Taurica eo tempore, quo illo pervenit Orestes, esse Thoantem patrem Hypsipyles. Quod nulla ratione chronologica stare potest; nam ab adventu Argonautarum ad Lemnum insulam centum circiter anni numerantur ad illud tempus, quo Orestes in Thauricam appulit; hinc oporteret Thoantem tunc temporis ad minus habuisse centum quadraginta annos; filiam enim habebat nubilem cum e Lemno profugit.

488 *Et vacuos arsisse rogos*] Vide supra: 'Ipsa quoque arcanis tecti in penetralibus alto Molior igne pyram.'

489 *Facinusque reposcunt*] Quasi nocens fuissem, quod nullum crimen commiseram: genus enim interdum criminis est, innocentem esse apud scelestissimos.

Solane fida suis? nos autem in funera lætæ?
Non Deus hæc, fatumque, quod imperat urbe nefanda.
Talibus exanimis dictis (et triste propinquat
Supplicium, nec regna juvant) vaga littora furto
Incomitata sequor, funestaque mœnia linquo,
Qua fuga nota patris; sed non iterum obvius Evan:
Nam me prædonum manus huc appulsa tacentem
Arripit, et vestras famulam transmittit in oras.
Talia Lernæis iterat dum regibus exul
Lemnias, et longa solatur damna querela,
Immemor absentis (sic Di suasistis) alumni;
Ille graves oculos, languentiaque ora comanti
Mergit humo, fessusque diu puerilibus actis
Labitur in somnos, prensa manus hæret in herba.

gavisæ in cædibus? Numen, et fatum quod regnat in nefaria civitate, non hæc relinquet impunita. Ego perculsa his verbis (et acerbæ pœnæ jam parabantur, nec regia dignitas tutari poterat) desero infaustam urbem, et clam sola corripio fugam ad vagas ripas, qua sciebam patrem evasisse; verum Bacchus non mihi denuo occurrit: nam navis piratarum illuc advecta prehendit me silentem, et trajecit servam in vestras plagas. Dum extorris Lemnia narrat hæc Argivis ducibus, et longo luctu mulcet suos casus, oblita est absentis alumni; sic Dii voluistis. Ille imponit herbidæ terræ gravatos somno oculos, et fatigatum caput, et diu lassus infantilibus factis, sopore corripitur: et manus ejus non relinquit arreptum gramen. Interea

nes: *vulgo increbescere*, vel *increbrescere*.—491 Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett. *in funere*.—492 Barthius legit: *Non Deus hæc Fatumque? Quid imperat urbe nefanda?*—494 Duo codd. Barth. et Behot. 2. *furtim*.—496 Unus Behot. *sed non fuit obvius*.—497 *Sed me* optimus Barthianus.—504 Nonnulli Barthiani: *pressa manus*.—505 *Nemees sacer horror* op-

NOTÆ

492 *Non Deus hæc, fatumque, &c.*] Supple, sinant impunita.

496 *Evan*] Bacchus, ut jam diximus.

497 *Tacentem*] Corrigit Peyraredus *jacentem*.

498 *Et vestras famulam transmittit in oras*] Supra: 'Servitium Hypsipyle vestri fero capta Lycurgi.'

500 *Et longa solatur damna querela*] Supra: 'Dulce loqui miseris, veteresque reducere questus.'

501 *Absentis alumni*] Archemori, quem supra cespitem posuerat, ut lib. præcedenti vidimus.

502 *Comanti humo*] Quomodo 'comans humus,' si, ut jam dixit, et dicturus est, siti et æstu non solum flumina, sed etiam gramina exaruissent. Mira incogitantia Papinii. 'Comans' proprie egregie cristatum et capillatum sonat.

504 *Prensa manus hæret in herba*] Δεικτικῶς expressit ætatem; nam in actus ludicros cum somno requiescit infantia, quicquid tenuerit, non relinquit. *Lactantius.*

Interea campis, nemoris sacer horror Achæi,
Terrigena erigitur serpens, tractuque soluto
Immanem sese vehit, ac post terga relinquit.
Livida fax oculis: tumidi stat in ore veneni
Spuma virens, ter lingua vibrat, terna agmina adunci
Dentis, et auratæ crudelis gloria frontis
Prominet. Inachio sanctum dixere Tonanti
Agricolæ, cui cura loci, et sylvestribus aris
Pauper honos: nunc ille Dei circumdare templa
Orbe vago labens, miseræ nunc robora sylvæ
Atterit, et vastas tenuat complexibus ornos.

anguis terra ortus, qui erat sacer terror Achivæ sylvæ, in agris assurgit, et evolutis spiris trahit immensum corpus, et post tergum relinquit. Atra lux inest oculis, viridis spuma turgidi veneni est in ore, exerit triplicem linguam, terni ordines curvorum dentium illi sunt, et extat sævum decus rutilæ jubæ. Rustici illum consecravere Inachio Jovi, in cujus tutela locus est, et cui pauper cultus tribuitur in nemorosis altaribus. Nunc ille amplectitur fana Dei, repens spira erranti, nunc attenuat infelicis nemoris arbores, et orbibus atterit ingentes ornos. Sæpe recubat

timus Barthii codex; quod ille probat.—507 Unus Behot. *terga reliquit.*—508 Optimus Barthianus: *tumido stat in ore;* quod verum putat Barthius.—

NOTÆ

505 *Sacer horror*] Quia 'Inachio Jovi,' ut mox videbimus, 'sanctam dixere Tonanti' hanc serpentem.

506 *Terrigena*] Serpentes enim, ut et insecta omnia, e terra quandoque generantur.

509 *Ter lingua vibrat*] Infra: 'Linguæque secat fera vincla trisulcæ.' Plinius lib. II. cap. 37. 'Linguæ non omnibus eodem modo. Tenuissima serpentibus, et trisulca; vibrans, atri coloris, et, si extrahas, prælonga.' Virgilius Georg. III. 'Linguis micat ore trisulcis.' Ovid. Met. III. 'Martius anguis erat, cristis præsignis et auro, Tresque vibrant linguæ.' 'Lingua vibrante minantem serpentem' dixit Lucretius lib. III. neque aliter passim Poëtæ.

510 *Et auratæ crudelis gloria frontis*] Cristam vel jubam intelligit. Infra: 'Capitisque insigne coruscat.'

511 *Inachio sanctum dixere Tonanti*] Diis enim erant suæ minores potestates, et ministri, hique potissimum serpentes. Jupiter autem hic dicitur 'Inachius' vel propter Io filiam Inachi, quam adamavit, vel quia in hacce regione colebatur sub titulo 'Inachii Jovis:' de quo tamen nihil scribit Pausanias. Nisi hic *Inachio* positum sit pro 'Nemæo.' Nam Nemæus Jupiter agnoscitur a Pausania.

512 *Sylvestribus aris*] Non lapidibus cæsis constructis, sed 'ex cespite vivo.' De talibus Horatius III. Od. 8. 'Acerra thuris plena....Positusque carbo in Cespite vivo.' Vide Godofredum ad Cod. Theodosiani de Paganis cap. 2.

513 *Dei*] Jovis.

Sæpe super fluvios geminæ jacet aggere ripæ
Continuus, squamisque incisus adæstuat amnis.
Sed nunc Ogygii jussis quando omnis anhelat
Terra Dei, trepidæque latent in pulvere Nymphæ,
Sævior anfractu laterum sinuosa retorquens
Terga solo, siccique nocens furit igne veneni.
Stagna per, arentesque lacus, fontesque repressos
Volvitur, et vacuis fluviorum in vallibus errat:
Incertusque sui liquidum nunc aöra lambit
Ore supinato, nunc arva gementia radens
Pronus adhæret humo, si quid viridantia sudent
Gramina: percussæ calidis afflatibus herbæ,
Qua tulit ora, cadunt, moriturque ad sibila campus.
Quantus ab Arctois discriminat æthera plaustris
Anguis ad usque Notos, alienumque exit in orbem.

super amnes sua longitudine utriusque ripæ crepidinem contingens, et fluvius squamis ejus sectus fervet. Sed nunc, cum omnis tellus torretur imperio Ogygii numinis, et pavidæ Nymphæ in arenis occultantur, crudelior, revolvit laterum flexu tortuosum dorsum per terram, et noxius in rabiem vertitur ardore sicci veneni. Repit per stagna, et siccatas paludes, et exhaustos fontes, et vagatur in inanibus alveis fluminum. Et sui dubius, nunc lingit humidum aërem ore inverso, nunc terens agros mœrentes, pronus terræ affigitur, si quid humoris emittant herbæ. Qua portavit fauces, gramina fervido spiritu afflata deprimuntur, et ager perit ad ejus sibila. Tantus erat, quantus anguis, qui dirimit cœlum a curru Septemtrionali, et extenditur usque in meridiem, et in alterum mundum. Et quantus ille,

517 In eodem codice: *squamisque inscissus.*—525 Nonnulli codd. Barthiani: *arva sonantia;* alii ejusdem: *arva ingentia.* Pro *radens* Put. habet, *rodens.*—530 Unus Behot. *errat in orbem.*—531 In uno codice Barthii legebatur:

NOTÆ

516 *Sæpe super fluvios geminæ jacet aggere ripæ Continuus*] Id est, continuitate suæ longitudinis utramque fluviorum ripam contingebat.

518 *Ogygii*] Thebani, id est, Bacchi.

519 *In pulvere Nymphæ*] Bene in pulvere, quia siccatis fluviorum alveis, limus in pulverem caloris vi conversus fuerat.

529 *Quantus ab Arctois discriminat æthera plaustris Anguis ad usque Notos, alienumque exit in orbem*] Hyperbolice comparat serpentem hanc signo cœlesti illius serpentis, qui Georg. I. 'Maximus hic flexu sinuoso elabitur anguis Circum perque duas, in morem fluminis, Arctos.' Et Ovidius Met. III. 'Tantoque est corpore, quanto Si totum spectes, geminas qui separat Arctos.'

Quantus et ille sacri spiris intorta movebat
Cornua Parnassi, donec tibi, Delie, fixus
Vexit arundineam centeno vulnere sylvam.
Quis tibi, parve, Deus tam magni pondera fati
Sorte dedit? tune hoc vix prima ad limina vitæ
Hoste jaces? an ut inde sacer per sæcula Graiis
Gentibus, et tanto dignus morerere sepulcro?
Occidis extremæ destrictus verbere caudæ
Ignaro serpente puer: fugit ilicet artus
Somnus, et in solam patuerunt lumina mortem.
Cum tamen attonito moriens vagitus in auras
Excidit, et ruptis immutuit ore querelis,

qui concutiebat juga sacri Parnassi involuta suis orbibus, donec a te confossus, Delie, portavit nemus sagittarum centenis plagis. Quod numen, o infans, decrevit, ut mole tanti fati opprimereris? Tune peris a tanto hoste, cum vix sis in primis vitæ foribus? An, ut inde per omne ævum fieres sacer Græciæ populis, et occumberes dignus tanto tumulo? Infans moreris percussus ictu extremæ caudæ, inscio angue. Sopor statim relinquit ejus membra, et oculi aperti sunt solum, ut se mori sentiret. Cum tamen consternatus moribundum vagitum effudit in aërem, et ta-

---

spiris amplexa movebat.—534 Venett. 3. 4. *parve puer:* hoc habent etiam Lang. Laur. Buslid. et Lipsian.—537 Behott. 1. 2. *moriere sepulcro.*—538 'Optimus liber, itemque unus alius *Occidit* clare legunt.' *Barth.*—541 *Tum tamen* in quibusdam Barthianis; non vero in optimo.—542 In nonnullis

NOTÆ

531 *Quantus et ille, &c.*] Pythonem intelligit ab Apolline sagittis cæsum prope Parnassum; in cujus rei memoriam Pythii ludi instituti sunt Delphis.

532 *Cornua*] Quia Parnassus, ut jam diximus, duplicem habebat verticem. *Delie*] Apollo a Delo 'Delius' dictus.

533 *Centeno vulnere*] Ovidius Met. I. dicit Pythonem mille telis confixum fuisse, et quidem hyperbolice: nam etiam centum duntaxat sagittarum mentio fit apud Julianum Cæsarem in Epistola ad Serapionem, ubi centenarium numerum commendat, refertque Simonidem Poëtam cognominasse Apollinem 'Hecaton,' quasi dixeris centenarium, ac eum Poëtam affirmare Apollinem magis delectari hoc cognomine, quam Pythii; propterea quod serpentem Pythona centum sagittis confecerit.

534 *Parve*] Archemorum alloquitur.

535 *Hoc*] Tam magno, ut maximi eum Heroës horrere potuerint. *Vet. Schol.*

536 *An ut inde sacer, &c.*] Nam hinc Archemorus a Græcis inter Deos relatus, et ludi Nemæi in honorem ejus instituti.

540 *Et in solam patuerunt lumina mortem*] Somnus enim ejus excussus est, apertique oculi, ut se mori sentiret.

(Qualia non totas peragunt insomnia voces,)
Audiit Hypsipyle, facilemque negantia cursum
Exanimis genua ægra rapit: jam certa malorum
Mentis ab augurio, sparsoque per omnia visu
Lustrat humum quærens, et nota vocabula parvo
Nequicquam ingeminans: nusquam illo, et prata recentes
Amisere notas: viridi piger accubat hostis
Collectus gyro, spatiosaque jugera complet,
Sic etiam obliqua cervicem expostus in alvo.
Horruit infelix visu, longoque profundum
Incendit clamore nemus: nec territus ille,
Sed jacet. Argolicas ululatus flebilis aures
Impulit: extemplo monitu ducis advolat ardens
Arcas eques, causamque refert. Tum squammea demum
Torvus ad armorum radios fremitumque virorum

cuit intercisis in ore lamentis, (sicut somniantes non absolvunt tota verba,) Hypsipyle audiit, et perculsa trahit ægre genua recusantia promtum cursum: jam certa calamitatis ab animi præsagio, et perlatis undique oculis circumspicit, locum quærens, et frustra iterat voces infanti cognitas. Nusquam ille apparet, et prata perdiderant signa, quæ prius habebant. Deses hostis adjacet conglobatus cæruleo orbe, et tegit latissima arva, quamvis fultum haberet collum sinuoso ventre. Tremuit misera ad hoc spectaculum, et replet longo ululatu spatiosam sylvam: nec ille est anguis attonitus, sed quiescit. Lamentabilis clamor verberavit aures Argivorum. Statim ducis jussu accurrit Arcas eques fervidus, et causam renuntiat. Tandem terribilis serpens movet squamosam cervicem ad fulgorem armorum, et virorum

codd. *obmutuit*. Cf. vi. 185.—543 *Quales non totas* in duobus Barthianis. —544 *Ypsipile* Behot. 1. *Isiphile* Behot. 2.—552 *Obruit infelix* unus Behot. —553 *Intendit* in omnibus Barthianis, optimo excepto.—554 *Argolidas* in

NOTÆ

544 *Facilemque negantia*] Ob subitum dolorem, metumque, quo correpta fuit.

545 *Jam certa malorum Mentis ab augurio*] Plerumque enim tacitam divinationem mali, quod nobis debet accidere, habemus, antequam accidat. Livius lib. xxv. 'Ad Romanos quidem nondum fama tantæ cladis pervenerat; sed tamen mœstum quoddam erat silentium, et tacita divinatio, qualis jam præsagientibus animis imminentis mali solet esse.'

549 *Amisere notas*] Perierant enim serpentis afflatu. Supra: 'Percussæ calidis afflatibus herbæ Qua tulit ora cadunt, moriturque ad sibila campus.' *Viridi*] Quia anguis ille viridis erat coloris.

553 *Incendit*] Virgilius lib. xi. 'Clamore incendunt cœlum Troësque Latinique.'

555 *Ducis*] Adrasti.

556 *Arcas eques*] Parthenopæus.

Colla movet. Rapit ingenti conamine saxum,
Quo discretus ager, vacuasque impellit in auras
Arduus Hippomedon, quo turbine bellica quondam
Librati saliunt portarum in claustra molares.
Cassa duci virtus: nam mollia colla refusus
In tergum serpens venientem exhauserat ictum.
Dat sonitum tellus, nemorumque per aëra densi
Dissultant nexus. At non mea vulnera, clamat,
(Et trabe fraxinea Capaneus subit obvius,) unquam
Effugies, seu tu pavidi ferus incola luci,
Sive Deis, utinamque Deis concessa voluptas:
Non, si consertum super hæc mihi membra Giganta

strepitum. Procerus Hippomedon prehendit magno nisu lapidem, quo arva dividebantur, et torquet in inanem aërem, eo impetu, quo emissæ quondam molæ impingunt claustris hostilium portarum. Vanus fuit Herois conatus; nam anguis, leniter reposita cervice in dorsum, vim ictus consumserat. Tellus insonuit, et implicitì inter se arborum rami in vicinum aërem resilierunt. At Capaneus, (et venit obviam cum palo fraxineo,) vociferatur: Nunquam evitabis meas plagas, seu tu dirus es habitator religiosi saltus, sive tu sacer numinibus, o utinam illis esses dicatum oblectamentum: non, etsi portares compactum gigantem super hos tuos artus. It

aliis.—562 *Cassa duci virtus. Jam mollis, &c.* in uno Behot.—563 'In uno libro minus poëtica scriptio: *evaserat ictum*; quam nihil moramur.' *Barth.*—564 Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. unus Behot. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. Gevart. Grasser. et Amstel. *per avia*; alter Behot. et nonnulli Gronoviani *per aëra*, quod primus edidit Gronovius.—566 *Ut trabe* optimus Barthianus.—567 *Exfugies* in eodem codice.—568 In eodem: *Sive Deus: utinamque Deis nocuisse voluptas*; unde Barthius: *Sive Deus: utinamque! Deis nocuisse voluptas*: Lang. Laur. Lipsian. et Buslid. *Sive Deus*; ita quoque edd. vett. *commissa voluptas* nonnulli Barthiani; alii pro *voluptas* exhibent *voluntas*.—569 Dan. Put. Petav. Lang.

NOTÆ

561 *Molares*] Saxa ingentia, ex quibus molæ fiunt.

563 *In tergum*] Supra alvum enim recubans jacebat serpens.

564 *Nemorumque per aëra* [*avia*] *&c.*] Optimi codices: *per aëra*; quod nolim spernere. Implicitos inter se arborum fruticumve ramos mole atque impetu venientis saxi discussos esse et in aërem resiluisse ait. Lib. VI. de Tantalo: 'Non qui fallacibus undis Imminet, et refugæ sterilem petit aëra sylvæ.' *Gronovius.*

567 *Pavidi*] Horrore religioso scilicet. Vocatur enim supra serpens 'nemoris sacer horror Achæi.'

568 *Utinamque Deis concessa voluptas*] Optat Deorum esse serpentem; depingitur enim numinum contemtor Capaneus; et lætaretur invenire locum calcandæ religionis.

569 *Super hæc mihi* [*tua*] *membra Giganta*] Scripti magno numero, habent *super hæc mihi membra*. Optime: τὸ *mihi* eleganter παρέλκει. Sic lib. VIII. Tydeus: 'Ubi autem

Subveheres. Volat hasta tremens, et hiantia monstri
Ora subit, linguæque secat fera vincla trisulcæ :
Perque jubas stantes, capitisque insigne corusci
Emicat, et nigri sanie perfusa cerebri
Figitur alta solo : longus vix tota peregit
Membra dolor, rapido celer ille volumine telum
Circuit, avulsumque ferens in opaca refugit
Templa Dei : hic magno tellurem pondere mensus
Implorantem animam dominis assibilat aris.
Illum et cognatæ stagna indignantia Lernæ,
Floribus et vernis assuetæ spargere Nymphæ,

hasta tremula, et intrat fauces patentes monstri, et scidit diros nexus trisulcæ linguæ, ac penetrat per erectas jubas, et per insigne rutili capitis, et respersa tabo atri cerebri, in terram alte pangitur. Longus dolor vix percucurrit totos anguis artus. Ille cito hastam amplectitur orbe præcipiti, et extractam gerens, capit fugam in umbrosa numinis fana. Illic terram mensurans magno onere, reddidit cum sibilo ad heri altaria animam vindictam exposcentem. Irati lacus Lernæ consanguineæ, et Nymphæ, quæ solitæ eratis floribus vernis hunc profundere, et ager Ne-

••••••••••••

Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett. *tua membra.*—572 *Perque jubas varias* optimus Barthianus, et pro v. l. *stantes.*—573 In eodem codice : *nigri sanie perfusa veneni.*—574 *Figitur acta solo* duo Barthiani ; *Figitur hasta solo* uterque Behot. Dan. Put. Petav. et edd. vett. *Figitur alta solo* ceteri codd. cum edd. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *vix vota peregit* Dan. Put. Petav.—576 Barthius legit, *evulsumque.*—581 *Et Nemees raptatus* unus Be-

NOTÆ

Egregius dux ille mihi?' Sic lib. IX. 'Ipse manu Tyria tibi captus Adrastus.' Sic enim membranæ : non 'jam captus.' Achilleid. II. 'Nam mihi quis vatum dubiis in casibus ausit Fata videre prior?' Ubi subjecerunt, 'te.' Silius lib. I. in persona Junonis : 'Similisque mibi per Celtica rura Sanguine Pergameo Trebia, et stipantibus armis, &c. fluat.' *Gronovius.* Hoc etiam frequens est in lingua Hispana. *Super hæc membra Giganta*] Quia gigantes anguineos habebant pedes. Ovidius Fast. v. 'Ille manus illis dedit, et pro cruribus angues.'

574 *Longus*] Id est, longo tempore. Eadem locutione usus Noster Lacrymis Etrusci : 'Et longo transmittit habere nepoti.' Pro 'habere longo tempore.'

577 *Dei*] Inachii Jovis. Vide supra.

578 *Implorantem*] Sive simpliciter plorantem, sive implorantem auxilium et vindictam Jovis.

579 *Cognatæ*] Quod Lerna, palus Argolidis, talem habuerit pestem, sive quia serpens ista trahebat originem ab hydra Lernæ.

580 *Floribus et vernis assuetæ spargere Nymphæ*] Mos enim erat imagines Deorum, resque ipsis sacras floribus perfundere. Hoc φυλλοβολία dicebatur.

Et Nemees reptatus ager, lucosque per omnes
Sylvicolæ, fracta, gemuistis, arundine, Fauni.
Ipse etiam summa jam tela poposcerat æthra
Jupiter, et dudum nimbique hyemesque coibant,
Ni minor ira Deo, gravioraque tela mereri
Servatus Capaneus: moti tamen aura cucurrit
Fulminis, et summas libavit vertice cristas.
Jamque pererratis infelix Lemnia campis,
Liber ut angue locus, modico super aggere longe
Pallida sanguineis infectas roribus herbas
Prospicit: huc magno cursum rapit effera luctu,
Agnoscitque nefas: terræque illisa nocenti
Fulminis in morem, non verba in funere primo,

meea, per quem serpebat, ac Fauni habitatores nemorum illum flevistis laceratis cannis per cunctos saltus. Ipse etiam Jupiter jam petiverat fulmina a summo æthere, et nubes ac procellæ dudum cogebantur, nisi levior culpa visa esset, quam ut Deus succenseret, et servatus fuit Capaneus, ut graviora spicula mereretur: ventus tamen concussi fulminis pertransivit supra caput ejus, et perstrinxit summas galeæ cristas. Et jam infortunata Lemnia, peragratis agris, ut locus vacuus fuit a serpente, pallida procul animadvertit super parvum tumulum gramen respersum cruentis guttis. Illuc percita ingenti dolore contendit maximo cursu, et agnoscit suum infortunium: et injiciens se nefariæ terræ instar fulminis, non habet vocem, nec

hot.—583 *Ipse etiam e summa* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *Ipse etiam summa* uterque Behot. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *Ætna* optimus Barthianus. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Grasser. Gevart. et Amstel. *æthra* optimi Gronoviani, Behott. 1. 2. Dan. Put. Petav. Lindenbrog. Cruc. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—

NOTÆ

582 *Fracta, gemuistis, arundine, Fauni*] Fauni, sylvarum Dii. Bene autem hos mortem serpentis ingentes hæc ornamenta sua ex more fregisse memorat Poëta: canna enim et ferula coronabantur Fauni. Arundo etiam significat fistulam, quam Pan invenisse dicitur, et qua Fauni canebant. Significat etiam sagittam.

583 *Æthra*] Purior pars Ætheris, in qua Dii manent. Ovidius Met. II. de Jove parante se ad percutiendum fulmine Phaëtonta: 'Summam petit arduus arcem, Unde movet tonitrus, vibrataque fulmina jactat.' Quidam codices habent *Ætna*.

584 *Nimbique hyemesque coibant*] Ad formandum fulmen.

585 *Gravioraque tela mereri Servatus Capaneus*] Id est, servatus ad merendum, seu, ut mereretur graviora et justiora fulmina. Quod videbimus sub finem Theb. x.

588 *Lemnia*] Hypsipyle a Lemno patria.

593 *Non verba in funere primo, Nec lacrymas habet*] Hoc effectus nimii doloris, qui intercludit vocem et sistit lacrymas. Seneca Tragicus: 'Curæ leves loquuntur, ingentes stupent.'

Non lacrymas habet: ingeminat misera oscula tantum
Incumbens, animæque fugam per membra tepentem
Quærit hians: non ora loco, non pectora restant.
Rapta cutis, tenuia ossa patent, nexusque madentes
Sanguinis imbre novi, totumque in vulnere corpus.
Ac velut aligeræ sedem, fœtusque parentis
Cum piger umbrosa populatus in ilice serpens,
Illa redit, querulæque domus mirata quietem
Stat super impendens, advectosque horrida mœsto
Excutit ore cibos; cum solus in arbore cara
Sanguis, et errantes per capta cubilia plumæ.
Ut laceros artus gremio miseranda recepit,

lacrymas in prima clade. Prostrata super infantem iterat solum infelicia oscula, et ore aperto scrutatur animæ discessum, in membris tepentem. Non vultus pueri in suo loco, non pectus manent, avulsa erat cutis, detecta mollia ossa, et juncturæ artuum humidæ erant guttis recentis cruoris, totumque corpus erat plaga. Ac veluti cum deses serpens diripuit in opaca ilice domum ac pullos alatæ matris, illa revertitur, et stupens silentium loquacis sedis, hæret volans supra, et trepida projicit e tristi rostro escam quam attulerat; cum solus cruor est in dilecta arbore, et vagantur plumæ per expugnatum nidum. Ut misera recollegit in sinu trunca in-

587 Unus Behot. *libravit.*—597 *Rupta cutis* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. *Rapta cutis* Dan. Put. Petav. Behott. et edd. vett. *tenua ossa* Behot. 1. *tenu ossa* Behot. 2. relicto spatio; sed correctum *tenuia;* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. ceteri, et edd. vett. *tenera ossa;* Amstel. Gronov. Barth. Veen. Delph. &c. *tenuia ossa.* Vide Gronov. ad Theb. IV. 697.—603 Optimæ Barthii membranæ: *cur solus.* Pro *cara* unus Behot. habet

NOTÆ

Idem: 'Quin ista tanti pervicax clades mali Siccavit oculos, quodque in extremis solet, Periere lacrymæ.' Lucanus lib. II. 'Tunc questus tenuere suos, magnusque per omnes Errabat sine voce dolor, sic funere primo Attonitæ tacuere domus.' Quintilianus declamat. XVII. 'Fractæ malorum contentione mentes, &c. caligant: non querelas post invenio, non lacrymas.' Ibid. 'Miser etiam post omnia lacrymas perdidit.' *Primo*] Non quod aliud funus postea subsecutum sit; sed simpliciter, ut primum ictus ille fulminis subiti pectori accidit.

595 *Animæque fugam per membra tepentem Quærit hians*] Alludere videtur ad consuetudinem veterum, qua propinqui, vel amici morientem osculabantur, quasi excepturi fugientem animam. Cicero in Verrem: 'Filiorum suorum spiritum ore excipere liceret.' Virgilius Æneid. IV. 'Et extremo si quis super halitus errat Ore legam.'

598 *Totumque in vulnere corpus*] Ovidius Met. XV. 'Nullasque in corpore partes Noscere quas posses: unumque erat omnia vulnus.' Lucanus lib. IX. 'Totum est pro vulnere corpus.'

Intexitque comis, tandem laxata dolore
Vox invenit iter, gemitusque in verba soluti:
O mihi desertæ natorum dulcis imago,
Archemore: o rerum et patriæ solamen ademtæ,
Servitiique decus, qui te, mea gaudia, sontes
Extinxere Dei? modo quem digressa reliqui
Lascivum et prono vexantem gramina cursu?
Heu ubi siderei vultus? ubi verba ligatis
Imperfecta sonis? risusque et murmura soli
Intellecta mihi? quoties tibi Lemnon, et Argo
Sueta loqui, et longa somnum suadere querela?
Sic equidem luctus solabar, et ubera parvo
Jam materna dabam, cui nunc venit irritus ori
Lactis, et infelix in vulnera liquitur imber.
Nosco Deos: o dura mei præsagia somni,
Nocturnique metus, et nunquam impune per umbras

fantis membra, eaque crinibus suis cooperuit, tandem vox soluta sibi viam fecit, et gemitus in hunc sermonem sunt expediti: O Archemore, grata effigies liberorum, quos habebam, cum Jason me reliquit: o fortunæ levamen, et ereptæ patriæ, et honor meæ servitutis, quæ scelesta numina interfecerunt te, meas delicias? Quem modo discedens reliqui ludentem, et terentem herbas prono cursu? heu ubi ora cælestia? ubi verba trunca inexplanatis sonis? ubi risus, ac susurri a me sola comprehensi? Quoties solita eram memorare tibi Lemnon, ac Argo, ac somnum tibi conciliare prolixis næniis? Sic equidem mulcebam mærorem meum, et præbebam mammas infanti jam materno affectu, cui nunc venit in ore inutilis liquor lactis, et infelix in plagas defluit. Intelligo Deos. O crudelia omina somni mei, et nocturni timores, ac Venus nunquam consternatæ mihi frustra in tenebris apparuit. Sed quæ nu-

paret.—606 Nic. Heinsius ad Ovid. Heroid. Epist. xv. 113. correxit: *postquam laxata dolori;* Behot. 1. et nonnulli codd. Gronovii *lassata.* Vide Gronov. Obss. lib. II. cap. 20.—611 In optimo Barthii codice: *disgressa reliqui.* —612 Unus Behot. et optimus Barthii: *versantem gramina.*—615 *Argos* Lang. Laur. Buslid. Dan. Put. Petav. Lipsian. et edd. vett. *Argon* Barthius ex optimo. *Argo* primus edidit Gronovius.—618 Put. *irritus orbæ.*—619 In optimis codd. Barthii: *ah infelix;* unde ille legit: *cui nunc venit irritus ori*

NOTÆ

608 *O mihi desertæ*] Viduæ, et captivæ, a meis omnibus desertæ.

610 *Servitiique decus*] Quia Hypsipylen nutricem dederat suo filio Lycurgus; quod sibi honorificum esse ducebat.

613 *Ubi verba ligatis Imperfecta sonis*] Vide lib. sup. vs. 790.

615 *Argo*] Argonautas.

616 *Querela*] Hic delendam interrogationis notam censet Gevartius et Peyraredus.

618 *Materna*] Id est, materno affectu.

Attonitæ mihi visa Venus! Quos arguo Divos?
Ipse ego te (quid enim timeam moritura fateri?)
Exposui fatis: quæ mentem insania traxit?
Tantane me tantæ tenuere oblivia curæ?
Dum patrios casus, famæque exorsa retracto
Ambitiosa meæ, pietas hæc magna, fidesque!
Exsolvi tibi, Lemne, nefas: ubi letifer anguis,
Ferte, duces; meriti si qua est mihi gratia duri,
Si quis honos dictis: aut vos extinguite ferro,
Ne tristes dominos, orbamque inimica revisam
Eurydicen: quanquam haud illi mea cura dolendo
Cesserit. Hocne ferens onus illætabile matris

mina accuso? Ipsa ego, (quid enim peritura metuam confiteri?) objeci te morti. Quæ amentia abstulit mihi animum? Tantane incuria tam illustris alumni, meæ curæ commissi, me occupavit? dum commemoro fortunam patriæ, et fastuosa primordia famæ meæ. Hæc est ingens pietas! et fides! O Lemne exsolvi tibi crimen, quod tibi debebam. Ducite me, o duces, ubi noxius serpens est; si quæ a vobis mihi refertur gratia acerbi beneficii, si quæ vobis ratio sermonum, quos apud vos habui. Aut vos me ferro obtruncate, ne odiosa revisam afflictos heros, et orbam Eurydicen: quamvis meus dolor non sit minor eo quem receptura est. Hocne portans ingratum

Lactis? ah infelix in vulnera liquitur imber!—622 Optimus codex Barthii: *Sed enim arguo Divos?* quod ille verum putat.—626 *Dum patriæ casus* in eodem codice.—627 Gronovius Obss. lib. IV. cap. 12. parenthesi inclusit: (*pietas hæc magna, fidesque!*)—628 *Et solvi* Lipsian. Dan. Buslid. et Venett. *Exoluit* Laur. et edd. vett. *Exsolvi* Lang. *mihi letifer anguis* in uno codice Barthii.—629 Multi codd. et edd. vett. *si qua est meriti mihi*; optimus Barthii: *meriti si qua est mihi*; et sic ediderunt Dan. Heins. Gronov. Veen. et Barth.—633 Optimus codex Barthii: *illætabile matri.*—634 In uno Barth.

NOTÆ

622 *Attonitæ mihi visa Venus*] Ut quæ mearum calamitatum origo et causa.

626 *Exorsa*] Pro 'exordiis,' qua voce non frequenter utitur Papinius.

627 *Ambitiosa*] Quibus gloriam ac famam quæro. *Pietas hæc*] Pietas fidesque in patrem mihi prædicanda non est, si deservi alumnum fidei meæ commissum.

628 *Exsolvi tibi, Lemne, nefas*] Oportebat, ut omnes Lemniades scelere aliquo obstringerentur: ceteræ omnes occiderunt mares; ego hunc parvulum. Vel pœnas tibi debebam, Lemne, quod sola innocens fui; nunc has tibi solvo.

631 *Ne tristes dominos*] Lycurgum et Eurydicen uxorem. *Dominos* vero secundum jus gentium, qua victi vel capti servire coguntur. Supra: 'Servitium Hypsipyle vestri fero capta Lycurgi.'

632 *Eurydicen*] Matrem Archemori. Amphithea quibusdam uxor Lycurgi, ex qua natus Opheltes seu Archemorus. Apollod. lib. I.

Transfundam gremio? quæ me prius ima sub umbras
Mergat humus? Simul hæc terraque et sanguine vultum
Sordida magnorum circa vestigia regum
Vertitur, et tacite mœrentibus imputat undas.
Et jam sacrifici subitus per tecta Lycurgi
Nuntius implerat lacrymis ipsumque domumque,
Ipsum adventantem Persei vertice sancto
Montis, ubi adverso dederat prosecta Tonanti,
Et caput iratis rediens quassabat ab extis.
Hic sese Argolicis immunem servat ab armis
Haud animi vacuus, sed templa aræque tenebant.
Nec dum etiam responsa Deûm, monitusque vetusti
Exciderant, voxque ex adytis accepta profundis,
Prima, Lycurge, dabis Dircæo funera bello.

pondus, transferam in sinum genitricis? prius me ima tellus absorbeat sub Inferos. Ubi hæc locuta est, ore fœdato pulvere, et sanguine, advolvitur pedibus illustrium ducum, et occulte exprobrat dolentibus fontem, quem monstraverat. Et jam repentinus rumor latus per domum antistitis Lycurgi impleverat fletibus familiam, et ipsum, descendentem e sacro cacumine montis Persei, ubi obtulerat prosecta contrario Jovi, et revertens movebat caput ob exta non propitia. Hic se abstinebat a bello Argolico, non expers curarum, sed fana et altaria illum occupabant. Nec dum adhuc Deorum oracula, et veteres monitus animo effluxerant, nec vox audita ex arcanis sacrariis, Lycurge dabis primam hostiam Dircæis armis. Id timet, et tristis

---

quin me prius; Petrens. et Taurin. *quæ me prius;* in alio Barthii, *sub undas.*—638 *Lygurgi* uterque Behot.—641 Nonnulli codd. et edd. vett. *adverso.* Nonnulli Lindenbrogii: *profecta Tonanti.*—644 Optimæ Barthii membranæ: *arcesque tenebant.*—646 Unus Behot. *ac vox adytis.* In quibusdam Barthianis: *audita profundis;* Petrens. *excepta profundis.*—647 *Lygurge* uterque Behot.—

NOTÆ

634 *Quæ* [*quam*] *me*] Quidam codices: *quæ me.*

637 *Undas*] Quia nisi hos duxisset ad has aquas, non exposuisset ac deseruisset alumnum.

638 *Sacrifici Lycurgi*] Lycurgus enim erat sacerdos Jovis.

640 *Persei vertice sancto Montis*] Apesantis scilicet. Vide Theb. III. 440. et 633.

641 *Prosecta*] Prosecta dicta sunt ab antiquis viscera, quæ in sacrificiis prosecassent. Nonius: 'Prosecta, exta, quæ aris ex pecudum fibris dissecta.' Vide Turneb. Advers. XV. cap. 7.

642 *Et caput iratis, &c.*] Quia non litaverat Lycurgus, ideo movebat caput, ut funestum quid præsentiens.

644 *Templa, aræque tenebant*] Ad deprecandam Deorum iram: acceperat enim oraculum se, per hoc Thebanum bellum, grande aliquod malum accepturum.

647 *Prima, Lycurge, dabis Dircæo funera bello*] Tenor oraculi Lycurgo dati. *Dircæo*] Thebano.

Id cavet, et mœstus vicini pulvere Martis
Angitur ad lituos, perituris que invidet armis.
Ecce fides Superum! laceras comitata Thoantis
Advenit exequias: contra subit obvia mater,
Fœmineos cœtus plangentiaque agmina ducens.
At non magnanimo pietas ignava Lycurgo:
Fortior ille malis, lacrymasque insana resorbet
Ira patris: longo rapit arva morantia passu
Vociferans: Illa autem ubinam, cui parva cruoris
Lætave damna mei? vivitne? impellite raptam,
Ferte citi comites: faxo omnis fabula Lemni,
Et pater, et tumidæ generis mendacia sacri
Exciderint. Ibat, letumque inferre parabat
Ense furens rapto: venienti Œneius heros
Impiger objecta proturbat pectora parma.

pulvere proximi belli torquetur ad sonum tubarum, et odit perituras copias. Ecce oraculorum certitudo. Filia Thoantis venit afferens truncum cadaver. Genitrix venit in occursum contra, agens mulierum turbam, et lugentes catervas. At non ignava pietas est forti Lycurgo: superior ille est calamitatibus. Vecors ira genitoris resorbet fletus. Contendit rapido cursu per agros retardantes, exclamans: Ubinam est illa, cui vilia sunt ac grata detrimenta mei sanguinis? Vivitne? Arripite illam ocyus, agite celeres famuli. Efficiam, ut omnis Lemni fabula, et genitor, et commenta divinæ originis nihil superbæ profuerint. Procedebat, et stricto gladio rabidus accingebat se ad dandam mortem Hypsipyle. Sed accedenti Heros Œneius propellit pectus opposito scuto, ac simul infremens: Comprime hancce ra-

649 Behot. 1. *perituris invidet.*—651 *Advehit* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Grasser. Lindenbrog. et Cruc. *Advenit* Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—652 *Fœmineos populos* optimus codex Barthii.—654 Unus Behot. *lacrimas insana.*—656 Unus Barthianus: *ubi jam.*—657 Duo codd. ejusdem: *impellite ferro.*—658 *Ferte cito* uterque Behot. Dan. et omnes Barthiani. Unus Behot. *faxo quod fabula.*—659 In eodem codice: *mendacia celsi*; Put. *mendacia falsi.*—660 Barthius ex optimo malit: *letumque immane parabat.*—662 In eodem co-

NOTÆ

649 *Ad lituos*] Ad sonum lituorum.

650 *Comitata*] Alii codices, *cum nata.* Prima lectione sequens *Thoantis* erit patronymicum a Thoante patre; Thoantis, Thoantidis: secunda lectione erit genitivum *Thoantis.*

653 *Ignava*] Ut quæ solis lacrymis contenta non est, sed quæ expetit necem Hypsipyles, quæ causa erat mortis filii.

659 *Generis mendacia sacri*] Quia avum Bacchum jactabat.

661 *Œneius heros*] Tydeus Œneo ortus.

Ac simul infrendens: Siste hunc, vesane, furorem,
Quisquis es. Et pariter Capaneus, acerque reducto
Affuit Hippomedon, rectoque Erymanthius ense,
Ac juvenem multo perstringunt lumine: at inde
Agrestum pro rege manus: quos inter Adrastus
Mitior, et sociæ veritus commercia vittæ
Amphiaraus ait: Ne quæso: absistite ferro,
Unus avum sanguis, neve indulgete furori:
Tuque prior. Sed non sedato pectore Tydeus
Subjicit: Anne ducem servatricemque cohortis
Inachiæ ingratis coram tot millibus audes
Mactare in tumulos? (quanti pro funeris ultor!)
Cui regnum, genitorque Thoas, et lucidus Evan
Stirpis avus: tumidone parum, quod, gentibus actis

biem, insane, quisquis sis, atque una Capaneus advenit, feroxque Hippomedon retroacto, et Erymanthius protenso gladio, et perstringunt juvenem fulgore armorum. At inde turba rusticorum accurrit pro principe. Inter quos lenior Adrastus, et Amphiaraus venerans societatem communis vittæ, inquit: Ne, oro, perseverate, abstinete ferro, ex eadem omnes gente orti sumus, neque tantum iræ succumbite. Et tu prior. Sed Tydeus haud pacato animo refert: Anne audes supra infantis sepulcrum (pro cujus mortis vindex!) immolare ducem, et liberatricem Argivi exercitus in conspectu tot millium, qui ingrati essent nisi eam defenderent; cui est imperium, et cui pater Thoas, et fulgidus Bacchus generis avus est. Parumne est tibi pavido,

dice: *protentat pectora.*—665 Nonnulli codd. *rectorque Erymanthius;* quod rejecit Lactantius, probante Barthio.—666 Codd. Lindenbrogii, *præstringunt.*—668 *Mitius* unus Behot.—669 Optimus Barthianus: *Ne quæso, ne sistite ferrum;* unde Barthius: *ne, quæso, insistite ferro;* Behot. 1. *non quæso.*—672 Unus Barth. *cohortum.*—674 *Mactare in tumulum* omnes codd. Barthiani.—676 Optimæ Barthii membranæ, codex Burm. in marg. et Petrens.

NOTÆ

665 *Erymanthius*] Parthenopæus Arcas ab Erymantho monte et fluvio Arcadiæ.

666 *Juvenem*] Lycurgum.

668 *Sociæ commercia vittæ*] Quia Lycurgus sacerdos erat. Vitta autem insigne sacerdotum.

670 *Unus avum sanguis*] Quia Adrastus, Lycurgus, et Amphiaraus ex eadem gente orti erant, et oriundi a Cretheo Æoli filio, ut discimus ex Apollodoro Biblioth. lib. I. Nam Amythaonis proavi Adrasti frater Pheres fuit, ex quo genitus Lycurgus ille de quo hic agitur: Melampodis vero, fratris Biantis, avi Adrasti, pronepos erat Amphiaraus.

673 *Inachiæ*] Argivæ. *Ingratis*] Si non defenderent tam bene de se meritam.

674 *Mactare in tumulos*] Pro 'supra tumulos.' Propertius: 'Si pulset inanis, Surdus in obductam somniet usque seram.' *Quanti pro funeris ultor*] Archemori scilicet infantuli. Ironice.

Undique in arma tuis, inter rapida agmina pacem
Solus habes? habeasque, et te victoria Graium
Inveniat tumulis etiamnum hæc fata gementem.
Dixerat: et tandem cunctante modestior ira
Ille refert: Equidem non vos ad mœnia Thebes
Rebar, et hostiles huc advenisse catervas.
Pergite in excidium socii (si tanta voluptas)
Sanguinis, imbuite arma domi, atque hæc irrita dudum
Templa Jovis (quid enim haud licitum?) ferat impius ignis,
Si vilem, tanti premerent cum pectora luctus,
In famulam jus esse ratus, dominoque, ducique.
Sed videt hoc, videt ille Deum regnator, et ausis
Sera quidem, manet ira tamen. Sic fatus, et arces
Respicit, atque illic alio certamine belli

quod tuis populis excitatis undique in bellum, tu solus otium agis inter festinantes catervas? Agas, et victores Græci offendant te ad hoc sepulcrum adhuc deflentem hunc mortuum. Inquierat. Et tandem ille placidior, represso paulum furore, respondit: Non putabam equidem vos tendentes ad muros Thebarum huc accessisse, ut mihi bellum inferretis. Pergite in perniciem socii. Si tanta sanguinis sitis est, tingite arma hic meo, meorumque cruore, et sacrilega flamma diripiat hæc Jovis delubra, cujus opem nunquam expertus sum; (nam quid non licet?) si mihi hero et principi putavi esse potestatem in humilem servam, maxime cum tantus dolor animum angeret. Sed cernit hoc, cernit ille Deorum dominator, et tarda quidem, certa tamen est ultio scelerum. Sic locutus est, et contemplatur regiam, atque illic

timidone.—677 Taurin. et Burm. *arma tuis.* Vet. Lindenbrogii: *inter tepida.* —678 In Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Behott. 1. 2. et edd. vett. *habeas et te*, omisso τῷ *que.*—681. 682 Barthius legit: *Equidem non huc: ad mœnia Thebas Rebar, et hostiles vos advenisse catervas;* conj. etiam *Rebor, at, &c.*—682 Behot. 1. *adventasse cohortes*, et pro v. l. *catervas.*—684 Duo Barthiani: *hæcque irrita.*—688 *Sed videt hæc* Dan. Put. Petav.—690 Optimus

NOTÆ

681 *Ille*] Lycurgus. *Thebes*] Thebe singulari numero, ut Theb. IV. 676.

684 *Imbuite arma domi*] Imbuite arma cæde et sanguine meo, domumque meam evertite, ac omnes meos, si tanta vobis est cupido sanguinis. *Irrita*] Quæ vane frequentaverat, et in quibus frustra deprecatus fuerat iram Jovis.

687 *In famulam jus esse ratus, dominoque, ducique*] Jus enim necis et vitæ habebant reges, herique in subditos et servos.

688 *Et ausis Sera quidem, manet ira tamen*] Juvenalis Sat. XIII. 'Ut sit lenta, tamen certe magna ira Deorum est.' Valerius Maximus: 'Lento enim gradu ad vindictam sui procedit ira Deorum, tarditatemque supplicii gravitate compensat.'

Tecta fremunt: volucres equitum præverterat alas
Fama recens, geminos alis amplexa tumultus.
Illi ad fata rapi, atque illi jam occumbere leto,
Sic meritam Hypsipylen iterant: creduntque, nec iræ
Fit mora: jamque faces, et tela penatibus instant.
Vertere regna fremunt, raptumque auferre Lycurgum,
Cum Jove, cumque aris: resonant ululatibus ædes
Fœmineis, versusque dolor dat terga timori.
Alipedum curru sed enim sublimis Adrastus
Secum ante ora virum fremebunda Thoantida portans
It medius turmis, et, Parcite, parcite, clamat.
Nil actum sæve: meritus nec tale Lycurgus
Excidium, gratique inventrix fluminis ecce.
Sic ubi diversis maria evertere procellis

ædes personant alio belli furore. Nova fama præcesserat celeres equitum turmas, pennis suis duplicem tumultum in duplici loco excitans. Illi repetunt, Hypsipylen, cui tantum debebant, ad supplicium trahi, et illi, jam occisam fuisse: et fidem adhibent, nec dilatio affertur furori. Et jam faces et spicula arci imminent. Minantur regiam diruere, rapere, et destruere Lycurgum cum templo Jovis, et cum altaribus. Palatium perstrepit muliebri clamore, et mutatus dolor pavori cedit. Verum Adrastus celsus in curru velocibus equis juncto, secum vehens filiam Thoantis ante furibundos militum vultus, fertur per medias catervas, et vociferatur: Desistite, desistite. Nihil factum est atrociter: nec Lycurgus meruit talem cladem, et ecce illa, quæ reperit optatum fontem. Sic, cum hinc Aquilo et Eurus, ac illinc

codex Barthianus: *alto certamine.*—691 Behot. 1. *pervenerat*, a manu secunda.—692 *Fama repens* Barthii codex. Vide Heinsium et Burm. ad Ovid. Met. XII. 61. Taurin. pro *alis* habet *aliis;* Burmanni vero codex: *geminos alis*, suprascriptis *que* et *suis;* unde Burmannus conj. *geminosque suis amplexa*, ut *alis* sit ex glossa. *complexa* Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett. *amplexa* uterque Behot. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—699 *Alipedi curru* Jortin. *Alipedum cursu* Guyetus.—701 Quidam codd. Barth. *mediis.*—702 Edd. vett. et Behot. 1. *meritus nil tale.*—703 Codex

NOTÆ

692 *Geminos tumultus*] Id est, et ubi erat Adrastus, ceterique duces, ac Lycurgus, et ubi erant equitum primum agmen, quod longe processerat.

693 *Illi*] Equites scilicet, qui præcesserant: nesciebant enim quid ageretur eo loco quo erant Adrastus ceterique duces; credebantque ex impetu rusticorum, qui ad auxilium regis advolaverant, raptam fuisse ad supplicium, occisamque Hypsipylen.

697 *Cum Jove*] Templo Jovis.

698 *Versusque dolor dat terga timori*] Major affectus timoris minorem expulit affectum, dolorem.

700 *Thoantida*] Hypsipylen Thoantis filiam.

Hinc Boreas, Eurusque, illinc niger imbribus Auster,
Pulsa dies, regnantque hyemes, venit æquoris alti
Rex sublimis equis, geminusque ad spumea Triton
Fræna natans, late pelago dat signa cadenti:
Et jam plana Thetis, montesque, et littora crescunt.
Quis Superum tanto solatus funera voto
Pensavit lacrymas? inopinaque gaudia mœstæ
Retulit Hypsipylæ? Tu gentis conditor, Evan,
Qui geminos juvenes Lemni de littore vectos
Intuleras Nemeæ, mirandaque fata parabas.
Causa viæ genitrix, nec inhospita tecta Lycurgi
Præbuerant aditus, et protinus ille tyranno
Nuntius extinctæ miserando vulnere prolis.
Ergo adsunt comites (pro fors, et cæca futuri
Mens hominum!) regique favent: sed Lemnos ad aures

Auster pluviis tenebrosus, diripuere maria diversis tempestatibus, excluditur dies, et procellæ dominantur, rex profundi maris advenit celsus equis, et Triton duplici corpore natans ad spumosas habenas, late imperat pelago, ut quiescat: et jam mare æquatur, et montes ac ripæ apparent. Quis Deorum leniens cladem felici successu remuneravit fletus tristis Hypsipyles? et ei reportavit inexpectatam lætitiam? Tu Evan auctor generis, qui adduxeras ad Nemeen duos juvenes advectos de ripis Lemni, et miros eventus præstruebas. Causa profectionis, quærenda mater: hospitalis vero regia Lycurgi eos receperat, cum illico nuntius filii mortui deploranda plaga affertur principi. Ergo se socios illi jungunt, (pro fortuna, et hominum animus inscius futuri!) et stant pro principe. Sed, ut primum Lemnos, et nomen Thoan-

Barthianus: *ostentrix fluminis.*—708 Put. *canenti*, et pro v. l. *patenti;* nonnulli codd. Barthii, *tridente.*—709 *Et jam plena* unus Behot.—710 Dan. et Behot. 1. *munera voto.*—712 *Euhan* Behott. 1. 2.—721 Unus Behot. *avidis amplexibus.*

NOTÆ

707 *Rex sublimis equis*] Neptunus. *Geminus*] Quia Tritones duplicem habent naturam, hominis et piscis: supra enim homines sunt, infra pisces. Vide Plinium lib. IX. cap. 5.

708 *Pelago dat signa cadenti*] Optime *cadenti pelago;* tumidum siquidem tempestate mare, et in altum exsurgens, placato vento, recidere quasi et residere diceres.

709 *Thetis*] Mare. Thetidem sumi pro mari omnibus notum est. *Montesque, et littora crescunt*] Depressis scilicet fluctibus.

710 *Voto*] Successu.

712 *Evan*] Bacchus.

713 *Geminos juvenes*] Filios Hypsipyles, quos de Jasone in Lemno susceperat. Vide supra vs. 464.

717 *Nuntius*] Supple, advenit.

718 *Adsunt comites*] Lycurgo, cum cucurrit in campos audita morte filii.

Ut primum, dictusque Thoas; per tela, manusque
Irruerunt, matremque avidis complexibus ambo
Diripiunt flentes, alternaque pectora mutant.
Illa velut rupes immoto saxea visu
Hæret, et expertis non audet credere Divis.
Ut vero et vultus, et signa Argoa relictis
Ensibus, atque humeris amborum intextus Iason;
Cesserunt luctus, turbataque munere tanto
Corruit, atque alio maduerunt lumina fletu.
Addita signa polo, lætoque ululante tumultu
Tergaque, et æra Dei motas crepuere per auras.
Tunc pius Œclides, ut prima silentia vulgi

tis pervenit ad eorum aures, irruperunt per tela, et per catervas, et ambo strictis amplexibus matrem rapiunt in diversa plorantes, et sibi vicissim os illius concedunt. Hæc velut cautes lapidea mansit fixis oculis, et non audet confidere Diis, quos tam contrarios senserat. Ut vero aspexit facies eorum, et navem Argo insculptam relictis apud se gladiis, et Jasonis nomen intextum super amborum humeros in acupictis chlamydibus, mœror abiit, et commota tanto Deorum beneficio, collapsa est, et oculi rigati sunt aliis lacrymis. Facta sunt autem indicia e cœlo, et tympana ac cymbala Dei sonuerunt, strepente hilari crepitu, per agitatum aërem. Tunc reli-

—722 'Melior scriptura in optimo libro, licet minus sonora: *alterni et pectora mutant.*' Barth.—725 *Arcea*, vel *Argea*, in eodem codice; unde Barthius: *atque agnita signa relictis.*—727 In eodem optimo codice: *numine tanto.*—728 Unus Behot. *maduerunt lumine.*—731 Unus Behot. *ubi prima;* optimus Barthianus: *Tunc prius Œclides* (*ut prima s. v. M. i. d. p. accessus ad aures;*) Petrens. *accensus ad aures,* positis punctis sub litera *n;* qui mos est literas spu-

NOTÆ

722 *Diripiunt*] In diversa rapiunt. *Alternaque pectora mutant*] Id est, alternatim amplectuntur.

724 *Et expertis non audet credere Divis*] Id est, vel fortunæ, quam semper adversam experta fuerat, vel ipsi Baccho, qui non sibi subvenerat, cum e Lemno profugit, et a Piratis capta est. Vel non audet credere; quia diu incredula sunt lætitiæ vota: tarde enim fidem adhibemus, cum ea eveniunt, quæ ne quidem sperare poteramus.

725 *Et vultus*] Similes scilicet, quod fidem faciebat eos geminos esse. *Signa Argoa*] Forsan navem Argo impressam capulis ensium, quos apud se reliquerat Jason proficiscens ad Colchos. Sic et Ægeus agnovit Theseum filium ad ensem quem gerebat.

726 *Humeris*] Id est, chlamydibus acu pictis humeros eorum tegentibus. *Iason*] Nomen Jasonis patris juvenum.

728 *Alio fletu*] Gaudii scilicet. Gaudium enim suas lacrymas habet. Protreptico ad Crispinum: 'Quanto manarent gaudia fletu.'

430 *Dei*] Liberi Patris.

431 *Œolides*] Amphiaraus Œclei filius.

Mollior ira dedit, placidasque accessit ad aures :
Audite, o ductor Nemeæ, lectique potentes
Inachidæ, quæ certus agi manifestat Apollo.
Iste quidem Argolicis haud olim indebitus armis
Luctus adest : recto descendunt limite Parcæ.
Et sitis interitu fluviorum, et letifer anguis,
Et puer, heu nostri signatus nomine fati,
Archemorus : cuncta hæc Superum demissa suprema
Mente fluunt : differte animos, festinaque tela
Ponite : mansuris donandus honoribus infans :
Et meruit : det pulchra suis libamina virtus
Manibus, atque utinam plures innectere pergas,
Phœbe, moras, semperque novis bellare vetemur
Casibus, et semper Thebe funesta recedat.
At vos magnorum transgressi fata parentum

giosus Œclei filius, ut lenior indignatio imposuit plebi primum silentium, et faciles aures reddidit : Auscultate, o princeps Nemees, et vos florentes duces Argivi, quæ non ambiguus Apollo facienda declarat. Hic sane dolor fato decretus advenit Argivis armis. Parcæ veniunt recta semita. Et sitis amnium siccitate, et noxia serpens, et infans Archemorus, heu nostri infortunii insignitus vocabulo : omnia hæc proveniunt statuta summo Deorum consilio. Iras reprimite, et dimittite properas sagittas. Immortales honores tribuendi sunt puero, et dignus est. Fortitudo præbeat illustria dona suis umbris. Atque utinam, Phœbe, perseveres plures dilationes afferre, et semper novis eventibus certare prohibeamur, ac semper fatales Thebæ recedant. At vos fortunati, qui superastis sortem illustriorum parentum, quibus

•••••••••••••

rias notandi.—734 Optimus Barthianus pro v. l. habet : '*ad ciendum*, aut *adaend̃ ;*' quod non intellexit Barthius.—741 Idem codex : *damnandus honoribus.*—745 Unus Behot. pro v. l. *recedas.*—749 Behott. 1. 2. *Dum Nemea.*—

NOTÆ

733 *Ductor Nemeæ*] Lycurge.

734 *Inachidæ*] Argivi. *Certus*] Non ambiguus, ut solet.

738 *Heu nostri signatus nomine fati, Archemorus*] Archemorus enim antea Opheltes nominabatur : sed *Archemorus* vocatus, quia ejus mors futurum apud Thebas ducibus Argivis portendebat exitium. 'Ἀρχὴ enim *principium*, μόρος *exitium*, seu *luctum*, significat, ejusque morte quasi inceptum bellum Thebanum.

741 *Mansuris donandus honoribus infans : Et meruit, &c.*] Id est, divinis honoribus afficiendus puer, et sacri ludi in honorem ejus instituendi. 'Quis Martia bellis Præsudare paret, seseque accendere virtus.'

744 *Moras*] Sciebat enim Amphiaraus adversa auguriis et sacrificiis denuntiata ; ideo precatur Phœbum, ut nectet moras.

745 *Thebe funesta*] Prope quam ipsi perire debebant.

746 *At vos magnorum transgressi fata parentum*] Alii parentes gene-

Felices, longum quîbus hinc per secula nomen,
Dum Lernæa palus, et dum pater Inachus ibit,
Dum Nemee tremulas campis jaculabitur umbras;
Ne fletu violate sacrum, ne plangite Divos:
Nam Deus iste, Deus; Pyliæ nec fata senectæ
Maluerit, Phrygiis aut degere longius annis.
Finierat, cœloque cavam nox induit umbram.

hinc erit longa claritas per omne ævum, dum erit stagnum Lernæum, et dum pater Inachus fluet, dum Nemee immittet in agros agitatas umbras; ne violate lacrymis hæc sacra, ne deflete numina: nam Deus iste, Deus est, nec maluerit sortem Pyliæ senectæ, aut vivere ultra Phrygiam ætatem. Desierat, et nox cooperuit cœlum inanibus tenebris.

750 *Neu fletu* unus Behot. *Nec fletu violate sacrum, nec plangite Divos* optimæ Barthii membranæ.—752 Barthius: *aut vivere.* Taurin. *nec degere.*—753 Idem codex: *cœlumque cava nox induit umbra.*

NOTÆ

rant mortales, vos Deum genuistis. Alloquitur Lycurgum et Eurydicen.

748 *Dum Lernæa palus, &c.*] Imitatio Virgiliana: 'In freta dum fluvii current, dum montibus umbræ.' Lernæa palus est in Argolide. *Inachus*] Fluvius Argolidis.

749 *Nemee*] Sylva in Argolide.

750 *Ne fletu violate sacrum*] Dii enim flendi non sunt. Sic Hephæstione inter Deos relato capitale fuit eum lugere, additque Lucianus Agathoclis Samii memorabile exemplum, ob eam rem valde periclitati.

751 *Pyliæ*] Id est, Nestoreæ, seu Nestoris, cujus patria Pylos.

752 *Phrygiis annis*] Intelligit Tithoni, Phrygii, qui dicitur amatus ab Aurora, ab eaque impetrasse, ut diutissime viveret: cum autem ætates plurimas vixisset, decrescente ex senio quotidie corpore, in cicadam conversus est.

P. PAPINII STATII

THEBAIDOS

LIBER VI.

ARGUMENTUM.

ARGIVI ludos funebres in honorem Archemori instituunt, cujus exequiæ summa cum magnificentia et maximis Lycurgi et Eurydices lamentis celebrantur. Decretis ab Adrasto præmiis victoribus, ludi incipiunt, ad quos ingens multitudo ex omnibus Græciæ partibus concurrerat. Primæ currunt quadrigæ. Amphiaraus prior metam ope et patrocinio Apollinis circumflectit, et palmam fert. Finito curruum certamine, stadium ingrediuntur cursores, inter quos eminent Idas et Parthenopæus, qui præcipue fama matris Atalantæ, propriaque venustate omnium oculos in se convertit. Idas, arreptis pone Parthenopæi capillis, illum jam fere victorem antecedit: quo dolo indignati Arcades jus sui regis armis defendere minantur. Rem componit Adrastus, et jubet Idam et Parthenopæum diversa via currere. Repetito cursu Parthenopæus facile vincit. Proposito postea disci jactu, Pterelas jussu Adrasti gravem admodum attulit, et multi ad certandum se offerunt: sed cum Hippomedon alium multo ac longe graviorem in medium projecisset, attoniti omnes procul absistunt, exceptis Phlegya et Menestheo, quos pudor et gloria parentum retinent. Primus incipit Phlegyas, et ad ostendendas vires, discum tanta vi rotat in sublime, ut recidens alte in terram immergeretur: sed cum gloriabundus illum in latus jacere vellet, et immane spatium animo metiretur, fortuna, cui dulce est spes immodicas infringere, eum destituente, discus ipsi e manibus elabitur. Hinc timidior subit Menestheus, et, invocato Mercurio, felicissimo jactu partem maximam circi transmittit. Tertius Hippomedon arreptum discum eo robore contorquet, ut non solum signum Menesthei longe transgrederetur, verum etiam totum circum casu disci concuteret ac tremefaceret. Propositis cæstibus, Capaneus offert se, terretque omnes suis viribus et corporis proceritate. Tandem Alcidamas Spartanus prosilit. Illum contemnit Capaneus ut imparem, mox admittit. Alcidamas, ut erat hujusce artis peritissimus, paulatim vires suas dispensat, animumque differt: contra, ut Capaneus nulla arte, ruit, et tantum feriendi avi-

dus, duos ictus ab Alcidamante recipit; unde in furorem versus, parabat se ad caput adversario infringendum, nisi Tydeus et Hippomedon, Adrasti jussu, accurrissent, præmioque illi oblato, et sanguinem ac mortem commilitonis deprecantes, Spartanum ab ejus manibus eripuissent. Postea citantur Athletæ. Agylleus Herculis filius et Tydeus certamen suscipiunt. Procerrimus erat Agylleus, Tydeus vero exiguo corpore, sed summis viribus. Hic apprehensum per medium corpus Agylleum ac suspensum humi affligit, et sic victoriam consequitur. Erant et qui volebant ferro concurrere, jamque Polynices et Agreus Epidaurius enses dimicaturi strinxerant; sed prohibuit Adrastus, ejusque jussu Polynices Thebarum victor Præconis voce proclamatur. Adrastus ipse rogatus, ut aliquo virtutis suæ specimine ludos dignaretur, et supremum hunc tumulo Archemori honorem adderet, sagittam contorsit in ornum multum distantem. Sagitta ab orno repercussa eodem, quo fuerat emissa, impetu, prope ipsum cadit. Hoc portendebat Adrastum solum e bello reversurum.

NUNTIA multivago Danaas perlabitur urbes
Fama gradu, sancire novo solennia busto

Fama errabundo gressu pervadit Græcas civitates, narrans Argivos decrevisse

Hoc Argumentum præmittunt unus Behot. duo codd. Barthiani, Venett. Rom. Lindenbrog. Cruc. et Barth.

Ut puer est functus, serpentis vulnere læsus,
Instituunt Danai ludos, hortamine vatis.
Fama vocat cunctos, arvis ac mœnibus adsunt.
Primus sudor equis venit certamine campi.
Extitit hoc Dorion victor, Polynice cadente.
Proximus Œclides: sed sumsit præmia laudis.
Decipitur cursu puer Arcas: postea victor
Hippomedon disco laudatur ab agmine jacto.
Vix rapitur Lacon Capanei cæstibus altis.
Tydeus Agileum superavit agone palæstræ.
Lex prohibet binos nudo concurrere ferro.
Ipsi jactanti remeat jactata sagitta.

Versu 1. Behot. habet: *serpens quoque vulnere.* Pro *læsus* unus Barthianus *cæsus*, vel *cassus*. Vs. 4. Behot. *venit in certamine.* Vs. 5. Scribit Barthius ex codd. ita: *Extitit hic casu Polynicis victor Arion:* Behot. habet etiam, *Arion.* Vs. 6. *Proximus Eonides* Behot. *præsumsit præmia* unus Barthianus. Vs. 7. Behot. *cursu est puer.* Vs. 9. *Capanei a cestibus alti* unus Barth. *alta* Behot. Vs. 10. *Rex prohibet* codex Barthii. Vs. 12. *Regis Adrastæi remeat* alter Barth. Argumenti loco in optimis Barthii membranis legitur hic versus:

Sextus et Achemori ludos ac funera ducit.

NOTÆ

1 *Danaas*] Argivas Græcasve, a Danao qui Argis per quinquaginta annos regnavit.

2 *Novo busto*] Archemori scilicet.

Inachidas, ludumque super, quo Martia bellis
Præsudare paret, seseque accendere virtus.
Graium ex more decus: primus Pisæa per arva
Hunc pius Alcides Pelopi certavit honorem,
Pulvereumque fera crinem detersit oliva.

sacra recenti rogo, atque etiam ludos, quibus virtus bellica paret se exercere, et inflammare ad prælia. Honos redditus illustribus mortuis instituto Græcorum. Pius Alcei nepos primus instituit hos ludos in honorem Pelopis in agro Pisæo, in iisque certavit, et oleastro detersit comas conspersas pulvere. Secunda Phocis, libe-

1 *Danaum* in quibusdam scriptis.—4 *Præsudare paret* unus Behot.—5 *Piseia per arva* optimæ Barthii membranæ; *Pisea* nonnulli codd. et edd. vett.—7 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dau. Put. Petav. Petrens. optimus Barth. Lindenbrog. Cruc. Grasser. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *detersit oliva;* et sic etiam Lactantius; Aldd. Rom. Colin. Gryph. Basil. Plant. et Gevart. *detorsit oliva;* Behot. 1. *detexit;* sed posteriores literæ ductæ erant in litura, non dissimili tamen manu; Behot. 2. *detersit*, et pro v. l. *detorsit.*

NOTÆ

3 *Inachidas*] Argivos. *Ludumque*] Intelligit Ludos Nemæos in honorem Archemori institutos ab Argivis ad expeditionem Thebanam euntibus. *Quo Martia bello Præsudare paret, seseque accendere virtus*] Hæc enim certamina ad excitandam animi corporisque virtutem efficacissima erant, ut ait Velleius. Rationem affert Plutarchus Sympos. lib. II. cap. 2. Consule P. Fabrum in Agonistico.

5 *Graium ex more decus*] Primi enim Græci fuerunt, qui funera illustrium virorum celebraverint hisce ludis, et certaminibus, ut videre est apud Homerum: et Latini seu Romani ab iis acceperunt. *Primus Pisæa per arva Hunc pius Alcides Pelopi certavit honorem*] Idem scribit Hyginus fabula 273. et Solinus Polyhist. cap. 2. Herculem scilicet instituisse ludos Olympicos in honorem Pelopis avi materni, quod et testatur Pythia ipsa his versibus, quos Phlegon Trallianus, qui libellum de Olympiis Græce conscripsit, refert. Vide P. Fabrum Agonist. lib. I. cap. 16. Unde canit Ausonius: 'Tantalidæ Pelopi mœstum dicat Elis honorem.' Auctores tamen alii scribunt Herculem Jovi hos ludos consecrasse. Hinc *pius* Hercules dicitur, quia hos ludos dicaverat Pelopi avo materno. *Pisæa per arva*] Hi enim ludi apud Olympiam, prope Pisas in Elide, edebantur. *Certavit*] Hyginus etiam loco supra citato, ac Velleius lib. I. Herculem certasse referunt in his ludis, et fuisse victorem in omni genere certaminum. Pausanias tamen hunc tantum vicisse lucta et pancratio scribit.

7 *Fera oliva*] Oleastro. Rationem affert Diodorus Siculus Bib. lib. IV. cur Hercules præmium victori solam coronam voluerit esse: suo scilicet exemplo, atque imitatione, ut ad virtutem sola spe gloriæ omnes excitaret, propterea quod et ipse genus humanum gratis, nullaque accepta mercede, summis affecisset beneficiis.

Proxima vipereo celébravit libera nexu
Phocis Apollineæ bellum puerile pharetræ.
Mox circum tristes servata Palæmonis aras
Nigra superstitio, quoties animosa resumit
Leucothoë gemitus, et amica ad littora festa
Tempestate venit: planctu conclamat uterque
Isthmos, Echioniæ responsant flebile Thebæ.

rata anguineis spiris, celebravit certamen pueri Apollinis cum Pythone, quem sagittis interfecit. Deinde pullatum Festum factum est ad mæsta Palæmonis altaria, quoties pertinaci pietate Leucothoë renovat luctus, et venit sacro tempore ad caras ripas. Utrumque Isthmi littus resonat planctu, et Echioniæ Thebæ lamentis resul-

••••••••••••

—8 Put. *celebratur.*—12 *Leucothea* unus Behot. *Leucothoa* Put.—14 *Æchio-*

NOTÆ

8 *Proxima vipereo celebravit libera nexu Phocis Apollineæ bellum puerile pharetræ*] Intelligit ludos Pythios institutos primum a Diomede, ut refert Pausanias, in honorem Apollinis, cum effugisset tempestatem, quæ Græcis ab Ilio revertentibus immissa est. Hi autem præcipue celebrabantur Delphis in Phocide in memoriam certaminis Apollinis cum Pythone serpente, qui hanc regionem infestabat, et prolixus Hymnus in Apollinem canebatur certis modis, in quo tota series certaminus continebatur, ut scribit Strabo lib. IX. *Apollineæ bellum puerile pharetræ*] Quia Apollo sagittis confixit Pythonem, et hoc certamen confecit adolescens admodum.

10 *Mox circum tristes servata Palæmonis aras Nigra superstitio, &c.*] Innuit ludos Isthmicos dicatos honori Palæmonis, seu Melicertæ, a Sisypho Corinthiorum rege. Plinius tamen et Pindarus hos consecratos fuisse Neptuno scribunt. Et Plutarchus in Theseo refert illum fuisse primum, qui hos ludos instituit in Isthmo in honorem patris Neptuni, ad imitationem Herculis, qui ludos Olympicos in honorem Jovis patris instituerat: quod enim noctu fiebat Melicertæ seu Palæmoni, præ se tulisse potius speciem quorundam mysteriorum ac sacrorum, quam spectaculi et conventus publici. Vocat autem 'nigram superstitionem' cærimonias quæ fiebant in funere Palæmonis. *Tristes aras*] Ara enim Melicertæ erecta erat, eo loco quo corpus ejus a Sisypho inventum fuerat, eodemque in loco ludi Isthmici celebrabantur. Vide Pausaniam Corinthiacis. *Tristes*] Hæc enim sacra fiebant in honorem mortui et cum magno ejulatu. *Nigra superstitio*] Quia atra seu lugubri veste induti hæc sacra Melicertæ peragebant.

12 *Leucothoë gemitus*] Illi enim qui hæc sacra Melicertæ celebrabant, imitabantur gemitus et ejulatus Leucothoës seu Inus, ubi corpus mortuum filii inventum fuit. Vide Theb. I. 13. et 14. *Amica ad littora*] Isthmi scilicet, in quo hi ludi seu hæc sacra fiebant. *Festa Tempestate*] Id est, tempore quo hi ludi sacri celebrabantur.

14 *Isthmos*] Vide Theb. I. 120. *Echioniæ Thebæ*] Thebæ *Echioniæ* dictæ ab Echione uno e Spartis, qui cum Cadmo Thebas condidit. Ceterum

Et nunc eximii regum, quibus Argos alumnis
Connexum cœlo, quorumque ingentia tellus
Aonis et Tyriæ suspirant nomina matres,
Concurrunt, nudasque movent in prælia vires.
Ceu primum ausuræ trans alta ignota biremes,

tant. Et nunc egregii principes, per quos alumnos Argi conjuncti sunt cælo, et ad quorum magnam famam terra Aonia, et matronæ Tyriæ gemunt, congrediuntur, et exercent ad certamina inermes vires. Ut naves tentaturæ prima vice ignota

niæ unus Behot.—16 *Contextum cælo* Dan.—17 *Tyriæ suspirent* unus Behot. Pro *matres* duo Barthiani exhibent, *Thebæ*.—18 Nic. Heinsius in Advers. lib. IV. cap. 4. p. 587. legit: *nudasque movent in pulvere vires.*—19 Barthius: *bire-*

NOTÆ

hos quatuor ludos, eorumque præmia, et quibus dicati erant, comprehendit Archias Poëta hoc Epigrammate, quod in Anthologia refertur: *Τέσσαρές εἰσιν ἀγῶνες ἀν' Ἑλλάδα τέσσαρες ἱροί· Οἱ δύο μὲν θνητῶν, οἱ δύο δ' ἀθανάτων· Ζηνὸς, Λητοΐδαο, Παλαίμονος, Ἀρχεμόροιο· Ἆθλα δὲ τῶν, κότινος, μῆλα, σέλινα, πίτος. Sacra per Argivas certamina quatuor urbes Sunt: duo facta viris, cælitibusque duo: Et Jovis, et Phœbi, Melicertaque, Archemorique: Præmia sunt: pinus, poma, apium, atque olea.* Qui in uno ex illis certaminibus vicerant, 'Hieronicæ' dicebantur: qui vero in quatuor, 'Periodi victores.' Et, vicisse 'apud Græcos prope majus, et gloriosius, quam Romæ triumphasse,' refert Cicero in Oratione pro Flacco. Et Vitruvius lib. IX. scribit: 'Nobilibus Athletis qui Olympia, Pythia, Isthmia, et Nemæa vicissent, Græcorum majores ita magnos honores instituerunt, ut non modo in conventu stantes cum palma et corona ferant laudes, sed etiam cum revertuntur in suas civitates cum victoria, triumphantes quadrigis in mœnia et patrias invehantur, e Reque publica perpetua vita constitutis vectigalibus fruantur.' Vide Pausaniam.

15 *Quibus Argos alumnis Connexum cælo*] Reges enim et principes Argivi a Diis originem trahebant; hinc dicitur *Argos connexum cælo* per *alumnos* seu cives suos.

16 *Tellus Aonis*] Bœotia, ab Aonibus populis.

17 *Tyriæ*] Thebanæ. Thebani enim coloni Tyriorum.

18 *Nudas*] Infra vocat 'inermes,' seu sine ferro, vel 'nudas,' quia nudi certabant.

19 *Ceu primum ausuræ, &c.*] Hanc comparationem imitatus est Claudianus Præfatione in lib. I. de Raptu Proserpinæ: 'Inventa secuit primus qui nave profundum, Et rudibus remis solicitavit aquas: Qui dubiis ausus committere flatibus alnum, Quas natura negat, præbuit arte vias. Tranquillis primum trepidus se credidit undis, Littora securo tramite summa legens: Mox longos tentare sinus, et linquere terras, Et leni cœpit pandere vela noto: Ast ubi paulatim præceps audacia crevit, Cordaque languentem dedidicere metum; Jam vagus exultat pelago, cœlumque secutus, Ægæas hyemes, Ioniumque domat.'

Seu Tyrrhenam hyemem, seu stagna Ægæa lacessunt,
Tranquillo prius arma lacu, clavumque, levesque
Explorant remos, atque ipsa pericula discunt:
At cum experta cohors, tum pontum irrumpere fretæ
Longius, ereptasque oculis non quærere terras.
Clara laboriferos cœlo Tithonia currus
Extulerat, vigilesque Deæ pallentis habenas
Et nox, et cornu fugiebat Somnus inani.
Jam plangore viæ, gemitu jam regia mugit
Flebilis: acceptos longe nemora avia frangunt,
Multiplicantque sonos: sedet ipse exutus honoro

maria, seu provocent Tyrrhenam tempestatem, seu pelagus Ægæum, experiuntur antea in quietis aquis armamenta, gubernaculum, ac leves tonsas, et discunt ipsa discrimina: at cum turba exploravit, tunc confidit longius pervadere in æquor, nec quærunt terras ablatas oculis. Lucida Aurora eduxerat cœlo currum labores reducentem, et nox, ac Somnus exhausto cornu fugiebat vigiles frenos albentis Deæ. Jam viæ resonant planctibus, jam luctu lamentabilis regia, et remotæ procul sylvæ

mis.—20 *Ægæa lacessant* Behott. 1. 2.—22 *Explorant remos* Dan.—23 Uterque Behot. *tunc pontum*. Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett. *freta;* duo Barthiani, *ferta;* optimus ejusdem *ferat;* unde Barthius, *fervet;* Behott. 1. 2. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *fretæ*.—25 *Titania* Nic. Heinsius ad Ovid. Fast. p. 165.—27 Unus Behot. *Nam nox, &c.* Optimæ Barthii membranæ: *Somnus fugiebat inani*.—30 'Errant libri veteres,

NOTÆ

20 *Tyrrhenam hyemem*] Id est, Tuscum seu Inferum mare ad discrimen Superi maris seu Adriatici. *Tyrrhenam*] A Tyrrhenis Lydiæ populis, qui hanc oram Italiæ tenuerunt. Plinius vocat hoc mare 'Liburnicum.' Dicit *hyemem*, quod hoc mare crebris tempestatibus obnoxium sit: *hyems* enim sicut et Græcis χείμων tempus anni et procellam etiam significat. *Stagna Ægæa*] Ægæum Mare.

25 *Tithonia*] Aurora, sic dicta a Tithono marito. Nicolaus Heinsius in notis in Ovidii Fast. IV. 941. ubi etiam Aurora *Tithonia* vocatur, sic πατρονομικῶς hanc recte dici non opinatur, censetque hic et apud Statium, et Valerium Flaccum, aliosque, *Titania* reponendum: fuit enim Hyperionis Titanum unius filia, soror Phœbi, et Lunæ: hinc et Luna pari modo *Titania* est dicta.

26 *Vigilesque Deæ pallentis habenas*] Currum enim Auroræ tribuunt Poëtæ. *Vigiles*] Quia ortus diei expergefacit animalia. *Deæ pallentis*] Quia ortus diei albescit, vocat Auroram Deam pallentem. Theb. II. 'Auroræ pallore.'

27 *Et cornu fugiebat Somnus inani*] Somnus hic, Deus somni. *Inani*] Quia cornu effuderat: pingitur enim Somnus liquidum somnum super dormientes effundens.

28 *Jam plangore viæ*] Hic incipit describere Poëta pompam funeris Archemori.

30 *Ipse*] Lycurgus Archemori pa-

Vittarum nexu genitor, squalentiaque ora
Sparsus, et incultam ferali pulvere barbam.
Asperior contra, planctusque egressa viriles
Exemplo famulas premit, hortaturque volentes
Orba parens, lacerasque super procumbere nati
Reliquias ardet, totiesque avulsa refertur.
Arcet et ipse pater. Mox ut mœrentia dignis
Vultibus Inachii penetrarunt limina reges,
Ceu nova tunc clades, et primo saucius infans
Vulnere, letalisve irrumperet atria serpens,

rumpunt et ingeminant acceptos clamores. Astat pater nudatus decoris vittarum vinculis, habens sordidum vultum, et incomtam barbam conspersam funebri cinere. Acrior contra mater orba, et superans viriles luctus, urget ancillas suo exemplo, et instigat libentes, et flagrat se prosternere super laniatas filii reliquias, et toties retracta se rursus superjicit. Ac ipse genitor eam summovet. Mox ut duces Argivi ore ad mœstitiam composito subierunt tristes fores, ceu recens tunc esset exitium, et tunc puer prima plaga extinctus, et funestus anguis in ædes irrueret, sic pectora

qui in duas dirimunt hanc vocem, *sedet.*' Barth. In utroque Behot. primum scriptum fuerat *honore*, unde factum *honero.*—35 Veterrimus codex Nic. Heinsii: *prorumpere nati.* Vide Advers. lib. IV. cap. 4. p. 587. *Eurydice, lacerasque super procumbere* unus Barthianus.—36 Optimus Barthianus: *totiesque revulsa refertur;* quod ille verissimum putat.—38 Lactantius aliique glos-

NOTÆ

ter. *Exutus honero Vittarum nexu*] Ex more quo vittæ deponebatur in luctu. Noster Theb. XI. 'Non habitu quo nota prius, non ore sereno, Sed vittis exuta comam.' Et Epicedio in Glauciam: 'Et nunc heu vittis et frontis honore soluto Infaustus vates.' *Vittarum*] Quia Lycurgus sacerdos erat Jovis, ut vidimus lib. præcedent.

31 *Squalentiaque ora, &c.*] Cinere et pulvere crines et barbam conspergi in luctu notissimum esse, tam ex Scriptoribus sacris, quam profanis jam observavimus.

33 *Asperior contra, &c.*] Molliores enim in calamitate mulierum animi.

34 *Exemplo famulas premit, hortaturque volentes Orba parens*] Eurydice. Lucanus: 'Mater crine soluto Exigit ad sævos famularum brachia planctus.'

37 *Arcet et ipse pater*] Pensanda est in matre vis doloris, cum et pater ipse prohibeat luctum. *Dignis*] Id est, qui deceant reges, neque elatis nimium, neque depressis, sed majestate plenis. *Peyraredus.* Sed *dignis* hic pro aptis tempori, id est, lacrymantibus, seu tristibus, potius interpretandum est, ut fecit Lactantius.

38 *Inachii reges*] Argivi duces.

39 *Ceu nova tunc clades*] Naturale enim est, ut lamenta planctusque renoventur, cum advenit aliquis notus, vel quem suspicamur causam etsi innocentem nostræ calamitatis. *Infans*] Archemorus.

Sic alium ex alio, quanquam lassata, fragorem
Pectora congeminant, integratoque resultant
Accensæ clamore fores: sensere Pelasgi
Invidiam, et lacrymis excusant crimen obortis.
Ipse, datum quoties, intercisoque tumultu
Conticuit stupefacta domus, solatur Adrastus
Alloquiis genitorem ultro: nunc fata recensens
Resque hominum duras, et inexorabile pensum;
Nunc aliam prolem, mansuraque numine dextro
Pignora: nondum orsis modus, et lamenta redibant.
Ille quoque affatus non mollius audit amicos,
Quam trucis Ionii rabies clamantia ponto
Vota virum, aut tenues curant vaga fulmina nimbos.

fatigata iterant alium ex alio planctum, et limina respondent percussa renovatis ejulatibus. Agnoverunt Græci sibi imputari mortem infantis, et effusis lacrymis scelus excusant. Ipse etiam Adrastus, quoties licuit, ac afflicta familia siluit interrupto fragore, mitigat sermonibus patrem: nunc memorans fata, et miseram hominum conditionem, et Parcas inflexibiles: nunc promittens aliam sobolem, et victuros liberos faventibus Diis. Nondum finem loquendi fecerat, et ejulatus renovabantur. Hic non audit lenius amicos sermones, quam furor asperi Ionii Maris audit preces navigantium, qui implorant opem Deorum, aut errantia fulmina curant par-

sographi: *limina regis.*—44 Aldd. Colin. Gryph. et Basil. *crimen abortis;* quod retinent Lang. Laur. et Lipsian. 'Levicula hæc emendatio: *crimen obortis,* a Buslidiano codice est, sed quæ ad sententiæ lucem facit.' *Bern.* Hoc testantur Dan. Put. Petav. Petrens. Taurin. et retinent Plant. Gevart. Grasser. Lindenbrog. Cruc. Amstel. Gronov. Barth. et Veen.—51 Hic versus, et duo proximi insequentes desunt Puteano.—53 Omnes Barthiani: *ac tenues.* Lipsian. et Venett. *vaga flumina;* Lang. Laur. Buslid. Dan. Put.

NOTÆ

41 *Fragorem Pectora congeminant*] Tundebant enim sibi pectus in luctu.

43 *Sensere Pelasgi Invidiam*] Id est, Argivi agnovere sibi imputari mortem Archemori.

45 *Intercisoque tumultu*] Inter lugendum enim quiescebant, seu pausam faciebant, post renovabant planctum.

48 *Pensum*] Pro statutis fatorum, quæ immutabilia sunt. Et supplendum est, 'Parcarum,' quæ et 'duræ' et 'inexorabiles' dicuntur.

49 *Mansuraque*] Supple, illi futura, seu victura.

50 *Nondum orsis modus*] Id est, nondum orsa finierat Adrastus.

51 *Ille*] Lycurgus scilicet. Ceterum hic versus duoque sequentes desunt in Ms. Puteani, et merito damnandi. Quid enim significat: *aut tenues curant vaga fulmina nimbos?* Guyetus.

52 *Trucis Ionii*] Maris supple. *Trucis*] Ob procellas.

53 *Fulmina*] Aliqui legunt: *flumina.*

Tristibus interea ramis, teneraque cupresso
Damnatus flammæ torus, et puerile pheretrum
Texitur. Ima virent agresti stramina cultu.
Proxima gramineis operosior area sertis,
Et picturatus morituris floribus agger.
Tertius assurgens Arabum strue tollitur ordo
Eoas complexus opes, incanaque glebis
Thura, et ab antiquo durantia cinnama Belo.

vas nebulas. Interea lectus igni destinatus, et feretrum infantis cingitur mœstis frondibus, et lenta cupresso: infimum cubile viret rustico ornatu: secunda area magis elaborata erat herbarum fasciculis, et cumulus distinctus erat arsuris floribus: tertium stratum erigitur elatum Arabicorum odorum acervo, continens orientales divitias, et candidas massas thuris, et cinnama restantia a prisco Belo: summa area

Petav. alii: *vaga fulmina*, probante Barthio.—58 Nonnulli codd. Lindenbrogii pro *agger* exhibent *ager*.—61 Dan. Put. Petav. Lindenbrog. et Cruc. *cinnama bello*; Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Ald. 2. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Grasser. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *cinnama*

NOTÆ

54 *Tristibus ramis*] Piceæ, taxi, et similium, qui funeribus adhibiti; unde *tristibus*. *Teneraque cupresso*] Cupressus in funeribus usus, ut omnibus notum est, quia ut cupressus cæsa non revirescit, sic mortui ad vitam minime redeunt.

59 *Arabum strue*] Id est, aromatibus quæ fert Arabia, præcipue thure et myrrha, quibus Arabia nobilis: quæ et ipsa tamen peregrinos myrrhæ odores, ut Plinius lib. XII. cap. 17. testatur, ab exteris petit: tanta mortalibus suarum rerum satietas est, alienarumque aviditas. Synesius Hymno VII. *Σμύρνης ἐναγίσματα, Λιβάνου τε θύη καλά.*

60 *Eoas complexus opes*] Forte costum intelligit, quod injiciebatur rogis. Vel intelligit omnia aromata, ac pretiosa unguenta, quæ ex Oriente advehebantur.

61 *Thura*] Thura etiam funeribus dicata, de quo multum queritur Plinius lib. XII. cap. 18. Non solum autem Pagani, sed etiam Judæi et Christiani aromata ad funera adhibuerunt. Tertullianus Apollog. 'Thura plane non emimus: si Arabiæ queruntur, sciant Sabæi pluris et carius suas merces Christianis profligari sepeliendis, quam Diis fumigandis.' *Cinnama*] Hujus lignum inter delicatiora aromata annumeratur. Vulgo, *Cannella*. *Durantia*] Lactantius hic: 'Liber devicta India hoc unguenti genus advexit, gentibusque dedit. Et bene dicit *durantia*. Constat enim Cinnama fugere; vel ad illud magis dixisse videtur, quod cinnamum odorem suum longo tempore non amittit.' Lucanus: 'Quod nondum evanuit aura Cinnamon.' *Belo*] Quidam codices habent *bello*. Et incertum an intelligendum sit de Belo Nini patre, an de Belo Tyrio Agenoris patre. Confer vero hunc locum Poëtæ cum tribus Sylvarum; uno Epicedii Glauciæ: 'Quod tibi purpureo tristis torus aggere crevit: Quod Cilicum flores, quod munera graminis Indi, Quodque Arabes, Phariique, Palæstinique liquores Arsuram lavere comam.' Altero, Epicedii Phi-

Summa crepant auro, Tyrioque attollitur ostro
Molle supercilium: teretes hoc undique gemmæ
Irradiant: medio Linus intertextus acantho,
Letiferique canes: opus admirabile semper
Oderat, atque oculos flectebat ab omine mater.
Arma etiam, et veterum exuvias circumdat avorum

auro sonat, et molle fastigium assurgit tegumento purpureo: rotundæ gemmæ hoc undique illustrant. In eo exprimebatur Linus intextus in medio acantho, et mortiferi canes. Genitrix semper aversata fuerat mirum hoc opus, et ab eo detorquebat oculos, præsagiens sibi quid funesti. Gloria quæ etiam funeribus se immiscet, et

---

Belo; Ald. 1. *cynnama-Belo.*—63 Nonnulli codd. cum Ald. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Lindenbrog. et Cruc. *teretesque hinc*; Lang. Laur. Behott. 1. 2. duo Barthiani, Buslid. Lipsian. et Dan. *teretesque hoc*; Put. *teretesque huc*; Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *teretes hoc.*—64 *Irradiat* optimus Barthianus; quam lectionem tuetur etiam Lactantius.—67 Unus Behot. *etiam veterum*, omisso τῷ *et*. ' Ab hoc versu usque ad vs. 85. in non-

NOTÆ

leti: 'Odoriferos exhausit flamma Sabæos, Et Cilicum messes, Phariæque exempta volucri Cinnama, et Assyrio manantes gramine succos.' Tertio vero, Pietate Abascantii: 'Omne illic stipatum examine longo Ver Arabum, Cilicumque fluit, floresque Sabæi, Indorumque arsura seges præreptaque templis Thura, Palæstinis simul Hebræique liquores Coryciæque comæ, Cynareiaque germina.'

62 *Tyrioque attollitur ostro Molle supercilium*] Tangit morem involvendi mortuos in pretiosis ac purpureis vestibus: quin et mortuis injectæ purpureæ vestes. Cujus moris rationem affert Servius: 'Quoniam,' inquit, 'sumtuosum erat et crudele victimas, vel homines interficere, sanguinei coloris cœpta est vestis mortuis injici.' Virgilius Æneid. VI. 'Fit gemitus, tum membra toro defleta reponunt, Purpureasque supra vestes, velamina nota, Conjiciunt.' Noster Pietate Abascantii: 'Altis Ipsa toris Serum Tyrioque umbrata recumbit Tegmine.' De ostro vero seu purpura vide Theb. I. 517. De usu purpuræ in funeribus vide Alexandrum lib. III. cap. 7.

64 *Medio Linus intertextus acantho, Letiferique canes*] Linus ille Apollinis et Psamathes filius a canibus parvulus discerptus est, ut vidimus sub finem Theb. I. ubi hæc fabula fuse describitur. *Acantho*] Quod scribunt auctores de acantho, omnino convenit herbæ *Branchæ Ursinæ* vocatæ, quod referat pedes ursi, ut eam ipsam esse, nihil amplius dubitandum sit. Dioscorides etiam 'herpacantham' appellari ait lib. III. cap. 17. Habet folia multo quam lactuca latiora, longioraque, erucæ modo incisuris distincta. Vide Plinium lib. XXII. cap. 22. et Vitruvium lib. IV. ubi refert Callimachum quendam ex acantho tegula tecto excogitasse ordinem in Architectura quem vocavit 'Corinthium.'

66 *Atque oculos flectebat ab omine mater*] Quasi sibi animo præsagiente filium Archemorum eadem ætate, ac fere simili fato, periturum. *Mater*] Eurydice.

67 *Arma etiam, &c.*] Mos erat eti-

Gloria mixta malis, afflictæque ambitus aulæ,
Ceu grande exequiis onus, atque immensa ferantur
Membra toro: sed cassa tamen sterilisque dolentes
Fama juvat, parvique augescunt munere manes.
Inde ingens lacrymis honor, et miseranda voluptas,
Muneraque in cineres annis graviora feruntur.
Namque illi et pharetras, brevioraque tela dicarat
Festinus voti pater, insontesque sagittas.
Jam tunc et nota stabulis de gente probatos

ambitio dolentis regiæ, circumponit arma, et spolia priscorum majorum, ceu magnum pondus, et artus ingentis ducis in lecto portentur: sed vana tamen, et infæcunda fama solatur afflictos, et parvæ umbræ donis augentur. Inde quod est immensum decus fletibus, et luctuosa oblectatio, geruntur ad rogum dona nondum ætati tam teneræ convenientia. Genitor enim spei properus dederat illi pharetras, spiculaque, ac innoxias sagittas. Jam tunc alebat in equilibus equos electos nota de stirpe,

nullis codd. non comparere testis esto Behottius. Abeunt ab uno meo; nam alterum non vacavit consulere; sunt tamen Papiniani.' *Heins.* Vide Syllog. Epist. Tom. IV. p. 544. Deerant etiam Puteano Lindenbrogii.—68 *Gratia mixta* Dan. *Gloria mista* unus Behot.—70 *Membra rogo* codd. Lindenbrogii, Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Cruc. et Gevart. *Membra toro* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Behott. 1. 2. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *sic causa* Barth.—71 Nonnulli codd. et edd. vett. *augentur*. Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Lindenbrog. et Cruc. *funere* pro *munere*.—74 Behott. 1. 2. *phaleras*;

NOTÆ

am decorandi rogos illustrium virorum armis, et similibus belli instrumentis, ut videbimus lib. XII. in funere Menœcei. Ceterum hunc versum, sequentesque sexdecim, in vet. Ms. Puteani desiderari ait Guyetus. *Exuvias*] Exuviæ hic vel pro vestibus avorum sumi possunt, vel pro exuviis quas ex hostibus retulerunt.

70 *Membra toro*] Virgilius: 'Tum membra toro defleta reponunt.' Ovid. Met. IX. 'Toroque Mortua componar.' Quidam codices habent *rogo*, sed male. *Sed cassa tamen sterilisque dolentes Fama juvat*] Quasi solatio parentibus foret, quod fama undequaque dispergeretur, funus Archemori magnifico, ac potius regio, apparatu sumtuque celebrari.

71 *Parvique augescunt munere manes*] Quasi manes grandiores forent injectis rogo tot armis exuviisque.

72 *Et miseranda voluptas*] Quasi tam magnifico apparatu, ac regia pompa funeris, suam orbitatem solarentur miseri parentes.

73 *Muneraque in cineres*] Moris etiam erat injicere in rogum diversa dona, resque quæ ad defunctum pertinuerant, aut quas cariores habuerat. *Annis graviora*] Nondum ætati apta, et quæ ætatem tam teneram non decerent.

75 *Festinus voti*] Id est, votis antecedens ætatem filii.

In nomen pascebat equos, cinctusque sonantes,
Armaque majores expectatura lacertos.
Spes avidæ! quas non in nomen credula vestes
Urgebat studio? cultusque insignia regni
Purpureos, sceptrumque minus? cuncta ignibus atris
Damnat atrox, suaque ipse parens gestamina ferri,
Si damnis rabidum queat exsaturare dolorem.
Parte alia gnari monitis exercitus instat
Auguris, aëriam truncis nemorumque ruina

qui Archemori esse dicebantur, et dederat balteos bullis crepantes, ac clypeos expectaturos grandiora brachia. Vota avidi bene augurata de nomine filii, quas vestes, et quo non studio festinabat? purpureos ornatus, insignia regiæ domus, et parvum sceptrum. Omnia hæc afflictus parens addicit funebribus flammis, et ipsum ferreum sceptrum quod gerebat, si possit detrimentis explere furiosum luctum. Parte alia copiæ dant operam, consilio periti vatis, exstruendo rogo sublimi truncis et strage

nisi quod in Behot. 2. correctum novissime *pharetras.*—79 *Spes avido quas* Heinsius in Syllog. Epist. Tom. IV. p. 539. Ibi Gronovium voluisse ait, *Spes avidi*. Grævio non displicebat, *Spes avido*. Vide Syllog. Epist. Tom. IV. p. 540. Barthius ex optimis membranis: *Spes avidæ. Et quas non vestes male credula mater Urgebat studio?*—81 In eodem codice: *cuncta ignibus et se Manat.*—82 In uno Behot. In gloss. *ipse jubet;* quod alter Behot. habet in textu, sed in gloss. *ipse parens.*—83 *An damnis* conj. Barthius. *Si damnis ra-*

NOTÆ

77 *In nomen*] Archemori, seu Opheltæ. *Cinctusque sonantes*] Balteos militares aureis bullis distinctos, unde *sonantes*.

79 *Spes avidæ! quas non*] Si τὸ *spes* accipiamus plurative, nihil est cui conjungatur τὸ *credula*. Inveni in optimo codice ascriptum scholion: 'Quia mater non credit filium pertinguere ad ætatem affectam.' Sed quemadmodum intellectu poterimus huc inserere, *mater?* Immo, et quæ præcedunt quinque versibus, et quæ sequuntur quatuor, patris solius mentionem faciunt. Scribe: *Spes avidi, quas non, in nomen credula, vestes.* Neque tam male ominatam rem, quam fingit Scholiastes, patri festinationis causam fuisse putandum; sed quia bonorum parentum vota sunt avida. *In nomen credula* eo respicit, quod vocabulum filii non ab incipiendis belli Thebani malis, sed a superandis fatis, quibus quasi dominaretur, dictum sibi finxit, et persuasit. *Gronovius.*

Peyraredus corrigit *avido*, et conjungit cum *studio* sequentis versus. Ceterum hunc versum et quatuor sequentes omnino damnat et expungit Guyetus.

80 *Cultusque insignia regni Purpureos*] Purpura solis regibus concessa, unde regum filii posterioribus sæculis *Porphyrogeniti* dicti.

82 *Suaque gestamina ferri*] Sceptrum ferreum intelligit.

83 *Si damnis rabidum queat exsaturare dolorem*] Quasi plus perderet, plus solatii accipere deberet. Sic Epicedio Glauciæ: 'Cupit omnia ferre Prodigus, et totos Melior succendere census, Desertas exosus opes.'

85 *Auguris*] Amphiarai.

Montis onus cumulare pyram; quæ crimina cæsi
Anguis, et infausti cremet atra piacula belli.
His labor accisam Nemeen, umbrosaque Tempe
Præcipitare solo, lucosque ostendere Phœbo.
Sternitur extemplo veteres incidua ferro
Sylva comas, largæ qua non opulentior umbræ
Argolicos inter saltusque educta Lycæos
Extulerat super astra caput: stat sacra senectæ
Numine, nec solos hominum transgressa veterno

sylvarum, instar montis; qui rogus expiet scelus peremtæ serpentis, et urat atra piacula funesti belli. His opera est humi dejicere amputatam sylvam Nemees, et opaca Tempe, et Soli saltus patefacere. Statim secatur nemus, cujus vetustæ frondes nunquam cæsæ ferro fuerant, quo nemore nullum ditius spatiosa umbra, elatum inter sylvas Argolicas et Lycæas, erexerat suum cacumen supra sidera. Sanctum est veneratione vetustatis, nec proditur solum senio superasse hominum majores, sed

---

pidum unus Behot.—88 Hunc et sequentem versum non agnoscit Put. *abscissam Nemeen* Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. Gevart. et Grasser. *accisam* Dan. Behott. 1. 2. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *abscisam* optimus Barth.—90 Uterque Behot. *extimplo*. Dan. Put. Petav. alii, cum edd. Lindenbrog. et Cruc.

NOTÆ

86 *Quæ crimina cæsi Anguis et infausti, &c.*] Pater filio pyram struxerat, sed monitis Amphiarai altera pyra structa est serpenti, quia Jovi Inachio, ut superiori libro vidimus, sacra erat. Ad avertendam igitur pœnam hujusce cædis, opus erat, ut noxa, quam occiso sacro angue contraxerant, expiarentur, idque certis victimi satri velleris, quæ 'piacula' dicuntur, crematis, ut colligitur ex Apollonii Rhodii lib. IV. Et infra: 'Semianimes alter pecudes spirantiaque ignis Accipit armenta.'

88 *His labor accisam Nemeen, umbrosaque Tempe Præcipitare solo, &c.*] Hi duo versus desunt in Ms. Puteani. *Nemeen*] Id est, sylvam Nemeam. *Tempe*] Loca amœna arboribus consita.

90 *Incidua*] Melius *incædua*, ut apud Ovidium Amor. III. El. 1. 'Stat vetus, et multos incædua sylva per annos.' Et Fast. II. 'Monte sub Esquilio multis incæduus annis Junonis magnæ numine lucus erat.'

92 *Lycæos*] Arcadios, a Lycæo monte Arcadiæ, supra quem erat saltus *Lycæus* dictus.

94 *Nec solos hominum transgressa veterno, &c.*] *Veterno* hic pro senectute. Mens: Non solum sylva illa antiquior erat genere humano; sed etiam superstes fuerat mortuis Nymphis, ac Faunorum gregibus. Credebant enim veteres, referente Capella, Panes, Faunos, Satyros, Sylvanos, Nymphas, Fatuosque, ac hujusmodi Deos post prolixum tempus mori, quinetiam præesse arboribus putabant Nymphas, earumve mortem ab interitu arborum pendere. Vide Theb. IX. 597. Ovidius: 'Naida vulneribus succidit in arbore factis: Illa perit, fatum Naidos arbor erat.'

Fertur avos, Nymphas etiam mutasse superstes,
Faunorumque greges. Aderat miserabile luco
Excidium: fugere feræ, nidosque tepentes
Absiliunt (metus urget) aves. Cadit ardua fagus:
Chaoniumque nemus, brumæque illæsa cupressus,
Procumbunt piceæ, flammis alimenta supremis,
Ornique, iliceæque trabes, metuendaque succo
Taxus, et infandos belli potura cruores
Fraxinus, atque situ non expugnabile robur.

etiam supervivens mutasse Nymphas, ut multitudinem Faunorum. Deploranda clades advenerat sylvæ. Migravere bestiæ; et volucres evolant e tepentibus nidis, timor eas agit. Excelsa fagus labitur, et quercus Chaoniæ, cupressusque ab hyeme inoffensa, ac piceæ, quæ dant pabula ignibus funebribus, prosternuntur, et orni, et ilices, et taxus succo timenda, et fraxinus bibitura nefarium sanguinem præliorum,

incædua. Vide Nic. Heinsium ad Ovid. Fast. I. p. 12.—98 *Adsiliunt* Put.—99 Behot. 1. Dan. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *brumaque;* Behot. 2. Put. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *brumæque.*—101-103 'Hæc verba non nemo librorum veterum non agnoscit; [*et infandos belli potura cruores*] hoc modo: *Ornique, iliceæque trabes, metuendaque succo Taxus atque situ, &c.* Nihil

NOTÆ

99 *Chaoniumque nemus*] Quercus intelligit, quæ maxime abundant in sylva Dodonea Chaoniæ regionis Epiri Jovi sacra, ubi ipsæ quercus per columbas oracula reddebant. *Brumæque illæsa cupressus*] Quia cupressus non exuitur foliis hyeme.

100 *Piceæ*] Pyræ cremandis corporibus præcipue exstruebantur ex hujusmodi arboribus ob gravitatem odoris, et quia resina pingues, ut clarius arderet rogus.

101 *Metuendaque succo Taxus*] Taxus arbor abieti similis. Plinius lib. XVI. cap. 10. 'Similis etiamnum his [abietibus] aspectu est, ne quid prætereatur, taxus, minus virens, gracilisque, et tristis, ac dira, nullo succo, ex omnibus sola baccifera. Letale quippe baccis, in Hispania præcipue venenum inest. Vasa etiam viatoria ex ea vinis facta, mortifera fuisse compertum est.' Hanc Septius 'smilacem' a Græcis vocari dixit: et esse in Arcadia tam præsentis veneni, ut si qui dormiant sub ea, cibumve capiant, moriantur. Sunt qui et 'taxica' hinc appellata dicunt venena, quæ nunc 'toxica' dicimus, quibus sagittæ tinguntur; repertum innoxiam fieri, si in ipsam arborem clavus aureus adigatur.' Hæc Plinius. Cæsar Belli Gallici lib. VI. 'Taxo, cujus magna in Gallia, Germaniaque copia, se exanimavit.' Vocamus Gallice, *If.*

102 *Belli potura cruores Fraxinus*] Quia ex fraxino conficiuntur hastæ et lanceæ.

103 *Robur*] Species quercus durissima.

Hinc audax abies, et odoro vulnere pinus
Scinditur, acclinant intonsa cacumina terræ
Alnus amica fretis, nec inhospita vitibus ulmus.
Dat gemitum tellus: non sic eversa feruntur
Ismara, cum fracto Boreas caput extulit antro.
Non grassante Noto citius nocturna peregit
Flamma nemus: linquunt flentes dilecta locorum
Otia cana Pales, Sylvanusque arbiter umbræ,
Semideumque pecus: migrantibus adgemit illis

et robur senio insuperabile. Hinc temeraria abies, et pinus secatur suaveolenti plaga. Alnus dilecta aquis, et ulmus vitis studiosa deprimunt ad terram intonsa fastigia. Terra mugit. Non sic Ismara dicuntur diruta, cum Aquilo exerit caput e perrupta caverna. Nocturnus ignis non confecit velocius nemus sæviente Noto. Longæva Pales, et Sylvanus rector nemorum, et grex Semideorum deserunt plorantes caram sedium suarum quietem. Nemus dolet illis abeuntibus, nec Nymphæ amplexæ ar-

mutandum.' *Barth.*—109 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. ceteri: *Non grassante*; Aldd. vero, et Colin. Gryph. et Basil. *Non crassante*. Pro *peregit*, (quod exhibent Put. Behott. 1. 2. duo Barthiani, Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. et tuetur Nic. Heinsius in Advers. lib. III. cap. 9. p. 465.) Lang. Laur. Buslid. Lips. Dan. Petav. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lind. Cruc. et Gevart. habent *peredit*. Idem Heinsius tamen ad Ovid. Amor. I. 15. 41. ait nihil necesse

NOTÆ

104 *Audax abies*] Quia naves ex abiete conficiuntur, ideo *audax* dicitur: fuit enim ille audaci animo, et pectore ferreo, qui nullius periculi metu navigare ausus est primus.

106 *Alnus amica fretis*] Lucanus lib. III. 'Et fluctibus aptior alnus.' Alnus enim fluvialis est arbor, utilis in aquis ferendis oneribus: nam sub aquis non corrumpitur, nec fructum fert, nec sementem. Vide Vitruvium lib. II. Plinium lib. XVI. Et Palladium de Re Rust. lib. II. cap. 15. *Nec inhospita vitibus ulmus*] Ulmus enim amica est vitibus.

108 *Ismara*] Ismara mons Thraciæ. *Boreas*] Boreas ventus Septemtrionalis. *Antro*] Supple Æolio.

109 *Notus*] Ventus meridionalis. *Peregit* [*peredit*] Quidam codices habent *peregit*, id est, confecit, sed frustra. Horatius III. Od. 4. 'Nec peredit Impositam celer ignis Ætnam.' Noster Theb. IX. 'Nullæ illum volucres, nulla impia monstra, nec ipse, Si demus, pius ignis edat.' Theb. I. 'Lustraliaque exta Lacte novo perfusus edet Vulcanius ignis.' Hinc et 'ignis edax' passim Poëtis.

111 *Pales*] Pales Dea pabuli, ut inquit Servius, quam alii Vestam, alii matrem Deum vocant. Hanc Deam Virgilius et Papinius fœminino genere appellant: at Varro masculino, ut hic Pales. Huic sacra solvebantur XI. Kal. Maias die, quæ Palilia vocatur, natali Romæ. *Sylvanus*] Sylvanus Deus nemorum.

112 *Semideumque pecus*] Intelligit Panes, Satyros, Sylvanos, et Faunos, qui pedes hircinos habebant, et frontem cornibus exasperatam.

Sylva, nec amplexæ dimittunt robora Nymphæ.
Ut cum possessas avidis victoribus arces
Dux raptare dedit, vix signa audita, nec urbem
Invenias: ducunt, sternuntque, abiguntque, feruntque
Immodici: minor ille fragor, quo bella geruntur.
Jamque pari cumulo geminas, hanc tristibus Umbris,
Ast illam Superis, æquus labor auxerat aras,
Cum signum luctus cornu grave mugit adunco
Tibia, cui teneros suetum producere Manes

bores eas relinquunt. Ut cum dux concedit expugnata oppida diripienda inhiantibus victoribus, vix signum auditum est, nec urbem reperias; agunt, diruunt, repellunt, rapiunt effræni: minor est ille tumultus, quo prælia committuntur. Et jam æqualis opera erexerat simili mole duo altaria, hoc mœstis manibus, et illud Diis, cum tibia quæ solita est prosequi funus parvularum umbrarum, sonuit retorto cornu, tristibus modis Phrygum, et dedit acerbum signum ploratus. Prodebant

reponi ex antiquis libris *peregit.*—114 *Sic cum* duo optimi codd. Barth.—116 Unus Behot. *sternunt abiguntque.* 'Meo sensu scribam, licet consentiat vulgatæ omnium veterum librorum lectio: *nec urbem Invenias, sternunt, abiguntque, ruuntque, feruntque.* Si tamen propiorem emendationem postules, scribas: *tradunt, sternuntque:* aut, violentiore voce, *cædunt;* quod transpositu literarum verisimillimum videtur.' *Barth.*—117 Dan. Put. Petav. *quo bella gerebant.*—120 Optimus codex Barthianus: *grave cornu mugit.*—121 Apud Ser-

NOTÆ

113 *Nec amplexæ dimittunt robora Nymphæ*] Nolebant enim Nymphæ dimittere arbores, quia, ut veteribus persuasum erat, debebant mori succisis arboribus.

115 *Vix signa audita, &c.*] Supple sunt. Ceterum excidium captæ vi urbis non elegantius exprimi potest; rem enim geri ante oculos crederes.

117 *Minor ille fragor, quo bella geruntur*] Id est, majore clamore diripiunt urbem, quam pugnant.

118 *Pari tumulo*] Similibus pyris. Una pro Archemoro, altera pro serpente. *Tristibus umbris*] Archemori scilicet.

119 *Ast illam Superis*] Ob interfectam serpentem, quo sibi propitios illos redderent.

121 *Tibia*] Statius ad puerorum funera tibiam restringere videtur, quod alias non observatur, nisi apud Lactantium, qui ad hunc locum inquit: 'Jubet religio, ut majoribus mortuis tuba, minoribus tibia caneretur.' Hæc ille. Nec male de tuba, ut ex Propertio, Ovidio, aliisque notum est. Suetonius tamen, Julio, in virorum funere agnoscit tibiam: 'Tibicines, et scenici artifices vestem, quam ex instrumento triumphorum ad præsentem usum induerant, detractam sibi atque discissam injecere flammæ, veteram militum legionarii arma sua, quibus exculti funus celebrarant.' Et Ovidius etiam Trist. I. 'Tibia funeribus convenit ista meis.' Verius itaque Papinium ad originem spectare, et velle apud Phryges næniam ad tibias pri-

Lege Phrygum mœsta. Pelopem monstrasse ferebant
Exequiale sacrum, carmenque minoribus umbris
Utile, quo geminis Niobe consumta pharetris
Squalida bissenas Sipylon deduxerat urnas.
Portant inferias, arsuraque fercula primi
Graiorum, titulisque pios testantur honores
Gentis quisque suæ. Longo post tempore surgit
Colla super juvenum (numero dux legerat omni)
Ipse fero clamore torus: cinxere Lycurgum

Pelopem docuisse hunc funebrem ritum, et tantum accommodatum exequiis puerilium manium, quo Niobe, confecta duplici arcu, sordidata detulerat duodecim urnas in Sipylon. Proceres Argivi ferunt justa, et cremanda dona, et quisque sub insignibus suæ nationis dant decora pietatis testimonia. Post, longo tempore, ipsum feretrum effertur atroci ululatu super cervices juvenum, quos rex Adrastus ceperat ex omnibus manipulis. Principes Argivi stipaverunt Lycurgum:

vinum legitur: *enim teneros solitum producere.*—125 *Sypilon* Behot. 1. *Siphilon* Behot. 2.—129 Hic versus in recentiori codice Behot. nescio quo fato, fuerat rejectus post versum 140.—130 Dan. *clamore chorus.*—135 ' Vox hæc,

NOTÆ

mum cantari solitam in funere Infantium, quod verum est, et hoc inventum est Phrygum, seu potius Pelopis, ut sequenti versu dicitur. Morem etiam præficarum et canendi ad tibias in funere ex Phrygia in Italiam translatum, per comites Æneæ auctor est Varro lib. IV. de vita populi Rom. Ita Bernartius ad hunc locum. Apud Judæos tibicines etiam adhibiti in funere puellarum, ut constat ex S. Mathæi cap. IX. *Producere*] Verbum funebre.

122 *Lege Phrygum mœsta*] Erat enim in musicis modus qui dicebatur Phrygius.

124 *Geminis pharetris*] Apollinis scilicet, et Dianæ. *Niobe*] Vide quæ diximus ad Theb. III. 192.

125 *Bissenas urnas*] Noster hic sequitur, ut jam alibi diximus, opinionem eorum qui credebant Nioben habuisse tantum duodecim liberos. *Urnas*] In quas scilicet cineres liberorum suorum occisorum ab Apolline et Diana continebantur. *Sipylon*] Sipylos urbs Mæoniæ, antea Tantalis vocata, juxta quam Nioben in montem Sipylon etiam dictum diriguisse dolore referunt Poëtæ.

126 *Inferias*] *Inferiæ* Græcis χοαὶ dictæ. Hæ erant lac, mel, aqua, vinum, quæ fundebant in rogum, vel sepulcrum: flores etiam spargebant. *Arsura fercula*] Alludit ad consuetudinem, qua res ad odoratum gustumque spectantes pyræ ab amicis et propinquis injiciebantur. Virgilius Æn. VI. 'Congesta cremantur Thurea dona, dapes, fuso crateres olivo.' Vide etiam Epicedium Glauciæ, et Phileti apud Papinium in Sylvis. Hæc in rogum. Si vero anniversaria fiebant funera, deponebant dona super exstructas aras. Virgilius Æneid. v. 'Nec non et socii, quæcumque est copia, læti Dona ferunt, onerantque aras.'

129 *Dux*] Adrastus.

Lernæi proceres, genitricem mollior ambit
Turba, nec Hypsipyle raro subit agmine: vallant
Inachidæ memores, sustentant livida nati
Brachia, et inventæ concedunt plangere matri.
Illic infaustos ut primum egressa penates
Eurydice, nudo vocem de pectore rumpit,
Planctuque et longis præfata ululatibus infit:
Non hoc Argolidum cœtu circumdata matrum
Speravi te, nate, sequi, nec talia demens
Fingebam votis annorum elementa tuorum,
Nil sævum reputans: etenim his in finibus ævi
Unde ego bella tibi Thebasque ignara timerem?
Cui Superum nostro committere sanguine pugnas
Dulce? quis hoc armis vovit scelus? at tua nondum,
Cadme, domus, nullus Tyrio grege plangitur infans.
Primitias egomet lacrymarum, et cædis acerbæ

tenerior sexus cingit matrem, nec Hypsipyle venit cum pauca turba: Argivi grati illam ambiunt, filii sustinent sugillatos ejus lacertos, et sinunt lugere repertam matrem. Illic Eurydice, ut primum exiit e funestis ædibus, fudit vocem e nudato pectore, et prælocuta planctu, et longis clamoribus, ait: Non putavissem me te prosecuturam, o fili, stipata hac turba Argivarum matronarum, nec præsumebam vecors talia primordia ætatis tuæ, nihil funesti cogitans; nam sane, unde inscia metuissem tibi in hoc vitæ limine bellum et Thebas? Cui Deorum cordi fuit acies committere nostro cruore? Quis hominum voluit arma auspicari hoc crimine? At tua Cadme nondum plorat tua familia, et nullus puer lugetur a Tyrio populo. Dedi ego primitias fletuum, et duri funeris, ante buccinam et

Illic, prima scriptura non fuit in optimo libro, sed duæ aliæ, quibus erasis superducta est ista. Fuit *At* prima vocula: alteram non assequor.' *Barth.*—136 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *de pectore rupit*; Dan. Put. Petav. codices Barthiani, Behott. 1. 2. Lindenbrog. Cruc. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *rumpit.*—137 *Planctibus et longe* duo codd. Barthii, quod ille probat.—141 'Optimus liber et unus aliorum persuadent improbam manum hic fuisse; referunt enim: *etenim finibus ævi.*' Barth.—146 'Optimus liber manuscriptus et alii duo: *ego heu.* Placet.'

NOTÆ

131 *Lernæi*] Argivi. *Genitricem*] Eurydicen. *Mollior Turba*] Matronæ: infra enim dicitur 'Argolidum cœtu circumdata matrum.'

133 *Inachidæ*] Argivi. *Memores*] Beneficii scilicet, quod ab Hypsipyle acceperant. *Livida*] Ob planctum.

139 *Nec talia demens Fingebam votis annorum elementa tuorum*] Non tale vitæ tuæ mihi promittebam exordium.

144 *Quis*] Hominum supple.

145 *Cadme*] Alloquitur Cadmum, quia Cadmus Thebarum conditor. *Tyrio*] Thebano.

Ante tubas ferrumque tuli, dum deside cura
Credo sinus fidos altricis, et ubera mando.
Quidni ego? narrabat servatum fraude parentem,
Insontesque manus: en! quam ferale putemus
Abjurasse sacrum, et Lemni gentilibus unam
Immunem furiis: hæc illa, et creditis ausæ?
Hæc pietate potens? solis abjecit in arvis
Non regem, dominumve; alienos impia partus.
Hoc tantum, sylvæque infamis tramite liquit,
Quem non anguis atrox, (quid enim hac opus, hei mihi, leti

prælia. Dum improvida negligentia reor fidele gremium nutricis, et alienis mammis filium committo. Cur non ego? Referebat patrem astu liberatum, et suas manus innoxias. En! quam arbitremur abstinuisse a funebri sacrificio, et solam de Lemni mulieribus furiarum expertem: hæc illa, (et creditis illi quæ tantum flagitium commisit?) hæc, inquam, insignis pietate? Exposuit in agris non regem, herumve suum, concedo; sed impia alienum partum suæ fidei commissum; hoc sufficit, et deseruit in via periculosi nemoris illum, quem non sæva serpens, (quid

Idem.—151 In quibusdam vett. *de gentibus unam.*—152 Lactantius legebat: *hæc illa est.* Unus Barthii codex, *credimus:* vox vero *ausæ* ambigue scripta est in vett. codd. ejusdem. Hinc ille malit legere: *hæc illa, et credimus, ausa*

NOTÆ

147 *Dum deside cura*] Hypallage, ego ipsa deses, et parum solicita pro filio.

149 *Quidni ego*] Supple, mandarem.

150 *En! quam ferale putemus Abjurasse sacrum*] Id est, hominum cædem sacramento adhibito factam. Superiore enim libro dixit Hypsipyle, Lemniades sacrificasse puerum, et degustato illius sanguine in mares conjurasse.

151 *Et Lemni gentilibus*] Alii codices: *Et Lemni de gentibus.*

152 *Hæc illa*] Malim: *hac illa. (Et creditis ausam?) Hac pietate potens.* Haecne insigni est illa, (quis credat tantum bonæ mentis, tantum animorum ei fuisse?) hac, inquam, insigni pietate clara? Effinxit ex illo Virgilii: 'En dextra, fidesque, Quem secum Iliacos aiunt portare penates, Quem subiisse humeris confectum ætate parentem.' *Gronovius.* Peyraredus autem subintelligit, fecit, et quisquam credat ausam facere.

153 *Solis abjecit, &c.* [*solis abjecit in arvis Non regem, dominumve? alienos impia partus, Hoc tantum, &c.*] Interpungo; *solis abjecit in arvis, Non regem dominumve; alienos impia partus. Hoc tantum, &c.*] Non objicio illi filium meum, quem in sylva exposuit, ipsius et dominum et regem fuisse; id unum ingens scelus est, commissam sibi alienam prolem tam negligenter curavisse. *Non regem*] Concessione. *Alienos*] Deest, 'sed.'

156 *Quem non anguis atrox*] Versus quatuordecim hi sequentes censuram Guyeti evitare non potuerunt. Totus, ait, hic locus orationem Eurydices comprehendens suspicioni non vacat, sed quatuordecim hi nothi videntur.

Mole fuit?) tantum cœli violentior aura,
Impulsæque Noto frondes, cassusque valeret
Exanimare timor. Nec vos incessere luctu
Orba habeo: fixum matri immotumque manebat
Hac altrice nefas: at quin et blandus ad illam,
Nate, magis, solam nosse, atque audire vocantem,
Ignarusque mei: nulla ex te gaudia matri.
Illa tuos questus, lacrymososque impia risus
Audiit, et vocis decerpsit murmura primæ.
Illa tibi genitrix semper, dum vita manebat,
Nunc ego. Sed miseræ mihi nec punire potestas
Sic meritam. Quid dona, duces, quid inania fertis
Justa rogis? illam (nil poscunt amplius umbræ)
Illam (oro) cineri simul, excisæque parenti

enim, hei mihi, opus erat hoc mortis pondere?) sed tantum fortior flatus aëris, ramique vento agitati, ac vanus pavor potuisset extinguere. Nec orba mens mihi est vos lamentis accusare. Hac nutrice decretum et ineluctabile infortunium matrem expectabat. Sed quin, et tu, fili, magis adulans illi, et mei inscius solam noscebas, et audiebas appellantem: nulla lætitia ex te matri provenit. Illa impia excepit tuas querelas, ac luctuosos risus, et delibavit susurros primæ linguæ. Illa semper tibi mater, dum vivebas; nunc ego. Sed mihi infelici non licet sumere supplicium de tam merita. Quid duces offertis munera, quid vanas inferias busto? Illam, (nihil amplius manes optent,) illam, precor, concedite cineri, simul et orbatæ matri, oro,

est. Gronovius: *hac illa (et creditis ausam?) Hac pietate potens.*—161 Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Behot. 1. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Lindenbrog. et Cruc. *et illam;* Behot. 2. et duo Barthiani; *ad illam;* quod receperunt Gronov. Barth. Veen. et Delph.—162 *Matre magis* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Put. Petav. alii, et edd. vett. *Nate, magis* Dan. ut conj. Gruterus et Gronovius. Plant. pro *nosse* habet *nosce.*—169 *Busta rogis* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. unus Behot. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. et Gevart. *Justa rogis* Dan. Plant. Petav. Lindenbrog.

NOTÆ

161 *At quin et blandus ad illam, Nate,* [*et illam Matre*] *magis*] Legendum: *at quin et blandus ad illam, Nate, magis.* Scilicet eras quam ad me. Veteres enim codices habent *Nate* pro *Matre.* Post *magis* pone punctum. *Solam nosse, atque audire vocantem*] Supple, solebas. Hoc quoque J. Grutero venerat in mentem. *Gronovius.*

164 *Lacrymosos risus*] Pueri enim simul rident, flentque.

167 *Nunc ego*] Scilicet tibi mortuo: nam te sola amitto, lugeoque.

168 *Quid dona, &c.*] Supra: 'Portant inferias,' &c.

170 *Excisæ*] Orbæ. Metaphora ab arbore, cui rami vel radices excisæ sunt.

Reddite, quæso, duces: per ego hæc primordia belli,
Cui pĕperi: sic æqua gemant mihi funera matres
Ogygiæ. Sternit crines, iteratque precando,
Reddite: nec vero crudelem, avidamque vocate
Sanguinis: occumbam pariter, dum vulnere justo
Exsaturata oculos, unum impellamur in ignem.
Talia vociferans alia de parte gementem
Hypsipylen (neque enim illa comas nec pectora servat)
Agnovit longe, et socium indignata dolorem,
Hoc saltem, o proceres, tuque o cui pignore nostro
Partus honos, prohibete nefas: auferte supremis
Invisam exequiis: quid se funesta parenti
Miscet? et in nostris spectatur et ipsa ruinis?
Cui luget complexa suos? sic fata repente
Concidit, abruptisque obmutuit ore querelis.

duces, per hæc belli initia, cui genui: sic matres Thebanæ lugeant clades similes meæ. Lacerat comas, et repetit rogando, Concedite, nec appellate me sævam, et cruori inhiantem: simul moriar, dum satiatis oculis æquo illius supplicio, injiciamur in easdem flammas. Exclamans hoc modo, vidit Hypsipylen procul dolentem ex alia parte, (neque enim illa parcit crinibus nec pectori,) et indigne ferens communem luctum, Hoc saltem flagitium vetate, o optimates, et tu, Adraste, cui gloria comparata est his nostri filii exequiis: summovete odiosam ab his supremis honoribus. Quid infausta se matri jungit? et ipsa conspicitur in nostra calamitate? Quem deflet, suos incolumes complexa? Sic locuta extemplo corruit, et tacuit inter-

Cruc. Grasser. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—172 Put. *æqua gerant.*—174 ‘ Paulo melius quod in optimo libro est: *avidamque putate.*’ Barth. —175 ‘ Optimus codex: *funere justo*. In aliis legitur: *sanguine justo*. Optimi libri lectionem veram puto.’ *Idem.*—176 ‘ Optimus liber cum socio suo: *expellamur*. Non est hoc librariorum.’ *Idem.*—180 Behot. 1. *saltem proceres.* —182 In eodem codice *quæ se funesta.*—184 Pro *sic fata repente*, (quod habent Lang. Laur. Buslid. Lipsian. unus Behot. a m. sec. Put. Petav. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Grasser. &c.) Behott. 1. 2. in textu, Dan. et duo Barthiani præbent: *dixitque repente.*—185 *Excidit abruptisque* tres Barthiani; *Hic ait abruptisque immutuit* Put. *immuduit* habent etiam Pe-

NOTÆ

172 *Cui peperi*] Quasi non sibi pepererit, sed ut expiaret bellum Argivorum morte filii sui.

173 *Ogygiæ*] Thebanæ.

179 *Et socium indignata dolorem*] Id est, indigne ferens sociam in dolore habere Hypsipylen, quæ salutem filii sui neglexerat.

180 *Tuque*] Amphiaraum alloquitur, qui auctor fuerat instituendorum in honorem Archemori ludorum. Hoc etiam ad Adrastum referri potest, qui huic certamini præfuit.

181 *Partus honos*] Ludorum scilicet institutione.

Non secus ac primo fraudatum lacte juvencum,
Cui trepidæ vires, et solus ab ubere sanguis,
Seu fera, seu duras avexit pastor ad aras;
Nunc vallem spoliata parens, nunc flumina questu,
Nunc armenta movet, vacuosque interrogat agros:
Tunc piget ire domum, mœstoque novissima campo
Exit, et oppositas impasta avertitur herbas.
At genitor sceptrique decus cultusque Tonantis
Injicit ipse rogis, tergoque et pectore fusam
Cæsariem ferro minuit, sectisque jacentis

cisis in ore lamentis. Ut cum, seu bestia rapuit, seu pastor abstulit ad særa altaria juvencum depulsum a primo lacte, cui nondum confirmatæ vires, et solus sanguis a mamma; orbata mater tangit suis querelis, nunc vallem, nunc fluvios, nunc greges, et interrogat vacuos campos: tunc grave est illi reverti ad caulam, et postrema recedit a tristi agro, et non vescens se detorquet ab objecto gramine. At pater immittit in pyram sceptrum ac Jovis infulas, et gladio secat comam sparsam in tergo

tav. omnes Barthiani, Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Lindenbrog. et Cruc. et ita legit Dan. Heinsius ad Claudian. Epithal. Pallad. et Celer. 108. *obmutuit* Dan. Behott. 1. 2. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—188 'Alios *diras* pro *duras* legere autumat glossa optimi libri.' *Barth.* Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. et edd. vett. *advexit.*—189 Unus Behot. *Nunc valles.*—191 *Nunc piget* codd. Barthiani.—192 *Exit et appositas* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *oppositas* Behott. 1. 2. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—193 Optimus Barthii: *cultusque sonantes.*—196 *Obnubit pueri ora*

NOTÆ

190 *Vacuosque interrogat agros*] Id est, mugitibus suis videtur interrogare.

193 *At genitor, &c.*] Præter aromata, dapesque, et illa hujusmodi dona, etiam pretiosissima quæque aut mortuis, aut sibi carissima urebant. Homerus Iliad. Θ. Seneca Hercule Œtæo: 'Hic nodus, inquit, nulla quem capiet manus, Mecum per ignem flagret.' Noster lib. XII. 'Accipe, nate, tui nova libamenta triumphi, Accipe et hoc regimen dextræ, frontisque superbæ Vincula, quæ nimium patri gestanda dedisti.' Idem Lacrymis Etrusci: 'Ferat ignis opes hæredis.' Lege Virgilium in funere Pallantis. *Cultusque Tonantis*] Infulas. Sacerdos enim Jovis erat Lycurgus.

195 *Cæsariem ferro minuit*] Cæsariem hic novo sensu posuit pro barba, Ovidium imitatus de Æsculapio Met. XV. 'Cæsariem longæ dextra deducere barbæ.' Signum autem erat maximi luctus apud veteres decidere capillos in funere alicujus, barbam radere, crines tumulo imponere, aut in rogum conjicere. Seneca Hippolyto: 'Capitis exuvias cape, Laceræque frontis accipe abscissam comam.' Noster infra: 'Te Thebæ, fraterque palam, te plangeret Argos, Te Nemee: tibi Lerna comas, Larissaque supplex Poneret.' Et Epicedio patris: 'Exere semirutos subito de

Obnubit tenuia ora comis, ac talia fletu
Verba pio miscens: Alio tibi, perfide, pacto,
Jupiter, hunc crinem voti reus ante dicaram,
Si pariter virides nati libare dedisses
Ad tua templa genas: sed non ratus ore sacerdos,
Damnatæque preces: ferat hæc, quæ dignior umbra est.
Jam face subjecta primis in frondibus ignis
Exclamat: labor insanos arcere parentes.
Stant jussi Danai, atque obtentis eminus armis
Prospectu visus interclusere nefasto.
Ditantur flammæ: non unquam opulentior illic

et barbam, et tegit abscissis crinibus faciem filii jacentis, et jungens hæc dicta piis lacrymis, ait: O fallax Jupiter, tibi hunc crinem voveram antea alia conditione, nempe si una concederes offerre ad tua delubra primam lanuginem genarum filii; sed sacerdos exauditus non fui, et repulsa sunt mea vota. Manes qui magis merentur, hæc habeant. Jam ignis supposita tæda crepitat in primis ramis. Comploratur. Opera est summovere parentes luctu efferatos. Stant commissi Græci, et procul obductis clypeis prohibuere eorum oculos a funesto spectaculo. Ignis ditescit:

Dan.—199 Unus Behot. *nati viridis.*—200 Unus Barthianus: *oro sacerdos.*—201 Behott. 1. 2. *dignior umbra*, omisso τῷ *est.*—204 Optimus Barth. *atque extentis.*—205 In eodem codice et uno Behot. *nefastos.*—206 Optimus Barth. *nec enim opulentior unquam;* unus Behot. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd.

NOTÆ

pulvere vultus, Parthenope, crinemque afflatum monte sepulti Pone super tumulos, et magni funus alumni.' Et promiscua etiam apud alios auctores loca.

198 *Hunc crinem voti reus ante dicaram*] Id etiam ex veteri superstitione, qua barbam crinemque consecrabant Diis. Nihil notius ex scriptoribus.

200 *Sed non ratus ore sacerdos*] Id est, rata seu audita verba sacerdotis non fuerunt.

201 *Ferat hæc, quæ dignior umbra*] Id est, quoniam preces, nec vota mea nihil valuerunt, quod servabatur aris, dicetur funeri.

202 *In frondibus ignis*] Supple, subit.

203 *Exclamat*] Id est, exclamant, seu fit ultimus clamor exequiarum, cum rogus accenderetur. Fallitur Lactantius, qui *Exclamat* interpretatur, 'cum crepitu sonat.' Aperte enim allusit ad ritum Romanum, de quo pulchre Terentius: 'in ignem posita est. Fletur,' &c. Et Statius utrumque dixit etiam eleganti Poëtica locutione. Ignis vero in primis frondibus *exclamat*, est, ignis incipiens renovat comploratiomem, et facit ut conclamarent dolentes. Sic qui jubent rem, et causam, aut quamcumque occasionem dant, varie facere eam dicuntur.

205 *Prospectu interclusere nefasto*] Ne parentes aspicerent ardens funus filii.

Ante cinis: crepitant gemmæ, atque immane liquescit
Argentum, et pictis exudat vestibus aurum;
Nec non Assyriis pinguescunt robora succis,
Pallentique croco strident ardentia mella,
Spumantesque mero pateræ verguntur, et atri
Sanguinis et rapti gratissima cymbia lactis.
Tunc septem numero turmas (centenus ubique
Urget eques) versis ducunt insignibus ipsi

nullus rogus illic antea ditior, gemmæ strident, atque copiosum argentum dissolvitur, et aurum fluit ex acupictis tegumentis: trabes etiam madent unguentis Assyriis, et mella flagrantia cum luteo croco crepitant, et pateræ vino exundantes, sinusque acceptissimi nigri cruoris, ac recentis lactis, rogo infunduntur. Tunc ipsi duces Argivi agunt septem equitum alas (in unaquaque ala sunt centum equites)

---

vett. *non unquam opulentior illo.*—7. 8 Duo codd. Barth. *atque immane liquescunt: Argentum, &c.*—210 *Pallentique croco adstridunt humentia mella* legit Barthius ex optimis suis membranis.—214 *Surgit eques* Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Lindenbrog. Cruc. Grasser. et Amstel. *Urget eques* duo Barth. Behott. 1. 2. optimi

NOTÆ

209 *Assyriis succis*] Amomo, quod in Assyria et Armenia nascitur.

210 *Pallentique croco strident ardentia mella*] Infundebant enim rogis mel et crocum, ut jam diximus. Epicedio Glauciæ: 'Quod Cilicum flores,' &c. Vide supra, vs. 61. Homerus Iliad. Ψ. Ἐν δὲ τίθει μέλιτος καὶ ἀλείφατος ἀμφιφορῆας, Πρὸς λέχεα κλίνων. Et Virgilius: 'Et atri Sanguinis, et rapti gratissima cymbia lactis.'

211 *Spumantesque mero pateræ verguntur, &c.*] Homerus ibidem: Οἶνον ἀφυσσόμενος χαμάδις χέε, δεῦε δὲ γαῖαν, Ψυχὴν κικλήσκων Πατροκλῆος δειλοῖο. *Vinum exhauriens humi fudit, rigavitque terram, animam vocans miseri Patrocli.* Virgilius: 'Hic duo rite mero fundens Carchesia Baccho, Fudit humi, duo lacte novo, duo sanguinis atri.' Hinc χοαὶ dictæ Græcis. Dicit gratissima cymbia lactis, ob Archemorum scilicet, cui lac ereptum morte, idcirco mortuo gratissima. Cymbia vero erant vasa in modum cymbæ facta, σκαφίδες ob eandem rationem Græcis vocatæ.

213 *Centenus ubique Urget* [*Surgit*] *eques*] Multo elegantius optimi codices: *centenus ubique Urget eques.* Utitur vero sine casu, eodem modo, quo in eadem re τοῖς 'instat,' 'incubuit' uti solent. Sed et in aliis non infrequens. Virgilius Georg. III. 'Longique urgent ad littora fluctus.' Horat. I. Sat. 'Tanto acrius urget.' II. Sat. 2. 'Hac urget lupus, hac canis angit.' Valerius Flaccus lib. III. 'Sic contextis umbonibus urgent.' Agit, agitat equos. *Gronovius.*

214 *Versis ducunt insignibus*] Et hoc ex more: nam in luctu signa inversa. Tacitus Ann. III. 'Præcedebant incomta signa, versi fasces.' Pedo Albinovanus ad Liviam: 'Quos primum vidi fasces, in funere vidi: Sed vidi versos, indiciumque mali.'

Grajugenæ reges, lustrantque, ex more, sinistro
Orbe rogum, et stantes inclinant pulvere flammas.
Ter curvos urgere sinus, illisaque telis
Tela sonant: quater horrendum pepulere fragorem
Arma, quater mollem famularum brachia planctum.
Semianimes alter pecudes spirantiaque ignis
Accipit armenta: hic luctus abolere, novique
Funeris auspicium, vates (quanquam omina sentit
Vera) jubet, dextri gyro, et vibrantibus hastis,

inversis signis, et circum pyram, ex ritu, sinistro gyro decurrunt, et deprimunt pulvere pedibus equorum excitato erectas flammas: ternos orbes fecerunt; tela telis inflicta crepant: quater arma ediderunt immanem sonitum, quater ancillæ sibi tenera pectora percusserunt. Altera pyra accipit oves semimortuas, at palpitantia armenta. Hic augur, (et si certa præsagia agnoscat,) imperat luctum abolere, et omen recentium exequiarum, revertuntur hac gyro dextro, et motis hastis, et unus-

Gronoviani, et edd. recentt.—216 Transpositus erat ordo versuum in codd. Lindenbrogii hoc modo: 216. 219. 220. 221. 217. 218. 222.—222 Behott. 1. 2. *sensit.*—223 Dan. et Put. *dextris gyro;* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. unus

NOTÆ

Virgilius: 'Tum mœsta phalanx, Teucrique sequuntur, Tyrrhenique duces, et versis Arcades armis.'

215 *Lustrantque, ex more, sinistro Orbe rogum*] Tangit et morem quo in exequiis clarorum virorum soliti decurrere. Vide Homerum in funere Patrocli. Virgilius in funere Pallantis: 'Ter circum accensos cincti fulgentibus armis Decurrere rogos.' Pœnis etiam decursio in usu fuit, ut ostendit Livius lib. xxv. in morte Gracchi. 'Alii ab Hannibale, et ea vulgatior fama est, in vestibulo primore castrorum rogum exstructum esse: armatum exercitum decurrisse cum tripudiis Hispanorum, motibusque armorum et corporum suæ cuique genti assuetis.' Tacitus: 'Honorique patris ipse cum legionibus decucurrit.' Suetonius Claudio: 'Ceterum exercitus honorarium ei tumulum excitavit: circa quem deinceps stato die quotannis miles decurreret, Galliarumque civitates publice supplicarent.' Sed ex hoc Papinii loco discimus, lævos orbes agere, circumque in sinistram primum decurrere solitos: mox ut expiarent contagionem funeris, in dextram decurrebant, ut colligitur ex hisce sequentibus Papinii verbis: 'Hic luctus abolere, novique Funeris auspicium, vates, quanquam omina sentit Vera, jubet, dextro gyro, et vibrantibus armis Hac redeunt.'

217 *Illisaque telis Tela sonant: quater horrendum pepulere fragorem Arma, quater mollem famularum brachia planctum*] Hinc discimus quod in ista decursione tela telis illiderentur, et quoties hoc fieret, toties fœminæ renovabant planctum.

220 *Alter ignis*] Id est, alter rogus serpenti exstructus.

222 *Quanquam omina sentit Vera*] Noscebat enim cladem imminentem, ut vates; tamen dextro orbe redire equites jubet, ut exsolverent se, nec exequiis implicarentur.

Hac redeunt, raptumque suis libamen ab armis
Quisque jacit, seu fræna libet, seu cingula flammis
Mergere, seu jaculum, summæ seu cassidis umbram.
Multa gemunt contra raucis concentibus agri,
Et lituis aures circum pulsantur acutis.
Terretur clamore nemus: sic Martia vellunt
Signa tubæ, nondum ira calet, nec sanguine ferrum
Irrubuit, primo bellorum comitur illo
Vultus, honoris opus: stat adhuc incertus in alta

quisque injicit munus avulsum suis armis, seu placet in ignem mittere habenas, seu balteos, seu hastam, seu cristas supremæ galeæ. E contra campi valde resultant raucis concentibus, et aures undique obtunduntur argutis tubis: sylva clangore percellitur. Sic tubæ extrahunt bellica vexilla, nondum furor ardet, nec arma cruore tinguntur, facies belli adornatur hoc primo virtutis opere. Mars est in excelsa

Behot. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Grasser. Gevart. Lindenbrog. Cruc. et Amstel. *dextro gyro;* Petav. alter Behot. et Venett. *dextri gyro;* quod ex codd. suis reposuit Gronovius. *et velantibus hastis* Dan. Put. Petav. Lindenbrog. et Cruc.—224 Lindenbrogius ex codd. suis edidit *velamen;* ceteri libri et scripti et editi *libamen.* Put. *ab arcis.*—225 *Quisque facit* Put. —227 Hic et sex sequentes versus desunt in Behott. 1. 2. Dan. Put. Petav.

NOTÆ

223 *Dextri* [*dextro*] *gyro*] Optimi codices: *dextri gyro.* Infra eadem voce utitur Papinius: 'Dexterque inerrat Arion.' Et Silius lib. VII. 'Nunc lævus in orbem, Nunc dexter brevibus flexo per devia gyris, Ludificatus equo.' *Gronov.*

224 *Raptumque suis libamen ab armis Quisque jacit*] Et hoc ex more etiam. Virgilius Æneid. XI. 'Conjiciunt igni galeas, ensesque decoros, Frænaque, ferventesque rotas.' Vide et Suetonium Julio, supra laudatum vs. 120.

226 *Summæ seu cassidis umbram*] Periphrasis cristarum: cristæ enim inumbrant cassidem.

227 *Multa gemunt, &c.*] Septem hi sequentes versus inepti videntur et adulterini, quare et diverso charactere impressi in editione Parisiensi.

229 *Sic Martia vellunt Signa tubæ*] Virgilius Æn. XI. 'Ubi primum vellere signa Annuerint Superi.' Ad quem locum sic Servius: "'Vellere' autem proprie dixit, quia Romana signa figebantur in castris: et cum ad bellum eundum fuisset, captatis auguriis avellebantur e terra. Nam alibi ea figi non licebat: sed inter auguria hoc etiam habebatur, si avellentem facile sequerentur; adeo ut cum filio, Horodis bello, Crassus sit occisus, qui iturus ad Parthiam avellere signa vix potuit. Quod etiam Flaminio contigit, qui cum imperasset signa tolli, eaque non possent moveri, effosso solo, in quo erant fixa, vi magna extrahi præcepit, et infeliciter apud Thrasymenum pugnavit. Alii 'vellere,' movere accipiunt. Ennius: 'Rex deinde citatus Convellit sese.' Et in sacris convelli mensa dicitur, cum tollitur.'

231 *Primo bellorum comitur illo Vultus, honoris opus*] Id est, primo opere

Nube, quibus sese Mavors indulgeat armis.
Finis erat, lapsusque putres jam Mulciber ibat
In cineres: instant flammis, multoque soporant
Imbre rogum, posito donec cum sole labores
Exhausti: seris vix cessit cura tenebris.
Roscida jam novies cœlo dimiserat astra
Lucifer, et totidem Lunæ prævenerat ignes
Mutato nocturnus equo: nec conscia fallit
Sidera, et alterno deprenditur unus in ortu:
(Mirum opus accelerasse manus) stat saxea moles,

nube, dubius adhuc quibus faveat partibus. Finis erat, et cadens ignis cogebatur in putres favillas. Urgent flammas, et bustum extinguunt multa aqua, donec finita est opera cum sole occidente, et hoc studium vix cessit tardæ nocti. Jam Lucifer novies fugaverat a cælo humida sidera, et toties sumto alio equo noctu præcesserat jubar lunæ; nec decipit gnara sidera, et unus idemque agnoscitur in duplici ortu. Mirum est manus opus maturasse tam brevi tempore. Jam lapidea moles erigitur,

et omnibus Barthianis.—234 Behott. 1. 2. Put. et omnes Barthiani *lassusque*. Dan. *jam jam rogus ibat*.—236 Unus Behot. *positos*.—242 Dan. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett. *accelerante manu;* Behott. et Put. *accele-*

NOTÆ

honoris comitur vultus belli.

233 *Quibus armis*] Argivorum scilicet aut Thebanorum.

234 *Lapsus* [*lassus*] Quidam codices *lapsus*. *Mulciber*] Vulcanus, seu ignis.

235 *Multoque soporant Imbre rogum*] Non solum aqua, sed et vino rogum aliquando extinguebant: deinde ossa et cineres defuncti colligebant. Vide Homerum in funere Hectoris et Patrocli. Noster Epicedio Phileti: 'Nec quod tibi Setia canos Restinxit cineres, gremio nec lubricus ossa Quod vallavit onyx.' Vide ibidem quæ dicimus.

238 *Roscida jam novies, &c.*] Tangit hic et morem quo nono die postquam erat sepultus mortuus, novendiale sacrum illi fiebat, quo parentalia concluduntur. Et hinc est quod Justinianus scribit in nonum diem fieri *μνήμας* defunctorum. Vide Torrentium ad Sueton. Nerone cap. 33.

239 *Lucifer*] Stella Veneris.

240 *Mutato nocturnus equo, &c.*] Lucifer, seu Venus, et mane oritur et vespere, sed equo mutato: vespere enim solem sequitur, mane vero præcedit: quam rem noscunt sidera; quod unum idemque astrum sit, nec falluntur, sicut homines, qui putant duos esse. Pythagoras autem deprehendisse primus dicitur a Plinio lib. II. cap. 8. (tametsi id Parmenidi apud Laërtium Phavorinus tribuat) Luciferum et Vesperum eandem Veneris stellam esse. Poëtæ autem, ut jam diximus, quadrigam soli tribuunt, Lunæ bigam, equos singulos ceteris planetis. Boëthius in De Consol. Phil. hunc de Lucifero locum imitatus est: 'Et qui primæ tempore noctis Agit algentes Hesperus ortus, Solitas iterum mutet habenas, Phœbi pallens Lucifer ortu.'

242 *Mirum opus accelerasse manus*] *Accelerante manu* habent priores edi-

Templum ingens, cineri, rerumque effectus in illo
Ordo docet casus: fessis hic flumina monstrat
Hypsipyle Danais, hic reptat flebilis infans,
Hic jacet, extremum tumuli circum asperat orbem
Squameus: expectes morientis ab ore cruenta

magnum delubrum cineri. Ea quæ evenerant in illo, suo quæque ordine, insculpuntur. Hic Hypsipyle fontem ostendit lassis Argivis: hic serpit lamentabilis puer: hic sternitur: squamosus serpens circumdat eminente gyro extremam partem sepulcri: expectes sanguinea sibila a morientis faucibus, sic volutatur in marmorea

rasse manus; quod recepit Gronovius.—243 Optimæ Barthii membranæ *effictus*, ut conj. Antonius Sucquetius. Vide Not. Var. Codd. Lind. *in illa*.——244 Codd. Barthiani, *causas*, vel *casum*.—245 In quibusdam codd. ejusdem Barth. *fletibus*.—247 Taurin. *cruento*.—248 In uno ejusdem: *anguis in aula*.

NOTÆ

tiones, sed meliores codices, notante Gronovio, *accelerasse manus*. Et certe melius, modo bene interpungas: *Deprenditur unus in ortu: (Mirum opus accelerasse manus.) stat saxea moles*. Inclusis his vocibus (*Mirum opus accelerasse manus*) Parenthesi. Id est, nonus dies erat, cum ecce (res mira tam brevi tempore absolvi potuisse: vel quantum est hoc miraculum operis, adeo festinari potuisse!) jam erectum erat monumentum. *Stat saxea moles, Templum ingens, cineri*] Pausanias in Corinth. Ἐνταῦθά ἐστι μὲν Ὀφέλτου τάφος, περὶ δ' αὐτὸν θριγκὸς λίθων, καὶ ἐντὸς τοῦ περιβόλου βωμοί. *Est ibidem Opheltæ sepulcrum lapidea maceria incinctum, intra cujus ambitum aræ sunt.*

243 *Rerumque effectus in illo*] *Effictus* Bernartio, ait Gronovius; scripti tamen omnes, *effectus*, quod est artificiose factus, elaboratus. Theb. IV. 'Perfectaque vivit in auro Nox Danai.' Apuleius de Statua Bathylli: 'Qua nihil videor effectius cognovisse.' Quintilianus lib. VIII. 3. 'Nam quicquid in suo genere satis effectum est, valet.' Sed Statius ipse e contra lib. IV. habet: 'Cedrique et robore in omni Effictam.'

245 *Danais*] Argivis. *Infans*] Archemorus.

246 *Extremum tumuli circum asperat orbem Squameus*] Id est, squameus, seu squamis instructus anguis orbem ducit circa extremum tumulum.

247 *Expectes morientis ab ore cruenta Sibila*] Superiore libro de hoc angue dixit Poëta: 'Implorantem animam dominis assibilat aris.' Cruenta vero, quia cum cruore animam sibilando emisit. Ceterum mire hic κολάζει τὸν λόγον Statius, ut optime observat Gronovius, ipsum *sibilare* non est ausus dicere. Sic in chlamydis pictura Leander eodem libro exhibetur: 'In latus ire manus, mutaturusque videtur Brachia: Nec siccum speres in stamine crinem.' Rursum in Martis regia, lib. VII. ubi portarum fragmina, et rostra navium, currusque vacui, et ora curribus protrita cælantur, 'pæne etiam gemitus' addit. Quo temperamento Plinius de Aristidis Thebani arte, qui primus animum pinxit et sensus omnes expressit: 'Supplicantem pæne cum voce.' Iterum Noster Theb. IX. 'Ire putes clypeo, fluctusque secare juvencum.'

Sibila, marmorea sic volvitur anguis in hasta.
Jamque avidum pugnas visendi vulgus inermes
Fama vocat. Cunctis arvis ac mœnibus adsunt
Exciti: illi etiam, quis belli incognitus horror,
Quos effœta domi, quos prima reliquerat ætas,
Conveniunt: non aut Ephyræo in littore tanta
Unquam, aut Œnomai fremuerunt agmina circo.
Collibus incurvis, viridique obsessa corona
Vallis in amplexu nemorum sedet: hispida circum
Stant juga, et objectus geminis umbonibus agger
Campum exire vetat, longo quem tramite planum
Gramineæ frondes, sinuataque cespite vivo
Mollia non subitis augent fastigia clivis.

hasta. Et jam fama ciet populum valde cupidum spectandi ludicra certamina. Adveniunt evocati ex omnibus regionibus ac oppidis. Adsunt etiam illi, quibus horror belli insolitus est, et quos caduci anni, et quos teneri, domi retinere solent. Nunquam tantæ turbæ strepuerunt in ripis Ephyræis, aut in stadio Œnomai. Est vallis intra ambitum sylvarum, obsepta incurvis collibus, et viridi corona: circum surgunt hirsuta cacumina, et prætenta crepido duplici tumore includit campum, quem planum longo spatio, facilia ascensu juga cooperta frondibus herbidis, ac viridi cespite, attollunt sensim clivis clementer assurgentibus. Illic condensi cer-

—250 *Fama vocat cunctique arvis* unus Behot. *cuncti ex arvis* optimæ Barthii membranæ. Pro *adsunt* unus Behot. *assunt.*—255 ‘ Pro *obsessa* membranæ quædam *abscissa* habent: nihil mutamus.’ *Barth.*—257 Unus Behot. *objectis*, et sic ex membranis edidit Bernartius. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *abjectus.*—259 *Graminaque et frondes* nonnulli Barthiani.—261 *Illic consertim*

NOTÆ

248 *Marmorea sic volvitur anguis in hasta*] Quæ illum transfixerat, lib. præcedente de eodem angue: ‘Rapido celer ille volumine telum Circuit.’

250 *Fama vocat: cunctis*] Scripti quidam, notante Gronovio, *cunctos*, mutata distinctione. Forte fuit: *Avidum pugnas visendi vulgus inermes (Fama vocat) junctis arvis ac mœnibus adsunt Exciti. Junctis*, id est, vicinis.

253 *Ephyræo in littore*] Id est, Isthmo in quo celebrati ludi Isthmici. *Ephyræo*] A Corintho urbe ibi condita, pr us Ephyre vocata.

254 *Œnomai circo*] Pisas intelligit, quas prope ludi Olympici editi. De Œnomao vide Theb. I. 275.

255 *Collibus incurvis, &c.*] Describit locum in valle cursibus accommodatum naturaliter in formam circi. *Viridi corona*] Arborum scilicet undique cingentium hanc vallem.

258 *Campum exire vetat*] Id est, includit planitiem.

260 *Clivis*] *Talus* Gallice.

Illic conferti, jam sole rubentibus arvis,
Bellatrix sedere cohors: ibi corpore mixto
Metiri numerum, vultusque, habitusque suorum,
Dulce viris, tantique juvat fiducia belli.
Centum ibi nigrantes, armenti robora, tauros
Lenta mole trahunt, idem numerusque colorque
Matribus, et nondum lunatis fronte juvencis.
Exin magnanimum series antiqua parentum
Invehitur, miris in vultum animata figuris.
Primus anhelantem duro Tirynthius angens
Pectoris attritu sua frangit in ossa leonem.
Haud illum impavidi, quamvis et in ære, suumque

taturi sedes capiunt, campis jam sole illustratis. Ibi cum una permiscerentur, gratum erat populo lustrare oculis numerum, vultus, ac gestus suorum, et securitas talis belli placet. Illuc agunt tardo gradu centum furvos tauros, armenti decora, idemque numerus et color est fœminis, et juvencis quibus frontes nondum exasperabantur cornibus. Mox infertur vetus stemma fortium majorum, ore expresso miris figuris. Magnus Hercules Tirynthius elidit in ossa sua anhelum leonem inflictu pectoris. Argivi non illum sine metu aspexerunt, quamvis in ære fusum, et suum

optimus Barthianus; *Illic conserti* Lactantius; *Illic confertim* multi codd. et edd. vett.—262 Unus Behot. *misto.*—263 Nonnulli Barthiani: *cultusque habitusque.*—264 'In aliis libris legitur, *tacitisque;* quod non probamus.' *Barth.* —269 Unus Barthianus pro v. l. *in vivum.* Heinsius ad Claudian. p. 238. *miris vultus.*—270 Barthius ex codd. *duri.* Pro *angens* alii *ingens.*—271 *Pec-*

NOTÆ

264 *Belli*] Intellige de ludis quos supra pugnas inermes vocat.

265 *Nigrantes*] Furvi enim coloris tantum victimæ immolabantur in funebribus sacris.

266 *Trahunt*] Bene, quia boves lente incedunt.

267 *Lunatis fronte*] Id est, instructis cornibus, in formam lunæ ductis.

268 *Exin magnanimum series antiqua parentum*] Hic rursus innuit consuetudinem Romanam, qua non solum Dii quotannis Circensium diebus in carpentis traducebantur, sed etiam mortuorum imagines ludis illatæ, iisque locus publicus quasi ad spectandum datus: quod de mortuis satis indicat Dio lib. LIII. de Diis enim notum est: 'Marcelli, (defunctus is erat,) et imaginem auream, et coronam auream, et sedem curulem Romanis ludis inferri jussit in Theatrum, mediamque illam poni inter sedes Editorum.'

270 *Tirynthius*] Hercules. *Angens* [*ingens*] Membranæ: *angens.* Bene: nam et sic proprie interfecit ἄπνευστον leonem. Theb. IV. 'Rabidi cum colla minantia monstri Angeret, et tumidos animam angustaret in artus.'

271 *Leonem*] Nemæum scilicet. *Sua in ossa*] Noster Hercule Epitrapezio: 'Hoc pectore pressus Vastator Nemees.'

272 *Suumque decus*] Quia Hercu-

Inachidæ videre decus: pater ordine juncto
Lævus, arundineæ recubansque sub aggere ripæ,
Cernitur, emissæque indulgens Inachus urnæ.
Io post tergum, jam prona, dolorque parentis
Spectat inocciduis stellatum visibus Argum.
Ast illam melior Phariis erexerat arvis
Jupiter, atque hospes jam tunc Aurora colebat.
Tantalus inde parens, non qui fallentibus undis
Imminet, aut refugæ sterilem rapit aëra sylvæ,

honorem. Videtur juxta pater Inachus in lævum nixus jacens super crepidinem arundinei littoris, et fundens amnem prona urna. Io sequitur, jam mutata in vaccam, et dolens pater cernit Argum conspersum pervigilibus oculis. Verum Jupiter jam æquior illi priorem formam restituerat in campis Ægyptiacis, et Oriens hospitalis jam tunc eam adorabat. Inde fertur pater Tantalus, non qui inhiat fallacibus aquis, aut capit vanum aërem recedentis arboris, sed religiosus, et conviva summi

toris astrictu optimus Barthianus.—274 *Lætus* multi codd. et edd. omnes ante Gronovium. Barthius ex duobus codd. legit: *recubans super aggere*.—278 *Ast illam Phariis melior* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph.

NOTÆ

les apud Tiryntha oppidum Argolidis educatus fuerat.

273 *Inachidæ*] Argivi. *Pater*] *Pater* dictus Inachus, vel quia Argivi ab eo *Inachidæ* vocati, vel ob Io, de qua mox Poëta.

274 *Lævus, arundineæ*] In pluribus impressis legitur, *Lætus*: sed legendum, ut ait Gronovius, *Lævus*, quo ducunt membranæ. Quid enim ita *lætus* Inachus, cum statim sequatur, *jam prona, dolorque parentis?* deinde *lætus et recubans* nihil suave sonat. Lege: *Lævus arundineæ recubans super aggere ripæ.* Quæ lectio confirmatur ex Theb. II. ubi de eodem Inacho canit Noster: ‘Pater ipse bicornis In lævum prona nixus sedet Inachus urna.’

275 *Emissæque indulgens Inachus urnæ*] Virgilius: ‘Cælataque amnem fundens pater Inachus urna.’

276 *Io post tergum, jam prona, dolorque parentis Spectat inocciduis stellatum visibus Argum*] Tangit fabulam notam, qua Io Inachi filia dicitur a Jove in vaccam mutata, metu supervenientis Junonis, ac Argus, cui multi erant oculi, quorum aliqui semper vigilabant, custodiæ ejus a Junone commissus. *Dolor parentis*] Pro ‘dolens pater.’

278 *Ast illam, &c.*] Tangit et fabulam, qua dicitur eadem Io, post longos errores per mundum, tandem pervenisse in Ægyptum, ubi, resumta priori forma, divinis culta est honoribus ab Ægyptiis sub nomine Isidis. *Phariis*] Ægyptiis. *Erexerat*] Restituta humana forma.

279 *Aurora*] Per Auroram hic intelligit Ægyptum, quæ ab antiquis Geographis attribuitur Asiæ seu Orienti, unde Aurora.

280 *Tantalus inde parens, &c.*] Quia a Tantalo genus ducebant reges Argivi.

281 *Sylvæ*] Arboris pomi.

Sed pius, et magni vehitur conviva Tonantis.
Parte alia victor curru Neptunia tendit
Lora Pelops, pressatque rotas auriga natantes
Myrtilus, et volucri jam jamque relinquitur axe.
Et gravis Acrisius, speciesque horrenda Choroebi,
Et Danaë culpata sinus: et in amne reperto
Tristis Amymone, parvoque Alcmena superbit

Jovis. Parte ex alia victor Pelops laxat in curru Neptunias habenas, et auriga Myrtilus urget rotas fluitantes, et jam superatur a celeri axe, et austerus Acrisius, et terribilis imago Choræbi, ac Danaë culpata ob receptam auri pluviam in gremium suum, et Amymone mœsta juxta inventum fluvium, et Alcmena gloriatur parvo

Basil. Plant. et Gevart.—284 *Pelope prensatque* Behott. 1. 2. Petrens. Taurin. Burm. Exc. Cantab. et sic legit Dan. Heins. ad Claudian. Laud. Seren. 166. Pro *natantes* nonnulli codd. habent *volantes.*—285 Unus Behot. *Mirtolus.*—287 *Et Dane c. s. et in ane* in eodem codice; *Et Danaë c. s. atque amne* Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. et edd. vett. Mutavit Gronovius.—292

NOTÆ

282 *Conviva Tonantis*] Jupiter enim tanti faciebat initio Tantalum, ut ad suam mensam admitteret: quo honore privatus fuit, cum secreta Deorum hominibus prodidisset, et Diis filium epulandum apposuisset: ob quæ scelera in Inferos detrusus est, ubi perpetua fame et siti cruciatur, aquis in quibus immersus est mento tenus, et pomis quæ capiti ejus imminent fugientibus, sive velit bibere, sive ea capere.

283 *Neptunia tendit Lora Pelops*] Pelops filius Tantali, quique nomen Peloponneso dedit, equos a Neptuno accepit, quibus Œnomaum vicit; unde hic *victor.*

284 *Rotas natantes*] Exiliores enim et infirmiores axes curruí Œnomai subjunxerat Myrtilus auriga: unde circum eas natabant rotæ, nec satis promte circumverti poterant ad obtinendam victoriam.

285 *Myrtilus*] Auriga Œnomai pretio correptus a Pelope axes infirmos ac fragiles currui Œnomai subjunxit; hoc modo fracto curru Œnomaus cecidit, et collum fregit: intellecta vero aurigæ perfidia, precatus est moriens Pelopem, ut suam mortem ulcisceretur: cum igitur Myrtilus sui sceleris mercedem a Pelope reposceret, ab ipso præcipitatus est in mare, quod inde a Myrtili nomine Myrtoum vocatum est. *Volucri axe*] Id est, curru Pelopis scilicet.

286 *Et gravis Acrisius*] Acrisius rex Argorum, pater Danaës. Vide Th. I. *Speciesque horrenda Chorœbi*] Chorœbus ille est qui Pœnen occidit, ejusque monstri caput tulit, unde species horrenda dicitur. Theb. II. 'Nudoque ferens caput ense Chorœbus.'

288 *Tristis Amymone*] Amymone filia Danai, cum missa fuisset a patre ad quærendam aquam, Inachi fontibus siccatis a Neptuno, incidit in Satyrum, qui vim illi inferre voluit: clamante autem puella accurrit Neptunus, ac Satyrus in fugam se dedit; sed perpessa est a Neptuno, quod a

Hercule, tergemina crinem circumdata luna.
Jungunt discordes inimica in fœdera dextras
Belidæ fratres: sed vultu mitior adstat
Ægyptus, Danai manifestum agnoscere ficto
Ore nefas, pacisque malæ, noctisque futuræ.
Mille dehinc species: tandem satiata voluptas,
Præstantesque viros vocat ad sua præmia virtus.
Primus sudor equis. Dic, inclyte Phœbe, regentum
Nomina, dic ipsos: neque enim generosior unquam
Alipedum collata acies: ceu præpete cursu
Confligant densæ volucres, aut littore in uno
Æolus insanis statuat certamina ventis.

Hercule, habens crines cinctos triplici luna. Germani Belidæ implicant dissentientes dextras in hostilem affinitatem; Ægyptus vero apparet ore leniore: facile est deprehendere scelus Danai in ore composito, crimenque perfidi fœderis, ac noctis venturæ. Mille postea vehuntur imagines. Tandem voluptas hæc expletur, et virtus citat insignes viros ad suas palmas. Primus labor est equis. Memora, illustris Phœbe, nomina eos ducentium, dic ipsos equos: nunquam enim nobiliores equi certarunt, ceu contendant confertæ aves de celeri volatu, aut Æolus indicat

Ægystus Behott. 1. 2. Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. alii; *Ægyptus* ab alia manu in Behot. 2. quod primus edidit Gronovius. Vide Diatr. p. 396.—293 Duo codd. Barth. *pacisque nefas.*—296 *Dic inclyta* ex melioribus codd. scribit Barthius.—299 Joannes Meursius malebat: *littore*

NOTÆ

Satyro timebat, unde gravida facta peperit Nauplium. Tandem in fontem sui nominis conversa est, de quo superiore lib. *Alcmena*] Mater Herculis.

289 *Tergemina luna*] Tres enim noctes conjunctæ sunt, ut Hercules generaretur. *Tergemina* autem pro triplici, non pro sena. Catullus de Cerbero: 'Cui tres sunt linguæ tergeminumque caput.'

290 *Jungunt discordes inimica in fœdera dextras Belidæ fratres*] Belidæ fratres, Danaus et Ægyptus, quorum Danaus cum oraculum accepisset se ab uno e fratris filiis occisum iri, filias suas dedit in matrimonium filiis fratris, sed prius eas admonuerat de oraculo sibi reddito, iisque persuasit, ut sponsos suos prima nocte occiderent; hac enim solum ratione vitam sibi salvam fore: id quod illæ omnes fecerunt, excepta Hypermnestra, quæ Lynceum servavit, qui postea socerum occidit, ut fides oraculi impleretur. *Discordes inimica in fœdera dextras*] Quia dextrarum conjunctio, quod est signum fœderis et amicitiæ, erat eruptura in talem perfidiam. *Discordes*] Quia tunc etiam inimici ut prius.

292 *Danai manifestum agnoscere ficto Ore nefas*] Ovidius: 'In vultu pignora mentis habens.' Noster Theb. II. 'Torvaque jam Danai facinus meditantis imago.'

297 *Dic ipsos*] Supple, equos.

300 *Æolus*] Rex ventorum.

Ducitur ante omnes rutilæ manifestus Arion
Igne jubæ: Neptunus equo, si certa priorum
Fama, pater: primus teneris læsisse lupatis
Ora, et littoreo domitasse in pulvere fertur,
Verberibus parcens: etenim insatiatus eundi
Ardor, et hyberno par inconstantia ponto.
Sæpe per Ionium Libycumque natantibus ire
Interjunctus equis, omnesque assuetus in oras
Cœruleum deferre patrem: stupuere relicta
Nubila, certantes Eurique Notique sequuntur.
Nec minor in terris bella Eurysthea gerentem

prælia in una ripa furentibus ventis. Ducitur Arion ante omnes agnoscendus flavæ jubæ fulgore. Neptunus (si majores verum referunt) equum hunc generavit. Primus dicitur ora illius contudisse mollibus lupatis, et eum subegisse in litterea arena, parce flagellum adhibens: etenim erat illi inexplebilis currendi fervor, et similis impetus hyemali pelago. Sæpe solitus erat currere per Ionium et Libycum mare, jugatus inter natantes equos, et ducere patrem in omnes plagas: transmissa nubila mirata sunt currentem, et contendentes Eurus et Notus sequuntur. Nec inferior

in unco.—302 *Neptunus equi* Dan. *si Fama priorum* Barthius ex optimo.—303 *Fama patet* Laug. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Behott. 1. 2. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. &c. *Fama pater* Gronov. et Nic. Heinsius in Advers. lib. II. cap. 1. p. 206. *Vera, pater* Barthius ex optimo. Pro *læsisse* Nic. Heinsius l. l. scribit et defendit *rasisse.*—305 *Vulneribus parcens* optimus Barthianus.—307 Unus Behot. pro *ire* habet *ille.*—308 *Intervinctus* Behott. 1. 2. *omnisque* unus Behot. Dan. Put. et Petav.—309 *Cœruleum per-*

NOTÆ

301 *Arion*] Adrasti equus, cujus pater Neptunus, mater Ceres. Vide Pausaniam. Apollodorus dicit Cererem in Erinnyis formam fuisse conversam, cum Neptuno concumbentem.

303 *Pater*] Legendum est sic, cum antea *patet* nullò sensu haberent impressi.

306 *Ardor*] Supple, fuit. *Et hyberno par inconstantia ponto*] Id est: Sicut mare per hyemem vel modico flatu agitatur, sic Arion vel minimo flagelli verbere efferabatur.

307 *Ionium*] Supple, mare. *Libycum*] Mare, quod alluit oram Africæ, quæ Græcis Libye dicitur.

309 *Cœruleum patrem*] Neptunum: Dii enim marini cœruleo colore repræsentantur.

310 *Euri Notique*] Venti, de quibus diximus supra multis in locis.

311 *Eurysthea*] Jussu Eurysthei. Eurystheus Stheneli filius, rex Mycenarum, cui Hercules oraculo parere jussus est. Ille Herculem ad difficillima quæque adeunda pericula adegit, ratus in uno tandem eorum periturum, sed Hercules eximia fortitudine, tum corporis cum animi, virtuteque superior, ex omnibus evasit, gloriosiorque. *Bella Eurysthea*] Labores sibi ab Eurystheo impositos.

Amphitryoniaden alto per gramina sulco
Duxerat: illi etiam ferus, indocilisque teneri.
Mox Divum dono regis dignatus Adrasti
Imperia, et multum mediis mansueverat annis.
Tunc rector genero Polynici indulget agendum
Multa monens, ubi fervor equo, qua suetus ab arte
Mulceri, ne sæva manus, ne liber habenis
Impetus. Urge alios, inquit, stimulisque, minisque;
Ille ibit, minus ipse voles: sic ignea lora
Cum daret, et rapido Sol natum imponeret axi,
Gaudentem lacrymans astra insidiosa docebat,
Nolentesque teri zonas, mediamque polorum
Temperiem: pius ille quidem, et formidine cauta,
Sed juvenem duræ prohibebant discere Parcæ.

traxerat, profundius impressa per herbas orbita, Amphitryonis filium, exantlantem in terris labores sibi ab Eurystheo impositos: ille etiam non satis morigerus, et qui difficillime regeretur. Deinde non sibi indignum judicavit jussa Adrasti, Deorum munere, recipere, et multum media ætate mansueverat. Tunc princeps eum dedit ducendum genero Polynici, multa docens, ubi erat ardentior, qua disciplina solitus mitescere, ne adducta essent nimis, nec laxata fræna. Preme alios calcaribus, et voce, ait, ille celerius curret, quam ipse cupies. Sic cum Sol filio traderet flammeas habenas, et collocaret exultantem in volucri curru, flens illum monebat cavenda sidera, et Zonas quæ recusarent calcari, et semper tenere medium cœli tramitem; ille sane pius, et timore providus, sed atroces Parcæ vetabant adolescentem patris

ferre Behot. 1. *Cæruleum portasse* Behot. 2.—313 Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. alii, et edd. vett. *ille etiam.* Lectio nostra est ex ingenio Gronovii.—318 *Mulceri nec* codd. et edd. vett. *nec liber* in iisdem.—320 *Iste ibit* optimæ Barthii membranæ.—321 *Dum daret* unus Behot.—324 Petrens. Taurin. Burm. Put. Petav. Dan. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett. *cau-*

NOTÆ

312 *Amphitryoniaden*] Herculem filium Amphitryonis. *Alto sulco*] Quia equitis pondere prægravabatur, ideo profundius terræ vestigia infigebantur.

313 *Illi etiam ferus*] Sic omnes scripti: legendum tamen ex felici conjectura Gronovii: *Illi etiam ferus*, ne quidem ipsi Herculi satis morigerus.

318 *Ne*] Quidam codices, *nec.*

319 *Impetus*] Supple, sit.

321 *Natum*] Phaëtontem. Nota fabula. Vide Ovidium Met. II.

323 *Nolentesque teri zonas*] Zonæ enim cœlestes respondent terrestribus, et per zonas nolentes teri, intelligit Poëta, quod est extra utrumque tropicum. *Mediamque polorum temperiem*] Intelligit spatium quod est inter utrumque tropicum, quod æqualiter distat a polis mundi, vel Eclipticam, a qua Sol non evagatur.

324 *Pius ille*] Sol.

325 *Juvenem*] Phaëtontem.

Œbalios sublimis agit spes proxima palmæ
Amphiaraus equos: tua furto lapsa propago,
Cyllare, dum Scythici diversus ad ostia ponti
Castor Amyclæas remo permutat habenas.
Ipse habitu niveus: nivei dant colla jugales:
Concolor est albis et cassis, et infula, cristis.
Quin et Thessalicis felix Admetus ab oris
Vix steriles compescit equas; Centaurica dicunt
Semina: credo, adeo sexum indignantur, et omnis
In vires adducta Venus: noctemque, diemque
Assimulant, maculis internigrantibus albæ:
Tantus uterque color: credi nec degener illo

monitis animum advertere. Excelsus Amphiaraus ducit equos Œbalios cum fiducia proxima obtinendæ victoriæ: tua, Cyllare, furtim procreata soboles, dum Castor longe dissitus ad fauces maris Scythici, permutat tonsa Amyclæos frænos. Ipse Amphiaraus indutus erat candida veste: albi equi jugo cervicem subjiciunt: galea, et infula, et cristæ erant etiam candidæ. Quin et fortunatus Admetus e Thessalica regione vix coërcet infæcundas equas; ferunt esse Centaurorum stirpem: puto, adeo aversantur sexum, et omnis libido in robur contracta est. Exprimunt diem et noctem conspersæ candidis et nigris maculis; tantundem enim utriusque est coloris.

---

tus; unus Barth. *captus*, et pro v. l. *cautus*.—329 Duo Barthiani: *remo permittit*.—331 *Concolor est niveis* unus Barthianus.—334 ‘Meliores libri *credo*

NOTÆ

326 *Œbalios*] Lacones, ab Œbalia regione Laconiæ. *Spes proxima palmæ*] Amphiaraus spes proxima palmæ. Ut Virgilius in Bucolicis: ‘Et certamen erat, Corydon cum Thyrside, magnum.’

327 *Furto*] Concubitu furtim commisso.

328 *Cyllare*] Cyllarus nomen equi Castoris. *Scythici ponti*] Euxini, cujus Septemtrionalis ora accolitur a Scythis, unde ‘Scythicum’ vocat.

329 *Castor*] Jovis et Ledæ filius. *Amyclæas remo permutat habenas*] Castor enim comitem se Jasoni eunti ad expeditionem Colchicam adjunxerat, et relicto equitandi studio, remex factus erat: unde Amyclæas remo dicitur permutasse habenas. *Amyclæas*] Ab Amyclis oppido Laconiæ.

332 *Felix Admetus*] Admetus, rex Thessaliæ, *felix* dictus fuit, quod carissimus fuit duobus Diis, Apollini et Herculi: Apollo enim pavit ejus greges, Hercules vero in ejus gratiam revocavit ab Inferis Alcesten uxorem.

333 *Vix steriles compescit equas*] Thessalicas equas in pretio fuisse docet veteris oraculi versus: Ἵππον Θεσσαλικὴν, Λακεδαιμονίαν τε γυναῖκα. *Equam Thessalicam, et Lacedæmoniam mulierem.* Et frequens erat equarum usus in curriculis, ut liquet ex Homero in funere Patrocli, et Pausania in Eliacis. ‘Refert etiam Pindarus equas in Pythiis cucurrisse.

337 *Tantus uterque color*] Hic versus duoque sequentes sunt suspecti Guyeto, et obelo notantur.

De grege Castaliæ, stupuit qui sibila cannæ
Lætus, et audito contemsit Apolline pasci.
Ecce et Iasonidæ juvenes, nova gloria matris
Hypsipyles, subiere jugo, quo vectus uterque.
Nomen avo gentile Thoas, atque omine dictus
Euneos Argoo: geminis eadem omnia, vultus,
Currus, equi, vestes, par et concordia voti,
Vincere vel solo cupiunt a fratre relinqui.
It Chromis, Hippodamusque, alter satus Hercule magno,
Alter ab Œnomao: dubites, uter effera presset
Fræna magis. Getici pecus hic Diomedis; at ille

Et possunt existimari non degenerasse ab armento illo Castalio, quod gaudens admiratum est cantum fistulæ, et neglexit vesci audito Phœbo. Ecce et nati Jasonis, recens decus parentis Hypsipyles, ascenderunt currus, quibus uterque ferebatur. Uni Thoas nomen erat commune cum avo, alter Euneos nominatus præsagio felicis navigationis navis, qua vecti Argonautæ. Similia omnia geminis erant ora, currus, equi, habitus, et eadem vota faciebant superare, vel optant vinci a solo germano. Subit Chromis, et Hippodamus, ille ortus ab ingenti Hercule, hic ab Œnomao. Ambigas uter magis urgeat immodicas habenas. Ille regit equos Thracii Diomedis, hic au-

equidem disertim scribunt.' *Barth.*—338 *De grege Castalio* Dan. Put. Petav. Lindenbrog. et Cruc. *De grege Castaliæ* in ceteris et scriptis et impressis.—341 Unus Barthianus: *jugo provectus uterque;* unde ille: *jugo pare vectus uterque.*—343 *Eunoos Argoo* in uno Behot.—344 In optimis Barthii membranis: *par est concordia.*—347 *Alter at Œnomao* unus Barth. *uter effera raptent* in duobus ejusdem codd.—348 Unus Behot. *et ille.*—352 *Omnes olim* in eodem

NOTÆ

338 *De grege Castaliæ*] De Pegasi grege, ait Lactantius, qui fontem Hippocrenen Musis et Apollini sacrum ungula sua produxit. Sed potius *grex Castalius*, equi Thessalici auditores fistulæ Apollinis. Lucem autem huic loco petes ex fabula Apollinis pastoris cujus cannam memorat Ovidius Met. II. *Stupuit qui sibila cannæ, &c.*] Dicit hunc gregem tantam cepisse voluptatem ex audita fistula Phœbi, ut nollet pasci.

341 *Subiere jugo*] Id est, uterque currum ascendit, quo vectus erat. Synecdochice autem *jugo*, pro curribus et equis.

342 *Nomen avo gentile Thoas*] Thoas unus e geminis, cui mater Hypsipyle nomen avi Thoantis dederat. Vide lib. præced. vs. 465. *Atque omine dictus Euneos Argoo*] Euneos, alter e geminis Jasonis filiis, dictus Euneos a felici navigatione navis Argo.

348 *Getici Diomedis*] Diomedes hic fuit rex Thraciæ, qui equos humana carne pascebat. Hunc Hercules vicit, propriisque equis dedit devorandum, abductosque secum ejus equos dono dedit fillo Hippodamo, ut hic affirmat cum Apollodoro Papinius; licet aliqui, inter quos est Hyginus, dicant Herculem ipsos etiam equos occidisse. *Getici*] Quia Getæ gens Thracia.

Pisæi juga patris habet: crudelibus ambo
Exuviis, diroque imbuti sanguine currus.
Metarum instar erat hinc nudo robore quercus,
Olim omnes exuta comas, hinc saxeus umbo
Arbiter agricolis: finem jacet inter utrumque,
Quale quater jaculo spatium, ter arundine vincas.
Interea cantu Musarum nobile mulcens
Concilium, citharæque manus insertus Apollo
Parnassi summo spectabat ab æthere terras,
Orsa Deum (nam sæpe Jovem, Phlegramque, suique
Anguis opus, fratrumque pius cantarat honores)
Tunc aperit, quis fulmen agat, quis sidera ducat
Spiritus, unde animi fluviis, quæ pabula ventis,

tem currum Pisæi parentis; ambo currus erant fœdati atrocibus spoliis, et horrendo cruore. Erat metarum vice hinc quercus solo trunco, olim spoliata omnibus ramis, hinc lapis terminalis judex inter agricolas. Intervallum inter utrumque limitem tale erat, quale transmitteres vibrato quater jaculo, et emissa ter sagitta. Interea Apollo delectans florentem Musarum cœtum, digitis insertis fidibus citharæ, respiciebat regiones e summo Parnassi cacumine, et canebat Deorum acta; nam pius sæpe cecinerat Jovem, Phlegramque, ac laborem sui serpentis, et gloriam fratrum. Tunc refert, quis torqueat fulmina, quæ mens regat astra, unde incrementa amnibus, quæ alimenta ventis,

codice.—353 Put. *facit inter utrumque.*—358 Optimus Barth. *jam sæpe*. Dan. *Phlægræaque castra.*—359 Dan. Put. Petav. et edd. vett. *pios;* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. uterque Behot. et plerique Barthiani, *pius;* et sic ediderunt Gevart. Dan. Heins. in Amstel. Gronov. Barth. Veen. &c. Nonnulli

NOTÆ

349 *Pisæi patris*] Œnomai, cujus regia Pisæ erat.

350 *Diro*] Id est, humano crudeliter effuso: Œnomaus enim procos filiæ victos occidebat, Diomedes vero humana carne equos pascebat.

351 *Metarum instar erat hinc nudo robore quercus, &c.*] Sensus: Curruum velocitate certaturis duplex meta erat, una unde exirent; altera unde reverterentur; inter has vero metas spatium ejusmodi interjacebat, quod jaculo quater emisso, aut arundine ter emissa, posses transmittere.

356 *Citharæ manus insertus*] Cui manus insertæ sunt chordis citharæ.

357 *Parnassi*] Montis Phocidos Apollini et Musis sacri.

358 *Phlegramque*] Phlegra locus, in quo Gigantes victi a Diis, et fulminibus percussi. *Suique Anguis opus*] Cædem Pythonis.

359 *Pius*] Quidam codices habent *pios*. *Honores*] Præclara facinora, ex quo honorem consecuti sunt.

360 *Quis sidera ducat Spiritus*] Secundum Platonicos, qui omnia divino spiritu impleri gubernarique affirmant. Virgilius Æneid. vi. 'Principio cœlum ac terras, camposque liquentes, Lucentemque globum lunæ, Titaniaque astra Spiritus intus alit.'

Quo fonte immensum vivat mare, quæ via soles
Præcipitet, noctem quæ porrigat, imane tellus,
An media, et rursus mundo succincta latenti.
Finis erat, differt avidas audire sorores:
Dumque chelyn lauro, textumque illustre coronæ
Subligat, et picto discingit pectora limbo,
Haud procul Herculeam Nemeen clamore reductus
Aspicit; atque illic ingens certaminis instar
Quadrijugi: noscit cunctos, et forte propinquo
Constiterant Admetus et Amphiaraus in arvo.
Tunc secum, Quisnam iste duos, fidissima Phœbo
Nomina, commisit Deus in discrimina reges?
Ambo pii, carique ambo: nequeam ipse priorem

quo fonte ingens pelagus nutriatur, quod iter solem in occasum ducat, quod noctem extendat, an terra infima sit, an in medio aëre suspensa, atque etiam circumdata ignotis populis. Finierat, et remittit in aliud tempus audire sorores cupidas loquendi, et dum innectit testudini laurum, ac divitem plexum coronæ, et pectus discingit acupicta fascia, admonitus strepitu, cernit non longe Herculeam Nemeen, atque illic apparuit ei magna imago quadrijugi certaminis. Agnoscit omnes, et forte Amphiaraus et Admetus in proximo agro constiterant. Tunc secum ait: Quodnam istud numen composuit secum invicem certaturos duos principes, carissimas Phœbo personas? Ambo religiosi, et ambo dilecti. Non possum dicere, quis præstantior

codd. Barthiani, *cantabat.*—366 *Tumque Chelin* Dan.—367 Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. et Cruc. *distinguit;* Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Petrens. Gevart. Grasser. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *discingit.*—372 Behot. Dan. Put. et Petav. *Phœbi.*—374 Optimus Barthianus: *carisque mihi.*—380 Dan. Put. Petav. Lindenbrog.

NOTÆ

362 *Vivat mare*] Vivere etiam dicitur de iis quæ animam non habent. *Quæ via soles Præcipitet*] In Oceanum scilicet.

363 *Imane tellus*] Id dicit secundum opinionem quorundam Philosophorum, qui terram in infimo orbis loco collocabant, nec suspensam esse credebant.

364 *An media*] In medio suspensa. *Mundo latenti*] Antipodas intelligit per *mundum latentem.* Plerique enim Philosophi dubitarunt, an essent Antipodes, nec terram esse rotundam credebant.

366 *Dumque chelyn lauro, textumque illustre coronæ Subligat*] Hoc ad morem citharœdorum, inquit Lactantius, quia citharœdi finito carmine coronam capiti detractam citharæ subligabant.

367 *Picto limbo*] Limbus proprie fascia quæ extremitati vestis assuitur. Hic pro zona sumit Poëta. *Picto*] Id est, acupicto.

368 *Herculeam Nemeen*] *Nemeen* vocat *Herculeam,* ob occisum in hac sylva ab Hercule leonem Nemæum.

Dicere. Peliacis hic cum famularer in arvis
(Sic Jovis imperia, et nigræ voluere sorores)
Thura dabat famulo, nec me sentire minorem
Ausus; at hic tripodum comes, et pius artis alumnus
Ætheresæ: potior meritis tamen ille, sed hujus
Extrema jam fila colo: datur ordo senectæ
Admeto, serumque mori: tibi nulla supersunt
Gaudia: jam Thebæ juxta, et tenebrosa vorago.
Scis miser, et nostræ pridem cecinere volucres.
Dixit, et os fletu pæne inviolabile tinctus
Extemplo Nemeen radiante per æthera saltu
Ocyor et patrio venit igne suisque sagittis.

sit. Hic cum serviebam in Peliaca regione (sic jussa Jovis, et atræ sorores decrevere) mihi famulo thus incendebat nec ausus est me credere sibi inferiorem; at ille socius tripodum, ac religiosus discipulus scientiæ cœlestis. Ille Admetus tamen anteit beneficiis, sed hujus Amphiarai vitæ pensa jam in extrema colo sunt: longa annorum series datur Admeto, et tarde mori. Nulla lætitia tibi restat: jam prope sunt Thebæ, et opacum barathrum. Scis, infelix, et nostræ aves dudum tibi annuntiaverunt. Inquit, et vultu inviolabili lacrymis pæne rigato, statim delabitur in Nemeen saltu coruscante per aërem, velocior et paterno fulmine et suis telis. Ipse

et Cruc. *fila colu;* et sic legit Priscianus lib. VI. in ceteris: *fila colo.*—385 Unus Behot. *extimplo N. r. p. aëra.*—387 *Ipse olim in terras* optimæ Barthii

NOTÆ

375 *Peliacis*] Thessalicis, a Pelio monte Thessaliæ. *Famularer*] Tangit fabulam, qua Apollo dicitur exilio mulctatus, ob occisos Cyclopas, pressusque inopia rerum omnium, operam locasse Admeto regi Thessaliæ gregibus pascendis.

378 *Tripodum comes*] Amphiaraus vates et augur, et sacerdos Apollinis.

379 *Ille*] Admetus. *Hujus*] Amphiarai.

381 *Serumque mori*] Beneficio scilicet Alcestidis uxoris: Admeto enim graviter ægrotanti oraculum respondit, ipsum vitam propagaturum, si quis suorum vellet pro eo mori: renuentibus autem omnibus uxor Alcestis se promtissimam obtulit, ac pro marito vicariam mortem subiit. Unde Juvenalis: 'Spectant subeuntem fata mariti Uxorem.' Vide Alcesten Euripidis.

382 *Et tenebrosa vorago. Scis miser, &c.*] Sciebat enim Amphiaraus se periturum hiatu terræ, et id per volatum avium, ut vidimus Theb. III.

384 *Et os fletu pæne inviolabile tinctus*] Ovidius: 'Neque enim cœlestia tingi Ora decet lacrymis.'

385 *Radiante saltu*] Transeuntes enim per aërem Dii, meatus sui vestigium lucidum in aëre relinquebant.

386 *Patrio igne*] Fulmine Jovis patris Apollinis. *Suisque sagittis*] Sagittandi enim peritissimus Apollo.

Ipse olim in terris, cœlo vestigia durant,
Claraque per Zephyros etiamnum semita lucet.
Et jam sortitus Prothous versarat aëna
Casside: jamque locus cuique est, et liminis ordo.
Terrarum decora ampla viri, decora ampla jugales,
Divum utrumque genus, stant uno margine clausi;
Spesque, audaxque una metus, et fiducia pallens.
Nil fixum cordi: pugnant exire, paventque:
Concurrit summos animosum frigus in artus.
Qui dominis, idem ardor equis: face lumina surgunt,
Ora sonant morsu, spumisque, et sanguine ferrum

jam in terra erat, et adhuc in cœlo notæ meatus ejus restant, et clarus trames fulget adhuc in nubibus. Et jam Prothous concusserat cujusque sortes in aëna galea. Jam locus atque ordo ad carceres cuique attributus est. Viri et equi, magna terræ ornamenta, utrique numinum soboles, stant inclusi eodem margine. Spes, et audacia timori immixta, et fiducia pallori: nihil immotum in corde est. Optant egredi, et timent, generosus horror pervadit extrema membra. Qui fervor dominis, idem est et equis. Oculi micant igne, ora morsu strident, lupatum ardet spuma et cruore.

membranæ, cum glossa: 'Devenerat jam pridem ipse in terras.'—389 *Protheus* Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett. *Præcus* optimus Barthianus; *Præbus* duo alii Barthiani; *Prothous* Behott. *Prothoos* correxit Marklandus ad Sylv. IV. 2. 24.—391 Unus Behot. *decora alta viri decora alta jugales;* Dan. *decorique jugales;* Put. *decora æqua jugales.*—393 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. et editiones veteres, *au-*

NOTÆ

387 *Ipse olim in terris, &c.*] Ad denotandam celeritatem Apollinis. Inutiles autem et adulterini videntur hi duo versus Guyeto.

389 *Jam sortitus Prothous versarat aëna Casside*] Moris enim erat in iis ludis ducere sortes, ut cuique certandi distribueretur locus, et omnis fraus abesset; et sortes in galea versabantur. Virgilius: 'Dejectamque ærea sortem Accepit galea.' Et Æschylus: Τρίτῳ γὰρ Ἐτεόκλῳ τρίτος πάλος Ἐξ ὑπτίου πήδησεν εὐχάλκου κράνου. *Sors enim tertia tertio Eteoclo exiit ex prona galea ærea.* Ceterum *Prothous* Gronovius legit, non *Protheus*, ut habent impressi.

390 *Liminis*] Alii *limitis.*

392 *Divum utrumque genus*] Equi nimirum, ob Arionem Neptuno et Cerere ortum, et aurigæ.

393 *Audaxque una metus, et fiducia pallens*] Id est, audacia et fiducia admixtæ erant timori et pallori.

394 *Nil fixum cordi*] Id est, ardent exire, moxque timore reprimuntur.

397 *Ora sonant morsu, spumisque, et sanguine ferrum Uritur*] Signa generosi equi, spuma et fræni morsus. Apollon. lib. IV. Ἀργινόεντα δ' ἐπὶ στομάτεσσι χαλινὰ Ἀμφὶς ὀδακτάζοντι παραβλήδην κροτέονται. *Splendentia fræna in ore circum in morsicantis similitudinem sonabant.* Callimachus in lavacro

Uritur, impulsi nequeunt obsistere postes,
Claustraque, compressæ transfumat anhelitus iræ.
Stare adeo miserum est: pereunt vestigia mille
Ante fugam, absentemque ferit gravis ungula campum.
Circumstant fidi, nexusque, et torta jubarum
Expediunt, firmantque animos, et plurima monstrant.
Insonuit contra Tyrrhenum murmur, et omnes
Exsiluere loco: quæ tantum carbasa ponto?
Quæ bello sic tela volant? quæ nubila cœlo?
Amnibus hybernis minor est, minor impetus igni:
Tardius astra cadunt: glomerantur tardius imbres:
Tardius e summo decurrunt flumina monte.
Emissos videre, atque agnovere Pelasgi.
Et jam rapti oculis, jam cæco pulvere mixti

Fores percussæ, nec carceres eos possunt retinere; coërciti furoris anhelitus transfumat: adeo grave est expectare: Mille passus perduntur ante cursum, et molesta ungula percutit absens stadium. Aurigæ circumfunduntur, et solvunt nodos, ac implexas jubas, et corroborant animos, et docent plurima. Contra Tyrrhenus clangor signum dedit, et cuncti e carcere evolavere. Quæ vela citius navigant in mari? quæ sagittæ sic eunt in pugna? quæ nubes per aërem? minor est rapiditas hyemalibus fluviis, minor igni. Sidera lentius labuntur. Pluviæ coëunt lentius. Fluvii devolvuntur lentius e jugo montium. Græci profectos spectavere, atque agnovere, et jam ablati

daxque metus, una et fiducia.—404 Putean. *et omnis.*—405 *Exiliere* Lang. Laur. Bnslid. Lipsian. et editiones veteres. Dan. Heinsius ad Claudian. Rapt. Proserp. lib. II. vs. 198. legit: *quæ tantum nubila cœlo, Quæ bello sic pila volant, quæ carbasa ponto?*'—407 Lipsii liber: *minor est Jovis impetus igni;* hoc habet etiam Exc. Cantab. sed supra vocem *Jovis* stat *minor.* Codex Vossianus exhibet: *minor impetus et Jovis igni.*—409 *Tardius in summo* Behot. 1. 2. *Tardius in summos* Dan. *montes* unus Behot. Pro *flumina* Dan.

NOTÆ

Palladis vocat *ἀφρὸν χαλινοφάγων στομάτων, spumam orium fræna mandentium.*

400 *Pereunt vestigia mille Ante fugam, &c.*] Proprium enim est, ut ait Lactantius, generosum equorum inquietudine pedum cursum anticipare. Virgilius de equo generoso: 'Stare loco nescit.'

401 *Absentem campum*] Id est, jam sibi videbantur currere in stadio, in quo nondum erant.

404 *Tyrrhenum murmur*] Sonitus tubæ, quæ dicitur inventum Tyrrhenorum. Unde vocat Sophocles *κώδωνα Τυρσηνικήν*. Et Virgilius: 'Tyrrhenusque tubæ mugire per aëra clangor.' Hoc autem erat signum certantibus, ut exilirent: tuba enim signum dabatur ineundi certaminis.

410 *Emissos*] E carceribus supple.

411 *Jam cæco pulvere mixti*] Vix in

Una in nube latent, vultusque umbrante tumultu,
Vix inter sese clamore et nomine noscunt.
Evolvere globum, et spatio quo quisque valebat
Diducti: delet sulcos iterata priores
Orbita: nunc avidi prono juga pectore tangunt,
Nunc pugnante genu pressis duplicantur habenis:
Colla toris crinita tument, stantesque repectit
Aura jubas: bibit albentes humus arida nimbos.
Fit sonus, immanisque pedum, tenuisque rotarum.
Nulla manus requies, densis insibilat aër
Verberibus: gelida non crebrior exsilit Arcto
Grando, nec Oleniis manant tot cornibus imbres.

sunt oculis. Jam inserti in opaco pulvere occultantur in una caligine, et ob strepitum, et pulverem vultus opacantem vix sese voce et nomine internoscunt. Explicuere se e turba, suntque diremti, quo quisque poterat intervallo. Repetita orbita delet priores sulcos. Nunc ardentes tangunt juga inclinato pectore: nunc obnixi genu curvant corpus adductis loris. Musculi crinitæ cervicis inflantur, et ventus recurvat erectas jubas. Sicca terra potat candidas spumas. Fit strepitus ingens pedum, et acutus rotarum. Nulla manus intermissio, resonat aër crebris flagellorum ictibus. Frequentior grando non cadit e frigido Septemtrione, nec tot pluviæ fluunt ex cornibus Oleniis.

habet *fulmina.*—414 Unus Behot. et Dan. *quisque valebat.*—418 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Behott. 1. 2. et edd. vett. *reflectit;* Dan. Put. Petav. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *repectit.*—421 Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett. *densisque insibilat;* Behott. 1. 2. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *densis insibilat.*—422 'Vera lectio; et sic optimæ membranæ. In aliis perperam legitur *exiit Arcto.*'

NOTÆ

nube latent, vultusque umbrante tumultu, Vix inter sese clamore et nomine noscunt] Almotanabbi Poëta Arabum celeberrimus hæc sic expressit illo versu: 'Phi jafal satar alhoïoun gabarat, facaenna 'iabseran beledan.' *In pugna pulvis oculos obstruit, et utique, ut si auribus viderent.*

414 *Evolvere globum*] Id est, se expediverunt e globo.

417 *Nunc pugnante genu pressis duplicantur habenis*] Id est, genu clunes equorum lacessente ipsi duplicantur, ut fortius tendant habenas, retineantque equos nimio impetu currentes.

418 *Stantesque repectit Aura jubas*] Hom. Il. Ψ. Χαῖται δ' ἐῤῥώοντο μετὰ πνοιῇς ἀνέμοιο. *Jubæ movebantur flatibus venti.* Impressi habent *reflectit.*

419 *Albentes nimbos*] Spumas equorum.

423 *Oleniis cornibus*] Id est, capræ Amaltheæ, et hædorum signorum cœlestium, quorum ortus tempestates maximas facit. Unde Virgilius: 'Quantus ab occasu veniens pluvialibus hædis Verberat imber humum.' *Oleniis*] Olenus Achaiæ oppidum, ex quo dicitur fuisse capra Amalthea, quæ Jovem uberibus aluit, quæque

Senserat adductis alium præsagus Arion
Stare ducem loris, dirumque expaverat insons
Œdipodioniden: jam illinc a limine discors,
Iratusque oneri insolito truculentior ardet.
Inachidæ credunt accensum laudibus: ille
Aurigam fugit: aurigæ furiale minatur
Efferus, et campo dominum circumspicit omni.
Ante tamen cunctos sequitur, longeque secundus
Amphiaraus agit, quem Thessalus æquat eundo
Admetus: juxta gemini, nunc Euneos ante,
Et nunc ante Thoas: cedunt, vincuntque, nec unquam
Ambitiosa pios collidit gloria fratres.
Postremum discrimen erant Chromis asper, et asper
Hippodamus: non arte rudes, sed mole tenentur
Cornipedum: prior Hippodamus fert ora sequentum,

Arion scientia divinationis præditus agnoverat pressis habenis alium aurigam sedere, et innocens horruerat execrandum Œdipi filium; jam inde a carceribus furens, infensusque oneri, accenditur atrocior solito. Argivi putant inflammatum applausu. Ille fugit rectorem: rabidus horrenda minatur aurigæ, et visu quærit herum Adrastum per omnem campum. Anteit tamen reliquos equos. Sequitur illum Amphiaraus, et currit, sed longo proximus intervallo, quem Thessalus Admetus currendo æquat. Gemini prope; nunc præcedit Euneos, et nunc Thoas, superant, et cedunt, et nunquam ambitiosus honor commisit inter se fratres concordes. Ultimum certantium par, erant acer Chromis, et acer Hippodamus, non inscii artis, sed retardantur gravitate equorum. Hippodamus præcedens portat ora inse-

Barth.—426 Nonnulli codices manuscripti: *nam illinc.*—427 'Distinctio capitalis post hoc verbum [*insolito*] est in optimo libro.' *Barth.*—431 In edd. vett. distinguitur: *Ante tamen cunctos: sequitur, &c.* 'Non opus cum doctissimo Barclaio aliam distinctionem inducere: *Ante tamen cunctos sequitur, &c.* quam in ejus Notis non sine vitio procuderunt insuper librarii.' *Barth.*—434 Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Gevart. et Grasser. cum nonnullis codd. *cædunt.*—438 Barthius tollit dis-

NOTÆ

cum filiis suis in cœlum recepta est. Vide Theb. III. 25.

424 *Arion*] Adrasti equus: dicitur *præsagus*, quia divinabat.

426 *Œdipodioniden*] Polynicem Œdipi filium.

428 *Inachidæ*] Argivi.

430 *Dominum*] Adrastum. Vidé supra vs. 318.

431 *Ante tamen cunctos*] Supple, 'Arion currit.' *Longe secundus*] Ita de Salio Virgilius Æneid. v. 'Proximus huic, longo sed proximus intervallo.'

434 *Cedunt*] Optime, ut Gronovius, Guyetus, et Peyraredus, non *cædunt*, ut habent impressi.

436 *Discrimen*] Hic significat certamen, seu par certantium.

Fert gemitus, multaque humeros inceuditur aura.
Speravit flexæ circum compendia metæ,
Interius ductis, Phœbeius augur, habenis,
Anticipasse viam, nec non et Thessalus heros
Spe propiore calet: dum non cohibente magistro
Spargitur in gyros, dexterque exerrat Arion.
Jam prior Œclides, et jam non tertius ibat
Admetus, laxo cum tandem ex orbe reductus
Æquoreus sonipes premit, evaditque parumper
Gavisos: subit astra fragor, cœlumque tremiscit,
Omniaque excusso patuere sedilia vulgo.
Sed nec lora regit, nec verbera pallidus addit
Labdacides: lassa veluti ratione magister

quentium, portatque anhelitus, et ejus humeri calefiunt multo flatu. Vates Apollinis speravit, missis interius habenis, se brevius iter præoccupaturum ad metam, circa quam flectendum erat, et Heros Thessalus ardet spe propinquiore, dum Arion, non coërcente auriga, extendit se in orbes, et divagatur ad dextram. Jam Œclei filius anteibat, et jam Admetus secundus currebat, cum tandem marinus equus, revocatus ab exteriore gyro, festinat, et anteit parumper eos qui jam de victoria lætabantur. Clamor sidera penetrat, et cœlum concutitur, ac omnes sedes patuere spectatoribus surgentibus. Sed pallidus Labdaci pronepos nec habenas regit, nec addit verbera. Ut cum nauta, perdito rationis usu, in undas et in scopulos præcipi-

tinctionem post *Cornipedum.*—444 'Dubitatum olim de loci hujus scriptura docet boni libri status, in cujus textu verbum hoc omissum est, in margine autem scribitur: 'vel *avit*, id est *erravit*, vel *exerrat*, vel *errarat*.'' Barth. —446 Unus Behot. *ab orbe reductus.*—450 Put. *pallidus audet.*—451 'Ferri potest *lassa veluti:* cur tamen veterem non audiam *lapsa veluti?*' Bern. In

NOTÆ

440 *Flexæ metæ*] Meta, λίθος καμπτὴρ Sophocli dicitur, ubi circumflecteretur. Hinc νύσσα etiam Græcis. Alludit ad morem quadrigarum curriculum agitantium. Solent illi diligentem operam dare, qua metam attingere viderentur, sed non tangerent: in eo enim summa aurigandi ars. Unde Horatio: 'Metaque fervidis Evitata rotis.' Vide Theocritum. Id. XXIV. Homerum Il. Ψ. Sophoclem in Electra.

441 *Phœbeius augur*] Amphiaraus.

442 *Anticipasse*] Usus est eo verbo etiam præter alios Lucretius. *Thessalus heros*] Admetus.

443 *Magistro*] Polynice.

444 *Dexterque*] Id est, magis ad dextram it, relinquit inter se et metam nimium spatium, quo ceteri currus transeuntes circa metam prius flectere possent.

445 *Œclides*] Amphiaraus Œclei filius.

446 *Laxo orbe*] Id est, ab exteriore, hincque laxiore orbe.

447 *Æquoreus sonipes*] Arion a Neptuno procreatus, qui maris Deus.

449 *Excusso*] Moto, surgente.

451 *Labdacides*] Polynices, Labdaci pronepos.

In fluctus, in saxa ruit; nec jam amplius astra
Respicit, et victam projecit casibus artem.
Rursus præcipites in recta ac devia campi
Obliquant, tenduntque vias, iterum axibus axes
Inflicti, radiisque rotæ: pax nulla, fidesque.
Bella geri ferro levius: bella horrida credas:
Is furor in laude est: trepidant, mortemque minantur,
Multaque transversis præstringitur ungula campis.
Nec jam sufficiunt stimuli, non verbera: voce
Nominibusque cient Pholoën Admetus, et Irin
Funalemque Thoën, rapidum Danaëius augur
Ascheton increpitans, meritumque vocabula Cycnum.

tatur; nec jam amplius observat sidera, et fortunæ permittit superatam scientiam. Rabidi rursus obliquant, ac pergunt iter in recta ac transversa stadii; rursus axes axibus illisi, et rotæ radiis. Nulla pax et fides, minus esset, prælia armis committi: putares ardentes acies. Ea rabies laudi vertitur. Tremunt, et intentant letum, et multæ ungulæ teruntur transversis cursibus. Nec jam aculei sufficiunt, non ictus flagellorum. Admetus voce et nominibus hortatur Pholoën, Irinque, et funalem Thoën; vates Argivus objurgat præcipitem Ascheton, et Cycnum dignum suo cogno-

---

quibusdam codd. *laxa.*—456 *Inflecti* unus Behot. Vide Not. Var.—457 Unus Behot. *levius ferro.*—458 *His furor in laude est* Aldd. Colin. Gryph. et Basil. Bernartius correxit ex codd. Lang. Laur. Buslid. et Lipsian. et sic in ceteris.—459 'Non sine ratione versum hunc omittunt membranæ illæ laudatissimæ.' *Barth.*—460 Dan. Petav. Lang. Laur. Buslid. et edd. vett. *nec verbera.*—461 *Ametus et Iron* unus Behot.—462 *Funalesque Thoën* optimæ Barthii membranæ. *Lunalemque Thoën* Dan. *Fumantemque Thoën* Put.—463 *Æscheton* Put. et Petav. *Ascedon* unus Behot. *Esceton* Dan. *increpitat* unus Behot. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Put. Petav. et edd. vett. *increpitans* Dan. alter

NOTÆ

452 *Astra*] Observatione enim astrorum cursum navigationis dirigebant nautæ, ante acus magneticæ inventionem.

455 *Iterum axibus axes Inflicti*] In quibusdam bonæ notæ libris est: *Inflecti:* alicubi annotatum pro 'inflectebantur.' Forte scribendum: *iterum axibus axes Infligi.* Gronov.

457 *Geri*] Gerentur.

459 *Multaque transversis, &c.*] Dum per transversa stadii currunt.

461 *Pholoën et Irin*] Pholoë et Iris nomina equarum Admeti. Supra: 'Vix steriles compescit equas.'

462 *Funalemque Thoën*] Funalis est, qui extra jugum incedit, et jugali opponitur, *σειραῖος*, et *σειραφόρος* Græcis dictus: *ζύγιος* enim dicitur qui jugum subit. Unde intelligimus funalem equum hunc vocari, qui extra jugum sit, sive ante, sive a latere jungatur; inde appellatus, quod fune, seu habena, aut catena etiam exterius regatur. *Danaëius augur*] Amphiaraus augur Argivus.

463 *Meritumque vocabula Cycnum*] Candore scilicet: supra de equis Amphiarai: 'Ipse habitu niveus; nivei dant colla jugales.'

Audit et Herculeum Strymon Chromin, Eumeon audit
Igneus Æchion: tardum Calydona lacessit
Hippodamus, variumque Thoas rogat ire Podarcem.
Solus Echionides errante silentia curru
Mœsta tenet, trepidaque timet se voce fateri.
Vixdum cœptus equis labor, et jam pulvere quarto
Campum ineunt, jamque et tepidis sudoribus artus
Effœti, et crassum rapit ejectatque vaporem
Cornipedum flammata sitis: nec jam integer illis
Impetus, et longi suspendunt ilia flatus.

mine. Strymon auscultatur Chromin Herculis filium: ardens Æthion Eumeon: Hippodamus urget lentum Cydonem, et Thoas precatur accelerare maculosum Podarcen. Solus Polynices silet tristis vagante curru, et metuit se detegere trementi voce. Vixdum currere incœperant, et jam quarta vice stadium corripiunt. Et jam jam enecta sunt membra calidis sudoribus, et accensa equorum sitis attrahit et emittit densum vaporem: nec jam illis prior rapiditas est, et longi anhelitus du-

Behot. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—465 *Ethion* uterque Behot. *Æthion* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett. *Æchion* Dan. Put. Petav. Lindenbrog. Cruc. et recentt. *tardumque Calydona* unus Behot. *tardumque Cydona* Dan. Put. et Petav. *tardum Cidola* alter Behot. *tardumque Cidona* Exc. Cantab.—469 *Vix perceptus equis* Lipsian. unde Bernartius conj. *Vix ter cœptus equis.* Optimus Barthianus, *labor est.*—471 Unus Behot. *injectatque*

NOTÆ

464 *Herculeum*] Hercule oriundum.

467 *Echionides*] Polynices, ab Echione, qui Thebanum regnum administravit post Cadmum.

469 *Vixdum cœptus equis*] Lipsii codex: *Vix perceptus;* unde Bernartius vult legi: *Vix ter cœptus. Et jam pulvere quarto Campum ineunt*] Curriculum quadrigarum ἵππων τελείων, id est, *firmorum plenis annis,* fuisse dicitur δωδεκάδρομον, seu *spatiorum duodenum:* ideoque et Pindarus Olym. IV. dixit δωδεκάγναμπτον τέρμα δρόμου. Sed πωλικὸν ἅρμα, id est, *teneriorum equorum,* conficere solitum spatia octona. Hoc autem apud Græcos. Apud Latinos septena tantum conficiebantur spatia. Seneca Epist. XXX. 'Quomodo manifestior notari solet agitatorum lætitia, cum septimo spatio palmæ appropinquant.' Sanctus Hieronymus in vita S. Hilarionis: 'Hoc si quidem in Romanis urbibus jam inde servatur a Romulo, ut propter felicem Sabinarum raptum, ab ipso quasi consiliorum Deo, quadrigæ septeno currant circuitu.' Propertius II. Eleg. 25. 'Aut prius infecto deposcit præmia cursu, Septima quam metam triverit arte rota.'

473 *Et longi suspendunt ilia flatus*] Equi suspiriosi, vel spiritus densioris, dum animam ducunt, 'ilia trahunt.' Virgilius Georg. III. 'Imaque longo Ilia singultu tendunt.' Plinius 'ilia trahere' dixit lib. II. cap. 6. Idem Lucanus lib. IV. Horatius: 'ilia ducere,' id est, vix spiritum recipere,

Hic anceps fortuna diu decernere primum
Ausa venit: ruit, Hæmonium dum fervidus instat
Admetum superare, Thoas: nec prætulit ullam
Frater opem: velit ille quidem; sed Martius ante
Obstitit Hippodamus, mediasque immisit habenas.
Mox Chromis Hippodamum metæ interioris ad orbem
Viribus Herculeis et toto robore patris
Axe tenet prenso: luctantur abire jugales
Nequicquam, frænosque et colla rigentia tendunt.
Ut Siculas si quando rates tenet æstus, et ingens
Auster agit, medio stant vela tumentia ponto.
Tunc ipsum fracto curru deturbat, et isset
Ante Chromis; sed Thraces equi ut videre jacentem
Hippodamum, redit illa fames, jam jamque trementem

cunt ilia. Incerta diu fortuna tentavit primum hic decidere. Thoas cadit, dum ardens nititur vincere Admetum Hæmonium, nec germanus dedit ullum fratri auxilium: optaret quidem ille; sed Martis nepos Hippodamus se opponit, et intulit medios frænos. Mox Chromis robore Herculeo et totis patris viribus sistit Hippodamum axe intercepto ad interiorem metam, cum vellet eam flectere: jugales frustra nituntur progredi, et tendunt habenas, et rigentes cervices. Ut si quando æstus Siculas naves intercipit, et fortis Auster eas impellit, inflatis velis manent immotæ naves in medio pelago. Tunc Chromis Hippodamum rupto curru dejicit, et præcessisset; sed cum equi Thracii aspexerunt prostratum Hippodamum, sueta iis fames rediit, et jam furentes partiti fuerant trepidantem, nisi Heros

vaporem.—474 *Hinc anceps* optimæ Barthii membranæ, et Behot. 1.—476 *Ametum* unus Behot. *vel præbuit illam* optimus Barthii codex pro v. l.—478 Unus Behot. *medias immisit*, omisso τῷ *que.*—478 *Hippodamon* in quibusdam scriptis; et ita legit Nic. Heinsius. *jam jamque timentem* unus Behot.—490

NOTÆ

ut fit in cursu: nam hac potissimum parte sentitur, quam sit liber anhelitus. Turn. lib. XII. cap. 9.

475 *Hæmonium*] Thessalum: Thessalia enim prius Hæmonia dicta.

477 *Martius*] A Marte oriundus: Hippodami enim pater Œnomaus filius erat Martis.

480 *Viribus Herculeis*] Quia Chromis erat filius Herculis.

484 *Stant*] Id est, non moventur: hinc enim æstus, et inde Auster æqualibus viribus tendunt; unde necesse est navem fieri immobilem.

485 *Ipsum*] Hippodamum.

486 *Thraces equi*] Diomedis enim Thracii fuerant ii equi. Vide supra.

487 *Redit illa fames*] Supra diximus Diomedis equos humana carne pasci solitos. Ut viderunt igitur prostratum Hippodamum, jam se parabant ad illum devorandum.

Partiti furiis; ni fræna, ipsosque frementes,
Oblitus palmæ, retro Tirynthius heros
Torsisset, victusque et collaudatus abisset.
At tibi promissos jamdudum Phœbus honores,
Amphiaraë, cupit. Tandem ratus apta favori
Tempora, pulverei venit in spatia horrida Circi.
Cum jam in fine viæ, et summum victoria nutat:
Anguicomam monstri effigiem sævissima visu
Ora movet: sive ille Erebo, seu finxit in astu
Temporis; innumera certe formidine cultum
Tollit in astra nefas: non illud janitor atræ
Impavidus Lethes, non ipsæ horrore sine alto
Eumenides vidisse queant: turbasset euntes
Solis equos, Martisque jugum: nam flavus Arion

Tirynthius, victoriæ immemor, habenas et ipsos indignantes retro adduxisset, et superatus ac cum magna laude recessisset. At Phœbus tibi vult, Amphiaraë, dare honores, quos tibi pollicitus fuerat. Tandem putans occasionem idoneam præstandæ gratiæ, subit terribile spatium pulverei stadii, cum jam cursus sub finem esset, et victoria extremo nutabat. Erigit in aërem speciem portenti serpentibus criniti, et innumeris terroribus instructi distorquet horrenda aspectu ora; seu ille eduxit ex Inferis hoc monstrum, seu in momento temporis formavit. Non illud ostiarius nigræ Lethes sine metu, nec ipsæ Eumenides possent cernere sine summo pavore: terruisset incedentes solis equos, et Martis currum. Nam ut flavus Arion illud vidit,

Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *victorque;* Dan. Put. Petav. Behott. 1. 2. Venett. 3. 4. Lindenbrog. Cruc. Gevart. Grasser. et recentt. *victusque.*—492 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Behott. 1. 2. Dan. Put. Petav. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *apta favoris;* optimæ Barthii membranæ, Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *apta favori.*—493 Optimus Barthii codex: *volat in spatia.* Pro *Circi* unus Behot. habet, *campi.*—494 *Cum jam fine* Behott. 1. 2. hoc est: *jā in fine.*—496 Optimæ Barthii membranæ: *seu finxerat æstu.*—499 Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Behott. 1. 2. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *non ipse;* Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.

NOTÆ

489 *Tirynthius heros*] Chromis Herculis Tirynthii dicti filius.

490 *Victusque et collaudatus abisset*] Quia Chromis maluit palmam amittere, quam sinere, ut equi sui Hippodamum devorarent, quod fecissent, nisi adduxisset habenas, quo ipsi victoria e manibus elapsa est: unde meritæ laudes ipsi datæ.

491 *At tibi promissos*] Oraculum enim acceperat, se curriculi certamine victorem futurum. *Vet. Schol.*

494 *Cum jam in fine viæ*] Hic versus suspectus Guyeto.

496 *Astu Temporis*] Corrige *actu*, id est, momento.

498 *Janitor atræ Lethes*] Cerberus.

501 *Jugum*] Hic, ut supra, pro curru et equis.

Ut vidit, saliere jubæ, atque erectus in armos
Stat, sociumque jugi, comitesque utrimque laboris
Secum alte suspendit equos. Rüit ilicet exul
Aonius, nexusque diu per terga volutus
Exuit: abripitur longe moderamine liber
Currus: at hunc putri præter tellure jacentem
Tænarei currus, et Thessalus axis, et heros
Lemnius, obliqua quantum vitare dabatur
Transabiere fuga. Tandem caligine mersum
Erigit accursu comitum caput, ægraque tollit
Membra solo, et socero redit haud speratus Adrasto.
Quis mortis, Thebane, locus? nisi dura negasset
Tisiphone, quantum poteras dimittere bellum?
Te Thebæ, fraterque palam, te plangeret Argos,
Te Nemee: tibi Lerna comas, Larissaque supplex

jubæ riguere, et sublatis in altum prioribus pedibus stat, et secum celse suspendit collegam jugi, et equos utrimque laboris socios. Cadit statim Thebanus profugus, et diu volutatus per tergum, expediit se loris, et currus expers rectoris longe invehitur: at præter illum prostratum in cœnoso loco currus Tænarei, et axis Thessalus, et Heros Lemnius transgressi sunt obliquo cursu, quantum licebat effugere. Tandem ille tollit caput pulvere obrutum, famulis accurrentibus, et erigit e terra elisos artus, et præter spem revertitur ad socerum Adrastum. Quæ moriendi opportunitas, Thebane? nisi aspera renuisset Tisiphone, quantum bellum potuisses finire? Te Thebæ, et frater palam, te Argos, te Nemea defleret: tua gratia Ler-

non ipsæ.—503 Optimus Barthii codex: *comitemque.*—505 Lactantius legit: *per terga volutos.*—506 Optimus Barthianus, *arripitur.*—511 *Erigit ad cursum comitum* Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Behott. 1. 2. et edd. vett. Mutavit Gronovius. Vide Not. Var.—512 In quibusdam codd. Linden-

NOTÆ

504 *Exul Aonius*] Polynices Thebanus.

505 *Nexus*] Supple habenarum, quibus involutus in tergo erat.

507 *Præter*] Gallice, *le long*.

508 *Tænarei currus*] Amphiarai. *Thessalus axis*] Currus Admeti Thessali. *Heros Lemnius*] Euneus: ceciderat enim Thoas, ut supra vidimus.

511 *Erigit accursu comitum caput*] Erigit supple Polynices. *Accursu*] Gronovius optime corrigit *accursu comitum*, et hic comites sunt ministri, aulici satellites: lib. XI. 'Non desunt regi comites, sine,' &c. Antea enim legebatur *ad cursum*, nullo sensu.

512 *Redit*] Deportatur in gestatoria, seu lectica. Ita Vet. Schol. apud Barthium.

513 *Thebane*] Alloquitur Polynicem Poëta.

515. 516 *Te Thebæ, Argos, Nemee, Lerna, Larissa*] Oppida seu loca ex præcedentibus cognita.

516 *Comas Poneret*] Supra vidimus, crines in luctu positos.

Poneret; Archemori major colerere sepulcro.
Tunc vero Œclides, quanquam jam certa sequenti
Præmia, cum vacuus domino præiret Arion,
Ardet adhuc cupiens vel inanem vincere currum.
Dat vires, refovetque Deus: volat ocyor Euro,
Ceu modo carceribus dimissus in arva solutis,
Verberibusque jubas et terga lacessit habenis,
Ascheton increpitansque levem Cycnumque nivalem.
Nunc saltem dum nemo prior, rapit igneus orbes
Axis, et effossæ longe sparguntur arenæ.
Dat gemitum tellus, et jam tunc sæva minatur.
Forsitan et victo prior isset Arione Cycnus,
Sed vetat æquoreus vinci pater: hinc vice justa

na, et supplex Larissa crines secaret, et tibi illustrius sepulcrum exstrueretur quam Archemoro. Tunc autem Œclei filius, quamvis indubitata erat palma sibi sequenti Arionem, cum ille liber excusso rectore præcederet, flagrat tamen desiderio superandi vacuum etiam currum. Numen ei dat robur, et reparat: currit Euro velocior, ut si modo dimissus esset in stadium aperto limine, et jubas verberibus percutit, et loris terga equorum, objurgans celerem Ascheton, et candidum Cycnum: nunc saltem, dum nullus anteit, fervidus axis tollit rotas magna velocitate, et evacuatæ arenæ longe dissiliunt. Terra mugit, et jam tunc crudelis illi minatur. Forsitan Cycnus præcessisset superato Arione, sed pater marinus superari prohibet: hinc

brogii: *aut speratus.*—518 Duo codd. Barthiani: *sequentur.*—524 *Increpitans Scetumque levem* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. unus Behot. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *Increpat Ascheton celerem* optimus Barthianus. Lect. nostram exhibent Venett. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—526 'Melius scribatur *effusæ;* uno impetu proturbatæ.' *Barth.*—527 Unus Behot. *etiam nunc;* Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. alter Behot. et edd. vett. *etiam tunc;* optimus Barthianus *et jam tum;*

NOTÆ

517 *Archemori major colerere sepulcro*] Major honor tibi redderetur apud tuum sepulcrum, quam Archemoro.

518 *Œclides*] Amphiaraus.

520 *Inanem*] Excusso domino.

521 *Deus*] Apollo. *Euro*] Eurus ventus orientalis.

523 *Verberibusque jubas, &c.*] Hic versus quatuorque sequentes suspecti Guyeto.

524 *Ascheton increpitansque levem*] Bernartius e veteribus codicibus correxerat: *increpitans Schetumque,* cum antea legeretur: *Ascheton increpitansque levem,* quod melius erat. Supra de Amphiarao: 'Ascheton increpitat.' Nomen convenit veloci equo: ἄσχετος enim Græce, Latine *insuperabilis.*

527 *Dat gemitum tellus*] Quasi sub pondere currus Amphiarai ingemisceret. *Et jam tunc sæva minatur*] Amphiarao scilicet, qui hiatu terræ perire debebat.

529 *Æquoreus pater*] Neptunus.

Gloria mansit equo, cessit victoria vati.
Huic pretium palmæ gemini cratera ferebant
Herculeum juvenes: illum Tirynthius olim
Ferre manu sola, spumantemque ore supino
Vertere, seu monstri victor, seu Marte, solebat.
Centauros habet arte truces, aurumque figuris
Terribile: hic mixta Lapitharum cæde rotantur

æqua vice honor equo restitit, victoria mansit auguri. Huic duo juvenes portabant Herculis poculum pro victoriæ mercede. Olim Tirynthius hoc solitus erat una manu portare, ac plenum in os inversum infundere, seu monstra, seu hostes domuisset. In hoc cælati erant torvi Centauri, et aurum formidabile erat figuris: hic confusa Lapitharum strage volvuntur lapides, tædæ, alia etiam pocula; ubique

---

Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *et jam tunc.*—530 'Melior lectio optimi exemplaris *cedit*, quam quæ in aliis est, *cessit.*' Barth.—534 *Vertere seu monstris* Behott. 1. 2. Dan. Put. Petav. Lindenbrog. et Cruc. quomodo conjectabat Bernartius. *Vertere seu monstro* citat Lindenbrogius. *Vertere ceu monstri* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Venett. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—536 Dan. Put. Petav. Behott. 1. 2. Lang. Laur. Lipsian. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *cæde notantur;* Buslid. optimus Barth.

NOTÆ

530 *Gloria mansit equo, cessit victoria vati*] Equo, quia prius metam attigit, Vati vero, quia excusso Polynice primus palmæ appropinquavit. Sed et Polynices etiam victor renuntiari debebat, quia ejus equus vicerat, ut de Phidola Corinthio narrat Pausanias II. Eliacorum: 'Phidolæ Corinthii,' ait, 'equa prætereunda non est, cui Auræ nomen erat. Hæc ab ipsis carceribus excusso statim sessore, et cursum pristinum æque ac si rectorem habuisset servavit, et circa metam se convertit; audito vero tubæ sonitu ad cursum concitata est vehementius: cumque ad ludorum præfectos antevertisset, jam victoriæ se quasi compotem intelligens constitit. Elei Phidola victore renuntiato, ei, ut et equæ simulacrum dedicaret, concesserunt.'

532 *Herculeum*] Id est, qui Herculis olim fuerat. *Tirynthius*] Hercules. Vide supra.

534 *Seu Marte*] Id est, justo exercitu. Multa enim gessit cum exercitu Hercules, ut cum Trojam et Œchaliam expugnavit, nec non etiam in Africa, ut testatur Sallustius: 'Postquam,' ait, 'in Africa Hercules interiit, sicut putant, exercitus ejus variis gentibus permixtus est.'

535 *Centauros habet arte truces*] Supple, effictos, cælatos. *Truces*] Ferociam Centaurorum expresserat ars cælatoris. *Aurumque figuris Terribile*] Id est, ferocia Centaurorum, furorque quo in pugna ferebantur, tanta arte expressus erat, ut etiam terreret. Eodem dicendi modo Noster Theb. III. 'Armaque in auro Tristia.'

536 *Hic*] In cratere. *Mixta Lapitharum cæde*] Nota pugna Lapitharum cum Centauris in nuptiis Pirithoi. *Rotantur*] Quidam codices *notantur*. Ipsam enim rotationem expressam dicit. Imitatur Sidonius

Saxa, faces, aliique iterum crateres; ubique
Ingentes morientum iræ: tenet ipse furentem
Hylæum, et torta molitur robora barba.
At tibi Mæonio fertur circumflua limbo
Pro meritis, Admete, chlamys, repetitaque multo
Murice. Phryxei natat hic contemtor ephebus
Æquoris, et picta translucet cœrulus unda:
In latus ire manus, mutaturusque videtur
Brachia, nec siccum speres in stamine crinem:

immanes occumbentium iræ. Ipse arripit rabidum Hylæum, eumque intorta barba rotat. At tibi, Admete, portatur in præmium virtutis paludamentum circumsutum Mæonia fimbria, et sæpius tinctum crebro murice. Hic natat juvenis Leander, contemtor freti Phryxei, et glaucus translucet in acupicta unda. In latus fert manus, et videtur quasi alternis brachiis natet, nec expectes in stamine siccos capillos.

Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *cæde rotantur.*—540 *At qui Mæonio* unus Behot.—541 *Amete* in eodem codice.—544 *In latus ire manu* legit Marklandus ad Sylv. I. 1. 82.—545 Optimus Barthii codex, aliusque ejus-

NOTÆ

Apoll. Paneg. Mai. 'Prima cruentos Consumunt ad bella cibos, Bacchoque rotato, Pocula tela putant.'

537 *Aliique iterum crateres*] In hoc aureo cratere effícti erant crateres alii, quibus nempe Lapithæ et Centauri in Pirithoi nuptiis repentino motu certarunt.

538 *Ipse*] Hercules.

539 *Hylæum*] Centaurum ferocissimum. Vide Ovid. Met. XII. *Torta*] Supple ejus, Hylæi.

540 *Mæonio limbo*] Id est, limbo acupicto arte Mæonia; Mæones enim, Lydi postea vocati, lanificii operibus texturaque, ut et Phrygii, insignes erant, et acupingebant. Mæonia autem, seu Lydia, Asiæ Minoris regio.

541 *Repetitaque multo Murice*] Dibapha vocabatur ejusmodi vestis. De murice vero seu purpura, vide Theb. I. 517. *Repetita*] Lucanus: 'Cujus pars maxima succo Cocta diu virus non uno duxit aëno.'

542 *Phryxei æquoris*] Hellesponti, cui nomen dedit Helle, Phryxi soror, quæ in hoc mare cecidit: unde 'Phryxeum' vocat. *Contemtor ephebus*] Designat Leandrum celeberrimum illum juvenem ex Abydo oppido Asiæ in littore Hellesponti sito, qui captus amore Herus, quæ Seston oppidum littoris oppositi incolebat, noctu ad eam natabat: quod cum illi sæpius feliciter successisset, audacior factus, non dubitavit mari tumido ac procelloso se credere, sed violentia ventorum fluctuumque abreptus periit. Hanc sive fabulam, sive historiam celebravit carminibus inter Græcos Musæus; et Ovidius hinc sumsit argumentum Epistolæ Herus ad Leandrum, et Leandri ad Hero.

543 *Translucet*] Quia a perfectis ita pinguntur natantes, ut inter undas eorum membra perluceant.

544 *Mutaturusque videtur Brachia*] Nota morem natandi alternis brachiis.

Contra autem frustra sedet anxia turre suprema
Sestias in speculis: moritur prope conscius ignis.
Has Adrastus opes dono victoribus ire
Imperat: at generum famula solatur Achæa.
Solicitat tunc ampla viros ad præmia cursu
Præceleres: agile studium, et tenuissima virtus,
Pacis opus, cum sacra vocant; nec inutile bellis
Subsidium, si dextra neget. Prior omnibus Idas,
Nuper Olympiacis umbratus tempora ramis,
Prosilit: excipiunt plausu Pisæa juventus
Eleæque manus: sequitur Sicyonius Alcon,
Et bis in Isthmiaca victor clamatus arena

Contra autem solicita Hero Septias nequicquam stat in specula celsæ turris. Fax testis amorum prope extinguitur. Adrastus jubet has divitias ferri munere iis qui superaverant. At generum delenit ancilla Achæa. Tunc Adrastus invitat ad magnam mercedem viros cursu veloces. Levis est exercitatio, et mediocris virtus, et pacis occupatio, cum sacra celebrantur, nec vanum in bello auxilium, si non datur vincere, sed fugiendum sit. Idas nuper velatus caput fronde Olympica advolat omnium primus: quem Pisæa pubes, ac turba Elidis cum favore excipiunt. Alcon Sicyonius venit post illum, et Phædimus bis victor proclamatus in stadio Isthmico,

dem: *nec siccum spectes*; ita quoque Marklandus ibid.—551 *Preceleres* Dan. et optimus Barthianus.—553 Behott. 1. 2. *negat*.—556 *Scythonius* optimus

NOTÆ

545 *In stamine*] An *flumine*; nam Hellespontus fluminis instar esse potest.

547 *Sestias*] Hero sic dicta a Sesto patria: Musæo quoque Σηστιὰς Ἡρώ. Dicitur *anxia*, supple, de Leandro natante. *Conscius ignis*] Id est, lucerna, qua Leandro natanti e specula seu turre alta prælucebat. Dicitur *conscius*, mutui scilicet utriusque amoris.

549 *At generum famula solatur Achæa*] Imitatur perpetuum suum auctorem. Virg. Æn. v. 'Sic ait, et geminum pugnæ promittit honorem Victori, velatum auro vittisque juvencum, Ensem atque insignem galeam solatia victo.' Mos enim certaminis, postremum, sive ab omnibus superatum, non indonatum abire.

550 *Solicitat*] Peracto quadrigarum certamine, transit Poëta ad eos quibus cursu certandum erat.

552 *Cum sacra vocant*] Nam sacris ludis adhibebatur.

553 *Si dextra neget*] Si fugiendum sit.

554 *Olympiacis ramis*] Oleastro. Vide supra vs. 6.

556 *Sicyonius*] E Sicyone Achaiæ urbe.

557 *Isthmiaca arena*] In ludis Isthmicis.

Phædimus, alipedumque fugam prægressus equorum
Ante Dymas, sed tunc ævo tardante secutus.
Multi et, quos varii tacet ignorantia vulgi,
Hinc atque hinc subiere: sed Arcada Parthenopæum
Appellant, densique cient vaga murmura Circi.
Nota parens cursu: quis Mænaliæ Atalantes
Nesciat egregium decus, et vestigia cunctis
Indeprensa procis? onerat celeberrima natum
Mater: et ipse procul fama jam notus inermes
Narratur cervas pedes inter aperta Lycæi

et Dymas qui antea cursu superabat velocissimos equos, sed tunc ætate remorante sequebatur, et plures ex aliis populis, quorum nomina ignorantur, hinc et hinc ingressi sunt. Sed vagi susurri confertæ coronæ vocant, excitantque Parthenopæum Arcadem. Mater ejus cursu celebris est. Quis ignoret ingentem gloriam Atalantæ Mænaliæ? et passus quos nulli proci poterant attingere? Parens notissima filium gravat. Et ipse jam valde inclytus fertur pedes capere imbelles cervas per Lycæi

Barthii codex.—560 ' Non satis apte sententiam suam exprimit Papinius. Et versus meis auribus *νοθεύει*.' *Barth.*—561 *Parthanopeum* Behot. 1. *Parthenopeum* Behot. 2.—563 *Athlantis* Behott. 1. 2.—567 ' Libri meliores *operta*

NOTÆ

562 *Circi*] Circus hic abusive sumitur. Circi Romæ erant loca muris septa, in quibus equites pugilesque se exercebant; multique erant, ut Maximus, Flaminius, aliique.

563 *Quis Mænaliæ Atalantes Nesciat egregium decus, &c.*] Hic Papinius confundit duas Atalantas, et ex duabus unam tantum facit. Duæ enim fuerunt forma et agilitate pedum insignes: quarum una Schœni regis in Scyro insula filia, cursu cum procis certabat, ea lege ut victi morerentur, victori vero nuptiæ ejus contingerent. Multis tandem victis Hippomenes Martis aut Mercurii filius cum ea in certamen descendit, sumtis tamen prius a Venere tribus malis aureis in horto Hesperidum ortis, quæ, dum ille currebat, projiciebat. Illa, eorum capta pulchritudine, retardata est his colligendis, victaque Hippomeni nupsit. Altera autem fuit virgo Arcadia, quæ dedita venationi in sylvis versabatur. Hæc virginitatis conservandæ studio Dianæ se comitem dedit. Tandem accita a Meleagro regis Calydoniæ filio, una cum florentissima totius Græciæ juventute, ad venandum aprum Calydonium, prima aprum ferit: postea vero eidem Meleagro nupsit, ex quo Parthenopæum nostrum peperit. Vide Ovidium. *Mænaliam* vocat a Mænalo monte Arcadiæ. Diodorus tamen Siculus et Fulgentius Arcadiam illam Schœneo patre natam tradunt: alii vero Iasii Argivorum regis filiam faciunt.

565 *Onerat*] Fama sua, supple.

567 *Lycæi*] Saltus montisve in Arcadia.

Tollere, et emissum cursu deprendere telum.
Tandem expectatus volucri super agmina saltu
Emicat, et torto chlamyden diffibulat auro.
Effulsere artus, membrorumque omnis aperta est
Lætitia, insignesque humeri, nec pectora nudis
Deteriora genis, latuitque in corpore vultus.
Ipse tamen formæ laudem aspernatur, et arcet
Mirantes: tunc Palladios non inscius haustus
Incubuit, pinguique cutem fuscatur olivo.
Hoc Idas, hoc more Dymas, aliique nitescunt.
Sic ubi tranquillo pellucent sidera ponto,
Vibraturque fretis cœli stellantis imago,
Omnia clara nitent: sed clarior omnia supra
Hesperos exercet radios, quantusque per altum
Æthera, cœruleis tantus monstratur in undis.

aperta, et cursu attingere intortum jaculum. Tandem exoptatus celeri saltu super turbam effulget, et dissolvit fibula aurea chlamydem. Membra ejus enituere, et omnis artuum gratia patuit, formosique humeri, nec pectus cedit imberbibus genis, et vultus a corpore obscuratur. Ipse tamen contemnit laudem pulchritudinis, et admirantes repellit. Tunc non ignarus artis perfudit se liquore Palladio, et fuscat cutem pingui olivo. Dymas, et Idas, atque alii eodem modo resplendent. Sic cum astra apparent in quieto mari, et species siderei cœli a ponto repercutitur, omnia clare micant: sed Hesperus omnibus lucidior emittit fulgorem, et quantus est in celso cœlo, tantus ostenditur in glaucis aquis. Secundus post eum oris specie Idas

præferunt, quod etiam majorem rem faciat.' *Barth.*—568 Dan. Put. Petav. et edd. vett. *deprehendere.* 'Malim *reprehendere*, quod in uno libro invenio.' *Barth.*—572 *Lætitia et insignes* Behot. 1. *Lætitia insignes humeri* Behot. 2.—576 Uterque Behot. *fuscatur oliva.*—578 Behott. 1. 2. *perlucent.*—581 *Hesperus* Dan. Put. Petav. Behot. 1. Behot. 2. pro v. l. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett. *Hesperos* Behot. 2. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.

NOTÆ

572 *Lætitia*] Noster etiam Earini coma: 'Olim etiam ne prima genas lanugo nitentes Carperet, et pulchræ fuscaret gaudia formæ.' Sic Apuleio lib. x. 'Membrorum voluptas, ut adhærens pressule [pallium bombycinum] membrorum voluptatem graphice liniaret.'

573 *Latuitque in corpore vultus*] Alii codices, *patuitque.* Sensus: Gratia Parthenopæi vultus quodammodo latuit, aut obscurata est a formosa totius corporis venustate.

575 *Tunc Palladios non inscius haustus*] Cursores enim, priusquam currerent, corpus oleo ungebant ad reddenda membra flexibiliora. Dicuntur hic *Palladii haustus*, quia oleo, ex qua oleum exprimitur, Palladi sacra.

581 *Hesperus*] Stella Veneris, quæ aliis lucidior est planetis.

582 *Tantus monstratur*] Per oleum

Proximus et forma, nec multum segnior Idas
Cursibus, atque ævo juxta prior: attamen illi
Jam tenuem pingues florem induxere palæstræ,
Deserpitque genis, nec se lanugo fatetur
Intonsæ sub nube comæ. Tunc rite citatos
Explorant, acuuntque gradus, variasque per artes
Instimulant docto languentia membra tumultu.
Poplite nunc flexo sidunt, nunc lubrica forti
Pectora collidunt plausu: nunc ignea tollunt
Crura, brevemque fugam necopino fine reponunt.
Jam ruit atque æquum summisit regula limen,

est, nec multum cursu tardior, aut ætate præcurrens. Attamen unctæ palæstræ tenuem lanuginem illi induxerunt, et illa malis inserpit, nec se prodit sub umbra intonsi capilli. Tunc pertentant ex more et exstimulant veloces gradus, et peritis motibus excitant per diversam disciplinam torpentes artus. Nunc inclinantur curvato genu: nunc feriunt magnis ictibus uncta pectora: nunc levant fervida crura, et breve spatium currunt, et sistunt se, non proposito termino. Ut regula cecidit,

—583 *Proximus est forma* margo ed. Barth.—584 Behot. 1. *justa prior;* Scholiastes apud Barthium, *prope prior.*—589 *Exstimulant* Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *Instimulant* Behott. 1. 2. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. —590 Behott. 1. 2. *sidunt flexo.*—595 *Ut ruit* Exc. Cantab. Taurin. Dan. Put.

NOTÆ

sic candor corporis enitet. Hesperus autem quantus in cælo, hoc est, quam formosus visitur, tantus, tamque pulchre apparet etiam in subjecta aqua maris. *Vet. Schol.*

585 *Induxere*] Lanuginem unxere. *Guyetus.* Id est, oleum induxerat, seu obduxerat lanuginem teneram adhuc, et vix emergentem. Ego malim *adduxere*, seu 'emergere' fecere. Barclaius vero *induxere* hic pro delevere positum esse ait, et sensum esse: Partem jam decoris et formositatis absumserat, seu deleverat, assiduus palæstrarum usus. Ut et apud Ciceronem pro Domo sua: 'Cum omnes adessent, cœptum est referri de inducendo SC. Ab universo senatu reclamatum est.' Sueton. Julio Cæs. c. 16. 'Senatus amplissimis verbis collaudatum Cæsarem in integrum restituit, inducto priore decreto.' *Pingues palæstræ*] Pingues ob oleum quo cursores ungebantur. Hinc etiam nitidæ, liquidæ, unctæ dicuntur Nostro, Lucano, aliisque.

586 *Nec se lanugo fatetur Intonsæ sub nube comæ*] Id est, coma undante obumbratur. *Peyraredus.*

587 *Rite*] Hoc enim arte et disciplina fiebat.

589 *Docto*] Non fortuito, sed per artem meditato.

590 *Lubrica*] Ob oleum, quo perfusa sunt.

593 *Regula*] Regula illa erat in stadio seu circo funis, qui per totam longitudinem carcerum extendeba-

Corripuere leves spatium, campoque refulsit
Nuda cohors: volucres iisdem modo tardius arvis
Isse videntur equi: credas e plebe Cydonum
Parthorumque fuga totidem exsiluisse sagittas.
Non aliter celeres Hyrcana per avia cervi,
Cum procul impasti fremitum accepere leonis,
Sive putant: rapit attonitos fuga cæca, metusque
Congregat, et longum dant cornua mixta fragorem.
Effugit hic oculos rapida puer ocyor aura

et aperuit cunctis æquale ostium, invasere stadium celeres, et nuda cohors in campo resplenduit. Veloces equi videntur cucurrisse lentius in eodem circo. Putares totidem sagittas emissas a sagittariis Cretensibus, et Parthis fugientibus. Haud secus agiles cervi currunt in desertis Hyrcaniæ, cum longe audiverunt, aut audiisse arbitrantur, rugitum famelici leonis: incerta fuga agit consternatos, et pavor eos conglobat, et cornua alia aliis inserta edunt longum stridorem. Hic juvenis Mæna-

Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Behott. 1. 2. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Lind. et Cruc. *Jam ruit* Burm. Petrens. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—594 Unus Behot. *leve spatium.*—599 *Cum procul infausti* Behott. 1. 2.—600 Marklandus ad Sylv. I. 1. 63. legit: *fuga cæca pavorque.* —601 In uno Behot. *cornua mista.*—604 *Inspiratque humeros* Dan. Put. Pe-

NOTÆ

tur, idemque sub initio ludorum, priusquam mitterentur quadrigæ aut cursores, demittebatur ad terram, quasi signum certaminis ineundi: quod clare indicat Statius, cum ait *regulam ruisse*, et protinus nudam cohortem cursorum corripuisse spatium.

596 *Cydonum*] Cretensium, a Cydone urbe Cretæ. Cretenses autem celeberrimi sagittarii.

597 *Parthorumque fuga*] Parthi et Persæ secundum varietatem dialecti iidem sunt, ut periti linguarum Orientalium notarunt, nec Tarich aut Teixera agnoscunt discrimen illud, quod vulgo inter Persas aut Parthos statuitur, et hoc nomen utrique sortiti sunt ab equitandi peritia: *faras* enim sive *pars* equitem significat: celebres autem equites Persæ Parthique. Orientaliores tamen regiones Asiæ Parthi incolebant, quam Persæ, licet essent contermini: diu Orientis imperium tenuerunt. *Fuga*] Fugere enim simulabant, ut distraherent turmas hostium, reversique facilius profligarent distractas. Tacitus: 'Cum Parthus, sequi vel fugere pari arte suetus, distraheret turmas, spatium ictibus quæreret.' Propertius II. Eleg. 8. 'Parthorum astutæ tela remissa fugæ.' Lucanus lib. I. 'Torto Balearis verbere fundæ Ocyor, et missa Parthi post terga sagitta.'

598 *Hyrcana per avia*] Id est, per deserta Hyrcaniæ, quæ, provincia Persiæ adjacet Mari Caspio seu Hyrcano.

600 *Sive putant*] De pavore cervorum omnia trita. *Cæca*] Incerta; nesciunt enim quo fugiunt.

Mænalius, quem deinde gradu premit horridus Idas,
Inspiratque humero; flatuque, et pectoris umbra
Terga premit: post ambiguo discrimine tendunt
Phædimus atque Dymas: illis celer imminet Alcon.
Flavus ab intonso pendebat vertice crinis
Arcados: hoc primis Triviæ pascebat ab annis
Munus, et Ogygio victor cum Marte redisset,
Nequicquam patriis audax promiserat aris.
Tunc liber nexu, lateque in terga solutus
Occursu Zephyri retro fugit, et simul ipsum
Impedit, infestoque volans obtenditur Idæ.
Inde dolum juvenis, fraudique accommoda sensit
Tempora: jam finem juxta, dum limina victor

lius velocior celeri vento se visui præripit, quem mox dirus Idas gressu premit, et afflat humeros et imminet illius dorso halitu et umbra pectoris. Post dubia differentia certant Phædimus et Dymas. Velox Alcon illis instat. Flavus capillus pendebat ab intonso capite Arcadis: hunc a tenera ætate alebat donum Minervæ, et nimia fiducia frustra spoponderat patriis altaribus, cum ovans remeavisset ex bello Thebano. Tunc expeditus vinculo crinis, et late sparsus in tergum retro rapitur flatu obvii Favonii, et pariter illum impedit, et volans infesto Idæ offertur. Inde adolescens Idas meditatur fraudem, et cernit occasionem aptam dolis: nam cum prope

tav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Behott. 1. 2. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *Inspiratque humero* Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—606 *Dimas* Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Behott. 1. 2. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *Dymas* optimus Barthianus, Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—607 Optimus Barthianus: *nectebat vertice crinem.*—609 In eodem codice: *ab Ogygio.*—613 Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Behott. 1. 2. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *ostenditur;* Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *obtenditur.*—614 Behott.

NOTÆ

603 *Mænalius*] Arcas, id est, Parthenopæus.

604 *Inspiratque humero; flatuque, et pectoris umbra Terga premit*] Virgilius Æneid. v. 'Ecce volat, calcemque terit jam calce Diores, Incumbens humeris.' Homerus Il. Ψ. eadem habet.

608 *Arcados*] Parthenopæi. *Triviæ pascebat*] Morem supra retulimus, quo veteres comam alebant in honorem alicujus Dei, quam postea sectam mittebant in templum ejus Dei inclusam in Pyxide aurea. *Triviæ*] Id est, Dianæ, quæ 'Trivia' vocabatur, quia in triviis ei sacra fiebant, ut jam diximus.

609 *Ogygio*] Thebano.

610 *Nequicquam*] Quia in hoc bello periturus erat.

615 *Dum limina victor*] *Limen* pro qualibet extremitate, ut limes. Hic certe ultimam metam significat.

Parthenopæus init, correpto crine reductum
Occupat, et longæ primus ferit ostia portæ.
Arcades arma fremunt, armis defendere regem,
Ni raptum decus et meriti reddantur honores,
Contendunt, totoque parant decedere Circo.
Sunt et quis Idæ placeat dolus: ipse regesta
Parthenopæus humo vultumque oculosque madentes
Obruit: accessit lacrymarum gratia formæ.
Pectora nunc mœrens, nunc ora indigna cruento
Ungue secat, meritamque comam: furit undique clamor
Dissonus, ambiguumque senis cunctatur Adrasti
Consilium: tandem ipse refert: Compescite litem,
O pueri! virtus iterum tentanda: sed ite

terminum victor Parthenopæus jam ostium subit, Idas illum retroagit apprehenso capillo, ac prægreditur, et primus pulsat limen longi ostii. Arcades ad arma clamant, minantur armis tueri jus principis sui, nisi ablata gloria et palma ei debita restituantur, et volunt exire e toto circo. Sunt, et qui fraudem Idæ approbent. Ipse Parthenopæus injecto pulvere implet faciem, et humida lumina. Lacrymarum venustas auxit ejus pulchritudinem. Percitus dolore, lacerat sanguineo ungue nunc pectus, nunc innoxium vultum, nunc sontes crines. Discors murmur fremit undique, et longævus Adrastus moratur in dicenda sententia. Tandem ipse ait: Reprimite rixam, o pueri, virtus iterum est experiunda, sed currite diversa

1. 2. *ad commoda.*—616 *Parthenopæus* unus Behot.—617 Dan. Put. Behott. 1. 2. et optimæ Barthii membranæ: *ostia portæ;* Petav. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *hostia metæ;* Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *ostia metæ.*—619 Hic versus subjectus erat sequenti in Behot. 1.—620 *Intendunt* Dan. *descendere circo* Buslid. Put. et Venett.—621 Behot. 1. *ipse rejecta.*—622 *Parthenopæus* in eodem codice.—626 Optimus Barthianus, *cunctantur Adrasti.*—627

NOTÆ

617 *Et longæ primus ferit ostia portæ*] Infra: 'Irrupit clamore fores.'

620 *Decedere*] Quidam codices *descendere:* forma enim theatrali hic circus descriptus est.

621 *Regesta humo*] Pulvere in caput fuso, ut fieri in luctu solebat.

623 *Accessit lacrymarum gratia formæ*] Achilles Tatius de Leucippe: Ἐπλήσθη δακρύων, καὶ εἶχεν αὐτῆς ἴδιον κάλλος καὶ τὰ δάκρυα. *Lacrymis impleta est, et lacrymæ ejus habuerunt peculiarem gratiam.* Virgilius Æneid. v. 'Tutatur favor Euryalum, lacrymæque decoræ.' Non indecenter autem lacrymantem Parthenopæum inducit Poëta ob pueritiam et teneram ætatem, quamvis viros lacrymantes etiam inducant Poëtæ.

625 *Meritamque comam*] Inde enim occasio injuriæ sibi faciendæ adversario oblata.

628 *O pueri*] Seniorum vox, et cum auctoritate patria suadentium. Et imitatur Virgilium Æn. v. 'Tum pater Æneas, Vestra, inquit, munera vobis Certa manent, pueri.' Et Æn. vi. 'Ne pueri, ne tanta animis assuescite bella.'

Limite non uno: latus hoc conceditur Idæ,
Tu diversa tene: fraus cursibus omnis abesto.
Audierant, dictoque manent: mox numina supplex
Affatu tacito juvenis Tegeæus adorat:
Diva potens nemorum, (tibi enim, hic tibi crinis honori
Debitus, eque tuo venit hæc injuria voto,)
Si bene quid genitrix, si quid venatibus ipse
Promerui, ne, quæso, sinas hoc omine Thebas
Ire, nec Arcadiæ tantum meruisse pudorem.
Auditum manifesta fides: vix campus euntem
Sentit, et exilis plantis intervenit aër,
Raraque non fracto vestigia pulvere pendent:
Irrupit clamore fores, clamore recurrit

semita: hoc latus Idæ datur, tu habe alterum: omnis dolus absit a cursibus. Audierant, probantque sententiam. Mox juvenis Arcadius tacito sermone supplex veneratur Superos: Diva sylvarum regina, (hic enim capillus tuæ gloriæ consecratus erat, et hæc contumelia mihi contigit e re tibi promissa,) si tibi mater quid gratum fecit venatione, si quid ego ipse, ne patiaris, precor, me Thebas proficisci cum hoc præsagio, nec tantam Arcadiæ ignominiam inurere. Patuit claro signo auditum fuisse; vix campus sentit currentem, et tenuis aër intercedit inter terram et pedes ejus, et rara vestigia arenam signant, nec deprimunt. Irruit in limen cum clamore, cum clamore ad ducem Adrastum recurrit, et anhelum spi-

Unus Behot. *componcite limen.*—631 Behot. 2. *dictoque parent;* Venett. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. *dicto parent;* Behot. 1. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *dictoque favent.* Vide Not. Var.—633 Behot. 1. *tibi hic tibi.*—634 *Deditus* optimus Barthianus.—639 *Sensit* unus Behot.—640 *Rasaque non fracto* correxit Nic. Heinsius in Advers. lib. II. cap. 1.—641 *Irrumpit* unus Behot. et ita legit Nic. Heinsius in Advers. lib. IV.

NOTÆ

631 *Dictoque manent*] Variant scripti. Alii habent *dictoque parent:* quidam, *dictoque favent.* Sed Gronovius *manent* retinuit. Quod melius. Virg. Æn. II. 'Tu modo promissis maneas.' Et alibi: 'At tu dictis, Albane, maneres.' Cicero ad Atticum XV. 'Plerique negant Cæsarem in conditione mansurum.'

632 *Tegeæus*] Parthenopæus Arcas, a Tegea urbe Arcadiæ.

633 *Tibi enim hic crinis Debitus*] Supra: 'primis Triviæ pascebat ab annis Munus.'

638 *Auditum*] Supple, fuisse.

639 *Et exilis plantis intervenit aër*] Tanta enim celeritate currebat Parthenopæus, ut etiam aër inter plantas ejus terramque intercederet, quo significat Poëta, Parthenopæum vix tetigisse humum.

640 *Pendent*] Id est, vix signant terram.

641 *Irrupit clamore fores*] Lætus gaudio ob victoriam, et juveniliter clamans. *Vet. Schol.* Quæ vera est horum verborum sententia, non quam Faber affert Agon. lib. II. cap. 13.

Ante ducem, prensaque levat suspiria palma.
Finiti cursus, operumque insignia præsto.
Arcas equum dono, clypeum gerit improbus Idas,
Cetera plebs Lyciis gaudet contenta pharetris.
Tunc vocat, emisso si quis decernere disco
Impiger, et vires velit ostentare superbas.
It jussus Pterelas, et aënæ lubrica massæ
Pondera vix toto curvatus corpore juxta
Dejicit: inspectant taciti, expenduntque laborem
Inachidæ. Mox turba ruunt: duo gentis Achææ,
Tres Ephyreiadæ, Pisa satus unus, Acarnan

ritum reficit correpta palma. Peracti cursus, et merces laborum præsto est. Arcas equo donatur, malignus Idas refert scutum, reliquum vulgus lætatur contentum Lyciis pharetris. Tunc clamat, si quis strenuus jacto disco velit certare, et immanis roboris specimen dare. Pterelas jussus vadit, et flectens totum corpus vix prope dejicit lubricam molem aënæ massæ. Græci silentes intuentur, et examinant laborem. Mox prosilit multitudo: duo nationis Achææ, tres Corinthiacæ, unus Pisa

cap. 4. p. 592.—642 Edd. vett. *pressaque levat*; Dan. *pressaque fovet*; Nic. Heinsius l. l. *prensaque fovet.*—645 *Lyciis vadit* Barthius ex codd. binis et uno optimo.—646 In quibusdam codd. Barth. *discernere disco.*—648 *Pherelas* Behot. 1. pro quo alter Behot. habet *Steietlas.*—652 *Ephyriadæ* Behot. 1.

NOTÆ

Quod laudes sibi suas occinere de more Hieronicarum voluerit Parthenopæus. *Barthius.*

642 *Prensaque* [*pressaque*] *levat suspiria palma*] Gestum eorum, qui rapido et anhelo cursu defatigantur, exprimit: solent enim plurimum appressa ad latus palma, seu manu, anhelum spiritum paulatim reficere, ac extendere.

643 *Insignia*] Præmia victoriæ, quæ virtutis insignia sunt.

645 *Lyciis pharetris*] Id est, in Lycia confectis, ubi optimæ fiebant. Lycia autem regio Asiæ Minoris sita inter Pamphyliam et Cariam, urbem habens Pataram oraculo Apollinis celebrem, unde 'Lycius' et 'Patareus' vocatus est.

646 *Tunc vocat*] Supple, Adrastus, qui præsidebat his ludis. *Disco*] Discus erat rotunda moles saxea, vel plumbea, et ferrea, cujus jactu juvenes inter se certabant: fortior judicandus, qui aut altius in sublime, aut longius in tractu ultra designatum spatium projecisset. Qui ejusmodi ludo exercebantur, vocantur Plinio 'discoboli.'

648 *Lubrica*] Quia facile elabebatur manibus ob levitatem.

649 *Vix toto curvatus corpore*] Quod discus ille admodum gravis esset; nam gravia deponentes incurvari necesse est, alioqui in pedes onera deciderent.

650 *Expenduntque laborem*] Id est, reputant animo, quo quantoque labore ille discus projiciendus erat.

651 *Inachidæ*] Argivi. *Gentis Achææ*] Vide Theb. II. 164.

652 *Ephyreiadæ*] Corinthiacæ, seu

Septimus: et plures agitabat gloria, ni se
Arduus Hippomedon cavea stimulante tulisset
In medios, lateque ferens sub pectore dextro
Orbem alium: Hunc potius, juvenes, qui mœnia saxis
Frangere, qui Tyrias dejectum vaditis arces,
Hunc rapite: ast illud cui non jaculabile dextræ
Pondus? Et abreptum nullo conamine jecit
In latus. Absistunt procul, attonitique fatentur
Cedere: vix unus Phlegyas, acerque Menestheus
(Hos etiam pudor et magni tenuere parentes)
Promisere manum: concessit cetera pubes
Sponte, et adorato rediit ingloria disco.

oriundus, septimus Acharnan: et honor plures instimulabat, nisi procerus Hippomedon in medium prodiisset, hortantibus spectatoribus, et gerens latum discum sub dextra axilla, ait: Hunc potius, hunc tollite juvenes, qui itis labefactatum lapidibus muros, ac dirutum Thebanas arces: nam quæ manus non potest illam massam jaculari? Et nullo nisu sublatam intorquet in latus. Discedunt longe, et perculsi cedere fatentur: vix Phlegyas solus et ardens Menestheus (nam hos verecundia et ingentes parentes retinuerunt) manus porrexere. Reliquum vulgus ultro cessit, et inhono-

Ephiriadæ Behot. 2.—653 Dan. Put. Petav. Behott. 1. 2. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Lindenbrog. et Cruc. *gloria Nisæ;* optimus Barthianus Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *gloria ni se.*—657 In quibusdam scriptis, *disjectum.*—661 In optimo Barthii codice: *alterque Menestheus.* Damnat tamen eam scripturam, exemplo Virgilii producto, Lutatius.—664 Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Venett.

NOTÆ

Isthmiacæ. *Pisa*] Elidis urbe. *Acarnan*] Acarnania, unde *Acarnan*, regio et pars Epiri, mersa medio sinu Ambraciæ: hanc regionem ab Ætolia dividit Achelous fluvius, vel, ut vult Solinus, Pindus mons, qui Acheloum parit.

653 *Ni se*] Impressi habent *Nisæ* nullo sensu.

654 *Cavea*] Hic pro spectatoribus vel sociis qui in cavea erant.

655 *Lateque*] Huc illuc.

657 *Tyrias*] Thebanas.

658 *Cui non jaculabile*] Cum despectu.

661 *Vix unus*] Notandum, cur *unum* dixerit, cum alterius etiam nomen adjecerit. Sed hoc secutus Virgilium fecit. Ille enim ait: 'Vix unus Helenor, Et Lycus elapsi.'

662 *Magni*] Certaminibus inclyti. *Tenuere*] Ne parentum suorum viderentur minuisse virtutem.

663 *Promisere manum*] An discum illum jacere promiserunt, an porrexerunt manum? Nam porrectio manuum erat indicium animi parati promtique ab subeundum certamen: e contrario remissio manuum, seu demissio, erat signum diffidentis suis viribus animi, detrectantisque discrimen, ac adversarium victorem turpiter agnoscentis.

664 *Adorato*] Id est, mirata cum

Qualis Bistoniis clypeus Mavortis in arvis
Luce mala Pangœa ferit, solemque refulgens
Territat, incussaque Dei grave mugit ab hasta.
Pisæus Phlegyas opus inchoat, et simul omnes
Abstulit in se oculos exhausto corpore virtus
Promissa: ac primum terra discumque manumque
Asperat: excusso mox circum pulvere versat,
Quod latus in digitos, mediæ quod certius ulnæ
Conveniat: non artis egens: hic semper amori
Ludus erat, patriæ non tantum ubi laudis obiret

rum salutato disco revertitur. Sic in campis Thraciis Martis scutum molesto lumine percutit Pangæum montem, et suo fulgore solem consternat, et immane tinnit ab illisa Dei hasta. Phlegyas Pisæus primus laborem suscipit, et in se convertit omnium lumina. Fortitudo ingens apparet in exercitato corpore. Ac primum terra asperat manum ac discum: deinde rejecto circum pulvere, considerat, quæ pars disci inserenda est in digitos, et quæ certius congruat medio brachio. Non rudis erat hujusce disciplinæ. Hic ludus illi semper studio fuerat, non solum cum

Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *redit illa ingloria*; Behott. 1. 2. alii Barthiani, Gronov. Barth. Veen. et Delph. *rediit ingloria*.—668 Uterque Behot. *omnis*.—669 Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *exhausto in corpore*; Behott. 1. 2. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *exhausto corpore*.—674 Unus Behot. *obire*.—675 Put. *utrumque sole-*

NOTÆ

horrore quodam quasi sacro. Petrus Faber Agon. lib. II. cap. 26. contendit hoc non intelligi debere de disco adversarii, seu Hippomedontis, sed Poëtam alludere ad morem, quo victi aut sponte cedentes, ac certamen detrectantes, adorabant discum Iphiti instauratoris ludorum Olympicorum: qui discus imponebatur in medio stadii mensæ, una cum præmiis victoriæ. *Rediit ingloria disco*] Optime, ut Theb. I. 'Et sævæ periit injuria mensæ.' Lib. VIII. 'Rediit ardore remisso Vultus.' Sic iidem, non 'rediitque.' Lib. X. 'Subiit ultricia Tydeus Tartara.' Ubi pariter vitiarant. *Gronov.*

665 *Bistoniis*] Thraciis.

666 *Pangæa*] Plurali numero. Pangæus singulari mons Thraciæ, in quo, ut refert Herodotus, aurea sunt et argentea metalla, et ad cujus radices Nestus fluvius defluit. Sed ad quid hæc comparatio referenda? unde inculcata videtur Guyeto. Potest dici, sicut clypeus Martis repercutiens solem ac mala luce feriens territat Pangæum montem, sic gravitas disci ab Hippomedonte allati territat eos qui certaturi erant.

671 *Asperat*] Ne manus elabatur.

674 *Patriæ non tantum ubi laudis obiret Sacra*] Id est, cum frequentaret ludos Olympicos Jovi sacros, qui tantam patriæ Pisæ honorem ac claritatem afferunt. Phlegyas enim *Pisæus* supra.

Sacra, sed alternis Alpheon utrimque solebat
Metiri ripis, et, qua latissima distant,
Non unquam merso transmittere flumina disco.
Ergo operum fidens non protinus horrida campi
Jugera, sed cœlo dextram metitur, humique
Pressus utroque genu, collecto sanguine discum
Ipse super sese rotat, atque in nubila condit.
Ille citus sublime petit, similisque cadenti
Crescit in adversum, tandemque exhaustus ab alto
Tardior in terram redit, atque immergitur arvis.
Sic cadit, attonitis quoties avellitur astris,
Solis opaca soror: procul auxiliantia gentes

frequentaret sacra, quæ tantam claritatem suæ patriæ afferunt, sed solitus erat utrimque ab uno littore ad alterum Alpheum mensurare, et, qua undæ latiores erant, trans fluvium discum jacere, et discus nunquam in aquam cadebat. Ergo suis factis fretus non statim metitur spatiosa arva stadii, sed cælo dextram, et premens terram utroque genu, ipse, collectis totis viribus, intorquet discum supra caput, et in nubes occultat. Ille celer subit excelsa, et quamvis videatur jam jam suo pondere casurus, surgit in oppositum aërem, et tandem impetu ab altitudine consumto, tardior in terram recidit, et agro infigitur. Sic soror umbrosa solis ruit, quoties abripitur a perculsis sideribus: populi procul æra percutiunt, ut ei succurrant, et

bat.—679 Dan. Put. Petav. et unus Behot. *sic cælo dextram metitur*; Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett. *sed cælum dextra metitur*. Put. pro *humique* habet *ubique*.—683 Barthii codd. *ab astris*.—684 *Tardior ad terram* Put.

NOTÆ

675 *Alpheon*] Alpheus fluvius Elidis juxta Pisas. Vide Theb. I.

679 *Sed cælo dextram metitur*] Id est, quid dextra valeat in cœlum misso disco experitur.

681 *Ipse super sese rotat*] Experimenti tantum gratia, sive quasi præludens certamini. *Ipse*] Phlegyas scilicet.

682 *Ille*] Discus. *Similisque cadenti*] Ad visum retulit.

683 *Crescit in adversum*] Gravius evadit, id est, lentescit altitudinis nimietate, an *cessit in adversum*, legemus, id est, contra altitudinem? et e Lactantio elici potest. *Guyetus*. *Exhaustus ab alto*] Consumto scilicet impetu, quo missus fuerat.

684 *In terram*] Alii codices, *ad terram*. *Immergitur arvis*] De gravitate casus altitudinis mensura monstratur. *Lactantius*.

686 *Solis opaca soror*] Luna. Tangit autem superstitionem veterum, qua credebant lunam magico carmine cœlo devocari, illive subveniri æris tinnitu. Exempla passim obvia apud profanos auctores. Adhæsisse hanc superstitionem etiam Christianis colligimus ex Homilia Maximi, ubi serio eos increpat. Primus Anaxagoras, ut refert Diogenes Laërtius in ejus vita, causam aperuit defectus lunæ, sed superstitionem ex animis hominum avellere non potuit.

Æra crepant, frustraque timent: at Thessala victrix
Ridet anhelantes audito carmine bigas.
Collaudant Danai: sed non tibi molle tuenti,
Hippomedon, majorque manus speratur in æquo.
Atque illi extemplo, cui spes infringere dulce
Immodicas, Fortuna venit: quid numina contra
Tendere fas homini? Spatium jam immane parabat,
Jam cervix conversa, et jam latus omne redibat:
Excidit ante pedes elapsum pondus, et ictus
Destituit, frustraque manum dimisit inanem.

metuunt incassum; at ovans Thessalis saga illudit bigas audito cantu laborantes. Applaudunt Danai. Sed hoc non tibi cernenti placuit Hippomedon, et sperat Phlegyas se majori manus robore in latus discum jaculaturum. Sed Fortuna, cui placet immoderatas spes contundere, statim illi adversa contigit. Quid potest homo contra Deos? Jam accingebat se ad transmittendum ingens intervallum, jam contortum erat collum, et jam totum latus flectebatur. Moles elapsa ad pedes excidit, et irritus fuit conatus, et nequicquam laxavit vacuam manum. Doluerunt cuncti,

—693 Behott. 1. 2. *spatiumque immane.*—696 Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et

NOTÆ

687 *Crepant*] Pro, crepare faciunt.

688 *Anhelantes bigas*] Pro bigas ipsius laborantis lunæ. Bigam enim poëtæ dant lunæ, ut jam diximus.

689 *Danai*] Græci. *Sed non tibi molle tuenti*] An te *molle tuente?* id est, te torvis oculis intuente, te invidente. *Guyetus.* Quidam sic interpretandum censent: Laudarunt Danai, sed et hoc non molle, seu infirmum tibi visum est, o Hippomedon, seu infimi et paucarum virium hominis hoc tibi paruit.

691 *Cui spes infringere dulce Immodicas, Fortuna venit*] Supple adversa. Et Fortuna hic sumitur pro Nemesi. Crediderunt enim veteres esse quandam numinis vim, quæ nimias ac immodicas hominum spes infringeret, ac coërceret, et excelsa quæque deprimeret; *Φιλέει γὰρ ὁ θεὸς τὰ ὑπερέχοντα κολούειν. Amat enim Deus omnia excelsa deprimere*, ut ait eleganter Artabanus, apud Herodotum lib. VI. Eamque numinis vim *φθόνον* vocabant seu *νέμεσιν*. Nam Nemesis invidiæ affinis est, eamque inter *φθόνον* et *χαιρεκακίαν* mediam collocat Aristoteles Eth. lib. II. Sic Græci, cum aliquem supra modum laudarent, addebant *εὐτυχεῖς, φθόνος ἀπέστω, secunda uteris fortuna, absit invidia.* Vocabatur etiam 'Adrastia' ab Adrasto nostro, qui primus ei templum erexit, atque ædem. 'Rhamnusia' etiam dicta, quod templum habebat in Rhamnunte oppido Atticæ. Et hinc discimus non debere hominem viribus suis fidere, ut fecit hic Phlegyas, sed non nisi invocato supremo numine ad quodvis agendum accingi.

694 *Et jam latus omne redibat*] Jaculantem describit: solent enim disco certantes totum corpus flectere, ut majorem impetum imprimant disco, longiusque projiciant.

Ingemuere omnes, rarisque ea visa voluptas.
Inde ad conatus timida subit arte Menestheus
Cautior, et multum te, Maia nate, rogato
Molis prægravidæ castigat pulvere lapsus.
Illa manu magna, et multum felicior exit,
Nec partem exiguam Circi transvecta quievit.
Fit sonus, et fixa signatur terra sagitta.
Tertius Hippomedon valida ad certamina tardos
Molitur gressus: namque illum corde sub alto
Et casus Phlegyæ monet, et fortuna Menesthei.
Erigit assuetum dextræ gestamen, et alte

et paucis hoc placuit. Inde Menestheus consideratior, et minus fidens arti, surgit ad laborem, et te multum orato, o fili Maiæ, multa terra aspergit lubricum ponderosæ molis. Illa proficiscitur manu valida, et multum fortunatior, et constitit transgressa magnam partem Stadii. Sonus auditur, et locus notatur fixa sagitta. Tertius Hippomedon promovet lentos gradus ad robusta certamina. Nam casus Phlegyæ, et Menesthei fortuna angunt eum in profundo animo. Attollit solitum

Gevart. *demisit.*—699 *Maia create* Put. Optimus Barth. *rogando;* etiam *Cautius* in eodem.—700 *Molis prævalidæ* Buslid.—703 Optimæ Barthii membranæ: *meta sagitta.*—706 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett. *movet;* Dan. Put. Petav. alii *monet.*—707 In optimo Barthiano non *gestamen,* sed *cer-*

NOTÆ

698 *Timida*] Hypallage, pro 'ipse timidus:' timidus enim factus erat casu Phlegyæ.

699 *Et multum te, Maia nate, rogato*] Bene: Mercurium enim palæstræ inventorem statuunt, et olei palæstrici. Heliodorus Theagenem nominat *γυμνασίων ἀνέρα, καὶ ἀλοιφῆς ἐκ νέων ἀσκητὴν, τήν τε ἐναγώνιον Ἑρμοῦ τέχνην ἠκριβωκότα.* Horatius: 'Mercuri facunde nepos Atlantis, Qui feros cultus hominum recentum Voce formasti catus, et decoræ More Palæstræ.'

700 *Castigat pulvere lapsus*] Id est, pulvere aspergit, ne ei elaberetur discus. Supra: 'At primum terra discumque manumque Asperat.'

703 *Et fixa signatur terra sagitta*] Locus quo discus cadebat sagitta fixa signabatur, ut notat ad hunc locum Lactantius, scilicet ut conspici possit a sociis certaminis, et distingui a ceteris jactibus.

704 *Valida ad certamina*] Jactus enim disci magnas vires requirebat. Supra: 'Emisso si quis decernere disco Impiger, et vires velit ostentare superbas.' *Tardos Molitur gressus*] Et hoc ob molem et proceritatem corporis. Sic de Hercule sup. lib. 'Tarda se mole ferentem.'

706 *Casus Phlegyæ*] Cui discus exciderat. *Fortuna Menesthei*] Cui tam felix jactus contigerat.

707 *Assuetum dextræ gestamen*] Id est, quod gestare assueverat. Supra enim de Hippomedonte dixit: 'Lateque ferens sub pectore dextro Orbem alium.' In optimo codice, non *gestamen,* sed *certamen* scriptum est.

Sustentans, rigidumque latus, fortesque lacertos
Consulit, ac vasto contorquet turbine, et ipse
Prosequitur: fugit horrendo per inania saltu,
Jamque procul meminit dextræ, servatque tenorem
Discus: nec dubia junctave Menesthea victum
Transabiit meta: longe super æmula signa
Consedit, viridesque humeros, et opaca Theatri
Culmina, ceu latæ tremefecit mole ruinæ.
Quale vaporifera saxum Polyphemus ab Ætna

gestamen dextræ, et celse sustinens explorat firmum latus, et robusta brachia, ac magno impetu jaculatur, et ipse post currit. It discus vi terribili per aërem, et jam longe recordatur dextræ, et impetum retinet; nec transgreditur superatum Menesthea incerto, ac propiore limite, sed quievit longe trans locum, ubi discus adversarii ceciderat, et concussit late virentes colles, et umbrosa circi cacumina, ceu pondere immanis ruinæ. Eodem nisu Polyphemus arripuit lapidem ab ardenti Ætna,

---

tamen scriptum est.—708 *Substentans* in omnibus Barthianis.—709 *Consulit hinc vasto* in optimo ejusdem.—713 *Transabiit metas* Put.—715 Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Behott. 1. 2. Aldd. Colin. Gryph. Basil.

NOTÆ

Quam scripturam videtur agnoscere Lactantius: cujus verba sunt: 'Hoc est, quod consueverat aliis etiam certaminibus jaculari.' Et quis sano judicio discum *gestamen* dixerit, velut hastam aliquam? Nunquam enim gestatur, nec ulli usui sit gestatus discus. *Certamen* autem eleganter dixerit; ut ipsos certantes. Virgilius Ecloga VII. 'Et certamen erat, Corydon cum Thyrside, magnum.' *Barthius.*

709 *Et ipse Prosequitur*] Quasi currendo post, celeritatem adderet disco.

711 *Dextræ*] Qua emissus fuerat.

713 *Æmula signa*] Fixam adversarii sagittam.

714 *Viridesque humeros*] Id est, umbones collium viridibus arboribus amictorum. *Et opaca Theatri Culmina*] In formam enim theatri hic circus describitur, ob facilem clivum, seu ascensum. *Opaca Culmina*] Quia sylvæ, quæ summis collibus imminebant, quæ spatium circi cingebant ac claudebant, umbram fundebant.

716 *Vaporifera Ætna*] Monte Siciliæ, flammas, et ignes, fumumque evomente. *Polyphemus*] Neptuni filius, corpore giganteo, unum tantum oculum, eumque in media fronte, habebat. Cum autem Ulyssem, vi tempestatis in Siciliam projectum, una cum sociis inclusisset in specu, quatuorque ex iis devorasset, ceteros eodem genere mortis occisurus, tandem ebrius, et multo somno obrutus, excæcatus est ab Ulysse adusto stipite. Ulysses autem inde astutia egressus fugiens naves repetiit. Ad strepitum igitur fugientium Polyphemus arreptum immane saxum projecit in mare, quo navis Ulyssis pene obruta est. Consule Odysseam et Æneid. III.

Lucis egente manu, tamen in vestigia puppis
Auditæ, juxtaque inimicum exegit Ulixen.
Sic et Aloidæ, cum jam celaret Olympum
Desuper Ossa rigens, ipsum glaciale ferebant
Pelion, et trepido sperabant jungere cœlo.
Tunc genitus Talao victori tigrin inanem
Ire jubet, fulvo quæ circumfusa nitebat
Margine, et extremos auro mansueverat ungues.
Gnossiacos arcus habet, et vaga tela Menestheus.
At tibi, ait, Phlegya, casu frustrate sinistro,
Hunc, quondam nostri decus, auxiliumque Pelasgi,
Ferre damus (neque enim Hippomedon inviderit) ensem.
Nunc opus est animis infestos tollere cæstus

et manu etiam cæca jaculatus est tamen in vestigia navis, quam solvere audiebat, ac prope inimicum Ulyssem. . . . . Tunc ortus Talao mittit victori pellem tigridis, quæ lucebat circumsuta fulvo limbo, et cujus extremi ungues auro molliti fuerant. Menestheus obtinet Creticos arcus, et vagas sagittas. At, ait, o Phlegya, casu iniquo deluse, donamus tibi gerendum hunc gladium (non enim livore ducetur Hippomedon) ornamentum olim et adjumentum nostri Pelasgi. Nunc est opus animo

Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *late tremefecit.*—719 Vide Not. Var.—726 Put. *frustrante sinistro.*—731 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. unus Behot.

NOTÆ

717 *Lucis egente manu*] Excæcatus enim fuerat ab Ulysse.

718 *Ulixen*] Ulysses Heros notissimus ex Iliade et Odyssea, rex insularum Ithacæ et Dulichii. Post hunc versum, tres posuit Gronovius, sed diverso charactere inventos, ut ait, in membranaceo codice Comitis Arondeliani: hos autem nec nimis affirmat esse Statii, quia in uno solo codice reperiit, nec tamen abjudicat, quia ab ejus ingenio alieni non sunt: hi autem tales sunt: *Sic et Aloidæ, cum jam celaret Olympum Desuper Ossa rigens, ipsum glaciale ferebant Pelion, et trepido sperabant jungere cælo.*

722 *Genitus Talao*] Adrastus. *Victori*] Hippomedonti. *Tigrin inanem*] Pellem tigridis. *Tigrin*] Simili modo etiam in Theb. I. de pelle dixit: 'Tergo videt hujus inanem Impexis utrinque jubis horrere leonem.' *Tigrin*, metri necessitate accusativum Græcum posuit, pro *Tigrim*.

724 *Et extremos auro mansueverat ungues*] Id est, extremos ungues tigridis sectos, ne læderent, inauraverat. Virg. 'Præfulgens unguibus aureis.' Ubi Servius: 'Ungues solent deaurari.'

725 *Gnossiacos*] Cretenses, a Gnosso Cretæ oppido.

727 *Nostri Pelasgi*] Pelasgus hic Argivus erat, Triopæ regis filius, qui Cererem Argos venientem hospitio excepit, certioremque fecit de raptu filiæ Proserpinæ. Inde *nostri*.

729 *Nunc opus, &c.*] Adrastus, an Poëta loquitur? *Cæstus*] Cæstus pugilum arma. Erant genus quoddam

Cominus: hæc bellis et ferro proxima virtus.
Constitit immanis cerni, immanisque teneri,
Argolicus Capaneus: ac dum nigrantia plumbo
Tegmina cruda boum, non mollior ipse, lacertis
Induitur: Date tot juvenum de millibus unum
Huc ait; atque utinam potius de stirpe veniret
Æmulus Aonia, quem fas demittere leto:
Nec mea crudelis civili sanguine virtus.
Obstupuere animi, fecitque silentia terror.
Tandem insperatus nuda de plebe Laconum

ad levandos propius letales cæstus. Hæc fortitudo proxime accedit ad eam quæ in bello et in acie necessaria est. Subiit Argivus Capaneus proceritate et aspectu terribilis, et dum sua brachia duris coriis boum plumbo lividis vestit, æque durissimus, ait: Unum præbete mihi juvenem de tot millibus; atque utinam potius accederet adversarius de gente Thebana, quem liceret morti tradere, nec mea fortitudo sæviat fundendo civilem cruorem. Mentes diriguere, et pavor silentium imperavit. Tandem Alcidamas inexpectatus advolat de nuda Laconum gente. Doricæ regum

pro v. l. Dan. Put. Petav. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. *timeri;* Petrens. Behott. 1. 2. unus Gronovii et Venett. *tueri;* et sic legunt Marklandus ad Sylv. II. 1. 168. et Gronovius in Diatr. cap. 16. *teneri* Amstel. Gronov. Barth. et Veen.—737 *Ne mea crudiscat* optimus Barthianus.—738 *Obstupuere animis* Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *animi* uterque Behot. Am-

NOTÆ

chirothecarum e corio bubulo, cui ferrum plumbumve affixum erat, ut graviores fierent, lorisque alligabantur brachiis, ne inter certandum elaberentur. Cæstuum agonas et imagines exhibet Hieronymus Mercurialis in Gymnastica. Vide et Manutium de Quæsitis per Epistolam lib. I. Ep. 9. et Turnebum lib. XIV. cap. 4. *Infestos*] Quia in hoc cæstuum certamine sæpe de vita agebatur.

730 *Hæc bellis et ferro proxima virtus*] In aliis enim certaminibus certabatur tantum de gloria, ac cum pauco periculo: hic vero sæpe aliquis certantium vitam perdebat, ut in pugna.

731 *Immanis cerni, immanisque teneri* [*timeri*] Id est, proceritas et moles corporis Capanei admirationi erat et terrori omnibus eum cernentibus.

732 *Nigrantia plumbo*] Descriptio cæstuum.

733 *Non mollior ipse*] Subintellige, crudis tegminibus boum. *Ipse*] Capaneus.

736 *Aonia*] Thebana.

737 *Crudelis*] Supple 'sit.'

739 *Nuda de plebe Laconum*] Lacones populi Laconiæ regionis Peloponnesi cujus caput Sparta, seu Lacedæmon. Dicuntur hic 'nudi,' quia Spartani Laconesque gymnicis exercitationibus dediti erant, quæ nudo corpore agebantur.

Prosilit Alcidamas: mirantur Dorica regum
Agmina: sed socii fretum Polluce magistro
Norant, et sacras inter crevisse palæstras.
Ipse Deus posuitque manus, et brachia finxit
Materiam: (suadebat amor:) tunc sæpe locavit
Cominus, et simili stantem miratus in ira
Sustulit exultans, nudumque ad pectora pressit.
Illum indignatur Capaneus, ridetque vocantem,
Ut miserans, poscitque alium: tandemque coactus
Restitit, et stimulis jam languida colla tumescunt.
Fulmineas alte suspensi corpora plantis

copiæ stupent: sed ejus comites sciebant eum confidere magistro Polluce, ac adolevisse in religiosis palæstris. Ipse Deus manus ejus collocavit, et formavit lacertos ut materiam: (amabat enim illum:) tunc sæpe comminus eum posuit, et illum obstupescens æque ac se firmum et ardentem, lætus illum levavit, et nudum ad suum pectus constrinxit. Capaneus aspernatur illum, ut miserans, et irridet lacessentem, et alium petit. Tandem coactus remansit, et jam iræ aculeis torpentes cervices inflantur. Illi tenentes corpus pedibus celse suspensum sustulerunt formidabiles

stel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—744 *Materiem* Dan. Put. Petav. Lindenbrog. et Cruc. *Mater rem* optimus Barth. *Materiæ* in aliis ejusdem codd. *subdebat amor* in optimo.—746 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. et Cruc. *nudusque;* Dan. Put. Petav. uterque Behot. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *nudumque.* —748 Unus Barthianus pro v. l. *poscitque duos.*—749 Optimus Barth. *languida*

NOTÆ

740 *Dorica*] Peloponnesia. Dores enim, ut jam diximus, ducibus Heraclidis Peloponnesum occupaverunt.

742 *Sacras palæstras*] Vel quia in sacris fieri solebant, vel quia inventor palæstræ Deus erat.

743 *Deus*] Pollux pugil celeberrimus, Tyndari et Ledæ filius, relatus inter Deos, cum fratre Castore.

744 *Materiam: (suadebat amor:)*] Rectius distinguit Gronovius, *et brachia finxit Materiam: (suadebat amor.) Tunc sæpe.* Positis scilicet duobus punctis post vocem *Materiam:* et his vocibus (*suadebat amor*) parenthesi inclusis, per epexegesin, ut sit instar materiæ. Virgilius Æn. VI. 'Fera corda domat, fingitque premendo.' Ceterum hic versus Guyeto suspectus; Quid enim, ait, sibi vult?

745 *Stantem*] Erigere enim sese, cervicemque attollere, cum certarent, in more erat pugilibus. Unde ἑστάναι, ἵστασθαι, ἀνταvίστασθαι, pugilum proprium.

750 *Fulmineas alte suspensi corpora plantis Erexere manus*] *Plantis* pro articulis. *Vetus Schol.* Ad morem pugilum. Nam qui cæstibus pugnabant, erigebant sese, et ut aves in aëre, sic illi in altum sese extollebant. Deinde brachia feriendi gratia in sublime elevare solebant. Plerique Poëtæ hanc exaltationem scribunt. Virgilius Æn. V. 'Constitit in digitos extemplo arrectus uterque,' Valerius

Erexere manus: tuto procul ora recessu
Armorum in speculis, aditusque ad vulnera clusi.
Hic quantus Stygiis Tityos consurgat ab arvis,
Si torvæ patiantur aves, tanta undique pandit
Membrorum spatia, et tantis ferus ossibus extat.
Hic paulo ante puer, sed enim maturius ævo
Robur, et ingentes spondet tener impetus annos,
Quem vinci haud quisquam, sævo nec sanguine tingi
Malit, et erecto timeat spectacula voto.

manus, abducentes longe retro capita, et se tegentes cæstibus, et claudentes ad plagas aditum. Hic tantus, quantus Tityus erigeretur in Stygiis campis, si truces sinerent volucres, tantam undique extendit artuum amplitudinem, et tantis ossibus immanis eminet. Hic puer paulo ante, sed vires ætatem præcesserunt, et juvenilis ardor promittit gloriosam vitam, quem nullus vellet superari, aut diro cruore conspergi, et cui spectatores metuant manifesto studio. Ut oculis sese lustraverunt,

corda; quod ille probat.—752 Dan. Put. Petav. et edd. vett. *clausi*.—753 *Heu quantum* unus Behot.—758 Unus Behot. *neque sanguine tyngui*; alter Behot. *neque sanguine tingui*.—759 Behot. 1. Lipsian. Burm. et Veneti. *ti-*

NOTÆ

Flaccus de Polluce: 'Semper et in digitis, et summi pulvere campi Porrectusque redit.' Id est, omni modo sese extendens. Vide Macrobium lib. v. cap. 7.

751 *Tuto procul*] Supple 'sunt.' Significat, ait Cruceus, ora atque oculos fuisse quasi in specula, et identidem prospexisse imminentes ab adversario armorum, id est, cæstuum ictus. Consonat illud de Darete et Entello pugnantibus: 'Abduxere retro longe capita ardua ab ictu.' Quid si Hellenismum Poëtis familiarem admittamus in illis vocibus 'procul armorum?' ut sit, πόῤῥω τῶν ὅπλων: sensus erit clarissimus.

752 *Armorum in speculis*] Hic versus suspectus Guyeto, nec a Lactantio agnoscitur.

753 *Hic*] Capaneus. *Quantus Tityos*] Vide quæ diximus de Tityo Theb. I. 710.

754 *Si torvæ patiantur aves*] Theb. XI. ubi etiam Capaneum comparat cum Tityo: 'Ipsæ horrent, si quando pectore ab alto Emergunt, volucres.'

756 *Hic*] Alcidamas.

757 *Et ingentes spondet tener impetus annos*] Id est, ardor teneræ ætatis magnam futuræ virtutis claritatem spondet in posterum.

758 *Haud quisquam*] Etiam qui adversario faverit.

759 *Spectacula*] Pro spectatoribus, sicut 'matrimonia' pro 'matronis' apud Livium lib. X. Sic 'præsidia,' pro 'præsidiariis,' 'custodiæ,' pro 'vinctis,' 'servitia,' pro 'servis.' *Erecto voto*] Lactantius explicat suspenso favore. Malim manifesto, quia ea quæ eriguntur manifestiora redduntur. *Timeat*] Naturale enim est timere pro infirmioribus et junioribus.

Ut sese permensi oculis, et uterque priorem
Speravere locum, non protinus ira, nec ictus:
Alternus paulum timor, et permixta furori
Consilia, inclinant tantum contraria jactu
Brachia, et explorant cæstus, hebetantque terendo.
Doctior hic differt animum, metuensque futuri
Cunctatus vires dispensat: at ille nocendi
Prodigus, incautusque sui, ruit omnis, et ambas
Consumit sine lege manus, atque irrita frendit
Insurgens, seque ipse premit. Sed providus astu,
Et patria vigil arte Lacon, hos rejicit ictus,
Hos cavet: interdum nutu, capitisque citati
Integer obsequio, manibus nunc obvia tela
Discutiens, instat gressu, vultuque recedit:
Sæpe etiam injustis collatum viribus hostem

et uterque expectavit, ut alter certamen inciperet, non extemplo furore corripiuntur, non infligunt ictus, sed mutuus paulum metus, et deliberatio iræ adjungitur. Tantum deprimunt jactu alternos lacertos, et cæstus experiuntur, et molliunt tractando. Hic Alcidamas peritior servat spiritum, et timens ne certamen in longum trahatur, robur paulatim dispensat: at ille Capaneus lædendi avidus, suique improvidus, totus insilit, et fatigat ambas manus sine arte, et incassum fremit, erigens sese, et seipsum impedit. Sed Spartanus solers, et sagax arte patria, retundit hos ictus, hos vitat: interdum motu et obsequio capitis promte declinantis intactus, nunc eludens manibus obvios cæstus, urget gradu, et faciem retro abducit. Sæpe etiam fretus animo sponte subit et opacat, ac alte aggreditur adversarium,

~~~~~~~~~~

meant spectacula; Petreus. *timeat,* i. e. *timeant.*—763 Unus Behot. *inclinant tandem.*—764 Behott. 1. 2. *hebetantque ferendo,* et in utroque pro v. l. *terendo.* —766 *Cunctatus vires* optimæ Barthii membranæ; *Cunctatur vires* Put.—770 Behott. 1. 2. *hos ejicit ictus.*—772 *Ales et obsequio* unus Barthianus, et pro v.

NOTÆ

760 *Ut sese permensi oculis*] Qui cæstibus certabant adversarios oculis lustrabant, ut viderent, qua dispositione erant inter certandum, et ut observarent, qua parte debiliores erant. *Et uterque priorem Speravere locum*] An uterque speravit lustrato hoste, se victorem futurum, ac priorem locum habiturum, judicando illum inferiorem? An expectarunt, uter certamen inciperet? quod secutus sum.

765 *Doctior hic*] Alcidamas.

766 *Ille*] Capaneus.

768 *Frendit*] Pro 'frendet,' ut 'fervit' pro 'fervet.' *Irrita*] Pro 'irrite.'

773 *Vultuque recedit*] Supra: 'Tuto procul ora recessu.'
~~~~~~~~~~

(Is vigor ingenio, tanta experientia dextræ est,)
Ultro audax animis intratque et obumbrat, et alte
Assilit; ut præceps cumulo salit unda minantes
In scopulos, et fracta redit, sic ille furentem
Circuit expugnans: levat ecce, diuque minatur
In latus, inque oculos: illum rigida arma caventem
Avocat, et manibus necopinum interserit ictum
Callidus, ac mediam designat vulnere frontem.
Jam cruor, et tepido signantur tempora rivo.
Nescit adhuc Capaneus, subitumque per agmina murmur
Miratur: verum ut fessam super ora reduxit
Forte manum, et summo maculas in vellere vidit,
Non leo, non jaculo tantum indignata recepto
Tigris: agit toto cedentem fervidus arvo

iniquis viribus congredientem; tanta est animi fortitudo, et dextræ experientia. Ut aqua rapida mole invehitur in celsas rupes, et elisa remeat, sic ille assiliens circuit hunc furentem. Attollit ecce Alcidamas manus, et diu fingit impetere adversarii latera, et oculos. Avertit illum Capaneum observantem diros cæstus, ac astutus per intermedias manus adversarii infligit ei inexpectatum ictum, ac plaga notat mediam frontem. Jam sanguis fluebat, et tempora notantur tepido rivo. Capaneus non sentit adhuc, stupetque repentinum susurrum editum per multitudinem: verum ut forte retulit fatigatam manum supra vultum, et cernit in summo vellere sanguinem, non leo, non tigris recepta sagitta exarsit tanto furore. Ver-

l. *Providus obsequio.*—775 Unus Behot. *experientia dextræ*, omisso τῷ *est.*—776 Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. unus Behot. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *instatque;* alter Behot. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *intratque.*—777 Behott. 1. 2. *minantis;* optimus Barthianus: *ecce et utrumque minatur.* Jortinus conj. *minante*, vel *minanti.*—781 *Avocat* Put. unus Behot. et meliores Barth. *Evocat* Dan.—782 *Callidus nec mediam* uterque Behot.—795 Dan. Put. Petav. Lang. Laur.

NOTÆ

776 *Ultro audax animis*] Suspectus versus Guyeto.

777 *Assilit*] Hinc Gallicum, *Assaillir.*

778 *Furentem*] Quidam codices, *ferentem*, et supple 'se.'

779 *Circuit, &c.*] Hic versus suspectus Guyeto cum tribus sequentibus, quos ineptos vocat, quare τὸ *Circuit* conjungendum censet cum τῷ *ac mediam* versus 782.

781 *Interserit ictum*] Medium manibus ictum fronti infert. *Vetus Schol.* Amare Papinium sic composita verba facile est notare. 'Serere ictum' dixit, exemplo Lucretii, et aliorum.

786 *In vellere*] Quia pentedactyles laneos habebant sub cæstibus, ut ait Lactantius.

Præcipitatque retro juvenem, atque in terga supinat,
Dentibus horrendum stridens, geminatque rotatas
Multiplicatque manus: rapiunt conamina venti,
Pars cadit in cæstus: motu Spartanus acuto
Mille cavet lapsas circum cava tempora mortes,
Auxilioque pedum: sed, non tamen immemor artis,
Adversus fugit, et fugiens tamen ictibus obstat.
Et jam utrumque labor, suspiriaque ægra fatigant.
Tardius ille premit: nec jam hic absistere velox:
Defectique ambo genibus, pariterque quierunt.
Sic ubi longa vagos lassarunt æquora nautas,
Et signo de puppe dato posuere parumper

sat ardens, ac urget per totum stadium juvenem retrocedentem, ac eum in tergum prosternit. Frendens dentibus immaniter, iterat, et multiplicat rotatos ictus. Excipiunt venti nisus, pars in cæstus labitur. Lacon celeri motu capitis, pedumque ope declinat mille neces illatas circa cava tempora: sed non tamen oblitus disciplinæ fugit tergo hosti verso, et fugiens tamen ictibus resistit. Et jam opera, et æger anhelitus utrumque lassat. Ille Capaneus instat segnius, nec jam hic Alcidamas tam promtus ad resistendum, deficientibusque poplitibus ambo similiter conquierunt. Sic cum longa maris navigatio fatigavit errabundos nautas, et facto de puppe in-

Buslid. Lipsian. unus Behot. alii Barthiani, Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. Gevart. Grasser. et Amstel. *Aversus fugit;* alter Behot. et optimæ Barthii membranæ, *Adversus*, quod receperunt Gronov. Daum. Veen. et Delph.—797 'Non ausim damnare hanc scripturam, omnibus libris eam tuentibus: clarius tamen et facilius legatur, *obsistere.*' Barth.—798 *Defessique* unus Behot.—800 *Ad signum de puppe datum* optimus Barthianus; *Et signum de puppe datum* Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. et Lipsian. *Et signo de puppe dato* Behott. 1. 2. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. Gevart. Grasser. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et

NOTÆ

789 *Atque in terga supinat*] Non inde tamen victor Capaneus, ut hoc loco videmus. Hinc fallitur Mercurialis artis Gymn. lib. II. cap. 9. scribens in vetusta pugilum pugna vincere illum qui adversarium pugnorum ictibus in terram prosterneret; hoc solum verum erat in lucta.

792 *Motu acuto*] Supple capitis.

795 *Adversus*] Id est, non verso tergo, sed obverso in hostem vultu retrocedit: quod artis erat, non timoris.

797 *Ille*] Capaneus. *Hic*] Alcidamas.

798 *Pariterque quierunt*] Hæc quies seu pausa fiebat reparandis quæ concidebant animi corporisque viribus; postea redintegrabant certamen.

800 *De puppe*] A gubernatore. Nam pertica quædam est in navi, quam hortator remigum tenet, quam si incusserit, remiges non desinunt; si deposuerit, quiescunt a labore. Hanc 'Casteriam' Plautus nominavit in Asinaria: 'Quin pol si reposui remum sola ego in casteria.'

Brachia; vix requies, jam vox ciet altera remos.
Ecce iterum immodice venientem eludit, et exit
Sponte ruens, mersusque humeris: effunditur ille
In caput: assurgentem alio puer improbus ictu
Perculit, eventuque impalluit ipse secundo.
Clamorem Inachidæ, quantum non littora, tollunt,
Non nemora: illum ab humo conantem ut vidit Adrastus,
Tollentemque manus, et non toleranda parantem,
Ite, oro, socii, furit: ite, opponite dextras,
Festinate, furit, palmamque et præmia ferte:

dicio lacerti parumper requierunt; vix est cessatum, jam alius clamor excitat remiges. Ecce rursus Alcidamas declinat Capaneum ruentem effrane, et evitat sponte cadens, collo in humeros immerso. Ille Capaneus labitur in caput. Callidus ephebus ferit alia plaga Capaneum erigentem se, et ipse palluit ob secundum successum. Argivi edunt ululatum, quantum non edunt ripæ aut sylvæ ventis agitatæ. Adrastus, ut cernit illum Capaneum assurgentem, manusque erigentem, et non ferenda molientem, Currite, precor, comites, rabie rapitur: vadite, manus objicite, properate, rabie rapitur, portate illi palmam et præmium. Ut enim cerno, non desinet prius-

Delph.—803 Gronov. Diatr. p. 248. *mersusque caput.*—804 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. ceteri Barthiani: *ac surgentem.*—806 Optimus Barthianus: *non sidera tollunt*, et pro v. l. *littora.*—809 In optimo Barthii codice: *Ite, ite, o*

NOTÆ

801 *Ciet remos*] Excitat remiges ad resumendos remos.

803 *Mersusque humeris*] Inclinatus usque quo potest: sic 'mersa nare canes' apud Silium Italicum. Infra: 'Collaque demersere humeris.' Et hoc erat ex arte. *La tête enfoncée dans les épaules.*

805 *Eventuque impalluit ipse secundo*] Id est, ipse Alcidamas felici eventu hoc secundo perterritus fuit, ne postea iratum furentemque recepto secundo ictu ferre non posset, quem antea ægre ac vix sustinuerat.

806 *Inachidæ*] Argivi.

810 *Palmamque*] Aliæ atque aliæ erant coronæ in ludis; æque tamen in omnibus palma Hieronicis dabatur, ut colligimus ex Polluce Onom. l. III. c. 3. et Plutarcho Symp. Probl. l. VIII. Quæst. 4. Quam palmam Hieronicæ gererent. Sic beatus Joannes in Apocalypsi videt stantes martyres in conspectu Agni et ante thronum Dei, amictos stolis albis, et palmas in manibus eorum. Ut confessores enim Christiani nominis, tanquam veri et legitimi Hieronicæ, post consummationem palmam martyrii erant adepti; cujus palmæ et in Martyrologio Romano crebra fit mentio, sicut coronæ, itemque apud alios Ecclesiasticos auctores. Inde mos observatus depingendi martyres cum palmis in manibus. Hæ palmæ una cum coronis et muneribus in medio circo collocabantur, ut videre est apud Virgilium Æn. v. 'Munera principio ante oculos, circoque locantur In medio, sacri tripodes, viridesque coronæ, Et palmæ pretium victoribus.' *Oblatumque manu thera-*

Non prius effracto quam misceat ora cerebro,
Absistet, video: moriturum auferte Lacona.
Nec mora, prorumpit Tydeus, nec jussa recusat
Hippomedon: tunc vix ambo conatibus ambas
Restringunt cohibentque manus, ac plurima suadent.
Vincis, abi: pulchrum est vitam donare minori.
Noster et hic, bellique comes: nil frangitur heros,
Ramumque oblatumque manu thoraca repellit
Vociferans: Liceat! non has ego pulvere crasso,
Atque cruore genas, meruit quibus iste favorem
Semivir, infodiam? mittamque informe sepulcro
Corpus? et Œbalio donem lugere magistro?
Dixit: at hunc socii tumidum et vicisse negantem
Avertunt: contra laudant insignis alumnum
Taygeti, longeque minas risere Lacones.
Jamdudum variæ laudes et conscia virtus
Tydea magnanimum stimulis ingentibus angunt.

quam permiscuerit vultum Laconis cum perrupto cerebro. Eripite periturum Spartanum. Nec cunctantur, Tydeus procurrit, nec Hippomedon abnuit imperium. Tunc ambo vix stringunt et coërcent suis conatibus illius manus, et plura dicunt: Superas, recede. Gloriosum est dare vitam imbecilliori. Et hic noster est, sociusque armorum. Nihil Heros his movetur, et manu rejicit frondem delatamque loricam, clamans: Non ego, liceat, perfodiam in sanguine, et in denso pulvere genas, quibus iste semihomo sibi conciliavit favorem? mittamque in tumulum deformatum corpus, et dem deflendum Spartano magistro? inquit. Sed hunc comites abducunt ferocientem, et superasse inficiantem. Contra Spartani celebrant discipulum inclyti Taygeti, et multum irrident minas Capanei. Jamdudum diversa præconia, et cognita fortitudo stimulant immanibus aculeis fortem Tydeum. Ille

·············

socii, &c.—811 Behott. 1. 2. Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et meliores Barth. *misceat ossa.*—814 'Mendosa utique hæc sunt, nec enim est quod voci *conatibus* jungatur.' *Barth.* Hanc tamen servant lectionem omnes libri, et scripti et impressi, nec mutavit Barthius.—815 Behott. 1. 2. et optimus Barthianus: *prohibentque manus.*—819 Behott. 1. 2. *has non ego;* optimus Barthianus: *nunc has ego.*—820 Put. *quibus ista juventa.*—829 Marklan-

NOTÆ

ca] Qui erat certaminis præmium.

811 *Ora*] Legunt alii *ossa*.

819 *Liceat*] Exclamatio irascentis indignatione permixta.

822 *Œbalio magistro*] Spartano Polluci. Vide supra vs. 743. Capaneus semper idem, nimirum Deorum contemtor.

825 *Taygeti*] Taygetus mons Laconiæ.

826 *Variæ laudes*] Aut quas jam meruerant victores, aut quibus socii eum stimulabant.

Ille quidem et disco bonus, et contendere cursu,
Nec cæstu bellare minor: sed corde labores
Ante alios erat uncta Pale: sic otia Martis
Degere, et armiferas laxare assueverat iras,
Ingentes contra ille viros, Acheloia circum
Littora, felicesque Deo monstrante palæstras.
Ergo ubi luctandi juvenes animosa citavit
Gloria, terrificos humeris Ætolus amictus
Exuitur, patriumque suem: levat ardua contra
Membra, Cleonææ stirpis jactator Agylleus,
Herculea nec mole minor: sic grandibus alte
Insurgens humeris, hominem super improbus exit.
Sed non ille rigor, patriumque in corpore robur.

quidem doctus et disco certare et cursu, nec minus peritus cæstu contendere. Sed ipsi uncta palæstra præ aliis studiis cordi erat. Sic ille solitus erat transigere inducias Martis, et solvere bellicum furorem adversus fortes viros, super ripas Acheloi, in palæstris Deo inventore fortunatis. Ergo cum generosus honor luctandi juvenes vocavit, Ætolus dejicit ab humeris horrendum pallium, et patrium suem. E contra Agylleus ferox genere Herculis attollit proceros artus, nec erat inferior quam Hercules corporis magnitudine: sic erectus celse ingentibus humeris supereminet hominem immanis. Sed non ea firmitas Herculis ei erat, ac paternæ vires in corpore.

dus ad Sylv. v. 3. 93. legit: *sed cara labores, &c.*—830 *Pales* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Behott. 1. 2. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. Gevart. et Grasser. *Pale* optimus Barthianus, Petreus. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. et sic etiam legit Marklandus loco citato.—838 *Herculea non mole* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. unus Behot. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *Herculea nec mole* alter Behot. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.

NOTÆ

830 *Uncta Pale*] Pales etiam palæstris præsidebat. *Uncta*] Ob oleo quo Athletæ ungebantur.

832 *Acheloia Littora*] Achelous enim fluvius alluebat Ætoliam, ut jam diximus, quæ erat Tydei patria.

833 *Deo*] Mercurio.

835 *Terrificos amictus Exuitur, patriumque suem*] Tydeus enim erat indutus pelle Calydonii apri, ut vidimus Theb. I. *Ætolus*] Tydeus.

836 *Levat ardua contra Membra*] More pugilum. Virgilius Æn. v. Homerus in pugna Euryali et Epei Il. Ψ.

837 *Cleonææ*] Herculeæ. Hercules enim 'Cleonæus' dictus fuit ab occiso immani leone prope Cleonas. Agylleus enim erat filius Herculis et filiæ Molorchi, qui erat pastor agri Cleonæi, quique Herculem illac transeuntem ad expeditionem leonis Nemæi hospitio susceperat.

840 *Sed non ille rigor*] Supple, 'erat Herculis.'

Luxuriant artus, effusaque sanguine laxo
Membra natant: inde hæc audax fiducia tantum
Œnidæ superare parem. Quanquam ipse videri
Exiguus, gravia ossa tamen, nodisque lacerti
Difficiles: nunquam hunc animum Natura minori
Corpore, nec tantas ausa est includere vires.
Postquam oleo gavisa cutis, petit æquor uterque
Procursu medium, atque hausta vestitur arena.
Tum madidos artus alterno pulvere siccant,
Collaque demersere humeris, et brachia late
Vara tenent. Jam tunc astu deducit in æquum
Callidus, et celsum procurvat Agyllea Tydeus
Summissus tergo, et genibus vicinus arenæ.
Ille autem Alpini veluti regina cupressus

Membra crassescunt, et artus diffusi natant in molliori sanguine. Inde hæc Tydeo audax fiducia vincendi tam procerum adversarium. Licet ipse parvus videatur, dura ossa tamen sunt, et brachia musculis aspera. Nunquam natura ausa est indere talem animum et tantum robur in tam exiguo corpore. Postquam cutis oleo uncta est, uterque procurrit in medium campum, et induitur sumta arena: tum arefaciunt uda corpora injecto sibi invicem pulvere. Demisere colla intra humeros, et late tenent curvos lacertos. Jam tunc astutus Tydeus dolo deducit in planum procerum Agyllea, et inclinans dorsum, ac genua terræ admovens, facit ut Agylleus se duplicet. Ille autem, Agylleus, erat ut cupressus regina Alpini cacuminis, quæ depri-

—842 ' Mendosam hanc vocem esse suspicor ex optimis membranis, in quarum principibus legitur, *trinum:* in aliis *tnūm.* Sane τὸ *parem* videatur aliam vocem postulare. Non tamen auctores sumus aliquid mutandi.' *Barth.* —851 *Curva tenent* Lang. Laur. Buslid. Put. Petav. unus Behot. alii Barthiani, Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *Vasta tenent* alter Behot. et Dan. *Vara tenent* optimæ Barthii membranæ, Lipsian. Petrens. Lindenbrog. Cruc. Gevart. Grasser. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—854 Unus Behot.

NOTÆ

841 *Effusaque Membra*] Plana, non torosa. *Sanguine laxo*] Cutem enim fluentem efficit mollior sanguis.

842 *Inde hæc audax fiducia*] Quia Agylleo, etsi procero, par animi, neque membrorum robur inerat.

843 *Œnidæ*] Tydeo Œnei filio.

847 *Postquam oleo gavisa cutis*] Notissimus mos Athletarum oleo et postea ceromate corpus inungendi.

849 *Alterno*] Post oleum sumtum, vel quem ipse invicem inspergebant ac jaciebant athletæ.

851 *Vara*] Quidam codices *Curva.* Et expressit luctatorum habitum; nam *vara* seu *curva* tenebant brachia, ut complecterentur adversarium, prosternerentque in terram, in quo victoria consistebat. *Deducit in æquum*] Deflectit, ut sibi æquet, astu sperans victoriam.

853 *Summissus tergo*] Inclinans dorsum suum, ut se Agylleus incurvaret.

Verticis, urgentes cervicem inclinat in Austros,
Vix sese radice tenens, terræque propinquat,
Jamdudum ætherias eadem reditura sub auras:
Non secus ingentes artus præcelsus Agylleus
Sponte premit, parvumque gemens duplicatur in hostem:
Et jam alterna manus, frontemque, humerosque, latusque,
Collaque, pectoraque, et vitantia crura lacessit.
Interdumque diu pendent per mutua fulti
Brachia, nunc sævi digitorum vincula frangunt.
Non sic ductores gemini gregis horrida tauri
Bella movent: medio conjux stat candida prato

mit caput ob instantes ventos, vix sese stirpe retinens, et terræ accedit, jamdudum eadem reditura ad cœlestes auras. Haud aliter procerus Agylleus ultro contrahit ingentia sua membra, et anhelans procurvatur in parvum adversarium. Et jam manus invicem infestat frontem, armos, latus, cervicem, pectoraque, ac declinantia crura. Et interdum diu suspenduntur innixi per mutuos lacertos; nunc asperi disrumpunt complexus digitorum. Non sic tauri rectores duorum armentorum dira prælia conserunt. Alba vacca stat in medio campo victorem opperiens: rabidi

veluti Alpini.—855 'Vera scriptura in unico nostro libro est *urentes.*' Barth.—856 'Melius, et τοῦ Πετροῦ, quod est in optimis membranis: *terramque propinquat.*' Idem.—863 Gronovius in Diatr. p. 240. ed. Hand. *vincula fallunt.*—865 Unus Behot. *conjunx stans.*—866 *Victorem expectat* alter Behot.—868

NOTÆ

854 *Alpini Verticis*] Alpes notissimi montes Galliam ab Italia dirimentes. *Cupressus*] In Alpibus nullas esse cupressus notat Guyetus. Sed hic una species arboris pro altera.

859 *Gemens*] Gallice, *geignant.* Non pugilum modo aut cursorum, sed ceterorum quoque Athletarum commune fuit, ut exclamarent vel potius ingemiscerent. Cicero Tusc. Quæst. lib. I. 'Nec vero unquam,' inquit, 'ne ingemiscit quidem vir ac sapiens, nisi forte ut se intendat ad firmitatem, ut in stadio cursores exclamant quam maxime possunt: faciunt idem cum exercentur athletæ. Pugiles etiam, cum feriunt adversarium, in jactandis cæstibus ingemiscunt, non quod doleant, animoque succumbant, sed quia profundenda voce omne corpus intenditur, venitque plaga vehementior.' Sic et Theb. I. de Polynice ac Tydeo certantibus. 'Ni rex insolitum clamorem et pectore ab alto Stridentes gemitus:' et supra de Capaneo, et Alcidamante: 'Et jam utrumque labor, suspiriaque ægra fatigant.' Sic et gemitus apud Senecam Epist. 57. 'Sic et artifices gemunt, cum fortiter feriunt.' *Parvum in hostem*] Tydeum.

860 *Et jam alterna manus*] Id est, invicem se manibus apprehendunt, ac lacessunt.

863 *Vincula*] Nexus, complexus, complicationes dicunt etiam.

865 *Conjux candida*] Vacca conjux futura victoris.

Victorem expectans: rumpunt obnixa furentes
Pectora, subdit amor stimulos, et vulnera sanat.
Fulminei sic dente sues, sic hispida turpes
Prælia villosis ineunt complexibus ursi.
Vis eadem Œnidæ: nec sole, aut pulvere fessa
Membra labant: riget arcta cutis, durisque laborum
Castigata toris: contra non integer ille
Flatibus alternis ægroque effœtus hiatu
Exuit ingestas fluvio sudoris arenas,
Ac furtim rapta sustentat pectora terra.
Instat agens Tydeus, fictumque in colla minatus
Crura subit: cœptis non evaluere potiri
Frustratæ brevitate manus: venit arduus ille

lacerant sibi invicem obluctantia pectora; libido aculeos admovet, et plagas curat. Sic rabidi sues dentibus, sic fœdi ursi committunt pilosis nexibus hirta certamina. Idem vigor Tydeo: nec lassi artus fatiscunt ardore solis, aut pulvere: cutis contracta riget, constans musculis labore induratis. E contra ille Agylleus, non integris viribus, crebro anhelitu, et enectus difficili respiratione, excutit rivis sudoris inspersam arenam, et roborat pectus arrepto clam pulvere. Tydeus urget illum versans, et simulans intendere ictum in cervicem, crura invadit. Manus exiguitate elusæ non potuerunt destinata perficere. Procerus ille Agylleus venit desuper, et occulta-

Fulmineo Dan. Put. 'In omnium optimo codice scriptum offendo: *Fulminei sic dente apri.* Scripsisse Papinium existimo: *Fulminei sic dentis apri.*' Barth. —871 Unus Behot. *durisque laborat.*—873 In eodem codice: *effectus hiatu.*—874 *Expulit* optimus Barthianus.—876 Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Behott. 1. 2. alii Barthiani, Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Lindenbrog. Cruc. Grasser. et Amstel. *ictumque in colla;* et ita quoque legit Gronovius in Diatr. p. 138. *et iturum in colla* optimæ Barthii membranæ. Mutavit Gronovius in sua ed. eumque secuti sunt recentt.—

NOTÆ

867 *Et vulnera sanat*] Id est, ut dicit Noster Theb. III. 'Crudosque vetat sentire dolores.'

868 *Fulminei sues*] Poëtæ vocant sues fulmineos, quod more fulminis irati obvios presternant. Noster etiam Theb. II. 'Fulmineosque sues.' Et Martialis: 'Fulmineo spumantis apri sum dente peremta.'

869 *Fluvio sudoris arenas*] Supra: 'Atque hausta vestitur arena.'

876 *Fictumque* [*ictumque*] *in colla minatus*] Lege *fictum*, ait Gronovius, ex optimis, *fictumque in colla minatus.* Valerius Flaccus in certamine Pollucis et Amyci: 'Dextramque parat, dextramque minatus Tyndarides: redit huc oculis et pondere Bebrix, Sic ratus, ille autem celeri rapit ora sinistra.' Noster lib. XII. 'Fictumque ac triste renidens.'

Desuper, oppressumque ingentis mole ruinæ
Condidit: haud aliter collis scrutator Iberi
Cum subiit, longeque diem, vitamque reliquit,
Si tremuit suspensus ager, subitumque fragorem
Rupta dedit tellus, latet intus monte soluto
Obrutus, ac penitus fractum obductumque cadaver
Indignantem animum propriis non reddidit astris.
Acrior hoc Tydeus, animisque et pectore supra est.
Nec mora, cum vinclis onerique elapsus iniquo
Circumit errantem, et tergo nec opinus inhæret:
Mox latus, et firmo celer implicat ilia nexu;
Poplitibus genua inde premens evadere nodos
Nequicquam et lateri dextram insertare parantem

vit hunc obrutum pondere immanis casus. Non secus perfossor Iberi montis, cum in montem penetrat, longe deserit lucem vitamque, si suspensus campus trepidat, et scissa terra edi trepentinum stridorem: conditur intus oppressus lapso monte, et corpus omnino perruptum ac elisum non restituit propriis sideribus irascentem animam. Ardentior hoc Tydeus, jam eminet animo, et pectore. Nec mora, cum statim emersus e nexibus, et gravi pondere, circuit errantem, et inopinus affigitur dorso ejus: mox agilis illigat latus et lumbos adversarii valido vinculo, inde genua poplitibus suis stringens, firmus levat in sublime terribilem visu ac stupendam mo-

879 Malit Gronovius: *ingentis more ruinæ.*—880 *Concidit haud aliter* Put.—881 Unus Bebot. Lang. Lanr. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. ét edd. vett. *relinquit.*—882 Optimæ Barthii membranæ: *subitumve fragorem,* quod ille probat.—885 Multi codd. et edd. vett. *animam.*—886 Unus Behot. *animisque et corpore.*—888 *Circuit* edd. vett. et ita Gronov. in Diatr. p. 140.—890 In

NOTÆ

879 *Ingentis mole ruinæ*] Sic quidem et scripti: mavult tamen Gronovius *ingentis more ruinæ.* Noster Theb. VII. 'Properatur in hostem More fugæ.'

880 *Collis scrutator Iberi*] Aurifodinæ enim erant tunc temporis in Iberia, seu nunc Hispania, sic dicta ab Ibero fluvio, hodie *Ebro.*

885 *Indignantem animum*] Putabant veteres mollium hominum ac puerorum animas indignari, quod de hac vita discedant. Virgilius Æneid. XII. 'Vitaque cum gemitu fugit indignata sub umbras.' *Propriis non reddidit astris*] Id est, superis astris, sub quibus vivebat, et e quibus animam hauserat, ut vidimus Theb. V. 'Animam quibus hauseris astris;' sed astris inferis, et subterraneis: quod a Virgilio sumsit, qui de inferis ait: 'Solemque suum, sua sidera norunt.'

886 *Animisque et pectore supra est*] Licet infra sit corpore.

887 *Onerique elapsus iniquo*] Subductus gravi ponderi. 'Iniquum' enim grave dicitur. Virgilius: 'et iniquo pondere rastri.'

Improbus, horrendum visu ac mirabile pondus,
Sustulit. Herculeis pressum sic fama lacertis
Terrigenam sudasse Libyn, cum fraude reperta
Raptus in excelsum, nec jam spes ulla cadendi,
Nec licet extrema matrem contingere planta.
Fit sonus, et lætos attollunt agmina plausus.
Tunc alte librans inopinum sponte remisit,
Obliquumque dedit, procumbentemque secutus
Colla simul dextra, pedibus simul inguina vinxit.
Deficit obsessus, soloque pudore repugnat.
Tandem pectus humi, pronamque extensus in alvum
Sternitur, ac longo mœstus post tempore surgit,
Turpia signata linquens vestigia terra.

lem Agylleum conantem nexus effringere, ac lateri dextram interponere. Sic ferunt Africanum terra ortum laborasse constrictum inter brachia Herculis, cum sublatus fuit cognitis dolis, nec ei jam spes erat ulla labendi, nec permittitur parentem tangere extremis pedibus. Clamor oritur, ac spectatores edunt alacrem applausum. Tunc Tydeus, cum Agylleum celse suspensum tenuisset, ultro laxavit eum præter expectationem, et transversum posuit, et cadentem secutus innectit cervicem dextra sua, et crura ejus pedibus suis. Oppressus deficit, et resistit sola verecundia. Tandem exporrectus in pectus, et in pronum ventrem ad terram affligitur, ac tristis erexit se longo post tempore, linquens fœdas notas in tellure impressa. Tydeus au-

optimo codice legitur, *evadere nodo.*—902 *Tandem pressus humi* Petav. Behot. 1. Behot. 2. pro v. l. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. Gevart. Grasser. et Amstel. *Tandem pectus humi* Behot. 2. Dan. Put. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *pronamque re-*

NOTÆ

893 *Herculeis pressum sic fama lacertis Terrigenam Libyn*] Alludit ad fabulam Antæi, quem Hercules in aëre suspensum suffocavit, cum animadvertisset illum contactu terræ, cujus filius erat, vires novas sumere. Libycam illam palæstram eleganter ostendit nummus antiquus. *Libyn*] Quia Antæus regiam habebat apud Lyxon urbem Mauritaniæ, quæ pars Africæ.

894 *Fraude reperta*] Antæus, cum viribus deficere se sentiebat, ad terram de industria cadebat, unde novum robur resumebat, recensque ad pugnam revertebatur, quo deprehenso ab Hercule, tamdiu suspensum in aëre tenuit, quoad expiravit. Quod creditum, ait Solinus, de Antæo, 'quod implicandis explicandisque nexibus humi melius sciens, veluti genitus matre terra dictus fuit.'

902 *Tandem pectus* [*pressus*] *humi*] Meliores codices habent: *Tandem pectus humi.* Recte sane, sive jungas *extensus pectus et in pronam alvum:* sive *extensus in pectus et pronam alvum.* Gronovius.

Palmam autem dextra, lævaque nitentia dono
Arma ferens Tydeus: Quid si non sanguinis hujus
Partem haud exiguam (scitis) Dircæus haberet
Campus? ubi hæ nuper Thebarum fœdera plagæ?
Hæc simul ostentans, quæsitaque præmia laudum
Dat sociis: sequitur neglectus Agyllea thorax.
Sunt et qui nudo subeant concurrere ferro.
Jamque aderant instructi armis Epidaurius Agreus,
Et nondum fatis Dircæus agentibus exul.
Dux vetat Iasidès: Manet ingens copia leti,
O juvenes: servate animos, avidumque furorem
Sanguinis adversi: tuque o, quem propter avita
Jugera, dilectas cui desolavimus urbes,
Ne, precor, ante aciem, jus tantum casibus esse,
Fraternisque sinas (abigant hoc numina!) votis.
Sic ait: atque ambos aurata casside ditat.

tem portans dextra palmam et sinistra arma fulgentia ait: Quid si ager Dircæus, (ut scitis,) ubi hæc nuper accepi vulnera fœderis Thebani, non exhausisset haud parvam partem hujusce sanguinis? Hæc simul monstrans, et dat comitibus ferenda laudum insignia, quæ nactus erat. Agylleus donatur vili lorica. Sunt et qui ingrediuntur campum certaturi nudis ensibus. Jamque armis muniti prosilierant Agreus Epidaurius, et profugus Thebanus, fatis nondum impellentibus. Rex Iasides prohibet: Superest magna copia mortis, o juvenes: retinete animos, rabiemque inhiantem hostili cruori. Et tu, propter quem patrios campos et caras civitates exhausimus, ne, oro, permittas ante pugnam tantum potestatis esse fortunæ ac votis fratris: avertant hoc Superi! Sic inquit, et utrumque donat aurata galea. Tunc, ne

---

tenus optimus Barthianus.—908 Aldd. Colin. Gryph. et Basil. *ubi hæc nuper.*—911 In quibusdam codd. *jubeant.*—916 *Sanguinis aversi* Venett. 3. 4. Aldd. Colin. Gryph. et Basil. mutavit Bernartius ex codd.—920 *Sic ait atque*

NOTÆ

906 *Quid si non sanguinis hujus, &c.*] Notat insidias quas illi quinquaginta sibi struxerant, 'suis quas ultus in armis erat.' Vide finem Theb. II.

907 *Dircæus*] Thebanus.

909 *Præmia laudum*] Id est, unde tot laudes illi contingebant.

910 *Dat sociis*] Ferenda scilicet. *Sequitur*] Conceditur illi, datur. Virgil. Æn. XI. 'Nec parva sequetur Gloria delectos Latio et Laurentibus arvis.' *Neglectus*] Præ donis Tydeo datis nullius pretii habendus, vel vilis et vetus.

913 *Dircæus exul*] Polynices.

914 *Iasides*] Adrastus, ab Iaso rege Argivorum sic dictus.

916 *Tuque*] Polynicem generum alloquitur.

917 *Desolavimus*] 'Desolare,' spoliare, frequenter. Virgil. 'Sat funera fusi Vidimus, ingentes èt desolavimus agros.'

Tunc genero, ne laudis egens, jubet ardua necti
Tempora, Thebarumque ingenti voce citari
Victorem. Diræ retinebant omina Parcæ.
Ipsum etiam proprio certamina festa labore
Dignari, et tumulo supremum hunc addere honorem,
Hortantur proceres: ac, ne victoria desit
Una ducum numero, fundat vel Lycia cornu
Tela rogant, tenui vel nubila transeat hasta.
Obsequitur gaudens, viridique ex aggere in æquum
Stipatus summis juvenum descendit: at illi
Pone leves portat pharetras et cornua jussus
Armiger: ingentem jactu transmittere circum
Eminus, et dictæ dare vulnera destinat orno.
Quis fluere occultis rerum neget omina causis?

gener inhonoratus abiret, imperat excelsa ejus tempora insigni regio evinciri, eumque proclamari alta voce debellatorem Thebarum. Horridæ Parcæ occultabant arcana præsagia. Primores etiam rogant ipsum Adrastum honorare sacrum ludicrum propria opera, et adjicere hanc ultimam gloriam sepulcro, ac, ne victoria desit uni e ducibus, orant, vel emittat arcu Lycia tela, vel secet nubes levi hasta. Auscultat libens, et cinctus corona præcipuæ pubis descendit ex viridi tumulo in æquum. Armiger vero jussus pone fert illi arcum, et leves pharetras. Ille sibi proponit jactu longe trajicere immensum spatium, et ferire designatam ornum. Quis inficietur rerum præsagia procedere ex abditis causis? Fata homini deteguntur, attendere

utrumque aurata optimus Barthianus.—921 *Tum genero* unus Behot.—923 'In optimo libro *renuebant;* nihil tamen mutandum existimo.'—934 Quatuor hi versus, 934. 935. 936. 937. ponuntur post versum 941. in Lang. Laur. Buslid. Lipsian. optimo Barth. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. et Gevart. probante Barthio. In Dan. Put. Petav. Behott. 1. 2. ceteris Barthianis, Lindenbrog. Cruc. Grasser. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. habentur ut in

NOTÆ

921 *Tunc genero*] Ut ceteri duces vicerant in aliquo genere certaminis, et hoc in bonum omen acceptum fuerat ad futurum bellum, jussit etiam Adrastus generum coronari et proclamari Thebarum victorem in futurum omen victoriæ; sed illa funestissima fuit, cum Polynices, ad cujus mortem alludere videtur Poëta, non fratri in ultima pugna superfuit, nisi pauculis momentis: quod insinuat his verbis vs. 920. *Diræ retinebant omina Parcæ*] Id est, quicquid opinarentur homines de victoria Polynicis, Parcæ retinebant omina, id est, noluerunt dare certa omina, hunc victoriæ superfuturum. Ceterum hos tres versus quibusdam, ut Guyeto, non vacant suspicione. Quid enim, ait ille, triumphum ante victoriam canit Adrastus? quid 'diræ?' Quid vult dicere?

922 *Voce*] Præconis. *Peyraredus.*

924 *Ipsum*] Adrastum.

927 *Lycia cornu Tela rogant*] Vide supra vs. 645.

Fata patent homini: piget inservare, peritque
Venturi promissa fides: sic omina casum
Fecimus, et vires auxit Fortuna nocendi.
Campum emensa brevi fatalis ab arbore tacta,
Horrendum visu, per quas modo fugerat auras,
Venit arundo retro, versumque a fine tenorem
Pertulit, et notæ juxta ruit ora pharetræ.
Multa duces errore serunt: hi nubila, et altos
Occurrisse Notos: adverso roboris ictu
Tela repulsa alii. Penitus latet exitus ingens,
Monstratumque nefas: uni remeabile bellum,
Et tristes domino spondebat arundo recursus.

negligitur, et fides ostensa futuri evanescit. Sic omnia casui attribuimus, et fortuna auget potestatem nocendi. Portentosa sagitta transgressa agrum (res dira aspectu) redit retro remissa a parva arbore, per eandem viam per quam fuerat vibrata, et redeundo conservavit a termino impetus tenorem, et cadit juxta os notæ pharetræ. Multa duces dicunt inscitia. Hi nubes, et sublimes ventos obviam venisse, et sagittam retorsisse. Alii sagittam remissam repercussu ictæ arboris. Admirabilis eventus omnino occultatur, ostensumque prodigium unum e bello rediturum; et sagitta portendebat domino mœstam reversionem.

textu.—934 In quibusdam Lindenbrogianis, cum Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *omnia causis?*—936 In iisdem libris: *sic omnia casum;* quod habent etiam Dan. Put. Petav. Lang. Laur. et Buslid. Doctissimus Gul. Canterus, Nov. Lect. lib. I. cap. 8. *omina* hic legendum censuit; et ita habetur in utroque Behot. quorum alter exhibet *casu.*—937 Put. *hausit fortuna;* et sic unus Barth. sed pro v. l. *duxit*, cum glossa *haurit.*—938 Unus Lindenbrogii: *emissa brevi.*—942 'Prorsus legendum, ut optimæ aliæque membranæ præferunt, *errore serunt.*' Barth. Ita quoque unus Behot. *errore ferunt* in edd. vett.—945 Marklandus ad Sylv. II. 6. 3. distinguit: *Monstratumque (nefas!) uni, &c.*

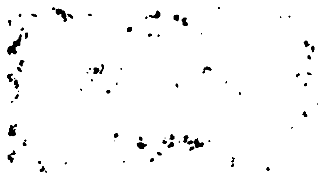
NOTÆ

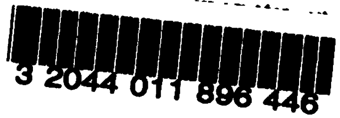
934 *Quis fluere occultis, &c.*] Quædam exemplaria hos quatuor versus in locum quatuor sequentium transtulerunt, et vice versa. Mens vero: Numen certis indiciis et manifestis præsagiis res futuras hominibus indicare, eisque eventus rerum patere, si velint attendere: quo neglecto, ea quæ nobis accidunt casui ascribimus, et sic fortuna amplum nobis nocendi locum habet, cum non caveamus ea quæ nobis cavenda satis Dii indicant, si observaremus. *Omnia*] Quidam legunt *omina*.

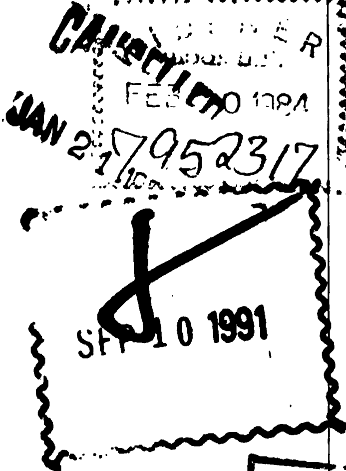
935 *Inservare*] 'Servare' augurale verbum. Cicero pro Domo sua: 'Negant fas esse agi, cum de cœlo servatum sit.' Componit hic Papinius, quod et fecit Theb. VIII. 194. 'Elysias dedit inservare volucres.'

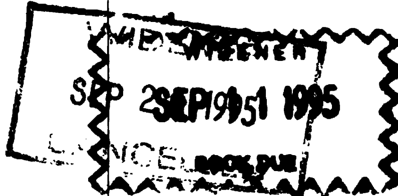
942 *Serunt* [*ferunt*] Quidam: *serunt*, sermonem serere.

946 *Et tristes domino spondebat arundo recursus*] Solus enim Adrastus, e tot ducibus, domum reversus est turpi fuga.

3 2044 011 896 446

FEB 10 1984
SEP 10 1991

BOOK DUE